

३ अक्षयारी श्री नेमिनाथाय नमः

स
भा
धि
भ
र
ण

* प्रेरक *

निपुण निर्यामक

पूज्य मुनिराज

श्री सुधर्मसागर

महाराज साहेब

★★★★★★

* संक *

मुनि हीपरत्न सागर

M.Com., M.Ed., Ph.D. (समकक्ष)

બાલ વ્રહ્મચારી શ્રી નેમિનાથાય નમઃ
શ્રી આનંદ-ક્ષમા-લલીત-સુશીલ-સુધર્મસાગર ગુરુભ્યો નમઃ

સ મ ધિ મ ર ણ

卐 પ્રે ર ક ળ
પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી
સુધર્મસાગરજી મહારાજ સાહેબ

卐 સર્જક ળ

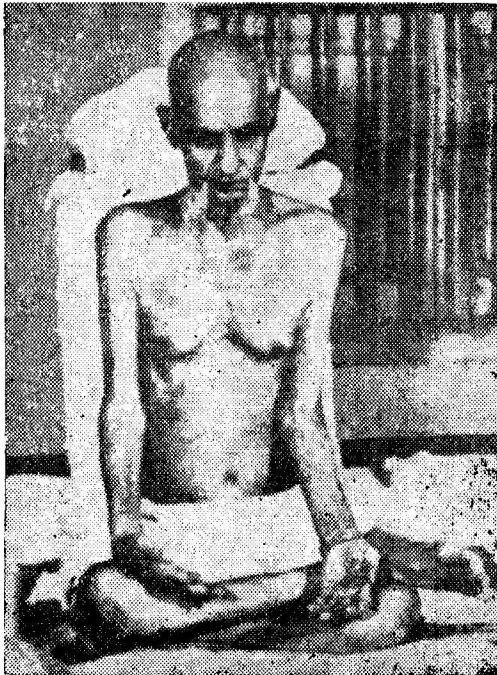
મુનિ દીપરત્ન સાગર M.Com., M. Ed. Ph.D. [સમકક્ષ]

સંવત ૨૦૪૬, ભાદરવા સુદ-૧, મંગળવાર તા. ૨૧-૮-૯૦

પૂજ્ય ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી પછી થયેલ અપ્રતિમ વિકાન, શાસન પરના બાહ્ય અભ્યંતર આક્રમણોને નીડરતાથી સામનો કરનાર, ૫૫ આગમના સર્વ પ્રથમ અને એક માત્ર સફળ સંશોધક, આગમ-નોંદરે પ્રેરણા દાતા, દેવસૂર તપાગરૂઠ સમાચારીના અનન્ય સંરક્ષક—

—અંત સમયે સુંદર સમાધિ જાળવી ઉત્તમાર્થ સાધનાર

પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી આનંદસાગર સૂરીશ્વરજી મં. સા.

□ મુદ્રક □

□ પ્રકાશક □

દર્શના પ્રિન્ટર્સ

ધી કાંટા રોડ

અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૧

卐 અલિનવ શ્રુત પ્રકાશન ઊં

C/o મ. જી. મહેતા

પ્રધાન ડાકઘર પાછળ

જામનગર-૩૬૧૦૦૧

—: અનુક્રમણિકા :—

વિષય	પૃષ્ઠાંક
□ અંતિમ આરાધના શા માટે ?	૧
વિભાગ-૧	
□ અંતિમ આરાધના-દશ અધિકાર (સંક્ષેપમાં)	૫
□ દશ અધિકારના સુવિસ્તૃત વર્ણનની ભૂમિકા	૧૧
○ શ્રી પાર્શ્વપ્રભુના પૂર્વભવોની અંતિમ સાધના	૧૧
○ નરક ગતિના દુઃખોનું વર્ણન	૧૩
○ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવની અંતિમ સાધના	૧૮
□ સુવિસ્તૃત અંતિમ આરાધના	૨૩
૧ અતિચાર આલોચના	૨૪
૨ વ્રતોચારણ	૪૭
૩ જીવખામણા	૫૫
૪ અઠાર પાપસ્થાનક વોસિરાવવા	૬૨
૫ ચાર શરણ આદરો	૬૯
૬ દુષ્કૃતગર્હાં	૭૪
૭ સુકૃત અનુમોહના [સ્વ, પર, ઋષિગુણ]	૮૦
૮ શુભભાવના	૮૭
૯ અનશન	૯૮
૧૦ નવકારમંત્ર સ્મરણ	૧૦૩
વિભાગ-૨ □ કેટલીક અંતિમ સાધનાઓ	
૧ શ્રી કામગજેન્દ્ર સાધુની અંતિમ આરાધના	૧૧૦
૨ મુનિશ્રી વજ્રગુપ્તની પાપના પ્રતિક્રમણરૂપ આરાધના	૧૧૧
૩ સ્વયંભૂદેવ મુનિની અંતિમ સાધના	૧૧૪
૪ મહનરેખાએ સ્વપતિ યુગખાડુને કરાવેલી અંતિમ સાધના	૧૧૯
૫ મુનિચંદ્ર રામની અંતિમ સાધના	૧૨૦
૬ ખંધકાચાર્યે ૪૯૯ શિષ્યોને કરાવેલી અંતિમ સાધના	૧૨૧
૭ આર્યસ્કંદકની અંતિમ સાધના	૧૨૨

૮	ભિંદરની અંતિમ આરાધના	૧૨૪
૯	ઝાંઝરીયા મુનિવરની અંતિમ સાધના	૧૨૫
૧૦	કૌણિક સંગ્રામમાં વરુણુ તથા બાળમિત્રની આરાધના	૧૨૭

વિભાગ-૩ □ અંતિમ સાધના સ્તવનાદિ

૧	પુન્યપ્રકાશનું સ્તવન	૧૨૯
૨	અમૃતપદ આરાધના સ્તવન	૧૩૭
૩	પ્રાચીન આરાધના સ્તવન	૧૪૯
૪	અમૃતવેલીની સન્ન્યાય	૧૮૬
૫	પદ્માવતી સંસ્થારો	૧૮૮
૬	સમય સુંદરજી કૃત ચાર શરણુદિ	૧૯૧

વિભાગ-૪ □ અંતિમ સાધના સૂત્રાદિ

૧	પર્યન્ત આરાધનાના અર્થ	૧૯૩
૨	નંદનમુનિની અંતિમ સાધના	૨૦૦
૩	વીતરાગ સ્તોત્ર પ્રકાશ-૧૭ સાર્થ	૨૦૩
૪	ભક્ત પચન્નો-અર્થ	૨૦૫
૫	ચઉશરણુ પચન્નો-અર્થ	૨૨૦
૬	મહાપચ્ચક્ષ્માણુ પચન્નો અર્થ	૨૨૬
૭	આઉર પચ્ચક્ષ્માણુ પચન્નો અર્થ	૨૩૭
૮	સંસ્થારગ પચન્નો-અર્થ	૨૪૬
૯	પંચસૂત્ર-પ્રથમ સૂત્રનો અર્થ	૨૬૦
૧૦	ચતુશરણુદિ શ્લોક પંચક	૨૬૪
૧૧	ચતુર્ગતિ જીવખામણુ કુલક-અર્થ	૨૬૫
૧૨	આરાધના પ્રકરણુ-ગુર્જર ભાવાનુવાદ	૨૬૮

વિભાગ-૫ □ અંતિમ આરાધના વિધિ

૧	સંલેખના વિધિ	૨૭૫
૨	અંતિમ આરાધના-સાર્થ	૨૭૬
૩	સાધુ-સાધ્વીજી માટે અંતિમ સાધના વિધિ	૨૭૯
૪	શ્રાવક-શ્રાવિકા અંતિમ સાધના વિધિ	૨૮૮
૫	જૈનેતર ને અંતિમ આરાધના કેમ કરાવવી?	૨૮૯

૬ તિર્થંચને ઠરાવવા યોગ્ય અંતિમ સાધના	૨૯૧
૭ રાત્રિકૃત્ય-સંધારા પૌરિસી-સાર્થ	૨૯૨

વિભાગ-૬ □ અંતિમ આરાધના ઉપયોગી-પદ

(૧) શુભસ્થાનક કુમારોહ ભાવના	૨૯૬
(૨) આલોચના ભાવગીત [વંદિતા સૂત્રનું]	૨૯૯
(૩) આટલું તો આપજે	૩૦૩
(૪) મારી છેલ્લી ઘડીયે	૩૦૩
(૫) મૈત્રી ભાવનું પવિત્ર	૩૦૪
(૬) વિમલ કુલ કમલના	૩૦૪
(૭) શાંતિ સુધારસ કુંડમાં	૩૦૫
(૮) સર્વ પાપાદિક, આલોચણુ સ્તવન	૩૦૭
(૯) સીમંધર જિન વિનંતી	૩૦૯
(૧૦) અનંતવિરજ અરિહંત	૩૧૨
(૧૧) સુન જિનવર શેત્રુંજ ધણીજી	૩૧૩
(૧૨) સાહેબ સાંભળો રે સંભવ	૩૧૪
(૧૩) શેત્રુંજે ઋષભ સમોસર્થા [તીર્થ વંદના]	૩૧૫
(૧૪) ધર્મદુર્લભ ભાવના સજ્જાય	૩૧૬
(૧૫) અનિત્ય ભાવના સજ્જાય	૩૧૭
(૧૬) અન્યયત્વ ભાવના સજ્જાય	૩૧૮
(૧૭) સુષો શાંતિ જિણુંદ	૩૧૮
(૧૮) નિર્જરા ભાવનાની સજ્જાય	૩૧૯
(૧૯) એકત્વભાવનાની સજ્જાય	૩૨૦
(૨૦) સંસાર ભાવનાની સજ્જાય	૩૨૦
(૨૧) ઉત્તમ મનોરથની સજ્જાય	૩૨૧
(૨૨) રતનાકર પરચીસી-સ્વદોષ દર્શન	૩૨૩
(૨૩) સંવરભાવનાની સજ્જાય	૩૨૬

વિભાગ-૭ □ ઉપસંહાર

(૧) મરણુ સ્વરૂપ	૩૨૭
(૨) પૂ. આ. દેવ હેમસાગરસૂરિજીએ લખેલ પ્રસ્તાવના	૩૩૦

શ્રી નેમિનાથાય નમઃ :

દિગ્ દર્શન

“અંત સમયે શ્રી વીતરાગ સર્વજ્ઞ ભગવંત કથિત ઉત્તમાર્થની સાધના દ્વારા સમાધિ મરણુ પ્રાપ્ત કરીને જેમણે સંસાર પર્યાપ્ત કરેલો છે તેવા પુન્યવંત જીવોને અગણિત વંદના”

શ્રી જીનેશ્વર પરમાત્માનું શાસન પામીને આવા સમાધિ મરણુને જીવ પ્રાપ્ત કરી શકે તેવી નિર્મલ પરોપકારની બુદ્ધિથી પૂર્વના મહા-પુરૂષો અનેક રચના કરેલી છે.

જુદા જુદા અર્થોમાં જુદા જુદા મહાપુરૂષોએ કરેલી અંતિમ સાધનાનું વર્ણન આવે છે. વર્તમાનમાં અંત સમયે અલગ અલગ પૂ. આચાર્ય ભગવંતો તેમજ પૂ. સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ રૂપ ચતુર્વિધ શ્રી સંઘમાં વ્યક્તિગત પુછીને શુ આરાધના અંત સમયે કે અંત સમય સુધારણા માટે કરે છે કે કરતા તે માહિતી મેળવી. પ્રસંગે-પ્રસંગે અંત સમયે નિર્યામણા કરાવવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું ત્યારે જે અનુભવો થયા એ બધાના રૂળ રૂપે આ સમાધિ મરણુ પુસ્તક પ્રકાશીત થાય છે.

પ્રસ્તુત અતિ ઉપયોગી સંકલન વિવેચનમાં સૌ પ્રથમ વિભાગમાં આરાધનાના દશ અધિકારનું સંક્ષીપ્ત તથા વિસ્તૃત વિવેચન આપેલું છે.

ઝાઝો સમય ન હોય ત્યારે સંક્ષીપ્ત આરાધના કામ આવશે અને વધારે સમય હોય, સ્વસ્થ જીવન હોય, વારંવાર આરાધના દ્વારા સંસ્કારો શુદ્ધ કરવા હોય તેમાં વિસ્તૃત વિવેચન કામ લાગશે.

વિભાગ ૨ માં અંતિમ સાધના કરેલા કેટલાક પુન્યવંત જીવોની આરાધના મૂકેલી છે. જે વાંચતા મારે પણ આવી રીતે આરાધના કરવી જોઈએ તે બોધ સહજપણે મળે છે. આ બધા જ પ્રસંગો, જ્ઞાનપિપાસુ સાદાઈ-સરલતાની મૂર્તિ સમા અનેક પ્રૌઢ અર્થો જે માત્ર વિદ્વદ્ ભોગ્ય હતા તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરીને જૈન જગતને ઉપકાર કરનાર પૂ. ગચ્છાધિપતિ હેમસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સંપાદિત-અંતિમ સાધના પુસ્તકમાંથી લીધેલા છે.

ત્રીજા વિભાગમાં પ્રસિદ્ધ એવું પુન્ય પ્રકાશનું સ્તવન છે સાથે અલ્પ પરિચીત (માણિક્યસિંહસૂરિકૃત) અમૃત પદ આરાધના તેમજ અધ્યયન અધ્યાપનના પરમ પ્રેમી પૂ. આગમોદ્ધારક શ્રીજીના સમુદાયના રતન એવા પૂ. અંદનસાગરજી મહારાજે છપાવેલ પાસચંદ મુનિકૃત

સ્તવન આપેલ છે. તેમાં જૂની ગુજરાતી ભાષા હોવાથી આરાધકોને સુલભ પડે તેવા સામાન્ય ફેરફાર કરેલા છે. જેમાં અંત સમયની આરાધનાના ૧૬ અધિકારો આપેલા છે. જે ખૂબ ભાવવાહી, આત્મ-બગૃતિમાં નિમિત્ત બને તેવા છે. કરકંડુ રાસ જે પરમાત્મ લક્ષિતની અનેક રચનાઓ શાસનને અર્પિત કરનાર પૂ. સમયસુંદરજી મહારાજનો બનાવેલ છે તેની એક ઢાળ પદ્માવતી સંધારા નામે પ્રસિદ્ધ છે તે લીધેલ છે.

ચોથા વિભાગમાં નિર્ધારણમાં ઉપયોગી એવા પંચનાઓ ગુજરાતી ભાવાર્થમાં આપેલા છે. વીતરાજ સ્તોત્રનો ૧૭ મો પ્રકાશ, પાંચસૂત્રના પહેલા સૂત્રનો અર્થ આપેલા છે. પ્રચારના તાદૃશી દ્વર રહેલા, સ્વપ્રશંસા કે પરનિંદા જેના સુખમાંથી નીકળતા મેં સાંભળેલ નથી, પોતાના સમયમાં અતિ વિકાન હોવા છતાં પૂર્વ પુરૂષોની નમ્રતા યાદ કરાવે તેવા નમ્ર પૂ. ગચ્છાધિપતિ માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મ. સા. રચિત રાજની અંતિમ સાધનામાં કામ આવે તેવા પાંચ શ્લોક મૂકેલા છે. તેમજ ખામણા કુલક સાર્થ મુકેલ છે.

પાંચમા વિભાગમાં સંલેખના વિધિ પૂ. સાધુ-સાધવીજી માટેની અંતિમ આરાધના તેમજ કેટલીક શ્રાવક-શ્રાવિકાને અનુસરીને આરાધના છે.

વિભાગ-૬ માં આરાધક ભાવ વધારે તેવા ભાવવાહી સ્તવનો સન્બંધો-ભાવના ગીતો વિગેરે મૂકેલા છે.

વિભાગ-૭માં શ્રી લગવતી સૂત્રમાં બતાવેલ મરણનું સ્વરૂપ છે. જેમાં વિવિધ પ્રકારના મરણો છે. જે વાંચતા આવા બાલમરણોથી સંસારમાં જીવ ભમવાવાળો થાય છે તે બ્રમણ અટકાવવા સમાધિ મરણની કેટલી આવશ્યકતા છે તે સમબલ્ય છે. અંતિમ સાધનામાં જે ઉપક્રમણિકા પૂજ્ય-પાદ હેમસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજએ લીધેલી છે તે પણ આ વિભાગમાં છે.

અભિનવ શ્રુત પ્રકાશન દ્વારા આ સમાધિ મરણનું પુસ્તક જે પ્રગટ થાય છે તેને ખરાબર વાંચીને, વારંવાર તેમાંના દશ અધિકારનું મનન કરવાથી પરિણામમાં ઘણો ફેરફાર થતો બને જે અનુભવાશે.

આ અંતિમ આરાધનામાં હંજુ પણ ખીજું આપી શકાય તેવી સામગ્રી હોવા છતાં પુસ્તકના કદ વધી જવાના ભય તેમજ ખીજા કારણોસર તેવી પૂરક સામગ્રી સંગ્રહિત નથી કરી શકાણી તે દુઃખ રહેશે.

અંતે આ સમાધિ મરણ પુસ્તકના નિમિત્તે સહુ કોઈ સમાધિમરણ પ્રાપ્ત કરી મરણને મારનારા બને એ જ શુભેચ્છા.—[સુનિ સુધર્મસાગર]

એ બધાંને ફરી યાદ કરી લઉં

“નવું કંઈ લખવું નથી કે લખેલું છપાવવું નથી” એવી મનોસ્થિતિમાં જેની દ્રવ્ય તથા ભાવ સહિતની પ્રેરણા મળી તે કીર્તિદા જે દશ વર્ષ પૂર્વે ગૃહસ્થપણામાં—મારી પાસે લખાતી—એક નાની વિદ્યાર્થીની રૂપે જોયેલી અને આજ હિન્દુસ્તાન છોડી હંમેશને માટે સાસર વાટ પકડી જતી બધી...અમદાવાદમાં આવ્યા ત્યારે પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી સુધર્મ સાગરજીનો પંદર વર્ષ પૂર્વેનો પરિચિત તોફાની છોકરો જગો (સતીષ) આજે સ્થિર જીવન જીવતાં જોયો જેણે પુસ્તકને માટે ખીજ એક નાનકડી ઈંટ મુકી...

આવું પુસ્તક ઘેર ઘેર આપવું જોઈએ તેમ કહીને સુદૃશ પ્રેરણા આપનારા મહેસાણા સ્થિત પંડિતવર્ય શ્રી વસંતભાઈની ભાવાત્મક લાગણીને થોડી વિશેષ વાચા દ્રવ્ય થકી પણ અપાવનારા પંડિતવર્ય શ્રી મહત્લાલ ગાંધી, જેમણે એક જ વાક્યથી શ્રી વિશ્વ નંદિકર જૈન સંઘને પ્રેરણા કરી. “આટલા ભણેલાં અને આવું સાત્વિક—સુદૃશ—સાહિત્ય સર્જતા નવા—સાધુને પ્રોત્સાહન આપવું જ જોઈએ.”

એમ કરતા કરતા શ્રી પુશાલભવન જૈન સંઘના સમજદાર, વિવેકી અને મારા પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી સુધર્મસાગરજી પ્રત્યે વિશેષ બહુમાન ધરાવતા ટ્રસ્ટીઓએ આ વાત ઉપાડી લીધી અને આ પુસ્તકની નાની નાની ઈંટોને ઇમારતમાં ફેરવી દીધી અને છેલ્લે છેલ્લે શ્રી મર્યાન્ટ જૈન સંઘની પણ નોંધ લેવી જ જોઈએ.

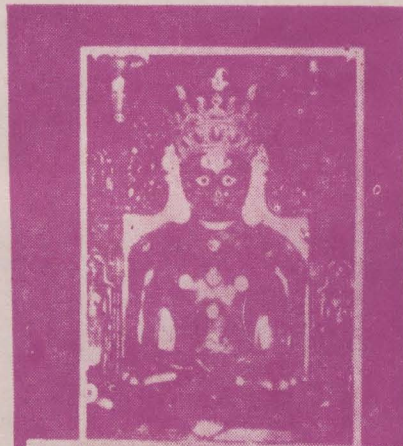
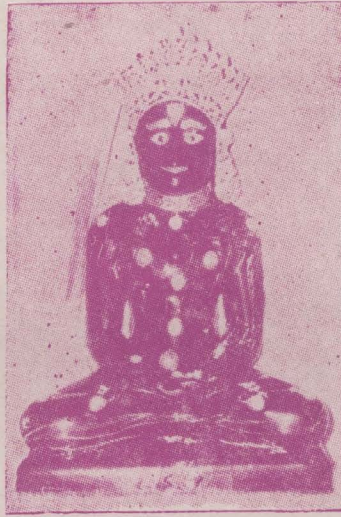
આ પુસ્તકના તમામ ફવ્ય સહાયકોની સાથે સાથે જેમણે આ પુસ્તક જલ્દીથી છપાવ તેવી મનોમન પ્રાર્થના પ્રભુને વારંવાર કર્યા કરી તે ભાવથી શાફિદક અને આમીત્ય સહાય દાતા એવા નીમચ ના એ શ્રાવક—શ્રેષ્ઠીને

બધાંના ભાવ—લાગણીથી તૈયાર થયેલ પુસ્તક તમોને સમાધિભાવે સ્થાપનાર બનો એજ શુભ ઠામના —અભ્યર્થના.

—સુનિ દીપરત્નસાગર

ग्रन्थप्रेरकना परम उपास्य
आल प्रह्वयारी श्री नेमिनाथ लगवंत

प्राणं स्थानं रक्षितं यत्तु न त्तिष्ठेत्
द्वयं केशं यत्तु न्नुपगम्यं यत्तु
तत्पुत्रं उच्यते यत्तु न्नुपगम्यं
उपरि त्तिष्ठति यत्तु न्नुपगम्यं

श्री नेमिनाथ लगवंत

नमोस्तुभ्यै नमो

(श्रीनेमिनाथलगवंत)

सौजन्य :- श्री भुशालभवन जैन संघ अमदावाद

પ્રગટ પ્રભાવી
શ્રી ભીષ્મજન પાર્શ્વનાથ-નીમય

સૌજન્ય
ખગેન ધનકુમાર કાપડીયા

श्री १०८ पार्थनाथ ભક્તિ વિહારના પ્રેરક, વૈરાગ્યોપદેશક
પ. પૂ. આ દેવ શ્રી વિજય સુબોધસુરિજી મ. સા.

પ. પૂ. ગણિ. શ્રી શાંતિચંદ્ર વિજયજી મ. તથા પ. પૂ. મુનિશ્રી પ્રકાશ
વિજયજી મ. ની પ્રેરણાથી, શ્રી કલોલ મૂ. પૂ. જૈન સંઘ તરફથી

પ્રાચીન શ્રુત સાહિત્ય-અધ્યયન પ્રેમી, ક્રિયારૂચીવંત,
અનેક જીવોને શ્રીનવકારમંત્ર તથા ૧ કોડ ચારિત્રપદ જાપના પ્રેરક
નિપુણ નિર્યામક

પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા.

દીક્ષા
જેઠ સુદ-૫
૨૦૨૫
ભાતનગર

વડી દીક્ષા
અષાઠ
સુદ-૧૧
૨૦૨૫
પોરબંદર

હીરાલાલ મોહનલાલ શાહના ધર્મપત્ની
મુશીલાબહેન વઢવાણવાળા તરફથી

પૂ. સાધ્વીશ્રી તીર્થશ્રીજીના શિષ્યા
કાર્યદક્ષા, રાણપુર રતન પૂ. સાધ્વીશ્રી મુરખ્રભાશ્રીજી મ.

સૌજન્ય

પૂ. સાધ્વીશ્રી રતનત્રયાશ્રીજીની પ્રેરણાથી
રતીલાલ ઓઘડભાઈ કોઠારી, લીંબરીવાળા

મલય પવન સમ શીતલ વૈયાચાવચ્ચાદિ ગુણ વિભૂષીત

પૂ. સાંઘીશ્રી મલયાશ્રીજી

વ્યવહાર વિચક્ષણ પૂ. સાંઘીશ્રી
હિતજ્ઞાશ્રીજીની પ્રેરણાથી-એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી

वर्धमान तपोनिधि, विदुषी, सरल स्वभावी, आराधनारत
पू. साध्वी श्री राजेन्द्रश्रील म.

जन्म : लाहूरवा सुह-५, संवत् १९७३

दीक्षा : वैशाख सुह-१४, संवत् १९९२, पाटीताला

वडीदीक्षा : अषाढ सुह-१२, संवत् १९९२, सुरेन्द्रनगर

वियक्षाणु पू. सा. श्री शुभोदयाश्रील तथा पू. सा. श्री लक्ष्मणाश्रीलनी
प्रेरणाथी, श्री ओढव जैन संध तरक्ष्थी

પૂજ્ય પાદ આ. ભ. શ્રી ડુંકાર સૂરીધરજી મ. સા. ના
સમુદાયના પ્રવર્તીની સાધ્વીશ્રી મનકશ્રીજી

પૂ. સા. શ્રી મનકશ્રીજી મ. સા. ના શિષ્યા પૂ. સાધ્વીશ્રી સુવ્રતાશ્રીજી ના
ઉપદેશથી—શ્રી જુના ડીસા ઉપાશ્રય જૈન સંઘના આવિકા અહેનો તરફથી

श्रीकमलल भगनलल सुतरया

सौजन्य
स्व. श्रीकमलल भगनलल सुतरयाना
परिवार तरुंथी

ભોગીલાલ મગનલાલ સુતરીયા

વિમળાબેન ભોગીલાલ સુતરીયા

સૌજન્ય :- સ્વ. ભોગીલાલ મગનલાલ સુતરીયાના પરિવાર તરફથી

સ્વ. માણેકબહેન જમનાદાસ સુતરીયા

— સૌજન્ય —

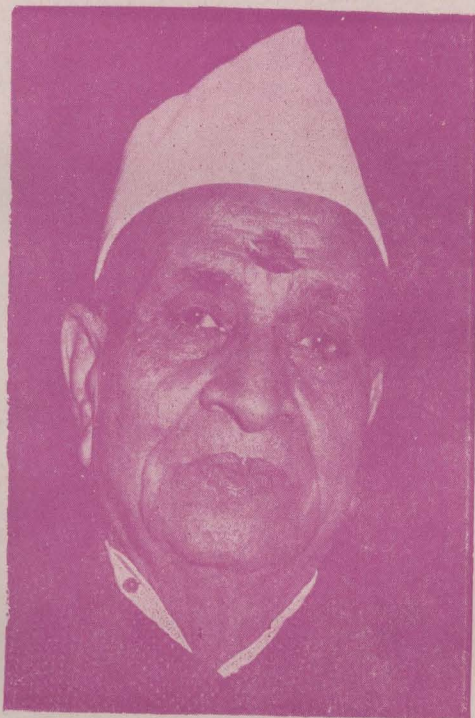
જમનાદાસ હિરાલાલ સુતરીયા
પરિવાર તરફથી

બુધાલાલ શકરાભાઈ સુતરીયા

સૌજન્ય
સ્વ. સુતરીયા બુધાલાલ શકરાભાઈના
પરિવાર તરફથી

પાલીતાણામાં આદેશ્વર દાદા સામે નવકરવાળી ગણતા મૃત્યુને વરેલા
હિંમતલાલ ભગુભાઈ મુતરીયા

સૌજન્ય
હિંમતલાલ ભગુભાઈ મુતરીયાના
પરિવાર તરફથી

श्री हडिभाधनी वाडी जैन संघना प्रमुण्य तरीडे
वर्षो सुधी सेवा आपनार सुश्रावाड
धुडादाद गदादभाध भीमतवाणा

सौजन्य

पूज-पूजनादि तणग पूज्य पंन्यास
श्री कुंढकुंढ विजयल म. सा. नी प्रेरणाथी

સ્વ. જમનાદાસ ડાહ્યાભાઈ શાહ, કોખાવાળા

અમૃતલાલ જમનાદાસ તરફથી

સ્વ. ઊરાલાલ નરસીદાસ ઘડીયાળી

દિનેશચંદ્ર ઊરાલાલ ફેવરીયાળા તરફથી
૯. ૯ સાંખેન

સ્વ. વાડીલાલ સુનીલાલ શાહ

કાન્તાબેન વાડીલાલ શાહ

ભોજન્ય : કીર્તિકુમાર વાડીલાલ શાહ (કનીપુસ્ત્રવાળા) તરફથી

સ્વ. શેઠશ્રી મહેતલાલ સાકરચંદ વખારીયા

ગં. સ્વ. શકરીબેન મહેતલાલ વખારીયા

પ. પૂ. સા. શ્રી રાજેન્દ્રશ્રીગ મ. ના પ્રણિયા સા. શ્રી જ્યનશીલાશ્રીગ તથા સા. શ્રી તક્ષશીલાશ્રીગ પ્રેરણાથી
કાન્તિલાલ મહેતલાલ વખારીયા તરફથી

[આ પુસ્તકના પ્રેરક તથા સર્જકના માતા તુલ્ય]

જ્યાએન કેશવલાલ વોરા

સૌજન્ય

અંત સમયે કરેલી સુંદર આરાધના, લીધેલા પચ્ચક્રખાણા
વિગેરેની અનુમોદનાર્થે તેમના

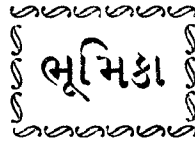
સુપુત્ર હર્ષદ કેશવલાલ વોરા તરફથી

स्व. विद्याभेन शांतिलाल परीष्

सौजन्य
शांतिलाल भगणदास परीष्ना
परिवार तरङ्गी

આલ બ્રહ્મચારી શ્રી નેમિનાથાય નમઃ

અતિમ આરાધના શા માટે ?

एकं पण्डितमरणं प्रतिपद्यते सुपुरुषः असंभ्रान्तः
क्षिप्रं सः अनन्तानां मरणानामग्तं करोति

૦ સર્વ ઉત્તમ તીર્થોમાં જેમ શ્રી તીર્થંકર દેવાનું તીર્થ ઉત્તમ છે, સર્વ જાતિના અભિષેકોને વિશે જેમ મેરૂ પર્વત પર દેવ દેવેન્દ્રો વડે કરાતો અભિષેક ઉત્તમ છે. તેવી રીતે સુવિહિત પુરુષોની સંચારાની (અતિમ) આરાધના શ્રેષ્ઠતમ ગણાય છે.

જે આત્મા શ્રી જિનકથિત સંયમધર્મનું અને સમાધિ મરણ માટેનું ઉત્તમ આરાધન કરી મરણ પામે છે, તેને માટે સ્નેહીજનોએ શોક કરવાની કોઈજ જરૂર નથી.

તે આત્મા જે સંસારમાં હશે તો પણ જ્યાં હશે ત્યાં આનંદમાં રમણ કરતો હશે. ખરેખર તે જ આત્મા મરણ કાળે ડરે છે અથવા મુંઝાય છે. જેણે પરલોકના સુખને આપનાર જિન પ્રણીત ધર્મનું આરાધન કર્યું નથી—અતિમ સાધના પણ કરી નથી.

જે ધર્મધન આત્મા સુંદર રીતે ધર્મની આરાધના પૂર્વક, પરલોકના માર્ગનું ભાથું બાંધીને મૃત્યુની વાટ જોતો ઉભો છે, તેને મરણના અવસરે ડર નથી. તેને માટે મરણ મહોત્સવરૂપ છે. જેઓ પાપસમૂહ અપાવીને પાંડિત મૃત્યુથી મરણ પામ્યા છે, તેઓ ખરેખર આનંદને દેનારા છે.

સગા નાનાભાઈની પત્નીના રૂપમાં આસક્ત બનેલા મણિરથ રાજાએ જ્યારે નાનાભાઈ યુગબાહુને દગાથી તલવારનો ઝટકો માર્યો ત્યારે યુગબાહુને ખૂબજ લોહી વહી ગયું. વૈદ્યોના ઉપચાર પણ નકામા જતાં દેખાયા અને મૃત્યુ નજીક આવીને ઉભું હોય તેમ લાગ્યું.

આ સમયે યુગબાહુને આર્ત—શૈદ્રધ્યાન માટેના તમામ કારણો

ભોજુદ હતા છતાં તેની પત્ની મહનરેખાએ ધૈર્ય રાખી આ પ્રમાણે નિર્ચામણા કરાવી.—

“હિ ક્ષત્રીય ધીર ! તમે ધીરજને ધારણ કરો. હે દયાસમુદ્ર ! કોઈ ઉપર રોષ કરશો નહીં. તમારા પોતાના કર્મો જ ઉદયમાં આવ્યા છે— સમભાવ રાખી રાગદ્રેષ કર્યા વિના તેને સહન કરો.....ખીજ તો નિમિત્ત માત્ર છે.....હવે પરલોકના શંખલ-ભાથાને સ્વીકારો. સર્વે જીવોના અપરાધ ખમો અને ખમાવો.....હવે ચારે પ્રકારના આહાર તથા પાપનો ત્યાગ કરો. છેલ્લા ધ્યાસે આ દેહનો પણ ત્યાગ કરો.....”

આવાં સારા શબ્દો અને ભાવપૂર્વકની નિર્ચામણા કરાવી. યુગબાહુ પણ આ અંતિમ આરાધનાના પ્રભાવે ક્ષણવરમાં આ નશ્વર દેહ છોડીને પાંચમાં દેવલોકમાં ઈંદ્ર સરખા સામાનિક દેવતા થયાં. સુખ-સમૃદ્ધિને પામ્યાં.

જે આ સમયે મહનરેખાએ નિર્ચામણાં ન કરાવતાં કલપાંત આહર્યું હોત તો આત્મશૈદ્રધ્યાનમાં ડૂબેલા યુગબાહુ દેવલોકે જઈ શકત ખરાં ?
આ પ્રભાવ કેનો ?

કેવળ અંતિમ આરાધનાનો.

અંતિમ આરાધનાને અંતિમ સાધના—પર્યાન્ત આરાધના—સમાધિ મરણ વગેરે નામોથી ઓળખાવાય છે.

—પણ સમાધિ-મરણ એટલે શું ?

○ સમાધિ :-

○ સમાહિ વરમુત્તમં-દિતુ	-	લોગસ સૂત્ર -
○ દિતુ સમાહિ ચ	-	વંદિતુ સૂત્ર -
○ સમાહિ વરં દિસડ	-	અજિત-શાંતિ -
○ પર્ણસ મે સમાહિ	-	અજિત-શાંતિ -

સમાધિ માટે જે માંગણી કરવામાં આવી તે સમાધિ કેને કહેવાય ?

“ચિત્તની સ્વસ્થતા” એ જ સમાધિ.

“આત્મ સ્વરૂપમાં તદાકાર થવું” તે સમાધિ.

- “જેના વડે આત્મા મોક્ષ પ્રત્યે-મોક્ષમાર્ગમાં સ્થાપિત કરાય” તે સમાધિ કહેવાય.
- “સમાધિ એટલે શાંતિ-નિરાંત-તૃપ્તિ કે સંતોષ” તે બે પ્રકારે પ્રાપ્ત થાય છે.

દ્રવ્યથી -

જેના વડે કાયાને શાંતા ઉપજે અથવા સ્વાસ્થ્ય સારું થાય તે દ્રવ્ય સમાધિ કહેવાય.

ભાવથી -

જેના દ્વારા મનને શાંતા ઉપજે, મનની વ્યાક્રિપ્ત સ્થિતિ મટી જાય, વિશેષ કહીએ તો ચારિત્ર સુધારણા થાય તે ભાવસમાધિ કહેવાય.

સમાધિનો શ્રેષ્ઠ અર્થ એ છે કે, “જેના વડે ચિત્તની સમાહિત સ્થિતિ એટલે કે વિક્ષેપ રહિત અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય કે જે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર અને તપનાં યોગ્ય આરાધન થકી સ્વયંભૂ પ્રગટ થાય. આત્મ સ્વરૂપ તદાકાર થયેલો આત્મા જેના વડે છેલ્લે કેવલ્ય ફળને પ્રાપ્ત કરે તે જ ઉત્તમ સમાધિ.

◦ સમાધિ મરણ :-

◦ સમાધિ મરણ ચ-[જય વીયરાય સૂત્ર]

- સમાધિ મરણ એટલે “ શાંતિપૂર્વકનું મૃત્યુ.”
- સમાધિ મરણ એટલે “ સંલેખના પૂર્વકનું પંડિત મરણ”.
- સમાધિ મરણ એટલે ઉત્તમ સમાધિ (જે પૂર્વે વ્યાખ્યા કરી) તેવું મૃત્યુ’.

વિશેષ અર્થમાં સમાધિ મરણ એટલે, “ જેમાં આયુષ્યના ક્ષય સમયે આત્માના અધ્યવસાયો નિર્મળ હોય અને પાપ કર્મની નિન્દા-સર્વ જીવોને ક્ષમાપના-શુભ ભાવના-ચતુઃ શરણુ-અનશન અને નવકાર મંત્ર રટણુ વિગેરે આરાધના કરી, શાંતિપૂર્વક મૃત્યુ પામે તેને સમાધિ મરણુ કહેવાય.

અનંત સંસાર પરિભ્રમણ કરતાં મહા પુન્યોદયે માનવ ભવ પામ્યા. પરમાત્માનું શાસન મળ્યું. સર્વાવિરતિ-દેશવિરતિ-સમ્યગ્ દર્શન કે સામાન્ય વ્રત નિયમ યુક્ત આરાધના મળી. એવો આત્મા પોતાની આરાધના સુંદરતમ અને તે માટે સદા જાગૃત જ હોય.

છતાં પોતાની અંતિમ ઘડી બગડી ન જાય તેમ ધૂબજ સાવચેત રહેવા માટે સતત એકજ માંગણી કરે, “હે ભગવન! તમારા પ્રભાવથી મને... સમાધિ મરણ... પ્રાપ્ત થાઓ.

અંતિમ ઘડી બગડી જાય અને આયુષ્યનો બંધ પણ ત્યારે જ પડે તો આત્મા દુર્ગતિમાં આલ્યો જાય. જીવનભરની આરાધના છતાં તે ટૂંકી જાય.

અંતિમ ઘડી ક્યારે આવશે તે આપણે જાણતાં નથી. માટે “અંત સમયની આરાધના” છેલ્લી અવસ્થામાં જ કરવી તેવું ન વિચારતા રોજે રોજ આ દશ-અધિકાર રૂપ આરાધના કરવી અને તે મુજબ ભાવના ભાવવી.

આરાધક આત્માઓએ નિઃશય બની, પોતાના દોષોની અંતઃ કરણ પૂર્વક શુદ્ધિ કરી, દુષ્ટતોની આત્મસાક્ષીએ નિંદા-ગુરુ સાક્ષીએ ગર્હા-આલોચના કરી સમાધિ મરણ પ્રાપ્ત કરવા માટે “અંતિમ આરાધના” નિત્ય કરી લેવી.

છેવટે રોજ “સંતારા પૌરિસિ”ની ગાથાઓનું ચિંતવન કરીએ તો પણ દુષ્ટતગર્હા, જીવ ક્ષમાપના, અઢાર પાપસ્થાનક વોસિરાવવા, સમ્યક્ત્વ દઢ કરવું, ચાર શરણો સ્વીકારવા, શુભ ભાવના ભાવવી, સાગારી અનશન કરવું વગેરે-“અંતિમ સાધનના અધિકારો”નું ચિંતન આપોઆપ થઈ જશે.

શુદ્ધ ભાવનાથી કરેલી આ આરાધના બહુ હિતકારી છે. તેના વડે પ્રથમ કરેલા પાપના પુંજ વીખરાઈ જાય છે અને આવતા ભવનું આયુષ્ય ન બંધાયું હોય તો શુભગતિનું આયુ બંધાય છે. માટે અંત સમયની આ આરાધના જરૂર કરવી.

“ પ્રવેત કમળ, પૂર્ણ કળશ, સ્વસ્તિક, નંદાવર્ત અને સુંદર કૂલમાળા આ બધી જ મંગલ વસ્તુ કરતા અંતિમ કાળની આરાધના રૂપ સંચારે અધિકતર મંગળ છે ”
સંસ્થારગ પચન્ને

વિભાગ-૧

અંતિમ આરાધના-દશ અધિકાર (સંક્ષેપમાં)

□ (૧) અતિચાર-આલોચના:-

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપ-વીર્ય એ પાંચ પ્રકારના અચારને વિશે અતિચાર આલોચના કરી હું આત્મા રૂપ ભૂમિને શુદ્ધિ કરું છું.

(૧) કાળ-વિનય વગેરે આઠ પ્રકારનો જ્ઞાનાચાર છે. તેમાં મારાથી થયેલા કોઈપણ અતિચાર ને હું મન-વચન-કાયાથી નિંદુ છું. તે મારું પાપ નિષ્કળ થાયો.

(૨) નિ:શક્તિ વગેરે આઠ પ્રકારે દર્શનાચાર છે. તેમાં જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને મન-વચન કાયાથી હું નિંદુ છું. મારું તે પાપ મિથ્યા થાયો.

(૩) પાંચ સમિતિ-ત્રણ ગુપ્તિ રૂપ ચારિત્રાચાર છે. તેમાં જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને મન-વચન-કાયાથી હું નિંદુ છું. મારું તે પાપ મિથ્યા થાયો.

(૪) શક્તિએ કરી બાહ્ય-અભ્યંતર એ બાર પ્રકારનો તપ અવશ્ય કરવો જોઈએ તે તપાચાર છે. આ તપાચારમાં મને જે કોઈ અતિચાર લાગ્યા હોય અથવા છતી શક્તિએ મેં તપશ્ચર્યા ન કરી હોય તેનું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિદુક્કડમ્.

(૫) ધર્મ અનુષ્ઠાન-ક્રિયા વગેરેમાં જેટલું સામર્થ્ય હોય તેટલું વાપરવું પણ ગોપવવું નહીં તે વીર્યાચાર છે. તેમાં જે કોઈ અતિચાર લાગ્યો હોય અથવા શક્તિને ગોપવી હોય તેા મારા તે દોષનું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્.

(૬) વ્રસ કે સ્થાવર જીવોની નાની અગર મોટી જે ઠાંઈ હિંસા વિરાધના કરી હોય અથવા મારાથી થઈ હોય તેનું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્.

(૭) ક્રોધ-દોષ-ભય-હારથથી જે જૂઠું બોલાયું હોય, તેનું મન-વચન-ક્રયાએ મિચ્છામિ દુક્કડમ્.

(૮) થોડું કે વધું નહીં આપેલું પારકું દ્રવ્ય મેં લીધું હોય તેનું મન-વચન-ક્રયાએ મિચ્છામિ દુક્કડમ્.

(૯) તિર્થ-ચ-મનુષ્ય-દેવ સંબંધિ મૈથુન દર્શુ હોય, કરાવ્યું હોય, અનુમોદનું હોય તેનું મન-વચન-ક્રયાએ મિચ્છામિ દુક્કડમ્.

(૧૦) અનેક પ્રકારે ધન-ધાન્ય-વગેરેનો પરિચ્છલ દોભે કરીને ક્યોં હોય-પુત્ર સ્ત્રી, જંધુ મિત્ર વગેરે રવજનો કે અન્ય વસ્તુમાં મમત્વ ધર્યું હોય તે સર્વેને હવે વોસિરાવું છું.

(૧૧) ઈન્દ્રિય વશપણે રાત્રિને વિશે આહાર પાણી લીધાં હોય તેનું મન-વચન-ક્રયા થકી મિચ્છામિ દુક્કડમ્.

આ ભવ કે પરભવમાં મેં આ પાંચ આચાર માહેનાં કોઈ પણ અતિચાર સેવ્યા હોય, સેવરાવ્યા હોય કે સેવતાની અનુમોદના કરી હોય તેનું અરિહંત-સિદ્ધ-સાધુ-આત્માની સાક્ષીએ મન-વચન-ક્રયા થકી હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું મારા તે પાપને નિંદુ છું. ગર્હુ છું. આલોચું છું.

□ (૨) વ્રત ઉચ્ચારણ :-

[નાંધ :- નિત્ય અન્તિમ આરાધના કરનારે આ “અધિકાર”માં રોજ આ પ્રમાણે વિચારવું. “મેં લીધેલા વ્રત-નિયમો ને હું યાદ કરું છું, તેની અનુમોદના કરું છું તેમજ મન-વચન-ક્રયાથી આ વ્રત-નિયમ સારી રીતે પાળવા રોજ ભાવના ભાવું છું.”]

○ સાધુ-સાધ્વીજી માટે :- આત્માને હિતકારક એવા મોક્ષને માટે પાંચમહાવ્રત અને છઠ્ઠા રાત્રિભોજન વિરમણ વ્રત અંગીકાર કરેલા હું તે જ ભાવમાં વિચરું છું.

[નાંધ :- વિશેષ જાણકારી માટે-પાછળ આપેલી સાધુ-સાધ્વી અંતિમ આરાધના વિધિ ખાસ જોઈ જોવી.]

૦ શ્રાવક માટે :- વિશેષ જાણકારી મેળવવા વિસ્તૃત વર્ણન જોવું.

પ્રથમ જે વ્રત લીધાં હોય તે યાદ કરવા. ન લીધેલા વ્રતો નીચે આપ્યા મુજબ શક્તિ અનુસાર ગ્રહણ કરવા-ઉચ્ચારાવવા.

(૧) પ્રાણુતિપાત :- નિરપરાધિ એવા કોઈપણ વ્રસ જીવને સંકટપૂર્વક હણવાની બુદ્ધિએ હણવો નહીં.

(૨) મૃષાવાદ :- કન્યા-ભૂમિ-ઠોર સંબંધિ જૂઠ ઝોલવું નહીં, શાપણ ઝોળવવી નહીં, ખોટી સાક્ષી પુરવી નહીં.

(૩) અદત્તાદાન :- ચોરવાની બુદ્ધિએ કોઈ વસ્તુ લેવી નહીં.

(૪) મૈથુન :- પર સ્ત્રી-પર પુરૂષ ગમન ત્યાગ, વર્ષમાં અમુક દિવસ બ્રહ્મચર્ય પાલન કરીશ.

(૫) પરિગ્રહ :- ધન-ધાન્ય-રૂપું-સોનું-નોઠર-પશુ-વાહન વગેરે “અમુક” પ્રમાણથી વધુ ખપે નહીં. (અવસરે આ પરિમાણ ઘટાડતા-ઘટાડતા સર્વથા વેાસિરાવી દર્શશ.)

(૬) દિશા પરિમાણ :- સર્વ દિશામાં કેટલું દૂર જવું તેનું પરિમાણ (માપ) નક્કી કરવું. જેમકે “અમુક”થી વધુ કિલોમીટર મારે જવું નહીં.

(૭) ભોગોપભોગ :- પંદર કર્માદાનોનો હું ત્યાગ કરું છું. બાપીસ અલક્ષ્ય-બત્રીશ અનંતકાયનો હું ત્યાગ કરું છું. ચૌદ નિયમમાં સચિત-દ્રવ્ય વગેરેનું હું “અમુક-પ્રમાણ” નક્કી કરું છું.

(૮) અનર્થ દંડ :- દુર્ધ્યાન-પાપનોઉપદેશ-હિંસક સાધનો આપવા-પ્રમાદ આચરણ એ ચાર લેહોમાં ઉપયોગ પૂર્વક જેટલું અટકી શકું તે માટે પ્રયત્ન કરું છું.

(૯) સામાયિક (૧૦) દેશાવગાસિક (૧૧) પૌષ્ઠ (૧૨) અતિથિ સંવિભાગ ચારે વ્રતનું શક્ય પાલન કરવું.

□ (૩) જીવ ખમાવવાં :-

૦ સાત લાખ પૃથ્વીકાય, સાત લાખ અપ્ષાય, સાત લાખ તેલકાય, સાત લાખ વાયુકાય, દશ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિ કાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિકાય, બે લાખ બેદંદ્રિન્ય, બે લાખ તેદંદ્રિન્ય, બે લાખ ચઉરિન્દ્રિય, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ તિર્યંચ

પંચેન્દ્રિય, ચૌદ લાખ મનુષ્ય એવં કારે ચૌરાશી લાખ જીવાયોનિ માંડી [આ લવે કે પરલવે] મારે જીવે જે કોઈ જીવ હણ્યો હોય-હણ્યાયો હોય કે હણ્યુતાં પ્રત્યે અનુભોદો હોય તે સવિ હું મન વચન કાયા એ કરી ખમાવું છું. મારું તે દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.

૦ અવ્યવહાર રાશિથી માંડી વ્યવહાર રાશિ સ્થાવર-વિકલેન્દ્રિય-તિર્યાંચાદિ ભવોમાં ભમતા મારા આત્માએ ખીજ જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય કે ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વે ને હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખમાવું છું, તે જીવો પણ મને ક્ષમા આપો.

૦ મિત્ર-અમિત્ર, સ્વજન-દુશ્મન, કુટુંબીઓ, સકલ શ્રી સંઘ બધાં મને બધી ભૂલો માટે-અપરાધો માટે ક્ષમા આપો, હું પણ તમને સૌને ખમાવું છું. હવે હું સર્વને વિશે સમભાવવાળો છું. મારે ખરેખર બધાં સાથે મૈત્રી છે.

□ (૪) અઠાર પાપસ્થાનક વોસિરાવવા :-

૦ પહેલે પ્રાણાતિપાત (જીવહિંસા), ખીજે મૃષાવાદ (જુઠ), ત્રીજે અદત્તાદાન (ચોરી), ચોથે મૈથુન (અબ્રહ્મનું આચરણ), પાંચમે પરિચ્છેદ (વસ્તુના સંગ્રહની વૃત્તિ-મૂર્છા અને મમત્વભાવ) છઠ્ઠે ક્રોધ, સાતમે માન (અભિમાન કે ગર્વ) આઠમે માયા (કપટ વૃત્તિ), નવમે લાભ, દશમે રાગ, અગીયારમે ક્રેષ, બારમે કલહ (ગદગો), તેરમે અભ્યાખ્યાન (આજ ચડાવવું) ચૌદમે પૈશુન્ય (ચાડી-ચુગલી કરવી), પંદરમે રતિ-અરતિ (હર્ષ-શોકના આવેગો), સોળમે પરપરિવાદ (નિંદા કરવી), સત્તરમે માયામૃષાવાદ (કપટપૂર્વક જૂઠ), અઠારમે મિથ્યાત્વશલ્ય.

એ અઠાર પાપસ્થાનક માંહે મારે જીવે (પુદ્ગલના શગવશ, આ લવે કે પરલવે) જે કોઈ પાપ સેવ્યું હોય-સેવશ્યું હોય-સેવતાને સારા માન્યા હોય તે સવિ મન-વચન-કાયાએ કરી મિરછામિ દુષ્કામ્.

૦ મોક્ષમાર્ગના અવરોધક-દુર્ગતિના દાતાર એવા આ પાપસ્થાનોની કરેલી આચરણને હું નિંદું છું. નિર્મળ મન વડે વોસિરાવું છું હવે ફરી તેના ફંદામાં ન ફસાઉ એવી મારી નિરંતર માંગણી છે.

□ (૫) ચાર શરણુ :-

ભવાંતરમાં જતા કે તીવ ખીમારીમાં મને કોઈ આધારભુત થાય તેમ નથી. માટે આ “ચાર”ને શરણુ હું જઉં છું. જેનાથી મારી શુભ ગતિ થાઓ.

- હું અરિહંતનું શરણુ સ્વીકારું છું.
- હું સિદ્ધોનું શરણુ સ્વીકારું છું.
- હું સાધુઓનું શરણુ સ્વીકારું છું.
- હું કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મનું શરણુ સ્વીકારું છું.

મેં આ ચાર શરણુ અંગીકાર કર્યા છે. ભવોભવ મને આ ચારે શરણુ રૂપ થાઓ.

□ (૬) દુષ્કૃત-નિંદા :-

મેં મારા સમગ્ર જીવન દરમ્યાન જે કંઈ ખરાબ કૃત્યો કર્યા હોય-અરે! વ્યવહાર રાશિમાં આવ્યો ત્યારથી આરંભીને અનંતું ભવભ્રમણુ કરતાં મારા આ આત્માએ જે-જે કંઈ પાપ કાર્યો કર્યા હોય તે સર્વે હું આત્મસાક્ષીએ નિંદુ છું.

મૂઠ અને અજ્ઞાન એવો હું મારાં કેટલાં અપરાધો કે દુષ્કૃતોને ચાહ કરી શકું?

હે ભગવન્! મેં મન વડે બાંધેલા-વચન વડે બોલેલા, કાયા વડે આચરેલા એવા તમામ દુષ્કૃત્યોની આપની સાક્ષીએ-સિદ્ધ ભગવંતની સાક્ષીએ અને આત્માની સાક્ષીએ નિંદા કરું છું.

મારાં તે સઘળાં દુષ્કૃતો મિથ્યા થાઓ.

□ (૭) સુકૃત અનુમોદના :-

○ હે ભગવંત! જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર રૂપ ત્રણુ રત્નો સંબંધી મેં અલ્પમાત્ર પણ મોક્ષમાર્ગને અનુસરીને જે કંઈ સુકૃત (સારા કાર્યો) મન-વચન કે કાયાથી કર્યા હોય, મારા તે-તે સુકૃતોની હું અનુમોદના કરું છું.

○ શ્રી અરિહંતનું અરિહંતપણું, સિદ્ધોનું સિદ્ધપણું, આચાર્યોનું પંચાચાર પાલન, ઉપાધ્યાયોનું સૂત્ર પ્રદાન, સાધુઓની મોક્ષ-માર્ગ સાધના, શ્રાવક-શ્રાવિકા, દેવ-દેવી, તિર્યંચ-નારકી કે બીજા કોઈપણ જીવની માર્ગાનુસારી કશળી-સમ્યક્ત્વ-દેશવિરતિ આદિ સર્વે ગુણોની હું અનુમોદના કરું છું.

આ મારી સુકૃત પ્રશંસા મને માર્ગમાં સ્થિર બનાવનાર અને મોક્ષપ્રતિ પ્રયાણુ કરાવનારી બને.

□ (૮) શુભ ભાવના :-

[સુખ દુઃખનું કારણ જીવને પોતાનાં કરેલાં કર્મ છે. બીજા તો નિમિત્ત માત્ર છે માટે દુઃખ આવે તે સહન કરવું, સમતા ભાવમાં લીન થઈ આ પ્રમાણે ભાવના ભાવવી.]

હે પરમાત્મા ! જ્યાં સુધી હું સંસારના જન્મ-મરણના ફેરામાંથી છુટું નહીં ત્યાં સુધી ભવેભવ મને આપનું શરણું પ્રાપ્ત થાઓ. મને જોધિ અને સમાધિ પ્રાપ્ત થાઓ. જિનશાસન મળો.

ક્યારે આવશે એ દિવસ, જ્યારે હું સર્વથા બાહ્ય-અભ્યંતર પરિચ્છેદનો-ત્યાગ કરી, ઘર છોડી અણગાર (સાધુ) બની, વિતરાગ પરમાત્માની આજ્ઞાનુસાર મોક્ષમાર્ગની આરાધના કરતો એવો હું શુદ્ધ આરાધક ભાવમાં સઘળાં કર્મોની નિર્જરા કરી, અંતિમ સાધના કરતાં પંડિત મરણને યાવત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પામીશ.

□ (૯) અનશન-આહાર ત્યાગ :-

જ્યારે છેલ્લો સમય જણાતો હોય કે લાંબી બિમારી ચાલુ હોય ત્યારે યોગ્ય અવસર જોઈ ચારે આહારના પરચક્રખાણુ કરાવી દેવા, પાણી છુટું રાખવું હોય તો બાકીના ત્રણ આહારના પરચક્રખાણુ કરાવવાં.

હાલમાં શરીર-બળ કે સંઘયણ નબળાં છે, વિશિષ્ટ જ્ઞાનનો પણ અભાવ છે. તેથી જવજીવ ચારે આહારનો ત્યાગ ન થઈ શકે તો અમુક અમુક સમય માટે પરચક્રખાણુ કરાવતાં જવા.

નિત્ય અંતિમ આરાધના કરનારે મુક્તિસિદ્ધિયં પરચક્રખાણુ કરવાની ટેવ પાડી દિવસમાં વારંવાર ચાર આહારનો ત્યાગ કરવાના સંસ્કાર રાખવા. જેથી છેલ્લી ઘડીએ પરચક્રખાણુમાં જ રહી શકાય.

□ (૧૦) નવકાર (નમસ્કાર) મંત્ર રટણ

વારંવાર અને છેલ્લે સમયે સતત નવકાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરવું. આખરી સમયે માત્ર " નમો અરિહંતાણુ"... ગણવું (સંભળાવવું)

નિત્ય આરાધના કરનારે પણ ઓછામાં ઓછું સુતા-ઉઠતા સાત-સાત નવકારની ટેવ રાખવી.

આ પ્રમાણે દશ અધિકાર સંક્ષેપમાં કહ્યાં જે રોજ આરાધના કરનારને કે કોઈને છેવટની આરાધના કરવામાં ઉપયોગી થશે. આજ અધિકારો વિસ્તારથી હવે જણાવ્યા છે.

દશ અધિકારના સુવિસ્તૃત વર્ણનની ભૂમિકા

મરણ સમયે સમાધિ ટકાવવા માટે પૂર્વાચાર્યો એ સ્તવનો—આરાધનાઓ કેટલાંક મહર્ષિ કે મહાત્માઓએ કરેલી અંતિમ સાધનાઓ આદિ અનેકવિધ રચનાઓ કરી છે. આવી રચનાઓને આધારે અહીં દશ—અધિકારો તથા આતુસંગિક બીજાં પણ ત્રણ—ચાર અધિકારો લીધા છે.

આ રીતે તૈયાર થયેલ “અંત સમમની સુવિસ્તૃત આરાધના” સમાધિ માટે ઉપયોગી બનશે જ. છતાં “આરાધના શા માટે કરવી ?” તે અંગે ભૂમિકા રૂપે અહીં ત્રણ વાત ખાસ નોંધવી પ્રસંગો ચિત્ત બજાઈ છે.

□ શ્રી પાર્શ્વપ્રભુના પૂર્વલયોની અંતિમ સાધના :-

પાર્શ્વનાથ પ્રભુ પહેલાં ભવમાં મરુભૂતિ નામે ગૃહસ્થ પુત્ર છે. હર્ષિશ્ચંદ્ર મુનિના ઉપદેશથી સમ્યક્ દર્શન પામ્યા છે. મોહનીય કર્મની વિચિત્રતાથી એમની પત્ની અને એમનો ભાઈ કમઠ દુરાચરણમાં પડે છે. ભાઈને સુધારવા મરુભૂતિએ રાજા અરવિંદને વાત કરી.

રાજાએ કમઠને બોલાવી શિખામણ આપી તે વખતે તેણે ભારે ઉદ્દતાઈ દેખાડી. રાજાએ તેને નગરમાંથી કાઢી મુક્યો. કમઠ તાપસ થયો. પાછળથી મરુભૂતિને થયું કે મારા નિમિત્તે ભાઈને કષ્ટ પડ્યું. તેા હવે ક્ષમા માંગી આવું, જેથી તેના તથા મારા ચિત્તને સમાધિ મળે.

કમઠ ગુનેગાર છે, સજા રાજા અરવિંદે કરી છે છતાં મરુભૂતિ સમ્યક્ત્વના પ્રકાશમાં પોતાનો દોષ જ વિચારી અને સમાધિ માટે ક્ષમાયાચના કરે છે. સમાધિની સાધના માટે ઉમળકાલેર ગયેલા મરુભૂતિએ જેવું માથું નમાવી ક્ષમા માંગી કે વૈરથી ભરેલા કમઠ એના માથા પર પથ્થરની શિલા મારતાં જ મરુભૂતિનું મૃત્યુ થયું.

સમાધિના ભારે પ્રયત્ને છતાં મરુભૂતિ આ અદ્ભુત પ્રસંગથી કે મરણાંત વેદનાથી અથવા અન્ય કારણે આત્મધ્યાનમાં પડી ગયો અને મરીને વનમાં હાથી થયો.

જો મરણ વખતે સમાધિ ગુમાવી તેા એ કેવું ખતરનાક પરિણામ આવ્યું? મરુભૂતિનો જીવ બીજા ભવે તિયંચ—પશુનો અવતાર પામ્યો. તે પણ એક તોફાની હાથી.

આ તરફ રાજ અરવિંદે વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. અવધિ-જ્ઞાનને પામેલા તેઓ એક વખત સાર્થવાહ સાથે વિચરતાં જગલમાંથી પસાર થયા. ત્યાં પેલો તોફાનેચઢેલ હાથી લોકોને ભાગંભાગ કરાવે છે.

અવધિ જ્ઞાની અરવિંદ મહર્ષિ જ્ઞાનથી ઓળખી ઠહે છે, “બુઝ્ઝ બુઝ્ઝ મરુભૂતિ! કેવા ક્ષમાપનાના ભાવ પૂવે તે ધારણ કરેલા? કેવા દુરાચારી ભાઈને ખમાવવા ગયો?” હાથી ને આવું આવું યાદ કરાવતાં જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું. શાંત પડીને મુનિના ચરણે નમન કર્યું.

એક વખત તે હાથી તળાવમાં ઉતરવા જતાં કાઢવમાં ખૂંચી ગયો. પૂર્વભવનો ભાઈ કમઠ મરીને ત્યાં સર્પ થયો છે. પૂર્વના વૈરથી હાથીને મર્મસ્થાનમાં ભયંકર દંશ મારે છે. મરણાંત ઘોર વેદના છતાં સમાધિને ટકાવી રાખે છે. પોતાના જ ઈર્મનો દોષ વિચારી પંચ પરમેષ્ઠિતું સ્મરણ કરે છે. મરીને દેવલોકે જાય છે.

આ રીતે મરુભૂતિએ માનવભવે સમાધિ ગુમાવી તો તિર્થંચ બન્યો. તિર્થંચના ભવે સમાધિમાં સ્થિર થયો તો દેવભવને પામ્યો. અંતિમ સમાધિ એ જ જીવનનો સાર છે.

દેવભવમાં પણ અવસરોચિત જિનલક્ષિત વગેરે આરાધના કરતો સમાધિપૂર્વક મરણ પામ્યો.

સમાધિ મરણ ના પ્રભાવે ચોશાલવમાં તે રાજપુત્ર કિરણુવેગ બન્યો.

મનુષ્ય ભવ પામી મરુભૂતિનો જીવ કિરણુવેગ રાજ થયો. કમશ : તે ધર્મ પામ્યો. સમાધિપૂર્વક ધર્મ પાલન કરતાં ઠાળકમે દીક્ષા લીધી.

કિરણુ વેગ મુનિ ધ્યાનમાં ઉભા છે. કમઠનો જીવ પણ નર્કમાંથી આવીને સર્પ પણે ઉત્પન્ન થયો છે. મુનિને જ્ઞેતાં જ પૂર્વ વૈર જાગૃત થયું અને મુનિને ભરડો લઈ સર્પે દંશ માર્યો.

ચિત્તને સમાધિમાં સ્થિર રાખી કિરણુવેગ મુનિએ ઉચ્ચ વેદના સહન કરી. સમાધિની સાધનાએ ઊંચે ચડેલા મુનિ સ્વર્ગે સંચર્યાં.

છઠ્ઠા ભવમાં મરુભૂતિ બન્યા વજનાભરાજ. સમાધિની સાધનામાં આગળ વધતાં તેણે નિમિત્ત મળ્યે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. કમઠનો જીવ

લીલપણે જન્મ્યો છે. મુની પર બાણ છોડે છે. સમતા-સમાધિ લીન વજનાલ મુનિ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી દેવગતિને પામ્યા.

ધર્મનો સાર સમાધિ જ છે.

આઠમાં ભવે પાર્શ્વ પ્રભુનો જીવ થયો સુવર્ણબાહુ ચક્રવર્તી, છ ખંડની ઠંદુરાઈ વચ્ચે પણ સમાધિ-સ્વસ્થતાની સાધના કરતાં નિમિત્ત મળ્યે વૈરાગ્ય ભાવ સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. સમાધિપૂર્વક વિશિષ્ટ આરાધના કરી રહેલા મુનિ એ તીર્થંકર નામ ધર્મ ઉપાર્જન કર્યું. એક વખત જંગલમાં વિચરતા મુનિને જોઈને સિંહ પણ ઉત્પન્ન થયેલા કમઠના જીવે આક્રમણ કર્યું. મહામુનિ ચેતી ગયા, સિંહના જડખામાં ચવાતાં ચવાતાં પણ સુંદર સમતા-સમાધિ જાળવી રાખી.

ભયંકર ઉપસર્ગ વચ્ચે સમાધિ જાળવતાં સુવર્ણબાહુ મુનિ દશમાં દેવલોકે ગયાં.

દશમાં ભવે થયાં પાર્શ્વકુમાર જન્મથી જ અદ્ભુત ચિત્ત સમાધિને ધારણ કરી છે. બીજા રાજાનું આક્રમણ કે પ્રભાવતી માટે તેના પિતાનું કહેણુ દરેક વાતમાં તેની ચિત્ત સ્વસ્થતા રૂપ સમાધિ સરખી જ જળાવાયેલી છે.

કમઠ ને શિખામણુ આપતી વેળા અને સાપને બળતો બચાવવામાં પણ ભારે મનઃ સમાધિ જાળવી. ત્રીશ વર્ષની વયે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. સમાધિ પૂર્ણ અહિંસા-સંયમ-તપની આરાધના કરી મેઘમાળી બનેલા કમઠ ના ઘોર ઉપસર્ગ વખતે પણ ગજબ સમાધિ ધારણ કરી તો માત્ર ૮૪ દિવસના ચારિત્ર કાળમાં પાર્શ્વપ્રભુ પામી ગયા કેવળજ્ઞાન.

પાર્શ્વપ્રભુના આલંબન અને ઉપાસના કરતાં આપણે પણ સૌ સમાધિ કેળવીએ અને નરક ગતિના દારણુ દુઃખો-માંથી મુક્ત થઈએ.

□ નરકગતિના દુઃખોનું વર્ણન :-

સાતે નરક નક્ષત્ર-સૂર્ય રહિત અને કષ્ટે કરી દેખી શકાય તેવા ઘોર અધકારવાળી હોય છે. ત્યાં અતિ ઉષ્ણ-અતિ શીત એવી ઘણાં પ્રકારની વેદના છે. કોઈ જગ્યા મેદ, ચરખી, મજબ આદિથી વ્યાપ્ત, કોઈ જગ્યા

પર લોહી, પીત, પડના પ્રવાહથી વહેતી નદી, કોઈ જગ્યા માંસ-બળખાથી પૂર્ણ, કોઈ જગ્યા વજસરખી ચાંચ વાળા પક્ષીઓથી વ્યાપ્ત છે. કયાંક કુંભીપાઠથી રંધાતા જંતુ છે, કયાંક ફરતા ઠાગડા-ઘોર સિંહ શિકારી કુતરાની વેદના, ફરતા ભયંકર કંક પક્ષી ચાંચ ભોડે તેવી વેદના, ઉપરથી પડતાં શસ્ત્રોના સમુદાયવાળી વેદના, કયાંક ઉકાળેલા સીસા કે તાંબાના પ્રવાહી રસ પીવડાવવાની વેદના, કોઈ જગ્યા પર દુર્ગંધી સડેલા કલેવરોની દુર્ગંધો, કયાંક ઠરવતથી ચીરાતા શરીરો એવી અનેક વિધ વેદના નરકમાં ભેવા મળે છે.

નરકાવાસમાં જીવો ઉત્પન્ન થઈ સાંકડા કુટિલ નિષ્કૃતમાં દુઃખે કરી પ્રવેશ કરે છે. ત્યાં મૂત્ર જળો, લોહીવાળાં પડ, ચરખી, વિષ્ટા, બળખાં, એવી અનેક અશુચિ હોય છે. દુઃખે કરી દેખી શકાય તેવો અંધકાર અને ખીભત્સ વાતાવરણ હોય છે. અંતર્મુહુર્તમાં ત્યાં જીવો શરીર ગ્રહણ કરે છે.

આ શરીર પણ કેવું? અતિ ભયંકર ઠાળા રંગ વાળું, આંખ-હાથ-જાત-નાસિકા રહિત જેની કોઈપણ પ્રકારે ઈન્દ્રિયો ન ઓળખી શકાય તેવું અને નપુંસક સ્વરૂપે હોય છે.

શરીર જેમ જેમ પુષ્ટ થાય તેમ તેમ તે જીવ કુંભીમાં સમાતો નથી. જેમજેમ સમાય નહીં તેમ તેમ વધુ વેદનાતુર બને છે. ચિત્કાર કરતો તે જીવ કુંભીમાંથી બહાર નીકળવા પ્રયત્ન કરે છે. ત્યાં પરમાધામીઓ અતિ હર્ષ પામતાં તે તરફ દોડે છે.

પરમાધામીઓ કોલાહલ કરતાં મારો-છોલો-છેદો-દાદો-લેદો-પકડો પકડો-પાપીને-પગમાં ફાંસોનાખો. એમ બોલતાં કોઈ ભાલાથી વીંધે છે, કોઈ ખાણથી મારે છે; કોઈ ખડ્ગથી છેદે છે.

આ પ્રમાણે ખેંચાતાં વજશિલાતલમાં પડતાં તે નારકી જીવના સો ટુકડાં થઈ જાય છે. લોહાની તીક્ષણ શૂળીઓપર પડતો લેદાય છે. કોઈ પાપી ઘોર અગ્નિમાં પડે છે. કોઈક તીક્ષણ તલવાર વડે છેદાય છે. પણ તેને વજથી ભાંગે છે, કોઈક ચૂરે છે, —ખીબ પરમાધામી— કોઈક તે જીવને ગોફણ-પત્થરથી મરણુતોલ ઘા મારે છે. કોઈ પરમાધામી યંત્રમાં પીલે છે, કોઈ ઠરવતથી છેદે છે, કોઈ કુંભીપાઠમાં છમછમ કરતાં રાંધે છે. કોઈ અડચડ કરી ચામડી ઉતરડે છે, કોઈ નદીમાં ખૂડાડે છે.

આવી રીતે દુઃખ પામતો તે નારકીનો જીવ ધીમેથી પરમાધામી-ને કહે છે, “હે સ્વામી! પ્રસન્ન થાઓ. મેં આપનો શો અપરાધ કર્યો છે.” ત્યારે મસ્તક પર પ્રહાર કરતો તે પરમાધામી નિષ્કુર સ્વર વડે બોલે છે, “રે રે! નથી સમજતો કે તે વખતે નકામો પેલા બિચારાને માર્યો હતો.

જ્યારે નિર્દય બની જીવોને મારતો હતો ત્યારે તેં ન પૂછ્યું કે મારો અપરાધ શો છે ?

પાપી હૃદયથી જ્યારે જૂકું બોલ્યો ત્યારે હે મુગ્ધ ! તું ન સમજ્યો, અને પૂછે છે કે મારો શું અપરાધ છે ?

વળી નિષ્કુર બની વગર આપેલું અહણુ કર્યું ત્યારે પૂછતો નહોતો કે મેં શો અપરાધ કર્યો ?

પરદારામાં મોહિત બની અન્ય યુવતીઓ સાથે લોગ લોગવતો હતો ત્યારે હે મુઠ ! જાણતો ન હતો કે આજે પૂછવા બેઠો છે. “મારો-અપરાધ શો ?”

લોભ મમતાવાળો બની જ્યારે તું પરિવ્રાજમાં મૂર્છાવાળો બન્યો ત્યારે ખબર નહતી કે મેં શું પાપ કર્યા છે ?

રે રે રાગવાળો બની લુપ્થ થઈ શિકાર ખેલતો હતો ત્યારે હે મૂઠ ! ન જાણ્યું કે એક જીવ ખાતર હું બહું ચૂક્યો ?

સ્વજનોની આજ પંપાળમાં પ્રસક્ત બન્યો, અને પોતાની બતિમાં મદોન્મત્ત બની બીજાની નિંદા કરવા લાગ્યો ત્યારે ન સમજ્યું કે એક જીવ ખાતર હું કેટલું ચૂકી ગયો ?

રૌદ્રધ્યાન વડે હું અને મારું કર્યા કરતો/તો, ત્યારે બધું સમજતો હતો. હરિહરાદિ વિના સર્વજ્ઞ કોણ છે બોલતાં તે બધી ખબર પડતી હતી. બીજા કોઈ ધર્મ છે જ નહીં એમ કહેતાં સર્વ જાણતો હતો અત્યારે જ તું અજાણ બની ગયો ?

પાપારંભથી વિરમેલા સાધુની નિંદા કરતો હતો ત્યારે તું સમજણો હતો. જ્યારે “દેવ-શુરુ કે ધર્મ નથી” બોલતો હતો ત્યારે માનતો હતો કે મારા સિવાય કોઈ જાણકાર નથી.

“પશુને મારો-પાડા કાપો તેમાં કોઈ પાપ નથી” ત્યારે તું વિચારતો કે મારા જેવો કોઈ જાણકાર નથી. આવું બોલી પાછો ચડચડ કરતું પશુનું અંગ કાળી લોહીવાળું માંસ કાપી તેમાંથી બળી ફેંકતો હતો.

આવું આવું પાપ તે નારકીના જીવને યાદ કરાવી ટુકડે ટુકડાં કરી તેને છેલ્લો. પારાના રસ જેવું તેનું શરીર ઓગળી ગયું. (પાછું એકદું થઈ ગયું)

વળી તે પાપી જીવ હા હા એવો વિલાપ કરતો અગ્નિમાં ફેંકાયો. કઠોર તાપ અગ્નિથી તપેલો તે પાપી, હે સ્વામી ! હું તરસ્યો છું એમ જોલે છે. ત્યારે પરમાધામી કહે છે કે હું પાણી લાવું છું. એમ કરી ઉકળતો ત્રાંબાનો રસ લાવે છે. તે આપતાં જ જેનું ગળું અને જીભ ઢાઝી ગયાં છે એવો તે પાપી મારી તૃષ્ણા છીપી ગઈ એમ જોલતો ખસ ! ખસ ! કરે છે.

હવે તે નિર્દય પરમાધામી કહે છે. તેને માંસનો રસ ખડુ પ્રિય હતો ને. એમ કહી ગળું દબાવી સાજુસા વડે મેં પહોળું કરી લાલ ચોળ અગ્નિથી તપાવેલ લોહ ગળામાં ઘાલે છે. ત્યારે ભયથી તે નારકી આમતેમ દોડે છે. ત્યાં તાંબાં સીસા અને તે પણ વીજળી સરખાં હોય તેવી વહેતી વૈતરણી નદીને શીતળ જળાશય માની તેમાં કુદી પડે છે. તરત જ તેનું શરીર ઓગળી જાય છે. ફરી તે વૈકલ્ય શરીર બંધાય છે.

પ્રવાહમાં દાઝતો કરુણ વિલાપ કરતો જમે તેમ કરી તે નદીમાંથી બહાર નીકળે છે. ત્યાં તે કલંબ વાલુકા નદી જુએ છે. આ નદી અણી પુચ્ચી જાય અને કાંકરા ભોંકાય તેવી તાપથી શેકાયેલા અગ્નિના કળીયા જેવી હોય છે. તે નદીમાં ઠંડક થશે તેમ માની તે તરફ દોડે છે. પણ ત્યાં ધાણીની માફક આખે આખો શેકાય છે. સમ-સમ કરતી ગરમ રેતીમાં દાઝવા લાગે છે.

આમ ત્રાસેલો તે નારકી વૃક્ષ જોઈને છાંચડા માટે દોડે છે. જ્યાં મહાવાયરો વાતા કઠોર તીક્ષ્ણ તીણાં કાકરા વાગે છે અને વૃક્ષમાંના ખરછી-ભાલાં સરખા અસિપત્રો એટલે કે પાંદડા અને ડાળીમાં તેના અંગેઅંગ છેદાવા લાગે છે.

જેનું મસ્તક છેદાઈ ગયું છે. કપાળના બે ટુકડાં થઈ ગયા છે. ભાલાથી પેટ ભેદાઈ ગયું છે અંદરના આંતરડા લટકી રહ્યા છે. ત્યારે તે પાપી જીવને મહાદાહથી દાઝતા તમાલપત્ર જેવું શ્યામ જળાશય જોવામાં આવે છે. ત્યાં ઠંડું પાણી કંઈક શાંતિ આપશે એમ વિચારી નારકીનો જીવ ત્યાં દોડે છે.

ત્યાં પણ ચરખી-લોહી-મૂત્ર મિશ્રિત અંગારાના સમુદાયરૂપ વરસતા અગ્નિથી પીડા પામેલો તે વેતાલની ગુફા સન્મુખ હોડે છે. પણ ત્યાં હોડતાં હોડતાં નારકીને કાંટા-કાંકરા રૂપશલ્ય ભોંકાય છે અને વજનદાર વજ્જશિલા સાથે તે અથડાતાં શરીરના ટુકડે ટુકડા થઈ જાય છે.

કોઈપણ પ્રકારે ત્યાંથી છૂટી જાય, ત્યાં તો પૂર્વ વૈરી જાણી વૈક્રિય સિંહ-શિયાળ-કૂતરાં-પક્ષી વડે પકડાય છે. ત્યાં ભક્ષણ કરાતો તે નારકી જીવ એક બીજા પ્રાણીથી આમતેમ ખેંચાતા ચિસો પાડે છે.

વેદનાથી વ્યાપ્ત અને ત્રાહીમામ્ ! થઈ ગયેલાં એવો તે નારકીનો જીવ ક્ષણ માત્ર એવું ચિંતવે છે કે-

અરેરે ! અંધ મૂઠ બની મેં અકાર્યો કર્યાં ત્યારે મને ગુરુ મહાશબ્દ કહેલું કે નરકમાં આવી ભયંકર વેદનાઓ છે, પણ તે વખતે મેં શ્રદ્ધા ન રાખી, આજે પ્રત્યક્ષ અનુભવું છું.

હા હા તે વખતે મને કહ્યું હતું કે પ્રાણી માત્રને ન મારો પણ અધન્ય એવો હું તે વખતે જીવહિંસા બંધ ન કરી શક્યો.

“અરે ! જુહું ન બોલશો” એમ ઉપદેશ હતાં સાધુને મેં મૂઠે કહેલું કે “જુહું કોણ નથી બોલતાં ?

ગુરુ મહારાજ કહેતા હતા કે પારકું દ્રવ્ય લગીર પણ ન લેવું ત્યારે ઉત્તર આપતો કે મારી પાસે દ્રવ્ય જ ક્યાં છે ?

પારકી સ્ત્રી સાથે પરલોક વિરુદ્ધ આચરણ ન કરાય તેમ સમજાવતાં ત્યારે ગુરુને કહેતો કે પરલોક છે જ ક્યાં ?

ગુરુ મહારાજ પરિચ્છેદ છોડવા કહેતાં તો હું જવાબ વાળતો કે તેના વગર ચાલે જ શી રીતે ?

આ પ્રમાણે ચિંતવે છે ત્યારે કેટલાંક જીવો ક્ષણમાત્રમાં સમ્યક્ત્વ પણ પામી જાય છે. બીજા કેટલાંયે મહાદુઃખથી સતત આચ્છાદિત આવું ચિંતવી શકતા નથી. અને પછી ભયંકર દુઃખ-ત્રાસ-હિંડન-છેદન-ભેદન-પરાભવ-માર-ભરડાવું-ચુરાવું આદિ અનેક દુઃખો ચાલુ જ રહે છે.

આ પ્રમાણે દુઃખની પરંપરાથી દુઃસહ, ક્ષણમાત્ર પણ જેઓ સુખ મેળવી શકતા નથી. આવી નારકીના દારુણ દુઃખોની કથની છે.

સર્વથી ઓછું આયુષ્ય પ્રથમ નરકમાં દશ હજાર વર્ષનું અને સૌથી વધુ ૩૩ સાગરોપમનું આયુષ્ય સાતમી નારકીમાં હોય છે.

સર્વજ્ઞ ભગવંતે પ્રત્યક્ષ દેખેલ અને કહેલ એવા નારક ગતિના આ દુઃખોથી જો તું ભય પામ્યો હોય તો હવે સમાધિ માટે પ્રયત્ન કર. અંત અવસ્થાએ પણ સમાધિ ટકાવવી હોય તો હંમેશાં ધર્મમાં ચિત્ત સ્થિર કર. અન્યથા જેમ કૃષ્ણ વાસુદેવને પણ છેલ્લે નરકને યોગ્ય લેશ્યા આવી ગઈ તેમ આપણે અંતિમ સમયે સમાધિ ટકાવી શકશું નહીં.

૦ શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવની અંતિમ સાધના :-

કૃષ્ણ મહારાજ નેમીશ્વર પ્રભુને પ્રશ્ન કરે છે, હે ભગવન્ આ રત્ન સુવર્ણમય કિલ્લાવાળી, દેવતા રચિત નવયોજન લાંબી-બાર યોજન પહોળી એવી દારિકા નગરી કયાં સુધી રહેશે ?

ભગવંતે ઉત્તર વાળ્યો કે જગતમાં ઉત્પન્ન થતી સર્વ વતુસ નાશવંત છે. તારી દારિકા પણ તારી નજર સમક્ષ જ નાશ પામશે. સાથે આખા યાદવકુળનો પણ વિનાશ થવાનો.

ખરેખર ! એક દિવસ આવી પહોંચ્યો દારિકા વિનાશનો અવસર. કૃષ્ણ અને બળદેવ બંને ભાઈઓ જૂના ઉદ્યાનમાં રહીને બળતી દારિકા તથા અત્યંત પ્રલાપ કરતાં નગરજનોને નિઃસહાયપણે જોઈ રહ્યાં હતાં. કરુણ અને દીન બનેલા કૃષ્ણ આત્મગત રૂઢન કરતાં બોલી રહ્યા છે.

“જરાસંઘ જેવા પરાક્રમી સામે યુદ્ધ કરી જય મેળવ્યો. તે બળ કયાં ગયું ? કયાં ગઈ તે શુરવીરતા ?”

“લગભગ મેં ત્રણસો મહાન્ યુદ્ધો કર્યા. કોઈપણ જગ્યાએ મારો પરાજય થયો નથી અને આજ મારી આ નિઃસહાયતા ! કયાં ગયા એ દેવતા અધિષ્ઠિત મારા રત્નો ? અઠાર હજાર દેવતામાંથી આજે કોઈ દેવતા દેખાતો નથી. અરે ! ગમે તેવા રોગને હરણુ કરનાર મારી ભેરી પણ નાસી ગઈ.”

“પરમ વિનીત અને પરાક્રમી પુત્રો, શકે બનાવેલી નગરી, સારી પ્રાણપ્રિય પ્રિયતમાઓ, મારાં વૃદ્ધ શિરક્ષત્ર માનાપિતા સર્વે નષ્ટ વિનષ્ટ થઈ ગયાં.”—આવું કહી કહી કહી કરતા કૃષ્ણને જોઈ બલભદ્રે કહ્યું.

“હે ભાઈ ! તું નેમીશ્વર ભગવાનનું વચન કેમ ભૂલી બન્યું છે ? પુણ્ય પરવારે ત્યારે બધું જ ચાલી બન્યું છે, હે દુઃખી બંધુ ! તારે આમ બાળક માફક રૂઢન કરવું ઉચિત નથી. હવે પ્રભુના વચનને યાદ કર. ધીરતાને ધારણ કર ! ચાલ, હવે મથુરામાં પાંડવો પાસે જઈએ.”

બળતી દ્વારિકાને લાચાર બની ત્યાં જ બળવા દઈ મથુરા તરફ ચાલી જાય છે. માર્ગમાં કૃષ્ણને ભૂખ અને તરસ ખૂબજ લાગ્યા છે. હવે ચાલવાની તાકાત નથી. બળદેવ પાણીની શોધમાં નીકળે છે, કૃષ્ણ મહારાજ પોતાનું પીણું વસ પહેરી ત્યાંજ સૂઈ ગયા છે.

આ તરફ જરાકુમારે “જ્યારથી તેના હાથે વડીલ બંધુ કૃષ્ણનું મોત થશે” તેમ નેમીશ્વર પરમાત્માના મુખે સાંભળેલું—ત્યારથી જ નિર્જન અરણ્યમાં ભટક્યા કરે છે. ત્યાં કોઈ મનુષ્યનો પગસંચાર નથી પછી કૃષ્ણ વાસુદેવના આવાગમનનો તો સંભવ જ ક્યાંથી હોય ?

ભાવિને કોણ મિથ્યા કરી શકે ? દૂર નિર્જન વનમાં કોઈ હરણિયું છે તેમ ધારી જરાકુમાર બાણ છોડે છે. બાણ સીધું જ કૃષ્ણ વાસુદેવના પગમાં લાગે છે. જેના જીવન માટે પોતાનું જીવન અરબાદ કરી અરણ્યમાં રખડ્યાં કર્યું તેને જ અંતે જરાકુમાર બચાવી ન શક્યાં.

કૃષ્ણ મહારાજએ પણ પોતાનો અંત સમય નજીક જાણી શાંત વદને અંતિમ આરાધના શરૂ કરી. નજીકમાંથી ઘાસ એકઠું કર્યું, સંચારો કર્યો. પોતે પદ્યધાસને એસી મસ્તકે અંજલિપુટ કરી. વિનય પૂર્વક ઉત્તરાસંગ કરી, સંવેગવાળી મુખાકૃતિ કરી શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માનું સ્મરણ કરે છે.—ત્તમો જિણાળ

○ જેમનાં ચરણ—કમળ સર્વ સુર—અસુર ઇંદ્રોથી પૂજિત છે એવા જગ ઉપકારી જિનેશ્વર દેવને મારા નમસ્કાર થાઓ.

○ શાશ્વત તેમજ અનંત સુખ, અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્યને પામેલા સિદ્ધ પરમાત્માને મારા નમસ્કાર થાઓ.

○ પંચાચાર પાળવા—પળાવવામાં તલ્લીન એવા આચાર્ય મહારાજ—ઓને મારા નમસ્કાર થાઓ.

○ સૂત્રામૃતનું દાન કરવામાં રક્ત, તપ અને સ્વાધ્યાયમાં લીન મનવાળા ઉપાધ્યાયજી મહારાજને મારા નમસ્કાર થાઓ.

○ મોક્ષ સાધવામાં તલ્લીન, તપ—નિયમ અભિગ્રહ, ભણવું, ભણાવવું, વિનય, વૈયાવર્ય, સંયમક્રિયાઓમાં અપ્રમત્ત એવા સાધુ—ઓને મારા નમસ્કાર હો.

અંતિમ સાધના કરી રહેલા શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ આગળ બોલે છે કે—

“જે જિનેશ્વર પ્રભુએ આ ભવરૂપી ભયકરં કૂપમાંથી મને બહાર કાઢ્યો છે, તેમજ સમ્યક્ત્વ રૂપી અમૂલ્ય :રતનનું દાન કર્યું છે એવા હરિવંશના વિભૂષણ-ત્રણ લોકના નાથ નેમીશ્વર ભગવાનના ચરણ કમળમાં નમસ્કાર કરું છું.”

“સૂર્ય દૂર રહેલાં કમળને વિકસ્વર કરે છે. તેમ જિનેશ્વર પરમાત્મા ભલે અહીંથી ઘણાં દૂર છે અને હું પણ તેમનાથી ઘણાં દૂર છું છતાં અહીં રહેલા મને ત્યાં રહ્યા થકા તેમણે મારા આત્માને પ્રતિબોધિત કર્યો છે.”

“પૂર્વે કહેલા પંચ પરમેષ્ઠિ તેમજ નેમીશ્વર પ્રભુ તેમજ તેના ગણધરાદિક પરિવારની મેં મૂઠે જે કોઈપણ આશાતના કરી હોય તો તો તે મિચ્છામિ દુક્કડમ.”

“રાજ્યમાં આરંભ પરિચ્છમાં રક્ત થઈ જે પ્રાણાતિપાતાદિ ૧૮ પાપસ્થાનકો રાગ, દ્રેષ, મોહ કે પ્રમાદ વશ અજ્ઞાનતાથી સેવ્યા હોય તે સર્વેનું મિચ્છામિ દુક્કડમ.”

“મન વચન કાયાથી કોઈપણ જીવને મેં દુલ્લેખ્યા હોય તેઓને ખમાવું છું. તેઓ પણ મને ખમજો. તેમના પ્રત્યે જે વૈર વિરોધ હોય તેનો હું ત્યાગ કરું છું.”

આ પ્રમાણે સંવેગિત મનથી અને વાણીથી બોલતાં કૃષ્ણ મહારાજ પગમાં બાણની વ્યાધિને અધિકતાથી સહન કરતા સંશ્ચારમાં રહીને તેમજ નેમીશ્વર પ્રભુ જે દિશામાં હતા તે દિશામાં પોતાનું મુખ રાખીને અંજલિ જોડીને ચિંતવે છે.

“ધન્ય છે તે નેમીશ્વર પ્રભુને જેમણે બાળપણમાં જ રાજ્ય અને સ્ત્રીનો ત્યાગ કરી કુમારાવસ્થામાં ચારિત્ર લીધું. કેવળજ્ઞાન પામ્યા. અનેક રાજ-શેઠ આદિને પ્રતિબોધી મોક્ષમાર્ગે પ્રયાણ કરાવ્યું. વરદત્તાદિ રાજ્યોને ધન્ય છે, પ્રદ્યુમ્ન-શાંભાદિકુમારોને પણ ધન્ય છે. રૂકમણી આદિ સ્ત્રી-યાદવી કન્યાઓને પણ ધન્ય છે. જેઓ એ સકલ દુઃખના એકાંત કારણરૂપ સંસારને છોડી પરમ સુખના અદ્વિતીય કારણરૂપ એવા ચારિત્ર ધર્મને અંગીકાર કર્યો.”

“નેમીશ્વર ભગવાન જેવા તારક મળવા છતાં મેં ચારિત્ર ન ગ્રહણ કર્યું. ત્યારે હું આટલી વિટંબણા ભોગવી રહ્યો છું. તેઓ તો વ્રત-

નિયમ સંયમ યુક્ત થઈ આવા દુઃખમાંથી બચી ગયા. પણ મેં વિષય-કષાયમાં આસક્ત થઈ ભગવાને ખતાવેલો માર્ગ ન સ્વીકાર્યો તેથી અત્યારે અને ભવિષ્યમાં પણ હું ઘોર દુઃખોને સહન કરીશ.”

“હે જિનેશ્વર! હવે મને તારું જ શરણુ હો. તારા સિવાય આ ભયંકર ભવ સમુદ્રમાંથી કોઈ મને તારી શકનાર નથી”

આવી અદ્ભુત અંતિમ સાધના કરી રહેલા કૃષ્ણ મહારાજને અંત અવસ્થાએ (પૂર્વે નરકનું આયુષ્ય ખાધેલ હોવાથી) નરકને યોગ્ય લેશ્યા આવીને ઉભી રહી, સમાધિ મરણની સુંદર આરાધનામાંથી વિરાધક ભાવો શરૂ થયાં.

એકે તરફ ભૂખ અને તરસ, ઉપર મધ્યાહનો તાપ, એકલા, પગમાં ખાણુની વેદના અસહ્ય, દારિકાદિનું સાક્ષાત્ નાશ પામવું. માતા-પિતા-પુત્ર-પુત્રી-પ્રિયાઓનો ખેદજનક વિયોગ આદિ કાર્યિક માનસિક વેદના ભોગવી રહ્યા હતા.

દારિકાને ખાળનાર દેપાયન પ્રતિ ભયંકર ક્રોધ ચડયો. “એક હજાર વર્ષમાં મારો કોઈ દિવસ પરાજ્ય થયો નથી, આજે આ એક લંગોટીયા તાપસથી મારો ઘોર પરાજ્ય! આવો ભયંકર પરાજ્ય-મારું અધું જ છીનવાઈ ગયું. હવે કોઈ સ્થળે તેને જોઈશ તો પાતાળ-માંથી બહાર ખેંચી કાઢીને તેના નગરી-કુળ-રિદ્ધિને નાશ કરી દઈશ.

ક્ષણવારની અશુભ લેશ્યા અંતિમ સમાધિને ખગાડી ગઈ અને શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ મૃત્યુ પામી ત્રીજી નરકે ગયા.

આટલી લાંબી ભૂમિકામાં એક જ વાત વિચારો—

કૃષ્ણની હાજરીમાં હજારો દેવતા સેવામાં રહેતા હતા, ત્રણ ખંડનો સ્વામી છે, અનેક સ્ત્રી, પુત્ર-પુત્રી-પ્રિયાના પરિવારવાળા છે, દેવતાથી અધિષ્ઠીત રત્નોનાં સ્વામી છે, પરાક્રમી છે, વળી નેમિનાથ પરમાત્માનાં અદ્વિતીય ભક્ત છે, તેમજ ભગવંતની તે વખત હાજરી પણ છે.

છતાં અંત અવસ્થા કેવી થઈ ?

ખિલકુલ એકલા-જંગલમાં-અપમૃત્યુ અને ભુખ-તરસની વેદના સહિત, નજર સમક્ષ જ નગરીને ખળતી જોઈ-માખાપ-પૂતની વગેરે ને મૃત્યુના મુખમાં હોમાતા જોયા.

તો સામાન્ય માનવીની સ્થિતિ શું હોય ?

સુખ વખતે સુખમાં આસક્તિ ન રાખે અને દુઃખ વખતે દુઃખમાં દિનતા ન લાવે, જે અવસ્થા જે સમયે હોય તેમાં સમભાવ રાખે, હંમેશા ધર્મમાં ચિત્ત સ્થિર રાખે તો મરણ સમયે સમાધિ ટકી રહેશે.

અંત અવસ્થાએ પણ સમાધિ ક્યારે ટકશે ?

જે નિયમિત પણે આરાધનાના વિચારો કર્યા હશે. અમલ કર્યો હશે. તો અંત સમયે પણ ધીરજ ન ગુમાવતાં એમ વિચારે કે પૂર્વકૃત કર્મનું ફળ તીર્થંકર સરખાને પણ ભોગવવું પડ્યું છે. કર્મ આગળ કોઈનું ચાલતું નથી તો.

મનોમન યાદ કરે એ મહાત્માઓને કે—

- સાતસો વર્ષ સુધી સનત ચક્રી એ વેદના ભોગવી.
- ગજસુક્રમાલને માથે ધગધગતાં અંગારા નાંખ્યા.
- પાલકે ૫૦૦ મુનિઓને ઘાણીમાં પીટ્યા.
- મેતારજ મુનિને માથે લીલી વાઘર બાંધી તડકે રાખ્યા.
- અવંતિ સુક્રમાલને ત્રણ પ્રહર સુધી શિયાળીએ ખાધા.

છતાં આ બધાં મહામુનિઓએ અંતિમ સમાધિ ટકાવી રાખી તો મારે પણ હવે આરાધનામાં સ્થિર થવું જોઈએ.

જિંદગીના કોઈપણ સમયે સમાધિ ટકાવી હશે તોજ અંત અવસ્થાએ પણ સમાધિ ટકશે. જે પહેલેથી આત્મા નહીં કેળવાય તો અંતે સમાધિ આવશે ક્યાંથી ?

(સમાધિ ટકાવવા માટે અંતિમ આરાધના ના દશ અધિકારોનું વારંવાર વાંચન—ચિંતન કરવું.)

આત્માથી જીવોએ પૂર્વે સંક્ષેપમાં આપેલા દશ અધિકારની નિત્ય ચિંતવના કરવી અને અવસરે અવસરે કે વારંવાર—

અને આપેલી મુવિસ્તૃત અંતિમ આરાધનાને આરાધવી જેથી અંત સમયે જીવને સમાધિ ટકી રહે.

સુવિસ્તૃત અંતિમ આરાધના

સમાધિ-મરણ માટે
આત્મશુદ્ધિ આરાધનાના
દશ દ્વારોનું વિસ્તૃત વિવેચન

卐 હું શ્રી વીતરાગ પરમાત્માને તથા પૂર્વ થયેલા મહર્ષિઓને નમસ્કાર કરું છું.

卐 જે મહાપુરુષોએ અન્તિમ સાધના કરી પોતાનું હિત સાધ્યું છે તેવા લવલીરુ આત્માઓને પણ નમસ્કાર કરું છું.

卐 હવે હું આત્મ શુદ્ધિ કરવા રૂપ “સમાધિમરણ” ની આરાધનાને કરીશ.

(૧) અતિચાર-આલોચના

જ્ઞાન-દરિસણુ ચારિત્ર તપ વિરજ એ પાંચે આચાર
એહ તણુ ઈહ ભવ પરભવના આલોઈએ અતિચાર

[૧]

દંસણુ નાણુ ચરણુ તપ બાર વીર્ય પંચમના આચાર
અતીકમ-વ્યતીકમ જેહ અતિચાર આલોવો તે કરીય વિચાર

[૨]

જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ને રે, શ્રી તપ વીરજ સાર,
એ પાંચે આચાર ના રે, આલોવું અતિચાર હો જનજી,
કિલષ્ટ કરમને કાપજો રે, શાંતિ હૃદયમાં થાપજો રે
આપજો ધર્મ ઉદાર...

[૩]

૦ ભૂમિકા :-

સમાધિ મરણ માટે દશ અધિકાર પૂર્વાચાર્યોએ જણાવેલા છે. તેમાં પ્રથમ “ અતિચાર આલોચના ” દ્વારની આરાધના હું કરું છું.

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચ આચાર માંહિ મારે આ ભવ કે પરભવમાં અતિકમ-વ્યતિકમ થયો હોય, કોઈ અતિ-ચાર લાગ્યા હોય અથવા જાણતા-અજાણતા મારા જીવે આ પંચાચારમાં કોઈ પ્રકારે વિરાધના કરી હોય-કરાવી હોય કે કરતાને સારા માન્યા હોય તો મારા તે-તે દુષ્કૃતોની હું નીંદા કરું છું.

અરિહંત સાક્ષીએ, સિદ્ધ સાક્ષીએ, સાધુ [ગુરુ] સાક્ષીએ અને આત્મ સાક્ષીએ મારી તે-તે ભૂલોનું હું મન-વચન-કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કઠમ્ આપુ છું.

મારી આ અતિચાર આલોચના કિલષ્ટ કર્મને કાપનાર અને હૃદયને શાંતિ આપનાર થજો.

(૧) જ્ઞાનાચાર :-

જ્ઞાનાચારોઽષ્ટધા પ્રોક્તો યઃ કાલ વિનયાદિકઃ
તત્ર મે કોઽવ્યતિચારો ચોઽમૂન્નિન્દામિ તં ત્રિધા

(૧) કાળ :- જે કાળે ભણવાનું કહ્યું છે તે કાળે ન ભણ્યો, અકાળે ભણ્યો. ઉપલક્ષણથી ભણાવ્યું.

(૨) વિનય :- ગુરૂ મહારાજ-જ્ઞાનદાતાનું અભ્યુત્થાન, બે હાથ બેડવારૂપ અંબલી દરવી, આસન આપવું એ રૂપ વિનય ન સેવાયો હોય.

(૩) બહુમાન :- જ્ઞાની મહાત્મા એવા ગુરુજનનું ભાવપૂર્વક બહુમાન ન કર્યું હોય.

(૪) ઉપધાન :- અંગ, ઉપાંગ, પચન્નાદિ સૂત્રોના યોગ વહન ન કર્યા અથવા તે ઉપધાન કર્યા વિના મારી મરણ મુજબ શ્રુત જ્ઞાન ભણ્યો હોઈ.

(૫) અનિહવપાણુ :- શ્રુત ન હોય તેને શ્રુત કહ્યું, શ્રુતને અશ્રુત કહ્યું હોય, અજ્ઞાનતાથી શ્રુત છુપાવ્યું હોય કે વિપરીત અર્થ કર્યા હોય, જેમણે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરાવ્યો તેનું નામ છુપાવ્યું હોય.

(૬) વ્યંજન :- સૂત્ર પ્રકરણ વગેરેમાં માત્રા, બિંદુ, વ્યંજનાદિ આડા-અવળા બેઠ્યા હોય, કાનો-માત્રા-અનુસ્વાર-વગેરે ફેરવી વ્યંજન શુદ્ધિ-શબ્દ શુદ્ધિ કે ઉચ્ચાર શુદ્ધિ બરાબર ન બળવ્યા હોય.

(૭) અર્થ :- સૂત્રના અર્થની શુદ્ધિ ન રાખી હોય. ઉલટો અર્થ કર્યો હોય.

(૮) સૂત્ર-અર્થ :- સૂત્ર અર્થ બંનેનું સાથે ચિંતવન ન કર્યું એટલે કે સૂત્રનો જે શબ્દ બોલ્યો કે વાંચ્યો ત્યારે તે શબ્દને જ અર્થ ન વિચાર્યો હોય.

આ પ્રકારે જ્ઞાનાચારમાં દેશથી કે સર્વથી જે કાંઈ વિરાધના થઈ હોય, બાણતા-અબાણતા જે કોઈ અતિચાર લાગ્યો હોય તેની હું ભાવથી નિંદા કરું છું. મારા તે પાપનું મિચ્છામિ દુઃક્રમ આપુ છું.

૦ શક્તિ હોવા છતાં મેં જ્ઞાનીઓની વચ્ચે, પાત્ર, અન્ન, પાણી વગેરેથી ભક્તિ ન કરી હોય.

૦ જ્ઞાનીઓના ગુણોને નહીં બાણવા, માનવા રૂપ તેઓની કંઈ અવજ્ઞા કરી હોય, નીંદા-અપમાન કે અબહુમાન કર્યું હોય.

૦ મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્ચવ, કેવળ આ પાંચ જ્ઞાનની

अश्रद्धा करी होय, हांसी करी होय, कंठ निंदा करी होय, में ने तेनी प्रवृत्तिमां प्रतिबंध करवाइप कंठ उपघात क्यो होय.

० ज्ञानना उपकरखुलूत पाटी, पोथी, ठवणी पुस्तक, पाना, शाहीनो भडीयो के लेभनना अन्य साधनो ज्यां त्यां रभडतां मुक्या, सार संलाण न लीधी, विनाश क्यो वगेरे ने कोर आशातना माराथी थर होय. कागणमां लोजन क्युं होय.

छती शक्तिअे सम्यक्ज्ञान लभ्युं-दभाप्युं (छपाप्युं) नहीं, लभनार-लभनारादिने अंतराय क्यो होय, सम्यक्ज्ञान प्रवृत्तिनी निंदा करी होय-मिथ्यां श्रुतादिनी प्रशंसा करी होय. अनेने सरभा गण्या होय.

आ उपरांत जमती वभते अेठां मोढे हुं ओट्यो होउं, ज्ञानना साधनने मातृ (पेशाभ) के ठट्ठा [जळरु] जती वभते पासे राख्या के तेना वडे अशुचि साइ करी होय.

आ अथवा आवी जीणु कोरपणु रीते में ज्ञाननी विराधना करी होय. आवी भंडणु के विराधना जणुता के अजणुता, आ लवमां के परलवमां मन-वचन-कायाथी, करी होय, करावी होय के करनारनी अनुमोदना करी होय ते मारुं सर्व पाप मिथ्या थाओ.

सधणी ज्ञान विराधनानुं त्रिविधे त्रिविधे हुं मिच्छामि हुक्कडम् आयु छुं.

(२) दर्शनाचार :-

यः प्रोक्तो दर्शनाचारोऽष्टधा निःशंकितादिकः
तत्र से योऽतिचारोऽभूत् त्रिधाऽपि व्युत्सृजामि तम्

-: आ आठ गुणोनुं पालन न क्युं :-

(१) निःशंकित :- जनेथर परमात्माना सर्व वचनोमां के कोर अेक वचनमां आ वात सत्य हशे के नहीं तेवी शंका करी होय.

(२) निष्कांक्षा :- अन्य मत के मिथ्या दर्शननी अलिखावा करी होय. यमत्कार देभाडनार के अेवा अन्यनी दीक्षा अडणु करी होय के त्यां ज परमार्थ मान्यो.

(३) निवृत्तिगिच्छा :- धर्म संबंधि इण विशेषे सहेड रहित भुद्धि न राणी. किया के आराधनानुं कोर इण मणशे के नहीं. तेवो

વિચાર કર્યો. સાધુની દુગંછા કરી.

(૪) અમૂઢદષ્ટિ :- પરવાહી, કૃતીર્થ કે કુમાર્ગની શિદ્ધિ-ઠઠારો-પૂજા પ્રભાવના જોઈ મારા જીવને તે તરફ ખેંચાણ થયું હોય.

(૫) ઉપખુંડણા :- તપસ્વી, સ્વાધ્યાય લીન, વૈયાવચ્ચી આદી શુભવાળા સમાન ધર્મીના તે-તે શુભોની પ્રશંસા ન કરી હોય.

(૬) સ્થિરીકરણ :- સાધુ ક્રિયામાં સીદ્ધાતા સાધુદેખીને તથા બહુ દોષવાળા મનુષ્યને દેખીને તેઓને સંયમ કે ધર્મમાર્ગમાં સ્થિર ન કર્યા.

(૭) વાત્સલ્ય :- ગુરુ ભગવંતો, બાળસાધુ, સાધર્મિક વગેરેનું આહાર, ઔષધ, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરેથી ભક્તિ-વાત્સલ્ય ન કર્યું. હૃદયનો પ્રેમ ન દાખવ્યો હોય.

(૮) પ્રભાવના :- મેરુ જેવા સ્થિર જિનવચન બાણવા છતાં, શક્તિ મુજબ શાસનની પ્રભાવના ન કરી. પ્રાવચની-ધર્મકૃથી-વાદી-નૈમિત્તિક-તપસ્વી-વિદ્યાવાન-સિદ્ધ-કવિ એ આઠ પ્રભાવકોની વિશુદ્ધ મનથી પ્રશંસા ન કરી.

આ પ્રકારે દર્શનના આચારમાં બાણુતા કે અબાણુતાં, દેશથી કે સર્વથી જે કોઈ અતિચાર લાગ્યો હોય તેનું હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપુ છું મારું તે પાપ મિથ્યા થાયો.

○ અરિહંત દેવાધિદેવની પૂજા-ભક્તિ મેં અવિધિ-અબહુમાનથી કરી હોય, ચૈત્ય દ્રવ્યનો વિનાશ કર્યો હોય કે વિનાશ કરનારની ઉપેક્ષા કરી હોય, જિનમંદિરની આશાતના કરી કે કરનારને છતી શક્તિએ રોક્યો નહીં.

○ ગુરુદ્રવ્યનું ભક્ષણ કે ઉપેક્ષા કરી હોય, સાધુ-સાધ્વીજના મલીન વસ્ત્ર-ગાત્ર દેખી તેની દુગંછા કરી હોય, ગુરુ પ્રત્યે તેત્રીશમાંની કોઈ પણ આશાતના કરી હોય. સાધુ-સાધ્વી તણી જે કાંઈ નીંદા કરી હોય.

આ અથવા આવી અન્ય કોઈપણ રીતે દર્શન સંબંધિ જે કોઈ અતિચાર લાગ્યો હોય, જે કોઈ ખંડણ કે વિરાધના બાણુતા-અબાણુતા આ ભવ કે પરભવમાં મન-વચન-કાયાથી કરી હોય-કરાવી હોય કે કરનારની અનુભાદના કરી હોય તે મારું સર્વ પાપ મિથ્યા થાયો.

દર્શનાચાર સંબંધિ લાગેલા કોઈપણ દોષનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપુ છું.

(૩) ચારિત્રાચાર :-

જં પંચહિં સમિર્દિહિં તિહિં ગુત્તિહિં સંગયં સયયં
પરિવાચિયં ન ચરણં મિચ્છામિ દુક્કલમ્ તસ

(૧) ધર્યાસમિતિ :- હાલતા-ચાલતા ભૂમિ પર યોગ્ય દષ્ટિ રાખી નહીં, જોયા વગર-માત્ર વાતો કરતા, આડું-અવળું જોતા કે અન્ય મન્યસ્થપણે ચાલ્યો હોઈ અને ધર્યાસમિતિ ન જાળવી હોય.

(૨) ભાષાસમિતિ :- બોલતી વેળા ભાષા સમિતિ ન જાળવી. સાવધ વચન બોલ્યો, ખીજને પીડા ઠરે તેવું સત્ય બોલ્યો, ખિનજરૂરી બોલબોલ કર્યું હોય.

(૩) એવણાસમિતિ :- વસ્ત્ર-પાણી-ભોજન-પાત્ર કે અન્ય ઉપકરણાદિ (લેવામાં) અહણુ કરવામાં સમિતિ ન જાળવી. અસૂઝતા કે દોષયુક્ત લીધાં.

(૪) આદાન-સંહમત્ત-નિક્ખેવણા સમિતિ :- આસન, સંચારા અન્ય વસ્ત્ર, પાત્ર, સંચમના ઉપકરણો, પુસ્તક વગેરે લેતા-મુકતા પ્રમાર્જના ન કરી, ચક્ષુ પ્રતિલેખના ન કરી કે જીવાકુલ ભૂમિએ મૂકયા હોય.

(૫) પારિષ્કાપનિકાસમિતિ :- મળ-મૂત્ર-શ્લેષ્મ-કાપનું પાણી વગેરે અણપૂંજ કે જીવાકુલ ભૂમિકાએ પરઠવ્યા. પરઠવતા પૂર્વે અણુજાગહ... જમુગ્ગહો ન કર્યું કે પરઠવી દીધા બાદ વોસિરાવ્યું ન હોય.

એ રીતે ચાલતા-બેસતા-ઉઠતા-બોલતા-લેતા-મુકતા કે અન્ય કોઈપણ રીતે સમિતિનું કે જયણાનું પાલન ન કર્યું હોય તેનું હું મિચ્છામિ દુક્કલમ્ આપુ છું. મારું તે પાપ મિથ્યા થાઓ.

(૬) મનોગુપ્તિ :- મનમાં આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાન કર્યું હોય, મનોમન ખોટા સંકલ્પ-વિકલ્પ કે ચિંતવના કરી હોય. મનરૂપી હાથીને અંકુશીત ન કરી શક્યો હોઈ.

(૭) વચનગુપ્તિ :- બોલતી વખતે સંચમ ન જાળવ્યો કે વચન નિઅહ ન કર્યો હોય.

(૮) કાયગુપ્તિ :- શરીર અણપડિલેહું હલાવ્યું, અણપૂંજે બેઠા, ઠાયાને ગોપવી નહીં અને જેમતેમ ભટકવા દીધી હોય. જેથી સંચમ મલિન થયો હોય.

આ કે આવી અન્ય કોઈ રીતે મન-વચન કે કાય ગુપ્તનું મેં પાલન ન કર્યું હોય. તે મારા અપરાધો-ભૂલોનું હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપુ છું. મારું તે પાપ મિથ્યા થાઓ.

સાધુપણમાં સદા પાળવા લાયક અને શ્રાવક પણામાં સામયિક પૌષધમાં આદરવા યોગ્ય આ અષ્ટ પ્રવચનમાતા રૂપ સમિતિ-ગુપ્તિ. તેની કોઈપણ પ્રકારે ખંડણ કે વિરાધના, બાણતા કે અબાણતા, આ ભવ કે પરભવમાં, પ્રમાદ થકી કે અશુદ્ધ મન-વચન-કાયા થકી કરી હોય-કરાવી હોય-કરનારને સારા માન્યા હોય. તે મારા અપરાધોની હું નિંદા કરુ છું.

ચારિત્રાચાર સંખંધી લાગેલા આ સઘળાં દોષોનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપુ છું.

* નોંધ : પંચાચારના અતિચાર આલોચ્યા પછી વ્રતના અતિચારની આલોચના કરેલી છે. એ રીતે ચારિત્રમાં સર્વવિરતિ-દેશવિરતિ રૂપ મહાવ્રત-અણુવ્રતોની સ્ખલનાનું પણ મિચ્છામિદુક્કડમ્ આપેલ છે.

(૪) તપાચાર :-

યસ્તપઃ સ્વતિચારોઽમૂદ્ બ્રહ્મેષ્વાભ્યન્તરેષુ ચ
ત્રિવિધં ત્રિવિધેનાઽપિ નિન્દામિ તમહં સ્વહુ

૦ બાહ્યતપ :-

(૧) અનશન :- પર્વાતિથિ એ ઉપવાસ પ્રમુખ તપ છતી શક્તિએ કીધો નહીં.

(૨) ઉણોદરી :- પાંચ-સાત કોળીયાં ઓછું ખાવા રૂપ એટલે કે ભૂખ હોવા છતાં થોડું ઓછું જમવારૂપ ઉણોદરી તપ કર્યો નહીં.

(૩) વૃત્તિ સંક્ષેપ :- દ્રવ્યથી ઓછી વસ્તુ ખાવારૂપ વસ્તુ સંખ્યા મર્યાદા કરીને વૃત્તિ સંક્ષેપ તપ ન કીધો. ક્ષેત્રથી અમુક જ વિસ્તારમાંથી અડણુ કરવા રૂપ ક્ષેત્ર વૃત્તિ સંક્ષેપ ન કીધો કાળથી અમુક સમયે જ આહાર મેળવવારૂપ કાળ-વૃત્તિ સંક્ષેપ તપ ન કીધો.

(૪) રસ ત્યાગ :- નિત્ય કે પર્વાતીથી એ મેં વિશેષે વિશેષે વિગઈ ત્યાગ ન કર્યો તેમજ રસને લાલચે નિરસ આહારની ઉપેક્ષા કરી હોય. જીભની લાલસા ન રોકી શક્યો હોઈ કે સ્વાદ વૃત્તિ પર કાયુ

ન આવી શક્યો હોય. સ્વાદ વૃત્તિને કારણે વિવિધ પ્રકારના આહાર-પીણાં વગેરે ખાધાં-પીધાં હોય.

(૫) કાયકલેશ :- લોચ કરાવવો, વિહારાદિકમાં કાયાને થતા પરિષદો સહન કરવા વગેરે રૂપ કાયકલેશ તપ મેં ન કર્યો હોય.

(૬) સંલીનતા :- ઈન્દ્રિયો અને કષાયો પર જ્ય મેજવવા માટે શરીરના અંગ-ઉપાંગો ને તેમજ પ્રવૃત્તિને સંકોચી રાખવા રૂપ સંલીનતા તપ ન કર્યો હોય.

૦ અભ્યંતર તપ :-

(૧) પ્રાયશ્ચિત :- મન શુદ્ધ કરી, શલ્ય રહિત પણે ગુરુ પાસે આલોચનાદિક કર્યા નહીં. ગુરુ ભગવંતે આપેલ પ્રાયશ્ચિત તપ કર્યું ન હોય.

(૨) વિનય :- દેવ-ગુરુ-સંઘ-સાધર્મિક પ્રત્યે વિનય સાચવ્યો નહીં, દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર-તપ અને ઔપચારિક એ પાંચરૂપ મોક્ષ-વિનય ન સાચવ્યો હોય.

(૩) વૈયાવચ્ય :- બાલ-ગૃહ-ગ્લાન-તપસ્વી શૈક્ષ આદિની વૈયાવચ્ય ભક્તિ ન કરી હોય.

(૪) સ્વાધ્યાય :- વાચના-પૃચ્છના-પરાવર્તના-અનુપ્રેક્ષા-ધર્મ-કથા એ પંચવિધ સ્વાધ્યાય મેં કર્યો ન હોય. (શાસ્ત્ર વાંચન-મનન કર્યો ન હોય.)

(૫) ધ્યાન :- શુભ ધ્યાન કર્યું નહીં અને અશુભ ધ્યાનમાં મારો સમય વીતાવેલો હોય.

(૬) ઉત્સર્ગ :- સામાન્યથી વિચારું તો મેં કર્મના ક્ષયને માટે કાયોત્સર્ગ ન કર્યો હોય.

વિશેષથી વિચારતા દ્રવ્યથી—

મેં લોક સમૂહનો, શરીરનો, ઉપધિનો અને આહાર-પાણીનો વ્યુત્સર્ગ [ત્યાગ] ન કર્યો હોય. તેમજ ભાવથી—

ચાર પ્રકારના કષાય, ચારગતિ રૂપ સંસાર અને આઠ પ્રકારના કર્મોનો વ્યુત્સર્ગ ન કર્યો હોય.

તપનો યોગ હોવા છતાં, પોતાની શક્તિ હોવા છતાં શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માએ ભાષેલ આ બાર પ્રકારના તપની મેં આરાધના કરી ન હોય અથવા જિનાસા મુજબ આ તપ ન કર્યો હોય. ક્યારેક શરીરના

મોહથી, ક્યારેક અન્ય કારણોથી પ્રેરાઈને કે પ્રમાદ વશ મેં આ બારે તપના પ્રસંગો જતાં કર્યા હોય. એ તમામ દોષોને હું આત્મ-સાક્ષીએ નિંદુ છું.

આ રીતે વિધિપૂર્વક તપ ન કર્યો હોય અથવા તપાચારમાં મેં કોઈપણ પ્રકારે વિરાધના, બાણતા-અબાણતા, આ ભવમાં કે પરભવમાં, મન-વચન-ક્રયા થકી દરી હોય-કરાવી હોય કે કરતાની અનુમોહના કરી હોય તો તે મારા અપરાધો કે દોષોનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું.

મારું તે પાપ મિથ્યા થાઓ-

મિથ્યા થાઓ-

મિથ્યા થાઓ-

(૫) વીર્યાચાર :-

ધર્માહનુષ્ઠાન ત્રિષયે યદ્વીર્યં ગોપિતં મયા
વીર્યાચારાડતિચારં ચ નિન્દામિ તમપિ ત્રિધા

ભણવું-ગણવું, વિનય, વૈયાવચ્ચ, દેવપૂજા, દાન, શીલ, તપ, ભાવ, સામાયિક, પૌષધ, વગેરે ધર્મકૃત્યોને વિશે મન-વચન-ક્રયાની શક્તિ હોવા છતાં તે ધર્મકાર્યોમાં મેં મારી શક્તિ-સામર્થ્ય વાપર્યું ન હોય.

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર અને તપ એ ચાર પ્રકારના આચારમાં તે-તે આચારોને ગ્રહણ કરવામાં અને પાલન કરવામાં મન-વચન-ક્રયાને છતી શક્તિ એ જોડ્યા ન હોય.

મોક્ષમાર્ગ આરાધનામાં પ્રબળ સાધનભૂત એવા જિનેશ્વર દેવમળ્યા, પંચમહાવ્રત ધારી એવા સદ્ગુરૂનો સંયોગ પ્રાપ્ત થયો, ઉત્તમ પ્રકારનો ધર્મ મળ્યો, સાધર્મિક બંધુ તથા પુસ્તકાદિ ઉત્તમોત્તમ સાધન-સામગ્રી મળ્યા.

આ કાયા પણ ધર્મ કાર્ય કરવા માટે નિરોગી અને પૂર્ણ અનુકૂળ રહી.

છતાં મોહ-અજ્ઞાન-પ્રમાદ વગેરે અંતરંગ શત્રુને વશ બની મેં મારા મન-વચન-ક્રયાના બળને ધર્મમાર્ગમાં ફેરવ્યું નહીં. મોક્ષ-માર્ગમાં સાધનભૂત ન હોય તેવા કાર્યો પાછળ કે દુન્યવી ધમાધમમાં જ્ઞાન-દેહી રાચ્યો-માચ્યો પણ ધર્મ આરાધનાનો અવસર ધરાહાપૂર્વક ખોયો

આ રીતે મારા જીવે જાણતા-અજાણતા, આ ભવ કે પરભવમાં, મન-વચન-કાયાના યોગથી મોક્ષ માર્ગમાં સાધનભૂત એવા દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર-તપના આરાધનમાં છતી શક્તિએ મારું સામર્થ્ય પ્રયોજ્યું નહીં, બીજાને વીર્ય ફેરવવા પ્રેરણા ન કરી હોય, કે છતી શક્તિએ ધર્મકાર્ય ન કરનારની તે-તે પ્રવૃત્તિની અનુમોદના કરી હોય-ધર્મ કાર્ય કરનારની અનુમોદના ન કરી હોય.

વીર્યાચારમાં એ રીતે મને જે-જે દોષ લાગ્યા હોય તેનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું. મારું તે દુષ્કૃત્ય મિથ્યા થાઓ.

‘x o x o x o x o x

“મણિરથ કુમાર મુનિને હું હાદિકે વંદના કરું છું”

મણિરથકુમાર મુનિને સર્વજ્ઞ ભગવંતે કહ્યું કે હવે તારું આયુષ્ય થોડુંક બાકી છે. માટે સંલેખના કર્મ અંગીકાર કરી ઉત્તમ સ્થાનની આરાધના કર. ત્યારે મણિકુમાર મુનિએ “ઇચ્છ” કહી તે આજ્ઞાને અનુસરી ચાર સ્કંધવાળી આરાધના શરૂ કરી. સંલેખના કર્મ કર્યું.

પ્રથમ જ્ઞાનની, બીજી દર્શનની, ત્રીજી ચારિત્રની, ચોથી વીર્યાચારની -[તપ સહિત]. આરાધના કરી.

આ રીતે પંચાચારની બૃહદ્ આલોચના કરી મણિરથકુમારમુનિ અપૂર્વકરણ વડે ક્ષપકશ્રેણી થી અનંતવર જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન કરી તે જ સમયે અંતગડ કેવલી થઈ મોક્ષમાં પધાર્યા.

x o x o x o x o x

આ પંચાચારની આલોચના અને તે સંબંધિ દુષ્કૃત્યોનું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ કરતાં હું પણ મણિરથકુમારમુનિ જેવી ભાવના ભાવું છું.

આત્મશુદ્ધિ અર્થે કરાતી મારી આ આરાધના મને પણ શાશ્વતસુખ અપાવનારી બનેા. મારો આત્મા પણ આવા ઉત્તમોત્તમ ભાવોથી વાસિત બનેા કે જેનાથી અનંતજ્ઞાન-અનંત દર્શન-અનંત ચારિત્ર અનંત વીર્યાની પ્રાપ્તિ થાઓ.

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપ-વીર્ય એ પાંચે આચારમાં જાણતા કે અજાણતા, આ ભવ કે પરભવને વિશે મારા જીવે જે કંઈ ખંડણા-વિરાધના કરી હોય-કરાવી હોય કે કરનાર/કરાવનારની મેં અનુમોહના કરી હોય-

મારા તે તે પાપ-અપરાધોને હું મારા આત્માની સાક્ષીએ મન-વચન-કાયા થકી નીંદુ છું. ગુરુ સાક્ષીએ તેની ગર્હી કરું છું. મારું તે દુષ્કૃત મિથ્યા થાયો.

ભૂતકાળ સંબંધિ મારા તે અપરાધોની અરિહંતસાક્ષીએ-સિદ્ધ સાક્ષીએ-ગુરુસાક્ષીએ આત્મસાક્ષીએ આલોચના કરું છું. વર્તમાન કાલે પંચાચાર સંબંધિ વિરાધનાને હું નિવારુ છું અને પંચાચાર પાલનમાં દેહ બનવા સંકલ્પ કરું છું. ભાવિમાં આ ભૂલો ન કરવા માટે પ્રતિજ્ઞા કરું છું.

આ અતિચાર-આલોચના અધિકાર થી મારા આત્માની શુદ્ધિ થાયો તેવી પ્રાર્થના કરું છું.

□ ○ □ ○ □ ——— □ ○ □ ○ □

વ્રત-આલોચના

ચારિત્રાચાર સંબંધે હવે હું પાંચ મહાવ્રત કે શ્રાવકપણાના અણુવ્રતોમાં જે કંઈ વિરાધના થઈ હોય તેનું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપીશ.

હણ્યા પ્રાણ મુખે ખોલાં આલ,
 પરધન પરરમણી બહુ ઢાલ;
 પરિગ્રહ કારણ ક્રીધા દ્રોહ,
 પર વંચ્યા ક્રીધો બહુ લોહ.
 ગુપ્ત પ્રગટ લાગ્યો અપરાધ,
 જેહથી ગતિ હુઈ અતિહિ અગાધ;
 વ્રીસર્યા તણાં જે ન શકુ હં ભાળિ,
 તે આલોવું હું અરિહંત સાળિ.

પ્રાણાતિપાત [હિસા] વિરમણવ્રત, મૃષાવાદ [અસત્ય] વિરમણ વ્રત, અદત્તાદાન [ચોરી] વિરમણ વ્રત, મૈથુન [અબ્રહ્મચર્ય] વિરમણ વ્રત, પરિગ્રહ વિરમણ વ્રત.

આ પાંચે વ્રતમાં મારે આ ભવ કે પરભવમાં જે કાંઈ અતિક્રમ-
વ્યતિક્રમ થયો હોય, અતિચાર લાગ્યા હોય, જાણુતા કે અજાણુતા
મારા જીવે આ વ્રતોમાં કોઈ પ્રકારે ખંડણા-વિરાધના કરી હોય-કરાવી
હોય-કરનારકરાવનારની અનુમોહના કરી હોય તો મારા તે તમામ
દુષ્કૃત્યોની હું નિંદા કરું છું.

અરિહંત સાક્ષીએ-સિદ્ધસાક્ષીએ સાધુસાક્ષીએ અને આત્મ સાક્ષીએ
મારી તે-તે ભૂલોનું હું મન-વચન-કાયાએ મિચ્છામિ દુક્કડમ્
આપુ છું.

[૧] પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત:-

યા કૃતા પ્રાણિનાં હિંસા સૂક્ષ્મા વા વાદરાડપિવા
મોહદ્વા લોભતો વાડપિ વ્યુત્સૂજામિ ત્રિઘાડપિંતામ્

મોહ કે લોભને વશ થઈ મેં સૂક્ષ્મ કે બાહર [નાની અથવા મોટી]
પ્રાણીઓની જે કાંઈ હિંસા કરી હોય, ત્રિવિધે ત્રિવિધે હું મારા તે
[પાપને] વેસિરાવું છું.

હું ભગવન્ મારા જીવે ચારે ગતિમાં ભમતા આ ભવ કે પર-
ભવમાં સૂક્ષ્મ કે બાહર અને ત્રસ [હાલતા-ચાલતા એવા બેઈન્દ્રિય
તેઈન્દ્રિય, અહરિન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય] અથવા સ્થાવર [પૃથ્વીકાય-અપૃથ્વીકાય-
તેઈકાય-વાયુકાય અને વનસ્પતિકાય] જીવોની હિંસા-કિલામણાદિ
કોઈ વિરાધના કરી હોય તેનું હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપુ છું.

આવો પ્રાણાતિપાત એટલે કે જીવહિંસા શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ
ચાર પ્રકારે જણાવી. દ્રવ્યથી છ એ કાયના જીવોને વિશે, ક્ષેત્રથી ચૌદ
રાજ પ્રમાણ સર્વ લોકોને વિશે, કાળથી દિવસ કે રાત્રિને વિશે, ભાવથી
રાગ કે દ્વેષ વડે.

મેં જીવોના પ્રાણુને આ કોઈ રીતે વિનાશ કર્યો હોય તેનું હું
મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપુ છું.

હિંસાના હેતુરૂપ એવા મન-વચન-કાયાના અપ્રશસ્ત યોગ તથા
ભયંકર એવા પ્રાણી વધના પરિણામોને પણ ભગવંતે અતિચાર કહ્યા
છે. તેથી મારા જીવે આવા કોઈ અતિચાર સેવ્યા હોય તો તેની નિંદા
કરું છું-ગર્હી કરું છું-આલોચના કરું છું.

પ્રથમ અણુવત સ્થૂલ જીવહિંસા, વિરમણુવત અતિચાર થયા; ક્રોધાવેશે લાનભૂલી કે પ્રમાદ ગફલત વશ થઈને જીવને માયાં બાંધા અંગે છેદ્યા અતિશય ભાર ભર્યો. ખાનખાન ના આપ્યા દૈનિક અતિચાર આલોહ સૌ.

एगिदिआण जं कहवि, पुढविजलजलण मारुअतरणं
जीवाण व्हो विहिओ, भिच्छामिदुक्कडं तस्स

(૧) એકેન્દ્રિય-વિરાધના

એક સ્પર્શનરૂપ ઇન્દ્રિય છે જેને એવા પૃથિવી [ક્રાઠિન્દ્રરૂપ], જલ [દ્રવરૂપ], જ્વલન [ઉષ્ણ સ્પર્શરૂપ], મારુત [વાયુરૂપ] તરૂ [વૃક્ષ વગેરે રૂપ] એ પાંચ પ્રકારના એકેન્દ્રિય જીવોને જે વધ-વિનાશ મેં કર્યો હોય [કે કરાવ્યો હોય] તે તે સંબંધી મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાયો.

○ પૃથ્વીકાયની વિરાધના :- ગામમાં જતા આવતા પગની પ્રમાજ્ઞના ન કરતા માર્ગની અને ગામની માટીનો સ્પર્શ થતાં સચિત-અચિત જીવો સંઘટ્યા હોય.

માટી-મીઠું-ખડી-ક્ષાર-ધાતુ વગેરે પૃથ્વીકાયના જીવો હણ્યા હોય.

ખાણુ ખોદાવી-ધાતુ ગળાવી-ટાંકા કે ભોંયરા કરાવ્યા-ઘર બંધાવ્યા-કૂવા કે બોરીંગ કરાવ્યા-ખેતર ખેડ્યા-પર્યત્ર ફેડાવ્યા કે સુરંગી મેલી-સીમેન્ટના કારખાના ચલાવ્યાં, મકાન, પુલ, રસ્તા બાંધ્યા એ રીતે આ ભવ કે પરભવમાં મારા જીવે પૃથ્વીકાયના જીવોની જે કાંઈ વિરાધના કરી હોય તેનું ત્રિવિધે ત્રિવિધે હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું.

○ અપકાય :- ચાર ગતિમાં ભમતા મારા જીવે અપકાયના જીવોને હણ્યા હોય. વિરાધ્યા હોય.-

કૂવા, તળાવ, દ્રહ, કુંડ, વાવ, સરોવર ફેડાવ્યાં, અણુગણુ પાણી વાપર્યાં, પાળ-નીક-નહેર-ક્યારા બાંધ્યા હોય, ખેતર-વાડી સીંચાવ્યા હોય, કૂવા-તળાવ ઉલેચ્યા હોય, વહાણાકિ જળ વાહનમાં બેઠા, નિરર્થક પાણી ઢોળ્યા, સ્નાનાદિકમાં વધારે પાણી વાપર્યું, ખુલ્લા નળ-કુવારા નીચે નાહવા-ધોવા બેઠા, નદી-સ્વીમીંગ પુલ-કુવા વગેરેમાં નાહ્યો હોઈ, વગેરે રીતે મારા જીવે અપકાયની જે કાંઈ વિરાધના કરી હોય તેનું હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું.

○ તેઉકાય :- ચાર ગતિમાં ભમતા મારા જીવે અગ્નિકાયના

જીવોને હણ્યા હોય-વિરાધ્યા હોય.-

અંગારા, જ્વાલા, વીજળી, ગેસ, એસીડ, ચુના ભટ્ટી, નીલાડા સળગાવ્યા, એ-જીનો ચલાવ્યા, જંગલ બાળ્યા, આગ ચાંપી, પ્રાયમસ-ગેસ ચૂલા વાપર્યા, ભટ્ટી સળગાવી, લાઇટના બલ્બ વગેરે સાધન થકી વીજળીનો બેહદ ઉપયોગ કર્યો વગેરે રીતે મારા જીવે તેહકાયની જે કાંઈ વિરાધના કરી હોય તેનું હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું.

૦ વાયુકાય :- ઉઘાડે મુખે બોલતા, વસ્ત્રોના છેડાની ઉડા ઉડ થતાં, કૂંકે દેતા, તાપાકાન્ત થયા હોઈએ ત્યારે ખારી-ખારણા ખોલીને, વીંજણા કે પાંખા વગેરેથી ચલાવી હવાની ઈચ્છા કરી, હવાઈ જહાજ કે અન્ય વાહનો વેગથી ચલાવી વાયુકાય વિરાધના કરી, શોખથી હિંડોળે બેઠા, ધમજીધમી, ક્રિકેટ-ટેનીસ-બેડમીન્ટન આદિ રમતો રમી વાયુકાયના જીવોની વિરાધના કરી હોય. આ કે અન્ય કોઈપણ રીતે મારા જીવે આ ભવ કે પરભવમાં વાયુકાય ના જીવ હણ્યા હોય કે વિરાધ્યા હોય તેનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું.

૦ વનસ્પતિ કાય :- ચાર ગતિમાં ભમતા એવા મારા જીવે આ ભવ કે પરભવમાં વનસ્પતિ કાયના જીવોનો પ્રાણુથી વિનાશ કર્યો હોય કે વિરાધ્યા હોય,-

લીલાં વૃક્ષો છેઘા, થડ-ફળ-ફૂલ-પાંદડા છેઘા કે છુંઘા હોય, મૂળ ખોદી કાઢ્યા, કોમળ ફળ, ફુણી આંબલી, પોંક, પાપડી ખાધાં, ખેતર નિંઘા, લણ્યા, વન-જંગલ કપાવ્યા, અળશી-એરંડા-તલ વગેરે ઘાણીમાં પીલ્યા, શેરડી વગેરે પીલ્યા ઉપલક્ષણથી વર્તમાનકાલ સંબંધે ફળોના રસના સ્વાદે મશીનમાં નાખી ફળ પીલ્યા કંદમૂળાદિ અનંતકાય ભક્ષણ કર્યા-વેચ્યા હોય વગેરે.

આ પ્રકારે વનસ્પતિકાય સંબંધે મેં જે કાંઈ વિરાધના કરી હોય તેનું હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું.

આ રીતે મારા જીવે કોઈપણ એકેન્દ્રિય જીવને આ ભવ કે પરભવમાં હણ્યો હોય. હણાવ્યો હોય કે હણુતાંની અનુભોદના કરી હોય તેનું હું મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપું છું. મારા તે દુષ્ટતાની નિંદા કરું છું. ગર્હો કરું છું.- આલોચના કરું છું.

હવે હું ત્રસકાયની વિરાધનાની આલોચના કરી રહ્યો છું.

(૨) બેઈન્દ્રિય વિરાધના :-

કૃમિ, શંખ, છીપ, પાણીના પુરા, જળો, ઉદરમાં ઉત્પન્ન થતા ગંડોળા, અળસીયા, ઇચળ, વાળો, કોડી, ચુડેલ, ‘રાંધેલ-વાશી અનાજ ને જુનોદોટ’ અથાણા વગેરેમાં અલિત રસને કારણે ઉત્પન્ન થતા જીવો, ક્રિદ્ધળમાં ઉત્પન્ન થતા એવા જે જે બેઈન્દ્રિય જીવની—હિંસા કરી હોય.

જીભની લાલસાથી કે અજ્ઞાનતાથી, આ ભવમાં કે પરભવમાં જાણતા કે અજાણતા, શરીર અને જિહ્વા [સ્પર્શ-રસ] એવી બે-ઈન્દ્રિયવાળા જીવોની જે વિરાધના કરી કે વિનાશ કર્યો હોય તેનું હું મિચ્છામિ દુઃકડમ્ મન-વચન-કાયાએ કરી આપું છું.

મારું તે દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.

(૩) તેઈન્દ્રિય વિરાધના :-

ગઘૈયા, કુંથુઆ, જુ, લીખ, માંકડ, ક્રીડી, મંકોડા, ધીમેલ, ઉધઈ, ધનેડા વગેરે જીવો વિરાધ્યા હોય-માર્યા હોય,

ખાટલા તડકે નાખ્યા, જીવવાળું અનાજ તાપમાં મુક્યું-ઝાટક્યું, ક્રીડી મંકોડાના દરમાં પાણી રેડાવ્યું-દર પૂરી દીધાં, છાણુની જયણા ન કીધી, વાસી છાણુ-ગાર રાખ્યા, સજીવ ધાન્ય ભરડાવ્યા-ખંડાવ્યા. દવાઓ છાંટી-છંટાવી આદિ અનેક રીતે-મારા જીવે.

આ ભવ કે પરભવમાં, જાણતા-અજાણતાં, શરીર-જિહ્વા-નાસિકા [સ્પર્શ-રસ-ધ્રાણુ] એવા ત્રણ ઈન્દ્રિયવાળા જીવોને દુઃખવ્યા હોય કે વિનાશ કર્યો હોય તેનું હું મન-વચન-કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુઃકડમ્ આપું છું.

મારું તે દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.

(૪) ચઉરિન્દ્રિય વિરાધના :-

ઠંસારી, કરોળિયા, માખી, કુંતિ, વીંછી, તીડ, મચ્છર, ડાંસ, પતંગિયા, ફૂદાં, ભમરા, ભમરી ઠાનખજુરા, ચાંચડ, આગિયા, ખડ-માંકડી, મસા, ઠીંકણુ, ખગ, વગેરે ચઉરિન્દ્રિય [સ્પર્શ-રસ-ધ્રાણુ-ચક્ષુ] એ ચાર ઈન્દ્રિયવાળા] જીવોનો વિનાશ કીધો-વિરાધ્યા તે મારું પાપ હું આલોચું છું.

આવા જીવોને અગ્નિથી બાળ્યા, ધુમાડાથી મુંજવ્યા, દીવા ઉઘાડા મૂકતા કે ઘી-તેલ-દહીં-દુધ વગેરેના ભાજન ખુદલા રાખતા રૂડી જયણા

ન પડાઈ તે માંહે ઉડતા જીવો પડયા, ઠવા-પાવડર વગેરેનો ઉપયોગ કર્યો એ રીતે ચંદ્રિન્દ્રિય જીવોની જે કાંઈ વિરાધના—

જાણતાં-અજાણતાં, આ લવ કે પરલવમાં, જે કરી હોય કરાવી હોય કે કરતાં ને અનુભોધા હોય તે સવિ હું પ્રતિક્રમ છું. નિંદુ છું.

મારું તે દુષ્કૃત મિથ્યા થાયો

(૫) પાંચેન્દ્રિય જીવ વિરાધના :-

૦ તિર્થંચ પાંચેન્દ્રિય :-

મારા જીવે જળચર, સ્થળચર, ખેચર, ઉરપરિસર્પ, ભુજપરિસર્પ આદિ પાંચેન્દ્રિય જીવોની જે કાંઈ વિરાધના કરી હોય તેની હું આલોચના કરું છું.

૦ જળચર-પાણીમાં ઉત્પન્ન થતા અને પાણીમાં રહેનારા એવા મગરમચ્છ, કાચબા, માછલા, દેડકા, આહ, નક, ચક્ર, સુસુમાર વગેરે.

૦ સ્થળચર-જમીન પર રહેતા-શિયાળ, હંરણ, સુવર, ઊંટ, પાડા, બોકડા, ઘેટા, ગધેડા, ખચ્ચર, રીંછ, વાંદરા, કુતરા, બિલાડા, વનિચર, લોંકટી વગેરે.

૦ ખેચર-આકાશમાં ઉડનારા, હંસ, મૌર, બગલા, કાગડા, પોપટ, મેના, પારેવાં, કાબર, કેચલ, તેતર, ગીધ, ધુવડ, બાગ, કૌચ ચકલા, ચાતક, કુકડા, ભારુંડ, ચકવાક વગેરે.

૦ ઉરપરિસર્પ- સાપ, અજગર, ઘો, પદ્મનાગણી વગેરે.

૦ ભૂજ પરિસર્પ :- નોલ, કોલ, ઊંદર, ગરોળી, ખીસકોલી, કાકીડા, ગોહ વગેરે.

આ પાંચે પ્રકારના જીવોને હણ્યા, ખેચરને ઉડાડ્યા કે (જલચરને) પાણીમાં જાળ નાખી દુલ્હ્યા, પરાધીન કર્યા, હણાવ્યા, અન્ય કોઈપણ પ્રકારે આ તિર્થંચ પાંચેન્દ્રિય જીવોને કલેશ આપી વિરાધ્યા હોય તો તે સંખંધિ મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાયો.

આ લવ કે પરલવમાં, જાણતાં-અજાણતાં મનથી-વચનથી કે કાચાથી તિર્થંચ પાંચેન્દ્રિય જીવોની વિરાધના કરી હોય-કરાવી હોય કે કરતાને અનુભોધા હોય તો તેનું હું ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુષ્કૃતમ્ આપુ છું.

૦ પાંચેન્દ્રિય મનુષ્ય :- આ જીવો સાથે અન્યાય ક્રીધો, લડાઈ-કળયો-વઢવાડ કે કલેશ કરાવ્યા હોય, કષાયો ઉત્પન્ન કરાવ્યા હોય,

કેઘે થી, માનથી, માયાથી, લોભથી તે જીવેને દુઃખવ્યા, દંડાવ્યા, કેદ કરાવ્યા કે જીવ રહિત કરી વિનાશ કીધો હોય. અન્ય કોઈપણ પ્રકારે આ જીવેને માનસિક-વાચિક-કાયિક પીડા-ખેદ-પરિતાપ-ગ્લાની-શોક વગેરે ઉપજાવ્યા હોય તો મારા તે પાપને હું નિંદુ છું પ્રતિક્રમું છું. આ ભવ કે પરભવે, જાણતાં-અજાણતાં, મન-વચન-કાયાથી આવી કોઈ પણ વિરાધના કરી હોય-કરાવી હોય કે કરતાની અનુમોદના કરી હોય તેનું હું ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુઃકડમ્ આપુ છું.

(૨) મૃષાવાદ વિરમણુ વ્રત :-

હાસ્યમર્લીમ ક્રોધાયૈ-ચન્મુષા માપિતં મયા
તત્સર્વમપિ નિન્દામિ પ્રાચક્ષિતં ચરામિ ચ

પ્રમાદથી કે માયાવેશે, વગર વિચાર્યે આજ દીધું;
ગુપ્તવાત બીજાની કે નિજ-પત્નીની મેં પ્રગટ કરી.
જૂઠ્ઠાભર્યા ઉપદેશ દીધા વળી, જુઠ્ઠા લેખ લખ્યા બીજે-
મૃષાવાદ સ્થૂળ વિરમણુ વ્રતના અતિચાર આલોઉં સૌ.

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, રાગ, દ્રેષ, કદહ, અભ્યાખ્યાન આદિ કારણોથી શાસ્ત્ર કે લોક વિરુદ્ધ જે કોઈ અસત્ય ઉચ્ચારણુ કર્યું હોય-મૃષાવાદ સેવ્યો હોય તેની હું આલોચના કરું છું-નિંદા કરું છું.

આ મૃષાવાદ એટલે કે અસત્ય ભાષણુ શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ ચાર પ્રકારે દર્શાવ્યા છે. દ્રવ્યથી ધર્માસ્તિકાય-અધર્માસ્તિકાય સર્વ દ્રવ્યને વિશે, ક્ષેત્રથી લોક કે અલોકને વિશે, કાળથી દિવસ કે રાત્રીને વિશે, ભાવથી રાગ કે દ્રેષ વડે.

મેં આમાંથી કોઈપણ પ્રકારે મૃષાવાદ સેવ્યો હોય તો તેનું હું મિચ્છામિ દુઃકડમ્ આપું છું.

વગર વિચાર્યે કોઈને આજ દીધી કે દોષિત ઠેરવ્યા હોય, કોઈની ખાનગી વાત જાહેર કરી હોય, કોઈના મર્મ ઉઘાડા પાડ્યા હોય, ખોટા ઉપદેશ આપ્યા કે ખોટા દસ્તાવેજ લખ્યા હોય, કન્યા-દોર-ભૂમિ સંબંધિ લેણદેણમાં મોટું જુઠું બોલ્યા, તીવ્ર રાગ કે તીવ્ર દ્રેષ વાળી ભાષા બોલીને મેં જે અતિચાર સેવ્યા—

મૃષાવાદમાં આ રીતે વ્રત ખંડન કે વિરાધન મેં જાણતા-અજાણતા, આ

ભવ-પરભવમાં, મન-વચન કાયાથી કરેલ હોય-કરાવેલ હોય કે કરતાની અનુભોદના કરી હોય તેનું હું ત્રિવિધે મિચ્છામિદુક્કડમ્ આપુ છું.

(૩) અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત :—

અલ્પં મૂરિ ચ યત્કવાપિ, પરદ્રવ્યમદત્તકમ્
આત્તં રાગાદથ દ્વેપાન્ તત્સર્વં વ્યુત્ત્વજાગ્યહમ્

સ્થૂળ પર દ્રવ્ય હરણુ વિરતેમાં, પ્રમાદ કે લોભાવેશે,
ચોરને પ્રેર્યા, માલ ખરીદ્યા, માલમાં ભેળસાંભેળ કર્યા.
રાબ્ય વિરુદ્ધાચાર કર્યા વળી, તોલ માપ ખોટા ફીધાં;
ત્રીજા આણુવ્રતના આતચારો, દિવસતણા આલોતું સૌ.

અલ્પ મૂલ્યવાળી કે બહુ મૂલ્યવાળી, પ્રમાણમાં નાની કે મોટી, સચિત્ત કે અચિત્ત વસ્તુ જે નહીં આપેલી એવી મેં અહણુ કરી હોય તે સંખંધી અદત્તાદાન દોષની હું આલોચના કરું છું.

આ અદત્તાદાન [નહીં આપેલું અહણુ કરવા રૂપ-ચોરી] વ્રત શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ ચાર પ્રકારે દર્શાવેલ છે. દ્રવ્યથી અહણુ કરી શકાય કે ધારણુ કરી શકાય તેવા દ્રવ્યને વિશે, ક્ષેત્રથી ગામમાં-નગરમાં કે અરણ્યમાં, કાળથી દિવસે અથવા રાત્રે, ભાવને આશ્રીને માયા-લોભ રૂપ રાગથી અથવા ક્રોધ-માનરૂપ દ્રેષથી—

મેં આવી કોઈ પણ રીતે અદત્તાદાન એટલે કે કોઈએ ન આપેલી એવી વસ્તુ અહણુ કરી હોય-તેનું હું મિચ્છામિદુક્કડમ્ આપુ છું.

ચોરીનો માલ લીધો, ચોરને ઉત્તોજન આપ્યું, માલમાં ભેળસેળ કરી વેચ્યા હોય, (રાબ્યના ઠાયદા વિરુદ્ધ વેપાર કર્યો હોય) ખોટાં તોલમાપ વાપર્યાં હોય, કપટ વડે-ખોટું ખોલવા વડે કે અન્ય કોઈપણ રીતે પારકાને ઠગીને કંઈ પણ દ્રવ્ય લીધાં વિના ગ્રાહ્ય કે ધારણુ કરવા યોગ્ય પદાર્થો લીધા હોય, રસ્તે પડેલી વસ્તુ લીધી વગેરે કોઈપણ પ્રકારે અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત ખંડયુ કે વિરાધ્યુ હોય.

સ્વામી અદત્ત, જીવ અદત્ત, તીર્થંકર અદત્ત કે ગુરુ અદત્ત એ ચારમાંથી કોઈપણ પ્રકારે મેં અદત્ત સેવ્યું હોય.

આવી કોઈપણ રીતે જાણુતા-અજાણુતા, આ ભવે કે પરભવે, મનથી-વચનથી કે કાયાથી અદત્તાદાન વિરમણ વ્રતને વિશે જે કોઈ

अतिक्रम-व्यतिक्रम-अतिचार-अनाचार थयो डोय तेनुं डुं त्रिविधे मिच्छामि दुक्कडम् आपु छुं.

(४) मैथुन विरमणु व्रत :-

तैरञ्चं मानुषं दिव्यं, मैथुनं मयका पुरा
यत्कृतं त्रिविधेनाऽपि त्रिविधं व्युत्सृजामि तत्

परस्त्री गमन विरमणुव्रत मांहे, प्रमाद के कामावेशे. कुमारी विधवा संग कर्येने, रणात-वेश्या गमन कर्युं. अनंग किडा करी विवाह जेठया, विषये अति अलिहाप धर्ये थोथा अणुव्रतना अतिचारो, दिन सेव्या आलोडि सौ.

हेव संभंधि-मानवसंभंधि-तिर्य्य संभंधि कामराजथी तपेला चित्त वडे जे अग्रह आचरण अेटले के मुण्यताये स्त्री-पुरुषना योग वडे थतुं मैथुन-अग्रहनुं सेवन अथवा कामलोग संभंधी मन-वचन-कायानी प्रवृत्ति में करी डोय के मारथी थठ डोय. तेने मन-वचन-काया वडे डुं निंदु छुं-गर्दुं छुं-तेनी आलेयना करुं छुं.

आ मैथुन व्रत श्री वीतराग परमात्मा ये चार प्रकारे दर्शाव्युं. द्रव्यथी चित्र वगेरे निर्लव रूपने विशे अथवा रूप साथे रडेला मनुष्यादिक सलवने विशे, क्षेत्रथी उध्वलोठमां-अधोलोठमां के तीर्छा-लोठमां, काणथी हिवसे के रात्रे, लावथी राग अथवा द्वेष वडे में आवी कोठपणु रीते मैथुन सेव्युं डोय-सेवराव्युं डोय के सेवतानी अनुमोदना करी डोय तेनुं डुं मिच्छामि दुक्कडम् आपु छुं.

प्रमाद वश के अशुल लावे करी आ लव के परलवने विशे में कुमारी के विधवा साथे संग कर्ये डोय, रणात के वेश्यागमन कर्युं डोय, कामोत्तेज्ठ चेष्टा के अनंग कीडा करी डोय, विवाहादिक जेठया डोय, विषय लोगने माटे तीव्र अलिहाप कीधो डोय, स्वस्त्री प्रत्ये पणु संतोष न राभता अत्यंत आसक्ति धरी डोय, अग्रहचर्यनी नव-विध वाडोनुं यथायोग्य पालन न कर्युं डोय, स्वप्नांतरे अतिक्रम-व्यतिक्रम-अतिचार अनाचार थयो डोय.

जणुता-अजणुता मारा लवे मन-वचन-कायाना योगे आवी कोठपणु रीते मैथुन विरमणु व्रतनी भंडणु-विराधना कीधी डोय तेनुं डुं त्रिविधे मिच्छामि दुक्कडम् आपु छुं. मारुं ते दुष्कृत मिथ्या थाओ.

(૫) પરિગ્રહ વિરમણ વ્રત :-

बहुधा यो धन धान्य, पश्चादीनां परिग्रहः

लोभ दोषान्मयाऽकारि, व्युत्सृजामि त्रिधाऽपि तम्

મોહવશે ધનધાન્ય ક્ષેત્ર ઘર, સોનું રૂપું ઘર વખરી; નોકર-ચાકર પશુ પક્ષી સૌ, પ્રમાણથી અધીકાં રાખી. વ્રત પરિગ્રહ-પરિમાણુ વિશે, એમ પ્રમાદથી જે દોષ થયા; પંચમ આણુવ્રતના અતિચારો, દિન સેવ્યા આલોપું સૌ.

ધન, ધાન્ય ખેતર, ઘર, સોનું રૂપું, શયરચીકું, જે પગવાળા નોકર ચાકર, ચાર પગવાળા ઠેર-ઠાંખર એ નવ વિધ પરિગ્રહ થોડાં કે વધુ પ્રમાણમાં-અદ્ય કે બહુ મૂલ્ય વાળા રાખ્યા, તે વિશે ઇચ્છા-મૂર્છા-દોલ-આસક્તિ ધરી, પ્રમાણથી વધારે પરિગ્રહ રાખ્યો, અતિ મમત્વ ક્યું હોય. એ રીતે આ ભવ કે પરભવમાં પરિગ્રહ વિરમણવ્રતમાં જે અતિ કમ-વ્યતિકમ-અતિચાર-અનાચાર સેવ્યો હોય તેને હું નીંદુ-ગર્હું છું.

શ્રી વીતરાગ પરમાત્મા એ ચાર પ્રકારે પરિગ્રહ વિરમણ વ્રત જણાવ્યું છે—દ્રવ્યથી સચિત્ત-અચિત્ત કે મિશ્ર દ્રવ્યને વિશે, જેમ કે મારા જીવે—ગામ, ઘર, આંગણાદિ પ્રદેશમાં મમતા ઠરી આકાશનો પરિગ્રહ કર્યો, માતા પિતા વગેરે સંબંધની મૂર્છાથી જીવ પરિગ્રહ કર્યો, વસ્તુ આદિમાં આસક્તિ રાખી અજીવ પરિગ્રહ કર્યો, શીત-ઉષ્ણાદિ ઋતુમાં મૂર્છા ઠરી ઠાળ દ્રવ્યનો પરિગ્રહ કર્યો.

ક્ષેત્રથી મેં સર્વલોકમાં પરિગ્રહ કર્યો, ઠાળથી (દેવસે કે શત્રુ પરિગ્રહ કર્યો હોય, ભાવથી રાગ કે દ્રેષ ધરી પરિગ્રહ કર્યો હોય.

એ રીતે જાણતા-અજાણતા, મન-વચન-કાયાએ ઠરીને મેં પરિગ્રહ વિરમણ વ્રતમાં જે કંઈ ખંડણા-વિરાધના કરી હોય કરાવી હોય કે અનુભોદ્યા હોય તેનું હું ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપુ છું.

(૬) રાત્રિ ભોજન વિરમણ વ્રત :-

इन्द्रियैरभि भूतेन य आहार अतुर्विध

मया रात्रावुपाभोजि निन्दामि तमपि त्रिधाः

रक्षणी भोजन ने कर्थां, कीधां लक्ष अलक्ष

रसना रसने लाक्षयेण पाप कर्था प्रयत्क्ष रे

जिनं मिच्छामि दुक्कडम् आज

શ્રી વિતરાગ પરમાત્માએ ચાર પ્રકારે રાત્રિ લોજન કહ્યું છે—

દ્રવ્યથી અશન (આહાર), પાણી, ખાદિમ, સ્વાદિમ [મુખવાસ વગેરે] ને વિશે, ક્ષેત્રથી સમય ક્ષેત્ર જે અઢી દિપને વિશે છે, કાળથી દિવસે અથવા રાત્રિને વિશે, ભાવથી કડવા, તીખા, તુરા, ખાટા, ખારાં, મીઠાં પદાર્થને વિશે તે પાણુ રાગ કે દ્વેષથી ખાધાં હોય.

મારા જીવે જાણુતા-અજાણુતા, આ ભવ કે પરભવને વિશે આ રીતે રાત્રિ લોજન વિરમણુ વ્રતની ખંડના-વિરાધના કરી હોય તો તે અપરાધને હું મન-વચન-કાયાથી નીંદુછું. મારું તે પાપ મિથ્યા થાઓ.

મેં પ્રમાણુ કરતા વધુ આહાર લીધો હોય, ખાધાં પછી રાત્રે ઓડકાર આવ્યો હોય, સૂર્યના ઉદય કે અસ્તની શંકા સહિત આહાર લીધો હોય, રસની લાલસાથી ખોરાક લીધો હોય-નિષિદ્ધ વસ્તુ વાપરી હોય ઉપલક્ષણથી અલક્ષ્ય અનંતકાચના ત્યાગ રૂપ અનેક પ્રકારના નિયમોમાં અનાલોગાદિક વડે મને જે કંઈ સ્ખલના થઈ હોય.

આ કે અન્ય રીતે રાત્રિ લોજન વિરમણુ વ્રત સંબંધે જે કંઈ અતિક્રમ-વ્યતિક્રમ અતિચાર લાગ્યો હોય તેનું હું ત્રિવિધે-ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુઃકંડમ આપુ છું.

આ ઉપરાંત ઉત્તરગુણુ રૂપ એવા ત્રણુ ગુણુવ્રત અને ચાર શિક્ષા વ્રત સંબંધે આ ભવ-પરભવમાં જાણુતા-અજાણુતા જે કંઈ સ્ખલના કે વિરાધના થઈ હોય તેની હું નિંદા કરું છું-આલોચના કરું છું.

જેમકે-મેં દિશા વધ-ઘટમાં ભૂલ કરી દિક્પરિમાણુ વ્રત વિરાધ્યું હોય, ભોગોપભોગ પરિમાણુ વ્રત માંહે ચૌદ નિયમ લીધા નહીં, લઈને લાંગ્યા, અલક્ષ્ય-અનંતકાયાદિકમાં ભક્ષ્યાભક્ષ્યનો વિવેક ન જાળવ્યો હોય, પંદર કર્માદાન માંહે કોઈ કર્મ કર્યું-કરાવ્યું કે અનુમોદ્યું હોય. અનર્થ દંડ વિરમણુ વ્રત સંબંધે ખાસ કારણુ વિના આત્મા દંડાય તેવી નિરર્થક [અનર્થક-અર્થ (વિનાની)] પ્રવૃત્તિ મેં મનથી ચિંતવી, વચન થકી પ્રગટ કરી, કાયા વડે આદરી. જેમાં સુખ્યત્વે જીવઘાતક રૂપ વસ્તુ ખીજાને આપી કે પ્રમાદચરણુ કર્યું અને આવા હેતુવિહિન પાપાચરણુ થકી આત્મા દંડાયો હોય.

સામાયિક-દેશાવકાસિક-પૌષધ-અતિથિ સંવિભાગ ચારે શિક્ષા વ્રત મેં મન-વચ-કાયાની દુષિત ક્રિયાથી, અસ્થિરતા કે વિસ્મરણુથી

પ્રમાદથી અથવા અન્ય કોઈ રીતે દુષિત કર્યા હોય-કરાવ્યા હોય કે કરતા ને અનુભોદ્યા હોય તેનું ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિદુક્કંડમ્ આપુ છું.

જે જે સ્થળોના જે જે વિષયોમાં મારા જે જે અપરાધો થયા હોય તેને હું ન જાણતો હોઉં પણ કેવળજ્ઞાની ભગવંતો જાણે છે. મારા તે સર્વ અપરાધસ્થાનોને ભગવંત ભાષિત મોક્ષમાર્ગમાં સન્મુખ ભાવમાં રહીને હું આલોઉં છું.

આ રીતે મેં અતિચારોની આલોચના કરી છે. મારા તે તે અપરાધોની નીંદા-ગહાં કરી છે. તેમ છતાં આવા ગુપ્ત કે પ્રગટ પાપ જે હું ભૂલી ગયો હોઉં-વિસ્મરણ થયું હોય અને તેની આલોચના કરી શકતો ન હોઉં.

મારા તેવા દુષ્ટતો હું અરિહંત પરમાત્માની સાક્ષીએ નિંદુ છું. મૂલ્લ ગુણુ ઉત્તર ગુણુ સંખંધિ, ખીજા બહુવિધ અતિચારો પ્રતિકંભણુમાં યાદ ન આવ્યા, તે સહુ નિંદુ ગહું છું

“આલોચના કર્યા વિના કોઈ પ્રાણી કર્મ-જંજીરમાંથી છુટી શકતો નથી કે ભવાંતર સુધારી શકતો નથી” તેથી મારા પણ તમામ અપરાધ કે જે હું જાણતો હોઉં કે ન હોઉં પણ તેનું પ્રતિકંભણુ-આલોચના કરું છું.

અરિહંત-સિદ્ધ-સાધુ અને આત્મ સાક્ષીએ મિચ્છામિ દુક્કંડમ્ આપુ છું. એ રીતે મારું ચિત્ત નિર્મલ બને-આત્મા પર લાગેલી મલિનતા દૂર થાયો-કિલ્લ કર્મ પાતળા બને-છેવટે મને સમાધિની પ્રાપ્તિ થાયો.

સમાધિ વરં દિસતુ

આલોચના-અધિકારને અંતે આટલી વિનમ્ર પ્રાર્થના

આલોચના દ્વારનું આ સામાન્ય વર્ણન કર્યું છે. પૂજ્ય સાધુ ભગવંતોને માટે આ ઉપરાંત દિનગત-રાત્રિગત અતિયાર, પગામ સન્ન્યાય, પાક્ષિક અતિયાર, પદ્મિય સૂત્રમાં આલોચના અધિકાર આવે છે તે વિશેષે વિશેષે મનનીય છે.

આવક ને આશ્રિને વંદિતુ સૂત્ર તથા પાક્ષિકઅતિયાર પણ આલોચના માટે સુંદર સૂત્રો છે તેથી તેની અર્થ-વિચારણા કરવી ખૂબ આવશ્યક છે.

આમ છતાં ખાસ યાદ રાખવા લાયક વાત એ છે કે આ બધી જ આલોચના સર્વ સાધારણ રીતે ઉપયોગી છે. પણ વ્યક્તિ વિશેષ નથી.

સમાધિ મરણ માટે અને ભવભ્રમણ ઘટાડવા તો દરેક વ્યક્તિએ પોતાના જીવનની આવી તમામ ભૂલો કે દુષ્કૃતોને અલગ વિચારી અને પોત-પોતાના તમામ અપરાધોનું પ્રાયશ્ચિત કરવું નેઈએ.

શ્રી વીર પરમાત્મા ગૌતમ સ્વામીને જણાવે છે.

“હે ગૌતમ! સૂર્યાપથી જેમ હીમ કે બરફ ઝોગળી જાય છે તેમ પ્રાયશ્ચિત રૂપ સૂર્યના સ્પર્શથી, અનેક કરોડો વર્ષોથી એકઠાં કરેલા પાપકર્મો પણ પીગળી જાય છે. —

ગાઠ અધિકાર વાળી રાત્રિમાં પણ સૂર્યનો ઉદય થતા અધિકાર નાશ પામે છે, તેમ પ્રાયશ્ચિત રૂપી સૂર્ય ઉદયે પાપકર્મો રૂપી અધિકાર નાશ પામે છે.”

તેથી

દરેક આત્માએ પોતાના જીવનની પંચાચાર-વ્રત વગેરે સંબંધી તમામ ભૂલોને યાદ કરી-કરીને તેની આલોચના કરી ગુરુ ભગવંત પાસે પ્રાયશ્ચિત લઈ શુદ્ધિ કરવી.

હે દ્વન્દ્વ-અર્થથી ઉધ્ધૃત સુસદ ચરિત્રાનુવાદમાં જણાવે છે કે—

અવંતી દેશમાં સંજુક્ક નામે એટક હતું. ત્યાં જન્મદરિદ્રિ અને દ્વાહિન એવો સુરશિવ બ્રાહ્મણ હતો. કોઈક સમયે યજ્ઞયજ્ઞ નામક તેની ભાર્યાને ગર્ભ રચ્યો. સુરશ્રી નામક પુત્રીને જન્મ આપી તે તટલાલ મૃત્યુ પામી.

ગૌતમ સ્નામીએ પૂછ્યું,—હે ભગવન્ તે આલિકાને એવું ક્યું કર્મ હતું, જેથી જન્મતા જ તેની માતા મૃત્યુ પામી ?

પ્રભુ કહે, આ ભરતમાં ધરણિ પ્રતિષ્ઠિત નગરમાં અરિહમન રાજા હતો. તેને શ્રેષ્ઠ રૂપ ગુણોથી પૂર્ણ નરકાંતા નામે પ્રિયા હતી. તેની ડોઈ શોકને પુત્ર જન્મ થતાં, મહા ઈર્ષ્યાથી તે પાપીણીએ વિચાર્યું કે, “જે આ બાળકની માતા મૃત્યુ પામે તો હું ઈચ્છત ભોગ ભોગવું અને મારો પુત્ર સમગ્ર રાજને ભોગવનારો થાય.

આ દુષ્ટ ચિંતવનથી તેણીએ અશુભ કર્મ ઉપાર્જન કયું”.

આચાર્ય પૂર્ણ કરી ઘણાં ભવો દુઃખનો અનુભવ કરી સુત્રશીપણે ઉત્પન્ન થઈ. ગૌતમ ! તે કર્મ હજી કેટલુંક બાકી હતું તેથી માત્ર મનથી ચિંતવેલ તે કર્મના યોગે અહીં તેની માતા મૃત્યુ પામી.

જે જીવો જીવોનો વધ કરે છે, હિંમેશાં જૂઠું ખોલે છે, વગર આપેલું પ્રહણ કરે છે, આરંભ પરિગ્રહમાં રાત-દિવસ રક્ત રહે છે, હે ગૌતમ ! મધ-મદિરા-માંસાહાર તથા રાત્રિ ભોજનમાં રચ્યા પચ્યા રહે છે. તેઓ કર્મ બાંધીને જે દુઃખો ભોગવનારા થાય છે, તેમના સમગ્ર દુઃખો વર્ણવવા અશક્ય છે.

તેથી આ વિનમ્ર પ્રાર્થનામાં મારે એ જ વિનંતી છે કે દરેક વ્યક્તિ પોતાના જીવનની ભૂલો-અપરાધો-અતિચાર-વ્રતવિરાધનાદિક વિચારી-યાદ કરીને ગીતાર્થ ગુરુ ભગવંત પાસે આલોચના કરી ભયંકર દુઃખોથી મુક્ત થનારા બનો.

o આલોચના કઈ રીતે કરવી ?

નીચાણું માયાને મિથ્યાત્વ, શલ્ય કરે તપ સંયમ ઘાત;

તે નિશલ્ય થઈ ખામીએ, ગુરૂપય યુગલે સીસ નામીએ.

આલોચના શલ્ય રહિત કરવી જોઈએ. કેમકે થોડું પણ શલ્ય હોય તો શુદ્ધિ થતી નથી.

o શલ્ય મુક્ત પ્રાયશ્ચિતથી લક્ષમણા આર્યાએ ભયંકર કષ્ટો સહ્યા.

o શલ્ય સાથે આલોચના કરનાર રૂપી સાધ્વી એક ભવ ન્યુન એવા લાખ ભવ સુધી ભવ બ્રમણ કરી દુઃખો વેઠ્યા.

માટે શલ્ય રહિત પણે અને નિર્દોષ બાળકની માફક, પોતે જેવું આચરણ કયું હોય તેવું પ્રગટ કરવું. અને પાપની આલોચના કરી આત્મ શુદ્ધિ કરવી.

૨ વ્રતોચ્ચારણુ

પંચ મહાવ્રત આદરો સાહેલડી રે
 અથવા લ્યો વ્રત ખાર તો (સા.)
 યથાશક્તિ વ્રત આદરી સાહેલડી રે
 પાળો નિરતીચાર તો (સા.)

ધીરજ ધર સુનીવર પંચ, મહાવ્રત ધારેરે
 નિશા ભોજન અથ સંચ, દૂર નિવારે રે
 શ્રદ્ધાપૂર્વકે વ્રત ખાર, શ્રાવકે સાધે રે
 અરિહંતની આણુ ઉદાર, જે આરાધેરે-

૦ ભૂમિકા :-

આલોચના કર્યા બાદ સમાધિ મરણ માટે બીજો અધિકાર છે.
 વ્રત-ઉચ્ચારણુ.

મારા આ જીવે અનંતા ઔદારિક શરીર કર્યા, પણ સમ્યક્ દર્શન પૂર્વક વ્રત ઉચ્ચારણુ વિના મારા કાર્યોની સિદ્ધિ થઈ નહીં. ખાલી આ શરીર વડે મેં દુનિયાની મજૂરીમાં જ કાળ ગુમાવ્યો. હું આ સમયે પાંચ મહાવ્રત ગ્રહણ કરવાની [નિરતીચાર પાલન કરવાની] જ તીવ્ર ભાવના ભાવું છું.

અથવા

મારાથી મહાવ્રત ગ્રહણ થાય તેમ નથી માટે હું સમ્યક્ત્વ મૂલ ખાર વ્રતો ગ્રહણ કરીશ અને જે-જે વ્રતો મેં પૂર્વે લીધાં છે તેનું પ્રથમ સ્મરણ કરીશ.-સંભારીશ.

વીતરાગ શાસનમાં વિરતિ એજ મુખ્ય ધર્મ છે. જેટલો હું આ ધર્મને ભાવથી ગ્રહણ કરીશ કે પાલન કરીશ તેટલો મારો આત્મા પાપ કર્મથી રહિત થશે અને લાંબા કાળના સંચિત પાપો ખપવા લાગશે.

પૂ. સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંત માટેની વ્રત ઉચ્ચારણુ વિધિ-પાછળ આપેલી છે અંત સમયે આરાધના કરાવતી વખતે તેનો ખાસ ઉપયોગ કરવો. બાકી નિત્ય આરાધના માટે તો માત્ર લીધેલા વ્રત સંભારવાના હોય.

૦ શ્રાવક વિધિ :-

[શ્રાવક જીવનભર ચારિત્ર માટે ભાવના ભાવે છતાં મોહ દશાથી કે અશક્તિને લીધે અથવા અન્ય કારણે ચારિત્ર ન લઈ શક્યા હોય તો આરાધના કરાવનારે તે શ્રાવક-શ્રાવિકાના સંનેગો લક્ષમાં લઈ તેના હૃદયમાં વ્રત નિયમોનો મહિમા યરાયર ઉતારવો. વ્રત પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન કરાવી, વ્રતના પરિણામ આવે- ટકે કે વૃદ્ધિ પામે તેવા ઉદ્દાહરણો આપી લીધેલાવ્રત સંભારવા કે નવાવ્રત ઉચ્ચારવાવા જોઈએ. છેવટે સાગારી પરચક્ષણુ કરાવવા જેથી આરાધનાનો લાભ મળી શકે.

વ્રત લીધાં સંભારીએ સાહેલડી રે

હૈડે ધરીએ વિચાર તો (સા.)

શિવ ગતિ આરાધન તણો સાહેલડી રે

એ બીજો અધિકાર તો (સા.)

હે જીવ ! તેં પ્રથમ જે વ્રત લીધાં છે તેનું સ્મરણુ કર, જે-જે ભાંગા કે જ્યણુ રાખીને લીધા છે તેનું સ્મરણુ કર.

અને જો સર્વથા વ્રત ન લીધાં હોય તો સમક્તિના મહત્વને હૃદયમાં અવધારીને શ્રાવકના ખારવતોને સમ્યગ્ પ્રકારે મનથી ભાવવા-પૂર્વક અંગીકાર કરી મુખેથી ઉચ્ચાર કર.

૦ સમ્યક્ત્વ મહત્તા :-

સમ્યક્ત્વથી બ્રહ્મ થાય તેને સર્વથી બ્રહ્મ થયેલો કહ્યો છે. પણ સમ્યક્ત્વ પામેલા જીવને સંસાર વિશે ઝાઝું પરિભ્રમણુ રહેતું નથી.

વળી સમક્તિથી રહિત જીવ મોક્ષને પામતો નથી. પરંતુ શુદ્ધ સમક્તિને જો ધારણુ કરે તો તે જીવ અવિરતિ હોવા છતાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. જેમ કૃષ્ણુ શ્રેણિક વગેરે મહારાજઓએ તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કરેલ છે.

નિર્મલ સમ્યક્ત્વ વાળા જીવો કટ્યાણુની પરંપરાને પામે છે. કેમકે સમ્યગ્ દર્શન રૂપ રતન સુર તથા અસુર લોકને વિશે પણ અમૂલ્ય છે.

ત્રણ લોકની પ્રભુતા પામીને પણ જીવ કાલે કરીને પડે છે. પણ સમ્યક્ત્વને પામેલો જીવ અક્ષય સુખવાળા મોક્ષને પામે છે.

જિનવાણી ધર્મ-શ્રવણે સુણીને, જાણ્યું મેં સમક્ષિત
એ પામ્યું હવે મુગુરુ સાખે, થામુ એક ચિત્ત
ધણુ ભવે એહજ મુજ દેવ, એહજ ગુરુ હો જો
એહ જ ધર્મ વીનતીય, પ્રભુ મુજ સંકલ કરે જ્યો

જિનવાણીના શ્રવણથી મેં આ પ્રકારે સમ્યક્ત્વની મહત્તા જાણી છે. હવે હું ગુરુમહારાજ પાસે એકચિત્ત થઈ આ સમક્ષિત ગ્રહણ કરું છું. આ ભવે મને અરિહંત જ દેવ રૂપે, પાંચ મહાવ્રત ધારી સાધુ ગુરુ રૂપે અને જિન કથિત તત્ત્વ જ ધર્મ રૂપે પ્રાપ્ત થાઓ. એવી હાદિંક વિનંતી કરું છું.

૦ વ્રત ઉચ્ચરવા :-

હવે આજુવ્રત પાંચ કહું. શ્રાવક ગુણવ્રત તિન્ન
શિક્ષા વ્રત ચારે મિલિ, ખારહ સમરુ મન્ન

(અહીં આપેલ વ્રતમાંથી શક્ય હોય તેટલા વ્રત ઉચ્ચરવાવા. છેવટે અમુક કલાક કે સ્થિતિને આશ્રીને વ્રત આપવા જેને સાગારી પચ્ચક્ખાણુ કહે છે.)

(૧) સ્થુલ પ્રાણાતિપાત વિરમણુ વ્રત :- હિંસા ન કરવી.

હું નિર-અપરાધી એવા વ્રસ (હાલતા-ચાલતા) જીવને સંકલ્પ પૂર્વક હણવાની ખુદ્ધિએ હણીશ નહીં.-હણાવીશ નહીં,

જયણા-ભાંગા

(૨) સ્થુલ મૃષાવાદ વિરમણુ વ્રત-જુહું ન ખોલવું

હું હવે (૧) કન્યા સંબંધે [પુત્ર-પુત્રી કે કોઈપણ દ્વિપદ સંબંધે],
(૨) પશુ સંબંધે [ચતુષ્પદ સંબંધે], (૩) ભૂમિ સંબંધે જુહું
ખોલીશ નહીં (૪) ખોટી સાક્ષી પુરીશ નહીં (૫) કોઈએ મારી પાસે
અમાનત મુકેલ રકમ (થાપણ) હું ઓળવીશ નહીં.

જયણા/ભાંગા

(૩) સ્થુલ અદત્તાદાન વિરમણુવ્રત-ચોરી ન કરવી

ચોરીની ખુદ્ધિથી કોઈ જ વસ્તુરકમ વગેરે હું લઈશ નહીં-
લેવડાવીશ નહીં-વિશેષથી કહું તો કોઈએ ન આપેલી એવી પારકી

કોઈ વસ્તુ હું ચંદણ નહીં કરું.

જયણા/ભાંગા

(૪) સ્થૂલ મૈથુન વિરમણ વ્રત [સ્ત્રી સેવન ત્યાગ]

હવે હું પરસ્ત્રી [પરપુરુષ] સેવન કદાપિ નહીં કરું.

મારી પોતાની સ્ત્રી [પુરુષ] સાથે પણ વર્ષમાં — દિવસ બ્રહ્મચર્ય પાળીશ તથા અવસરે સર્વથા કૃત્યા થકી સેવન ન કરવા પ્રતિજ્ઞા લઈશ.

(૫) સ્થૂલ પરિચ્છેદ પરિમાણ વ્રત [પરિચ્છેદ મર્યાદા કરવી]

હું અહીં ધારણા કર્યાથી વધારે પરિચ્છેદ મારા નિમિત્તે — મારા પાસે રાખીશ નહીં. જમીન — મકાન — દુકાન/વખાર — વાડી/ખેતર — પશુ-પક્ષી — ધાન્ય — વાહન — સોનું — ચાંદી — કવેરાત — ફનીચર — શેર-ડિએનચર વગેરે રોકાણ — રોકડ/બેન્ક —

જયણા/ભાંગા

[મારી અંતિમ અવસ્થાએ હું મારા બધાં પરિચ્છેદને વોસિરાવું છું. હવે મારા નિત્ય ઉપયોગના વસ્ત્ર આદિ સિવાય બાકીના પરિચ્છેદના પચ્ચક્ષ્ણાણુ કરવા ભાવના રાખું છું.]

(૬) દિગ્ પરિમાણ વ્રત :- [દરેક દિશામાં જવા-સંબંધે]

હવે હું કોઈપણ દિશામાં — ક્લિલોમીટરથી વધુ ન જવાનો નિયમ કરું છું.

હવે હું ભારત બહાર જઈશ નહીં.

મારી અંતિમ અવસ્થાએ મારી ઇચ્છાથી હવે આ મકાન બહાર પણ ન જવા તેવા પચ્ચક્ષ્ણાણુ કરવાની ભાવના રાખું છું.

જયણા/ભાંગા

(૭) ભોગોપભોગ વિરમણ વ્રત :-

આ વ્રતમાં (૧) ચૌદ નિયમ ધારવા (૨) પંદર કર્માદાન ત્યાગ (૩) અભક્ષ્ય-અનંતકાય ત્યાગ ત્રણ મુખ્ય બાબતો આવે છે.

(૧) ચૌદ નિયમ :-

[આ ચૌદ નિયમ સવારે-સાંજે રોજરોજના ધારવાના હોય છે. છતાં છેલ્લે છેલ્લે અવસ્થા-ઉંમર વગેરે કારણે રોજ ધારવા શક્ય ન લાગે તો પૂજ્ય ગુરુ ભગવંત પાસે કાયમી પરિમાણ-પ્રમાણ કરી લેવું.]

નિયમ	વિગત	ધારણા			
(૧) સચિત્ત-	દાઝા શાકભાણુ, દાતણુ, ઠંડા પીણાં, ઠાચું મીઠું, ખે ઘડી પૂર્વેના ફળ-રસ વગેરે	સંખ્યા			
(૨) દ્રવ્ય :-	કોઈપણ ખાવા-પીવાની વસ્તુ	સંખ્યા			
(૩) વિગઈ :-	દુધ, દહીં-છાસ, ઘી, તેલ, ગોળ-ખાંડ, ઠંડાવિગઈ-તળેલું (આ છમાંથી કોઈપણ એક વિગઈ ત્યાગ)	<table border="1"> <tr> <td>મૂળથી</td> </tr> <tr> <td>કે</td> </tr> <tr> <td>કાચો</td> </tr> </table>	મૂળથી	કે	કાચો
મૂળથી					
કે					
કાચો					
(૪) વાણુહ :-	ખુટ, ચપ્પલ, સ્લીપર, મોન્ડા વગેરે પગમાં પહેરવાના સાધન	<table border="1"> <tr> <td>બેડી</td> </tr> <tr> <td>સંખ્યા</td> </tr> </table>	બેડી	સંખ્યા	
બેડી					
સંખ્યા					
(૫) તંબોલ :-	પાન-સોપારી આદિ મુખવાસ	ગ્રામ			
(૬) વત્થ :-	પહેરવાના તમામ વસ્ત્રો-શાલ વગેરે	સંખ્યા			
(૭) કુસુમેસુ :-	શોખથી સુંઘવાના ફૂલ-અત્તર વગેરે	ગ્રામ			
(૮) વાહન :-	સાયકલ, બસ, મોટર, સ્કૂટર વગેરે	સંખ્યા			
(૯) શયન :-	ખેસવા કે સુવાની વસ્તુઓ	સંખ્યા			
(૧૦) વિલેપન :-	પાવડર-ક્રિમ-સાબુ-તેલ વગેરે	ગ્રામ			
(૧૧) બ્રહ્મચર્ય :-	ચોથા વ્રત મુજબની ધારણા	—			
(૧૨) દિશિ :-	છઠ્ઠા વ્રત મુજબની ચોળાંદી ધારણા	કિ.મિ.			
(૧૩) નહાણુ :-	સ્નાન-નાહવું	સંખ્યા			
(૧૪) ભરૌસુ :-	ખાવાપીવાની તમામ વસ્તુ	કિલો			

□ ચૌદ નિયમ સાથોસાથ અન્ય ધારણાઓ

આ ઉપરાંત પૃથ્વીઠાય-અપકાય (પાણી), તેઉકાય (ચુલા-વિજળી), વાદિકાય (પંખા વગેરે), વનસ્પતિ ઠાય (ફળ-શાકભાણુ વગેરે) તદુપરાંત અસિ-મસિ-કૃષિની સંખ્યાનું પ્રમાણ ધારવાનું હોય છે. જે શુરુ ભગવંત પાસે રૂબરૂ સમજી નક્કી કરવું.-

હું આ પ્રમાણે ચૌદ નિયમો નક્કી કરું છું.

[૨] ખાવીસ અભક્ષ્ય -

[આ ખાવીસમાંથી શક્ય તેટલા બધાં અભક્ષ્યોનો ત્યાગ કરવો]-
હવે હું નીચે મુજબના અભક્ષ્યોનો ત્યાગ કરું છું.

દારુ, માંસ, મધ, માખણ, ઉંખરની ટેટી, કાલુંખરના ટેટા, પીપરના ફળ, પીંપળાના ટેટા, વડના ટેટા, હીમ, ઝેર, કરા, સર્વ પ્રકારની માટી, અબલુચા ફળ, તુચ્છ ફળ, ઝોળ અથાણું, દ્વિદળ, રાત્રિ ભોજન, ચલિત રસ, બહુખીજ, રીંગણા, ખત્રીસ અનંતકાય જ્યાણા.

ખત્રીસ અનંતકાય:- હવે હું નીચે સુજખના અનંત-કાયોનો ત્યાગ કરું છું.

આહુ, કાંદા, લસણ, આદુ, લીલી હળદર, મૂળા, ગાજર, સકરીયા, ગરમર, અંકુરા કૂટેલા કઠોળ, પાલકલાલ, શતાવરી, કેમળ આંબલી, સૂરણ, લુણીની લાલ, વજ કંદ, લોઢી, થેગ, ખીરસુઆકંદ, લીલી-મોથ, લીલો કચુરો, કુઆરપાંકા, થોરભત્તિ, લીલીગળો, અમૃતવેલી, વાંસકારેલી, લવણની છાલ, ખીલોડા, ભૂમિકોડા, વત્થુલાલાલ, સુઅર-વેલ, કુમળા પાન [આમાંથી થઈ શકે તેટલો અનંતકાયનો ત્યાગ કરવો.]

જ્યાણા

(૩) પંદર કર્મોદ્ધાન :-

[પંદર પ્રકારનો વ્યાપાર (કર્મોદ્ધાન) છોડવા યોગ્ય ગણેલો છે. તેમાંથી જેટલાં વ્યાપાર છોડી શકાય તેટલા છોડવા. શક્ય હોય તો (સહી કરવાની અને શેરડીબેન્ચરની જ્યણા રાખી) બધાં વ્યાપાર છોડવા.]

૦ હવે હું નીચે સુજખના વ્યાપારોનો ત્યાગ કરું છું.

અંગાર કર્મ (ભટ્ટીનો કોઈ પણ ધંધો-વનકર્મ (જંગલ કાપવા કે વનસ્પતિજન્ય લાકડાં વગેરેનો ધંધો)-શકટ કર્મ (વાહનો કે તેના ભાગો વેચવા)-ભાટક કર્મ (વાહન ભાડે દેવા)-સ્ફોટક કર્મ (પત્થર ફેંડાવવા-સુરંગ ચાંપવી)-દાંત વાણિજ્ય (દાંત; મોતી, ચામડાનો ધંધો)-લખ વાણિજ્ય (લખ, ગુંદર. ગળીનો ધંધો)-રસ વાણિજ્ય (ઘી, ગોળ, તેલનો ધંધો)-વિષ વાણિજ્ય (ઝેર- નશાકારક વસ્તુનો ધંધો)-કેશ વાણિજ્ય યંત્રપીલણ-નીલાંછન (પશુના અંગોપાંગ છેદવા, ખસી કરવી.)-દવદાન કર્મ (વન કે સીમમાં આગ લગાડવી)-જળ શોષણ કર્મ (સરોવર, તળાવ સુકાવવા), અસતી પોષણ (વેશ્યા, જુગારી, ચોર વગેરે પોષવા).

જયણા

(૮) અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત :-

દુર્ધ્યાન-પાપ ઉપદેશ-હિંસક સાધન દેવા-પ્રમાદ આચરણ. મુખ્ય તથા આ ચાર કારણે (જયણા રહિત) પ્રવૃત્તિ કરવા વડે આપણો આત્મા નિરર્થક દંડાય છે. માટે આ ચારેનો ત્યાગ કરવાનો-ઘટાડો કરવાનો યથા સંભવ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આ વ્રતને આશ્રીને :- જુગાર રમવો, નાટક-ફિલ્મ જોવા, પશુપક્ષી લડાવવા, ફાંસી જોવી, હોડી રમવી કે જોવી, હિંસક સાધનો આપવા નહી વગેરેમાં નાહવું. એવી અનેક વિધ અનર્થદંડ રૂપ પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ થઈ શકે.

હવે હું અનર્થદંડ રૂપ આ.....આટલી પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરું છું

જયણા

(૯) સામાયિક

(૧૦) દેશાવકાસિક

(૧૧) પૌષધ

(૧૨) અતિથિ સંવિભાગ

આ ચારે વ્રત મારી આ અંતિમ અવસ્થા કે બિમારીને કારણે હું લઈ શકતો નથી કે ગ્રહણ કરી શકતો નથી, કોઈ જ પરચયક્રમાણુ પણ કરી શકતો નથી.

તેથી ભાવથી હું સમભાવમાં સ્થિર થઈ સામાયિક વ્રતના પાલનની ભાવના રાખું છું.

છઠ્ઠા દિક્ષપરિમાણ વ્રતનો વિશેષ સંક્ષેપ કરી એકાદ દિવસ કોઈ એક જ સ્થળે બેસી સમભાવમાં રહી હું વ્રત-નિયમો સંભારીશ. વિશેષ સંક્ષેપ કરવા પ્રયત્ન કરીશ અને એ રીતે દેશવકાસિક વ્રતના પાલનની ભાવના ભાવીશ.

કોઈક દિવસ સંસારની પ્રવૃત્તિ-ચિંતા છોડીને ચારિત્રની ભાવના ભાવતો હું દિવસ પસાર કરીશ તે દિવસે સ્નાન કે કોઈ શરીર વિભુષા નહીં કરું, સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળીશ, આરંભ સમારંભ નહીં કરું.

એમ કરીને પૌષ્ઠ વ્રતની ભાવના ભાવીશ.

સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતોને વસ્ત્ર-પાત્ર-આહાર વગેરેમાંથી કંઈપણ વહોરાવીને હું અતિથિ સંવિભાગ વ્રત પાલનની ભાવના શાખું છું.

હું આ ચારે શીક્ષાવ્રત લઈ શકતો નથી તેનું ખૂબજ દુઃખ અનુભવી રહ્યો છું.

આવા વ્રત પચ્ચક્ષ્ણાણુને હેતુ આશ્રવ ઘટાડવા અને સંવર આદરવા માટે છે. જેમ ઘરની બહાર “કમ્પાઉન્ડ વોલ” બાંધવાથી ઘરની હદ આટલી છે તેમ વિચારીએ છીએ. તે રીતે આ વ્રતો અમુક છુટ સાથે કે નવજીવ લેવાથી તેની બહારના પાપ કાર્યો છુટી જાય છે. ખીન્ન શબ્દોમાં કહીએ તો આત્માને કર્મ લાગવાની “કમ્પાઉન્ડ વોલ”-હદ નક્કી થઈ જાય છે. માટે થોડા વત્તા પ્રમાણમાં પણ વ્રતો જરૂર ગ્રહણ કરવા.

અંત અવસ્થા નજીક લાગે ત્યારે તો શક્ય તેટલા વધુ નિયમ લઈને આપીને સાગારી પચ્ચક્ષ્ણાણુ કરાવી દેવા જેથી આત્મા છેલ્લે છેલ્લે પણ વિરતિમાં રહે.

(૩) જીવ ખામણા (ક્ષમાપના)

યદ્ય મિત્રમભિત્રો વા સ્વજનોઽરિજનો ઽપિ વા
સર્વ : ક્ષમ્યતુ મે સર્વં સર્વેષ્વપિ સમોઽસ્યહમ્
યે મયા સ્થાપિતા દુઃખે સર્વે ક્ષમ્યન્તુ તે મમ
ક્ષામ્યામ્યહમપિ તેષાં મૈત્રી સર્વેષુ મે સ્વહ

જીવ સર્વ ખમાવીએ સાહેલડી રે,
કોઈ ન જાણે શત્રુતો (સા.)
સ્વામી સંઘ ખમાવીએ સાહેલડી રે
જે ઉપની અપ્રીત તો (સા.)

૦ ભૂમિકા :

ક્ષમાપનામાં ત્રણ વાત મહત્વની છે-ક્ષમા કરવી ('ખમવું'), ક્ષમા માંગવી ('ખમાવવું') ધીજન આપણને ક્ષમા કરે ('ખમે) તે માટે પ્રાર્થના કરવી. હૃદયની સરળતા-પૂર્ણ નમ્રતાને ધારણ કર્યા વિના આ ખમત-ખામણાં થઈ શકે નહીં.

અહીં સંઘ ખામણા અને જીવ ખામણાં એવા બે બેદે ક્ષમાપના અધિકાર નોંધ્યો છે.

૦ સંઘ ખામણાં ૦

જગ આહારો સંઘો મહ સ્વમત નિરવસેસંપિ
અહમવિ સ્વમામિ સુદ્ધો ગુણ સંવાયસ્સ સંઘસ્સ
સંઘ ચતુર્વિધ ખામીએ, સાધુ સાધવી સાર
શ્રાવક શ્રાવિકા સર્વી એ તો જિનશાસન આધાર

ચતુર્વિધ સંઘને ખામણુ એ

ખમાવો સવિ અપરાધ તો સરલ સ્વભાવથી એ.

જે જિનેશ્વર પરમાત્માની આજ્ઞાને નિત્ય ધારણ કરે છે. જેની સુર-અસુર-અસુર-નર-નારી વગેરે સ્તવના કરે છે. જે કલ્પવૃક્ષ,

સુશમણિ કે કામઘટ સમાન છે. એવા શ્રી ચતુર્વિંધ સંઘને વિશેષ તો કેટલી ઉપમા આપું ?

સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકા રૂપ આ સંઘ આ ભવે તો ફળદાયી જ છે. પણ પરભવમાં પણ આ સંઘ જ તરવાતું સાધન છે. તેથી જ સંઘને ભવ સમુદ્રમાં તરવા માટે વહાણની ઉપમા અપાયેલી છે. સંસાર રૂપી અટવીને પાર ઉતારવામાં સંઘ સાર્થવાહ સમાન છે.

તેથી જગતના શરણરૂપ; હિતવત્સલ, એવો આ સમસ્ત સંઘ મારા સઘળાંયે અપરાધોને ખમો. શત્રુ રહિત એવો હું પણ આવા મહાન ગુણોના આધારભૂત શ્રી સંઘને ખમાવું છું.

મેં તન-મન-વચનથી શ્રી સંઘની કાંઈપણ વિરાધના ત્રણે કાળમાં આચરી હોય તે સર્વને મસ્તક વડે નમીને ખમાવું છું. તેઓ પણ પ્રસન્નતાથી મને ખમાવે તેમ વિનવું છું.

આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-શિષ્ય-સાધર્મિક-કુલ-ગણ પ્રત્યે મેં જે કષાયો કર્યા હોય તે સર્વેની હું મન-વચન-દયાથી ક્ષમા માગું છું ખમાવું છું.

મસ્તકે હાથ બોડીને પૂજ્ય એવા સકલ શ્રમણ સંઘ [શ્રમણ છે પ્રધાન જેમાં તેવા શ્રમણ-શ્રમણી-શ્રાવક-શ્રાવિકા રૂપ સંઘ]ની ક્ષમા માગીને-ખમાવીને હું પણ તે સર્વેને ખમુ છું-ક્ષમા કરું છું.

સકલ શ્રી સંઘના મહત્વને હૃદયમાં અવધારી મેં આ પ્રમાણે ખમત-ખામણ કર્યા છે શ્રી સંઘ મને ક્ષમા પ્રદાન કરે. સકલ શ્રી સંઘ સાથે મૈત્રી ભાવના ભાવતો એવો હું હવે જીવ રાશી ખામણાં કરીશ.

૦ *સર્વ જીવરાશી સાથે ખામણાં-ક્ષમાપના ૦

खामेसु सञ्चसत्ते खामेसु तेसुं तुमे वि गयचोहो
परिहरिय पुञ्चवेरो सञ्चे मित्तित्ति चित्तिसु

* માનવ તરીકે એકેન્દ્રિયથી પાંચેન્દ્રિયની ફરેલી વિરાધનાતું મિચ્છામિ દુઃકરમ. “આલોચના” અધિકારમાં આપ્યું છે તેથી અહીં તે વિરાધના ફરીથી લીધી નથી.

હવે રાણી પદ્મમાવતી, જીવરાશી ખમાવે
 જાણુપણું જુગને લહું; ઈણુ વેળા આવે
 તે મુજ મિચ્છામિ દુકલમ્, અરિહંતની શાખ
 જે મે જીવ વિરાધિયા, અહરાશી લાખ

સઘળા એ પ્રાણી વિશે, હણ્યા હણ્યાવ્યા જેહ
 હણુતાં જે અનુમોદિયા, તુમે ત્રિવિધ ખમાવો તેહ

જે રીતે રાણી પદ્મમાવતીએ સઘળા જીવ સાથે ખામણા કર્યાં, જે રીતે વાસુપૂજ્યસ્વામી સ્વામીના જીવ પદ્મમાતર રાજ્યએ આણુસણુ કરતાં અવ્યવહાર રાશીના જીવોથી માંડીને તમામ જીવો સાથે ખામણા કર્યાં તેમ હું પણ સર્વ જીવોની સાથે ખમત ખામણાં કરું છું.

(૧) અવ્યવહાર રાશીમાં [નિગોદમાં] રહેલા એવા મારા આત્મા એ અનંત જંતુના સમુહને જે કાંઈ ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વેને હું ખમાવું છે.

વ્યવહાર રાશીમાં આવીને—

- (૨) પૃથ્વીકાયને ધારણુ કરતાં મારા જીવે પાપાણુ, લોહું, માટી રૂપે થઈ જે જે પ્રાણીઓને ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વે ખમાવું છું.
- (૩) નદી-સમુદ્ર-કૂવા વગેરેમાં જળરૂપે થઈ અપ્કાયને ધારણુ કરતાં મારા આત્માએ જે કોઈ જીવોની વિરાધના કરી હોય તે સર્વે ખમાવું છું.
- (૪) દ્વીપ-વીજળી-દાવાનળ વગેરેમાં અગ્નિકાય રૂપે થયેલા મારા આત્માએ જે જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વેને હું ખમાવું છું.
- (૫) મહાવૃષ્ટિ, શ્રીષ્ઠમ, ધૂલિ, દુર્ગન્ધ, હિમ વગેરેના સહકારમાં મારા આત્માએ વાયુકાયમાં રહીને જે જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વેને હું ખમાવું છું.
- (૬) વનસ્પતિ થઈને મારા શરીરે દંડ-ધનુષખાણુ-રથ-ગાડાં-અન્ય અધિકારણુ રૂપે બીજા જીવાને જે પીડા ઉપજાવી હોય તે સર્વેને ખમાવું છું.

- (૭) આ રીતે પૃથ્વી અપ-તેઉ-વાયુ અને પ્રત્યેક કે સાધારણ વન-સ્પતિકાયના લવોમાં રહેલા મારા જીવે સ્વ-અન્ય અને પરસ્પર શસ્ત્ર વડે પૃથ્વીકાયાદિક જીવોનો જે વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વેને હું ખમાવું છું.
- (૮) શંખ, ચંદ્રજુગ, કૃમિ, પુરા, ગંડોલા, જગો, ઈંદ્ર ગોપ, ઈયળ વગેરે જેઈન્દ્રિયના લવમાં મારા જીવે જે અન્ય જીવોનું લક્ષણ કે કિલામણું કરી હોય તે સર્વે જીવોને હું ખમાવું છું.
- (૯) કીડી; કુંથુઆ ઘીયલ; જુઃમાંકડ, લીંખ, ચોરકીડા વગેરે તેઈન્દ્રિયના લવોમાં મારા જીવે અન્ય જે કોઈ જીવોનો વિનાશ કર્યો કે વિરાધ્યા હોય તે સર્વે જીવોને હું ખમાવું છું.
- (૧૦) માખી-સલસ-પતંગ-ડાંસ-મસા-મમરા કંસારી વગેરે ચઉ-રિન્દ્રિયના લવોમાં મારા જીવે જે કોઈ જીવોને પ્રાણથી છુટા-પાડ્યા કે દુઃખ દીધું હોય તે સર્વે જીવોને હું ખમાવું છું.
- (૧૧) ગર્ભજ-સંમૂર્ચ્છિમ જળચર પંચેન્દ્રિયના લવોમાં મચ્છ-કાચખા-સુસુમાર આદિ અનેક રૂપને ધારણ કરનાર મારા જીવે આહારને માટે અનેક જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વને ખમાવું છું.
- (૧૨) જળચરના લવોમાં ગયેલા મેં ઘણા પ્રકારના જીવોને દેખીને ઘણીવાર છેદનલેદન કીધાં હોય તે સર્વ જીવોને હું ખમાવું છું.
- (૧૩) સિંહ, વાઘ, ગેંડા, સાંઠ, રીંછ, કુતરા-ખિલાડા વગેરે સ્થળચર એવા હિંસક શ્વાપદ જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા મારા જીવે જે જીવોનો વિનાશ કીધો હોય તે સઘળાં જીવોને હું ખમાવું છું.
- (૧૪) બાજ, ગીધ; કુકડા, હંસ, બગલાં, સારસ, કાગડા, કાબર, ચક્રલા વગેરે ગર્ભજ ખેચર પંચેન્દ્રિય જાતિના લવમાં મેં ભુખને વશ જે જીવોના લક્ષણ કીધાં-દુઃખ ઉપજાવ્યું તે બધાં જ જીવો ને હું ખમાવું છું.
- (૧૫) સાપ, અજગર, ઘો, પંજ નાગણી વગેરે ઉરપરિસર્પના લવોમાં જે જીવોનો વિનાશ કર્યો, વિરાધ્યા, છિન્ન-ભિન્ન કર્યો તે સર્વે જીવોને હું ખમાવું છું.

- (૧૬) ઊંઢર, ગદાળી, ખીસકોલી, કાકીડા; ગોહ વગેરે ભુજ પરિસરના ભવેમાં મારા ભવે જે ભવેનું સક્ષણ કર્યું; વિરાધના કરી તે સર્વે ભવેને હું ખમાવું છું.
- (૧૭) સાતે નારકીમાં નારકપણે ઉત્પન્ન થઈને મેં કોઈપણ નારકી ભવને દુઃખ આપ્યું હોય તેને ખમાવું છું.
- (૧૮) નારકીના ભવે મેં કર્મના વશથી નારકી ભવેનો ઘાત કર્યો, ચૂર્યા, ફેંક્યા, માર્યા કાપ્યા એવી અનેક વિરાધના કરી તે સર્વે ભવેને હું ખમાવું છું.
- (૧૯) નીર્દય એવા પરમાધામીના ભવમાં મૂઠ અને અજ્ઞ એવા મારા ભવે નારકીના ભવેને ખૂબ દુઃખ દીધું. તે તે ભવેને હું ખમાવું છું.
- (૨૦) પરમાધામીના ભવે મેં ક્રીડા નિમિત્તે કરવત, તલવાર, ભાલા વગેરેથી છેદન, લેદન, તાડન મારણ, ચંત્ર પીલણ, વૈતરણીતારણ, કુંભી પાચન રૂપ પીડા ઘણા ભવેને કરી તે સર્વે ભવેને હું ખમાવું છું.
- (૨૧) દેવના ભવે મેં ક્રીડા ખાતર લોભથી કે ઈર્ષ્યા માત્રથી જે ભવેને દુઃખી કર્યા હોય તે બધાં ભવેને હું ખમાવું છું,
- (૨૨) ભવનપતિના ભવે તામસ ભાવમાં વર્તાતા એવા અને નિર્દય મારા ભવે જે ભવેને દુઃખમાં પમાડ્યા હોય તેને હું ખમાવું છું.
- (૨૩) વ્યંતર વાણવ્યંતરના ભવે મેં કૃતુહલ ખાતર જે ભવેને દુઃખી કર્યા તે સર્વેને હું ખમાવું છું.
- (૨૪) જ્યોતિષમાં ગયેલા મારા ભવે વિષયમાં મોહિત-મૂઠ બનેલા જે કોઈ ભવને દુઃખી કર્યા હોય તે સર્વેને હું ખમાવું છું.
- (૨૫) આલિયોગિક દેવમાં પ્રાપ્ત થયેલા પર શિદ્ધિમાં મત્સરવાળા, લોભથી પરાભવ પામેલા, મોહમાં વશીભૂત એવા મારા ભવે જે-જે ભવેને દુઃખી કર્યા હોય તે સર્વે ભવેને ખમાવું છું.
- (૨૬)...આ ઉપરાંત ખાટકી ભવે નાનાવિઘ્ન ભવેનો ઘાત કર્યો, ચીડી માર ભવે ચકલાંમાર્યા, કાજ-મુલ્લાભવે કઠોર મંત્રો લાળી અનેક ભવે જખ્લે કર્યા, માછીમાર ભવે માછલા આડ્યા, પારધીને ભવે હરણને જાળમાં બાંધ્યાં, કોટવાલભવે આકરા દંડ કર્યા; કુંભાર

લવે નીલાડા પકાવ્યા. તેલીલવે તલ પીલ્યા, માળીલવે વૃક્ષો
રોપ્યાં હાલીલવે ખેતર ખેડ્યા...

આપી અનેક પ્રકારે જુદા જુદા લવે જુદા જુદા જીવોને પીડા
ઉપજાવી કે વિનાશ કરીધો તે-તે સર્વે જીવોને મન-વચન કાયાથી હું
ખમાવું છું.

આ પ્રમાણે ચારે ગતિમાં ભમતા એવાં મેં જે કોઈ જીવને પ્રાણથી
સુકત કર્યાં, દુઃખ પમાડ્યું તે સર્વને હું ખમાવું છું.

મેં જે જે અપરાધ કરીધા છે તે તે મારા બધા અપરાધોને હે
જીવો! મધ્યસ્થ થઈને, વેર મૂકીને ખમો (ક્ષમા આપો) અને હું
પણ ખમું છું. (ક્ષમા માંગું છું.)

મેં ભવિ ભમતે અનંત લવે, જે દુલવ્યા તે ખામું સર્વે
તેહસું મિચ્છામિ દુકકક કસું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું

પૃથ્વી પય વસુ પવનની સાતસાત લાખધાર
પ્રત્યેક સાધારણ તરૂ દશ ચઉદશ લાખ વિચાર
ખિતિ ચોરિન્દ્રિય જીવની દો દો લાખ પ્રમાણ
ચઉચઉ લાખ સુર નારકી તિરિપંચેન્દ્રિ તિમજાણ
ચૌદ લાખ માનવ તણી ઈમિ ચોરાશી લાખ
જીવાયોની જાણીએ સર્વજ્ઞ સિદ્ધાંતની શાખ
સઘળાં એ પ્રાણી ત્રિશે હણ્યા હણાવ્યા જેહ
હણતાં જે અનુમોદિયા તુમે ત્રિવિધ ખમાવો તેહ

અનંતા લવમાં ભમતા એવા મારા જીવે પૃથ્વીકાય-અપકાય-
તેઉકાય-વાયુકાય- વનસ્પતિકાય- ખેઈન્દ્રિય-તેઈન્દ્રિય- ચઉરિન્દ્રિય-
નારકી-દેવતા-તિર્થંચ-મનુષ્ય એ ચોરાશી લાખ જીવા યોનિ
માંહેના કોઈ પણ જીવને દુલવ્યા હોય, હણ્યા હોય, હણાવ્યા હોય,
હણતાં અનુમોદિયા હોય તે સર્વે જીવોને હું સર્વજ્ઞ સિદ્ધાંતની શાખે
મન-વચન-કાયાથી ખમાવું છું.

હવે સર્વે જીવો સાથે હું મૈત્રી ભાવને સદા ધરવાની ભાવના ભાવું છું.

આ ઉપરાંત મારા જીવે આ લવ કે પરમવમાં કોધવશ, માનવશ

માયાવશ, લોભવશ, રાગવશ, દ્રેષવશ, મોહવશ, વિષયવશ, કલહયત્રી, અભ્યાગ્યાનયત્રી, પૈશુન્યયત્રી, રતિ-અરતિવશ થઈ, મિથ્યાત્વભાવમાં રહી, પ્રમાદવશ અને હર્ષ કે શોકવશ થઈ દર્પવશ થઈ રોગ કે ભોગવશ બની, ઊંઘ કે અજ્ઞાનવશ બની જે કોઈ જીવ દુલભ્યા હોય, હણ્યા-હણ્યા કે હણતાં ને અનુમોદા હોય તે સર્વે જીવોને

હું ખમાવું છું.

રસ ગારવ, ઋદ્ધિ ગારવ, શાતા ગારવને વશ થઈને-આહાર સંજ્ઞા, ભય સંજ્ઞા, મૈથુન સંજ્ઞા, પરિચલ સંજ્ઞાને વશ થઈને-સ્પર્શ ઈન્દ્રિય, રસનેન્દ્રિય (જીભ), ચક્ષુરિન્દ્રિય (આંખ), શ્રોત્રિન્દ્રિય (નાક), કર્ણેન્દ્રિય (કાન)ને વશ બનીને મારા જીવે અનંતા ભવોમાં પરિભ્રમણ કરતાં જે કોઈ જીવ દુલભ્યા હોય, હણ્યા-હણ્યા કે અનુમોદા હોય તે સર્વેને

હું ખમાવું છું.

આ મારા ખામણા સમયે હું દરેકે દરેકને યાદ કરી પુનઃ પુનઃ ખમાવું છું. મિત્ર હોય, શત્રુ હોય કે મધ્યસ્થ હોય, હવે હું દરેક પ્રત્યે મધ્યસ્થ ભાવ રાખું છું. સ્વજનો મને ક્ષમા આપો. હું પણ સ્વજનોને ખમાવું છું. અત્યારે મારે મન સ્વજન કે પરજન બધાં સમાન છે.

રાગથી દ્રેષથી, જાણતાં-અજાણતાં જે જીવોને મેં દુઃખિત કર્યાં તે સર્વે મને ખમો, હું પણ બધાંને ખમાવું છું, સર્વ સાથે મારે મૈત્રી છે. કોઈ સાથે વેર-વિરોધ નથી.

ક્ષમા યાચુ છું સહુ જીવ પાસે, સહુ જીવ સુજને મારું કરો સહુ જીવ સાથે મૈત્રી મારે, વેર નથી કોઈ જીવ સાથે.

(૪) અઢાર પાપસ્થાનક વોસિરાવા

પાળાઙ્વાય મલિઅં ચોરિવકં મેહુણ દવિણમુચ્છં
કોહં માણં માયં લોમં પિઙ્ગં તદ્દા દોસં
કલહં અઢમ્મક્રવાણં પેસુન્નં રહિ અરહિ સમાઉત્તં
પરપરિવાયં માયા મોસં મિચ્છત્ત સલ્લં ચ
વોસિરસુ ઇમાઙ્ મુક્કલ મગ્ગ સંસગ્ગ વિગ્ગ મૂઝાઙ્
દુગ્ગઙ્ તિવંધણાઙ્ અઢ્ઠારસ પાવટાણઙ્

મૂષાવાદ હિંસા ચોરી સાહેલડી રે ધન મૂર્છા મૈથુન તો (સા)
ક્રોધ માન માયા તૃષ્ણા સાહેલડી રે પ્રેમ દ્વેષ મૈથુન તો (સા)
નિંદા કલહ ન કીજીએ સાહેલડી રે કુડાં ન હીજે આળતો (સા)
રતિ અરતિ મિથ્યા તળે સાહેલડી રે માયા મોહ જંજલ તો (સા)
ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસિરાવિએ સાહેલડી રે
પાપ સ્થાનકે અઢાર તો (સા.)

૦ ભૂમિકા :- જેતું સેવન કરવાથી અથવા જે ભાવોમાં રહેવાથી
પાપો બંધાય-પાપનો સંચય થાય તેને પાપસ્થાનક કહેવાય છે.

આવા અઢાર પાપ સ્થાનકો વર્ણવાયા છે. મારો આત્મા આવા
પ્રકારના પાપોથી અનંતી વાર દંડાયો છે. મને અનંતુ ભવ ભ્રમણ
કરાવ્યું છે. આ બધાં જ પાપ સ્થાનક તજવા યોગ્ય છે. તેમ માની-
સ્વીકારી હવે હું તે પાપો વોસિરાવું છું.

[વોસિરે-વ્યુત્તજામિ-હું વિસર્જન કરું છું.-તણુ છું]

□ પહેલે પ્રાણુતિપાત [જીવ હિંસા]

પાપસ્થાનક પહેલું કહ્યું રે હિંસા નામે દુરંત
મારે જે જગ-જીવને રે તે લહે મરણુ અનંત

પ્રાણુનો અતિપાત તે પ્રાણુતિપાત

સ્પર્શ-રસ-દ્રાણુ-ચક્ષુ-શ્રવણુ એ પાંચ ઈન્દ્રિયો, મન-વચન
કાયા એ ત્રણ બળ, આયુષ્ય તથા શ્વાસોરચ્છવાસ એવા દશ પ્રાણુ છે.

આ પ્રાણુમાંથી કેઈ પણ પ્રાણુનો વિનાશ કરવો કે પીડા ઉપ-
જાવવી તે પ્રાણુતિપાત.

આવી જીવ હિંસા વિરાધના મેં કરી હોય બીજા પાસે કરાવી હોય કે આ પાપસ્થાનકના સેવનમાં મેં અનુમોહના કરી હોય તો હું મારા તે પાપને વોસિરાવું છું.

□ બીજે મૃષાવાદ [અલ્લિક-જુહું બોલવું]

મૃષા જે વાદ તે મૃષાવાદ

મૃષા શબ્દથી જુહું બોલવું. અપ્રિય બોલવું. અહિતકારી બોલવું, અતથ્ય બોલવું એવો અર્થ થાય છે.

વળી અછતાંનું પ્રગટ કરવું જેમકે આત્મા સર્વગત છે. હોય તેના કરતા વિપરીત અર્થનું કહેવું, -જેમકે ઘોડાને ગધેડો કહેવો. છતાંને ઝોળવવું-જેમ કે આત્મા છે જ નહીં અને નિંદા રૂપે બોલવું

આવું મૃષાવાદ પાપસ્થાનક મેં સેવ્યું હોય, બીજાને જુહું બોલવા પ્રેરણા કરી હોય કે જુહું બોલનારને “તમે બહુ સારું કર્યું” એમ કહી અનુમોહના કરી હોય તો મારા તે સર્વ પાપને વોસિરાવું છે.

□ ત્રીજે અદત્તાદાન [ચોરી]

ચોરી વ્યસન નિવારીએ, પાપસ્થાનક હો ત્રીજું કહ્યું ઘોર કે ઠહલવ પરલવ દુઃખ ધણાં, એહ વ્યસન હો પામે જગ ચોર કે

અદત્ત નું આદાન તે અદત્તાદાન.

જે વસ્તુ તેના સ્વામી તરફથી કે અન્ય કોઈ રીતે અપાયેલી ન હોય તે ગ્રહણ કરવી. વ્યવહારથી જેને ચોરી કહેવાય છે.

મેં આવી કોઈપણ પ્રકારે ચોરી કરી હોય, ચોરી કરાવી હોય કે ચોરને કોઈપણ પ્રકારે મદદ કરીને અથવા વચનથી અનુમોહના આપી. હોય તો તે મારું ચોરીનું પાપ હું વોસિરાવું છું

□ ચોથે મૈથુન [અપ્રહ્મ સેવન]

પાપ સ્થાનક ચોથું વળીએ, દુર્ગતિ મૂલ અખંભ જગ સવિ મુંઝવે છે એહમાં, છંડે તેહ અચંભ

નર-નારીની પરસ્પર આસક્તિ, લોગ કરવાની ધૃત્તિ કે ક્રિયા તેને વ્યવહારમાં અપ્રહ્મ, કામ ક્રિડા કે વિષય લોગ કહેવાય છે.

મેં આ રીતે જે વિષય-લોગ સેવ્યા હોય, બીજાને સેવરાવ્યા

હોય કે સેવનારને અનુમોદન આપ્યું હોય. એકબીજાના લગ્ન કરાવવામાં રસ લીધો હોય તેની પ્રશંસા કરી હોય તે પાપ વેસિરાવું છું.

□ પાંચમે પરિગ્રહ [માલ-મિલકતની મૂર્છા]

પરિગ્રહ મમતા પરિહરો, પરિગ્રહ દોષનું મૂળ પરિગ્રહ જેહ ધરે ઘણો, તસ તપ જપ પ્રતિકૂળ

જે વસ્તુ-રોકડ-માલ મિલકત વગેરેનો માલિકી પણાના ભાવથી કે તીવ્ર આસક્તિ અથવા મૂર્છા પૂર્વક સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હોય તેપરિગ્રહ. નાની મોટી કોઈપણ ચીજમાં મમત્વ રાખ્યું હોય રખાવ્યું હોય કે તેની અનુમોદન કરી હોય.

આવો પરિગ્રહ મેં કર્યો હોય, બીજા પાસે કરાવ્યો હોય કે કરનારને અનુમોદન હોય તે મારા પરિગ્રહ પાપને હું વેસિરાવું છું

□ છઠ્ઠે કોધ - [ગુસ્સો]

કોધ તે બોધ નિરોધ છે, કોધ તે સંયમ ઘાતી રે કોધ તે નરકનું બારણું, કોધ દુરિત પક્ષપાતી રે

જીવને ગુસ્સે થવા રૂપ જે પરિણામ અથવા ગુસ્સાની પ્રવૃત્તિ તે કોધ કહેવાય, જેને કોપ, રોષ કે ભંડન પણ કહે છે.

મેં કોધ કષાય રૂપ જે પાપ સેવ્યું હોય, બીજાને પણ મેં કોધ ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય કે કોધ કરનારને ” બહું સારું કર્યું ” એવું કંઈ કહી અનુમોદન આપ્યું હોય. મારા તે પાપને હું વેસિરાવું છું

□ સાતમે માન - [ગર્વ]

જીવને ગર્વ ઉત્પન્ન થવા રૂપ જે પરિણામ કે ગર્વની પ્રવૃત્તિ તે માન. તેને મદ પણ કહે છે.

આવો મદ બુદ્ધિનો [વિદ્યા કે શ્રુતનો], તપનો, કુળનો, જાતિનો, બળનો, રૂપનો ઋદ્ધિનો લાભનો એ આઠ માંથી કોઈપણ પ્રકારે કર્યો.

આ અહંકાર-અભિમાન કે ગર્વ રૂપ પાપ જે મેં સેવ્યું હોય, બીજાના અહમ્ ને પોષી કે પંપાળીને તેને પણ માનકષાય ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય, કે બીજાના માનકષાયની અનુમોદન કરી હોય તે સર્વ મારા પાપને હું વેસિરાવું છું.

□ આઠમે માયા [કપટ]

પાપસ્થાનક કહ્યું આઠમું સુણો સંતાળ

છંદો માયા મૂળ ગુણવંતાળ

કષ્ટ કરે વ્રત આદરે સુણો સંતાળ

માયા તે પ્રતિકૂળ ગુણવંતાળ

જીવને કપટ કરવા રૂપ પરિણામ કે કપટ પ્રવૃત્તિ. જે દગો, વિશ્વાસઘાત, છળ, કુટિલતા કે પ્રપંચ નામે ઓળખાય છે.

મેં આ રીતે માયાકષાય આચર્યો હોય, ખીબને માયા કરવા પ્રેરણા આપી હોય, માયા કપટ કરનારની અનુમોદના કરી હોય તે માયા કષાય પાપને હું વેસિરાવું છું.

□ નવમે લોભ [તૃષ્ણા]

જી રે મારે લોભ તે દોષ અથોભ, પાપસ્થાનક નવમું કહ્યુંજી

જી રે મારે સર્વ વિનાશનું મૂળ, એહથી કિણેયન સુખ લહ્યુંજી

જીવનો તૃષ્ણારૂપ પરિણામ કે ધન-વૈભવ, સત્તા-અધિકાર કે રાજ્યાદિ ઐશ્વર્યની સ્પૃહા કામના કે ઈચ્છા તે લોભ.

મેં આવી કોઈ પણ રીતે લોભ કષાય સેવ્યો હોય, ખીબની તૃષ્ણાને વધારવા પ્રેર્યા હોય કે લોભ કષાય ઉદયવાળાની અનુમોદના કરી હોય તે મારા લોભરૂપ પાપને હું વેસિરાવું છું.

□ દશમે રાગ [આસક્તિ]

આયોગ્ય વિષયોને વિશે આસક્તિ કરવી તે રાગ. સ્વભાવથી જ નાશવંત છે તેવા સ્ત્રી અથવા પૌદ્ગલિક પદાર્થો કે સંબંધો તેને વિષે આકર્ષણ-પ્રેમ કે આસક્તિ હોવી-રાખવી. તે રાગ.

દૃષ્ટિરાગ-કામરાગ કે સ્નેહરાગ ને વશ અપ્રશસ્ત ભાવો કે આસક્તિ થઈ હોય.

એ રીતે મેં રાગરૂપ પાપ સેવ્યું હોય, ખીબને પણ શબ્દાદિ દ્વારા રાગ ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય કે રાગમાં વર્તતા જીવોની અનુમોદના કરી હોય તે સર્વે પાપને હું વેસિરાવું છું.

□ અગીયારમે દ્વેષ [અણુગમો]

રાગથી વિપરીત તે દ્રેષ.

કોઈપણ વસ્તુ કે વ્યક્તિ કે પ્રાણી પર અમનોજ્ઞ-અભુગમાનો ભાવ અથવા તિરસ્કાર તે દ્રેષ.

મેં આ પ્રકારે દ્રેષ ધર્યો હોય, બીજાને દ્રેષ ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય, દ્રેષ કરનારની અનુમોહના કરી હોય તે મારા પાપને વોસિરાવું છું.

□ ખારમે કલહ [કળયો]

મુખ્યતથા ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-રાગ કે દ્રેષની બહુલતાએ ઉદ્ભવતો કળયો કંઠાસ કે લડાઈને કલહ કહે છે. નાના અઘડામાંથી થતો મોટો કલહ કાયમી દુરમનાવટ ઉભી કરી દે છે.

કુટુંબ કલેશ ઉત્પન્ન કરાવવો, સામાજિક કલહ કરાવવા કે સારા ગણુવા, રાજકીય કલહોને ખુશ થઈ અનુમોહવા વગેરે.

આવું કલહ પાપ સ્થાનક મેં સેવ્યું હોય, બીજાને પ્રમાદ વશ કે બાણતાં મેં કલહ ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય અથવા કલહ પાપ સેવનારની અનુમોહના કરી હોય તો મારું તે પાપ વોસિરાવું છું.

□ તેરમે અભ્યાખ્યાન [દોષારોપણ]

પાપ સ્થાનક તેરમું છાંડીએ, અભ્યાખ્યાન દુરંતોળ અછતાં આજ જે પરના ઉચ્ચરે, દુઃખ પામે તે અનંતોળ

સામેથી દોષોને પ્રગટ કરવા રૂપ જે ખોલવું અથવા બહાર રીતે ખોટા દોષોનું આરોપણ કરવું કે બીજા પર આજ ચડાવવું તે અભ્યાખ્યાન.

મેં આવું દોષારોપણ કર્યું હોય, બીજાને તે માટે પ્રેર્યો હોય કે અભ્યાખ્યાન પાપ સેવનારને અનુમોહા હોય, તે મારા પાપને વોસિરાવું છું.

□ ચૌદમે પૈશુન્ય [ચાડી ચુગલી]

સાચા-ખોટા અનેક દોષો પીઠ પાછળ ખુલ્લા પાડવા જેને વ્યવહારમાં ચાડી-ચુગલી કહે છે તે જ પૈશુન્ય.

મેં ચાડી-ચુગલી કરી હોય, બીજા પાસે કરાવી હોય, કે કરતાને અનુમોહા હોય તો તે મારા પાપને વોસિરાવું છું.

□ પંદરમે રતિ-અરતિ [હર્ષ-ખેદ]

જિહાં રતિ કોઈકે કારણેળ, અરતિ તિહાં પણ હોય પાપસ્થાનક પંદરમું ળ, તેણે એ એકજ હોય

લૌકિક-ઈષ્ટ (વસ્તુ)ની પ્રાપ્તિ કે અનિષ્ટ (વસ્તુ) દૂર થતાં હર્ષની લાગણી થવી તે રતિ

અનિષ્ટનો સંયોગ કે ઈષ્ટ (વસ્તુ કે વ્યક્તિ)નો વિયોગ થતાં મનમાં થતો જે ખેદ કે ઉદ્વેગનો ભાવ તે અરતિ.

મેં આ રતિ-અરતિ પાપ સેવ્યું હોય, બીજાને રતિ-અરતિ ઉપજાવ્યા હોય કે રતિ-અરતિ ભાવવાળાને લૌકિક વસ્તુ પ્રાપ્ત થતાં જે આનંદ થાય તેઓના તે આનંદની અને વસ્તુ જતા લાગેલા આઘાતની અનુમોહના કરી હોય તે સર્વ પાપ હું વોસિરાવું છું.

□ સોળમે પરપરિવાદ [બીજાનું વાંકું બોલવું]

સુંદર! પાપસ્થાનક તજો સોળમું, પરનિંદા અસરાળ હો
બીજા વિશે ઘણાનું બોલવું, વાંકું બોલવું, નિંદા કર્યા કરવી તે પરપરિવાદ.

પરનિંદા મહા પાપ છે. મેં રસપૂર્વક બીજાની નિંદા કરી હોય— સાંભળી હોય—બીજા પાસે આવી નિંદાઓ કરાવી હોય, નિંદા કરનારની તે-તે વાતની પ્રશંસા કરી હોય. તેમાં ટેકો આપ્યો હોય—તેવું—

મેં આ પરનિંદા પાપ સેવ્યું હોય, બીજા પાસે સેવરાવ્યું હોય, સેવનારની અનુમોહના કરી હોય તો મારા તે પાપને વોસિરાવું છું.

□ સત્તરમે માયામૃષાવાદ— [છેતરખીંડી]

આઠમું માયા અને બીજું મૃષાવાદ પાપસ્થાનક કહ્યું છે. અહીં માયા-મૃષાવાદ અલગ પાપસ્થાનક ગણાવ્યું. (માયા પૂર્વકનો મૃષાવાદ) વ્યવહારમાં જેને છેતરખીંડી, કાવતરા, જાળ બિછાવવી વગેરે શબ્દોથી ઓળખાવાય છે.

વિષને વધારીને ખાવા રૂપ આ પાપ મેં સેવ્યું હોય, બીજા પાસે છેતરખીંડી કરાવી હોય કે માયામૃષાવાદીને મેં સારા માન્યા હોય તો મારું તે પાપ વોસિરાવું છું.

□ અઠારમે મિથ્યાત્વ શલ્ય [મિથ્યાત્વ દોષ]

અઠારમું જે પાપનું સ્થાનક તે મિથ્યાત્વ પરિહરીએજ સત્તરથી પણ તે એક ભારી હોય તુલાએ ધરીએજ

તત્ત્વમૂત પદાર્થોની યથાસ્થિત પ્રતિતિ ન હોવી તે મિથ્યાત્વ.

વસ્તુના સ્વરૂપને વિપરીતપણે સમજવું કે માનવું તે મિથ્યાત્વ. આવા મિથ્યાત્વના દોષ યુક્ત હોવું તે મિથ્યાત્વ શલ્ય કહેવાય.

ધર્મમાં અધર્મની કે અધર્મમાં ધર્મની બુદ્ધિ રાખવી, સન્માર્ગે ઉન્માર્ગે બુદ્ધિ અને ઉન્માર્ગે સન્માર્ગે બુદ્ધિ રાખવી, સાધુમાં અસાધુ અને અસાધુમાં સાધુ બુદ્ધિ રાખવી, સુદેવને કુદેવ માનવા, કે કુદેવને સુદેવ માનવા.

સુદેવ-સુગુરુ-સુધર્મને મોક્ષબુદ્ધિએ માનવા પૂજવા આરાધવાને બદલે ભૌતિક પદાર્થોની લાલસા પૂર્તિ માટે માનવા-પૂજવા કે આરાધવા રૂપ પ્રવૃત્તિ કરી.

આવી અનેક પ્રકારે મેં મિથ્યાત્વ શલ્ય ને સેવ્યું હોય-સેવરાવ્યું હોય કે સેવતાને સારા માન્યા હોય તે મારા પાપને વોસિરાવું છું.

ઠણિ ભવ પરભવે સેવિયા જે પાપ અઠાર

ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી પરિહરુ દુર્ગતિ દાતાર

તે સુજ મિચ્છામિદુક્કડમ્ અરિહંતની શાખ

આ ભવે કે પરભવે, જાણતા કે અજાણતા મેં જે અઠાર પાપ-સ્થાનક સેવ્યા હોય એટલે કે તે પાપ મેં કર્યું હોય-આચર્યું હોય,

એ પાપ સેવરાવ્યું હોય-સત્તા લાલચ, વિનવણી, સૂચના કે અન્ય કોઈ રીતે બીજાં પાસે તે પાપ મેં કરાવ્યું હોય,

સેવતાં અનુમોદ્યુ હોય-આ પાપસ્થાનક જેઓ આચરી રહ્યા હોય તેને અંતરથી સારા માન્યા હોય કે વચનાદિ થકી ઉત્તેજન-અનુમોદન આપ્યું હોય તે સર્વે મારા પાપો મિથ્યા થાઓ. મિચ્છામિ દુક્કડમ્

પુદ્ગલના રાગને વશ બની, દ્રેષ યુક્ત બની, મોહથી, પ્રમાદથી, અજ્ઞાનતાથી, ભયથી, નિદ્રાવશ બની કે અન્ય કોઈપણ રીતે મારા વડે સેવાયેલ આ અઠાર પાપ સ્થાનકોએ મને બહુ સતાવ્યો છે. ઠરી ઠામ થવા દીધો નથી. વારંવાર અનેક હલકા સ્થાનોની મુસાફરી કરાવીને ભયંકર પીડા પમાડી છે.

હવે ફરીથી આ પાપોના ફંદામાં ન ફસાઉ એવી મારી નિરંતર માંગણી છે. પૂર્વે સેવેલા દોષોને હું ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસિરાવું છું, નિંદુ છું અને ગર્હા કરું છું.

(૫) ચાર શરણુ આદરો

—ચત્તારિ શરણં પવજ્જામિ—

અરિહંતે શરણં પવજ્જામિ સિદ્ધે શરણં પવજ્જામિ
સાહુ શરણં પવજ્જામિ કેવલિ પન્નત્તં ધમ્મં શરણં પવજ્જામિ

શરણુ એકે અરિહંતનુ રે, શરણુ સિદ્ધ ભગવંતતો
શરણુ ધર્મ શ્રી જિનનો એ સાધુ શરણુ ગુણુવંતતો
અવર મોહ સવિ પરિહરીએ, ચાર શરણુ ચિત્ત ધારતો
શિવગતિ આરાધન તણોએ પાંચમો અધિકાર તો

○ ભૂમિકા :-

આ ભવ કે પરભવમાં જીવને સાચું શરણુ આપનાર કે નિર્ભય રાખનાર કોઈ હોય તો આ ચાર શરણાં છે. ચાર ગતિના દુઃખ છેદવા, સંસાર સમુદ્રથી તરવા અને સિદ્ધિ પદ પામવા માટે અરિહંત-સિદ્ધ-સાધુ-જિનકથીત ધર્મ એ ચાર જ શરણુભૂત છે.

પૂર્વ મુનિઓ એ પણ આ જ શરણાંને અંગીકાર કર્યા છે. હું પણ આ ચાર શરણાંનો સ્વીકારુ છું. ભવોભવ મને આ ચારે શરણુ રૂપ થાઓ.

○ અરિહંતે શરણં પવજ્જામિ

પ્રથમ તિહાં શરણુ અરિહંતનું જેહ જગદીશ જગમિત્ત રે
જે સમવસરણુમાં રાજતા, ભાંજતા ભવિકે સંદેહ રે
ચેતન જ્ઞાન અજવાળીએ

(૧) રાગ-દ્રેષ રૂપ શત્રુઓના હણનાર, આઠ કર્માંદિક શત્રુના હણનાર, વિષય કષાયાદિક વૈરીઓને હણનાર અરિહંત ભગવાન મારે શરણુ રૂપ હો.

(૨) રાબ્ય લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરીને દુષ્ટર તપ તથા ચારિત્ર સેવીને કેવળ જ્ઞાન રૂપ લક્ષ્મીને યોગ્ય એવા અરિહંતો મને શરણુ હો.

(૩) સ્તુતિ અને વંદનને યોગ્ય, ઈંદ્ર અને ચક્રવર્તીની પૂજાને યોગ્ય અને શાશ્વત સુખ પામવાને યોગ્ય એવા અરિહંતો મને શરણુ થાઓ.

(૪) સમવસરણુમાં જેસીને ચોત્રીશ અતિશયો સેવવાપૂર્વક ધર્મકથાને કહેતા અરિહંતો મને શરણુરૂપ થાઓ.

(૫) એક વાણી વડે પ્રાણીઓના અનેક સંદેહોને એક કાળે છેદનારા, ત્રણ જગતને ઉપદેશ આપતા અરિહંતોનું મને શરણુ હો.

(૬) આઠ મહાપ્રાતિહાર્યોથી શોભતા, કરુણા અને સમતાના સાગર, અતિ અદ્ભુત ગુણોથી યુક્ત, પોતાના યશરૂપી ચંદ્ર વડે તમામ દિશાઓને પ્રકાશિત કરતા અરિહંતો મારે શરણુ હો.

(૭) ચાર પ્રકારના કષાયના ત્યાગી, ચાર મુખવાળા, ચાર પ્રકારની ધર્મકથાને કહેનારા ચાર ગતિના દુઃખનો નાશ કરનારા અરિહંતો મને શરણુરૂપ થાઓ.

(૮) જેઓ સંસાર રૂપ ક્ષેત્રમાં ઉપજતા નથી, ત્રણ જગતમાં પૂજનિક છે. જન્મ-જરા-મરણુનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો છે, સંસાર અટવીના સાર્થવાહ છે, છ કાય જીવોના પાલક હોવાથી મહાગોપ, પરમ અહિંસક હોવાથી મહામાહણુની ઉપમા ને પામેલા છે એવા અરિહંતનું હું શરણુ અહું છું.

(૯) અશરણુ શરણુ, અનાથના નાથ, જગજન વતસલ, વિશ્વના ઉપકારી, ધર્મનાયક, ધર્મદાતા, ધર્મસારથી, અચિન્ત્ય ચિંતામણી એવા અરિહંત પરમાત્માનું મારે જીવન પર્યન્ત શરણુ થાઓ.

આવા અનંત ગુણુધારક વીતરાગ પરમાત્મા શ્રી અરિહંત દેવનું શરણુ હું મન-વચન-કાયાના યોગની શુદ્ધિ-પૂર્વક અંગીકાર કરું છું.

◦ સિદ્ધે શરણ પવજ્ઞામિ

શરણુ ધીજું ભજે સિદ્ધનું, જે કરે કર્મ ચકચૂર રે
ભોગવે રાજ્ય શિવનગરનું જ્ઞાન આનંદ ભરપુર રે
ચેતન જ્ઞાન અજવાળીએ

(૧) આઠ કર્મના ક્ષયથી સિદ્ધ થયેલા, સ્વાભાવિક જ્ઞાનદર્શનની સમૃદ્ધિવાળા, શાશ્વતાસુખના ધારક, સિદ્ધ ભગવંતો મને શરણુરૂપ થાઓ.

(૨) ત્રણ જીવનના મસ્તકે, લોહના અથ ભાગે એટલે કે સિદ્ધ

શિલા પર રહેલાં, પરમપદને પામેલા, અચિંત્ય બળવાળા, મંગલમય સિદ્ધ પદમાં બિરાજમાન સિદ્ધ ભગવંતો મને શરણરૂપ થાઓ.

(૩) રાગ-દ્રેષાદિ શત્રુઓનું ઉન્મૂલન કરનારા, સયોગી કેવળીઓને પ્રત્યક્ષ, સ્વાભાવિક સુખનો અનુભવ કરતાં, અનંત ચતુષ્ટય ધારક એવા સિદ્ધ ભગવંતો મને શરણરૂપ થાઓ.

(૪) ધ્યાન રૂપી અગ્નિ વડે કર્મના બીજને બાળી નાખનાર, નિગોદના જીવને મુક્તિ અપાવતા હોવાથી સર્વ પ્રાણીઓને સ્મરણ કરવા યોગ્ય, કેવળજ્ઞાનના પ્રકાશથી સૂર્ય-ચંદ્રને ઝાંખા કરનાર સિદ્ધ ભગવંતોનું મને શરણ હો.

(૫) બાહ્ય-અભ્યંતર તપરૂપ સુદ્ધગરવડે નિકાચીત એવી ઘનઘાતિ કર્મરૂપ બેડીને ભાંગી ને ચૂર્ણ કરનાર, જ્ઞાનાવરણીય વગેરે કર્મના મળને દૂર કરનાર, જનમ-જરા-મરણ-દુઃખ-શોક આદિના પીડાથી સર્વથા રહિત એવા શ્રી સિદ્ધ ભગવંતો મને શરણરૂપ થાઓ.

(૬) અનંત-જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય-અભ્યાબાધ સુખ, અક્ષય સ્થિતિ, અરૂપીપણું, અગુરુલઘુ એવા આઠ ગુણોના ધારક તેમજ અજર-અમર-અચળ-બુદ્ધ-નિરંજન-નિરાકાર એવા સિદ્ધ પરમાત્માનું શરણ-હું ગ્રહણ કરું છું.

આ પ્રકારે સિદ્ધ ભગવંતોના શરણને હું મન-વચન-કાયાના યોગની શુદ્ધિ પૂર્વક ગ્રહણ કરું છું, અંગીકાર કરું છું.

૦ સાહુ શરણં પવજ્જામિ

સાધુનું શરણ ત્રીજું ઘરે, જોહ સાધે શિવપંથરે
મૂળ ઉત્તર ગુણુ જે વર્યા, ભવ તર્યા ભાવ નિત્રંથરે
ચેતન જ્ઞાન અજવાળીએ

(૧) છ જીવ નિકાયના બંધુ, મહાભાગ્યવાન, જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર વડે મોક્ષ સુખને સાધનારા એવા સાધુ ભગવંતો મને શરણરૂપ થાઓ.

(૨) કેવલી પરમાવધિ જ્ઞાનવાળા, વિપુલમતિ મનઃ પર્યવજ્ઞાની, શ્રુતધરો, જિનમતને વિશે રહેલા આચાર્યો-ઉપાધ્યાયો અને સર્વ સાધુઓ મને શરણ રૂપ થાઓ.

(૩) ચૌદપૂર્વી, દશપૂર્વી, નવપૂર્વી, બાર અંગ કે અગિયાર અંગના ધારક, જિન કદપી, પરિહાર-વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા, ક્ષીરાશ્રવ વગેરે લખિધવાળા, કોષ્ટ બુદ્ધિવાળા, આશણ મુનિ આદિ સર્વ સાધુ ભગવંતો મને શરણુ રૂપ થાઓ.

(૪) ભરત, ઐરાવત કે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં રહેલા અથવા તો જંબૂદ્વિપ, ઘાતકી ખંડ કે પુષ્કરવરાર્ધમાં રહેલા સર્વ સાધુ ભગવંતો મને શરણુ રૂપ થાઓ.

(૫) સ્નેહરૂપ અંધન તોડનારા, મોહને હણનારા, વિષય-કષાયને નિવારનારા, સમભાવને ધારણુ કરતા, હિંસાદિઠ દોષથી રહિત, માધુકરી વૃત્તિએ નિર્દોષ આહાર-પાણી ગ્રહણુ કરતાં, પંચ મહાવ્રત ધારી સાધુ મને શરણુ રૂપ થાઓ.

(૬) પાંચ ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયને રોકવામાં ઉદ્યમવાળા, સંયમમાર્ગના આરાધક, પાંચસમિતિ ત્રણુગુપ્તિ રૂપ અષ્ટ પ્રવચન માતાના પાલનહાર, સાધુના સત્તાવીશ ગુણોથી યુક્ત, નવકારમંત્રમાં ત્રીજે-ચોથે-પાંચમે પદ બિરાજતા. એવા સાધુ ભગવંતોનું શરણુ હું ગ્રહું છું.

(૭) મણિ કે તૃણુ, શત્રુ કે મિત્ર, સ્ત્રી કે પત્થર આદિને વિશે સમાન દૃષ્ટિવાળા, ધીર, ગંભીર, અઠાર સહસ શીલાંગના ભંડાર, પંચા-ચારના પાલનમાં તત્પર એવા સાધુ મુનિરાજનું મારે શરણુ હો!

મોક્ષમાર્ગમાં સાહાયક એવા આ સાધુ ભગવંતોનું શરણુ મન-વચન-કાયાના યોગોની શુદ્ધિપૂર્વક ગ્રહણુ કરું છું અર્પણીકાર કરું છું.

◦ કેવલિ પન્નત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્ઞામિ

શરણુ ચોથું ધરે ધર્મનું, જોહમાં વર દયા ભાવ રે
જોહ સુખ હેતુ જિનવરે કહ્યું, પાપ જળ તારવા નાવ રે
ચેતન જ્ઞાન અજવાળીએ

(૧) અતિ ઉત્કૃષ્ટ પુન્ય વડે પમાતો મોક્ષ સુખને દેનારો, મલિન કર્મનો નાશ કરનાર, જન્મને પવિત્ર કરનારો એવો કેવળી ભગવંતે પ્રરૂપેલો-કહેલો સુંદર જિનધર્મ મને શરણુ રૂપ થાઓ.

(૨) ત્રણ કાળમાં નાશ નહીં પામતો, જન્મ-જરા-મરણ અને સે'કડો વ્યાધિને શમાવનારો, દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીને ધારી (રોકી) રાખતો, અનેક ગુણના સમુહરૂપ એવો જિનધર્મ મને શરણુભૂત હો.

(૩) અજ્ઞાનરૂપ દારિદ્રને હણવામાં નિધાન તુલ્ય, પાપના ભારથી આક્રાન્ત થયેલા જીવોને શીતળ પવન તુલ્ય, સ્વર્ગ તથા અપવર્ગને દેનારો અને ભવ્ય પ્રાણીઓને સંસાર અટવીમાં સાર્થવાહ રૂપ એવો જિન કથિત ધર્મ મારે શરણુરૂપ હો.

(૪) સર્વોત્કૃષ્ટ કેવળજ્ઞાનના ધારકે કહેલો, એકેન્દ્રિય-આદિ સર્વ જીવોને સમ્યક્ પ્રરૂપણ તથા પ્રતિપાલનાદિ વડે હિત કરનારો, કોડો-ગમે કલ્યાણને ઉત્પન્ન કરનારી દ્રવ્ય-ભાવ રૂપ દયાને વર્ણવતો એવો કેવલી ભાષિત ધર્મ મારે શરણુ રૂપ થાઓ.

પરમ બંધુ-પરમમિત્ર સમાન એવા આ કેવલિ ભગવંત ભાષિત ધર્મનું શરણુ હું મન વચન કાયાના યોગોની શુદ્ધિ વડે અંગીકાર કરું છું.

આ પ્રમાણે મેં અરિહંત-સિદ્ધ-સાધુ અને કેવલી ભાષિત ધર્મનું શરણું અંગીકાર કરેલ છે. શરણુ રહિત અનાથ અને દિન એવા મને હવે આ ચાર શરણું જ ઉગારનાર છે. બીજો બધો મોહ-રાગ પરિહરીને હવે, સંસારમાં મંગલરૂપ-લોકોત્તમ એવા આ ચાર શરણુ મન-વચન-કાયા પૂર્વક ભાવથી હું ગ્રહણ કરું છું ભવાંતરમાં પણ આ ચારેની મને પ્રાપ્તિ થાઓ.

સંસાર માંહે જીવને સમરથ શરણું ચારોજી
અરિહંતનું શરણુ સિદ્ધનું શરણુ સાધુનું શરણુ
કેવલી ભગવંતે ભાષેલા ધર્મનું શરણુ

(૬) દુષ્ટ-ગર્હા

ભૂતાનાગત વર્તમાન સમયે, યદ્ દુષ્ટપ્રયુક્તૈર્મનો
વાક્કાયૈઃ કૃત કારિતાનુમત્તિમિ-દેવાદિ તત્ત્વત્રયે
સંઘે પ્રાણિષુ ચાપ્તવાચ્યનુચિતં હિંસાદિ પાપાસ્પદમ્
મોહાંઘેન મયા કૃતં તદધુના ગર્હામિ નિંદામ્યહમ્

આ ભવ પરભવ જે કર્યાએ, પાપ કર્મ કેઈ લાખતો
આત્મ સાખે તે નિંદીએ એ, પડિક્કભિએ ગુરુ શાખતો!

-: નોંધ :-

“સંપૂર્ણ આલોચના” અને “સ્વામ્યા માં આવતી જીવ વિરાધનાદિ”
સર્વેનો સમાવેશ દુષ્ટ ગર્હામાં પણ થઈ શકે છે. પરંતુ તે મુદ્દા પહેલા
અને ત્રીજા અધિકારમાં આવે છે તેથી અહીં ફરીથી ગ્રહણ કર્યો નથી.

વિમુક્તિમાર્ગ પ્રતિકુલ વર્તિના, મયા કષાયાક્ષવશેન દુર્ધિયા
ચારિત્ર શુદ્ધે ચેદકારિ લોપનમ્ તદસ્તુ મિથ્યા મમ દુષ્ટકૃતં પ્રમો ।

૦ ભૂમિકા :-

“સમગ્ર જીવનમાં જે-જે પાપકર્મ-અપરાધ આદિ કર્યા હોય તે
છેવટે આત્મ સાક્ષીએ પણ નિંદવા જોઈએ.”-એ વાતને યાદ કરી
મારા નાના કે મોટા દુષ્ટત્યને હવે નિંદુ છું.

સંસારરૂપ બંદીખાનામાંથી મારું મન ઉદ્ધિગ્ન થયું છે, જોદને
પામ્યું છે તેથી અરિહંત સાક્ષીએ-સિદ્ધ સાક્ષીએ-આત્મ સાક્ષીએ હું
મનોમન મારા દુષ્ટતત્ત્વ સ્મરણ કરું છું, મેં જે પાપાદિ આચર્યા
હોય-કર્યા હોય તેવા આ ભવ કે પૂર્વભવના સર્વ પાપ-અપરાધોને
અત્યારે નિંદુ છું.

(૧) આભિચરિકાદિ મિથ્યાત્વરૂપ અધિકારથી અંધ બનેલા એવા
મેં મુઠે આ સંસારમાં ભટકતા, આ ભવે કે પરભવે-

૦ અરિહંત દેવ આદિ લોકોત્તર ઉપકારી મહાપુરુષોના અવર્ણવાદ
ઉચ્ચાર્યા હોય.

૦ અજ્ઞાનતાના યોગે કે સમજણપૂર્વક કૃતીર્થ-હરિહરાદિ કુદેવના
સ્થાનની આરાધના મન-વચન કે કાયાથી કરી હોય; કરાવી હોય-
ઉપદેશ દીધાં હોય, અનુમોદી હોય.

૦ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રાદિ રૂપ જે જૈન ધર્મનો માર્ગ, તેનું ઉન્નમર્ગ પ્રરૂપણા થકી આરછાદન કર્યું હોય. સ્નાન, યાગ, હોમ-હવન વગેરે જે કુમાર્ગ તેનું મેં પ્રગટીકરણ કર્યું હોય કે લોકો પાસે પ્રરૂપણા કરી હોય.

૦ ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરી હોય કે પોતાની બુદ્ધિ મુજબ અર્થના અનર્થ કરી ઉત્સૂત્રની સ્થાપના કરી મિથ્યાત્વ સ્થાપ્યું હોય.

૦ જ્ઞાનબિંબ-જ્ઞાનગૃહ વિરાધ્યા, શ્રુતની અવગણના કરી, -ગુરુ વચન અવગણ્યા-જ્ઞાનાગમ નિંદા કરી. કેવલીના વચનને છદ્મસ્થ સમાન ગણવ્યું.

આ તમામ કારણે હું અન્ય જીવોને મિથ્યાત્વ-અવિરત્તિ વગેરેના સેવન રૂપ પાપના કારણભૂત-દોષના નિમિત્ત રૂપ બન્યો હોઉં તે સર્વ મારા પાપોને હાલ હું નિંદુ છું.

(૨) પ્રાણીઓના દુઃખના કારણભૂત કે જીવોના સંહાર થાય તેવાં-

૦ હજ-હથિયાર-ધંટી-દસ્તા-ખાંડણીયા - ટ્રેકટર - કોસ-આદિ અનેક આધિકરણ મેં ઘડ્યાં-ઘડાવ્યાં-ખરીદ્યાં-લીધ્યાં.

૦ ધનુષ-ખાણુ-રાયફ્લ-રીવોલ્વર-ચપ્પુ-છરી જેવા હિંસક સાધનો લીધ્યાં-વસાવ્યાં.

આ પ્રમાણે જે અધિકરણો મેં કર્યા હોય, કરાવ્યા હોય અનુમોદ્યાં હોય. આ ભવ કે પરભવમાં આવા અધિકરણો જે રાખી મુક્યા હોય તો તે મારા સર્વ દુષ્કૃતો હું હાલ નિંદુ છું.

(૩) પાપ કરીને પોષીયાં એ, જનમ જનમ પરિવાર તો; જનમાંતર પહોત્યો પછીએ, કોઈએ ન કીધી સાર તો.

પાપના ઉત્તુભૂત કુટુંબ-સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજન, પરિજન વગેરેનું રાગ-દ્વેષ-મોહ આદિ વડે આકુળ-વ્યાકુળ ચિત્તવાળા થઈને અન્ન-પાન અન્ય સગવડો આદિથી પોષણ કર્યું હોય.

જે કુટુંબ-પરિવાર માટે મેં પરલોકમાં સુખ આપનાર કોઈ ધર્માનુષ્ઠાન ન આચર્યું, મોક્ષ-વૃક્ષના ખીજ સમાન એવું નિર્મલ સચ્ચક્રવ ન ધારણ કર્યું, દર્શન શુદ્ધિના નિમિત્ત ભૂત દ્રવ્યપૂજા-ત્રિકાળ ચૈત્યવંદનાદિ ન કર્યા. શક્તિ મુજબ તપસ્યા ન કરી-પર્વતિથિ સાચવી નહીં, ગૃહ-

કાર્ય રત એવા મેં નવું કોઈ અધ્યયન ન કર્યું; પરાવર્તના ન કરી, માનવ ભવ પામ્યા પછી લાખ મેં ભાગે પણ ધર્મ ન કર્યો.

—પણ જનમો જનમ પાપ કાર્યો કરી ને પરિવારને યોગ્યાં હોય તે મારા સર્વ દુષ્કૃત્યોની હું નિંદા કરું છું.

(૪) વિકૃત્યા—ત્રીકૃત્યા ભક્તકૃત્યા, રાજકૃત્યા, દેશકૃત્યા કીધી હોય, સામાયિકાદિમાં - પ્રમાદ નું સેવન કર્યું, ઈષ્ટના વિયોગ કરાવ્યા, સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકા રૂપ ચતુર્વિધ સંઘની નિંદા કરી હોય, એ રીતે નિંદા-વિકૃત્યા-પ્રમાદાદિ દોષોનું સેવન કર્યું હોય, કરાવ્યું હોય કે અનુમોદના કરી હોય તે મારા સર્વ દુષ્કૃત્યોને નિંદુ છું.

(૫) મૈત્રી-કરૂણા તેમજ ઉપેક્ષાને યોગ્ય એવા અન્ય જીવોને પરિતાપના, સંકલેશાદિ ઉપબળવવા પૂર્વક મેં જે કાંઈ દુઃખ આપ્યું હોય પણ તેઓ પ્રત્યે મૈત્ર્યાદિ ભાવના ન ભાવી હોય તો મારા તે સર્વ દુષ્કૃત્યોને હું નિંદુ છું.

(૬) મન-વચન-કાયાથી કરવા-કરાવવા કે અનુમોદના દ્વારાએ મેં જે કાંઈ વિપરીત-આચરણા કરી હોય-

○ જિનભાષીત ધર્મ વિરૂદ્ધની અશુભ-અશુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કોઈ પ્રકારે કરી કે થઈ હોય.

○ પંચપરમેષ્ઠિ; અન્ય પૂજનીય ગુણુધિક આત્મા, માતા-પિતા-અંધુ, ઉપકારીજનો વિશે, સમજિત યુક્ત કે રહિત જીવો વિશે, પુસ્તકાદિ અજીવ વિશે કોઈ વિપરિત પ્રવૃત્તિ-અબહુમાન-અવિધિ થયાં હોય.

○ મનથી નહીં ચિંતવવા યોગ્ય, ભાષાથી નહીં જાણવા યોગ્ય, કાયાથી નહીં કરવા યોગ્ય એવી સર્વ આચરણા રૂપ મેં આશ્રવને આદર્યા અને સંવરને તબ્યાં હોય.

મારા તે સર્વ દુષ્કૃત્યોને હું નિંદુ છું.

(૭) અન્ય દુષ્કૃત :-

○ અવિરતિ, અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ, જીવો કે અજીવો પરત્વે રાખેલા કે કરેલા સર્વ પ્રકારના મમત્વને હું આત્મ સાક્ષીએ નિંદુ છું.

○ રાગ દ્વેષાદિ દોષો વશ થઈ સંસારના તે-તે સાધનો પર પ્રતિબંધ કરવા વડે મેં જે કોઈ બાહ્ય સુખનાં સાધનોની ઈચ્છા કરી હોય તેને હું નિંદુ છું.

૦ ધર્મ ક્રિયા વગેરે મત્સરથી, ભયથી, લાલચથી કરી, પરજન રંજન માટે નો વેશ ભજવ્યો,

૦ જીભ-લક્ષ્મી અને સ્ત્રી જે ત્રણ પાપના મૂળ છે તેની જ ચિંતામાં લવો પુરા કર્યા,

૦ પોતે અશુદ્ધ હોવા છતાં મેં ળીજને શુદ્ધ આલોચનાની પ્રેરણા કરી અને ખુદ પાપના ફંદામાં ફસાયો-વ્રત વિરાધ્યા હોય.

૦ અછતાં ગુણની પ્રશંસા સાંભળી હર્ષ ધર્યો અને છતાં દોષને સાંભળીને કહેનાર પર મેં ક્રેષ ધર્યો.

૦ નિશ્ચય પંથને મેં જાણ્યો નહીં અને વ્યવહારમાં જ વિહર્યો કર્યું એ રીતે મનથી નિઃશંક બની અસદાચારની સ્થાપના કરી.

૦ સમય-સંઘયણ આદિ કારણે શુદ્ધ ધ્યાન આવતું નથી અને સ્વપ્નમાં પણ ધર્મધ્યાનને હું ધરતો નથી. માત્ર આર્ત રૌદ્રધ્યાને જ વસ્યો છું.

૦ ઉદર ભરણાદિ કૃત્યો માટે હે પ્રભુ! મેં આપના દર્શન અને સ્પર્શન કર્યા પણ તત્વની પ્રિતિ કે પ્રતિતી માટે આપની સેવના ન કરી.

૦ ધર્મ કથા થકી પણ મેં મારી અને ળીજની વંચના ક્રીધી-ધર્મ પણ ભાંડ લવાયા પેઠે સેવ્યો-ધર્મના નામે અર્થ અને કામને પૂર્યા.

૦ ભક્ષ્યાભક્ષ્યનો વિવેક ન કર્યો, કષાયથી કલુષિત મન વાળો રહ્યો, અનંતીવાર ત્રણ રતનો હાથમાં આવ્યા છતાં પ્રમાદથી તેને ગુમાવી દીધાં.

૦ વિદ્યા વાદને માટે કરી, ઉપદેશ જનરંજવા કર્યા, મનમાં સંવેગ-નિર્વેદ ન ધર્યો, ત્રિવિધે ત્રિવિધે વારંવાર પ્રતિજ્ઞા ઉચ્ચારવા છતાં વારંવાર તેનો ભંગ કર્યો.

૦ મારા પોતાના સુખ માટે અનેક આરંભ ચિંતા ક્રીધા, જયણા ન પાળી, વ્રત-નિયમ ભાંગ્યા, વિણખાધાં-વિણભોગવ્યા મેં કર્મ બાંધ્યા.

આ રીતે મિથ્યાત્વ-અવિરતિ-કષાય-પ્રમાદ-અનાચરણ-અવિધિ આદિ અનેક કારણો સર :-

નહીં આચરવા યોગ્ય-નહીં ધરણવા યોગ્ય
પાપાનુબંધી સૂક્ષ્મ કે સ્થૂલ પાપ
મન-વચન કે કાયા વડે
રાગ દ્વેષ કે મોહ વડે

આ જન્મ કે અન્ય જન્મોમાં ક્યું હોય, કરાવ્યું હોય
કે અનુમોહુ હોય તે દુષ્કૃત્યોને કલ્યાણ મિત્ર ગુરુ દેવના
વચનથી નિંદા-ગર્હા યોગ્ય અને છાંડવા યોગ્ય બાણ્યું છે,
શ્રદ્ધા વડે મને એ વાત ગમી છે,

એટલે અરિહંત અને સિદ્ધ પરમાત્માની સાક્ષીએ
મારા સર્વે દુષ્કૃતોને હું નિંદુ છું

-એ સંબંધે કરેલું મારું સર્વ પાપ -
મિથ્યા થાયો મિથ્યાથાયો મિથ્યા થાયો

દુષ્કૃત નિંદા અધિકારને અંતે - વિનમ્ર પ્રાર્થના

અહીં દુષ્કૃતોની સામાન્ય યાદી આપી છે. પાછળ દુષ્કૃત ગર્હા કે
આલોચણા રૂપ સ્તવનો પણ આપ્યા છે, છતાં પ્રત્યેક વ્યક્તિએ પોતાના
દુષ્કૃત્યો યાદ કરી, વિચારી નર્ષ, નોંધ કરી-ગુરુ સાક્ષીએ ગર્હા કરી શક્ય
રહિત પણે આલોચના કરવી.

“શરમથી - ગારવથી - હું ભણેલો છું એવા અભિમાનથી અથવા
અન્ય કારણે પોતાના દુષ્કૃત્ય મરણ સમયે પણ પ્રગટ ન કરવાર આરાધક
ન થાય.”

“જો આત્મા ઘણો જ નમ્ર-સરળ બન્યો હોય તો જ પોતાના
ગુપ્ત પાપ કૃત્યોને પોતાના મુખે સરળ ભાવે પ્રગટ કરી શકે છે પછી તે
શુદ્ધ થાય છે-આરાધનાના ઉત્તમ માર્ગને બાણે છે - કીર્તિને પામે છે -
પરમ પદ સુધી પહોંચે છે.”

દુષ્કૃત ગર્હા અંતર્ગત—“વિષય છડો” અધિકાર

ઇન્દ્રિયના વિષયોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. આ વાત અતિચાર કે દુષ્કૃત સ્વરૂપે આવી જ જતી હોવા છતાં “પ્રાચીન આરાધના” સંવત-૧૫૯૨માં “વિષય છડો” અધિકાર અલગ આપેલ છે. તેથી અવે અલગ નોંધ્યો છે.

(૧) મોહના ક્ષંદામાં ક્ષસાયેદો મૂઠ જીવ ભૂતકાળમાં શખ્દો— રૂપો—રસો—ગંધો—સ્પર્શો એ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયથી સંતોષ પારથો નથી અને ભાવિમાં સંતોષ પામવાનો નથી છતાં મેં પાંચે ઇન્દ્રિયના વિષયમાં લોહુપતા દાખવી.

જો ગંધથી ભમરો, રસથી મીન, સ્પર્શથી હાથી, શખ્દથી મૃગ, રૂપથી પતંગીચું મોતને શરણે જતું હોય તો પાંચે ઇન્દ્રિયના વિષયમાં ક્ષસાયેદા મારી શી ગતિ થશે?

તેમ વિચારી હવે આ વિષયોનો ત્યાગ કરું છું.

(૨) સુકા ઘાસ અને લાકડાથી અગ્નિ કોઈ કાળે તૃપ્ત ન થાય. હલ્લરો નદીના પાણીથી સમુદ્ર સંતોષ ન પામે તેમ આ જીવ કદી વિષય—ભોગોથી તૃપ્ત ન થાય માટે હવે હું સમજીને વિષય—ત્યાગ કરું છું.

(૩) માનવ ભવમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ સુખ આપનારા દેવ કુરુ ઉત્તર કુરુ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈને ત્યાંના કલ્પવૃક્ષનાં સુખો અનુભવ્યાં દેવગતિમાં દેવ જીવનના દિવ્ય ભોગો પ્રાપ્ત થયાં રાજા—વિદ્યાધરના સુખોનો રસ પણ મેં ચાખ્યો છતાં આ જીવને તુષ્ટી ન થઈ તેથી હવે હું સ્વેચ્છાએ વિષયોનો ત્યાગ કરું છું.

(૪) મન—વચન—ક્રિયાને આનંદ પમાડતાં, સર્વ ઇન્દ્રિયોને આહલાહ આપતા અતિ જિંચા પૌદ્ગલિક સુખનાં સાધનોમાં ઘણીવાર મહાલ્યો પણ ભવ સુખની મારી ભૂખ ન ટળી તેથી હવે આ વિષયોનો હું ત્યાગ કરું છું.

ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં મન—વચન—ક્રિયા થકી આ ભવ—પરભવમાં જે હું પ્રવૃત્ત થયો તે મારા દુષ્કૃતોની નિંદા કરું છું.

હવે સમજપૂર્વક સ્વેચ્છાએ આ વિષયોને હું છાંડું છું. પાંચ ઇન્દ્રિયોના ૨૩ વિષયોમાંથી મારા મન—વચન—ક્રિયાને પાછા ખેંચું છું. ભાવિમાં તેમ ન કરવા કટિબદ્ધ થાઉં છું.

(૭) સુકૃત અનુમોદના

અર્હન્ સિદ્ધ ગણીન્દ્ર પાઠક મુનિ શ્રાદ્ધા વ્રત શ્રાવિકા -
 ઘર્હત્વાદિક ભાવતદ્ગત ગુણાન્ માર્ગાનુસારીન્ ગુણાન્
 શ્રી અર્હદ્વચનાનુસારિ સુકૃતા-નુષ્ટાન સદ્ દર્શના
 દીનનુમોદયામિ સુહૃતૈઃ યોગૈઃ પ્રશંસામ્બહમ્

અન્યમાં પણ દયાદિક ગુણો જેહ જિનવચન અનુસાર રે
 સર્વ તે ચિત અનુમોદીએ, સમક્ષિ ખીજ નિરધાર રે
 ચેતન જ્ઞાન અજવાળીએ

ભૂમિકા

સુકૃત (સારા કાર્યો)ની અનુમોદના (પ્રશંસા) કરવી જોઈએ. તે વાત
 સાતમાં અધિકારે જણાવી.

આ માટે અહીં ત્રણ વિભાગ કર્યા છે.

- ૦ પોતાના (સ્વ) સુકૃત અનુમોદના.
- ૦ ખીજના (પર) સુકૃત અનુમોદના.
- ૦ ઋપિ ગુણ અધિકાર.

ઋપિ ગુણ પ્રશંસા એ દશ અધિકાર સિવાયનો અલગ અધિકાર
 છે. પણ તે સુકૃત અનુમોદના રૂપ હોવાથી અહીં સમાવેલ છે.

૦ સ્વ સુકૃત અનુમોદના!

હે ભગવંત! જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ ત્રણ રતનો સંબંધી મેં
 અલ્પમાત્ર પણ મોક્ષ માર્ગને અનુસરીને જે કાંઈ સારુ કામ કર્યું હોય
 તે મારા સર્વે સુકૃતની હું આ રીતે અનુમોદના કરું છું.

૦ જિનભવન કર્યું કે કરાવ્યું હોય, જિન પ્રતિમા મેં ભરાવી
 હોય, જિન આગમ-પુસ્તક કે સિદ્ધાંત ઉપકરણ લખ્યા કે લખાવ્યા હોય,
 સાધુ-સાધ્વીની વૈયાવચ્ચ કે વચ્ચ-આહાર-પાત્રાદિ વડે કાંઈ ભક્તિ કરી
 હોય. શ્રાવક-શ્રાવિકાને દ્રવ્ય-ભાવથી સાધર્મિક સહાય કરી હોય.

એ રીતે સાતે ક્ષેત્રમાં ધર્મવૃદ્ધિના હેતુભૂત જે કાંઈ થોડું-વધું
 દ્રવ્ય વાપર્યું હોય-ભાવથી ખીજરૂપે વાવ્યું હોય તે સર્વેની હું
 અનુમોદના કરું છું. પ્રશંસા વડે મારા તે સુકૃતની વૃદ્ધિ પમાડું છું.

૦ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર રૂપી રતનના ગુણોની ખાણ સમાન એવા અરિહંત પરમાત્મા, મુક્તિ પામેલા સિદ્ધ ભગવંતો, સંપદા પ્રધાન એવા ગરુડ નાયક, સંસાર પાર ઉતારતા આચાર્ય, સૂત્રના પાઠક ઉપાધ્યાય ભગવંત, વાચક વર જ્ઞાન સ્થવીર, ગ્લાન, શૈક્ષ, ગરુડ પ્રવર્તક, સતાવીસ ગુણધારી સાધુ, સમાનધર્મવાળા સાધર્મિક, પ્રવચન પદ વગેરે વિશે.

જે કાંઈ વિનય-વૈયાવચ્ચ-વાર્ણવાદ-પ્રશંસા આદિ કરવા વડે ખડુમાન કર્યું હોય તે મારા સુકૃતની હું અનુભોદના કરું છું.

૦ સુપાત્રે, અનુકંપા વડે પરોપકાર બુદ્ધિએ કે અભય રૂપ જે કાંઈ દાન કર્યું હોય. શીલવ્રતનું પૂર્ણ પાલન કર્યું અને સ્વ-દારામાં પણ સંતોષ રાખ્યો હોય. આયબિલ ઉપવાસ, છઠ્ઠું, અકુમ, અઠ્ઠાઈ, માસક્ષમણુ આદિ અનશન તપ અને અન્ય બાહ્ય-અભ્યંતર કંઈ તપ કર્યા હોય. શુદ્ધ ભાવનાઓ ભાવી હોય.

તે મારા દાન-શીલ-તપ-ભાવ રૂપ ચારે પ્રકારના ધર્મ આરાધના ના સુકૃતની હું અનુભોદના કરું છું.

૦ શ્રી શત્રુજય, ગિરનારજી, સમ્મેત શિખરજી આબુ, તારંગાજી, શંખેશ્વરજી આદિ અનેક તીર્થો કે પરમાત્માની કલ્યાણક ભૂમિની મેં યાત્રા-સ્પર્શના કીધી. —જે જે જિનપ્રતિમા જુહારી—તે મારા સુકૃતને હું અનુભોદું છું.

૦ પરમેષ્ઠિનું સ્મરણ, જિનપૂજ, સાધુવંદન, પવિત્ર પ્રવચનોનું શ્રવણ, શ્રાવકધર્મ-સાધુધર્મ, શુદ્ધ-દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની પરિપાલના સમક્તિ મતિની આદરણા, મૂળગુણ-ઉત્તરગુણ આરાધના, પાંચ સમિતિ-ત્રણ ગુપ્તિ-જયણાનું પાલન. દેશવિરતિકે સર્વવિરતિ સામાયિકનું ગ્રહણ, વાયણા લેવા પૂર્વક શ્રુત અભ્યાસ, ગુસમુખે અર્થ શ્રવણ અંગબાહિર-અંગપ્રવિષ્ટ-કાલિક-ઉત્કાલિક શ્રુતનું અધ્યયન-શ્રવણ, પડિલેહણુ-પ્રમાર્જના વગેરે જે-જે શુદ્ધ આચારોને સેવ્યા હોય તે મારા સર્વ સુકૃતોને હું અનુભોદું છું.

૦ દેશવિરતિ-સર્વવિરતિ રૂપ સામાયિક આવશ્યક, ચૌવીશ જિન સ્તવના રૂપ અઉવિસત્યો બીજું આવશ્યક, ગુરુવંદન, પ્રતિકમણુ કાયો

ત્સર્ગ, પરચક્ષ્ણાણુ એ છ આવશ્યકમાં ઉલ્લેખિત ઉદ્યમવંત રહીને મેં નિષ્કપટ વૃત્તિએ તે છ આવશ્યકનું જે સમ્યક્ આરાધન કર્યું હોય તે મારા સુકૃતની અનુમોદના કરું છું.

૦ શુદ્ધ-જ્ઞાનદર્શન-ચારિત્ર રૂપ મોક્ષમાર્ગ તેને તરવા માટે મે જે-જે સમ્યક્ વિધિપૂર્વક આરાધના કરી હોય, જેમકે —

(૧) ઉત્તમ એવા પૂર્વ ઋષિ કૃત જે અભિનવ ગ્રંથનો અભ્યાસ કર્યો—તેના મર્મને પામ્યો.

(૨) ખીજને જે સિદ્ધાંતનો અભ્યાસ કરાવ્યો, અર્થ સમજાવ્યા. મેં પણ પંચાંગી જિન સૂત્રોને ધારણા કર્યા.

(૩) સભા સમક્ષ સૂત્ર-અર્થ-નિયુક્તિ-ગ્રંથ વગેરે પ્રગટ કર્યા, વિશેષ પ્રકારે સ્થાપના કરી.

(૪) ગુરુપ્રસાદે જિનવાણી સાંભળી અને તેથી જીવાદિક નવતત્ત્વ જાણીને શ્રદ્ધા—સદ્દેહણાકરી સમક્ષિત તત્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું.

(૫) અરિહંતના અરિહંત પણામાં, સાધુના સાધુપણામાં, જિનકથિત ધર્મના તત્ત્વપણાની શ્રદ્ધા કીધી.

(૬) ઉચ્ચભાવે નવકલ્પ વિહાર કરતાં દેશાટન દરમ્યાન પરિષદો સદ્યા—ચાર ભેદે અભિગ્રહો લીધાં—શુદ્ધ આલોચના કરી.

(૭) સમસ્ત દ્રવ્યાદિકેનો પ્રતિબંધ ટાળ્યો,—નિર્દોષ આહાર—પાણી લીધાં—ખાર ભેદે દુષ્કર તપ આદર્યો.

(૮) ચારિત્રની અનુમતિ માંગતા કોઈને પણ અટકાવ્યા નહીં. મેં પણ સામાયિક-પર્વતિથિ એ પૌષધ વગેરે વ્રતો આદર્યા.

એ રીતે આ ભવે કે પરભવે મેં દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર તણી આરાધના કરી હોય તે મારા સર્વ સુકૃતને અનુમોદું છું

૦ પૂર્વ ભવે—

(૧) પૃથ્વીકાય રૂપે મારું શરીર ભગવંતની મૂર્તિ—આભૂષણ—ધર્મ ઉપકરણાદિમાં કામ આવ્યું હોય.

(૨) અપ્કાય રૂપે જિનેશ્વરના સ્નાત્રાદિ અભિષેકમાં આ શરીર કામ આવ્યું હોય.

(૩) તેઉકાય રૂપે ભગવંત સન્મુખ દ્વીપ પૂજા કે આરતીમાં તે કાયા કામ આવી હોય.

(૪) વાયુકાય રૂપે મારી કાયા ભગવંતને ચામર વિંઝવા રૂપે કે સાધુ મહાત્માને સ્વાધ્યાય સમાધિમાં ઉપયોગી બની હોય.

(૫) વનસ્પતિકાય રૂપ મારી કાયા કાષ્ઠ પ્રતિમાકે ધર્મોપગરણમાં કામ આવી હોય.

આ રીતે અનંતા લવમાં આ કાયાનો આવો જે સદ્વ્યયોગ થયો તે સર્વ સુકૃતને હું અનુમોહું છું.

વીતરાગના વચનાનુસાર જે સર્વ સુકૃત પ્રણે કાળમાં મન વચન કાયાથી ક્યું હોય તે સર્વ મારા સુકૃતને અનુમોહું છું. આ પ્રશંસા વડે મારા તે સુકૃત વૃદ્ધિ પામે.

૦ પર સુકૃત અનુમોહના :-

હે ભગવન! હવે હું બીજાના સુકૃતોની અનુમોહના કરીશ. મારો આત્મા તેવા ગુણોથી વાસિત થાય તેમજ ગુણુજ્ઞાન મારામાં પ્રગટ થાય તે માટે અરિહંત પરમાત્માથી માંડીને વિશ્વ્યાત્મનાં રહેલા પણ ભગવંતના માર્ગે જેઓ જેટલું આરાધના કરી રહ્યા છે તે સર્વે ના તે તે ગુણોની હું અનુમોહના કરી રહ્યો છું.

૦ વિશ્વના ઉપકારને કરતાં એવા શ્રી અરિહંત દેવાના ધર્મતાર્થનાં પ્રવર્તનરૂપ અરિહંત પણાના ગુણની હું અનુમોહના કરું છું.

૦ ઠર્મનો ક્ષય કરી શ્રી સિદ્ધત્વને પામેલા સિદ્ધ પરમાત્માના સ્વસ્વરૂપની રમણુતા રૂપ સિદ્ધપણાં ના એકત્રીશ ગુણોની હું અનુમોહના કરું છું.

૦ ચારિત્ર રૂપી વનને સિંચવામાં હેતુભૂત એવા આચાર્યના આચારથી યુક્ત-પંચાચાર પાળવા-પળાવવામાં સમર્થ-તેમજ છત્રીશ પ્રકારે છત્રીશ ગુણના ધારક એવા તે આચાર્યપણાંના ગુણોની હું અનુમોહના કરું છું.

૦ સૂત્ર સ્વાધ્યાય રત એવા અને વાચનાદ પાંચ પ્રકારે ભણવાં-ભણાવવાંરૂપ વાચકતા ગુણના ધારક ઉપાધ્યાયના ઉપાધ્યાયપણાંની હું અનુમોહના કરું છું.

૦ નિર્મલ ચરિત્રની આચરણા રૂપ અને સતાવીસ ગુણને ધારણ કરતા સાધુના તે મૂળગુણ-ઉત્તર ગુણ રૂપ સાધુપણાંની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ સાધુ ભગવંતોની માફક સાધવીજી મહારાજોના પણ સાધવી-પણાંના ગુણોની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ સમક્ષિત મૂલ દેશવિરતિને ધારણ કરતાં, જિનકથિત ધર્મના આરાધક એવા શ્રાવક-શ્રાવિકાના શ્રાવકપણાના ગુણોની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ અવિરતિ છતાં પણ સમક્ષિત દૃષ્ટિને ધારણ કરતાં આત્માના તત્વ શ્રદ્ધા રૂપ સમ્યક્ દર્શન ગુણની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ દેવતાના ભવને પામેલા પણ સમક્ષિત દૃષ્ટિ એવા દેવોના શ્રદ્ધા રૂપ ગુણ, જિનવરની સેવના અને સાધર્મિક પણ એવા તે દેવના સમક્ષિતાદિ ગુણોની હું પ્રશંસા કરું છું.

૦ તિર્યચપણાને પામેલા પણ સમક્ષિત ગુણવાળા, દેશવિરતિને ધારણ કરેલા પંચ પરમેષ્ઠિને સ્મરણ કરતાં, અંતકાલે સંલેખના કરી રહેલા, જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામીને મોક્ષમાર્ગ આરાધન રત એવા તિર્યચના સમક્ષિતાદિ તે ગુણોની હું પ્રશંસા કરું છું.

૦ કર્મયોગે ઘણું દુઃખ પામેલા છતાં નરકમાં દુર્લભ એવા સમક્ષિતને પ્રાપ્ત કરતા નારકી જીવો ના સમક્ષિત ગુણની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ કોઈપણ ગતિમાં અને રિથિતિમાં રહેલા છતાં એક-એ ભવમાં મોક્ષને પામનારા એકાવતારી કે નિકટલવી-જીવોના આમોક્ષપણાની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ આ ઉપરાંત જે-જે માં રહેલા દયા-દાનાદિ ગુણ, તીવ્રભાવે પાપ નહીં કરતાં પાપભીરૂપણું, ભવને વિશે રાગ નહીં ધરતા વિરાગીપણું, અલ્પ કષાયી, મોક્ષની ઈચ્છાવાળા-જન્મ મરણમાંથી છુટવા ઈચ્છતા, ભદ્રિક પરિણામી આદિ અજેક ગુણો જિન વચનાનુસાર જે-જે ખીજ કોઈપણ જીવોમાં રહેલા હોય તે-તે જીવોના તે સર્વે ગુણ-સુકૃતોની હું અનુમોદના કરું છું.

પંચ પરમેષ્ટીના અરિહંત-સિદ્ધ-આચાર્ય ઉપાધ્યાય-સાધુપણાની, શ્રાવકના મોક્ષ સાધન યોગીની, દેવ-તીર્થંચ નારકી અને નિકટ લવી જીવો તથા શુદ્ધ આશયવાળા સર્વ જીવોના માર્ગાનુસારી પણાની હું પ્રશંસા-અનુમોદના કરું છું આ રીતે બીજા જીવોના સુકૃતો મેં અનુમોદ્યાં છે.

૦ ઋષિ ગુણ અનુમોદના :—

ઋષિ ગુણ એટલે બીજાના ગુણોની અનુમોદના જ છે. છતાં વિશેષ અનુમોદનાર્થે હું હવે અલગ અલગ ઋષિને ગુણો સહિત સ્મરું છું તેમના જેવી સમાધિ મને પણ પ્રાપ્ત થાઓ.

૦ અર્ષિંકા પુત્ર આચાર્ય :— ગંગા નદી ઉતરતા હતા ત્યારે વ્યંતરીએ ઉપદ્રવ કરતાં નાવના લોકોએ નદીમાં ધકેલ્યાં. આચાર્ય મહારાજને શૃણીમાં પરોવાયા ત્યારે જીવદયા ચિંતવતા તે સમાધિપૂર્વક કેવળજ્ઞાનને પામ્યા તે તેમના કરુણા ગુણની અનુમોદના કરું છું.

૦ ખંધક સૂરિના પાંચસો શિષ્યો ને યંત્રમાં નાખી પાદકે પીલી નાંખ્યા ત્યારે પોતાના શરીર વિશે અપ્રતિબદ્ધ અને મમત્વ રહિત આરાધક ભાવમાં રહી સમાધિપૂર્વક કેવળજ્ઞાનને પામ્યા. તે પૌંના આરાધક પણાની હું અનુમોદના કરું છું. તેમજ ખંધક ઋષિના તે નિર્ચામક ગુણની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ સુકૌશલ ઋષિ ચોમાસી પારણા ના દિવસે પર્વત પરથી ઉતરતા હતા ત્યારે પૂર્વલવની માતાએ વાઘણે ફાડી ખાધાં છતાં ધીરતા ન ગુમોવતા સમાધિ મરણને પ્રાપ્ત કર્યું. તે ધીરતા ગુણની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ અવન્તી સુકુંભાલ પાદપોપગમન અનશને રહ્યા હતા. માત્ર એક રાત્રિનો સંયમ હતો. તે જ રાત્રે ત્રણ પહોર સુધી શિયાલણે ત્રાસ પૂર્વક ચાવી, શરીર ખાધું છતાં પ્રત્યાખ્યાનમાં દૃઢ રહીને સમાધિ મરણ પ્રાપ્ત કર્યું તે પ્રત્યાખ્યાન દૃઢતા ગુણની હું અનુમોદના કરું છું.

૦ સનતકુમાર ચક્રી એ સાતસો વર્ષ સુધી શરીરની વેદના ભોગવી રોગ મટાડવાની સ્વલખિધ હોવા છતાં કાયાની મમતા છોડી સ્તનત્રય આરાધનામાં લીન રહી સમાધિ મરણ પ્રાપ્ત કર્યું; તે દેહ

મમત્વ ત્યાગ ગુણની હું અનુમોદના કરું છું

૦ ચિલાતી પુત્ર ઉપશમ-વિવેક-સંવર રૂપ ત્રિપદી સાંભળી કાયોત્સર્ગમાં લીન બન્યા ત્યારે ક્રીડીઓએ ચાલાણી જેવું શરીર કરી દીધું છતાં સમાધિ ભાવમાં મરણ પામ્યા તેના સંવર ભાવોની હું અનુમોદના કરું છું

૦ ગજસુકુમાલ ને માથે અંગારા ભરી દીધાં છતાં કર્મ વર્ગણને આ ભવે જ ખતમ કરવાના ધ્યેયવાળા તેણે સમાધિપૂર્વક કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું તે સ્થિરતા ગુણને હું અનુમોદ છું

૦ મંખડી પુત્ર ગોશાળાએ સુનક્ષત્ર અને સર્વાનુભૂતિ પર તેજોદેશ્યા છોડી બાળી દીધાં, છતાં સમાધિ પૂર્વક મરણ પામ્યાં તે તેના વીર પ્રભુ પ્રત્યેના પ્રશસ્ત રાગની હું અનુમોદના કરું છું.

આ રીતે જે-જે ઋષિઓ થઈ ગયા. તેમાં હું અદ્વ્યમતિ એવો કેટલાને યાદ કરી શકું? તેથી જે-જે ઋષિના જે-જે ગુણો હોય તે સર્વે ગુણોને સ્મરણ કરતો સર્વેના સુકૃત હું અનુમોદ છું.

x o x o x o x o x

ઉક્ત સુકૃત-અનુમોદના પરમગુણ યુક્ત અરિહંતાદિકના પ્રભાવથી મારે સમ્યગ્ વિધિપૂર્વક, ખરા શુદ્ધ આશયવાળી, આચરણ રૂપે યથાર્થ પાલન કરવા રૂપ, તેનો યથાર્થ નિર્વાહ કરવા વડે નિરતિચાર ભાવે પાલન કરી શકાય તેવી થાઓ.

આ સુકૃત અનુમોદનાથી હિતાહિતનો અજાણ એવો હું હિતાહિતને સમજતો થાઉં, અહિતથી નિવૃત્ત થાઉં, હિતમાર્ગમાં પ્રવૃત્ત થાઉં અને સર્વ સત્વ-પ્રાણી વર્ગ સંખંધિ ઉચિત સેવા વડે આરાધક થાઉં એ જ પ્રાર્થના કરું છું.

□ o □ o □ o □

૮ શુભ ભાવના

તત્ત્વા યાસ્યતિ મે કદા દિન મહં યત્પાલયિષ્યેऽમલં
 ચારિત્રં જિનશાસન સ્થિત મુને-મર્ગે ચરિષ્યામ્યહમ્
 મુક્તો જન્મ જરાદિ દુઃખનિવહાત્ સંવૈગનિર્વેદતા-
 પ્તોક્તાસ્તિક્વચ દયાલુતા પ્રશમતાં ઘર્તા મવિષ્યામ્યહમ્

ભાવ ભલો મન આણીએ ચિત્ત આણી ઠામ
 સમતા ભાવે ભાવીએ એ આતમ રામ
 ધન ધન તે દિન માડરો
 ભાવભલી પરે ભાવિએ એ ધર્મનો સાર
 શિવગતિ આરાધન તણો એ આઠમો અધિકાર
 ધન ધન તે દિન માડરો

દુષ્ટતાની ગર્હા અને સુદૃતની અનુમોદના કરી શુભ ભાવોને ધારણ કરવા જોઈએ. જેથી અંતિમ સાધના સમયે મનના પરિણામો નિર્મલ અને ધર્મ આરાધનામય-ચિત્ત થાય અને હૃદયમાંની કલુષિતતા અંત સમયે સમાધિને દુષિત ન કરે.

(૧) ક્યારે બાહ્ય અભ્યંતર પરિચ્છેદ છોડું ?

બાહ્ય-અભ્યંતર બંને પરિચ્છેદ મહાપાપના મૂળ છે. દુર્ગતિ આપનારા છે. મહા દુઃખનું કારણ અને અનર્થને કરનારા છે. અજ્ઞાન-મોહ-મત્સર રાગ-દ્રેષ્ટનું મૂળ છે. દશ પ્રકારના યતિધર્મ રૂપ કલ્પવૃક્ષને માટે દાવાનળ સમાન છે. જ્ઞાન-ક્રિયા-દયા-સંતોષ અને બોધિ બીજનો નાશ કરવાવાળા છે. કુમતિ અને દુર્બુદ્ધિને દેનારા છે. સુમતિ અને સુબુદ્ધિ રૂપ સૌભાગ્યનો નાશ કરનારા છે. તપ સંયમ રૂપ ધનને છુંટવાવાળા છે. લોભ અનેક લેશરૂપ સમુદ્રને વધારનારા છે. જન્મ જરા મરણને કરવાવાળા છે. મિથ્યાત્વ શલ્યને દેનાર અને મોક્ષમાર્ગના વિદ્વંસકારી છે. અનંત સંસાર વધારે છે. આ લોક પરલોકના સુખના નાશક છે.

ઉત્તમ પુરુષો સાધુ મહાત્માઓએ નિન્દેલ એવા આ બાહ્ય-અભ્યંતર પરિચ્છેદને હું ક્યારે છોડીશ ? મારે માટે એ ધન્ય દિવસ

હશે! જ્યારે હું આવા બાદ્ય પરિવ્રજીને સર્વથા છોડીને સંપૂર્ણ પરિવ્રજીથી વિરમી સંતોષ અને નિર્લોભતા ગુણને ધારણ કરીશ.

ધન્ય હશે એ દિવસ જ્યારે અભ્યંતર પરિવ્રજીથી મુક્ત એવો હું ખરો નિર્ઝન્ય બનીશ

(૨) ક્યારે હું અણુગાર બનીશ ?

ક્યારે આવશે એ દિવસ જ્યારે હું ધન્યકુમાર, શાલીભદ્ર, અવંતિ સુકુમાર, સુબાહુકુમાર, મેઘકુમાર વગેરેની માફક આગાર (ધર) છોડી અણુગાર બનું !

દશ પ્રકારના યતિધર્મને ધારણ કરું નવ પ્રકારની વાડે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરું, સર્વ સાવધનો પરિહાર કરું પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિથી યુક્ત અને જ્યજ્ઞાનો પાલનહાર બનું. ઉત્તરવિહારી અને ઘોર અભિવ્રજ ધારી બનું, ખેતાલીશ દોષ રહિત વિશુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરતો અને પાંચ દોષ ટાળીને વાપરતો થઉં. બાર પ્રકારના તપ અને સત્તર પ્રકારના સંયમને આદરનારો થઈશ, સરસ વિરસ તુચ્છ લુપ્ત્યા આહારને ધન્ના અણુગારની જેમ વાપરું, અર્ધમુતા જેવી જીવ દયાને ચિંતવતો અને મેતાર્ય આદિ મુનિ જેવો સમતા-ધારી શ્રમણ ક્યારે થઈશ. ક્યારે ધારણ કરીશ સાધ્વી પુષ્પચુલા જેવો વૈયાવચ્ચ ભાવ.

અણુગાર બનેલો એવો હું શુન્ય ગૃહમાં રમશાનમાં-અરણ્યમાં પહાડોમાં ક્યારે કાયાનું મમત્વ છોડીને કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાન ધરીશ. પક્ષીઓ મારા શરીરે માળા બાંધતા હોય, વેલડીઓ વીટાતી હોય, પશુ નિર્ભિક પણે સીંગડા ઘસતા હોય તો પણ ધ્યાનમાંથી ચલીત થયા વિના અણુગારત્વને પાળનારો બનીશ.

વિધિ બહુમાનપૂર્વક ક્રિયા કરતો દેવ ગુરુના વિનય બહુમાનને ધરતો, શુદ્ધ દર્શન માટે શ્રદ્ધામય જીવન જીવતો પ્રથમ અંતિમ પોર-સીમાં સ્વાધ્યાયને કરતો, ચારિત્રના તીવ્ર રાગમાં મનને પરોવતો ક્યારે હું સ્નાતક બનીશ.

ધન્ય હશે તે દિવસ! જ્યારે શુદ્ધ અણુગારત્વ પ્રાપ્ત કરી આ બધાં મનોરથોને પામીશ.

(૩) ક્યારે આવશે એ આરાધક ભાવ ?

ખંધક અણુગારે તપ કરીને કાચા શોષવી દીધી. માત્ર આત્મ ખળથી ચાલે છે, સુકાં લાંકડા, કે સુકાં પાંદડા ભરેલ ગાડી ચાલે ત્યારે જેવો ખડખડ અવાજ થાય તેવો અવાજ ખંધક અણુગારને ચાલતા થાય છે. પણ તપ વડે શોભી રહ્યાં છે.

રાત્રે ધર્મ જાગરિકા કરતાં વિચારે છે. મારી આ દુર્બળ અવસ્થામાં ઉત્થાન-કર્મ-ખળ-વીર્ય અને પરાક્રમ પણ છે. વળી મારા ધર્માચાર્ય શ્રમણ શ્રેષ્ઠ મહાવીર પ્રભુ પણ વિચરી રહ્યા છે. ત્યાં સુધીમાં મારું અંતિમ કલ્યાણ સાધી લઉં.

આવતી કાલે સવારે પ્રભુને વાંદી, પર્યુવાસના કરી, અનુમતી લઈ, ફરીથી પાંચ મહાવ્રત ઉચ્ચરી, સાધુ-સાધ્વીને ખમાવી યોગ્ય સ્થવીરો સાથે વિપુલગિરિ પર ધીમે ધીમે ચડી, પૃથ્વી શિલાનું પ્રતિ લેખન કરી, ડાભનો સંચારો પાથરી, અનશન કરી મરણની પ્રતિક્ષા કરતો વિચરીશ.

ક્યારે ધારણ કરીશ હું આવો આરાધક ભાવ ? ક્યારે પરમાત્માનું આવું મિલન થશે ? ક્યારે હું પણ આવા તપથી કાચા શોષવી અંતિમ આરાધનાને સાધીશ !

(૪) ક્યારે હું સમતાને ધારણ કરીશ ?

હે જીવ સુખદુખનું ધારણ કેવળ પોતાના કર્મ છે માટે સમભાવમાં લીન થવું જોઈએ. આપ કરણીનું જ ફળ છે. તે વાત સમજીનીજ પર દ્વેષ ન કરતા સમતા ધારણ કરવી. ખીજ તો નિમિત્ત માત્ર છે.

નરકમાં ઉત્પનન થયો ત્યારે આ જીવે અશાતાજન્ય તીક્ષ્ણ કટુ દુઃખો સહ્યા છે. તેની તુલનાએ આ ભવના જવરાદિ વ્યાધિ તો લેશ માત્ર પણ નથી.

હે જીવ ! વેદના તો શરીરને છે તેમાં તું શાને સમતા ગુમાવે છે. શરીર અને આત્મા જુદી વસ્તુ છે શરીર તો કૃતદ્ર છે.

નારકીમાં જે વેદના ભોગવી તેના અનંતમાં ભાગે પણ આ કોઈ દુઃખ નથી છતાં સમતા શા માટે ગુમાવે છે ?

હે જીવ ! કુંથુઆ જેવો નાનો જીવ પણ આ મલિન શરીર પર હાલે-ચાલે ત્યારે તેનો વિનાશ ન કરતાં વિચારે કે આ અતિ સુક્ષ્મ જીવ

ક'ઈ રાગથી તો અહીં' બેઠો નથી, એકાદ ક્ષણમાં ચાલ્યો જશે તેને દ્રેષ કે ક્રોધ નથી. એમ જ આવ્યો છે. તો મારે શી સમતા ગુમાવવી ?

ખંધક ઋષિના ૫૦૦ શિષ્યો ધાણીમાં પીલાયા તો પણ સમતા તણ નહીં, તો અંતકૃત કેવલી થયાં.

હે જીવ ! હું પણ ક્યારે આવ્યો સમતા ભાવ ધારણ કરીશ ?

(૫) ક્યારે પ્રાપ્ત થશે એ પંડિત મરણ ?

મારા બધાં દોષોની આલોચના કરી નિઃશય્ય થઈ સર્વ જીવરાશી ને ખમાવી બધા વ્રત સંભાળતો અને અઠાર પાપસ્થાનકને ત્રિવિધે ત્રિવિધે વેસિરાવી નિર્મલ બનેલો એવો ક્યારે હું પંડિત મરણ પ્રાપ્ત કરીશ.

ચારે આહારના પરચક્રખાણ કરી આહાર, ઉપધિ અને છેદલાં શ્વાસે આ શરીરને પણ વેસિરાવી, ચાર શરણુ ગ્રહણ કરી. આરાધના મય બનેલો એવો ક્યારે હું પંડિત મરણ પ્રાપ્ત કરીશ.

પરમેશ્વર સ્થાને બિરાજતાં પંચ પરમેષ્ટિને નમસ્કાર કરી, જિન કથિત ધર્મને આરાધતો એવો હું શરીરનો મોહ ઉતારી પાદપોપગમન સંત્રાસને સ્વીકારી નિઃશય્ય બની સ્વદોષ આલોચન પ્રતિક્રમણ કરીને ક્યારે સમાધિમય એવા પંડિત મરણને પ્રાપ્ત કરીશ.

ધન્ય હશે એ વેળા, ધન્ય હશે એ દિવસ જ્યારે મારી આ ભાવનાઓ હું પરિપૂર્ણ કરી શકીશ.

(૬) ક્યારે હું પ્રતિલાલીશ.

છન્નસ્થાવસ્થામાં વિચરતા એવા અરિહંતોને, કેવલી મુનિવરોને મનઃ પર્યાવજ્ઞાની-અવધિજ્ઞાની-ચૌદપુર્વી-દશપૂર્વી-વિશિષ્ટ પ્રકારે તપ કરતા તપસ્વીઓને, લખ્ધિવંત મુનિ ભગવંતો, અરિહંતાદિકની વૈયાવચ્ચ કરતા મુનિ ભગવંતો, ગ્લાન-બાળ-શૈક્ષ આદિ મુનિઓ-લોચ કરાવેલા મુનિ, વિહારથી શ્રાન્ત બનેલા મુનિ, અધ્યયનાદિમાં શરીર શોષવતા મુનિ, વાચનાદિ વડે શ્રી સંઘને અનુપમ ઉપકાર કરનારા મુનિઓને-

નિર્દોષ અન્ન-પાન-વસ્ત્ર-પાત્ર-વસતિ આદિ નિરાસકત ભાવે હું વહોરાવનારો ક્યારે થઈશ ?

(૭) અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?

- બહારથી અને અંતરથી નિર્ઘન્ય થઈ શું.
- સર્વ સંબંધોના બંધનનો છેદ કરશું.
- મહાપુરુષોના પંથે વિચરનારા થઈશું.
- બધા જ ભાવો તરફ ઉદાસીનવૃત્તિ ધરશું.
- આ દેહને પણ સંયમ હેતુ માટે જ સાચવશું.
- દેહની લેશ માત્ર મૂર્છા નહીં રાખીએ.
- આત્માને દેહથી ભિન્ન ચૈતન્ય સ્વરૂપ બાણીશું.
- શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપનું જ ધ્યાન કરીશું.
- મન-વચન-ક્રિયાના યોગની સ્થિરતા સાધીશું.
- ઘોર ઉપસર્ગ પરિષદમાં પણ તે સ્થિરતા ઘટે નહીં.
- જિન-આજ્ઞાને આધીન સ્વ-રૂપ લક્ષ્ય ધરશું.
- છેલ્લે નિજ સ્વરૂપની લીનતા પ્રાપ્ત કરશું.
- પાંચ ઈન્દ્રિયના વિષયમાં રાગ દ્વેષ રહિત થશું.
- દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવમાં પ્રતિબંધ રહિત વિહરશું.
- ક્રોધ-માન-માયા-લોભ ચાર કષાયો શાંત થશે.
- ઉપસર્ગ કરનાર પ્રત્યે ક્રોધ ન થાય-અકેવર્તી વંદન કરે તો પણ માન ન થાય-દેહ પડે તો પણ માયા ન પ્રવેશે-પ્રબળ સિદ્ધિ છતાં લોભ ન થાય.
- દ્રવ્ય-ભાવથી સંયમ લીનતા આવશે.
- શત્રુ-મિત્ર પ્રત્યે સમદષ્ટિ આવશે.
- માન-અપમાનમાં ચિત્ત સ્થિર થશે.
- શ્મશાનમાં એકાદી કાયોત્સર્ગ કરીશ.
- વાઘ-સિંહના સંયોગે પર્વત પર અરોહ અને અદ્વોભાપણું રહીશ.
- ક્રોધ રહિત પણે ઘોર તપશ્ચર્યા કરીશ.
- રજકણુ કે દેવ ઋષિ બંધાને પુહગલ સ્વભાવ માનીશ.
- ચારિત્ર મોહનીય ખપાવી અપૂર્વ કરણુ કરીશ.
- ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કરીશ.
- પૂર્ણ વીતરાગ સ્વરૂપ પામી કેવળજ્ઞાન પામીશ.
- ઘાતિકર્મ ખપાવી ભવળીજને બાળી દહીશ.
- સર્વભાવને જ્ઞેતો!-બાણુતો થઈશ.

- વેદનીય વગેરે ચાર ઠમો જ જ્યાં વર્તાતા હશે.
 - સઘળો પુદ્ગલ સંબંધ છોડી અયોગી કેવળી થઈશ.
 - પરમાણુ માત્રની સ્પર્શના વિનાનું નિષ્કલંક શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ પ્રગટશે.
 - સિદ્ધ શિલા પર સાદિ અનંત સમાધિ પામીશ.
- અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે
—મારા ગળ વગરના આ મનોરથો પૂર્ણ થશે

[૮] અન્ય મનોરથો :—

○ મારો એવો પુન્યોદ્દય ક્યારે થશે કે કલ્યાણકોની આરાધના કરતા કરતા એક દિવસ હું સાક્ષાત્ પરમાત્માના કલ્યાણકો ને નજરે નિહાળનારો કે તે કલ્યાણકોની ઉજવણી કરનારો થઈશ ?

○ તીર્થંકર પરમાત્માના કલ્યાણકોથી પવિત્ર બનેલી તીર્થભૂમિ અનેક શ્રમણ-શ્રમણીના મોક્ષગમનથી પવિત્ર બનેલી તીર્થભૂમિ આદિ તીર્થોની યાત્રા કરનારો તથા ઉર્ધ્વ-અધો-તીર્થલોકમાં રહેલા શાંતતા જિનાલયો અને જિનબિંબોને ક્યારે જુહારવા વાળો થઈશ ?

○ અનેક જિનમંદિરોના જિર્ણોદ્ધાર કરાવી, નુતન જિનાલયો ના નિર્માણ કરાવી, નુતન જિનપ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠાદિ કરાવી. પ્રાચીન જિનબિંબોની પૂર્ણ સાચવણી કરાવી, લોકોને એ રીતે દર્શન-પૂજનાદિ અભિમુખ રાખી સંપ્રતિ રાજની માફક શાસન પ્રભાવનાદિ કાર્યો કરનારો ક્યારે થઈશ ?

○ આગમો, પ્રાચીન શાસ્ત્રો, પુસ્તકો આદિ શ્રુત સાહિત્ય ને લખાવવા-છપાવવા-સાચવવા વાળો અને એ રીતે શ્રુતભક્તિ કરનારો કે જ્ઞાનની આરાધના કરનારો ક્યારે થઈશ ?

○ સંભવનાથ ભગવંતના પૂર્વભવમાં તેના જીવે, જગડુશાહે, ખેમા દેહરાણીએ જે રીતે દુષ્કાળ પીડીત લોકોના દુઃખો દૂર કર્યાં, અનાબે નું છટ્ટે હાથે દાન કર્યું પણ લોકોને દુષ્કાળમાં રાહત આપી તે રીતે હું પણ ક્યારે લોકોના દુઃખ-દારીદ્ર દૂર કરનારો બનીશ ?

સત્વહિન, ગમાર. નબળો એવો હું ગળ વગરના આવા કેટલાંય મનોરથો કરું છું. આ તો કેવળ મારા મનના ભાવો વડે હું ભાવના ભાવી રહ્યો છું. પરમકૃપાળુ પરમાત્માની અસીમ કૃપાથી મારા આવા મનોરથો પૂર્ણ થાય એવો અપૂર્વ દિવસ ક્યારે આવશે ?

[“મને આ પ્રાપ્ત થાઓ”-એવી મારી ભાવના છે.]

૧ ધન્ના-શાલીભદ્ર જેવી	દાનરુચિ
૨ જિનદાસ સોહાગ દેવી જેવું	શીલપાલન
૩ ધન્ના કાકંદી જેવી	તપશ્ચર્યા
૪ પૃથ્વીચંદ્ર ગુણસાગર જેવી	શુભ ભાવના
૫ પુનિયા શ્રાવક જેવી	સામાયિક
૬ રાવણ જેવી	પરમાત્મભક્તિ
૭ દશાણ્વલદ્ર જેવું	વંદન
૮ માહણસિંહ જેવું	પ્રતિક્રમણ
૯ બાહુબળી જેવો	કાર્યોત્સર્ગ
૧૦ વંકચૂલ જેવી	પચ્ચક્ષ્ણાણુ દહતા
૧૧ કુમારપાળ જેવું	દ્વિશાવત
૧૨ શ્રેણિક મહારાજ જેવી	શ્રદ્ધા
૧૩ શ્રીપાલ મહારાજ જેવી	નવપદ ભક્તિ
૧૪ સાધવી પુષ્પચુલા જેવી	વૈયાવચ્ચ
૧૫ મેતારજ સુનિ જેવી	કરુણાભાવના
૧૬ ઠંઠણુ ઋષિ જેવી	અભિગ્રહ દહતા
૧૭ સંપ્રતિ રાજ જેવો	જિનમંદિર પ્રેમ
૧૮ સુવ્રત શેક જેવું	પૌષધવ્રત
૧૯ ભરત મહારાજ જેવી	સાધર્મિક ભક્તિ
૨૦ જગદુશા જેવું	અન્નદાન
૨૧ વસ્તુપાલ મંત્રી જેવી	સંઘભક્તિ
૨૨ વિષ્ણુકુમાર સુનિ જેવો	શાસન રાગ
૨૩ શ્રી ચંદ્ર કેવલી જેવો	વધ્ધમાન તપ
૨૪ માસતુસ સુનિ જેવો	જ્ઞાન પ્રેમ
૨૫ દેવર્ષિ ગણી જેવી	શ્રુત ભક્તિ
૨૬ હેમચંદ્રાચાર્ય જેવું	પૂર્વાચાર્ય કૃતિમાન
૨૭ સુદર્શન શેક જેવો	સ્વદારા સંતોષ
૨૮ સિદ્ધસેન દિવાકર જેવી	ગુરુભક્તિ
૨૯ વૃષ્ણવાદી સૂરિ જેવો	શિષ્ય પ્રેમ

૩૦ ચંદનખાળા જેવી	ક્ષમાપના
૩૧ ચંદ્રશેખર રાજા જેવી	સરળતા
૩૨ ભીમા કુંડલીયા જેવી	નિર્લોભતા
૩૩ આર્ય મહાગિરિ જેવું	વ્રતપાલન
૩૪ સ્થૂલ ભદ્ર જેવું	કામવિજેતા પણું
૩૫ ચંદ્રદ્રાચાર્ય જેવો	વિનયગુણ
૩૬ વલ્કલચિરી જેવું	પહિલેહણુ
૩૭ પેથક શાહ જેવી	તીર્થભક્તિ
૩૮ ઉદામંત્રી જેવું	સાધુ-બહુમાન
૩૯ અભયકુમાર જેવી	બુદ્ધિ
૪૦ રાજા હરીશચંદ્ર જેવું	સત્વ
૪૧ શ્રીમતી જેવું	નવકાર સ્મરણુ
૪૨ કાલક સૂરિ જેવી	સત્યવાદીતા
૪૩ કૃષ્ણ મહારાજા જેવો	ગુણાનુરાગ
૪૪ પુન્યાદ્ય નૃપ જેવું	જિનદર્શન

ભાવવા યોગ્ય ખાર ભાવના!

(૧) અનિત્ય ભાવના :-

હે જીવ! આ જગતમાં શરીર-રૂપ-યૌવન-જીવિત-લક્ષ્મી-સંપત્તિ-કુટુંબમેળો -પ્રિય સમાગમ-વિષય સુખ- આરોગ્ય- બળ એ સર્વે અનિત્ય છે. પવનથી સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થયેલા તરંગની જેમ ક્ષણવિનાશી છે. નિત્ય તો એક આત્મા જ છે. માટે આ સર્વે પદાર્થોની અનિત્યતાને ચિંતવી શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપને ચિંતવ અને અનિત્ય પદાર્થોમાંથી તારી પ્રીતિને દૂર કર.

(૨) અશરણુ ભાવના :-

હે જીવ! વ્યાધિ-જન્મ-વડપણુ-મૃત્યુ-મનની પીડા- ઉપાધિ આદિથી વ્યાપ્ત એવા આ લોકમાં તારે કોઈનું શરણુ નથી ઈંદ્ર-ઉપેન્દ્રને પણ મરણુથી કોઈ બચાવી શક્યું નથી. માતા-પિતાદિ પરિવાર કે આપતજન કોઈ પણ તને મરણુ વખતે શરણુ થતાં નથી. અશરણુ એવા આ બધાને છોડીને અરિહંત-સિદ્ધ-સાધુ તથા કેવળી પ્રણિત ધર્મનું શરણુ તું ગ્રહણુ કર.

(૩) સંસાર ભાવના :-

હે જીવ! ચોરાશી લાખ જીવાયોનીથી પૂરિત આ સંસારરૂપ નાટક શાળામાં તે નટની માફક ચેષ્ટાઓ કરી. નીગોદથી પૂર્ણ પંચેન્દ્રિય સુધી ભાડાની કોટડી માફક તું કંઈ યોનીમાં પ્રવેશ્યો નથી? કે કંઈ યોનીનો ત્યાગ કર્યો નથી? આ રીતે સર્વ યોનીમાં ભટકતા સર્વ જીવો તારે માટે સ્વબળ અને પરબળ બન્યા. મિત્ર શત્રુ બન્યા. શત્રુ મિત્ર બન્યા એવું સંસારનું વિચિત્ર સ્વરૂપ વિચારી પ્રતિબંધ ન ધરતા તેનાથી નિર્વેદ પામી તારું શ્રેય સાધી લે.

(૪) એકત્વ ભાવના :-

હે જીવ! તું એકલો જન્મે છે. એકલો મરણ પામે છે. એકલો સુખ અનુભવે છે. એકલો જ દુઃખોને સહન કરે છે. કર્મો એકલો જ બાંધે છે અને ભોગવે છે. ચક્રવર્તી જેવા પણ મરણ સમયે સર્વ સમૃદ્ધિ છોડી એકલા જ બચ છે. માટે તું બધાંની મમતા છોડી દે અને શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપમાં જ લીનથા. તું એકલો છે અને તારું કોઈ નથી એવું અદિન મનથી તું સ્વીકાર કર અને મોક્ષ માટે પ્રયાસ કર.

(૫) અન્યત્વ ભાવના :-

હે જીવ! તું અને આ શરીર બંને અલગ છે. તું અંતર્દષ્ટિથી વિચાર! આ ધન-ધાન્ય-કુટુંબ-વૈભવ-બંધુ-મિત્ર-બંધુ જ અન્ય છે. તે અન્ય પદાર્થોના સંયોગ કે વિયોગથી શા માટે દુઃખને ધરે છે.

જેને મેળવવા તું પ્રયત્નશીલ છે. જેમાં તું આસક્ત છે. જેના પર તને રાગ છે તેમાંનું કંઈ તારું નથી પણ અન્ય છે. માટે આ પર પુદ્ગલરૂપ વિભાવ પરિણતી પરિહરી કેવળ જ્ઞાન-દર્શન-યુક્ત આત્મ સ્વરૂપમાં લીન થા.

(૬) અશુચિ ભાવના :-

હે જીવ! આ શરીર અશુચિથી ઉત્પન્ન થાય છે. અશુચિથી વૃદ્ધિ પામે છે. અશુચિ ધારણ કરે છે અને શુચિ વસ્તુને પણ અશુચિમય બનાવે છે.

ચરખી-લોહી-માંસ-હાડકાં - કલેબુ - વીણા-મૂત્ર - મેલથી મરપૂર અશુચિના લંડાર સમા આ શરીરમાં કોણ મોહ પામે? હે જીવ! આ અસાર શરીરનો મોહ છોડી દઈ તેને કેવળ ધર્મ આરાધનાના સાધન-રૂપ માની આત્મ કલ્યાણ સાધી લે.

(૭) આશ્રવ ભાવના :-

હે જીવ ! મન-વચન-કાયાના વ્યાપાર રૂપ યોગથી શુભાશુભ કર્મો આવ્યા જ કરે છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય, યોગ અને પ્રમાદરૂપ આશ્રવથી અનાદિ ઠાળથી કર્મને પ્રવાહ આત્મા તરફ આવ્યા કર્યો છે.

હે જીવ ! તું પાંચે આશ્રવોના સ્વરૂપને બરાબર સમજી લે. તેના દારુણ પરિણામોની પર્યાલોચન કરી તે આશ્રવોનો નિરોધ કર તો જ છેલ્લે નિષ્કર્મ થઈ મહાનંદ પદ પામીશ.

(૮) સંવર ભાવના :-

હે જીવ ! સંવર એ આશ્રવ નિરોધનું સાધન છે. કર્મો જે દ્વારેથી આવે છે. તેને રોકી લેવા સંવર ભાવને આદર.

તું સમ્યક્ત્વથી મિથ્યાત્વને દૂર કર. વિરતિને ધારણ કરી અવિરતિને રોક, પ્રમાદથી બચવા અપ્રમત થા, ત્રણ ગુપ્તિવંત થઈ ત્રણ યોગને સંવર, અને ક્ષમા-નમ્રતા-સરળતા તથા સંતોષ વડે ક્રોધ-માન-માયા-લોભ રૂપ કષાયને અંકુશીત કર.

આવો ઉત્તમ સંવર માર્ગ તને શાશ્વત સુખ આપશે.

(૯) નિર્જરા ભાવના :-

સંસારના હેતુભૂત કર્મોનું ઝરવું તેને નિર્જરા કહે છે. આવી નિર્જરા સકામ અને અકામ જે પ્રકારે કહેવાઈ છે. છ બાહ્ય અને છ અભ્યંતર તપ વડે આ સકામ નિર્જરા સાધી શકાય છે. સકામ નિર્જરાને શાસ્ત્રકારોએ પ્રશસ્ત નિર્જરા ગણાવી છે.

હે જીવ ! અનાદિકાલથી તે અકામ નિર્જરા કરી જ છે. પણ તેથી કર્મોના આવરણો સર્વથા દૂર ન થયા માટે હવે તપનો આશ્રય કરી બધાં કર્મોને નિર્જરી તારા શુદ્ધ સ્વરૂપને પ્રગટ કર.

(૧૦) ધર્મ સ્વાખ્યાત ભાવના :-

હે જીવ ! સર્વજ્ઞ ભગવંતો એ આ ધર્મ ઘણી જ સારી રીતે કહ્યો છે. દુર્ગતિમાં પડતા જીવ આ ધર્મનું આલંબન કરી ભવ સમુદ્રમાં ડુબતાં બચી બચ છે.

દેવ-દાનવ-માનવ પૂજિત તથા મોહરૂપ અધિકારને ટાળવામાં સૂર્ય જેવા, સકલ કલ્યાણના હેતુભૂત એવા જિનેશ્વર દ્વારા સારી રીતે કહેવાયેલા ધર્મને તું સેવ તો નિરૂપમ સુખ પામીશ.

(૧૧) લોક સ્વરૂપ ભાવના :-

બંને હાથ કેડ પર રાખી, પગ પહોળા કરી ઉભેલા મનુષ્ય આકૃતિ જેવો, ધર્મોસ્તકાયાદિ છ દ્રવ્યના સમુહરૂપ, સ્થિતિ-ઉત્પતિ-વ્યયના ધર્મથી યુક્ત, ચૌદ રાજ પ્રમાણ આ લોક છે તેમાં અધો-ઉર્ધ્વ-તીર્ણ ત્રણ લોક સમાયેલો છે.

હે જીવ ? તેં આ લોકમાં અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તનો કર્યાં. તેમાં કોઈ ભાગ બાકી નથી, જ્યાં તું ઉત્પન્ન ન થયો હો. હવે તેનાથી ખેદ પામી ભ્રમણ બંધ કરી અથ્ર ભાગે સાદિ અનંત સ્થિતિ માટે ભાવના કર.

(૧૨) ઝોધિ દુર્લભ ભાવના :-

અકામ નિર્જરાથી કદાચ પ્રાણી વ્યવહાર રાશીમાં આવી જાય, ત્રસપણું કે તિર્યંચપણું સુધી પણ પહોંચી જાય. કદાચ કર્મો વધુ પાતળા પડે તો મનુષ્યપણું-આર્યદેશ-ઉત્તમ જાતિ-લાંબુ આયુ-પૂર્ણ પંચેન્દ્રિયતા આદિ પણ કદાચ મળી જાય.

પરંતુ જીવને ઝોધિ રતન (સમ્યક્ત્વ) પામવું બહું દુર્લભ છે. જે એક વખત ઝોધિરતન મળી ગયું તો સંસાર પરિભ્રમણ ટળી જાય.

હે જીવ ! હવે આ અમુલ્ય અવસર તને મળ્યો છે તો અનાસક્ત ભાવ ધારણ કરી સમતા-સમાધિ લગાવીને ઝોધિરતન પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કર.

ઉપરોક્ત બારે ભાવના આ રીતે વારંવાર ભાવવી

શુભ થાયો આ સકલ વિશ્વનું એવી ભાવના નિત રહે-મૈત્રી ગુણથી ભરેલા ગુણીજન દેખી હૈયું મારું નૃત્ય કરે-પ્રમોદ દીન દુઃખીને ધર્મ વિહોણા દેખી દિલમાં દર્દ રહે-કરુણા કરે ઉપેક્ષા એ મારગની તોયે સમતા ચિત્ત ધરું-માધ્યસ્થ

(૯) અનશન (આહારત્યાગરૂપ)

ચત્તમિ જંમિ જીવાળ હોઢ કરચલગયં સુરિદત્તં
સિદ્ધિ સુહં પિ અ સુલ્હં તં ચયસુ ચઝવિવાહારં
હવે અવસર જાણી કરી સંલેખણુ સાર
આણુસણુ આદરિયે પચ્ચક્રખી ચારે આહાર
લલુતા સવિ મુકી છોડી મમતા અંગ
એ આતમ ખેલે સમતા જ્ઞાન તરંગ

૦ ભૂમિકા

મૃત્યુની ઘડી સુધી કોઈને પણ ડોક્ટર, દવા, ગોળી, ઈન્જેક્શન, ઓપરેશન વગેરેમાં મુંઝતી નાખવાનું યોગ્ય નથી. મરણને સમાધિમય બનાવવું તે વધુ આવશ્યક છે.

તે માટે છેલ્લે ચારે આહારના પચ્ચક્રખાણુ કરાવવા. ચાર આહારની શક્તિ ન હોય તો ત્રણ આહારના પચ્ચક્રખાણુ કરાવવા. તે પણ શક્ય ન લાગે તો અમુક અમુક સમય માટેના સાગારી પચ્ચક્રખાણુ કરાવીને પણ ચાર આહાર ત્યાગ કરાવવા. જેથી વચ્ચે આહારની જરૂર પડે તો લઈ શકે. પણ બાકી સમયમાં ચાર આહાર ત્યાગ ચાલુ રહે.

સારી સ્થિતિમાં મુકી સહીયં પચ્ચક્રખાણુથી ચાર આહારના ત્યાગની ટેવ પાડવી.

૦ હે જીવ! તેં મેરૂ પર્વત કે તેના સમુદાય રૂપ પર્વતોથી પણ આધિક એવો અશનાદિઠ ચાર પ્રકારનો આહાર ખાધો છે. પણ હજી તને તૃપ્તિ થઈ નથી. માટે હવે ચારે પ્રકારનો આહાર તજ દે.

૦ જીવેને મનુષ્યગતિ અને તિર્યંચગતિમાં આહાર અતિ સુલભ છે. દેવગતિમાં પણ આહાર સંબંધિ વિશેષ ચિંતા નથી. નરકગતિમાં પણ કદાચ આહારનો પ્રશ્ન ગૌણ ગણીએ. (પર્યાન્ત આરાધનાદિમાં તો ચારે ગતિમાં આહાર સુલભજ કહ્યો છે) પણ આહાર ત્યાગરૂપ વિરતિ અતિદુર્લભ છે.

માટે હે જીવ ! તું પણ ચારે આહાર ને તજી દઈને અણાહારી પદની ભાવના કરતો સમાધિ મરણ માટે પ્રયત્ન કર.

૦ હે જીવ ! ચારે પ્રકારનો આહાર, જીવને છકાય જીવ સમુદાયના વિનાશ કર્યા વિના, કરાવ્યા વિના, અનુભોદ્યા વિના પ્રાપ્ત થતો નથી. આ વિરાધના ભવબ્રમણ સંબંધિ દુઃખના કારણભૂત છે માટે તે આહારને તું તજી.

૦ જે ચાર પ્રકારના આહારનું ભાવપૂર્વક પ્રત્યાખ્યાન કર્યું છતે- ત્યાગ કર્યું છતે જીવને દેવેન્દ્રપણું અને સિદ્ધિ સુખ પણ સુલભ છે.

માટે હે જીવ ! તું ચારે પ્રકારના આહારને તજી દે.

૦ તે ઘના અને શાલીભદ્ર ને ધન્ય છે, મેઘકુમારને પણ ધન્ય છે જેણે શરીરનું મમત્વ છોડી, આહારની લાલસા છોડી અને દુર્લભ એવા અનશનના પરિણામ કર્યા તો મોક્ષ અને દેવતાની પદવીને પ્રાપ્ત કરી.

માટે હે જીવ ! તું પણ આહાર લાલસા છોડી અનશન ના પરિણામ ને ધારણ કર.

૦ ઠંઠણ કુમારે છ માસ પરિષદ સહો પણ અસન-પાન (આહાર) લીધાં નહીં શ્રી ઋષભદેવ પરમાત્માએ એક વર્ષ આહાર ન લીધો કેટલાંયે ઋષિ મુનિઓએ પણ અંત સમય બાળી અનશન કર્યા તો ગાઠ કર્મોની નિર્જરા કરી.

તે રીતે હે જીવ ! તું પણ ચારે આહારનો ત્યાગ કર. છેવટે મુઠસી-ગાંઠસી પચ્ચક્રખાણ કરીને પણ સતત આહારત્યાગના પરિણામને ધારણ કર. -કારણ- તું આ આહાર નિમિત્તે સર્વ નરકને વિશે કે સર્વ મલેચ્છ જાતિમાં ઉપનયો છે. સંસાર ચક્રને વિશે અનેક પુણ્યલો આહારપણે પરિણમાવ્યા છતાં તૃપ્તિ પામ્યો નહીં.

હવે તો હે ચેતન ! તું એટલું જ વિચાર કે “શું મેં ભોગવીને છાંડ્યું નથી. તો હવે જીવનને ઠાંઠે પહોંચેલા એવા મારે આહાર વડે શું કરવાનું ?”

આવી ઉત્તમ ભાવના ભાવી-ચિંતવના કરી, આહાર મમત્વને હું ઘટાડી રહ્યો છું મુઠીસહીય પચ્ચક્રખાણ કરવા વડે તેમજ વિવેધ અભિગ્રહો કરવા વડે હવે વારંવાર આહાર ત્યાગ કે તેની આસક્તિ ત્યાગ માટે પ્રવર્તુ છું છેવટે ચારે આહાર ત્રિવિધે વોસિરાવવાની ભાવના રાખું છું.

આહાર [વોસિરાવવા] ત્યાગ અંતર્ગત

“ઉપધિ દેહાદિ વોસિરે” અધિકાર

વાહિરિભંતર ઉવહિ સરીરાદિ સમોઅણ
મળસા વ્યકાણં સવ્વં તિવિહેણ વોસિરે

બાહ્ય ઉપધિ [વસ્ત્રાદિક], અભ્યંતર ઉપધિ [ક્રોધાદિક], શરીર વગેરે (તથા) ભોજન સહિત સર્વેને મન-વચન-ક્રયાએ કરી પણ પ્રકારે હું વોસિરાવું છું.

આ રીતે અનશન દ્વારા ચાર આહારનો ત્યાગ એટલે કે વોસિરાવવા [ન્યુત્સર્જન] સાથે બાહ્ય-અભ્યંતર ઉપધિ અને આ શરીર પણ મારે વોસિરાવવાનું જ છે.

૦ પરિગ્રહ-ઉપધિ ત્યાગ :-

નિર્મમપણને વિશે ઉદ્ધમવંત થયેલો એવો હું સર્વ મમત્વનો સમસ્ત પ્રકારે ત્યાગ કરું છું. મારે હવે એક આત્માનું જ અવલંબન છે. બાકી સર્વે વોસિરાવું છું.

વસ્ત્ર, પાત્ર, મકાન, ધાન્ય, કુટુંબ અથવા વસ્ત્ર, પાત્ર, ઠાંડો, ઉપકરણ આદિ સર્વ બાહ્ય પરિગ્રહને તથા કષાય, વેદ, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ મમત્વ, લોભ વગેરે અભ્યંતર પરિગ્રહ કે ઉપધિને મન-વચન-ક્રયાથી વોસિરાવું છું.

સુંદર તરુણી વિશે, સુંદર રત્નો વિશે, સુંદર રૂપ કે શબ્દોને વિશે, શય્યા-પાટ-પાટલા કે સંથારાને વિશે. મારો દેશ-મારું નગર-મારું ગામ એવા શબ્દોને વિશે-સંગીતને વિશે, સ્વભાવની વિશેષતા અંગે જે કંઈ મમત્વ ખુદ્ધિ કે રાગ ધારણ કર્યો હોય તે સર્વેને ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસિરાવું છું.

મારા ચેતન સ્વરૂપ આત્મા સિવાય જે કોઈ પરવસ્તુને મેં મારી માની હોય, મમત્વ ભાવ થયો હોય તે સર્વ પરપૌંદ્રગદિક વસ્તુઓને હું હવે વોસિરાવું છું.

૦ સંબંધ-પરિત્યાગ :-

અનંતા ભવ ભમતાં જે કોઈ સંબંધો મેં કર્યા હોય તે સર્વે સંબંધોનો પરિ-ત્યાગ કરું છું.-વોસિરાવું છું.

મારા જીવે દુઃખની પરંપરા સંજોગ-સંબંધને આશ્રીને સર્જ છે. તેથી એ સર્વ સંયોગ-સંબંધોને હું મન-વચન-કાયાએ કરી વોસિરાવું છું.

અનાદિ ભવમાં અનંતકાળ ભમતા મારા જીવે જે જુદી જુદી માતાઓના દુધ પીધાં તે એકઠા કરતા સાગરના પાણી કરતાં પણ વધી જાય અને તે તે ભવોમાં તે જાતિયોને વિશે જેટલા રૂઢન કર્યા છે-આંસુ પાડ્યા છે તે સમુદ્રના પાણી કરતાં પણ વધી જાય છે. વળી ચોરાશી લાખ યોનિમાં એક એક યોનિ મધ્યે આ જીવ અનંતવાર ઉત્પન્ન થયો અને આ લોકમાં વાળની અણી જેટલો ભાગ પણ ખાલી નથી કે જ્યાં સંસારમાં ભટકતાં હું જન્મ્યો કે મર્યો ન હોઉં.

હવે જ્યારે મને કૃત્યાણુ મિત્ર ગુરુ ભગવંતના વચને સમજાણુ મળી છે ત્યારે હું આ સર્વે સ્થળને વિશે-સર્વે સંબંધને વિશે-સર્વે જાતિ અને યોનિને વિશે નિર્વેદ પામ્યો છું.

હવે હું પુત્ર-પુત્રી-માતા-પિતા-ભાઈ-બહેન-મિત્ર-નોકર-માલિક-સ્વજન-પરિજન એવા તમામ સંબંધોને વોસિરાવું છું.

એ સર્ગાં-એ રનેહી-એ સ્થળ-એ જાતિ-એ યોનિ સર્વેમાંથી મારા મમત્વભાવનો હું ત્યાગ કરું છું. મન-વચન-કાયાથી વોસિરાવું છું.

૦ દેહ વોસિરાવવો :-

આ દેહ પરના મમત્વનો-દેહ ભાવનો-હવે હું ત્યાગ કરું છું. મારા છેલ્લા શ્વાસ હોય ત્યારે આ શરીરને પણ વોસિરાવું છું.

સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં મેં ચૌદ રાજલોકમાં રહેલાં સર્વ પુદ્ગલ પરમાણુને ગ્રહણ કર્યાં છે-શરીર રૂપે પરિભ્રમણ કર્યું છે. આ દેહની ભાંજગડમાં મારા જીવે પાપ કરવામાં અને ભોગવવામાં કાંઈ ખાટી રાખ્યું નથી. તેથી પાંડિત મરણની અભિલાષાવાળો હું દેહના મમત્વને પણ તજું છું.

કોઈપણ દેશમાં, કોઈપણ કાળમાં, કોઈપણ સંયોગોમાં આ દેહનો ત્યાગ કરવાનો અવસર આવે તો પણ આરાધનાનું મારું લક્ષ્ય ચુકાય નહીં તે માટે આ નશ્વર દેહના મમત્વનો હું ત્યાગ કરું છું.

પૂર્વ ભવના પણ મેં નહીં વોસિરાવેલા શરીરો હવે વોસિરાવું છું. જે શરીરના કલેવરોનો ઉચિત્તારાદિક ઝની આરંભ સમારંભમાં ઉપયોગ થતો હશે—તે નિમિત્તો મને અધિકરણ રૂપે હિંસા લાગતી હશે. મારો આત્મા કર્મથી દંડાતો હોય તો આ પ્રમાણે દેહને વોસિરાવવાથી મારો આત્મા હવે ઝચી જશે.

આ રીતે પૂર્વના તમામ શરીરો—કલેવરો મેં વોસિરાવ્યા છે. હવે મારે તે કલેવર સાથે કોઈ સંબંધ નથી.

આ ભવે પણ છેલ્લા શ્વાસે મારા દેહને હું વોસિરાવું છું. જેથી મારી સમાધિ ટકી રહે. તેવી ભાવના ભાવું છું.

ભવ અનંત ભમતાં થકાં કીધા દેહ સંબંધ
ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરું તીણુશું તે પ્રતિબંધ
ભવ અનંત ભમતાં થકાં કીધાં પરિગ્રહ સંબંધ
ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરું તીણુશું તે પ્રતિબંધ

રાજ રાત્રીએ પણ વોસિરાવવાની ભાવના ભાવવા નીચેની ગાથા બોલી જવી—તેના અર્થની ચિંતવના કરવી.

જઈ મે હુજ્જ વમાઓ હમસ્સ દેહસ્સ માઈ ચ્યગિણ
આહારમુવહી દેહ સવ્વં તિવિદ્દેગ વોસિરિજં

જે મારા દેહનું આ રાત્રીએ જ મરણ થાય તો મેં આહાર—ઉપધિ [વસ્ત્ર—ઉપકરણ] અને દેહને મન—વચન—કાયાથી વોસિરાવ્યાં છે.

(૧૦) નવકાર મંત્ર સ્મરણ

નાગાવિહ પાવપરાયણોત્તિ જં પાવિક્કણ અવસાણે
જીવો લહઇ સુરત્તં તં સરસુ મણે નમુક્કારં

દશમે અધિકારે મહામંત્ર નવકાર

મનથી નવિ સુકો શિવસુખ સહકાર

એહ જપતાં જાથે દુર્ગતિ દોષ વિકાર

સુપરે એ સમરો ચૌદ પૂરવનો સાર.

૦ ભૂમિકા

દશમો અને છેલ્લો અધિકાર તે નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરવું-
ધ્યાન કરવું.

શુભ યોગથી એક જ નમસ્કાર થાય તો પણ દણાં કર્મેને ભસ્મીભૂત
કરી દે છે. તેથી આ નવકાર મહામંત્ર માટે ત્રણ બાબત ખાસ યાદ રાખવા
જાણીએ છે.

૦ અંત સમયે દેવળ નવકાર મંત્રનું રટણ રાખવું.

૦ ખીજું કંઈ સાંભળવા-બોલવાની શક્તિ ક્ષીણ થઈ ગઈ હોય
ત્યારે પણ નવકાર મંત્ર સાંભળાવવો.

૦ “શ્રીમતી”ની માફક પજો પગ રટણ રાખવું.

૦ નમસ્કાર મંત્રનું મહત્વ :-

૦ જુદાં જુદાં પાપ કાર્યમાં પરાયણ એવો જીવ પણ નમસ્કાર
મંત્રને અંત સમયે પામે તો દેવપણાંને પ્રાપ્ત કરે છે. માટે હે જીવ!
તું નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કર.

૦ સ્ત્રીઓ મળવી સુલભ છે. રાજ્ય મળવું સુલભ છે. દેવપણું
પામવું સુલભ છે, પણ નવકાર મંત્ર પામવો અતિ દુર્લભ છે માટે
હે જીવ! નવકાર મંત્ર સ્મરણ કર.

૦ એક ભવમાંથી ખીજા ભવમાં જતા જીવને નવકાર મંત્રની
સહાયથી પરભવને વિશે મનોવાંછિત સુખ સાંભવે છે માટે હે જીવ!
તું નવકાર મંત્રનું રટણ રાખ.

૦ જે નવકાર મંત્રને પામવાથી ભવરૂપ સમુદ્ર પણ ગાયત્રી ખરી જેટલો અલ્પ થઈ જાય છે, જે મોક્ષના સુખને સત્ય કરી આપે છે. તે નમસ્કાર મહામંત્રને હે ચૈતન ! તું નિત્ય ધારણ કર.

૦ નવકાર મંત્રનો માત્ર ન (એક અક્ષર) બોલનારો જીવ સાત સાગરોપમ સુધી નારકીના આયુષના ભેગા કરેલા દહીયા ખપાવે છે.

— એક પદ બોલનાર પચાસ સાગરોપમ જેટલા નારકીના આયુ ના દહીયા ખપાવે છે.

— સમગ્ર નવકારમંત્ર ગણવાથી ૫૦૦ સાગરોપમ સુધીના નારકીના આયુના દહીયા ને ખપાવનારો થાય છે.

માટે હે આત્મનુ ! તું પળે પળે નવકાર મંત્રનું રટણ ચાલુ રાખ. ખીજે ચિત્તને જવા દઈશ નહીં.

૦ મરણ ને વખતે અરિહંત ને કરાતો એક નમસ્કાર પણ સંસારનો નાશ કરવા સમર્થ છે તેમ જિનેશ્વરેએ ઉપદેશીલ છે [લક્ષ્મી-પરિજ્ઞા-૭૭] માટે હે ચૈતન ! તું નવકારનું સ્મરણ કર.

૦ સર્વામંત્ર શિરોમણી, શાશ્વત, કષ્ટવિહારણ, મંગલ કારણ, વિદ્ય નિવારક, દુર્ગતિ ભંજક, સદ્ગતિ ધારક ભવરૂપ તારક, એવા નમસ્કાર મંત્રને સદા હૃદયમાં ધારણ કરીશ તો હે જીવ ! શાત્રના ચૌદે પૂર્વ નો સાર ધારણ થશે.

૦ નમસ્કાર રતન પ્રાપ્ત થતાં સર્વ કંઈ પ્રાપ્ત થયું સમજવું. રાધાવેધ કરવો—મૂળ સહિત પહાડ ઉખેડી નાખવો કે આકાશ માર્ગે ગમન કરવું તેના કરતાં પણ નમસ્કાર રતન પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે.

માટે હે ચૈતન ! તને સહજ પ્રાપ્ત થયેલા આ અમૂલ્ય રતનને બરાબર જાળવ. વળી અગ્નિ શીતળ બની જવો કે ગંગા નદીનું વહેણ અવળી દિશામાં વહેવું એવું કદાચ ન બનવાનું બની જાય. પણ પંચ પરમેષ્ઠીને કરેલો નમસ્કાર મોક્ષ ફળ ન આપે તેવું કદાપી ન બને. માટે નવકાર મંત્રનું નિત્ય સ્મરણ કર

૦ નવકારમંત્ર પ્રભાવ :—

૦ માત્ર અંત સમયે નવકાર મંત્ર સાંભળનાર શમળી સીંહલ દેશની રાજકુમારી સુદર્શના થઈ.

૦ શબ્દથી નવકાર મંત્રને ભૂલી જવા છતાં અંત સમયે કેવળ નવકાર મંત્રનું ભાવથી રટણ કરનાર ચોર શૂળીએ મરણ પામવા છતાં વ્યંતર દેવ થયા.

૦ મોતના મુખ પાસે ઉભેલા શીવકુમારે ભયથી બચવા નવકાર ગણ્યો તો જીવ પણ બચી ગયો અને સુવર્ણ પુરુષ પ્રાપ્ત થયો.

૦ પાર્શ્વપ્રભુએ સેવક ને કહીને બળતા એવા નાગને નવકાર સાંભળાવ્યો તો તે નાગ ઘરભેન્દ્ર થયો.

૦ નવકાર મંત્રને પામીને ભીલ-ભીલડી રાજસિંહ અને રતનવતી નામે રાજ-રાણી થયા.

૦ નવકાર મંત્ર સ્મરણ તત્પર રાજસિંહ રાજ પાંચમા દેવલોકે ઈંદ્રપણું પામ્યો. રતનવતી રાણી તેના આરાધનથી પાંચમા દેવલોકે સામાનિક દેવપણું પામી બંને મહાવિદેહે જન્મી મોક્ષ પામશે.

૦ નવકારમંત્ર પરાયણ શ્રીમતીએ ઘડામાં હાથ નાંખ્યો તો સર્પ મટીને કૂલની માળા થઈ ગઈ.

સુભગ નામે સામાન્ય નોકર પણ નવકાર મંત્રના ધ્યાનથી સુદર્શન શેઠ બન્યો.

આવા તો અનેક દષ્ટાન્તો શાસ્ત્રોના પાને નોંધાયા છે. જે માત્ર મૃત્યુ સમયે જીવનમાં એક જ વખત નવકાર મંત્ર સાંભળનાર પણ તરી જાય તો હે ચેતન! તારે માટે તો નવકાર મહામંત્રનું સતત રટણ-ધ્યાન એજ કરવા યોગ્ય છે.

૦ નમો અરિહંતાણું

સર્વ ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીમાં જે થયા અને હવે થશે. તેવા અરિહંતોને નમસ્કાર થાયો.

ભરત-ચૈરાવત કે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિચરતા કે જંબૂદ્વિપ-ઘાતકી ખંડ-અર્ધ પુષ્કરવરમાં વિચરતા સર્વ અરિહંતો ને મારા નમસ્કાર થાયો.

ગૃહસ્થપણે-છત્રસ્થપણે-કેવળીપણે રહેલા સમવસરણમાં બેઠેલા-દેવછંદામાં રહેલા કે આમનુઆમ વિચરતા અરિહંતોને મારા નમસ્કાર થાયો.

તીર્થંકર નામ જોત્ર બાંધતા-વેદતા કે ભાવિ માં બાંધનારા સર્વ અરિહંતોને મારા નમસ્કાર હો.

ઠાળા-રાતા-ધોળા-નીલા-કંચનવર્ણા એવા પાંચે વર્ણમાં રહેલા-અરિહંતોને મારા નમસ્કાર હો.

ગર્ભમાં રહેલા-જન્મેલા - બાહ્યાવસ્થામાં રમતા - કુમારાવસ્થા વાળા-પરિણીત કે સંતતિ યુક્ત સર્વે ભાવિ અરિહંતોને મારા નમસ્કાર થાઓ.

પૂજ્ય સાગરજી મ. સા. [આગમોદ્ધારક આચાર્ય દેવેશ શ્રી આનંદસાગર સૂરીશ્વરજી] એ કહેલું કે અંતિમ અવસ્થામાં તદ્દન છેલ્લા થાઓ ચાલતા જણાય ત્યારે માત્ર “નમો અરિહંતાણુ” ગણવું.

તેથી હે જીવ! તું પણ “નમો અરિહંતાણુ”નું રટણ કર.

૦ નમો સિદ્ધાણુ-

લાખો ભવથી બાંધેલ કર્મરૂપી ઈંધન જેણે બાળીને ભસ્મ કર્યું છે તેવા સિદ્ધોને મારા નમસ્કાર હો.

કર્મ ખપાવી જેઓ સિદ્ધ થયા છે કે થશે તે પ્રત્યેકના મારા ત્રિવિધે ત્રિવિધે નમસ્કાર હો.

તીર્થસિદ્ધ-અતીર્થસિદ્ધ-એકસિદ્ધ-અનેકસિદ્ધ-સ્વલિંગ-અન્યલિંગ-કુલિંગ સિદ્ધ- તીર્થંકર-સામાન્ય- સ્ત્રીલિંગ-પુરુષલિંગ-નપુંશક લિંગપણે- પ્રત્યેક ખુદ-ખુદ બાધિત સ્વયંખુદ- બેઠેલાસિદ્ધ-ઢળી પડેલાં સિદ્ધ- ઠાઉસ્સગમાં રહેલા-સૂતેલા એવા જે કોઈપણ રીતે સિદ્ધ થયા હોય તે સર્વને મારા નમસ્કારહો.

બાળપણે-યૌવનવયે- વૃદ્ધપણે-કુમારવયે જે કોઈપણ રીતે સિદ્ધ થયા હોય તેને મારા નમસ્કાર હો.

સવારે- સાંજે-મધ્યાહ્ને-મધ્યરાત્રિએ કોઈ પણ સમયે સિદ્ધ થયા હોય-ચતાં હોય કે ભાવિમાં થશે તે સર્વે સિદ્ધોને મારા નમસ્કારહો.

દ્રીપમાં-જંગલમાં-સમુદ્રમાં- દેવતા એ હરણ કરેલ કે પર્વતને વિશે સિદ્ધ થયા હોય તે સિદ્ધોને મારા નમસ્કાર થાઓ.

હું સર્વોદ્ધર થી સિદ્ધ ભગવંતને નમસ્કાર કરું છું.

૦ નમો આગ્રિયાણુ

જિન વચનને સૂત્રપણે શુથીને અમને આપ્યું તે-દ્વાદશાંગી રચનાર સર્વે ગણધર ભગવંતોને-ચૌદ પૂર્વી કે ઓછા પૂર્વના જ્ઞાનને ધારણુ કરતાં, વાચનાચાર્ય કે ગાગીયાર અંગનાં ધારક એવાં સવળાં આચાર્યને મારા નમસ્કાર થાઓ.

જ્ઞાનાચાર-દર્શનાચાર-ચારિત્રચાર-તપાચાર-વીર્યાચાર એ પાંચે આચારને પાળનારા-પળાવનારા, સુધીર-ગંભીરાદિ ગુણુવાળા, જિન-વચન પ્રકાશિત કરનારા, શક્તિ અનુસાર જૈન શાસનની પ્રભાવના કરતા, પ્રવચનના સારનો ગૂઢ મર્મ સમજાવતા એવા સર્વે આચાર્યોને મારા નમસ્કાર થાઓ.

કોઈપણ ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવમાં ભૂતકાળમાં થયેલા-ભાવિમાં થનારા સર્વે આચાર્યોને મારા નમસ્કાર થાઓ.

સર્વ આદરથી સર્વ સૂરિજનોને મારો નમસ્કાર થાઓ.

૦ નમો ઉવજ્ઞાયાણું

આચાર્યાંગાદિ બાર અંગ-ઉપાંગ સાથે શ્રુત જ્ઞાનને ધારણ કરનારા, શિષ્ય સમુદાયના હિતને માટે શ્રુતજ્ઞાનના અર્થને નિરંતર વહાવતાં, કર્મક્ષય માટે શુદ્ધ લેશ્યાવાળા ઉપાધ્યાયભગવંતોને મારો નમસ્કાર થાઓ.

શ્રુતને ભણાવવામાં શ્રમની દરકાર નહીં કરતાં, જ્ઞાન સાથે દર્શનની પણ સમૃદ્ધિવાળા, ઘણાં ભવિ જીવોને ઓધને ઉત્પન્ન કરનારા એવા ઉપાધ્યાયોને હું પ્રણામ કરું છું.

સર્વ આદરથી સર્વ ઉપાધ્યાયને મારા નમસ્કાર થાઓ.

૦ નમો લોએ સવ્વ સાહુણું

ત્રિકરણ યોગે સર્વ સાધુઓને હું વંદન કરું છું.

ત્રણગુપ્તિ એ ગુપ્ત-પાંચ સમિતિને વિશે જ્યણાવંત-મિથ્યાત્વના લોપક-મોક્ષમાર્ગમાં સહાયક-કષાયોથી પરિવર્જિત-છકાયજીવોના રક્ષણહાર. એવા સર્વે મુનિ ભગવંતને નમસ્કાર હો.

વ્રતમાં દૃઢતાવાળા-વ્રત ગુણોથી યુક્ત-ઉત્તમ સત્વવાળા-સર્વકાળે અપ્રમત્ત-સ્વહિતના સાધક શ્રમણ ભગવંતોને હું પ્રણામ કરું છું.

સર્વ આદરથી હું લોકમાં રહેલા સર્વ સાધુ ભગવંતોને નમસ્કાર કરું છું.

જગતમાં શ્રેષ્ઠ એવા આ પંચ પરમેષ્ઠિને મારા નમસ્કાર સદા-સર્વદા થાઓ.

આના કરતાં ચડિયાતા બીજા કોઈ નમસ્કારને યોગ્ય નથી. દરેક કલ્યાણોમાં વિશેષ કલ્યાણુકારી, મંગલિકોમાં પરમ મંગલિક, પવિત્રમાં પવિત્ર, સર્વશ્રેષ્ઠ અને ચૌદ પૂર્વનો સાર તથા સર્વ પાપનો નાશ કરનાર.

એવા નમસ્કાર મંત્રની જ આરાધના કરવી-
પછી બીજાનું કાર્ય જ શું રહે ?

સંસાર સમુદ્રમાં અટવાતા નક્કી મને પૂર્વે આ મંત્ર મળ્યો નથી. તેથી જ મારે જન્મ મરણ ચાલું છે. જો પહેલાં મને નવકારમંત્ર મળ્યો હોત તો કર્મક્ષય કેમ ન થયો ?

અથવા તો મેળવ્યો હશે તો પણ મેં આ નવકારમંત્ર દ્રવ્યથી જ જાણ્યો હશે પણ ભાવથી ધાર્યો નહીં હોય. માટે હવે હું આ નમસ્કાર મહામંત્રની ભાવથી પ્રચતનપૂર્વક આરાધના કરીશ.

હવે મારે નવકારમંત્ર એ જ શરણ રૂપ છે.

[આ રીતે દશમે અધિકારે “નવકાર મંત્ર” કહ્યો.
અંત સમયે તો માત્ર તેનું જ રટણ રાખવું]

આ રીતે સમાધિ મરણ માટેના દશ અધિકાર [દ્વાર]નું વર્ણન વિસ્તારથી કર્યું—તદ્ અંતર્ગત.

“વિષય છંદો” — “ઋષિગુણ” — “વોસિરે” ત્રણ અધિકારો પણ ઉપયોગીતા જાણી મુક્યા છે આ ઉપરાંત—

- સંલેખના કર્ષ રીતે કરવી ?
- પરિષદ આવે તો શું કરવું ? અને
- ચૈત્યવાંદન અધિકાર

એ ત્રણ વધારાના અધિકારો પાર્શ્વચંદ્ર મુનીશ્વર કૃત સ્તવન— [પાંચસો વર્ષ પ્રાચીન છે] તેમાં આપેલ છે.

સમાધિમરણ માટેના દશદ્વારોની મારી આ વિસ્તૃત વિવેચના મારા પોતાના અત્મકલ્યાણ અને સમાધિ માટે મેં તૈયાર કરી છે. બીજા ભવિષ્યવાને પણ તે મૃત્યુને સમાધિમય બનાવવા ઉપયોગી થ.ઓ.

એ જ હાર્દિક અભ્યર્થના.

સમાધિ મરણ માટે અનેક રચના પૂર્વાચાર્યોની બનાવેલ છે. તે વાંગી વિચારી અત્રે દશ દારુનું વિસ્તૃત વિવેચન તૈયાર કર્યું છે. અનેક “અન્તિમ સાધના”નો સાર એક સાથે સમાવવાનો નમ્ર પ્રયાસ મારી બુદ્ધિ મુજબ આ વિવેચનમાં છે.

આરાધક એવા પૂન્ય સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતો તથા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ વારંવાર [છેવટે મહિને એક વખત] આ પ્રમાણે પોતાની આરાધના કરી શકે, તેમજ લાંબી માંદગી ભોગવી રહેલાને પણ જે કંઈ નિત્ય આરાધના કરવાની હોય, તેને એક એક દારુનું વિસ્તૃત વર્ણન વાંચવા સાંભળવા અને વિચારવા ઉપયોગી અને તે રીતે આરાધનાનું ભાથું તૈયાર કરેલું છે.

અન્તિમ આરાધનાના વર્ણનો જુદી જુદી રીતે જોવા મળે છે. તેમાં પુન્યપ્રકાશ સ્તવન તથા પર્યન્ત આરાધનાને આધારભૂત ગણી આ વર્ણન કરેલ છે. અન્તિમ આરાધના માત્ર આ જ ક્રમમાં થઈ શકે તેમ ન વિચારવું કારણ કે ચાર પ્રકારે, છ પ્રકારે અને સોળ પ્રકારે પણ અન્તિમ આરાધના ના વર્ણનો જોવા મળે છે.

આ ભવ-પરભવમાં જે પૃથ્વિકાયાદિની વિરાધના થઈ હોય તે “આલોચના અધિકાર”માં લીધી છે અને પૃથ્વિકાયાદિના ભવમાં આપણા આત્માએ કરેલી વિરાધના “આમણા-અધિકાર”માં લીધી છે.

પાકી દુષ્કૃત ગર્હા અધિકારમાં આ બંને પ્રકારની વિરાધનાનો સમાવેશ થઈ શકે છે. [જેમ નંદન ઋષિની આરાધનામાં અતિચારોની આલોચના દુષ્કૃત ગર્હા રૂપે રજૂ થઈ જ છે.]

કેવળ આરાધનાની બુદ્ધિથી અને આત્મ શુદ્ધિ કરવાના એકમાત્ર લક્ષ્યને નજર સમક્ષ રાખી સમાધિ મરણના આ અધિકારો વાંચવા અને ચિંતવવા.

જુદી જુદી “અન્તિમ આરાધના”માં પણ —“પૂર્વ મહર્ષિઓ મરણ સમયે સમાધિ કેમ ટકી રહે”-એ એક વાતને જ મહત્ત્વ આપે છે.

મને-તમને-સૌને મરણ સમયે સમાધિ ટકી રહે તે રીતે કરેલ આ મુવિસ્તૃત અન્તિમ આરાધના આપણા સૌના જીવનમાં ચરિતાર્થ બનો, એ જ કરબદ્ધ પ્રાર્થના.

— મુનિ દીપરત્નસાગર

વિભાગ-૨

-: કેટલીક અતિમ સાધનાઓ :-

(૧) શ્રી કામગજેન્દ્ર સાધુની આરાધના

કામગજેન્દ્ર સાધુ પોતાનું આયુ અલ્પ છે તેમ જાણીને સંલેખના કલ્પ કરી સંથારા ઉપર ખેસી ખોલવા લાગ્યા.

ત્રણ લોકના ગુરુ, ત્રણ લોકના પ્રથમ મંગળ રૂપ એવા ઋષભદેવ તેમજ બાકીના જિનેશ્વરોને પ્રણામ કરી હવે સામાયિક ઉચ્ચરુ' છું, હે ભગવંત! ત્રિવિધ યોગ-કરણ વડે કરી સામાયિક એટલે “રાજ દ્વેષ વચ્ચેનો માધ્યસ્થભાવ” તે રૂપ સમતાસ્વરૂપ સામાયિક અંગીકાર કરુ' છું.

○ લોભ-મોહ યુક્ત મારા વડે સૂક્ષ્મ કે બાહર પ્રાણુ વધ થયો હોય તે સર્વને ત્રિવિધે ત્રિવિધે હું વોસિરાવું છું.

○ હાસ્ય ભય લોભ ક્રોધ મોહથી જૂઠું બોલ્યો હોઉં.

○ થોડું કે વધુ પારકું વગર આપેલું લીધું હોય.

○ મનુષ્ય, તિર્યંચ, દિવ્ય કૈશુન સંયોગ મેં ચિત્તમાં ચિંતવ્યો હોય.

○ સચિત્ત અચિત્ત કે મિશ્ર પરિગ્રહ કોઈ પ્રકારે એકઠો કર્યો કે મમતા કરી હોય.

○ રાત્રે અશનાદિક આરોગ્યાં હોય.

○ જે મને મનમાં મમત્વ તેમજ સુંદર તરુણી સ્ત્રીઓ વિશે, સુંદર રત્નો તથા રૂપો વિશે મમત્વ ભાવ થયો હોય.

○ વસ્ત્ર-પાત્ર ઢાંઢો ઉપકરણ શિખ્યો ઉપર મમત્વ ભાવ થયો હોય.

તે સર્વને ત્રિવિધે ત્રિવિધે હું વોસિરાવું છું.

— તે સર્વને ત્રિવિધે વોસિરાવું છું.

○ સુંદર પુત્ર, પુત્રી, નોકરો, ભાઈઓ, બહેનો, માતા, પિતા, મિત્રો ઉપર અત્યંત સ્નેહ થયો હોય.

○ આલિંગ, સ્વજન, પરજન, ભવન, બંધુ, શર્યા, પાટલા, પાટ, સંથારા, શરીર વગેરેમાં મમત્વ ભાવ થયો હોય.

મને ટાઢ કે તાપ ન લાગે તેવો ગર્વ કર્યો હોય અથવા મારો પોતાનો સ્વભાવ સુંદર માન્યો હોય.

મારો દેશ, મારું નગર, મારું ગામ એવા શબ્દોમાં સંગીતમાં

મમત્વ-રાગ બુદ્ધિ કરી હોય- તે સર્વે ત્રિવિધે વોસિરાવું છું

મૂઠ ભાવથી કોઈ જીવ ઉપર મેં કોપ કર્યો હોય, એવી જ રીતે માન, માયા અને પારકા દ્રવ્યમાં લોભ કર્યો હોય, રાગમાં આસક્ત થઈ મારાથી કોઈ કષાયો સેવાઈ ગયા હોય તે સર્વ પાપને હું વોસિરાવું છું.

કોઈ જીવને એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન પર ખસેડયા હોય, રાગ દ્રેષથી કોઈની ચાહી-ચુગલી ખાધી, નિષ્કુર-કઠોર-આકરાં દુર્વચનો કોઈને સંભળાવ્યાં, મર્મ શબ્દો કહી કોઈનાં હૃદય વીંધ્યા હોય, કોઈને આપવાનું કહી આશાલાંજ કર્યો હોય, કોઈને આપતાં અટકાવ્યો હોય, જે દીન, પરાલવીત, ગ્રહ-રોગથી ઘેરાએલા તેવાની વિડંબના પૂર્વક મશકરી કરી, બીજા ભવોમાં પણ જે મેં અનિષ્ટ-કટુક વચન કોઈને કહ્યું હોય.—

તે આ મારાં ખામણાં સમયે દરેકને યાદ કરી પુનઃ પુનઃ ખમાવું છું. મિત્ર હો અમિત્ર હો મધ્યસ્થ હો, હવે હું દરેક પ્રત્યે મધ્યસ્થ ભાવ રાખું છું. મિત્રને ખમું છું. શત્રુને ખમાવું છું. દરેક મારા તરફ મધ્યસ્થ ભાવ રાખો. મિત્ર ક્ષણમાં શત્રુ થાય છે, શત્રુ મિત્ર થાય છે. હવે મિત્રા મિત્રનો વિવેક કરવો યોગ્ય છે. સ્વજનો મને ક્ષમા આપો. હું સ્વજનોને ખમાવું છું. હાલ સ્વજન કે પરજન બધાં મારે સરખા છે.

પૂર્વભવમાં દેવલોક-તિર્યંચ-મનુષ્યપણામાં જે કોઈ જીવોને મેં દુઃખમાં નાખ્યાં હોય, (તે-તે) જીવનિકાયમાં કોઈનું પણ અશુભ મેં કર્યું હોય તેને હું ભાવથી ખમાવું છું. રાગ-દ્રેષ મોહથી જાણતાં કે અજાણતાં જે જીવોને દુઃખી કર્યાં તે સર્વે મને ખમો સર્વ જીવોને હું ખમાવું છું. સર્વ સાથે મારે મૈત્રી છે. કોઈ સાથે મારે વેર-વિરાધ નથી.

એવી રીતે સર્વ સાવધ યોગ વોસિરાવી, પૂર્વે કરેલ દુષ્કૃતની નિંદા કરી, હલાવેલ જીવોને ખમાવી, શુભ પરિણામની વધતી ધારાથી અપૂર્વકરણ ક્ષપકશ્રેણીના પરિણામ વાળા કેવળ જ્ઞાન-દર્શન ધારણ કરનારા શ્રી કામ ગજેન્દ્ર મુનિ અંતગડ કેવલિ થયા.

o x o x o x o x o x o

(૨) મુનિશ્રી વજ્રગુપ્તજીની પાપના પ્રતિક્રમણ રૂપ

અંતિમ આરાધના

વજ્રગુપ્ત સાધુ પોતાહું આયું અદ્ય જાણી આલોચણા લઈ,

ભાવ શલ્યેનો ઉદ્ધાર કરી, કરવા યોગ્ય છેલ્લાં કાર્યો કરી, સંત્રાસ પર યેઠાં અને યોલવું શરૂ કર્યું.

હું જિનેશ્વર ભગવંત-તીર્થ-બાર અંગ અને સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર કરું છું. ધર્મ આપનાર ધર્માચાર્યને ભાવથી નમસ્કાર કરી હવે આ સમયે પાપનું પ્રતિક્રમણ કરું છું.

સામાયિક કરવાના ચિત્તવાળો-ઈરિયાવહીમાં, ગોચરીમાં, આલોચનામાં, અને પગામ સજ્જાયમાં આવતા દોષોનું પ્રતિક્રમણ કરું છું.

અરિહંત પ્રભુ, સિદ્ધ ભગવંતો, જ્ઞાન વિનય ધનવાળા-બ્રહ્મચર્ય-તપથી યુક્ત સાધુઓ, કેવળીએ પ્રરૂપેલો ધર્મ એ મને મંગળ રૂપ હોજો.

જૈન ધર્મ સિવાયના સર્વ સાંસારિક પદાર્થો આજ જન્મજી રૂપ છે. જગતમાં સાર રૂપ કે શરણ રૂપ માત્ર જિનેશ્વરે પ્રરૂપેલ ધર્મ છે. સઘળાં જગતમાં સુખરૂપ હોય તો તે સમ્યક્ત્વ છે.

હવે હું રાગદ્રેષ રૂપ અંધનને નિંદુ છું. મન-વચન-ક્રયાના દંડોથી વિરમું છું. ત્રણ ગુપ્તિથી ગુપ્ત, ત્રણ શલ્યથી રહિત બનીને માયા-નિયાણુ-મિથ્યાત્વ શલ્યનું પ્રતિક્રમણ કરું છું. રસ ગારવ-ઋદ્ધિ ગારવ-શાતા ગારવ રહિત બનું છું. જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર વિરાધનાને પડિક્કમું છું. ક્રોધ-માન-માયા-લોભ એ ચાર ક્ષાયો તથા આહાર-ભય-મૈથુન-પરિચ્છેદ ચાર સંજ્ઞાનો ત્યાગ કરું છું.

સ્ત્રી-દેશ-ભક્ત-રાજ કથા, આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાન, શબ્દ-રૂપ-રસ-ગંધ કામગુણો, કાચિકી આદિ પાંચ ક્રિયાઓ સંબંધિ સંકલ્પ, પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, છ જીવનિકાયનો રક્ષક હું, મેં જે કંઈ પાપાચરણ કરેલાં હોય તે-તે પાપનું હું પ્રતિક્રમણ કરું છું.

છ લેશ્યા, સાત ભય સ્થાન વર્જિત, આઠ મદ સ્થાન રહિત, નવ બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિથી ગુપ્ત, દશ પ્રકારના યતિ ધર્મમાં સાવધાનતા વાળો, શ્રાવકની ૧૧ પ્રતિમા, બાર લિહ્નુપ્રતિમાથી યુક્ત, તેર ક્રિયાસ્થાનો ચૌદ ભૂત ધામ (જીવોનો સમુદાય,) પંદર પરમાધ્યાત્મી, સોળ પ્રકારની ગાથા, સત્તર પ્રકારે અસંયમ, અઠાર પ્રકારે અબ્રહ્મ, ઓગણીશમું જ્ઞાત અધ્યયન, વીસ અસમાધિ સ્થાનકો, એકવીસ શબ્દો, બાવીસ વેદના પરિષદો, આ સર્વેનું હું પ્રતિક્રમણ કરું છું.

તેવીસ સૂચગડાંગના અધ્યયનો, ચૌવીસ અરિહંતોની અશ્રદ્ધાને હું પ્રતિક્રમું છું. પચીસ ભાવના, છવીસ દશાકલ્પ વ્યવહાર અધ્યયન, સત્તા-

વીસ અણુગાર ઠલપ, અઠ્ઠાવીસ આચાર પ્રકલ્પ, ઓગણત્રીસ પાપશ્રુત પ્રસંગો ત્રીશ મોહનીય સ્થાનકો તે સર્વની વિરાધનાનું પ્રતિકમણ કરું છું.

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સર્વ સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકા વર્ગની જે આશાતનાઓ, દેવ-દેવીઓ, આલોક-પરલોક, લોક-કાળ શ્રુતની જે આશાતનાઓ, શ્રુત દેવતાની, વાચનાચાર્યની, સર્વ જીવોની જે આશાતનાઓ થઈ હોય તેને નિંદુ છું.

આવશ્યક કે આગમ સૂત્ર પઠન-પાઠન કરતાં હીન-અક્ષર, અધિક-અક્ષર, આડા અવળા અક્ષર બોલાયા, પદ ઓછું બોલાયું, ઘોષ યથાર્થ ન બોલ્યા, અકાળે સ્વાધ્યાય કર્યો હોય ...

છદ્મસ્થ ભૂલકણો એવો હું કેટલા દોષો યાદ કરું? જે દોષો યાદ ન આવ્યા હોય, તે સર્વે જાણુતાં-અજાણુતાં થયેલાં મારાં પાપ નિષ્ક્રમ થાઓ.

હું સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન, સંયમ, ક્રિયાકલ્પ બ્રહ્મચર્યનું આરાધન કરું છું; તેનાથી વિપરીત આચરણનું પ્રતિકમણ કરું છું. મોક્ષ માર્ગ વિશે જિનેશ્વર ભગવંતોએ જે કાંઈ વચનો કહ્યાં છે તેને આરાધું છું. વિપરીતનું પ્રતિકમણ કરું છું.

સમગ્ર નિર્ઝંથ પ્રવચન સત્ય, તથ્ય, શાશ્વતું, સારભૂત, સુંદર, કલ્યાણ-મંગલ કરનારું છે. સંસારના હેતુરૂપ ત્રણ શલ્યોને કાપનાર છે. યથાર્થ સિદ્ધિનો માર્ગ છે. આ નિર્ઝંથ પ્રવચનને વિશે રહેલા જીવો સિદ્ધિ પામે છે. કર્મથી મુક્ત થાય છે. તે કારણે હું શુદ્ધ ભાવથી ખરાખર આચારનું પાલન કરીશ.

હવે હું સમ્યક્ત્વ-ગુપ્તિયુક્ત મિથ્યાત્વથી રહિત, અપ્રમાદી, પાંચ સમિતિ સહિત શ્રમણ બન્યો છું. જિનેશ્વરોએ મોક્ષમાર્ગમાં ખતાવેલા અનુષ્ઠાનોનું સેવન કરીશ, જે ન કરવા લાયક કાર્યો હોય તેનું પ્રતિકમણ કરું છું. આ મોક્ષ માર્ગમાં પ્રતિષેધેલા કાર્યો જે મેં કર્યાં હોય તેનું પ્રતિકમણ કરું છું.

દૃષ્ટાંત હેતુયુક્ત કે તેથી રહિત શ્રદ્ધેયની શ્રદ્ધા ન કરી હોય, જિનેશ્વરોએ કહેલા પદાર્થમાં વિપરીત રૂપણા કરી હોય, ઉત્સૂત્ર ઉન્માર્ગ અકલ્પાચરણ કર્યાં હોય, તેનું નિંદન ગર્હન કરી આત્માને શુદ્ધ કરું છું. આલોચણા યોગ્ય જે દોષો થયા હોય તે અહીં આલોચું છું. પ્રતિકમણ યોગ્ય દોષોનું પ્રતિકમણ કરું છું. બન્ને પ્રકારે કેટલાંક

દોષોની શુદ્ધિ થાય છે તે બંને પ્રકારે શુદ્ધ કરું છું. ઠાકિસ્સગ્ગ કરવાથી તેમજ તપથી બીજા દોષો શુદ્ધ થાય છે તે કરવા તૈયાર થયો છું. કેટલાંક દોષો અરિચ્યપર્યાયના છેદથી, કેટલાંક દોષો મૂળપ્રાયશ્ચિત્તથી શુદ્ધ થાય છે. કેટલાંક અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્તથી, કેટલાક પારંચી પ્રાયશ્ચિત્તથી શુદ્ધ થાય છે. તે સર્વ હું અંગીકાર કરવા તૈયાર થયો છું.

...આ પ્રમાણે આલોચન-પ્રતિકેમણુ કરતા વિશુદ્ધમાન લેશ્યા-વાળા અપૂર્વકરણુ પામેલા ક્ષપક શ્રેણીમાં ચઢી કેવળજ્ઞાન દર્શનવાળા, વીર્યાન્તરણ્ય-આયુ ક્ષય કરી. વજ્રગુપ્તસુનિ અંતગઠકેવળી થયા.

o x o x o x o x o x o

(૩) સ્વયંભૂદેવ મહર્ષિની અંતિમ સાધના

સ્વયંભૂદેવ મહર્ષિએ પણ પોતાનું આયુષ્ય પ્રમાણુ બાણીને દ્રવ્ય ભાવ ઉભય સંલેખના કરી, કરવા યોગ્ય વ્યાપાર કરી સંધારા પર ખેસી ખોલવાનું શરૂ કર્યું.

સર્વ કર્મરજ દૂર કરી છે. સર્વ ભયો જેના પ્રશાંત થયા છે તેવા સર્વ સિદ્ધોને નમસ્કાર કરી સંલેખથી પંડિતમરણુ અને બાળમરણુના વિભાગોને કહીશ—

o બાળમરણુ

બાળમરણુ કે પંડિતમરણુથી મરવાનું જ છે. પણ બાળમરણુ સંસારનું કારણુ છે અને પંડિતમરણુથી નિર્વાણુ થાય છે.

બાળ એટલે ” રાગ દ્રેષ બંનેથી યુક્ત ”

મરણુ એટલે “ પ્રાણુ-શ્વાસોશ્વાસનો ત્યાગ ”

કોઈ વખત ગર્ભમાં કલલાવસ્થામાં અવ્યક્ત ભાવમાં, કોઈ વખત સ્ત્રીએના ગર્ભમાં પેશી થવા સમયે ગળી ગયો, પીંડ થવા સમયે ક્ષારથી ગર્ભાવાસ થકી નીકળી ગયો, હાડકાં સાથે કે હાડકાં વિના પણ ઘણી વખત ગર્ભ ગળી ગયો, અતિક્ષાર-કડવા મૂળિયાથી બળી ગયો. દુશ્વારિણી-પરિવ્રાજિકા-કુમારી-રંડા સ્ત્રીના ગર્ભમાંથી લોહી વહન થઈ સંસારમાં ઘણી વખતે ગર્ભ બ્રષ્ટ થયો, કોઈ વખત ભયથી-કોઈ વખત વધારે મહેનતથી-થાકથી નીકળી ગયો, કોઈ વખત માતાનું ઉદર ચીરી નાખવાથી, કોઈ વખત માતાની યોનિમાંથી થોડો બહાર

નીકળી મરી ગયો, કોઈ વખત બહાર નીકળ્યો! પણ ઘણી વેદનાથી વ્યાકુળ બનેલો મરી ગયો.

કોઈ વખત માતાએ જીવતો સ્મશાન કે ચિતામાં ફેંક્યો, કોઈ વખત ડાકિની કે પક્ષીથી પકડાયો, કોઈ વખત બિલાડીથી હણાયો, કોઈ વખત ઉધરસ-સોસ-તાવ પેટ કે રોગ કુષ્ઠથી સર્વ અંગમાં સડી ગયો, ભગંદરથી શરીર વિનાશ પામ્યું. કોઈ વખત ઢાંતની વેદના, ઠણૂંશૂલ, આંખ દુઃખવી મસ્તક વેદના, ઢોહી વહેવાથી નિર્માળ બની, ઠઠી જાડાના રોગથી, ઠઠી ખસ-ખુજલી ફેલાઈથી મર્યો, ઠઠી મરકીથી, ઠઠી પેટશૂળથી, કોઈ વખત વજ્રથી હણાયો.

કોઈ વખત પહાડના શિખરથી ભુગુપત થયો, કોઈ વખત શૂળી એ ચડાવેલ, કોઈ વખત અગ્નિ-પાણીથી મરણ પામ્યો, ઠઠી હાથીએ છુંદી નાંખ્યો, ઠઠી સિંહે ફાડી નાંખ્યો, ભૂખ્યો તરસ્યો ઘર્ષ, ચાપદથી સર્પ ડંખવાથી, ચોરથી, સનેપાતથી, વાત-પિત્તથી, ઈષ્ટજન વિયોગ કે અનિષ્ટ સંયોગથી મૃત્યુ પામ્યો.

ચક્ર-ભાલાથી લેદાયો, ઢેકા પથરાથી છેદાયો, તલવાર કે તેવા હાથચારાથી વેતરાયો, મંત્ર-તંત્રથી મરાયો, ઠંડી-હીમ-અતિતાપ વૃથી વ્યાકુળ થયો, કરવતે કપાયો, ઉકળતા તેલના ઠડાયામાં તળાયો, વાંસ-કાંતરથી છોલાયો, જળચરથી જળાયો, પક્ષી વડે સર્વ અંગે ખવાયો, યંત્રમાં પીલાયો, આબુક લાકડીના માર-આરભેડાવી આદિ રીતે વિડંબના પામ્યો. એક મનુષ્ય પાણીમાં એકે એકે જલિમાં મરણ પામ્યો.

હવે તોય અ ગતિમાં કેવી રીતે મૃત્યુ પામ્યો તે સાંભળો હે જીવ! હવે તું મરણ સમયે ઠાચર ન બન, જીર નહીં, તારા હૃદયમાં આવા પ્રકારના મરણનો વિચાર કર.

ન્યારે તું પૃથ્વીપણે હતો ત્યારે ખોદાવું, ઉપર ક્ષારાદિકહું પડવું કે એક બીજી કાયાના શસ્ત્રો વડે ઠરીને તું કંઈ વખત મરણ પામ્યો. જેમ કોઈ અહંકારી યુવાન પુરૂષ ઘરડા માણસને મારે અને તે વૃદ્ધ ઉરાનગતિ વેદના ભોગવે તેવી રીતે પૃથ્વીના ચંપાવાથી તે કાયાના જીવોને વેદના શાય છે તે ભોગવી.

રે જીવ! જળમાં ન્યારે તું હતો ત્યારે ઘણી વખત પીવાયો, સુકાયો, છોલાયો બીજા શસ્ત્રો વડે શીત-ઉષ્ણ વેદનાથી સોસાયો.

અગ્નિકાયમાં પાણી-ધૂળ-દાઢવ અને વરસાદના સમૂહથી ઘણી

વખત મરણ વેદના સહી. અત્યારે હવે તું મરણપથારીએ પડેલો છે તો સમતાભાવે દુઃખ સહન કર.

વાયુકાયમાં શીત-ઉષ્ણ વાયરાના પરસ્પર મેળાપથી મરણને પામ્યો. વનસ્પતિકાયમાં છેદન-લેદન-દહન પીસણ વગેરે પ્રકારે મરણ પામ્યો. ત્રસકાયમાં જીવતો જ બીજા વડે ખવાયો, ઠંડી ગરમીથી બાળમરણ પામ્યો.

ત્રસપણામાં ડુક્કરના ભવે પત્થરાથી રણમાં હણાયો, હરણના ભવે બાણથી લેદાયો, સિંહ વડે સાંધા, હાડકાં, અવયવો તડતડ શબ્દ કરતાં મરાયો. આવી અનેક વેદનાઓ તે પરાધીનતાથી સહન કરી છે તો અહીં હવે સમતાવે સહન કર.

તિતર, કબૂતર, શિયાળ, મોર, પશુ-પક્ષી ભવોમાં હે જીવ ! ઘણી વખત તારા બાળમરણ થયાં. દીવાની શીખાને નિર્મલ રત્ન માની પતંગિયા પણામાં મર્યો. માછલીના ભવે ગળામાં તાળવા પર કાંટે ભોંકાયો ને મૃત્યુ પામ્યો. ભમરાના ભવે ગંધની લોભે કમળ પર બેઠો હાથી આવીને ચાવી ગયો. વધુ કેટલું કહું ? જે જે યોનિમાં જન્મ્યો ત્યાં અનેક વેદના સહન કરી ? તો હાલ હવે આવેલી વેદના સમ ભાવે સહન કર અને પંડિત મૃત્યુ પામ ?

નરક ગતિમાં કરવતથી કપાવાની, કુલીમાં પરમાધામી સાંકડા મુખમાંથી ખેંચે તેની, કાંટાળા વૃક્ષો પર બેસાડે, અશુચિથી ભરેલી વૈતરણી નદીમાં વહેવું પડે, અણીવાળાં ગરમ પથ્થર પર ચાલવું પડે આવી અનેકાનેક વેદના નરકમાં ૩૩ સાગરોપમ લાંબા કાળ માટે સહન કરી. તો પછી અહીં ક્ષણવાર વેદના કેમ સહિતો નથી ?

દેવલોકમાં ઘુઘરીવાળા શબ્દો કરતાં કંઠોરા પહેરેલી દેવાંગના છોડી તો હવે આ અશુચિયુક્ત સ્ત્રીમાં મોહ ન કર. વજ્ર-હીરા નીલમની કાંતિવાળા શ્રેષ્ઠ દેવ વિમાનો છોડ્યા તો હવે આ જૂના મકાનમાં શું સુઝાવું ? રત્નોના ઢગ-મણી મોતીને મૂક્યા તો આ અસાર નાશવંત વૈભવમાં શું સુઝાવું ? દેવીના અંગ સ્પર્શ સમાન દેવ દૃષ્ટો છોડ્યાં તો આ કંથાને શું યાદ કરવી ? પુષ્પના પરાગથી શોભતું શરીર છોડ્યું પછી આ ઘડપણવાળા શરીરમાં શું મમતા ધરવી ?

આટલું વિચારી પાછો દેવલોકનું નિયાણું ન કર, જે મળવું હશે તે જ મળશે. જીવની સાથે માત્ર પુણ્ય પાપ જ જવાના છે. આ નાશવંત શરીર અહીં જ પડી રહેશે. મને ઠંડી ન લાગે તેમ માની ગરમ કપડાં

પહેરું છું. પણ જીવ ગયા બાદ દુર્જન સરખા શરીરના એક ટુકડાને પણ ધ્રુષ્ટતા નથી. સૂર્ય તાપ ન લાગે તે માટે મસ્તકે છત્ર ધરું છું, પણ પરલોક ગમન સમયે બધા શરીર બધાં જ મૂકી બંધ છે. મુસાફરી વેળા ભાતું સાથે રાખું છું પણ પરલોકની મુસાફરી માટે પુણ્યનું ભાતું કેમ તૈયાર ન કર્યું? તરશ લાગશે માની પાણી લીધું, પણ સુકૃતનું ઉપાર્જન કરવું નથી.

ખરેખર! જીવનું આ કેલું અજ્ઞાન છે કે મુસાફરીમાં સહાયક એવા ધર્મ મિત્રને છોડી, નાશવંત દેહ માટે સર્વ કાર્યો કરે છે. આ પૃથ્વીમાં જીવ જેવા બીજા કોઈ અવશેષ નથી છતાં શરીર માટે સર્વ ઉદ્ધમ કરે છે. પણ એક ધર્મનું નામ ચાદ કરતો નથી.

ધર્મથી સફળતા થવાની. દેહ તો મરણ દાળે રગદોળાઈ જવાનો છે. છતાં કૃતદન જીવ શરીરના સુખને ચિંતવે છે. શરીરની છેવટની સ્થિતિ ઠાં તે રાખતો ઠગલો અથવા સખવળતા શ્રીડાઓનો ખોરાક થવાનો, ઠાંતો સૂર્ય કિરણોથી સોસાવું અને ઠાં પડ્ડનો પ્રવાહ થવાનું. માટે આ નશ્વર દેહનો કાઠી શકાય તેટલો કમ્મ કાઠી લેવો. પણ દેહમાં મૂર્છા ન કરવી. દેહથી ધર્મ કરો. અતે તો દુર્જન માફક ઢગો દેવાનું છે.

દ્વાગણ મહિનાની ઊંચીની માફક શરીરની પણ ઊંચી થવાની છે. બીજાઓ સખવળતા લાકડા નાંખીને તપાવે તેને બદલે તું જ બતે તપ કરીને તપાવી લે કર્મ પુદ્ગલ સ્વરૂપ છે માટે તું પુરુગલમય દેહથી તેને હણુ. હે જીવ! સ્વાધીનતા કે પરાધીનતાથી દેહ છોડવાનો જ છે તો પછી સ્વાધીનતાથી કેમ ન છોડવો? નિર્બુદ્ધિ આત્મા! દેહ ઉપર મૂર્છા ન કર.

વળી તારે વિચારવાનું છે કે હે જીવ! તું સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી રહેલ છે તેમાં એવા કોઈ જીવ બાકી નથી કે જેને તે આરોગ્યા ન હોય. તેમજ સકલ જગતમાં એવા પણ કોઈ જીવ નથી જેનો તું અંધુ-મિત્ર-શત્રુ ઘણી વખત ન થયો હોય. તું પણ બીજા જીવો વડે અનેકવાર ભક્ષણ કરાયો છે. ચૌદ રાજલોકમાં વાળના અબ્રહામ જેટલો ભાગ બાકી નથી જ્યાં તે અનંતા જન્મ મરણ ન કર્યા હોય. સવાર-બપોર-સાંજ-રાત-દિન એવો કોઈ દાળ નથી કે જે દાળમાં તું જન્મ્યો કે મર્યો ન હોય.

જીવમાં જન્મ્યો, જીવે માર્યો, જીવે જીવમાં ખાડ્યો, જીવથી તું

જીવ્યો. જીવન માટે જીવો ને હણે છે. હે જીવ! જીવથી તું જન્મ્યો, જીવે તને જીવાડ્યો, જીવે વૃદ્ધિ પમાડ્યો અને જીવે વારંવાર માર્યો પણ ખરો.

આવી રીતે અનંતાનંત મરણો મેળવ્યાં. તે સર્વ મરણો હે અદ્વિપજીવ! તું બાળમરણ સમજ.

બાળમરણ સમજ પંડિતમરણ માટે પ્રયત્ન કર.

૦ પંડિતમરણ :-

પંડિતમરણ કેને કહેવાય ?

પંડિત બુદ્ધિવાળો હોય તેવી બુદ્ધિવાળાતું મરણ પંડિતમરણ કહેવાય. છ એ કાચના જીવોની રક્ષા જે મરણમાં હોય તે પંડિતમરણ, તેથી વિપરીત “વિરતિ વગરનું” તે બાળમરણ.”

આકાંચણા જેમાં લેવાઈ હોય, શબ્દ રહિત પણે પ્રતિક્રમણ થયું હોય, દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની આરાધના પૂર્વક જે મરણ થાય તે પંડિતમરણ અને વિપરિત હોય તે બાળમરણ કહેવાય.

પંડિતમરણથી મોક્ષ મળે છે, બાળમરણથી શાશ્વતો સંસાર મળે છે. એટલું સમજ હે આત્મા! અરિહંતાદિકને સંભારતો તું પંડિતમરણને અંગીકાર કર. ક્રિષ્ટનો વિદ્યેગ અને અનિષ્ટ સંયોગ મહાદુઃખ છે એ યાદ કરતો હવે પંડિતમરણથી દેહ છોડ. નારકીના (તર્થ)ચગતિના ભયંકર ઠારુણ દુઃખોને યાદ કરી હવે પંડિતમરણનો સ્વીકાર કર. મનુષ્ય જન્મની વ્યથા જોઈ, બાળમરણો યાદકરી હવે તું પંડિતમરણ સ્વીકાર

એક જ પંડિતમરણ એકડો જન્મોને છેદે છે. તે મરણથી મરણું કે જે મરણથી સુંદર મરણ થાય. તેનું જ સુમરણ ગણાય કે જે હવે સંસારમાં ફરી મરશે નહીં. જેણે સમય કર્મો બાળી નાખ્યા છે એવા સિદ્ધો એ જ પરમ છેલ્લું સાધ્ય છે. તીર્થંકરો કે ઈંદ્રના મરણનો નાશ નથી માટે આપણું મરણ અવશ્ય નક્કી છે. તો પછી પંડિત મરણથી કેમ ન મરવું ?

જે હવે તારે મરણની જરૂર નથી, મરણથી કંટાળ્યો જ હોય, મરણનો ત્યાગ કરવો હોય, મરણના દુઃખથી ભીડૂ બન્યો હોય, તો પંડિતમરણનું શરણ અંગીકાર કર.

આ પ્રમાણે બંને મરણને ચિંતવી શ્રી સ્વયંભૂદેવ મુનિએ

ભવનો પાર કરાવનારા પંડિતમરણને સ્વીકાર્યું. અપૂર્વકરણ-
ક્ષપકશ્રેણી માંડી કેવળજ્ઞાન પામી તે જ સમયે અંતગઢ કેવળી થયા.

o x o x o x o x o x o

(૪) મહનરેખા એ સ્વપતિ યુગબાહુ ને કરાવેલી અંતિમ સાધના

પિતા તુલ્ય ભાઈની આજ્ઞા ઉલ્લંઘવી ન જોઈએ, એમ વિચારતાં યુગબાહુ કુમાર જેટલામાં બગીચામાંથી નીકળી નગર તરફ જવાની તૈયારી કરે છે. તેટલામાં અપકિર્તિ કે પાપના ભય વગરના અને યુગબાહુ એવા નાનાભાઈની પત્ની મહનરેખાના રૂપમાં મોહાંધ બનેલા મણીરથ રાજાએ તલવારનો ઝટકો યુગબાહુની ગરદન પર માર્યો યુગબાહુ ભૂમિપર ઢળી પડયા. આંખ મીંચાવા લાગી. લોહી ઘણું વહી ગયું. ગંભીરતાને ધારણ કરતી મહનરેખા એ સ્વપતિને કોમળ સ્વરે કહેવું શરૂ કર્યું—

“હે ક્ષત્રીયવીર ! ધીરજને ધારણ કરો. હે દયાસમુદ્ર ! કોઈનાપર શેષ ન લાવશો. તમારા પોતાનાં કરેલાં કર્મો તમને ઉદયમાં આવ્યાં છે, એમ સમભાવ રાખી રાગ-દ્રેષ કયાં વિના ઉદયમાં આવેલા દુઃખો શાંતિથી સહન કરો. પોતાનાં કર્મ એ જ પોતાનાં ખરા અપરાધી છે. બીજાં કોઈપ્રાણી આમાં અપરાધી નથી બીજાં તો માત્ર નિમિત્તરૂપ છે.

હવે તમે અરિહંત, સિદ્ધ, નિર્થથસાધુ, કેવળી ભાષિત ધર્મના શરણને અંગીકાર કરો. હિંસાદિ ૧૮ પાપ સ્થાનકોનો ત્યાગ કરો. હે મહામતા ! હવે પરલોકના શબ્દભાથાને સ્વીકારો. શક્ય માફક દુઃખ દેનારા એવાં પોતે કરેલા દુશચારની નિંદા કરો, હે સ્વામી ! સર્વ જીવોના અપરાધને ખમાવો. બીજાએ કરેલા તમારા અપરાધને માફી આપો.

દ્રેષ કરવાથી આત્મા પોતાનો લાભ ગુમાવે છે, માટે દ્રેષ-વૈરનો ત્યાગ કરો. જગતના તમામ જીવો મારા મિત્રો છે તેમ ભાવના ભાવો અરિહંત-સર્વજ્ઞ દેવને, ગુણવંત મુનિવર ગુરુને, પ્રભુએ કહેલા તારણહાર ધર્મને જિંદગી પર્યાંત અંગીકાર કરો.

હે મહા બુદ્ધિશાળી ! જીવહિંસા, જૂઠ, ચોરી, ચૈથુન, પરિગ્રહ ના ત્રિવિધ ત્રિવિધ પચ્ચક્રખાણુ અંગીકાર કરો. ધન-સ્વજન-પુત્ર-પ્રિયા-મિત્ર મકાન આદિ પદાર્થોમાં મમત્વ ન કરશો.

પુત્રાદિક મરણ સમયે કોઈને શરણભૂત બની શકતા નથી.

હૃદયમાં એ વિચારો કે ધર્મ એ જ ધન-ખંધુ-દુઃખ હરનાર, -સુખ દેનાર છે, પ્રાણીને સુખશાંતિ આપનાર હોય તો માત્ર એક ધર્મ છે.

હવે ચારે પ્રકારના આહાર તથા પાપનો ત્યાગ કરો. છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસ સમયે દેહને પણ હે ધીર ! તમે ત્યાગ કરો જે નમસ્કાર મહામંત્રનું નામ છેડી વખતે સ્મરણ કરવાથી પાપી આત્મા પણ નક્કી દેવ થાય છે—માટે મનમાં તેને યાદ કરો”.

આવી રીતે મદનરેખાએ કહેલાં સર્વ વચનો મસ્તક પર એ હાથે અંજલી રચીને યુગબાહુએ સાંભળ્યા અને સ્વીકાર્યાં. ક્ષણવારમાં નશ્વર દેહ છોડી પાંચમાં દેવલોકમાં ઈંદ્ર સરખા સામાનિક દેવતા અંતિમ શુદ્ધ આરાધનાના પ્રભાવે થયા.

મદનરેખા પણ સતિ શિરોમણી સ્ત્રી હોવાથી પોતાના શિયળ રક્ષણ માટે રાજ્ય વૈભવ છોડી એકાકી નીકળી પડી.

o x o x o x o x o x o

(૫) મુનિચંદ્ર રાજની અંતિમ સાધના

કોઈકે વખત મુનિચંદ્ર રાજ ચિંતવે છે કે જ્યાં સુધી અંતઃપુરમાં રાણી નથી આવ્યાં ત્યાં સુધી કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાન કરું. અર્થાત્ જ્યાં સુધી દીવાની શીખા છે ત્યાં સુધી કાઉસ્સગ્ગ પારીશ નહીં.

મીણનાં પુતળાંની જેમ સ્થિર થઈને કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાનમાં લીન બન્યાં. દાસીને થયું દીવામાં તેલ ખુંટયું છે તો રાજ અંધારામાં શી રીતે રહેશે? દાસીએ તેલ પૂર્યો કર્યું અને દીવો ચાર પ્રહર સુધી અવિરામ ચાલુ રહ્યો. સુકુમાર શરીરવાળા રાજના અંગેઅંગમાં લોહી ભરાઈ ગયું અને વેદના વધી ગઈ.

આ સમયે આરાધનાના ભાવ સાથે તે ચિંતવના કરે છે—

હે જીવ ! વેદનાથી શરીરના અંગો લેવાયા છે, તેમાં તને શી હાનિ છે? શરીર અને આત્મા જૂદી ચીજ છે. શરીર તો કૃતક છે. જીવનને અપ્રતિષ્ઠા નારકીમાં જે વેદના ભોગવવી પડે છે તેના અનંતમાં ભાગની પણ આ વેદનાઓ નથી. પણ આ વેદના સહન કરતાં અનંત-ગુણી નિર્જરા જ થનાર છે. અંગભંગથી બાહ્ય પ્રાણે નીકળી જવાના પણ તારી પ્રતિજ્ઞાનો નિર્વાહ અખંડ વર્તશે.

હવે કાઉસસગ્ગ ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં દિવસ ઉગ્યો. દિવો ઓલ-વાઈ ગયો. કાઉસસગ્ગ પાયો પણ અંગો ઝલાઈ ગયા હોવાથી પણ ઉચકતા જ પૃથ્વી પર ઢળી પડ્યા.

શ્રી પાંચપરમેષ્ઠિ ધ્યાનમાં નિશ્ચલ ચિત્ત વાળા તે રાજા અંતિમ આરાધનાના પ્રભાવે આયુષ્ય પૂર્ણ કરી દેવલોકને પામ્યા.

o x o x o x o x o x o

(૬) અંધકાચાર્યે ૪૯૯ શિષ્યોને કરાવેલી અંતિમ સાધના

શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી પાસે અંધકે પાંચસો મનુષ્યો સાથે દીક્ષા લીધી. વિદ્યાભ્યાસથી અનુક્રમે બહુશ્રુત થયા. પાંચસો શિષ્યો સાથે શ્રામાનુશ્રામ વિચરતા કોઈ વખતે પોતાની બહેનના ગામે જવા રજા માંગી. ભગવંતે કહ્યું મરણાંત કષ્ટ આવશે. તે સાંભળી અંધકાચાર્યે પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો કે અમે આરાધક થઈશું કે વિરાધક? ત્યારે પ્રભુએ જણાવ્યું કે તમારા સિવાયના બધાં આરાધક થશે.

અંધકાચાર્યએ વિચાર્યું કે મારા નિમિત્તે આટલા આરાધક થતાં હોય તો તે સુંદર છે. કુંભકાર નગરી પહોંચ્યા. પૂર્વના વૈરી પાલકે કપટ કરી તેઓને શુનેગાર ઠેરવ્યા. ઘણીયંત્રમાં સૌ ને પીલવાનો નિર્ણય કર્યો.

સર્વે મુનિવરોને પર્યાન્ત આરાધના માટે તૈયાર કર્યા. સમગ્ર પ્રકારે આલોચના કરી, મૈત્રીભાવને ધારણ કરાવ્યો. અંધકઋષિ એ ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે “કાયરે પણ છેવટે મરવાનું છે—ધીર પુરુષે પણ મરવાનું છે તો પછી સમગ્ર આત્માઓ એ વીર—ધીર બની કેમ ન મરવું?” એ રીતે પોતાના શિષ્યો નો શરીર પરનો મમત્વભાવ દૂર કરાવ્યો. શીષ્યો પીલાતા હતા, લોહીની ધારા ઉડતી હતી ને અંધક ઋષિનું શરીર લોહીતરંગોળ થઈ ગયું છે. છતાં પણ પીલાતાં સાધુને અમૃત છાંટણારૂપ વાણી વડે નિર્ચામણા આરાધના કરાવી.

આ શરીરથી જીવ જુદો છે. જીવથી શરીર જુદું છે. આટલું સમજતો કયો ડાહ્યો માણસ શરીરના નાશમાં દિલગીર બને? સમગ્ર વિપાક પોતે કરેલાં કર્મનો છે. સજ્જન પુરુષોને કર્મ હણવાની ઈચ્છા હોવાથી ઉપસર્ગો દુઃખરૂપ થતાં નથી. નાશ પામનારા બાહ્ય શરીર માટે અંતઃકરણમાં કોપ ધરતાં નથી. કારણ કે કોપ શાશ્વત ધર્મ-ધનનો નાશ કરે છે.

આવી ઉત્તમ અંતિમ આરાધનાને ધારણ કરતાં ૪૯૯ મુનિશત્રુ અને મિત્ર પ્રત્યે સમદષ્ટિ વાળા બની ચંત્રમાં પિલાતાં કેવળ જ્ઞાન પામી અંતકૃત કેવલી થયા.

o x o x o x o x o x o

(૭) આર્યસ્કંદકની અંતિમ સંલેખના—

સ્કંદકતાપસ ને પિંગલ સાધુએ પૂછેલ પ્રશ્નોના જવાબ ન આપી શકવાથી તે પ્રભુ મહાવીર પાસે આવ્યો. શ્રમણુ લગવાન મહાવીરને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી. પર્યુપાસના કરે છે. લગવાન તેના મનમાં ધોળાયા કરતા પ્રશ્નોનું સમાધાન કરે છે.

છેલ્લો પ્રશ્ન સ્કંદક પૂછે છે કે “કેવી રીતે મરે તો સંસાર વધે અને કેવી રીતે મરે તો સંસાર ઘટે ?

મરણ બે પ્રકારે બાળમરણ-પંડિતમરણ

o બાળમરણના બાર ભેદ

તરફડતા મરણું, પરાધીનતાથી રીબાઈ ને—શરીરમાં શસ્ત્રાદિક શલ્ય પેસી બચ અગર, સાચા ધર્મથી બ્રહ્મ થઈ મરણું, જે ગતિમાં મર્યા ફરી તેજ ગતિમાં જવું, પહાડથી પડીને, ઝાડ ઉપરથી પડીને, લય પામીને, અગ્નિમાં પેસીને ઝેર ખાઈને, બંદુક વગેરે હથીયારથી, ફાંસી ખાઈને, ગીધાદિક ફેલી ખાય તે રીતે મરણું. ઈત્યાદિક પ્રકારે મરતો જીવ અનંત વખત નારકી ભવ પામે છે. ચારે ગતિમાં મરતો પોતાના ભવ વધારે છે.

o પંડિતમરણ એટલે શું ?

પંડિતમરણ બે પ્રકારના—પાદ પોપગમન, લક્ષ્મ પ્રત્યાખ્યાન. પાદપ-ઉપગમન એટલે ઝાડ માફક સ્થિર રહી મરણું. લક્ષ્મ પ્રત્યાખ્યાન એટલે ખાન પાનના ત્યાગ કરવા રૂપ મરણું.

આ બંને પ્રકારે પંડિતમરણ પામનાર ભવસંસાર ઘટાડે છે. અનંત ભવને પામતો નથી.

પછી લગવાનના મુખેથી સ્કંદક તાપસે હર્ષપૂર્વક ધર્મશ્રવણુ કરી, ઉભા થઈ પ્રદક્ષિણા કરી કહ્યું કે, “નિર્ગ્રંથ પ્રવચન સત્ય છે. સંદેહ વગરનું છે, ઈષ્ટ છે, પ્રતીષ્ઠ છે.

લગવતે પણ યોગ્ય આત્મા જાણી દીક્ષા લીધી. જ્યણાપૂર્વક સંયમ પાલન કરતાં કઠોર તપશ્ચર્યા કરે છે. છેલ્લે કેવળ આત્માજળ જ રહ્યું છે. શરીર ખડખડ અવાજ કરે છે ત્યારે વીર પ્રભુની અનુમતી લઈ અંતિમ સંલેખના કરવા નિર્ણય કરે છે.

પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ, સ્વયં પાંચ મહાવ્રતો આરોપે છે. સાધુ-સાધવીજીને ખમાવે છે. યોગ્ય સ્થવીરો સાથે વિપુલ ગિરિ ઉપર ધીમે ધીમે ચડી પૃથ્વી શિલા પકકને ચારે બાજુ દૃષ્ટિવડે પ્રમાર્જે છે. લઘુ-વડી નીતિ કરવા માટેના સ્થાનકને ચારે બાજુ તપાસે છે. પછી ડાલનો સંથારો પાથરી, પૂર્વદિશામાં મુખ રાખી, પર્યાંકાસને બેસી, દશે નખ સહ બંને હાથ ભેગા કરી માથા સાથે અડાડીને આ પ્રમાણે બોલ્યા-

“શરિહંત ભગવંત યાવત્ અચળ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થયેલાઓને નમસ્કાર થાઓ. અચળ સ્થાન મેળવવાની ઈચ્છાવાળા ભગવાન મહાવીરને નમસ્કાર થાઓ. ત્યાં રહેલા મહાવીર પ્રભુને અહીં રહેલો હું વાંદું છું અહીં રહેલા મને તેઓ જુઓ.”

પ્રભુને વંદી-નમન કરી આમ બોલ્યા કે-

“પહેલા ભગવાનની પાસે મેં-કોઈ જીવેનો વિનાશ ન કરવો, દુઃખ ન દેવું, તેવો જિંદગી સુધીનો નિયમ લીધો હતા. ખીજ મહા-વ્રતો વગેરે સમ્યક્ત્વ સહિત જિંદગી સુધીના અગિયાર કર્યાં હતાં. હજાણું પણ તે નિયમનું પુનરુચ્ચારણુ કરી તથા સર્વ પ્રકારનાં ખાવા-પીવાનાં ચારે પ્રકારનાં આહારનાં જિંદગી પર્યાંતના પરચ્ચક્-ખાણુ કરું છું. આ ઈષ્ટ, ઠાંત શરીરને પણ મરવાની ઘડીએ ત્યાગ કરી દઈશ.”

આ પ્રમાણે સંલેખણુ-જુષણુ કરીને આહારદિકને ત્યાગ કરી કાળની રાહ જોયા વગર વિચરે છે.

આ રીતે સ્કંદક અણુગાર સામાયિકાદિ અગિયાર અંગે ભણી, બાર વર્ષ સાધુપણું પાળી, એક મહિનાની સંલેખના કરી કાળધર્મ પામ્યા. અંતિમ સંલેખનાના કૃણ રૂપે બારમાં અચ્યુત દેવ-લોકે ૨૨ સાગરોપમ સ્થિતિવાળા દેવ થયા. ત્યાંથી મહાવિ-દેહમાં જઈ મોક્ષે જશે.

○ × ○ × ○ × ○ × ○ × ○ × ○

(૮) ઉંદરની અનિમ આરાધના

ગણધર દેવે અંજલિ કરી ધર્મનાથ પ્રભુને પ્રશ્ન કર્યો, “હે ભગવંત! સમવસરણુ માં દેવ-મનુષ્ય-તિર્થ-આદિ લાખો જીવો છે તેમાં પ્રથમ કયો જીવ કર્મક્ષય કરી સિદ્ધિ પામશે?”

ભગવંત કહે, “હે દેવાનુપ્રિય આ આછા પીળા રંગવાળો જે ઉંદર તારી પડખેથી આવે છે. તે પૂર્વભવ ચાદ આવતા દૈરગ્ય પામ્યો છે અને નિર્ભયપણે આવી રહ્યો છે. તે ઉંદર સૌ કરતાં પ્રથમ મોક્ષે જશે.”

ભગવંતે આ પ્રમાણે કહેતા બધાં જ નરેન્દ્રસમુહ, ઈન્દ્ર, અસુરેન્દ્ર, વગેરે દેવતાની ઈતુકથી વિકરવર બનેલી હજારો દષ્ટિમાળા તે જંગલી ઉંદર પર પડી. ભક્તિ સમૂહથી નિર્ભર તે ઉંદર પાદપીઠ નજીક પૃથ્વી ઉપર મસ્તક મુકી પોતે પોતાની ભાષામાં ઈર્ષક કહેવા લાગ્યો.

ભગવંતે પર્ષદામાં કહ્યું કે પૂર્વે આને “સાધુજીવન કરતાં ઉંદર જીવનને ધન્ય ગણેલું” તેનું કૃણ મળેલ છે. પણ હાલ ઉચ્ચ પરિણામમાં વર્તતો આ ઉંદર પૂછવા આવ્યો છે કે હે ભગવંત! કયા કારણે હું ઉંદર થયો?

ભગવંતે પૂર્વભવ અને તેમાં શહેલ શલ્યની વાત જણાવી તે સાંભળી ઉંદર, પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો—

“હે ભગવંત! ત્રિભુવનનાથ એવા આપની આજ્ઞાનું જેઓ ખંડન કરે છે તે મારા સરખા મૂઠ હુર્ગતિમાં ભટકે છે, તેથી હે ભગવંત! મેં એવું શું કર્યું, જે કારણે હું આવો ઉંદર થયો?”

ભગવંતે જણાવ્યું. “હે મહાભાગ્યશાળી! તે વખતે તેં જે એમ ચિંતવ્યું હતું કે” રણુના ઉંદરો ધન્ય છે. “તે નિયાણુશલ્યના પ્રભાવે દેવલોકમાં જઈને પણ તેં રણુ-ઉંદરપણુના આયુ ગોત્ર કર્મ બાંધ્યાં.”

ભગવંતે ઈન્દ્રને પ્રત્યુત્તર આપતાં કહ્યું કે હે ઈન્દ્ર! આ ઉંદર અહીંથી વનસ્થલીમાં જતો જતો વિચારશે કે અહો આ સંસાર કેવો દુઃખના છેડાવાળો છે? જીવોના ચિત્ત પણ કેવા ચંચળ છે? કર્મની ગતિ કેવી કુટિલ છે? નિયાણુશલ્ય કેટલું ખરાબ છે?

“હવે મારે એ જ શ્રેષ્ઠ છે કે નવકાર મંત્રની સહાય લઈ, મરીને જ્યાં વિરતિ પ્રાપ્ત થાય ત્યાં જન્મું.” આમ વિચારી તે ઉંદર પોતાના દરના એક ભાગમાં જઈ સર્વ આહારના પરચક્રખાણ કરી, સંસારને

દુઃખમય જાણી મારું વચન યાદ કરતો ત્યાં રહેશે.

ત્યાં રણની ઊંદરીઓ એક પ્રકારના ચોખા લાવી મુકશે ત્યારે ઊંદર વિચાર કરશે કે દુરંતપંત લક્ષણવાળા હે જીવ ! અનાદિકાળથી જીવને આહાર સંસા લાગી છે. અત્યાર સુધી આહાર કરતા તને ક્યો લાભ મળ્યો ? હવે આહાર ત્યાગ કરી આ સંસાર તરવાનું નાવ મેળવ. એમ વિચારતો તે ઊંદરી તરફ પાણુ લગીરે નજર નાખશે નહીં. કે આહાર દેખી પુલકિત થશે નહીં.

આવો બાણે રિસાએલ હોય તેમ દેખી, રણઊંદરીઓ એમ વિચારશે કે કોઈ પાણુ કારણથી આપણા ઉપર શ્યામસુંદરાંગ પતિ કોપાયમાન થયા છે. માટે તેને પ્રસન્ન કરીએ. એમ વિચારી કેટલીક ઊંદરીઓ આલિંગન કરવા લાગશે, કેટલીક મસ્તક ખંજવાળશે, ખીજી મૂછ અને લાંબા કેશ સ્થાપશે. કેટલીક શરીર પંપાળશે.

આ વખતે આ ઊંદર વિચારશે કે આ સ્ત્રીઓ પુરુષને નરકમાં મોકલનારી અને સ્વર્ગ પામવા માટે અર્ગલા જેવી વિદ્ન કરનારી છે. સંસારમાં દુઃખનું મુખ્ય કારણ છે. આ ધૂતારીઓ છે. એમ વિચારતો તે જરાપણુ ક્ષોભ નહીં પામે ત્યાર પછી ત્રીજે દિવસે ક્ષુધાથી અંગ શોષાઈ જશે. મૃત્યુ પામી અંતિમ સાધનાના પ્રભાવે મિથિલા નગરીના મિથિલરાજની ચિત્રાનામે મહાદેવીની કૃષ્ણિમાં ઉત્પન્ન થશે. ત્યાં મિત્રકુમાર નામ પાડશે. આઠવર્ષનું આયુ પૂર્ણ થયું હશે ત્યારે અવધિજ્ઞાની મુનિના ઉપદેશથી તે કુમારને દીક્ષાના લાવો થશે, સંસાર પરત્વે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થશે, લાવની ધારાએ ચઢેલા તે કુમારને ત્યાં જ અપૂર્વકરણુ-ક્ષપક-શ્રેણી-અનંતવર કેવળ જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થશે તે સમયે કેવલોત્પતિ સાથે આયુકર્મનો પણ ક્ષય થતાં અંતકૃત કેવલિ થશે.

એ રીતે આ સમવસરણુમાં સર્વ પ્રથમ મોક્ષે જનાર આ ઊંદર છે. ધર્મનાથ પ્રભુએ આ જણાવતાં કહ્યું કે અમારે તો હજી દસ લાખ વરસનું આયુષ્ય પૂર્ણ થશે ત્યારે નિર્વાણ થશે.

o x o x o x o x o x o

(૯) અંજરીયા મુનીવરની અંતિમ સાધના

પેઠણુપુર નગરમાં મકરધ્વજ રાજા છે, તેને મદનસેના નામે રાણી છે. મદનપ્રહ્લા નામનો પુત્ર છે. ખત્રીસ ચૌવનવતી સુંદર કન્યા સાથે

પાણિત્રહણ કરી વિલાસ કરી રહેલ છે. એક વખત મુનિવર પાસે ધર્મોપદેશ સાંભળે છે. પૂર્વકૃત સુકૃત યોગે વૈરાગ પામી. માતાપિતાની અનુમતીથી ચારિત્ર અંગીકાર કરે છે.

દેવરત્ન તપતાં વિચરી રહેલા મુનિવર ત્રંબાવતી નામક નગરીમાં પધાર્યાં. જેનો પતિ પરદેશ ગયો છે તેવી તરુણી યુવતી ગવાક્ષમાં બેઠી છે. સોળે શણુગાર સજીને ચૈવન વય સકૂળ કરવાના તરંગે ઉછળી રહ્યા છે. મદોન્મત થઈ નયનયુગલ ફેરવતી તે કામદેવ સમાન રૂપવાળા મુનિને જુએ છે. કામજ્વરથી પીડાતી તે મુનિને વહોરવા વિનંતી કરે છે. સરળ સ્વભાવી મુનિ પાસે મેવા-મીઠાઈના ભરેલા થાળ સુકે છે. ધીમે ધીમે વિષયભોગની પ્રાર્થના કરતા પોતાના વિરહાગ્નિને શાંત કરવા જણાવે છે.

મુનિવર શીતળ વાણીથી સમજાવે છે ત્યારે કામાંધા ચોવી તે મુનિ પર આળ ચડાવવા ઝાંઝર મુનિને પહેલાવીને પોતાના બે ગાહુથી મુનિવરને વળગી પડી.

મુનિ બળ કરી લાગ્યા ત્યારે ધામિનીએ ઘોઘાંટ કરી લોક ભેળો કર્યો. રાણીની આંખમાં આંસુ બેઈ રાત્રને થયું કે આ રાણીનો પણ કોઈ પ્રેમી જણાય છે મુનિને હણવાને સૂચના કરી.

મુનિ અંત સમય જાણી છેલ્લી વખતે કરવા યોગ્ય તૈયારી કરે છે. અણુશણુ કરે છે. સર્વ જીવોને તે ખમાવે છે. સમતા સાગરમાં ઝૂલી રહ્યા છે. ચોર્યાસી લાખ જીવાયોનિને ખમાવે છે. સર્વકર્મ ખપાવવા શ્રી નવકાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરે છે. જીવે કરેલા કર્મ જ ઉદ્ધયમાં આવે છે માટે હે જીવ! તું બહાદુરીથી ભોગવી દે. હસતાં કે રડતાં પણ ઉદ્ધયમાં આવેલા કર્મ તો અવશ્ય ભોગવવાં જ પડે છે તો હસતાં જ કેમ ન ભોગવી દેવા? આ પ્રમાણે શુદ્ધ ધ્યાનધારાએ ચડેલા મુનિને રાત્રએ ખડ્ગથી હણ્યા.

અંતિમ સાધના કરી રહેલા મુનિ તે જ સમયે ક્ષપક શ્રેણીથી અંતગઠ કેવળી થયા અને શાશ્વત પદને પામ્યા.

સાધુના દેહને તલવાર વડે હણવાથી ત્યાં હાહાકાર થઈ ગયો. સાધુના વત્તો તથા એઘો લોહીથી ખરડાયા. સમજી ચાંચમાં એઘો લઈ ઉડી પણ દેવયોગે તે એઘો રાણીના ખોળામાં પડ્યો. પોતાના સગા ભાઈ મુનિને હણ્યા જાણી રાણીએ અનશન કર્યું.

રાજાને સાચી વાત ખબર પડી કે મુનિવર તો રાણીના સગા સહોદર છે. મારા હાથે મહાઅન્યાય થયો છે. હવે હું કેમ છુટીશ ?

રાજાની આંખમાંથી અશ્રુધારા વહી જાય છે. મુનિના કહેવરને ચોધાર આંસુથી ખમાવે છે. કારમું રૂઢન કરે છે રાજા કહેવર પાસે બેસી માન મુકીને ખમાવે છે સમતા રસમાં તરબોળ બની વારંવાર ખમાવે છે. આંસુ વડે મુનિના પાદપદ્મ પખાળે છે. ઉચ્ચ પશ્ચાતાપ ભાવના ભાવતો રાજા સર્વાકર્મને બાળી નાખે છે. ત્યાં જ રાજા કેવળજ્ઞાન પામે છે.

o x o x o x o x o x o

(૧૦) કૌણિક સંગ્રામમાં વરુણ તથા બાળમિત્રની આરાધના

શ્રૈણિક પુત્ર કૌણિક રાજા યુદ્ધમાં ઉતરેલા છે. આ રથમુશલ સંગ્રામમાં આગળ શક દેવેન્દ્ર છે, પાછળ ચમરેન્દ્ર લોહાનું બખ્તર વિકૃવીં રક્ષણ કરે છે.

તે સમયે વૈશાલી નગરીમાં “નાગ”નો પુત્ર વરુણ રહેતો હતો તે ધનવાન હતો સાથે શ્રમણ ઉપાસક અને તત્વોનો જાણકાર પણ હતો. છકૂને પારણે છકૂની તપસ્યા કરતો હતો. તેને રાજાની આજ્ઞા થતાં રથમુશલ સંગ્રામમાં જવાનું થયું ત્યારે અભિચલ કયોં કે મને જે પહેલો મારે તેને મારે મારવો ખપે બીજાને મારવો કલ્પે નહીં.

યુદ્ધમાં તેની સામે સમાન વય ત્વચા અને શસ્ત્રાદિ ઉપકરણવાળા યુવકે દહ્યું કે હે નાગ પુત્ર વરુણ ! તું મારા પર પ્રહાર કર. ત્યારે વરુણે પોતાનો અભિચલ દહ્યો. સામા પુરુષે કોધાગ્ન સુક્ત થઈ વરુણ પર તીર ફેંકી સખત ઘાયલ થયો. વરુણે તેને એકજ તીરથી બે ટુકડા થાય તે રીતે જીવિતથી જુદો કર્યો. પણ વરુણ નિર્બળ-શક્તિ રહિત-પરાક્રમ રહિત બન્યો. રથ પાછો ફેરવી યુદ્ધભૂમિમધ્યેથી બહાર નીકળ્યો.

એકાન્ત સ્થળે આવી. રથ ઉભો રાખી ઘોડા છૂટાં કર્યાં. ડાલેનો સંચારો પાથર્યો. પૂર્વઅભિમુખ બેસી હાથની અંજલિ મસ્તકે કરી વરુણ આ પ્રમાણે બોલે છે.

અરિહંત ભગવંત યાવત્ સિદ્ધિગતિ ને પ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને નમસ્કાર થાઓ. જેઓ તીર્થની આદિ ઠરનારા [આશ્વરણં યાવત્ સિદ્ધિગઈ નામવેદ્યં ઠાણં સંપત્તાણં સુધીનાં પદો યાદ કરી] જે મારા ધર્માચાર્યો અને ધર્મોપદેશક છે તેવા ત્યાં રહેલા

ભગવાનને અહીં રહેલો હું વાંદુ છું. ત્યાં રહેલા ભગવાન મને જુઓ. એમ કહી વંદન નમસ્કાર કરે છે. પછી આગળ આ પ્રમાણે બોલે છે —

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે પહેલા, સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત યાવત પરિશ્રદ પરિમાણ પચ્ચક્રખાણ જિંદગી સુધીનાં ગ્રહણ કર્યાં હતાં. અત્યારે અરિહંત ભગવાન મહાવીર સાક્ષીએ સર્વ પ્રાણાતિપાતાદિ વિરમણ મહાવ્રત યાવજ્જીવ માટે પચ્ચક્રખું છું.

આ શરીરનો પણ છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસ વખતે ત્યાગ કરીશ. એવી મનમાં ધારણા કરી બખ્તર છોડી શરીરમાં લાગેલા બાણનું શલ્ય બહાર કાઢી આલોચના લઈ પ્રતિક્રમી સમાધિપૂર્વક કાળ ધર્મ પામે છે.

હવે તે વરુણનો એક પ્રિય બાલમિત્ર રથમુશલ સંગ્રામ કરતો હતો. જ્યારે તે શત્રુ પુરુષથી સખત ઘાયલ થયો ત્યારે શક્તિહીન બલરહિત યાવત “પોતે નહીં ટકી શકે ” એમ સમજી વરુણ માફક ઘોડાને યુદ્ધભૂમિ બહાર લઈ ગયો.

વચ્ચના સંધારા પર બેસી, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખે કરી અંજલિ બેઠી બોલ્યો, “હિ ભગવંત ! મારા પ્રિય મિત્ર વરુણે જે શીલવ્રતો, ગુણવ્રતો, વિરમણવ્રતો, પ્રત્યાખ્યાન, પૌષ્ઠોપવાસ લીધાં હોય તે મને પણ હોબે.” એમ બોલી બખ્તર છોડી, શલ્ય બહાર કાઢ્યું. સમાધિથી કાળધર્મ પામ્યા.

વરુણ અંતિમ સાધનાના પ્રભાવે સૌધર્મ નામે પ્રથમ દેવલોકને વિશે અસણાલિધાન નામે વિમાનમાં દેવ થયા. જ્યાં ચાર પટ્યોપમની સ્થિતિ ભોગવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સિદ્ધિ પામશે.

નાગપુત્ર વરુણનો મિત્ર પણ ભાવપૂર્વકની અંતિમ આરાધનાના પ્રભાવે મૃત્યુ બાદ મહાવિદેહમાં સુદ્ગમમાં ઉત્પન્ન થઈ સર્વ દુઃખનો અંત કરી સિદ્ધિ પદને પામશે.

o x o x o x o x o x o

વિભાગ-૩

અંતીમ સાધના સ્તવનાદિ

(૧) પુન્ય પ્રકાશનું સ્તવન

દુહા

સકળ સિદ્ધિદાયક સદા, ચોવિશે જ્ઞનરાય;
 સદ્ગુરૂ સ્વામીની સરસ્વતી, પ્રેમે પ્રણમું પાય. ૧
 ત્રિભુવનપતિ ત્રિશલા તણો, નંદન ગુણ ગંભીર;
 શાસન નાયક જગ જ્યો, વર્ધમાન વડવીર. ૨
 એક દિન વીર જિણુંદને, ચરણે કરી પ્રણામ;
 ભવિક જીવના હિત ભણી, પૂછે ગૌતમ સ્વામ. ૩
 મુક્તિ મારગ આશાધીએ, કહો કિણુ પરે અરિહંત;
 સુધા સરસ તવ વચન રસ, ભાષે શ્રી ભગવંત. ૪
^૧અતિચાર આલોધીએ, ^૨વ્રત ધરીએ ગુરૂ સાખ;
^૩જીવ ખમાવો સચલ જે, ^૪યોનિ ચોરાશી લાખ. ૫
 વિધિશું વળી વેસિરાવીએ, ^૫પાપસ્થાનક અઢાર.
^૬ચાર શરણુ નિત્ય અનુસરો, ^૭નિંદો દુરિત આચાર. ૬
^૮શુભકરણી અનુમોદીએ, ^૯ભાવ ભલો મન આણુ;
^{૧૦}અણુસણુ અવસર આદરી, ^{૧૧}નવપદ જ્યો સુખણુ. ૭
 શુભગતિ આરાધન તણા, એ છે દશ અધિકાર;
 ચિત્ત આણીને આદરો, જેમ પામો ભવપાર. ૮

ઢાળ-૧ [રાગ-સિદ્ધ ચક્ર પદ વંદો]

(૧) અતિચાર આલોચના

જ્ઞાન દરિસણુ ચારિત્ર તપ વીરજ, એ પાંચે આચાર;
 એહ તણા ઠહલવ પરભવના, આલોધીએ અતિચાર રે.
 પ્રાણી જ્ઞાન ભણો ગુણુખાણી, વીર વડે એમ વાણી રે. પ્રાણી... ૧

ગુરુ ઓળખીએ નહીં ગુરુ વિનયે, કાળે ધરી બહુમાન;
 સૂત્ર અર્થ તદુલય કરી સુધાં, ભણીએ વહી ઉપધાન રે. પ્રા. જ્ઞા. ૨
 જ્ઞાનો પગરણ પાટીપોથી, ઢવણી નોઠારવાલી;
 તેહતણી કીધી આશાતના, જ્ઞાનભક્તિ ન સંભાળી રે. પ્રા. જ્ઞા. ૩
 ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી, જ્ઞાન વિરાધ્યું જેહ;
 આલવ પરલવ વળી રે, લવોલવ મિચ્છામિદુક્કડં તેહ રે.
 પ્રાણી સમક્તિ લ્યો શુદ્ધ બાણી, વીર વદે એમ વાણી રે. પ્રા. સ. ૪
 જન વચને શંકા નવિ કીજે, નવિ પરમત અભિલાષ;
 સાધુ તણી નિંદા પરિહરજે, ક્ષણ સંદેહ મ રાખ રે. પ્રા. સ. ૫
 મૂઠપણું છંડો પરશંસા, ગુણવંતને આદરીયે;
 સાહરમીને ધર્મે કરી થીરતા, ભક્તિ પ્રલાવના કરીએ. પ્રા. સ. ૬
 સંઘ ચૈત્ય પ્રાસાદ તણો જે, અવણુંવાદ મન લેખ્યો;
 દ્રવ્ય દેવકો જે વિણસાડ્યો, વિણસંતા ઉવેખ્યો રે. પ્રા. સ. ૭
 ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી, સમક્તિ ખંડ્યું જેહ;
 આલવ પરલવ વળી રે લવોલવ, મિચ્છામિદુક્કડં તેહ રે.
 પ્રાણી ચારિત્ર લ્યો ચિત્ત આણી, વીર વદે એમ વાણી રે. પ્રા. ચા. ૮
 પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ વિરાધી, આઠે પ્રવચન માય;
 સાધુ તણે ધર્મે પ્રમાદે, અશુદ્ધ વચન મન કાય રે. પ્રા. ચા. ૯
 શ્રાવકને ધર્મે સામાયિક, પોસહમાં મન વાળી;
 જે જયણાપૂર્વક એ આઠે, પ્રવચન માય ન પાલી રે. પ્રા. ચા. ૧૦
 ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી, ચારિત્ર હહોળ્યું જેહ;
 આલવ પરલવ વળી રે લવોલવ, મિચ્છામિદુક્કડં તેહ રે. પ્રા. ચા. ૧૧
 ખાર લેદે તપ નવિ કીધો, છતે યોગે નિજ શકતે;
 ધર્મે મન વચ કાયા વીરજ, નહિ ફેરવીયું ભયતે રે. પ્રા. ચા. ૧૨
 તપ વીરજ આચાર એણી પરે, વિવિધ વિરાધ્યાં જેહ;
 આલવ પરલવ વળી રે લવોલવ, મિચ્છામિદુક્કડં તેહ રે. પ્રા. ચા. ૧૩
 વળી ય વિશેષે ચારિત્ર કેરા, અતિચાર આલોઈએ;
 વીર જિણેસર વચણ સુણીને, પાપ મલ સવિ ધોઈએ રે. પ્રા. ચા. ૧૪

ઢાળ-૨ [રાગ-સંભવ જિનવર]

પૃથ્વી પાણી તેઉ, વાઉ વનસ્પતિ, એ પાંચે થાવર ક્રયા એ;
 કરી કરસણ આરંભ, ખેત્ર જે ખેડીયાં, કુવા તળાવ ખણ્ણીયા એ૦ ૧
 ઘર આરંભ અનેક, ટાંકાં ભોયરા, મેડી માળ ચણ્ણાવીયા એ;
 લીંપણુ ગુપણુ ઢાજ, એણી પરે પરે, પૃથ્વીકાય વિરાધીયા એ૦ ૨
 ધોયણુ નાહણુ પાણી, ઝીલણુ અપકાય, છોતિ ધોતિ કરી હુહવ્યાએ;
 ભાડીગર કુંભાર, લોહ સોવનગરા, ભાડભુંબ લીહાલાગરા એ૦ ૩
 તાપણુ શેઠણુ ઢાજ, વસ્ત્ર નિખારણુ, રંગણુ રાંધણુ રસવતીએ;
 એણી પરે કર્માદાન, પરે પરે કેળવી, તેઉ વાઉ વિરાધીયા એ૦ ૪
 વાડી વન આરામ, વાવી વનસ્પતિ, પાન ફળ કુલ ચુંટીયાંએ;
 પોંક પાપડી શાક, શેકયાં સુકવ્યાં, છેઘાં છુઘાં આથીયાં એ૦ ૫
 અળશીને એરંડ, ઘાણી ઘાલીને, ઘણા તિલાદિઠ પીલીયાએ;
 ઘાલી ઢોલુ માંહે, પીલી સેલડી, કંઠ મૂળ ફળ વેચીયાં એ૦ ૬
 એમ એકેંદ્રિય જીવ, હણ્યા હણ્ણાવીયા, હણુતાં જે અનુભોદિયાએ,
 આલવ પરલવ જેહ, વલી રે લવોલવે, તે સુજ મિચ્છામિદુક્કડંએ૦ ૭
 કૃમિ સરમીયા કીડા, ગાડર ગંઢોલા, ઈચલ પોરા અલશીયાં એ;
 વાળો જળો ચુડેલ, વિચલિત રસ તણા, વળી અથાણાં પ્રસુખનાં એ૦ ૮
 એમ બેઈંદ્રિય જીવ, જે મેં હુહવ્યા, તે સુજ મિચ્છામિદુક્કડંએ;
 ઉધેહી જુ' લીખ માંકડ મંકોડા, ચાંચડ કીડી કંથુઆ એ૦ ૯
 ગૈદેહિયાં ધીમેલ, ઢાનખજુરડા, ગીંગોડા ઘનેરિયાએ;
 એમ તેઈંદ્રિય જીવ, જે મેં હુહવ્યા, તે સુજ મિચ્છામિદુક્કડંએ૦ ૧૦
 માખી મચ્છર ડાંસ, મસા પતંગીયાં, કંસારી કોલિયાવડાએ;
 લીંકણુ વિંછુ તીડ, ભમરા ભમરીએ, કુંતાં બગ ખડમાંકેડી એ૦ ૧૧
 એમ ચૌરિંદ્રિય જીવ, જે મેં હુહવ્યા તે સુજ મિચ્છામિદુક્કડંએ;
 જળમાં નાખી જળ જળચર હુહવ્યા વનમાં સૃગ સંતાપીયા એ૦ ૧૨
 પીડયા પાંખી જીવ, પાડી પાસમાં, પોપટ ધાલ્યા પાંજરે એ;
 એમ પાંચેંદ્રિય જીવ, જે મેં હુહવ્યા, તે સુજ મિચ્છામિદુક્કડંએ૦ ૧૩

દાળ :-૩ [રાગ-સુખ દુઃખ સરજ્યા]

ક્રોધ લોભ ભય હારયથી, બોલ્યાં વચન અસત્ય;
 કૂડ કરી ધન પારકાં, લીધાં જેહ અદત્ત રે;
 જિનજીમિચ્છામિદુક્કડં આજ, તુમ સાખે મહારાજ રે
 જિનજીદેઈસાઝં કાજ રેજિનજીમિચ્છામિદુક્કડંઆજ...૧
 દેવ મનુષ્ય તિર્યંરનાંજી, મૈથુન સેવ્યાં જેહ;
 વિષયરસ લાંપટપણેજી, ઘણું વિડંબ્યે દેહ રે જિનજી...૨
 પરિચહની મમતા કરીજી, ભવ ભવ મેલી આથ;
 જે જહાંની તે તિહાં રહીજી, કોઈ ન આવે સાથ રે, જિનજી...૩
 રચણી ભોજન જે કર્યાંજી, ક્રીધાં લક્ષ અલક્ષ,
 રસના રસની લાલચેજી, પાપ કર્યાં પ્રત્યક્ષ રે, જિનજી...૪
 વ્રત લેઈ વિસારીયાંજી, વળી લાગ્યાં પરચક્રખાણુ;
 કપટ હેતુ ઠિરિયા દરંજી, ક્રીધાં આપ વખાણુ રે. જિનજી...૫
 ત્રણ હાલ આઠે દુહેજી, આદાયા અતિચાર;
 શિવગતિ આરાધન તણેજી, એ પહેલો અધિકાર રે. જિનજી...૬

દાળ :-૪ [રાગ.....]

(૨) વ્રત ઉચ્ચારણુ

પંચ મહાવ્રત આદરે, સાહેલડી રે, અથવા દ્યો વ્રત ખાર તો;
 યથાશક્તિ વ્રત આદરી, સા. ફરિપાળો નિરતચાર તો. ૧
 વ્રત લીધાં સંભારીએ, સા. હેડે ધરીએ વિચાર તો;
 શિવગતિ આરાધન તણે સા. એ બીજે અધિકાર તો. ૨

(૩)-જીવખામણા

જીવ સર્વે ખમાવીએ સા. યોનિ ચોરાશી લાખ તો;
 મન દુષ્ટે ઠરી ખામણાં સા. કોઈ શુ' રોષ ન રાખ તો. ૧
 સર્વ મિત્ર કરી ચિંતવો, સા. કોઈ ન જાણે શત્રુ તો;
 રાગ દ્રેષ એમ પરિહરો, સા. કીજે જન્મ પવિત્ર તો. ૨

સાહમી સંઘ ખમાવીએ સા. જે ઉપની અપ્રીત તો;
 સબજન કુટુંબ ઠરો ખામણાં સા. એ જિનશાસનની રીત તો. ૩
 ખમીએ ને ખમાવીએ, સા. એહ જ ધર્મનો સાર તો;
 શિવગતિ આરાધનતણો, સા. એ ત્રીજો અધિકાર તો. ૪

(૪) પાપ સ્થાનકે વોસિરાવવા

મૃષાવાદ હિંસા ચોરી, સા. ધન મૂર્છા મૈથુન તો;
 ક્રોધ માન માયા તૃષ્ણા, સા. પ્રેમ દ્વેષ પૈશુન્ય તો. ૭
 નિંદા ઠણહ ન કીજીએ, સા. કુડાં ન દીજે આજ તો;
 રતિ અરતિ મિથ્યા તબે, સા. માયા મોસ જંબળ તો. ૮
 ત્રિવિધ ત્રિવિધ વોસરાવીએ, સા. પાપસ્થાન અઠારનો;
 શિવગતિ આરાધન તણો, સા. એ ચોથો અધિકાર તો. ૯

ઢાળ-૫ [રાગ-શાસન નાયકે વિરજી]

(૫) ચાર શરણુ

જન્મ જરા મરણુ ઠરીએ, આ સંસાર અસાર તો;
 કર્યાં કર્મ સહુ અનુભવે એ, કેઈ ન રાખણુહાર તો. ૧
 શરણુ એક અરિહંતનું એ, શરણુ સિદ્ધ ભગવંત તો;
 શરણુ ધર્મ શ્રી જિનનો એ, સાધુ શરણુ ગુણવંત તો. ૨
 અવર મોહ સવિ પરિહરીએ, ચાર શરણુ ચિત્ત ધાર તો;
 શિવગતિ આરાધન તણોએ, એ પાંચમો અધિકાર તો

(૬) દુષ્કૃત ગહાં

આ ભવ પરભવ જે કર્યાં એ, પાપકર્મ કેઈ લાખ તો;
 આત્મ સાષે તે નિંદીએ એ, પડિક્કમીએ ગુરૂ સાખ તો. ૩
 મિથ્યામત વર્તાવીયા એ, જે ભાખ્યાં ઉત્સૂત્ર તો;
 કુમતિ દઢાઅહને વશે એ, જે ઉત્રાખ્યાં સૂત્ર તો. ૪
 ઘડયાં ઘડાવ્યાં જે ઘણાંએ, ઘરંટી હજ હથીયાર તો;
 ભવ ભવ મેલી મૂકીયાં એ, કરતાં જીવ સંહાર તો. ૫

પાપ કરીને પોષીયા એ, જનમ જનમ પરિવાર તો:
જનમાંતર પહોતયા પછી એ, કોઈએ ન કીધી સાર તો. ૬
આ ભવ પરભવ જે કર્યાંએ, એમ અધિકરણ અનેક તો;
ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસરાવીએ, એ આણી હૃદયવિવેક તો. ૭
દુષ્કૃત નિંદા એમ કરીએ, પાપ કરો પરિહાર તો;
શિવગતિ આરાધન તણો એ, એ છઠ્ઠો અધિકાર તો. ૮

ઢાળ-૬ [રાગ-નામ ધલાપુત્ર જાણીયે]

(૭) સુકૃત અનુભોદના

ધન ધન તે દિન માહરો, જીહાં કીધો ધર્મ;
દાન શીચળ તપ ભાવના, ટાળ્યાં દુષ્કૃત કર્મ ધન૦ ૧
શેત્રુજલદિક તીર્થની, જે કીધી જન;
જીગતો જિનવર પૂજયા, વળી પોષ્યાં પાત્ર. ધન૦ ૨
પુસ્તક જ્ઞાન લખાવીયાં, જિનવર જિન ચૈત્ય;
સંઘ ચતુર્વિધ સાચવ્યા, એ સાતે ખેત્ર. ધન૦ ૩
પઠિકમણાં સુપરે કર્યાં, અનુકંપા દાન;
સાધુ સૂરિ ઉવજ્જાયને, દીધાં જહુ માન. ધન૦ ૪
ધર્મ કાજ અનુભોદીએ, એમ વારોવાર;
શિવગતિ આરાધન તણો, એ સાતમો અધિકાર ધન૦ ૫

(૮) શુભ ભાવના

ભાવ ભલો મન આણીએ, ચિત્ત આણી ઠામ;
સમતા ભાવે ભાવીએ, એ આતમરામ ધન૦ ૬
સુખ દુઃખ કારણ જીવને, કોઈ અવર ન હોય;
કર્મ આપ જે આચર્યાં, ભોગવીએ સોચ. ધન૦ ૭
સમતા વિણ જે અનુસરે, પ્રાણી પુન્યનું ઠામ,
છાણ ઉપર તો લીંપણું, ઝાંખર ચિત્રામ. ધન૦ ૮
ભાવ ભલી પરે ભાવીએ, એ ધર્મનો સાર;
શિવગતિ આરાધન તણો, એ આઠમો અધિકાર ધન૦ ૯

ઢાળ-૭ [રાગ-જય જય ભવિ હિતકર]
(૯) અનશન

હવે અત્રસર જાણી, કરી સંલેખન સાર;
અણસણ આઢરીયે, પરચળી ચારે આહાર;
લલુતા સવિ મૂકી, છાંડી મમતા અંગ;
એ આતમ ખેલે, સમતા જ્ઞાન તરંગ. ૧

ગતિ ચારે કીધાં, આહાર અનંત નિઃશંક;
પણ તૃપ્તિ ન પામ્યો, જીવ લાલચીયો રંક;
દુલહો એ વળી વળી, અણસણનો પરિણામ;
એહથી પામીજે, શિવપદ સુરપદ ઠામ. ૨

ધન ધના શાલિભદ્ર, ખંધો મેઘકુમાર;
આણસણ આરાધી, પામ્યા ભવનો પાર;
શિવમંદિર જાશે, કરી એક અવતાર,
આરાધન કેરો, એ નવમો અધિકાર. ૩

(૧૦) નવકાર મંત્ર રટણ

દશમે અધિકારે મહામંત્ર નવકાર;
મનથી નવિ મુકો, શિવમુખ ફલ સહકાર;
એ જપતાં જાણે, દુર્ગતિ દોષ વિકાર;
સુપરે એ સમરે, ચૌદ પુરવનો સાર. ૪

જનમાંતર જાતાં, જો પામે નવકાર;
તો પાતિક જાણી, પામે સુર અવતાર;
એ નવપદ સરીજો, મંત્ર ન કોઈ સાર;
આ ભવ ને પરભવે, સુખ સંપત્તિ દાતાર. ૫

જુઓ ભીલ ભીલડી, રાજ રાણી થાય;
નવપદ મહિમાથી રાજસિંહ મહારાય;
રાણી રતનવતી ખેહુ પામ્યાં છે સુરભોગ;
એક ભવ પછી લેશે, શિવવધૂ સંભોગ. ૬

શ્રીમતીને એ વળી, મંત્ર ફળ્યો તત્કાલ;
ફળીઘર ફીટીને, પ્રગટ થઈ કુલમાળ;
શિવકુમારે જોગી, સોવન પુરિસો કીધ;
એમ એણે મંત્રે; કાજ ઘણાના સિદ્ધ. ૭

એ દશ અધિકારે, વીર જિણેસર ભાખ્યો;
આરાધના કેરો વિધિ, જોણે ચિત્તમાં રાખ્યો;
તેણે પાપ પખાળી, ભવ ભય દૂરે નાખ્યો;
જિન વિનય કરંતા, સુમતિ અમૃતરસ ચાખ્યો. ૮

ઢાળ : ૮ [રાગ-મનના મનોરથ સવિ]

સિદ્ધારથ રાયકુળ તિલોએ, ત્રિશલા માત મલહારતો,
અવની તળે તમેઅવતર્યાએ. કરવા અમ ઉપકાર,
જ્યો જિન વીરજીએ ૧

મેં અપરાધ કર્યા ઘણા એ, કહેતા ન લહું પાર તો.
તુમ ચરણે આઘ્યા ભણીએ, જોતાર તો તાર. જ્યો. ૨

આશ કરીને આઘ્યો એ, તુમ ચરણે મહારાજતો,
આઘ્યાને ઉવેખશો એ, તો કેમ રહેશે લાજ. જ્યો. ૩

કરમ અલુજણ આકરાંએ, જન્મ મરણ જંબળ તો;
હું છું એહથી ઉભગ્યો એ, છોડાવ દેવ દયાલ, જ્યો. ૪

આજ મનોરથ મુજ ફળ્યાએ, નાઠાં દુઃખ દંદોલ તો;
તુહ્યો જિન ચોવીશમે એ, પ્રકટયાં પુન્ય કલ્લોલ. જ્યો. ૫

ભવેભવે વિનય તુમારડો એ, ભાવ ભક્તિ તુમ પાચતો.
દેવ દયા કરી દીલએ એ, યોધિ ખીજ સુપસાય. જ્યો. ૬

કૃણશ

ઈહ તરણ તારણ સુગતિ કારણ, દુઃખ નિવારણ જગ જ્યો,
શ્રી વીર જિનવર ચરણ થુણુતાં, અધિક મન ઉલટ થયો. ૭

શ્રી વિજય દેવસૂરીંદ પટધર, તીરથ જંગમ એણી જગે,
તપગરૂપતિ શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ, સૂરિ તેજે જગમગે. ૮

શ્રી હીરવિજયસૂરિ શિષ્ય વાચક, કીર્તિવિજય સુરગુરુ સમી, તસ શિષ્ય વાચક વિનય વિજયે થુણ્યો જિન ચોવીસમો.	૯
સયસત્તર સંવત એગણુત્રીશે; રહી રાદેર ચોમાસએ; વિજય દશમી વિજય ઠારણ, કીઓ ગુણ અભ્યાસએ.	૧૦
નરભવ આરાધન સિદ્ધિ સાધન, સુકૃત લીલા વિલાસએ, નિર્જરા હેતે સ્તવન રચીયું, નામે પુણ્ય પ્રકાશ એ.	૧૧

૦ x ૦ x ૦, x ૦ x ૦ x ૦

શ્રી માણિક્યસિંહ સૂરિ કૃત
શ્રીઅમૃતપદ આરાધના સ્તવન
દુહા

પરમ પુરુષ પરમાતમા પરમાનંદ પ્રધાન. વંદ્ય વિનય વિવેકથી વર્ધમાન લગવાન.	૧
સમરી સારદ શારદા. પ્રણમી સદ્ગુરુપાય. અમૃત પદ આરાધના, દાણું ભવિ હિતદાય.	૨
આહોવો અતિચારને સ્વીકારો વ્રત સાર, સમભાવે સહુ જીવને, ખામો મૂકી ખાર.	૩
પાપસ્થાન પરિહારો, ચાર શરણ ચિત્તધાર, નિંદો દુષ્કૃત દોષને, ત્રિકરણ જોગ સમાર.	૪
અનુમોદો સુકૃત સવિ, ભાવો ભાવ ઉદાર. ઉત્તમ અનશન આદરો, સમરો શ્રી નવકાર.	૫
તરવા આ ભવ તોયધિ. વરવા પદ નિર્વાણ. એ દશવિધ આરાધના ભાષે શ્રી ભગવાન.	૬
તે માટે ભવિજન તમે આણી મન ઉલ્લાસ, ઠરજો એ આરાધના વરજો અક્ષરવાસ.	૭

[ઢાળ-૧ [રાગ-પાલીતાણા નગર સોહામણુ']

(૧) અતિચાર આલોચના

જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રને રે શ્રી તપ વીરજ સાર,
એ પાંચે આચાર ના રે આલોવું અતિચાર ઢોલનણ.
કિલ્લપટ કરમને કાપજેરે, શાંતિ હૃદયમાં સ્થાપજે રે
જ્ઞાન-અતિચાર, ૧

ઉચિત કાલ ઓલંધીને રે, મૂકી વિનય બહુમાન
વર ઉપધાન વહ્યા વિનારે, શીખ્યો હું શ્રુત જ્ઞાન ઢો. ૨

અધ્યાપક ગુરુ ઓળચારે વર્ણુ અર્થ વિપરીત
તહુલય પણ કૂડાં કહ્યાં રે લોપી જ્ઞાનની રીત ઢો. ૩

શ્રુત જ્ઞાની નવિ સેવિયારે કીધું નહીં તસ દાન
હોંશે કીધી હેલના રે, અથવા કર્યું અપમાન ઢો. ૪

પાટી પુસ્તક પાટકી રે ખડીયા લેખણ ખાસ
સાધન જે શ્રુત જ્ઞાનનારે આશાતના કરી તાસ ઢો. ૫

મતિ શ્રુતને અવધિ તથા રે મનપયર્વ વરજ્ઞાન
કેવળ જ્ઞાન તણી કરી રે, નિંદા મેં નિદાન ઢો. ૬

ઈત્યાદિકે અતિચારથી રે, આ લવ પરલવ જેહ
કીધી જ્ઞાન વિરાધના રે, મિચ્છામિ દુકકડ તેહ ઢો. ૭

દર્શન અતિચાર

શંકા જ્ઞિન સિદ્ધાંતમારે કુમતની કાંક્ષા કીધ
ફલનેા સહેહ સાધુની રે નિંદા દુગંછા કીધ ઢો. ૮

મુઠ દષ્ટિપણે મોહિયો રે, દેખી કુમત પ્રભાવ
ગુણિજન ગુણ ગાયા નહીં રે આણી અંતર ભાવ ઢો. ૯

સીદ્ધાતા સાધર્મિને રે, ધર્મે કર્યાં નહીં રિચર
પ્રીતિ ભક્તિ પ્રભાવનારે, ન કરી ભવદવનાર ઢો. ૧૦

દેવ ગુરૂ આદિ દ્રવ્યની રે સાર સંભાળ ન કીધ
આશાતના અરિહાદિનીરે જાણુ અજાણુ કીધ ઢો. ૧૧

ઈત્યાદિક અતિચારથી રે, આ ભવ પરભવ જેહ
સમાક્રિત દર્શન ખંડિયું રે મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ હો. ૧૨

ચારિત્ર અતિચાર

ઈયાં ભાષા એષણા રે આદાન નિક્ષેપ ચાર
પારિકાવણિયા પંચમીરે, સમિતિ વિરાધી સાર હો. ૧૩

ગુપ્તિ મન વચ કાયની રે ખંડિત ક્રીધી ખાસ
આ ભવ પરભવમાં વદી રે મિચ્છામિ દુક્કડ તાર હો. ૧૪

સૂરિ માણેક ગુણ ભંડાર રે વર્ધમાન વિપ્રવેશ
આલોલુ હવે આગલે રે વ્રત અતિચાર વિશેષ હો. ૧૫

ઢાળ-૨ [રાગ મુખ દુખ અરજયા પામીયે]

વસુધા વારિ વિભાવસુ રે વાયુ વનસ્પતિ જેહ
ભવ એકેન્દ્રિય દુભવ્યારે મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ

ઓ તારક ત્રિશક્તિનંદન. તાર ૧

ક્રીટ કૃમિ ધુણ કોડિયો રે, શંખ જળો મુખ જેહ,
ભવ એકેન્દ્રિય પીડીયા રે, મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ ઓ ૨

કાન ખજુરા કુંથુઆરે, જૂ માંકડ મુખ જેહ,
ભવ તેકેન્દ્રિય ત્રાસયા રે, મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ ઓ ૩

મચ્છર ડાંસને માખિયા રે વીંછી ભ્રમરમુખ જેહ,
ભવ ચક્રેન્દ્રિય ચૂરિયારે મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ ઓ ૪

મીન હરણ કીર કુંડલીરે. નટુલ નરાદિક જેહ,
ભવ પંચેન્દ્રિય પીડીયા રે મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ ઓ ૫

જુઠ વચન જે જલ્પિયા રે, પરધન હરિયાં જેહ,
મૈથુન સેવ્યા મોહથી રે, મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ ઓ ૬

પરિગ્રહ ભાર ઘણો ભયો રે, રાત્રિ જમીયો જેહ
ભૂરિ નિયમ લઈ ભાંગીયા રે, મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ, ઓ ૭

ઈત્યાદિક અતિચારથી રે, આ ભવ પરભવ જેહ
ચારિત્રાચાર વિરાધિયારે, મિચ્છામિ દુક્કડ તેહ ઓ ૮

તપ-અતિચાર

તપ વિધિપૂર્વકના તપ્યોરે બાહ્ય અભ્યંતર જેહ
તપ આચાર વિરાધીયારે મિચ્છામિ હુક્કડ તેહ એા. ૯

વીર્યા-અતિચાર

ધર્મક્રિયામાં દૈર્યથી રે શક્તિ ન ફેરવી જેહ
વીર્યાચાર વિરાધીયારે મિચ્છામિ હુક્કડ તેહ— એા. ૧૦
પાવન પંચાચારનારે આલોચા અતિચાર
વ્રત સ્વીકાર હવે વહું રે જિન માણુક જયકાર એા. ૧૧

(૨) વ્રત સ્વીકાર

ઠાળ-૩ [રાગ-શ્રી રાજગૃહી શુભ ઠામ]

ધીરજ ઘર મુનિવર પંચ મહાવ્રત ધારે રે
નિશા ભોજન અથ સંચ દૂર નિવારે રે
શ્રદ્ધાપૂર્વક વ્રત બાર શ્રાવક સાધે રે
અરિહંતની આણુ ઉદાર જે આરાધે રે ૧

ધૂર સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત વિરતિ ધરતા રે
સવા વિશ્વાની વિખ્યાત દયા અનુસરતા રે
બોલે નહીં પંચ અસત્ય મોટાં બીજે રે
તજતા પર વિક્ત અદત્ત સ્થૂલથી ત્રીજે રે ૨

ચોથે સ્વસ્ત્રી સંતોષ પરસ્ત્રી ટાળે રે
પરિગ્રહ પરિમાણુ અદોષ પંચમે પાળે રે
છકૂ દશદ્વિશિ માન ગુણુ વ્રત સજતા રે
ભોગોપભોગ પરિમાણુ સાતમે ભજતા રે ૩

આઠમેવલી અનરથ દંડ, ચઉ અપહરતા રે
સામાયિક શુદ્ધ અખંડ, નવમે કરતા રે
વ્રત દેશવકાશિક દશમે વરતા રે
અગિયાર મે પૌષધ પ્રેમ ધરી આદરતા રે ૪

દ્વાદશમે મુનિને દ્વાન ભાવથી દેવે રે
 દ્વાદશ વ્રત મોક્ષ નિદાન ઈમ નિત સેવે રે
 હું પણુ શક્તિ અનુમાન વ્રત સ્વીકારું રે
 અંતિમ જિન માણુક આણુ શિર પરધારું રે ૫

(૩) સર્વ જીવરાશિ ક્ષમાપના

ઠાળ ૩ [રાગ-નેમિ જિનેસર વંદોરે શ્રી...]

પ્યારા ચેતન પામી પ્રબોધ, સકલ જીવ રાશિ ખમાવો
 વહાલાવરજી વૈર વિરોધ મૈત્રી ભાવ મન ભાવો
 પ્યારા ચેતન પામી પ્રબોધ...
 કાઠી કુત્સિત કામને ક્રોધ લલિત સમતા દિલ ભાવો
 પ્યારા ચેતન પામી પ્રબોધ ...૧.
 પૃથ્વીપય વસુ પવનની સાત સાત લખ ધાર
 પ્રત્યેક સાધારણ તરૂં દશ, ચઉદેશ લાખ વિચાર પ્યારા ૨
 પૃથ્વી પય વસુ પવનની સાત સાત લખ ધાર
 પ્રત્યેક સાધારણ તરૂં દશ ચઉદેશ લાખ વિચાર પ્યારા ૩
 ખિતિ ચઉરિંદ્રિય જીવની દો દો લાખ પ્રમાણ
 ચઉ ચઉ લખ સુર નારટીતિરિ પંચેદ્રિય તિમ જાણ પ્યારા ૪
 ચૌદ લાખ માનવ તણી ઈમ ચૌરાશી લાખ
 જીવાયોનિ જાણીયે રે સર્વજ્ઞ સિદ્ધાંત સાખ પ્યારા ૫
 સઘળાએ પ્રાણી વિશે રે હણ્યા હણ્યાવ્યા જેહ
 હણતાં જે અનુમોદિયા તુમે ત્રિવિધ ખમાવો તેહ પ્યારા ૬
 સંઘ ચતુર્વિધ ખામીયે રે સાધુ સાધવી સાર
 શ્રાવક શ્રાવિકા સત્રી એ જિનશાસન આધાર પ્યારા ૭
 જનની જનક ખાંધવ જનીરે પુત્રાદિક પરીવાર
 સગાં સંખંધી સર્વને તુમે ખામો તજી તકરાર પ્યારા ૮
 સૂરિ માણુક મહાવીરનારે પ્રેમે પ્રણુમી પાય
 દર્શતાં ઈણુ વિધ ખામણાં આતમ આરાધક થાય પ્યારા ૯

(૪) અઢાર પાપસ્થાનક પરિહરો

ઢાળ-૫ [રાગ-અરિહંત નમો વહી]

વિનયથી નમી વદ્ધ્માનને પરિહરો હવે પાપ સ્થાનને
 અખિલ હૃવ હિંસાથી ઓસરો અનૃત વાક્ય નૈવ ઉચરો ૧
 વ્યસન ચોરીનું દૂર વારજો, વિષય વાસના ને વિહારજો
 સવિ પરિહારંલ છંડજો, ખચિત ક્રોધ ને માન ખંડજો ૨
 માયા લોભ વૈરી નિવારજો દુખદ રાગને દ્રેષ દારજો
 કલહ કલેશનું મૂળ કાપજો ગુહું આળ કોને ન આપજો ૩
 પૈશુન્ય મહાપાપને ધમો રતિ અરતિ દોષને દમો
 જરૂર ટેવ નિંદાતણી તજો, ળમણો દોષ માયામૃષા તજો ૪
 નિવિડ શત્રુ મિથ્યાત્વ નિર્ગમો પાપ સ્થાનએ અઢાર વમો
 સરસ શીખ માણિક્યની સજો, વીર વિભુ લલ મોક્ષે વ્રજો ૫

(૫) ચાર શરણ સ્વીકાર

ઢાળ-૬ [રાગ :- સ્વામીઓ એ વીર જિણુંદ]

સિદ્ધિ વરવા તરવા આ સંસાર સમુદ્રથી રે
 પાતક હરવા કરવા નિર્મલ મન પરિણામ રે
 ચેતન ખ્યારા મહારા ચાર શરણ ચિત્તમાં ધરો રે
 આદિ શરણ અરિહંતનું લજિયે જે લગવાન
 સમવસરણમાં શોભતા મોક્ષ માર્ગ દેશી મહાન
 પ્રાણી ઉપર આણી કરુણા ધર્મ પ્રકાશતા ઠામ
 ધર્મ ધુરંધર શંકર પરમેશ્વર ગુણ ધામ ચેતન ૨
 સિદ્ધ શરણ ખીણું સજો વરિયા જે નિજ રિદ્ધ
 ધ્યાન ધનજયથી ધમી સમસ્ત કર્મ સમિધ
 પૂર્ણાંદી પાવન પ્રભુ અપૂનર્ભવ પદ પામ
 અજ અજરામર અલખ, અગોચર આતમરામ ચેતન ૩
 ત્રીણું શરણ સાધુતાણું કરિયે જે નિર્ગંથ
 મૂલોત્તર ગુણમહાલતા સાધે શિવપુર પંથ

શોભાગી વૈરાગી ત્યાગી શમ દમના ભંડાર
 નિરભિમાની વરજ્ઞાની ધ્યાની નિષ્કામ ચેતન ૪
 ધર્મશરણ ચોથું ધરો, જે જગમાં જ્યકાર
 કેવળ જ્ઞાનીએ કહ્યા ભવ્ય દયા ભંડાર
 સંકટ ધાયક દાયક અક્ષય, શિવ સુખ સંપદ ઠામ
 આખે ત્રિભુવન માણક ત્રિશલાનંદન આમ ચેતન ૫

(૬) દુષ્કૃત નિંદા

ઢાળ-૭ [રાગ-સંભવ જિનવર]

સિદ્ધારથ સુત સાહિબારે જગદીશ્વર જિનરાય રે
 અરિહા હવે તુમ આગલે નિંદુ દુષ્કૃત નિર્માય રે
 જિન સિદ્ધ સૂરિ ઉવજ્જાયરે, મુનિ આશાતના દુખ દાયરે
 ક્રીધી મે મન વચ કાયરે, શાસન સ્વામી સાંભળો
 નિંદુ દુષ્કૃત નિર્માય રે- ૧

(આગમ વચન ઉથાપિયારે, વિપરીત દશના દીધ રે
 ભોળા ભોઠને ભોળવ્યા મેં કુમત કઠાગ્રહ ક્રીધરે)
 વહી મિથ્યાવાદ વિવિધ રે અવગણીયા ગુરુગુણ ઈદ્રરે
 પંચ નવીન કર્યા પ્રસિદ્ધ શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત ૨
 આરંભ ક્રીધા આકરા રે બંધાવ્યા ઘરબાર રે
 ખંડણ પીસણ રાંધણે, પ્રાણી વધનો નહીં પારરે
 અતિક્રુડ કપટ આગાર રે, ન્યાય વિરુદ્ધ વ્યાપાર રે
 પોવ્યો નિજનો પરિવાર રે શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત ૩
 ખાંતે ખેતર ખેડિયાં રે, જોદાવી ખૂબ ખાણ રે
 ભૂરિ ભૂધર ભેદિયા પૃથિવીના પીડયા પ્રાણુરે
 ઉપભવ્યા સર ઉદ્દપાન રે, નહાવણ ઘોવણ નિદાનરે
 જલ જીવના લીધા જાન રે શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત ૪
 ભાડ ભુંજ ભાઠીગર રે, છીંપા સોની લુહાર રે
 કુંભકાર ભવમાં કર્યા અગ્નિ આરંભ અપાર રે
 કુંક મારી મુખથી ઘણી રે, સજી વીંજણ ધમણ સંચાર
 વાચુ જીવ હણ્યા વિસ્તાર રે શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત ૫

માળી ભવે મેં રાપિયા રે, વૃક્ષ વિવિધ પ્રકાર રે
 પાન ફૂલ ફળ ચુંટિયાં, તેલી ભવ તલ સંભાર રે
 એરંડા પીડ્યા ધરી ખાર રે વન દહન ક્રીધા અપાર રે
 હણ્યા વનસ્પતિ હદ પાર રે શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત ૬

મૂઠ ભવે મેં મારિયા રે, જૂ મુખ જીવ હનર રે
 ગીરોલી ભવમાં ગળી, વળી માળીયો જોસુમાર રે
 મંનરી જનમ મોઝાર રે, માર્યા ઉંદર અપરંપાર રે
 હણ્યા દેડકા સર્પ ભવે રે શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૭

રીંછ મયુરા દિને ભવે રે હિંસા કરી અસરાલ રે
 શાર્ફલ સિંહતણેભવે, મેં કાવતી મારી કાલરે
 કેઈ જીવના આણ્યા કાલ રે, કોટવાળ ભવે વિકરાળ રે.
 દુખ બંદીને દીધાં વિશાળ શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૮

પારથી ભવમાં પીડિયા રે, જંગલમાં મૃગ જાત રે.
 માછી ભવેમચ્છ મારિયા, ચીડીમાર ભવે દિન રાત રે.
 સંહાર્યા ચઠલા સમૂહ રે, ખાટકીના ભવે પ્રસિદ્ધ રે.
 ઘણાં જીવના ક્રીધા ઘાત રે, શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૯

સુભટ ભવે સંગ્રામમાં રે, માર્યા માણસ વાર રે.
 ભૂત પિશાચ તણે ભવે નિત સંતાપ્યા નરનાર રે.
 પરમાધામી ભવ ધાર રે, કરી પુષ્કળ શસ્ત્ર પ્રહાર રે.
 નારદી પીડયા નિરધાર રે, શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૧૦

અલક્ષ કંદ આહારિયા રે. ક્રીધાં મદિરા પાન રે.
 વ્યભિચાર અતિ આચર્યા ગાળ્યા ગર્ભ હણ્યાં સંતાન રે.
 ધર્યુ અહનિશ આરત ધ્યાન રે, કર્યુ ઉત્તમ જન અપમાન રે.
 વાર્યા કેઈ દેતા દાન રે, શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૧૧

થાપણુ પરની ઝોળવી રે, તીવ્ર પડાવ્યા ત્રાસ રે.
 કૂટ સાખ ભરી કોરટે રે, ખોટા સમ ખાધા ખાસ રે.
 પર દૂષણુ ક્રીધાં પ્રકાશ રે, બાળ્યાં ગામ નગર નિવાસ રે.
 કર્યા શોક રૂઢન કંદાસ રે, શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૧૨

ઇર્ષ્યા રાખી અંતરે રે, દીધાં કૂડાં કલક રે.
 વિશ્વાસ ઘાત કર્યા વળી, ઉપજવી અતિ આતંક રે.

વિણુ વાંક રડાવ્યા રંક રે, નિંદા ધરમી નિ:શંક રે.
 પરિપૂર્ણ ઉપાજ્યા પાપ રે, શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૧૩
 આ ભવ પરભવ આચર્યા રે, પાપ એમ અનંત રે.
 દેવ ગુરુ સામે સવિ, તે નિંદુ ગરહું તંત રે.
 માટે મહાવીર મહંત રે, કરુણા કરી કરુણા વંત રે.
 ઉગારો મને અરિહંત રે, શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૧૪
 માયા મમતા મોહથી રે, હજ મુશલ હથિયાર રે.
 ધન અધિકરણ ઘડાવિયાં, તે ત્રિકરણ જોગ સમાર રે.
 વેાસરાવું વારંવાર રે જિન માણેક જગદા ધાર રે.
 હવે તાર તાર મુજ તાર રે, શાસન૦ નિંદુ દુષ્કૃત૦ ૧૫

(૭) સુકૃત અનુમોદના—

ઢાળ-૮ [રાગ-શ્રી વસુપૂજ નરીંદનો રે નંદન]

જિનગૃહ જિનપ્રતિમા જિનઆગમ સંઘ ચતુર્વિંધ સાર.
 ધર્મક્ષેત્રમાં વાચ્યું નિજધન ન્યાયાર્જિત નિરધાર.
 કલ્યાણુ વિતરણી ધન ધન કરણી તે માહરી
 ભવસાગર તરણી ધન ધન કરણી તે માહરી
 નિર્વાણુ નિસરણી ધન ધન કરણી તે માહરી ૧
 દાન સુપાત્રે જે મેં દીધું પાળ્યુ શીલ પ્રધાન.
 ઈચ્છા રોધે તપ આદરિયો ભાવ્યો ભાવમહાન કલ્યાણુ-૧
 પરમેષ્ઠિ સમરણુ જિનપૂજન સાધુ નમન શ્રીકાર.
 પાવન પ્રવચન શ્રવણુ પ્રમુખ જે સેવ્યા શુદ્ધાચાર કલ્યાણુ-૨
 નિરુપમ જિનવર સિદ્ધ નિરંજન સૂરિ પાઠક શ્રુતવાન.
 સંઘમી સાધુ સાધર્મિકનું, બહુલ ઠર્યું બહુમાન- કલ્યાણુ-૩
 શ્રી શત્રુંન્ય સમેત શિખર વર, અર્ધુંદ ગિરિ ગિરનાર.
 તારંગાલુ આદિ તીરથની, જાત્રા કરી જયકાર. કલ્યાણુ-૪
 ષડૂ આવશ્યક સદ્ગુરુ સેવન, પોષધ વ્રત પરચક્રમાણુ.
 કેડે સામી વચ્છલ કીધાં, દીધાં કરુણા દાન. કલ્યાણુ-૫

ઇત્યાદિક સુકૃત અનુભોદન કરીયે વારંવાર
સૂરિમાણેક મહાવીર સમરીયે, વરિયે સુખ વિસ્તાર કદ્યાણુ-૬

(૮) શુભ ભાવ ધરણું

દાળ-૯ [રાગ-પાણીતાણા નગર સોહામણું]

વસ્તુ સ્વરૂપ વિચારીને રે.

શ્રદ્ધા સંવેગ સુધારીને રે શુભ ભાવ સજ્જે

સુખ દુઃખ કારણ કર્મ શુભાશુભ, કહિયે અવર ન કોય.
ઈમ જાગી સમતા દિલ આણી, કહિયે સુખ દુઃખ સોય.
વિરુદ્ધ વિકલ્પ વિસારીને રે શ્રદ્ધા સંવેગ. ૧

પુદ્ગલથી ન્યારો તું પ્રાણી, સહજનંદ સ્વરૂપ
પુદ્ગલ સંયોગે દુઃખ પાવે, ચેત ચેત ચિકુપ
જ્ઞાન વિવેક વધારીને રે, શ્રદ્ધા સંવેગ. ૨

કંચુક તજતાં જિમ કંચુકી વિણસે નહીં કેઈવાર
શરીર તજતાં તેમ શરીરી નો વિણસે નિરધાર.
ઉક્તિ એ ચિત્ત ઉતારીને રે, શ્રદ્ધા સંવેગ. ૩

ઉપજે વિણસે આપસ્વભાવે, સર્વ વસ્તુ સમુદાય
કર્તા ભોક્તા તેનો નહીં કોઈ, નિશ્ચયથી નિરખાય.
માટે મમતા મારીને રે, શ્રદ્ધા સંવેગ. ૪

પુણ્ય થકી શુભ ગતિ યુગ પામે. પાપથી દુર્ગતિ થાય.
ચાર ગતિ ચૂરે જળ ચેતન, તવ પંચમી ગતિ જાય.
જલપે ઈમ જિન ગણધારી રે, શ્રદ્ધા સંવેગ. ૫

હું મારું જ્યાં સુધી હૈયે, ત્યાં સુધી છે બંધ
મનમાંથી હું મારું મટતાં મુક્તિ વધૂ સંબંધ
એ જિન વચન અવધારીને રે, શ્રદ્ધા સંવેગ. ૬

દાન શિલ તપ જ્ઞાન દયાદિ નિયમ ક્રિયા નિઃશેષ
ભાવ વિના શિવ ક્ષણ નવ આપે, જલપે વીર જિનેશ
સૂરિ માણેક શિવ સુખકારી રે. શ્રદ્ધા સંવેગ. ૭

(૯) અનશન કરણું

ઢાળ-૧૦ [રાગ-ખાખાણ વિનતડી અવધારે]

હવે અમૃત પદ આરાધવા, પામી અવસર પરમ પ્રધાન
વિચારીને વિધાન અણુસણુ અવધારીયે ૧
શુભ ભાવે કરી સંલેખના, પચગ્નીજે ચાર પ્રકાર
સર્વથી સવિ આહાર અણુસણુ અવધારીયે ૨
નિર્જર નર તિર્યાચ નારકી, ગતિ ચારમાં વારંવાર
સુલભ છે આહાર અણુસણુ અવધારીયે ૩
પણુ અતિ દુર્લભ છે પ્રાણીને પ્રિય અણુસણુને! પરિણામ
ધીરજ ગુણુનું ધામ અણુસણુ અવધારીયે ૪
જીવે અશન કર્યાં મેરુ જેટલાં પણુ તૃપ્તિ ન પામ્યો લગાર
હૃદયની મોહાર અણુસણુ અવધારીયે ૫
તેથી અશન તણી લાલચ તણ, સજી સમતા જ્ઞાન સુરંગ
અધિક અધિક ઉમંગ અણુસણુ અવધારીયે ૬
ધન્ય ધન્ય ધના શાલીલદ્ર, વળી ખંધક મેઘકુમાર
ઉત્તમ તે તે અણુગાર અણુસણુ અવધારીયે ૭
પાળી અણુસણુ સુરગતિ પામ્યા, એક માનવ ભવ લહી એહ
જશે તે મોક્ષ રૂપ ગેહ અણુસણુ અવધારીયે ૮
જગ માણેક વીર જિણુદને નમી નિર્મલ મન વચ કાય
લલિત લય લાય અણુસણુ અવધારીયે ૯
ઇત અણુસણુ જે અવધારે તે વરે અમૃદ પદ તાર
આનંદ પામે ઉદાર અણુસણુ અણુધારીયે ૧૦

(૧૦) શ્રી નમસ્કાર મંત્ર સ્મરણુ

ઢાળ-૧૧ [રાગ-મંત્ર જયો નવકાર-પ્રાણી મંત્ર]

સર્વ મંત્ર શિરદાર સનાતન અર્હન મત આધાર
મહામંત્ર નવકાર સમરીયે મહામંત્ર નવકાર

કષ્ટ વિદારણ મંગલ દારણ વારણ વિદ્ય હંજર
 દુર્ગતિ દારણ સદ્ગતિ ધારણ તારણ ભવ અકૂપાર સમરીયે ૧
 પાપી પ્રાણી પણ મન આણી નિસુણે બે નવકાર
 પાતક વામે પ્રાંતે પામે અમર ગતિ અવતાર. સમરીયે ૨
 ભીલ ભીલડી પ્રશમાનંદી સમરી શ્રી નવકાર
 રાજ રાણી થઈ ગુણ ખાણી વિલસે સુખ વિસ્તાર સમરીયે ૩
 રાયસિંહ નર નાયક સુંદર રતનવતી તસ નાર
 સુરપદ પાવે નર ભવ દાવે મોક્ષ જશે નિરધાર સમરીયે ૪
 અરિહા પાર્વે સેવક મુખે સંભળાવ્યો નવકાર
 તારા પ્રભાવે તે સર્પ થાવે ઘરણેન્દ્ર ઉદાર સમરીયે ૫
 હસ્તિ મહાવત સુરપદ પાવત જપતાં શ્રી નવકાર
 ઈમ નવકારે ઇણ સંસારે ઉઘર્યાં પ્રાણી અપાર સમરીયે ૬
 એ આરાધન ભવ દુખ ખાધન, શિવસુખ સાધન સાર
 જલપે શ્રીધર વીર જિનેશ્વર, સૂરિમાણિક સુખકાર સમરીયે ૭

દાળ-૧૨ [રાગ-આવો જમાઈ રાજ જમતા રે]

જય વીતરાગ જગત ગુરુ જિનવર વર્ધમાન ભગવાનજી
 પુણ્યે હું તુજ શાસન પામ્યો મોક્ષ સુખ નિદાનજી ૧
 તું મુજ સ્વામી હું તુજ સેવક પ્રાણિ ગણ પ્રતિપાલજી
 કરુણા કર કરુણા કરી લીજે સેવકની સંભાળજી ૨
 પ્રભુ મુજ હોબે તુજ પ્રભાવે ભવ નિવેદ સહાયજી
 ધર્મ શ્રદ્ધા આલેહાલ જિજ્ઞાસા રૂપિત ધર્મ ઉપાયજી ૩
 અભ્યુત્થાન વિનયને ઓજસ સદ્ગુરુ સેવા સારજી
 શુદ્ધ પ્રરૂપકતા ગુણ સુંદર આભવ અચલ ઉદારજી ૪
 નિયાણું તુજ સમય નિવાર્યું તો પણ દેવાધિદેવજી
 ભવભવ મુજ તુજ ચરણની ભક્તિ હોબે હિત કર હેવજી ૫
 કિલ્લટ ઈર્મ ક્ષય સરસ સમાધિ યોધિ લાલ શિવ ખીજજી
 એટલું તુજ પદ પ્રણમી યાચું નહીં પર ચીજજી ૬
 સૂરિ માણિક સર્વજ્ઞ શિવંકર, ચૌવિશમાં જિનચંદજી
 માનવ જન્મ કૃતાર્થ હુઓ મુજ, ગાતાં તુજ ગુણ વૃંદજી ૭

કૃતશ

વર્ધમાન જિનરાયો મેં પ્રેમે ગાયો
 દિવ્યામૃત સુખ દાયો રે મેં પ્રેમે ગાયો
 સિદ્ધારથ નૃપવંશ વિભૂષણ ત્રિશક્તા શણ્ણીનો જાયો રે મેં
 શાસન સ્વામી અંતર જમી, જગજીવન જગતાયા રે મેં-૦-૧
 ગુણસાગર પ્રભુતા ગુણુ ગાતાં પાતાક પુંજ પદાયો રે મેં
 રિદ્ધિ સિદ્ધિ સર્વ સમૃદ્ધિ કલ્યાણ કૌટિ કમાયો રે મેં-૦-૨
 તપગણુ સિંહ સૂરિ શિષ્યોત્તમ સત્ય વિજય સત્ છાયો રે મેં
 કપૂર ક્ષમા જિન ઉત્તમ સત્તમ પદ્મરૂપ મુનિરાયો રે મેં-૦-૩
 કીર્તિ વિજય ઉદ્યોત વિજય તસ અમર ગુમાન સહાયો રે મેં
 સુગુરુ પ્રતાપ વિજય પદ સેવત માણુક જગ જશ પાયો રે મેં-૦-૪
 ગુપ્તિ ગજ અહગોમિત વરશે [૧૯૮૩] મૃગશિર મનાયો રે મેં
 વદ પંચમીને યુધવારે પૂર્ણાનંદ પમાયો રે મેં-૦-૫
 પેથાપુરામાં પ્રગટ પભાવી સુવિધિ જિનેન્દ્ર સહાયો રે મેં
 તાસ પસાયે રહી ચોમાસુ સુદર સ્તવન રચાયો રે મેં-૦-૬
 એહ સ્તવન જે ભણુશે ગણુશે ભાવ સવાયો રે
 મેં પ્રેમે ગાયો.
 વેગે તે અમૃત પદ વરશે, સૂરિ માણુક દિલ ધ્યાયો રે
 મેં પ્રેમે ગાયો.

o x o x o x o x o

(૩) પ્રાચીન આરાધના સ્તવન-સં. ૧૫૮૨

આ સ્તવન પાસવંદ મુનીશ્વરનું રચેલું છે. તેમાં સમાધિ મરણને
 આશ્રીને ૧૬ અધિકારોનું વર્ણન છે.
 પ્રાચીન ગુજરાતીને અહીં વર્તમાન ભાષાનુસાર ગોઠવીને મૂકેલું છે.

ચોપાઈ

શ્રી જિન ચરણ પ્રણમિસુ, સુગુરુ નામ હૃદયે સમરિસુ
 કહિસુ સંક્ષેપે આરાધના ભવિકે જીવ સુખ સાધના. ૧

ઉત્તમ નર જે કરે ત્રિકાલ, એ આરાધન ગુણ સુવિશાલ
વિનય સહિત જે જોડી હાથ, છળી શકે ન તેહને કાલ. ૨

જીવિતવ્યની મ કરિસ આશ, એ ભગવંતે કહ્યું અસાસ
ક્ષણ ક્ષણ આવે ક્ષણ ક્ષણ જાય, જતન કરંતા સ્થિર નવિ થાય. ૩

જન્મ મરણ અનંતીવાર, કીધાં કાંઈ ન આવ્યું પાર
આરાધન શુદ્ધ નવિ કરી, તેણે ન પામી નિવૃત્તિપુરી. ૪

દુર્લભ લહી માણસ ભવસાર, ઉત્તમ શ્રાવક કુલ અવતાર
જિનધર્મ ગુરુ મુખ સુણિઓ, તેહથી અવિરતિ પણ ટળીયો. ૫

વિરતિપણાનું એહ પ્રમાણ, મરણ સાધિ સાધુ અવસાણ
એટલું કીધું સફળ સહુ, એહ અધિકસું કહિયે બહુ. ૬

એમ ચિંતવી આરાધના કરું, સુગુરુ વચન નિજ હૃદયે ધરું
પહેલે કરીએ સંલેખના, ચાર કષાયની પ્રતિષેધના, ૭

(૧) સંલેખના

બાર વરસ ઉત્કૃષ્ટ તપ કરે, ઇંદ્રી પંચ વિષય સંવરે
લોહી માંસ તણો હુએ સોસ, ઈમ કરતા પણ ન ટલે રોષ. ૧

તે એ તપ સહુ હુવે પ્રમાણ, અંગુલિ ભંગતણું એ જ્ઞાન
એણે કારણ ઠાળે કષાય, ભાવથી આરાધન એમ થાય. ૨

દ્રવ્યથી વાર અનંતી કીધ શિવપદ પ્રાપ્તિ કાજ ન સીધ
બાલ મરણ નિશ્ચય વ્યવહાર, કરતા ન પહુંચે ભવજલ પાર. ૩

દ્રવ્ય સંલેખના કીધી કાંઈ વાર, હવે તે કરવી ભાવથી સાર
પંડિત મરણ એણીપરે હોય, નાગિલ શ્રાવકની ગતિ જોઈ. ૪

બાહરી સંલેખના શરીરિ, તે ક્રિણ હી હુઈ મુનિવર ધીરિ
એ ગ્રહી પણ ક્રિમ તેમ એ થાય, વ્યવહારે એમ હુઈ તે કહાય. ૫

પહેલે ઈરિયાવહી ઉચ્ચરું, વ્યવહારે એમ અભ્યંતર કરું
જનમ લગે જે હુઆ કષાય, તે હું ખમાવું લાગી પાય. ૬

ચોરાસી લાખ યોનિ મોઝાર, જીવ જે દુહવીયા સંસાર
ત્રિવિધે તેય ખમાવું સહી. મુઝને વૈર કોઈસું નહીં. ૭

(૨) આલોચના

- હવે ગુરૂ ગીતાર્થની સાખિ, જિનવર વચને શુદ્ધમન સાખિ
આલોવું જે લાગા પાપ, તે મન જાણે આપે આપ. ૧
- નિયાણું માયાને મિથ્યાત્વ, શદ્ય કરે તપ સંચમ ઘાત
તે નિઃશદ્ય થઈ ખામીએ, ગુરૂપદ યુગલે સીસ નામીયે. ૨
- દંશણ નાણ ચરણ તપ ખાર, વીર્ય પંચમના આચાર
અતિક્રમ વ્યતિક્રમ જેહ અતીચાર, આલોવું તે કરી વિચાર. ૩
- હણ્યાં પ્રાણ મુખે જોડ્યાં આલ, પરધન પરરમણી બહુ ઢાલ
પરિચડ કારણે કીધા દ્રોહ, પર વંચ્યા કીધો બહુ લોભ. ૪
- ગુપ્ત પ્રગટ લાગા અપરાધ, જેહથી ગતિ હુઈ અગાધ
વીસર્યા તણાં જે ન શકું ભાખિ, તે આલોવું અરિહંત સાખિ. ૫

દુહા

- પાપ પડિક્કમિ પડિવહુ, ગુરુદત્ત પ્રાયશ્ચિત ૧
એ જલે પ્રક્ષાલિ મલ, કરિસું નિર્મલ ચિત્ત.
- વિણ આલોચણ પ્રાણીયા, ન લહે ધર્મસુચંગ ૨
શિવપથ ઈમ જીવ તું કહે ક્રિમ લાગે રંગ.
- ફલસુ ભૂમિ જીમ કેવટી આપે વાચું ખીજ ૩
તિમ શુદ્ધિ આલોચણે સમક્રિત સફલ સહીજ.
- એણે કારણ આલોચી કરી, અજુઆલું સમક્રિત ૪
શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મસું, એહજ ત્રણ છે તત્વ.

(૩) સમ્યક્ત્વ-દેવગુરૂધર્મ

રાગ-આપે આપ સદા સમજાવે

- દોષ અઢાર રહિત જાસુ, ઈન્દ્રાદિક દેવ ૧
હુએ મિલિ મને કરી વલી, નર સારે સેવ
તેહજ દેવ અરિહંત તાસ, નિક્ષેપા છે ચાર
નામ ઠવણ દ્રવ્ય ભાવ, ભણ્યાં, અનુયોગ દાર.

નામ સ્થાપના દ્રવ્ય ભાવ, નિજ ભાવ પ્રમાણુ
 તેહ વિના ચાર અપ્રમાણુ, ઈમ પલણુ જિન જાણુ
 ચારે પ્રકારે એહ દેવ મુજ, ગુણુગણુનું ઠામ
 મને ધ્યાવું વચને સ્તવું તને કરું હું પ્રણામ. ૨
 ચોત્રીશ અતિશય પ્રાતિહાર્ય આઠે કરી સંયુક્ત
 ભાષા ગુણુ પાંત્રીસ, શુદ્ધ સુપવિત્ર ચારિત્ર
 ભવસમુદ્ર તારક જાણી, એહવિણુ નાહિ કોઈ
 જગે છે દેવ વિવિધ એહ સરિખો ન હોઈ. ૩

ઈતિ દેવ અધિકાર

પંચ મહાવ્રત નિરતિચાર, તેહ શુદ્ધ જ પાળે
 ચાર કષાય ભય સાત, આઠ મદ દુરે ટાળે
 નવવિધ બંભ દુર્લભ દાંતે, પરિહરિ જેહ ધારે
 સમિતિ સમતા ગુપ્તિગુપ્ત, આપણુ-પર તારે. ૪

આવે અંત સમય પણુ જે ધીર, સાવઘ તેન ખોલે
 ડોલાવ્યા સુરવરે ત્રિવિધ, પણુ કિમહી ન ડોલે
 તે ગુરુ ગિર્યા ધર્મરિદ્ધિ સારથી સમ તોલે એ
 નિખિડ નિકાચીત કર્મઞ્ચિ, તે તતક્ષણુ ખોલે એ. ૫

પરિચંદને આરંભ ઠામ, એ ખેડને પણુ છંડી
 ઉચ્ચ વિહાર નવ દૃષ્ટ, તેહશું સંગતિ મંડી
 ધર્મ સ્થાપી ઉથાપી અધર્મ, પ્રતિબોધે જે શિષ્ય
 મિશ્રપાષે જે મિશ્ર રહે, શ્રુત બલે નિશદ્ધિશ ૬

વીર ચરિત્ર ખીજે ઉપાંગે, વળી જેહ ખીજે અંગે
 પહેલે સ્કંધે અગ્યારસમે, અધ્યયને સુચંગે
 તસ અનુસારે આમ, નગરે જિનધર્મ પ્રકાશે
 કરમ કાટણુ ભવિક જીવ, તેહના ચિત્ત ઉદ્દાસે ૭

આપ સરીખી ઋષિવરિંદ, રાખે છે છહ કાય
 મન વચન તને ત્રિવિધ, જેમ બાળકને માય
 મમતા ન કરે નિજશરીરી, સમતા તણુ પરિણામ
 આશા-પાસ તજી ઉદાસ, તો વાસ શિવ ઠામ ૮

અશરણુશરણુ અનાથનાથ, જગે નિરહંકાર
 મન લાગ્યો સંવેગ રંગ, ગણિ અસ્થિર સંસાર
 ગિરિકંઠરી તરૂમૂલ, ગહનેવને રહે સુખાણુ
 અક્ષય નિરંજન ધ્યાન લીન, શિવપદ અવસાણુ ૯
 સહે પરિષહ હુસહ વીસ, દુગ ખંતિ નિધાન
 જપ તપ સંયમ ઉચ્ચ કરે, પરિહરે એ નિદાન
 ઐરાવત ભરત વિદેહે એહવા ગુરૂ જાણું
 સાધે દંશણુ નાણુ ચરણુ એહવા સાધુ વખાણુ. ૧૦

ઇતિ ગુરુ અધિકાર

કેવલિભાષિત શુદ્ધ ધર્મ, કૃષ્ણામય અંગ
 દયા મુખ્ય સહુએ ભણે, મતિ મતિ એ રંગ
 ધર્મહેતે આરંભ જેહ તેહ ભાષે રે ધર્મ
 રનાન યાગ દવદાન હોમ અહિઘાતન કર્મ ૧૧
 એણી પરે પુઠવી-પાણી અગ્નિ, વન પવનારંભ
 કૂડવચન ભાષણુ અદત્ત, મેહુણુને સારંભ
 પરિચહ એ આશ્રવ અસાર, પંચ એ શ્રુતે બોધ્યા
 દુર્ગતિ સાધન ધર્મ દહી, સંવર સમ તોડ્યા. ૧૨
 એમ કહેતા જિનવર ભણુંત, એહ કિરીયાવાદી
 મિથ્યા દષ્ટિ ધ્રુષ્ટપણે, દીસે એ જીવવાદી
 એક ભણે જીહાં ધર્મકાળે, આરંભ જે લાગે
 એકાંતે તે પાપ જાણે, જસ મન એમ જાગે ૧૩
 અક્રિયાવાદી તે સુણ્યા, પ્રવચને મિથ્યાત્વ
 હિંસા કરુણા એમ વિચારી, સમક્રિત ગુણુવાતી
 કેવલિભાષિત એહ, દયામય ધર્મ ન જાણે
 આપપણે અજાણુપણે, જગ વચન વખાણે ૧૪
 જિનમતનાયક વીતરાગ, ઈમ ભાણે ધર્મ
 આરંભે આરંભ ધર્મિ, ધર્મ ઈમ સમક્રિત મર્મ
 જીહાં લેળો હુવે ધર્મ, તિહાં ન કહે આરંભ
 તેહ ન જાણે ધર્મ જેહ, તત્ત ધર્મ સુદભ ૧૫

જિનમત શિવમત દેવ સુગુરુતું દીસે અંતર
બહુલુ તિમહી ધર્મતણું જાણીએ પટંતર
બુદ્ધ ગણીએ તો હી સહી નહિ તેહ સવિ એક
એણે ઠારણે લો ભવિયા કરો ધર્મ સુવિવેક. ૧૬

હિંસા ધર્મ ન હુવે સહી, કરુણા ધર્મ અહિંસા
જિન ભાષિત ઇમ કહત હોય જિનશાસન શિંસા
મિશ્ર મર્મ ઉદ્દેખીય ગણું, દયા ધર્મજ સાચું
એહ સમાન નવિ બીજો ધર્મ, એમ ગણી એહમાં રાચું. ૧૭

ઈતિ ધર્મ અધિકાર

જિનવાણી ઇમ શ્રવણે સુણીને, જાણ્યું મેં સમકિત
એ પામ્યું હવે સુગુરુ સાખે, થાસું એક જ ચિત્ત
આ ભવે એહજ મુઝ દેવ, એહજ ગુરુ હોજો
એહજ ધર્મે મુઝ વિનતી, પ્રભૂ સફલ કરજો ૧૮

(૪) બાર વ્રત

દુહા

હવે અણુવ્રત પંચ કહું શ્રાવક ગુણુવ્રત તિન
શિક્ષાવ્રત ચારે મહી બારહ સમરું મન. ૧
સર્વથી પાળે સંચતી, મહાવ્રત તેહ કહાય
દેશ થકી પાળે ગૃહી, પંચ અણુવ્રત થાય. ૨
ગુણુવ્રત એહને ગુણુ કરે, શિક્ષા ઇત્તર કાલ
પ્રાણી સંબલ પરભવે બારહ વ્રત સંભાલ. ૩

ઠાળ (રાગ-જગપતિ નાયક)

નરવર નિરપરાધ જે થૂલ, સંકરૂપી નિર્દયપણે એ
નરવર અણુવ્રતી દયામૂલ, પહેલે પ્રાણુ તે નવિ હરુએ. ૧
નરવર સ્થુલ મૃષા પરિહાર, સ્થુલ અદત્ત નિદારીએ
નરવર શીલ વિચાર પરિ-ગ્રહ નિરતિ તે પંચમે એ. ૨
નરવર ઇક્રે દિશિનું માન, સાતમું વ્રત હવે ચિંતવું એ
નરવર ભોજન કર્માદાન, ભોગોપભોગ સંક્ષેપીએ. ૩

- નરવર આઠમે અનર્થદંડ, ચાર પ્રકારે એ ટાલીએ રે
 નરવર સમતા ભાવે અખંડ, નવમે સામાયિક પાળીએ. ૪
 નરવર દશમે ચૌદ નિયમ, દિવસ રાત્રી પ્રતિ ઉચરુ'એ
 નરવર વળી વિશેષે દિશિ સીમ, સંક્ષેપી હિયડે ધરુ'એ. ૫
 નરવર પૌષધ ચાર પ્રકાર, આહારાદિક આદરીએ
 નરવર પવે' તસ અતિચાર, ટાળુ'પાળુ' સંવત્સરીએ. ૬
 નરવર પાત્રે શુદ્ધ આહાર, દીજે અવસર ઓળખીએ
 નરવર ખારમુ' વ્રત એ સાર, સંવિભાગ આગમે દિખીએ ૭
 નરવર એણી પરે વ્રત ખાર સુગુરુ સાષે મે આદરીય
 નરવર જાવજાવ આધાર, લવજલ પડતાં એ ગણીય ૮
 નરવર ચારિત્ર ન શકુ' પાળી, તેહ તણો રંજ ઘણોએ
 નરવર ભાવ અતિ રહ્યા જેહ, અનુમોદન તસ ગુણ તણુએ ૧૦

(૫) ૧૮ પાપસ્થાનક વેસિરાવવા

- નરવર પાપસ્થાનક અઠાર, તેહ હવે વેસિરાવસુ'એ
 નરવર જીવને એહજ ભાર, ટાળી હજવા થાઇસુ' રે ૧
 નરવર હિંસા મૃષા અદત્ત, મેહુણુ પરિચહ ક્રોધ માન
 નરવર માયા લોભ ચિત્તરાગ, દોષ કલહ પરિહરિયે ૨
 નરવર અભ્યાખ્યાન બહુ દોષ, અરતિરતિ તેહ પૈશુનપણુ'
 નરવર પરપરિવાદ મોસ-માયા સહિતએ પાપ ઘણુ' ૩
 નરવર મિથ્યાત્વ શલ્ય અઠાર, પાપ સ્થાનક વેસરિયે
 નરવર ક્રિમ લાહીએ ભવપાર, જો એહસુ' સંગતિ કરીયે ૪
 નરવર ભરયો અનંતીવાર, ભમિભમિ અઉગતિ દુસહીય
 નરવર કોઈએ ન કીધી સાર, શ્રી જિણુવર આણુ રહીય ૫
 નરવર હવે માનવભવસાર, કર્મ યોનિ હુ' પામીયો રે
 નરવર શુદ્ધ સમક્રિતસાર, શીશ ગુરુપદે નામીયો રે ૬
 નરવર અંતરંગિ અઠાર, અઠાર વૈરી મે' જાણીયાએ.
 નરવર ત્રિવધે પરિહાર, કરી પહોંચ્યા પ્રાણીયાએ ૭

(૬) ચાર શરણુ

હૂંહા

શબલ શત્રુ ગણી ત્રાસવ્યું શુરા શરણે જાય
 ભય ટાળી પાર ઇમ પડી, સહી તે સુખીઓ થાય. ૧
 તેમ હું અરિશ્રી બીવું, ગિરૂઆ શરણુ કરિશ
 તેહ તણો ભય ટાળવા, મહામંત્ર સમરિશ ૨
 વજ્રતણે પંજર વસે, તેહને કેવી બીક
 એમ જાણીને જીવડા, કર શરણું નરસીહ ૩

ચોપાઈ

રાગદોષ અરિહણુ અરિહંત, અણકર્મ અરિહણુ અરિહંત
 વિષય કસાય અરિહણુ અરિહંત, શરણુ કરું તે શ્રી અરિહંત ૧
 કેવલ દંશણુ કેવલ નાણુ, પ્રમુખ અનંત ગુણુ તણુ નિધાન
 જિનશાસન નાયક જયવંત, શરણુ કરું તે શ્રી અરિહંત ૨
 વિજયવંત સીમંધર સ્વામ, જય પાપ જસ લીધે નામ
 કર્મખપી કરસે ભવ અંત, શરણુ કરું તે શ્રી અરિહંત ૩
 કુમત મતંગજ સીહ સમાન, જેણે ઝટ જીવ્યું અભિમાન
 ત્રિભુવન એહ સમ કોઈ ન સંત, શરણુ કરું તે શ્રી અરિહંત ૪

ઇતિ-અરિહંત-શરણુ

કેવલ સિદ્ધિ જે જીવસરૂપ, તિહાં ન કાંઈ રેખ ન રૂપ
 અકલ અલક્ષ્ણેદ જેહંતણું, મુઝને શરણુ તે સિદ્ધ તણું. ૫
 લોકાગ્રે જેહની સ્થિતિ કહી, કર્મખપી ઉત્તમ ગતિ લહી
 આવાગમન નહીં જેહ તણું, મુઝને શરણુ તે સિદ્ધ તણું. ૬
 વર્ણુ ગંધ રસ સ્પર્શ સંસ્થાન, પાંચ-ઝે-પાંચ-આઠ-પંચ પ્રમાણુ
 જે સ્ત્રી-નર-નપું એક નવિ ગણું, મુઝને શરણુ તે સિદ્ધ તણું. ૭
 નવિ કાયા નવિ પુનરવતાર, સંગ તણો નવિ કોઈ પ્રકાર
 વિસ્તાર પ્રવચને જેહનો ઘણો, મુઝને શરણુ તે સિદ્ધ તણું. ૮

એણીપરે ભાખ્યા ગુણ એકત્રીશ, જોગી નામ જપે સુજગીશ
અનંત સુખનું ઠામ જે લાણું, મુઝને શરણુ તે સિદ્ધ તણું. ૯
મૂળ નિકંદે ભવ દુઃખ કંદ, એમ જે પાખ્યા પરમાનંદ
જેહનું નામ ભવભંજણુતણું, મુઝને શરણુ તે સિદ્ધ તણું. ૧૦
ત્રિભુવનધર આધારણુ ખંભ, દુર્લભ લંભ જસ સુલહ સુખંભ
પંચમંગલ પરિપદ જે તણું મુઝને શરણુ તે સિદ્ધ તણું. ૧૧

ઈતિ સિદ્ધ શરણુ

દુર્ધર પંચમહાવ્રત ભાર, ચાલે તપ ક્ષવતની ધાર
ચરણુ કરણુ ગુણુ નિધિ જેહ, શરણુ કરુ તે હું શ્રી સાધુ. ૧૨
નિર્મલ જસ નવ કલ્પ વિહાર, અઠાર સહસ શીલાંગના ધાર
નવિ લગાડે જે અપરાધ, શરણુ કરુ તે હું શ્રી સાધુ. ૧૩
ચૌદ પૂર્વને અંગ અગ્યાર, લણુ જે પાલે પંચાચાર
ટાળે જીવતણી આખાધ શરણુ કરુ તે હું શ્રી સાધુ. ૧૪
ક્ષીરાસવ મહુઆસવ સાર. પ્રમુખ લખિય સાગર અણુગાર
ગંભીર એમ ગુણુ જલધિ અગાધ, શરણુ કરુ તે હું શ્રી સાધુ. ૧૫
જે જગે આચારજ ઉવઝાય, આપ સમાન રખે છ કાય
સાધુ હરણુ સહ સાહુણી લીધ, શરણુ કરુ તે હું શ્રી સાધુ. ૧૬

ઈતિ સાધુ શરણુ

કેવલિ ભાષિત કરણુ મૂલ, ઉપશમ કુમત તણું પ્રતિક્ષણ
તેહનો આદિશ સમજિત મર્મ, શરણુ કરુ તે શ્રી જિનધર્મ. ૧૭
ઉત્તમ મંગલ ત્રિભુવન એહ લોકમાંહે ઉત્તમ પણ એહ
એહ થકી ત્રુટે સવિ કર્મ, શરણુ કરુ તે શ્રી જિનધર્મ. ૧૮
અકિરિય કિરિય વિનય અન્નાણુ, ત્રણસેત્રેસઠ પાખંડી ઠાણુ
એહ થકી જ સુમોટુ મર્મ શરણુ કરુ તે શ્રી જિનધર્મ. ૧૯
શુદ્ધ અનુત્તર સા ચઉપંથ, નૈયાયિક પ્રવચન નિર્ગંથ
બાણુ જસ વજમય વર્મ, શરણુ કરુ તે શ્રી જિનધર્મ. ૨૦
સુર-નરના સુખ સહુ એ લહે, જે તે ધર્મક્રિયા મન વહે
જસ આદરણુ સહી શીવશર્મ, શરણુ કરુ તે શ્રી જિનધર્મ. ૨૧

દુહા

ચાર શરણુ એમ મેં કર્યાં. તો હવે હુવો નચિંત.
 સહુ વૈરી ભય ટાળીયાં આવ્યા ભવ દુઃખ અંત. ૧
 એણે અવસર જઈએ રે, જે પામી શરણુચાર
 તો બહુ ભવ દુઃખ અંત લહી, ભમીએ નહીં સંસાર ૨
 હવે જે મેં દુષ્કૃત કર્યાં, આ કે પૂર્વ જન્મે
 નિંદુ ગહુ તે સહુ ચિત્ત લગાડી ધર્મે ૩

(૭) દુષ્કૃત ગર્હા

(રાગ—નારૈ પ્રભુ નહીં માનુ—)

ભવેભવે ભમતે એણી પ્રાણીએ સયજ્ઞ કર્મએ બંધી તાણીએ
 કર્યાં કર્મ જે કે તે નિંદીયે, કરીય મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિયે ૧
 તજી સુદેવ કુદેવ આરાધીયા કુગુરુ સેવી સુગુરુ વિરાધીયા
 કુમત ભાખ્યા તે મેં નિંદીએ, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિયે, ૨
 મેં અબ્જાણુપણે શ્રુત અવગણ્યા, વચનકેવલી છદ્મસ્થ સ્તમભણ્યા,
 કલ્પ વૃક્ષ સમા જિનાગમ નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય. ૩
 તજી સંવર આશ્રવ આદર્યાં, સુકુન જેઈને ચારંભ બહુ કર્યાં,
 ધનુષ કામ કુશાસ્ત્ર તે નિંદીયે, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિયે ૪
 ભરત નાટક લક્ષણુ ગુણુ પ્રહ્લા, ઇમ ભણી ત્રિગરવ બહુ વહ્લા,
 ત્રિવિધ ત્રિવિધ તે મેં નિંદીય કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય. ૫
 ચાર ભેદે સંધ નિંદા કરી, વિવિધ ભણ્યો અવગુણુ મન ધરી,
 જે મેં ભોળપણે તે નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય. ૬
 જીણુદ્વર જીણુમિંબ વિરાધના, કળશ પુસ્તક વિક્રમ સાધના,
 ક્રીઓ અનાદર તે મેં નિંદીય કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહીય. ૭
 કરી પ્રમાદ અસૂત્રજી ભાષીઓ, અલિક ક્રીધું વિણુ સાખીઓ
 વિધિ ઉત્થાપી તે મેં નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૮

- ચરણ દંશણ નાણ અતીચર્યા, નવિ આલોઈ હલ્યા પણ કર્યા
શઠ પણે તે સવિ મે નિંદીય કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૯
- વિતથ ભાવ ઈમિ ધર્મની મતીએ, અધર્મ ક્રીધ અસાધુ સંગતિએ
નવિ જે સંભરીય તે નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૦
- કરભ હય ગય ગો વૃષભ નરા, તેહતણા વસ્ત્ર ધન મંદિરા
મેં ભળ્યા અધિકરણ તે નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૧
- નગર ગ્રામ જે આગર પટણા, નિગમ ખંડ મહંબ જે ઘણાં
જેહ કરી પ્રભુતા તે નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૨
- તરુ તંબ સીસગ હેમના, રજત આગર ધર્મીયા લોહના
વિવિધ ક્રીધા વેપાર તે નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૩
- શણ ગુલી કણ કરસણ વાવીયા, વળી વાઝ બહુ દુમ રોપાવીયા
ક્રીધા લોભ મેં તે એમ નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૪
- સર તલાગ સભા પવસારણી, કર્યા ઢિંકૂ અરહર પુકખરણી
બહુ જે કર્મ તે વળીવળી નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૫
- હળ દોસ કોદાળી દંતાળિયા, મૂસલ ઉખલ નીસા ધરંડીયા
લોઢણી, કોદલૂ ઘાણી નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૬
- છુરી ચૂલ ને વળી કતરણી, અસી કટારી તોમર નહરણી
કર્મ એહતણું તે નિંદીય કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૭
- ઘણુ સીગિણી કુંત સુભાથડી, ફરીય ખેરા ઉડણુ લાકડી
પ્રમુખ આયુધ તે મેં નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૮
- રથ સુખાસન સીકરી વાહિણી, વેલ લંધીય સેનવાળી ઘણી
વિવિધ આસન કર્મ તે નિંદીય, કરી મિચ્છાદુક્કઠ ગરહિય ૧૯

દુહા

- નદી જલધિ જલલંધી વા,ક્રીધા પ્રવહણુ નાવ.
ડુંબી કોઠી વા ષરક, પ્રમુખ જે વાહણુ ભાવ ૧
- ખાધ સજલી વિપુલ જલ, પહલિ દુર્ગ પ્રકાર.
ચંત્ર વિવિધ વલી ઢીંકલી, સૂલી બહુલી પ્રકાર ૨

સિલ ગોલા ગોફણ પ્રમુખ, કરી પ્રાણ વધ કીધ.
તેહ પાપનું ગુરુ સદ્ગુણ્ય મિરછાદુકકડ દીધ ૩

ઢાળ [રાગ—સંભવ જિનવર]

વળી અધિકરણ સંભારી જીવડાં, પાખર પશુ પલ્લાણુ તે કર્યા એ.
અંબાડી ઢાલ ટોપ રંગાવલી, અંગરખી સંભારીયાએ.
જે જગે અવર સનાહ તેહથી જે, મુજ લાગા પાપ તે નિંદીયે.
સમરી જગનાથ દુઃખ ભવ સંચિત, જસુ નામ છિંદીયે એ ૧

વાળંત્ર ચિહું તત ધન સુધિશળ, આહત શ્રવણુ સુખે કર્યા એ.
વીણા તાલ સુવંસ મહલ પ્રમુખ તે અનુક્રમે નાહ રસે ભર્યાએ.
તાર મદ્ર વલિઘોર ઈમભિલિ ખારહતૂર વિષય જે અનુભવ્યાએ.
તેહના કર્મ કંઠોર નિંદીય, ગરહિય વાયુ જીવ જે દુહવ્યાએ ૨

ફરસી કોશ કોઢાલ કવંકસ કુટીઅ અધિરણુ મોગરવી ઘણાએ.
વંસોલા કરવત ઘણુ તિસંડાસીય, તરધર વસ આયુધ ઘણાએ.
વાગુર ભખલી જલપાસ ગંદાઈ, ચંવડી સવર તહડિ સંકલાએ.
નોલ અટ્ટીલ જંજીર તાળા ભોગળ, વોસિરાવી કરી વેગળાએ ૩

લોહકર સોનાર જહી માલીય તેલી નાવી વાધરીએ.
કંસારા કંઠાર ત્રંબહડ ઘોખી, ગાંછા છીપા ગજધરીએ.
સૂત્રહાર વણકર પશુ કષાય, કુંભકાર વિસને રસ્યાએ.
ચોર ચરહ વટપાહ વલીય અનેરા તસ કર્મ મન વસ્યાએ ૪

તે સહું વોસરાવિરે જીવ, પરભવ ઈણુભવ કીધા કાખ્યાએ.
અનુમોઢા સંભારી જિનમતં વિણુ, સહી ક્ષેક જિનમતે હાખ્યાએ.
સવિ સ્મરણુ કરી આજ તે. દુષ્ટત ખમાવી ભાવી ભાવનાએ.
જેમ સીએ સવિ કાજ નિજ, શાળ એકચિત્ત શિવસુખે આસનાએ ૫

(૮) સુકૃત અનુમોહના

દુહા

હવે હું અનુમોહું સુકૃત ઈણુભવ પરભવ કીધ.
સાચી જન આણુ સહિત, જિનમત-તણું ફળ લીધ ૧

શ્રી જ્ઞાન સિદ્ધ આચરિય, ઉવજ્જાચ શ્રી સાધ.
 શ્રાવક દંસણુ વિરતિધર, બેઉ પ્રકારે લાધ ૨
 તેહના ગુણ અનુમોદીશું પહિલું ગિરુઆ એહ
 ત્રિભુવન તારક જાણવા ઈહાં ન હુવે સંદેહ. ૩

ચોપાઠ

- જ્ઞાનવરના અતિશય ચોત્રીશ, વાણીના જસ ગુણ પાત્રીશ
 તિર્થ પ્રવર્તન ધર્મ તણું કહેવું જન સંશય ભંજણું. ૧
- રાગ દ્વેષ દોસ ટાળવો, આપ સરીખો જીવ પાળવો
 કેવળજ્ઞાન તે અનુમોદણું, અરિહંતનું એ અરિહંતપણું. ૨
- દંશણ નાણને સુખ અનંત, કર્મ ખપાવી ક્રીધો ભવ અંત
 સિદ્ધપણું જે ગુણ એકત્રીશ, તે અનુમોદું આણિ જગીશ. ૩
- જ્ઞાન પ્રમુખ જે પંચાચાર, છત્રીસ છત્રીસે (૧૨૯૬) પ્રકાર
 ગુણના બોલ્યા પ્રવચન માંહી, શ્રોતા જનને કરે સમાધિ. ૪
- શુદ્ધ સૂત્ર અર્થ લાખવું, શુદ્ધ મારગનું દાખવું
 નિપુણપણું આચારજતણું અનુમોદું આચારજપણું. ૫
- પૂરવ ચૌદ અગિયાર જ અંગ ચંગ રંગ જે બાર ઉપાંગ
 ભણે ભણાવે જેહ તણું અનુમોદું ઉવજ્જાચપણું. ૬
- સમિતિ ગુપ્તિ મહાવ્રત ધારવું, એ ગુણ સ્વ-પર તારવું
 સત્તર સંયમ દશવિધ યતિધર્મ અદાર ભેદ બ્રહ્મનો મર્મ ૭
- તેહતણા ગુણ સત્તાવીસ, કલ્પાચાર છે અઠ્ઠાવીસ
 સાધુ તણું જે શુદ્ધ ચરિત્ર, તે અનુમોદું ગુણ સુપવિત્ર. ૮
- અણવ્રત પાંચ ગુણવ્રત ત્રણ, ચાર શિક્ષાવ્રત ધરે જે મન
 આવશ્યકનું કરવું સદા, અનુક્રમે આપે શિવસંપદા. ૯
- જનપ્રતિમા સાધર્મિ ભક્તિ, મુનિ જન દાને જે શક્તિ
 દેશ વિરતિ જે શ્રાવક તણી તે અનુમોદું ભકતે ઘણી. ૧૦
- સાધુ જેમ ગુણ સાહુણિ તણા, અનુમોદું તે જાણું ઘણા
 શ્રાવક પરે ગણી શ્રાવિકા અનુમોદું જનમત ભાવિકા. ૧૧

- અવિરતિ જે છે સમક્ષિત ધાર, માનવ સુરના ઘણા પ્રકાર
ચઉવિધ જે છે જગે દેવતા, તે સુણીએ જનવર સેવતા. ૧૨
- સાધુ-સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા, સુકૃતગેહ નિર્મલ દીપિકા
હિતસુખ તાસુ પથ ચિંતવે તેહને ન ક્લેસ એક પરલવે. ૧૩
- જન સરખી પ્રતિમા જન તણી, આશાતન ટાળે તેહ ઘણી
ધર્મપ્રશ્ન સુર જિનમુખ કહે, મિથ્યામાત દૂરે પરિહરે ૧૪
- વેદાવચ્ચ વિનય ખામણા, આલોચણુ, નિંદણુ ગર્હણુ
ધર્મનિમિત્ત કરે પરિતાપ, આપે યોધિ ઘણું દુરાપ ૧૫
- સુરનું સમક્ષિત અનુમોદીએ**, જેહથી શુદ્ધ મન પરમોદીએ
જનવર તીરથ માંહી ગણું, શ્રુત ધર્મી તે સાધર્મિભણું. ૧૬
- ચારિત્ર ધર્મી અને સાહમ્મી જેહ, જે મિથ્યા દષ્ટિ હુઈ તેહ
તેહની પ્રશંસા કરીએ કેમ, અનુમોદન પણ દીજે કેમ. ૧૭
- આણુ વિના ખંહુ પાળી દયા, આરાધક તો એ નવિ થયા
તેણે દારણુ જિનાજ્ઞા પ્રમાણુ, વળી વળી અનુમોદું તે ઠાણુ. ૧૮
- દેશવિરતિ પાળે તિર્યંચ, સમરે નિત પરમેષ્ટી પંચ
અંતકાળે સંલેખના કરે, ઉત્કૃષ્ટે આઠમે કલ્પ અવતરે. ૧૯
- જાતી સમરણુ તણું એ પ્રમાણુ, શ્રાવક તેહ અસંખ વખાણુ
તેહનું દેશવિરતિધરપણું, અનુમોદું સમક્ષિત ગણું ઘણું ૨૦
- નરકનિવાસી સમક્ષિત લલ, પામે એહ જે છે દુર્લભ
એ અનુમોદું નારક તણું કર્મજેગે યદ્યપિ દુઃખ ઘણું ૨૧
- પૃથ્વી પાણી વનસ્પતિકાય, એહથી આવી સિદ્ધે જાય
ચાર ચાર પૃથ્વી પાણી, તેહ-વાયુ શિવગામી નથી ૨૨
- વનસ્પતિથી આવ્યા છ સિદ્ધી, પામે એક સમય મન શુદ્ધિ
એક ભવનો એહને અવતાર, અનુમોદું જે લહે ભવ પાર ૨૩
- ખીજ જીવ જે સંસાર મોઝાર, તેહનું સુકૃત કર્મ વિચાર
દાન તણી રૂચી વિનય સુહાય, સહજ છે જે અલ્પ કષાય. ૨૪
- દીનદયાલપણું દાક્ષિણ્ય પ્રિય યોલ્યા પ્રમુખ જે પુણ્ય
એમ અનુમોદું ભદ્રકપણું, તેહ જીવનું સંભારણું. ૨૫

એણીપરે પર-સુકૃત સંભારું, હવે સ્વ-સુકૃત મનમાં ધારુ
તે અનુમોદું જીનગુરુ સાખ, આ ભવ-પરભવે નિજમુખ લાખ ૨૬

ધતિ પર-સુકૃત અનુમોદના

- આ ભવે છે શ્રાવકનો ધર્મ, પરભવે પાળિયો આરિત્ર ધર્મ
ખેઉ ધર્મનું અનુમોદન કરું ભવસાગર એમ હેલે તડું. ૨૭
- શુદ્ધ દર્શન-નાણુ આરિત્ર, જે મેં પાળ્યા ગુણુ સુપવિત્ર
સાધી ચરણુ ઠરણુ સત્તરી, સમક્રિતમતિ નિરતી આઠરી ૨૮
- સ્તનાદિક ગુણુસ્તન નિધાન, ગઠનાયક સંપ્રદાપ્રધાન
તેહના પ્રવચને આઠ પ્રકાર, આચારજ તારે સંસાર. ૨૯
- ઉવજાયા વાચક ગણિ શીસ સ્થવીર ગ્લાન ક્ષપક સુજગીસ
ગરઠ પ્રવર્તક પ્રમુખ સુસાધ સવિ સાધર્મિ રચિત અગાધ. ૩૦
- વેદાવચ્ય વિનય તેહનું, ક્રીધુ લીધુ ફલ દેહનું
સમિતિ શુભિ મળી પાળી આઠ, ગુરુ ઉપદેશે જે ઉત્કૃષ્ટ. ૩૧
- શુદ્ધ સંચમ સત્તર લેદ, પાળ્યો આણી અસંચમે ખેદ
સામાયિક આરિત્ર ઉચ્ચરી, પંચ મહાવ્રત ક્રમે આઠરી. ૩૨
- દાલચહણુ ચિહું કાળે ચાર, સજાયા પરઠવી શ્રુત અનુસાર
વાચણુ લઈ આગમ ભણીયો, સૂત્ર અર્થથી ગુરુમુખે સુણીયો. ૩૩
- અંગ બાહિર વળી અંગપ્રવિષ્ટ, કાલિક ઉત્કાલિક નિર્દિષ્ટ
આવશ્યક તેહથી વ્યતિરિક્ત, એણીપરે છત્વિહ ભણીયું સૂત્ર ૩૪
- વાચના પૃચ્છના પરિવર્તના, પ્રેક્ષા ધર્મકથા દેશના
પાંચ લેદે ક્રીધો સ્વાધ્યાય, પરિહરી પંચપ્રકારે પ્રમાદ ૩૫

દુહા

- પરિલેહણુ પ્રમાર્જના અધિક હીન પણ ટાળી
ઉભયકાલ પૂરી કરી જયણા સહિત એ કાળે. ૧
- આવશ્યક નિરતિ કર્યા, જે પ્રવચન અનુસાર
સામાચારી સાધુની દશવિધ નિરતિચાર ૨
- ભવિયણુ જન પ્રતિબોધીને આણ્યા શુદ્ધ એમ પંથે
કુમત ઉત્સૂત્ર દૂરે કર્યા મનન કર્યું બહુ ત્રંથ ૩

અભિનવ ગ્રંથ જે મેં લખ્યા, પામ્યો તેહના મર્મ
ઉત્તમ પૂર્વ ઋષિએ કર્યા, શુદ્ધ લખ્યો જિનધર્મ ૪

ઢાળ- [સામીઓ એ વીર...]

સિદ્ધાંત મે શિષ્ય જે કે લખ્યા, તેહના અર્થ સમા સુખ્યા ૧
પંચમ જે સૂત્ર જીનેદ્રે ભાખ્યા, તે સાંભળી નિજ ચિત્તે રાખ્યા
સૂત્ર અર્થ નિર્યુક્તિ ગ્રંથ જે જાણ્યા, સંગ્રહણી પંચમભેદે આણ્યા
એ પંચ જે સભા સન્મુખ થાખ્યા, સાધર્મીને સવિશેષ આખ્યા ૨
જે ઉગ્રભાવે નવકલ્પસાર, દેશ વિદેશે કરી વિહાર
પરિષદ દુસ્સહ બાવીસ, સહ્યા તિહાં ચિત્ત ધરી જગીસ ૩
ગ્રહ્યા ચારે ભેદે અભિગ્રહ, પાલન કીધા તે દુર્લભ
કીધી જે આલોચણ સૂત્ર શુદ્ધ, કીધી જે આપે ત્યજી વિરુદ્ધ ૪
સમસ્ત દ્રવ્યે પ્રતિબંધ ટાળીયો, નીરાગ જલે મલ જે પખાડ્યો
આહારના દોષ સવે નિવારી, જે ગોચરી હુઈ તે વિચારી ૫
તપ જેમ એ દુષ્કર બારે ભેદ, ધર્યા તને થયા તે ન કર્યો ખેદ
જે નાહણ અને ધોવણ વસ્ત્ર કેરુ', ટાળીયુ સંભારી ભવમાહી ફેર ૬
શય્યા ધરિત્રી તહ પીઠ પાટ, પલંગ છાંડી રમણીય ખાટ
વસ્યો સદા ગુરૂકલે નિત્યવાસ, નિઃસગથી ન પડિયો આસપાસ ૭
જેમ કહ્યો ઇંચિની તેમ લોચ શીશે કર્યો-ઈન્દ્રયનો સંકોચ
ઈત્યાદિ શુદ્ધ યતિમાર્ગ સાધીયો, જેણે ભવે સંચમ ન વિરાધ્યો ૮
વ્યવહારે ચારિત્ર પવિત્ર ઠાણ, જીહા જિનાજ્ઞા તે હોજી પ્રમાણ
અનુમોદના તેહ તણી કરીજે, સુકૃત ભંડાર ભલુ ભરીજે ૯

ઇતિ સાધુ સ્વસુકૃત અનુમોદના

આ ભવે હું પામ્યો જૈન ધર્મ, ગૃહી છતે કીધા તે સુકર્મ
અનુમોદી તે હવે સ્વામી આગે, જેહથી પાપે રતી ન લાગે ૧
ગુરૂ પ્રસાદે એમ સુણી જિનવાણી, જે ભાખી સૂત્રે સુધા સમાણી
જાણ્યાજી જીવાદિક નવતત્ત્વ, સમ સદ્દહી સમક્તિ લધ તત્ ૨
જે સાચવ્યા આવશ્યક ખેડકાલે, રાત્રિ અને દિવસને વિચાલે
શુદ્ધ ક્રિયા આગમ સાખે કીધી, પ્રવાહ કેડે નવિ બુદ્ધિ દીધી ૩

પાળ્યા જે ભાવે વ્રતબાર પૂરા, વળી પ્રશંસ્યા જિન ધર્મે સૂરા
 જેમ જેમ શ્રાવક કામદેવ, પરખી ઠરી દેવે જસ સેવ ૪
 ધરી અરી છ કરી જે તીર્થયાત્રા, દયા પાળી કીધા પવિત્ર ગાત્ર
 શ્રી વીતરાગ પ્રતિમા જુહારી, જીહાં તિહાં જાનુ ચિત્તવારી ૫
 ભણી સ્તુતિ મંગળ ભાવ આણી, અંતક્રિયા કારણે સૂત્રે જાણી
 નિશ્ચય વિચારી અરિહંત એહ, વ્યવહારે ચૈત્ય ગણ્યુ તેહ ૬
 પ્રાણ અનુકંપાદે પરોપકાર, સંસાર માનિયો મનથી અસાર
 દીધુ સુપાત્ર દાન તે વિચાર, ભાવ વળી ભાવ્યો વારંવાર ૭

કુહા

કુંવર સુબાહુ ઉદાયણે ભાવી ભાવના તેમ
 વર્ધમાન જીવનવર તણી સેવા પામી જેમ ૧
 ઉત્તમ દેશના સાંભલી ચારિત્ર પાર્યુ સાર
 ઉત્તમ સંગતિ પામીએ દુસ્તર ભવનો પાર ૨
 માત પિતા સૂત ધૂઅ બહૂ અવર બહૂલ પરિવાર
 ચારિત્ર અનુમતિ માંગતાં તાસ ન કીધ નિવાર ૩
 અનુમોદ્યા ગુણુ તેહના એહજ જગ ધન ધનન
 સફળ જનમ જગે એહનો એહજ પુરુષ રતન ૪
 આગમ પુસ્તક વાચતા અનુમોદ્યા મેં સાધ
 એહ ધન્ય તારણુ તારણુ, નિરતિ મારગ લાધ ૫
 વગ્ગ પયર ઘણુ શ્રેણીતપ; પ્રમુખ જે ભણ્યા અનેક
 તે માંહી મેં જે કર્યા આણી ચિત્ત વિવેક ૬
 અહનિસિ સામાયિક કર્યા પવે પૌષધ લીધ
 ઉચિતકરણુ અવસર સરસ ગુણુ અનુરાગ જે કીધ ૭
 પક્ષ અદ્યો ધર્મીં તણો, અવગુણુસું રહ્યો ઉદાસ
 ઇત્યાદિક અનુમોદના નિજકૃત કર્મપ્રકાશ ૮

દાગ [રાગ-વિમલ કુલ કમલના]

જીવનવચન અનુસાર તો બહુ વળી સૂકૃત અનુમોદીએ હિચલડે રણી
 પંદર કર્મભૂમિયે જે કેવલી, તીર્થંકર નમું કર જુગલ કરી અંજલી ૧

ગણધર મનહર સાધુને સાધવી, શ્રાવક શ્રાવિકા પર્ષદા જનતણી
દેવ દેવીય જે સમક્રિત ધારણી, જનમત ભક્ત જન ધર્મહિત કારણી ૨
કાળ ત્રણ હુઆ-હોવે-હોશે વળી, સુગતિ પાત્રીયા-પામે વળી પામશે
તેહ સવિ તણી કરુ' હુ' અનુમોદના, થાય જેમ દુર દુખ દુરિત રીપુ નોદના ૩

(૯) વિષય છંડો

પંચઇન્દ્રિય તણા વિષય જે ભોગવ્યા, ગન્ધ રસ સ્પર્શ સ્વરૂપ મન જોગવ્યા
જીવળા તું સદા નેહ તજ તેહનો સુહૃદીય કરી ગુરુવચન આગમ સુણેછ ૧
એકએક ઇન્દ્રિય મોઠલે દુઃખ સહી જીવ એકેક ઇમ સર્વ મલિ સુખ ઠહી
ગંધ ભમરૂ રસેમીન સ્પર્શે કરી, શબ્દ મૃગ રૂપે પતંગ એ ચિત્તધારી ૨
શક્ય વિષ વિસહર થકીયે અધિકા ગણી, વિષયને છંડવા જીવ ખહુ ગુણ ભણી
પૂર્વના નિંદીયે આગલા પરિહરે, શુદ્ધ જનનામનું ધ્યાન ચિત્ત ધરે ૩

(૧૦) ચતુર્વિધશ્રી સંઘ ખામણા

જનતણી આણુ જીમપ્રાણુ નિરતી ધરે, અસુરસુર નારિનર જાસસંસ્તવ કરે
કલ્પતરુ સુરમણિ કામઘટ સારિણો, ચતુર્વિધ સંઘ સુરધેનુ જા મલિ કર્યુ. ૧
સ જ કંઠિ કિમ કરુ' એહની ઉપમા. એહ ચારે નહીં મહીય કિણહી સમા
એહ ઇહ ભવ તણું ફળ દીએ સવિમલી, પરભવે સંઘથી સહુઅ પૂજે રલી. ૨
સંઘ ભવ જલધિ જલતારણુ પ્રવહણો, સંઘ અપવર્ગ ઘર શિખર આરોહણો
જાણી નિસરણીસમ સંઘ કરુણાગરો, સંઘ સવિ કુગતિ નિવારણુ કારણો. ૩
સંઘ સંસાર કંતાર ઉતારવા, સાર્થવાહ જે આધારધર ધારિવા
સંઘ સુરધરણીધર જેમ નવિ ઠોલીએ, સંઘ ગંભીર જેમ જલધિ સમતોલએ. ૪
તેહ શ્રી સંઘસુ વચન તન મન કરી, કાંઈ વિરાધન કાળ ત્રિહું આચરી
તેહ ખમાનીએ શીશ નામી સવે, તે પણ મુજ ખમુ સુપ્રસન્ન ભવિ ભવે. ૫

(૧૧) સર્વજીવ ખામણા

નારકી સાતના ભેદ ચૌદ ભણું, તિરિયજાતિસુ અડતાલીસ વળી ગણું
અધિક ત્રિહું ત્રણસય ભેદ માનવતણા, એક સો અડ નેવું સુર વર ગણા. ૧

[નારક-૧૪+તિથ્ય-૪૮+માનવ-૩૦૩+દેવ-૧૯૮=૫૬૩]

પાંચસેત્રેસઠ એ સવિ મિલિયા, ચારગતિ માંહેના જીવ સવિ સંતખ્યા
તેહનું વિવરણ અથ ગૌરવ ભણી, ન લીખ્યું બાણને ગુરુ તણે મુખ સુણી ૨
અભિહયા પ્રમુખ દશઠાણુ ઈરિયાવહી, સૂત્ર જે ભાખીયા જીવવરે તે સહી
છસય ત્રિસાધિકા-સહસપણુ અણુંસરું, [૫૬૩×૧૦=૫૬૩૦]
એટલા તેહસું મિચ્છાદુક્કડ કરું. ૩

દુહા

રાગ દોષ બંધન ગણ્યા, તે થયા સહસ અગ્યાર
બસે સાઠ વળી આગળા તેહના એહ પ્રકાર. ૧
ત્રણ યોગ મન-વચ-તનુ ગુણીયા સહસ તેત્રીશ
સત્સયઅસીયા થયા ઈમખામું નિશદિશ. ૨
ત્રિઠરણુ ગુણીયા એકલખ, એક સહસશત તિન
ચાલીશ ઈમ ખામણા, સંભાળુ દિન દિન. ૩
અતિત અનાગત સંપ્રતિ, ત્રણે ઠાળ અંતરાલે
જીવને હુઈ વિશધના, ત્રણુ ત્રિગુણા ઠરી ટાલે ૪
લાખ ત્રણને સહસચાર, વીસ અધિક એમ બાણી
સુર જન સિદ્ધ સાધુ ગુરુ, આત્મસાક્ષિ છ વખાણી ૫
તે છગુણા ઠરીને ઠયાં લાખ અઠાર પ્રમાણુ
સહસ ચોવીસ એક શત વીસ, મિચ્છાદુક્કડ ઠાણુ ૬

[જીવભેદ ૫૬૩૦ × રાગદ્વેષ = ૧૧૨૬૦ × ત્રણુયોગ = ૩૩૭૮૦

ત્રણુકરણુ = ૧૦૧૩૪૦ × ત્રણુકાળ = ૩,૦૪,૦૨૦ × ૬ સાક્ષી =
૧૮,૨૪,૧૨૦]

ચાર ગતિ જીવ ખમાવીએ, એણી પેરે આણી ભાવ
સરળ વક હૃદય તણું ઈહાં સાક્ષી જનરાવ. ૭

ઢાળ - (ઢાળ અને ત્રુટક)

સ્તનાદિકરે પૃથ્વી સાતે દુઃખ ઘણાં, એ ક્ષણ છે રે પરભવે કીધાં ઈર્મ તણા
તિહાં ક્ષેત્રની રે વેદન સઘળી છે સહી, ત્રણુ નરક લગે પરમાધામીની કહી ૧

- કહે કેને તવ સહે વેદન, કરી માહોમાહીલી
પ્રતરણુ પંચ જીવ સુણીયે, ક્રિયા કીધી નવિ ભલી
જે વિવિધ કુંભી માંહી બહુ પરિપાઠ કરી દેહનું
કથવત દારૂણુ તિક્ષણુ સૂળી-રોહણુ વળી તેહનું

વેતરણી રે તટને નીરે તારીય, અગન પુતલી રે તન આલિંગન કારીય
કુટ સામલી તરૂ શિખરે હીંચોલઈ, આધાપાછા રે કર્મવસે ધંધો લઈ ર

- ઢોળીય મસ્તક તત્ત તરુઆ, તબ લોહજી ગાળીયા
અણુગણુ પાણી પીધ સર નદી, દ્રહે દેહ પખાલીયા
તે પાપ પોતે છતુ કીધું, ઉદય એમ તે લોગવે
ત્રિખ તને ત્રપુ વાચે વાળ્યું, કર્મ કીધાં જોગવે

અતિગ્રીખરે કહતાં અસિવન છે જીહાં, એ સાર રે નારદ નિવાસી લેઈતિહાં
વાયું પ્રાણીરે પડતે પાને ભેદીયે, ચરણાદિકરે નાક કાન તે છેદીય ૩

- જે કીધું કોઈને અગ્નિનું દુઃખ ભાડભુંજા પણે ભજી
કલંબ રેતી તાપે દાઝી, ઉછળે થાનક ત્રિજી
બહુ ભાર વાહ્યો લોભ કરીય, બહુ કુહાડે છેદીય
કાતરે કાપી ખંડ કીજે દુષ્ટ વચને ત્યજી

તન છેદી રે જલત માંસ ખવાડે રે, વને ત્રાસત રે સુણુહે મૃગ જીમ વાડીરે
સીતોણીરે એહથી અનંતગુણીસહી, નિમેષંતરરે માત્ર જીહાં શાતા નહીં. ૪

- જીહાં નહીં શાતા કિંચી જેહ, તે ભવ અનંત ભમંતએ
કાય કરી ખાંધ્યા અંગ તેહના, દુરિત દોષ દમંતએ
તે સહુ ખામું મિરછા દુઝડ, કરીય નરકે જે વસે
હવે તિરિયની ગતિ સવિ ખમાવું, રોમ મુઝ ભય ઉલસે

ચોપાઈ

તે કહીયે હવે પંચ પ્રકાર, એગ બિ તિ ચુ પંચ વિચાર
એગીંદીય બે ભેદ જાણી, સુક્ષ્મ બાહર વિવિધ વખાણી ૧
પૃથ્વી પાણી અગ્નિને વાયુ, વનસ્પતિ સૂક્ષ્મ લોગ લગીઠાઉં
પન્જતા અપન્જતા તેહ, બેઉ ભેદે ભાખ્યા શ્રુતે જેહ ૨
યદ્યપિ તેહનો ઘાત ન હોઈ, અમ થી કાયા ને વલી જોઈ
તો પણુ ચિતો વચને કરી, બાધા ખમાવું જે આચરી ૩

- હવે બાહર પૃથ્વી મીટ્ટીય તૂરી ખડી ઓસ આબુસ
વન્ની ગેરુ લવણુ અનેક સીંધવ સુંચલ પ્રમુખ વિવેક ૪
- રૂપુ સોનુ અંખ ત્રુપુ સીસ, જસત લોહએ ધાતુ સીસ
અરણેટો ગોપી અંદણુ સિલપ પલેવ લેદ મણિતણુ ૫
- ચણુ ક્ષિહ પારદ હરિતાલ, હિંશુલ મણુસિલ નતિપ્રવાણુ
સોવિરંજણુ લેણુ પહાણુ, પ્રમુખ જે પૃથ્વીકાય વિહાણુ ૬
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે, જે દુભવ્યા તે ખામું સવે
તેહસું મિચ્છાદુક્કહ કરું, મૈત્રી ભાવ સદા અનુસરું ૭
- ક્ષીરોદક ગગનોદક હીમ હરતણું મહીયા ત્રેહ સુસીમ
કરગ ઘનોદધિ સૂદમ સનેહ, અપૂકાય બાહર જગે જેહ ૮
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે, જે દુભવ્યા તે ખામું સવે
તેહસું મિચ્છાદુક્કહ કરું, મૈત્રી ભાવ સદા આણુસરું ૯
- ઉક્કા અસણુ ટણુગ વિજળી, અંગારા ગણુ જવાલા વળી
અરિય યોગ કંબલ રોમરાય. એ પ્રમુખ જાણો તેઉકાય ૧૦
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે, જે દુભવ્યા તે ખામું સવે
તેહસું મિચ્છાદુક્કહ કરું, મૈત્રી ભાવ સદા અનુસરું ૧૧
- ઉખલામગ ઉક્કલિવાત, ઘણુતણું મંડલ પ્રમુખ વિખ્યાત
શુંબ શુદ્ધ સામુદ્રિક વાય, દિવાદીક એહનું બહુઠાય ૧૨
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે, જે દુભવ્યા તે ખામું સવે
તેહસું મિચ્છાદુક્કહ કરું, મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૧૩
- વનસ્પતિ ખેય લેદે ઠહી, સાધારણુ પ્રત્યેક તે ગ્રહી
કએ શરીરે જીવ અનંત તે સાધારણુ જાણો ભંત ૧૪
- મૂળા ગાજર ભૂઅખલ્લ. કંદન્નતિ સઘળી જે અલ્લ
અલ્લ હલદી સૂરણુ કંદ, લસણુ વજ લોઢાદિકે કંદ ૧૫
- વંસ કરેલા ઢંકે કુંઆરી, સતાવરી થોહરી વિચારી
થિરસૂઆ વિરાહીય ગઢો, વિરાલી કોમલ આંખલી જોઈ ૧૬
- અદ્રક અલ્લક ચૂર જાણુ, અમૃત વેલી મોથ મન આણુ
એવમાદિ સાધારણુ ભણ્યા, સુશુકુ તણે વચને તે સુણ્યા ૧૭

- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલબ્યા તે ખામુંસવે
તેહમું મિચ્છાદુક્કઠ કરું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૧૮
- હવે સંભારું જે પ્રત્યેક એક શરીરે જીવ પણ એક
ઠહું લેદ કેઈ તેહના આગામી નામ કહ્યા જેહના ૧૯
- ખચર પલાસ જંખૂ વડ અંખ, સાલ તમાલ અશોકને નીંખ
ચંપગ ધવ પુનાગ સુચંગ, દાડમ ખીજ પરસ પ્રચંગ ૨૦
- સીસમ પીપલ ઉંખર ખકુલ, સામલ બલીતક આમલ અમલ
એવમાદિ વનરૂપતિ પ્રત્યેક વળી અનેરી છે અનેક ૨૧
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલબ્યા તે ખામુંસવે
તેહમું મિચ્છાદુક્કઠ કરું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૨૨
- ચંદણગ વલાગ કૃમિપુરા, ગંડોલા અલસગ નહસ
જલો કવડગ સીપને સંખ, કહેવા ન ગીતા વે સંખ ૨૩
- ઈંદ્ર ગોપ ઈચળ આસંગ, વંતરીયા ગડર ખડુલંગ
જીવ બેઈંદ્રી કહી એહ, ખાર વરસ આઉખુ જેહ ૨૪
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલબ્યા તે ખામુંસવે
તેહમું મિચ્છાદુક્કઠ કરું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૨૫
- હવે તે ઈંદ્રી જીવ વિચાર, લોકમાહિ તે ઘણે પ્રકાર
ચૂડ ઇંદલ કીડી કુંથુઆ, ઘીચલ ગદહમંકણુ જુઆ ૨૬
- પિસૂઆ લીંખ ઉદ્દેહી ધનન, છગણુ ચોરકીડા પ્રછન્ન
કન્ન સીયાલી ઈલીમિલી, અવરજાતિ તેઈંદ્રિય વલી ૨૭
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલબ્યા તે ખામુંસવે
તેહમું મિચ્છાદુક્કઠ કરું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૨૮
- વિંખૂ કોલીય સલલ પતંગ, ખજ્જુઅ નિસિ દીપે જે અંગ
માખી દંસ મસગ કૂતીય, ભમર ઠંસારી ચઉરીંદીય ૨૯
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલબ્યા તે ખામુંસવે
તેહમું મિચ્છાદુક્કઠ કરું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૩૦
- હવે પંચેદ્રિય તિરીય વખાણુ, જલચર થલચર ખેચર જાણું
ઉરપરિસર્પને ભૂજ પરિસર્પ, એ પંચેદ્રિય પંચવિકરૂપ ૩૧

- એ પાંચ બેઠે લેદે કહ્યા, ગર્ભજ સંમૂર્છિમ તે લહ્યા
 દ્વર સંસુમાર કાછખા, પીઠ તિમિંગલ તિમિ માછલા ૩૨
- ગ્રાહક તાંતુ નકને ચક, મગર પ્રમુખ જલચર કુલ ચક
 વસે સદા તે જલ ને વાસ, પડે કર્મવાસ તે પણ પાસ ૩૩
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલવ્યા તે ખામુંસવે
 તેહમું મિચ્છાદુક્કડ કરું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૩૪
- ચિત્રક રોઝ સંખરનેસિંહ, રહે સદા લીલી વનમાંહિ
 હરણ શિયાળ રીંછ સસંજતિ, સુવર વિરહી છે બહુ ભતિ ૩૫
- હય ગય વસહ કરહ ખર મેખ, મહિષ છાગ કૂતરા અલેખ
 મંજરી સુરહી એ બાણી, થલચર જીવ જીનેસર વાણી ૩૬
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલવ્યા તે ખામુંસવે
 તેહમું મિચ્છાદુક્કડ કરું મૈત્રીભાવ સદા અનુસરું ૩૭
- કોયલ મોર સાલહી ભારંડ, લાવગ તીતર બગ કારંડ
 દુર્ગા ભયરવ સારસ ગિહ, હંસ કપિંજલ કાક પ્રાસદ્ધ ૩૮
- કૂકડ ઢિંકે ચકોર સિંચાણુ, જીવંજીવક તે બહુકાણુ
 મનુષ્ય લોક બાહર ભાળીયા, સમુગ્ગ પાંખી વિતત પાંખીયા ૩૯
- ખેચર જીવ અનેક પ્રકાર, તેહ તણુ નવિ લહિયે પાર
 ગગન મંડલ ઉડતા ભમે, હંસા કરી સુકૃતને ગમે ૪૦
- મેં ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલવ્યા તે ખામુંસવે
 તેહમું મિચ્છાદુક્કડ કરું મૈત્રી ભાવ સદા અનુસરું ૪૧
- કૃષ્ણ ધવલ રાતા કાબરા, ઉરપરિસર્પ ગોણસ અજગરા
 કંકેહી પીચણી પુમ નાગણી એવમાદિ અહિબુદ્ધ ગીણી ૪૨
- મે ભવિ ભમતે અનંતે ભવે, જે દુલવ્યા તે ખામુ સવે
 તેહમું મિચ્છાદુક્કડ કરું મૈત્રી ભાવ સદા અનુસરું ૪૩
- ઉંદર ઉલસંડ પડહિલા બંભણી સરડા ઘર કોઈલા
 ભૂજ પરિસર્પ એ ભતિ કહી પ્રવચનમાંહી ગુરુ વચને લહી ૪૪
- મે ભવિ ભમતે અનંતે ભવે જે દુલવ્યા તે ખામું સવે
 તેહમું મિચ્છાદુક્કડ કરું મૈત્રી ભાવ સદા અનુસરું ૪૫

દુહા

હવે માનવસું ખામીયે તેહના બેય પ્રકાર
 સંમુર્ચિમ ગર્ભજ અવર, મુખ્યે કરું વિચાર ૧
 સમયક્ષેત્ર માંહે જીકે આયુ સંખ અસંખ
 જેહ નર ના તનનો મેલ ઉપજે અસંખ ૨
 વીર્યવંત સંધાણ મળ, મૂત્ર રૂધિર પલ સંગ
 વિકૃત કલેવર નગરને શ્રોત્રિ અશુચિ બહુ ભંગ ૩
 પુર નિદ્રમણી ઉપજે સંમૂર્ચિમ નર તેહ
 અસંખ ભાગ અંગુલતણુ એણે પ્રમાણે દેહ ૪
 અતર મુહુરત આઉપુ મિથ્યા દષ્ટિ અસન્ન
 મિચ્છામિદુક્કડ હું કરું તેહસું ચિંતવી મન્ન ૫

સંમૂર્ચિમ જીવને ઉપજવાના ચૌદ સ્થાનક કહ્યા. (૧) શરીરનો મેલ (૨) વીર્ય (૩) યજમા (૪) પીત (૫) મળ (૬) મૂત્ર (૭) લોહી (૮) નાકનો મેલ (૯) સ્ત્રી પુરુષ સંગ (૧૦) કલેવર-મૂતક (૧૧) નગરની ખાળ (૧૨) વમન (૧૩) અશુચિ સ્થાન (૧૪) ભીતું કલેવર અંતર મુહુર્ત આયુ-વાળા-અંગુલના અસંખ ભાગે દેહવાળા એવા આ ચૌદ પ્રકારના જીવોનું મિચ્છામિદુક્કડમ્

ઢાળ [રાગ:-મનાજી તું તે]

અસિ મસિ કસિ વાણિજ કરીને, ધન ઉપાજી આણી
 ભોગ ભોગ મનરંગે ભોગવી, સંતોષે નિજ પ્રાણીરે
 જીવડા ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ
 નિ:શલ્ય મિચ્છામિદુક્કડ કરજે, કેધ માયા મદ ટાલી
 જીવડાગુરુદત્ત શીખ સંભાલ ૧
 એહવા માણસ જીહાં ઉપજે, કર્મભૂમિ તે કહીયે
 ભરત ઐરાવત વિદેહ મિલિને, એ નરક્ષેત્ર ઇમ લહીયે
 જીવડા ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ ૨
 એહવા મતુજને દુ:ખ ઉપજવ્યું, મન વચ તને કાઈ
 ઇજીભવ પર ભવ તેહ ખમાવે, જીવ તુજ દુ:ખ ન થાયરે
 જીવડા ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ ૩

હિમવંત હરિવંસજી રમ્યક હૈરણ્યવંત એ નામ
છ દેવ ઉત્તર કુરુપંચ ગણી એ ત્રીસ અકર્મભૂમિ ઠામરે,
જીવડા ગુરુદત્ત શીખસંભાલ. ૪

હિમવંત શિખરે કુલગિરિ ખેડિ, દિસિ મિલી આઠ દાદ,
સાત સાત એક એકની ઉપરે જલ નવિ ધરણીએ ગાઠ રે,
જીવડા ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ. ૫

ત્રણે અંતર દ્વિપ કહીયે, છહ અધિકા પંચાસ (૫૬)
ત્રીસને છપન મિલિ થયા છયાસી, યુગલ ધર્મનરવાસરે
જીવડાં ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ. ૬

ગર્ભજ દ્વેષ એક શતને એક ખમણાં સંમૂર્છિમ કેશ
ત્રણ શતનેત્રણ (૩૦૩) ભેદે જે દુલભ્યા ભવ કરત હે કરા
જીવડાં ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ. ૭

પરમાધામી પંદર ભેદે ભવનપતિ દશ જાણ્યા,
સોળ વ્યંતર ને ચર સ્થિર જ્યોતિષ દશ વખાણ્યારે,
જીવડાં ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ. ૮

જીન પ્રતિબોધક નવલોકાંતિક, કિલ્મીષી ત્રણ વિમાસી,
ખાર કલ્પ અને નવ ત્રૈવેચક, પાંચ અનુત્તર વાસીરે,
જીવડાં ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ. ૯

તીર્થક્રમ્લક દશવિધ આવે જીનવર ગર્ભેજે વારે,
ખડુવિધિનિધિને ધન પ્રિતે ઘેર આણી હરખે ભારે,
જીવડાં ગુરુદત્ત શીખ સંભાલે. ૧૦

એવંકારે એ ભેદ નવાણું પજ્જતા ને અપજ્જતા,
એણીપરે શતઅઠ્ઠાણું (૧૯૮) પ્રવચન ચઉવિધ સુરજીને ભાખ્યારે
જીવડાં ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ. ૧૧

ખાળ અધર્મી સૂત અવિરત, અસંચિતિ એમ ભાખ્યા,
દોષતણે ખલ કુગુરુ કુસંગતિ ગુણવંત અવગુણ દાખ્યારે,
જીવડાં ગુરુદત્ત શીખ સંભાલ. ૧૨

દુહા

જીવ ખમાવ્યા મેં જીકે તેહ જેને ભવે આવી,
પાપ સ્થાન જે જે કર્યા વચન કાય મન ભાવી. ૧

મિચ્છા દુકકક તેહસું કરું સ્વામી તુમ સાખે,
 તારવા તરવૈયા સમ, લવજલ પડતાં રાખે. ૨
 સફલ કરોએ વિનંતી કહીએ વારંવાર,
 સખળ સ્વામી વિના લવકૂપે, કીમ લહીએ દુઃખપાર. ૩

ઢાળ [રાગ-અનંતવિરજ અરિહંત]

માનવનો ભવ પામી એકવિરો ન નમ્યો, સ્વામી કામીય કામ વિવિધ ઇત્રીતણાએ
 રાગ દોષ નવિ છોડયા, ત્રણદેડે જીવ દંડયા, માંડયા આદર ત્રણેગારવે ઘણાંએ ૧
 દર્શન ચરણ વિરાવના, ભજ ત્યજ આરાવના, સાધના સમકિતની હવે કીમ કુએ
 નાંદા કીધી પારકી વાટ એહ સંસારકી, નારકી થઈ હવે ભવજલ કીમ તરુ રે ૨
 યંત્રમંત્ર મહિમા ઘણા સાર પંચ પરમેષ્ઠી તણો, નવિગણી ઇમમુજ પડીયું પાત્રએ
 સ્વર્ગલોકને ભૂતલ, જન્યુ સોવન પીતળ, સમતુલ એ માની નવી ગણિયું આંતરુએ ૩
 જેહ નવિ કોઈ પરમાર્થ દુઃખ ટાગયા સમર્થ, સ્વાર્થ કોઈ ન સીજે રે એમ મુશીએ
 તોય કુટુંબ મમતા કરી, સમતા ન આદરી કાંદરી સેવી રે ગિરીવર તણી રે ૪
 શુદ્ધ મતથી પડીયો, મિથ્યામતે હું ચડયો, ધોડયો વાહરે તેહની તો હું ડુળીયો રે
 પરની આપત્તિ નીરખી હૃદયે હું હરયો, હરખ્યો પરખી આપે આપને જેઈને રે ૫
 વળી મેં દીયા આલ, જસ ફળ લલ્ચું તતકાલ, સમકાલે એહ ઉદય જસ આવશે રે
 તવ જીવ જાણશે જેહલુ, ભોગવતા ફળ એ જી કહેવું કેમે એહ નવિ જનશે રે ૬
 પૈશુનપણું ઘણું કર્યું, એમ પાપ પીંડ લયું, મન ધર્યો મેં દ્રોહ પંચ સંચ્યુ સહીએ
 વિશ્વાસી તે નરહણ્યા, પર અવગુણ મુણ્યા, મુખે ભણ્યા તેહનો પાર નવિ લહુએ ૭
 બાળક સ્ત્રી ઋષિ ગાય, પાપ ઘણું હણે થાય સમજવે તે કોણુ જાણુએ કેળવી રે
 દેશ અનાર્થ જે અવતરી, અનાચાર બહુકરી આકરી પાપ રાશી બહુ મેળવી રે ૮
 દેશ ગ્રામ આગર નગર, વનત્યાં બહુ તરુ જીવ રે, દવ દઈ તિહાં દાહ મેં ઉપજવ્યો રે
 સર તરાવ નદી દ્રહ કુવા જલ સોસીયા મનમાં રોષ જે ચિરકાલ ઠાવીયો રે ૯
 વસીકરણ કામણુ જેહથી પામે જરમરણ સમરણ અહનિસ એવા પ્રભુ મેં કર્યાં રે
 જેતિષ ગ્રહ ગોચર કહી, કુસ્વપ્ન જે લહીય તે ગ્રહી હૃદયે હું બહું ધુજ્યો રે ૧૦
 નૃપતણો થઈ અધિકારી, દુઃખી કર્યાંનરનારી ભારે આકરા કર મેં બહુ કર્યાં એ
 પાપપાર હું નવિલ હું પ્રભુ આગળ કેમ કહું બહુ પાપ જલે ભવ સાગર મેં ભર્યાં રે ૧૧

દુહા

અનાભોગ આભોગ વસ, જે પ્રમાદ વળી કીધ
મિચ્છાદુક્કઠ તેહનું સુગુરે શાખે મેં દીધ ૧
એમ જે મેં જીવ દુભાવ્યા ત્રસ સ્થાવર છ કાય
તેહ ખમાવું ત્રિવિધે હું તે પણ મુઝ ખમાય ૨
શ્રી જિનવર જાણે સહુ કીધા ઠરિસું ઠરાઈ
વળી વળી પ્રભુ આગળ કહું કાયા નિર્મલ થાય ૩

૧૨. ચૈત્યવંદન

ઢાળ - (રાગ :- શ્રીરે સિદ્ધાચલ ભેટવા)

અતીત અનંત ચોવિસી, વળી અનંતી હોશે રે
એકેક ચોવિસી ચોવિસ જીન પ્રણુમું નિશદીસ ૧
ચોવિસી સંપ્રતિ કાલે વરને ગુણ સુવિશાલ રે
તીહાં ચોવિસ જીણુંદ, વંદુ ધરી આણુંદ રે ૨
ઋષભ અજીતજિનનાથ, સંભવ શિવપુરી સાથ રે
અભિનંદન જિન સુમતિ, દીએ પદ્મપ્રભુ સુગતિ ૩
પુરે આશ સુપાસ, અંદ્ર પ્રભુ અંદ્ર પ્રભાસ રે
સુવિધિ સુવિધિનિધિ દીપે, શીતલ પાપ ને છેદે ૪
જીણુવર શ્રી શ્રેયાંસ, વાસુપૂજ્ય વંસ વતંસ રે
વિમલ વિમલ ગુણ ગેહ, સોવનવાને દેહ રે ૫
જીણુ અનંત જયવંત, કીધું ભવ દુઃખ અંતરે
પંદરમાં જીનવર ધર્મ, પાળ્યો દશવિધ ધર્મ રે ૬
શાંતિકરણ જિનશાંતિ, કુંધુ મથન ભય આંતિરે
અર અંતર અરિ ત્રાસે, મડ્ડી ત્રિજગ પ્રકાશે ૭
મુનિસુવ્રત વ્રતધારી, પહોંચ્યા ભવજલ પાર રે.
નામે નમિ મનમથમાન, નેમિ ધન સામળ વાન ૮
ત્રેવીશમાં જિન પાસ, ત્રોડે પાતળ પાશ રે.
ચોવીશમાં જીન વીર, મંદરગિરિ જેમ ધીર રે. ૯

- એમ ચોવીશ જીજ્ઞાસુ નમીએ તે ભગવાંત રે.
 લહી તીર્થાંકર ગોત્ર, શિવગતિ ઠામિ સંપત્ત રે. ૧૦
- શક સ્તવ ભણી વાંદુ, મિથ્યાકાંઠ નિકાંદુ રે.
 દર્શન જ્ઞાન આરાધું, અંતક્રિયા ક્રમે સાધુ ૧૧
- જનવર હવે જે જીવતા, ક્ષેત્ર વિદેહે વિહરંતા રે.
 વીસ જઘન્ય પરે ઠહી, જંબૂ પ્રજ્ઞપિત લહીયે રે. ૧૨
- શક સ્તવ ખીજી વાર, તેહ માટે ઉચ્ચાર રે.
 સિદ્ધિ પહુંચણુ હાર, તેહને એમ વિચાર રે. ૧૩
- એમ અરિહંત વાંદીયા, ભવભંજણુ ભગવાંત રે.
 વાંદીયા સિદ્ધ ત્રિહુંકાલ, મેલી કરચુગલ ભાલ રે. ૧૪
- હવે અરિહંતના ચૈત્ય ત્રિભુવન છે જે કેઈ રે.
 અરિહંતભાવે સ્તવિસું, સ્તવ સ્તુતિ મંગલ ભણુશું ૧૫
- વ્યતંર જ્યોતિષ દેવ, કરે સદા જસ સેવ રે.
 તેહનો પાર ન લહીયે, સંખ્યા કેમ એ કહીયે રે. ૧૬

દુહા

પ્રતિમ પાંદર દોહી રાત વળી ખેતાલીસ કોહી
 લાખ અઠાવન છ ત્રીસ, સહસ અસીચિક જોહી ૧

[૧૫, ૪૨, ૫૮, ૩૬, ૦૮૦ પ્રતિમાજી]

પ્રતિમા એ છે જનતણી ઉધ્વ અથો તિરિલોચ
 અરિહંત ભાવિ જુહારતાં, જન સટપુ ફળ હોય ૨

ઋષભ ચંદ્રાનન જાણીયે, વારષેણ વધમાન
 ચારે નામ એ શાશ્વતા, પ્રણુમું મન ધરિ ધ્યાન ૩

શેણે નામ ન કો હુઆ, ન હુવા ન હોસે કોઈ
 જે એહની પ્રતિતા ભણું, તે શાશ્વતી જ હોય ૪

આદિ અનંત જેહતું નહીં તે શાશ્વતી કહાય
 તાસુ પટંતર જિન પ્રતિમા, મનુષ્ય લોકે ઈહ થાય ૫

નર નરપતિએ જે કારવી, અશાશ્વતી તે જાણુ
 જે હુઆ જે હુઈ જેહોસે, જનવર ગુણુમણીખાણુ ૬

અષ્ટાપદ સમ્મેતભિરિ, શત્રુજ્ય ગિરનાર
 અર્થુદ આમાગરનગર, જહાં જહાં જિજ્ઞાં વિહાર ૭
 જીણુ મુનિવર અનશન કરી, મુક્તિ ગયા જેણે ઠામ
 સિદ્ધ ક્ષેત્ર તસ દર્શને શુભ ફલ શુભ પરિણામ ૮
 ભરતેસર નરવર પ્રમુખ, કરાવી જે મનમાય
 તે જીન પ્રતિમા પ્રણમતા, દુરિત દુરે સો જ્ય ૯

(૧૩) અનશન ઉચ્ચારણુ

ઢાળ [રાગ-મારો મુજરો દ્યો ને]—

ચૈત્યવંદન કરી હવે અનશન ઉચ્ચરું એ,
 આપણુ આત્મા ગુરૂની સાખે કરી ઉદ્ધરુંએ.— ૧
 પૂરવ એ ભવે જે ભમંત, અન્ન આહારીયાએ.
 જેવડા મેરુ ગિરિપૂંજ, અનંત તે જાનીયાએ— ૨
 પીધું નીર તડાવ નદી સાગરથી ઘણું એ.
 તો પણ તૃપ્તિ નવી લહી, વળી વળીસું ભણુંએ— ૩
 ધરી સંતોષ ભવ ચરિમની, આખડી આદરું એ.
 જલ વિના ત્રણ આહાર, હું સવિ પરિહરુંએ— ૪
 ચાર આગાર પચ્ચક્રખાણુ, સુપ્રમાણુ ભજે સહીએ.
 સમરસું પંચ નવકાર એ સાર ત્રિભુવન સહીએ— ૫
 તેણી પરે કરીશું સંચારો, જેણી પરે જિન કહીએ.
 પંચ મહાવ્રત પડિવજ્જઉં, સાધુ સંગતિ લહીએ— ૬
 એટલું જે ક્રિમ પામીય, તે હવે ઈમ જોઈયે રે.
 એ વિણુ ક્રિમ ચિરસંચીય, પાપમલ ઘોઈયે રે. ૭
 એક દિવસ જો નિર્મલ, ચારિત્ર પાલીય રે.
 ગજસુકુમાલ પરે સહુ, ભવ દુઃખને ટાલીય રે— ૮
 જીવ તું મોહ નિવાર રે, સંસાર સવિ કારમો રે.
 ઈન્દ્રધનુ સંધ્યા રાગ તે, સમજી તે શું રાચવું રે— ૯

ચિત્ત સમન્વતી વૈસરાવી, સવિ પાપ વળીએ.
 જીવ ખમાવી ચોરાસી લાખ, ચોનિ સવિ કરીએ- ૧૦

ગંઠસી ખોલી જળપાન, મને ધ્યાન જીન તણુંએ.
 અવસરે તે પણ છંડીને, મંડીએ ગુણ ઘણુંએ- ૧૧

ચરમ ઉસાસે જસ વાસ તે દેહ હું વૈસરુ' રે.
 દેહ એક એહ જાણી જેહને, વળી ઈમ આસરુ' રે ૧૨

ઉપધિ આહારને શરીર, એટલા વૈસરાવ્યા રે.
 એણી પેરે જીવ હલુ કરી, કાજ મુજ સવિ સર્યાએ ૧૩

લાવિ હવે લાવના બાર, શિવ મારગ દીવીયાએ.
 મરણ પંકિત કર્યું જેહ રે, તે ચિર લગી જીવીયાએ ૧૪

દુહા

લલ્યું અલલ્યું એહ મે, આગમ સુધા સમાણ.
 હિચડે એક જીનવર લાણી, ધરું પ્રાણ જીમ આણ ૧

મુગતિ માર્ગ હું સંચરું, ચડી સંથાર ગચંદ.
 મરણ ન ખીલું અડગ જેમ ચૂલા મેરુ ગિરિંદ ૨

પંચ મહાવ્રત શિર મુગટ અંગે શીલ સનાહ.
 ખંતિ ફળ પામી કરી, હિચડે હાર ઉછાહ ૩

(૧૪) ઋષિ ગુણ

એણે આભરણ અલંકર્યો, પાંખડીયો જેમ સીંહ
 કર્મ શત્રુસું જીવવા, હવે હું હુઓ અખીહ ૧

આગે મુનિવર. જે હુઆ, ગિરૂઆ ગિરિવર શુંગ
 સંથારે ચડી જે ચડયા શિવ મંદિર મન રુંગ ૨

તેહનો પાર નવિ લહુ, સમરણ માત્ર સંક્ષેપે
 તે સાંભળું સુશુરુ મુખે, શ્રુત બલે કે શ્રવણે ૩

[ઢાળ : રાગ જ્ઞાનાવરણી જે કમ' છે]

- ઋષભ અષ્ટાપદ પવંતે પાવાપુરી શ્રી વીર રે
ચંપા તીર્થંકર બારમા, નેમિ ઉજ્જંતગિરિ ધીર રે ૧
- સાધુ સંભારી પ્રાણીયા, જે પહોંચ્યા શીવપદદામ રે
મન રસના તન ઉલ્લસે, લીધે જેહના નામ રે ૨
- સેશ તે વીસ જીનવરા હુઆ શિવપુર ગામીરે
અમેત શિખર સંથારીયા સીધ્યા જિનશાશન સામી રે ૩
- ગણુધર જિન ચોવીસના, પરિવરીયા પરિવારે રે
તેહના ગુણુ સ્તવન કરુ' આપ તરે પર તારે રે ૪
- પાસ સંતાની મુનિવરુ, કાલસ વેસીય પુત્ર રે
ચાલયપુર પારખી, ચતુર્યામી ધર્મ પવિત્ર રે ૫
- વિચરતા વીર સ્થવીર મલ્યા, કીધો ધર્મ વિચાર રે
પંચ મહાવ્રત પડિવજી, પામ્યા ભવ જલ પાર રે ૬
- પરિવ્રાજક અંધક હુઆ, ચૌદ વિદ્યા ભંડાર રે
પિંગલ પ્રજ્ને ઉપજ્યુ, સંશય રૂપ અંધકાર રે ૭
- જિનવર દિનકર ઉગીયો, દેખી તિહાં તેજ આણ્યુ' રે
વીર વચને સંશય ટળીયો તેણે શાશન અજવાણ્યુ' રે ૮
- થયો તે મુર કલ્પ બારમે, આયુ બાવીસ સાગર રે
ક્ષેત્ર વિદેહે સિદ્ધ થશે, તે પ્રણમું નિસહિસ રે ૯
- કાલિક પુત્ર મુગુણે ભર્યો, મહાલતો મહિયલ મુરો રે
આનંદ ઋષિ તે કાસવો પુન્ય પ્રકૃતિ ભરપુરો રે ૧૦
- ચાર તે ચતુર ચારિત્રિયા પાસ સંતાની કહીયા રે
વીરે પ્રશંસ્યા તે નમું, અંતર રિપુ જેણે જીત્યા રે ૧૧
- મન રંગે સંચમ ગ્રહયો, કુંવર અર્ધમુત્તો બાળ રે
કીધી નીર તળાવળી, બાંધી માટીથી પાળ રે ૧૨
- મુકી માંહે ઠાચલી, તરણી તરે ઈમ બોલે રે
રમતિ મતિ બાળક તણી જાણી કીમ તરે તેહ રે ૧૩

સ્થવિર તે દેખી ચિંતવે જે દગ મટી વિરાધે રે.
 એમ બાળ ઋષિ ભોળીયા પરમાર્થ કેમ સાધે રે ૧૪
 તે આવી પ્રભુ વીરને, પૂછે સ્વામી આગેલ
 અર્ધમુત્તો ભવે કેટલે સિદ્ધ થશે તે કહીએલ ૧૫
 વીર વચન વળતુ ભણે, એ ઋષિ ચરમ શરીરી રે
 કરજો વિનય લલી પરે, સોવન કેમ હુવે રીરીરે ૧૬
 તે ઉત્તમ ઋષિ વંદીયે, અર્ધમુત્તો ચરણ નિધાન રે
 સિદ્ધિ રમણીવરે જગ જે કેવલ નાણીએ લાણુ રે ૧૭
 સાધુ થયો પર તિરથે, મુનિવર કાલો દાઈ રે
 કર્મ ખપી સિદ્ધિ ગયો, નમિ વંછિત ફળ થાય રે ૧૮

દુહા

પાસ સંતાની સિદ્ધિ ગયો, ગાંગેય અણુગાર
 સંથારો સંલેખણુ, કરી તે નિરતિચાર ૧
 ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણુપ્રવર, બ્રાહ્મણી દેવાનંદ
 પાળી ચરિત્ર સિદ્ધ હુઆ પામી પરમાનંદ ૨
 હતિથણુ ઉર નામે નગર, રાજા તિહાં શિવનામ
 ચઉ દિશે આતાપી તાપસ થયો, ચિત્ત તણે પરિણુ ૩
 પ્રસિદ્ધ હુઓ શિવરાજર્ષિ, પામ્યું નાણુ વિભંગ
 સાતદ્વિપ સાત સાગર, સંગ સરિણુ રંગ ૪
 દ્વિપ સાગર આગળ નથી, ભાષે વીર અસંખ્ય
 અઢી અચર સમ ખંડ ગણી, લહીયે તેહની સંખ્ય ૫
 એમ સાંભળી શિવ રાજર્ષિ, મન આણ્યો સંદેહ
 વિભંગ નાણુ તે પણુ ગયું, નિર્મલ હુઓ દેહ ૬
 જન સંગતે સમકિત લહ્યું, પામ્યા ચારિત્ર પાર
 લહી કેવળ મોક્ષે ગયા, તેહને કરું જુહાર ૭

[દાળ રાગ-આરતી]

પુર વાણિજ્ય આમ સમિધું, સુદર્શન શ્રેષ્ઠી પ્રસિદ્ધ
 તે શ્રમણોપાસક ધર્મી જન, ધર્મ રૂપ નિધિ પામી ૧

- તેહ ચૈત્ય હૃત પલાસ, બહુ તરૂવર કુસુમ નિવાસ
તિહાં સમોસયા જગનાથ શિવનગરી સાર્થવાહ ૨
- તિહાં વંદન શ્રેષ્ઠી પધાર્યા પ્રભુ પ્રભુમી પાપ નિવાર્યા
શ્રી વીરે ધર્મ પ્રકાશ્યો બાર પર્ષદા ચિત્ત વિકાસ્યુ ૩
- શ્રેષ્ઠી પૂછે બે કર ભેડી, મન તણું માન મદ મોડી
પ્રભુ કાલ સ્વરૂપ વિચારે જે ભાવથી હિયડે ધારે ૪
- પદ્યોપમ સાગર કહિયે પાર તેહ તણું કેમ લહીયે
સંદેહ ઈસ્યુ તસ જાણી ભાષે કેવલ નાણી ૫
- પૂરવભવ મહાબલ હતો તે પંચમકલ્પે પહુંચ્યો
દશ સાગર આયુ તે પાવ્યુ, ઈણું પેરે સંશય ટાવ્યો ૬
- સુણી શ્રેષ્ઠી સુદર્શન હરખ્યો, શુદ્ધ દર્શન ચાશિત્ર પરખ્યો.
હુઆ પંચ મહાવ્રત ધારી સિદ્ધિ પહોંચ્યો કર્મ નિનારી ૭
- તેહ સાધુ શિરોમણી વંદુ, દુઃખ વંલડી કંદ નિકંદુ
પરિવ્રાજક પુદ્ગલ નામે, તે રહિત આલભીયા ઠામે ૮
- તેણે નાણુ પ્રમાણુ જાણ્યું, લોક માંહી બેસી વખાણ્યું
સુર આયુ જઘન્ય તે જાણું, દશ સહસ વરસ સુપ્રમાણુ ૯
- ઉત્કૃષ્ટ સાગર દશ સુણુને, તસ અચિત્ત સમય ભણુને
સુરલોક તણું વિચ્છેદ એ ગૌતમ સાંભળે ભેદ ૧૦
- પ્રભુ પ્રભુમી સુર સ્થિતિ પૂછે જગદીશ્વરવચને પરીક્ષે
સહુ જ ઘન્ય સુર સ્થિતિ સરિખી, ઉત્કૃષ્ટે અંતર નિરખી ૧૧
- તેત્રીસ સાગર સ્થિતિ જાણી, ઇમ બોલે જનવર વાણી
લોક કહેતા સાંભળી આવે, પ્રભુ પાસે સંયમ પાવે ૧૨
- શિવ તણી પરે તે સિધ્યો, સંથારો નિર્મલ કીધો
એમ તેહ તણી પેરે સ્તુતિ કરી ભવ સાગર દુસ્તર તરીયો ૧૩
- સહસાનિક નૃપની પુત્રી રાજા ઉદાયનની ભૂઆ
શતાનિક નૃપની ભગિની મૃગાવતી નણુંદ શશીવદની ૧૪
- જન ભક્તિ કરે ગુણુવંતી જસ નામ પ્રસિદ્ધ જ્યંતી
જેહ જિનવર વંદન આવે મન શુદ્ધે ભાવના ભાવે ૧૫

- બહુ પ્રશ્ન પૂછી તત્ત્વ લહ્યાં સંવેગે સંયમ અહિયો
સવિ કર્મ તણા ભય ટાળી ભવ ભાવણુ જલધિ પખાલી ૧૬
- લાહી કેવળ કરી સંથારો થઈ સિદ્ધ તે હિયડે ધારુ
એ પંચમ અંગે કહીયે તસ નામ જપંતા સુખ લહીયે ૧૭
- દેશ સિંધુ સોવીર પ્રસિદ્ધ વીતભય નગર સમીધ
તિહાં રાજ કરે નૃપ ન્યાયે જસ દેશ અનિતી ન કોઈ ૧૮
- તસ નામ ઉઠાયન દીપે, નિજ ભુજ બલે અરિ દલ ભુપે
મિથ્યામતિ સંગતિ ટાલે, શુદ્ધ સમક્રિતસું વ્રત પાલે ૧૯
- એક દિવસ પૌષધ વ્રત ધારી, પુરા દિવસ રાત્રી બ્રહ્મચારી
ચણીને ત્રીજે પ્રહારે, મન તણે ભલે પરિણામે ૨૦
- તે ધર્મ જાગરિકા જાગે, જન ભાષિત મારગ લાગે
જાગંતા ભાવના ભાવે શ્રી વીર ઇહાં જો આવે ૨૧
- હું વંદી મનોરથ પુરું ભવ ભાવક ના ભય ચૂરું
જગનાયક પણ જાણી પધારે નૃપચિત્તે હરખ વધારે ૨૨
- બહુ ઉત્સવ કરી પ્રભુ ભેટીયો, મોહનરિંદ અપેટીયો
ભાણેજ સ્થાપી નિજ રાજે રાય રાણા મેટી સમાજે ૨૩
- આપણુ પણ સંયમ લીધું, તપ કર્મ ખપીને સીધ્યો
તસ નામ જપું ઇણ કાળે, કર મેલી બેઉ ભાલે ૨૪

દુહા

- કાર્તિક શ્રેષ્ઠી સંયમ અહ્યું, પુરી હૃત્થિણા ઉર વાસ
નિગમ અહોત્તર સહસસું, શ્રી મુનિસુવ્રત પાસ ૧
- સંથારો કરી છેવટે, મરણુ સમાધિ સાધિ
સૌધર્મે અધિપતિ હુઓ, ઈન્દ્ર આણુ આરાધિ ૨
- એક જ ભવને આંતરે લહેસે મુગતિ ઠામ
દ્રવ્યસિદ્ધના નામને ભાવે કરું પ્રણામ ૩

૧૫. પરિષદ સહેવા

કર્મયોગે કાંઈ ઉપજે રે જીવ વેદન તુઝ
સંભારી અહિયાસ જે જીનવર ભાષિત ગુઝ ૧

ચોપાઈ

અણસણ કિરિયાનું વિત હર્યું, મોટે પંથે પ્રયાણ કર્યું
વેદન વિધન થયો અંતરાલ, તું જીવ ! ગુરુની શીખ સંભાળ ૧
પરભવે નરક દુઃખ બહુ સહ્યા, એ જીભે કેમ બાય કહ્યાં
તિરિય મનુષ્ય ગતિમાંડી ભમંત, તિહાં પણ પામ્યા દુઃખ અનંત ૨
તૃષા ભુખ ટાઢ ને તાપ, છેદન ભેદન બહુ સંતાપ
આધિ વ્યાધિ અસમાધિ અગાધ, નિમેષ માત્ર ન રહ્યું નિરાધાધ ૩
તેહથી નથી અનંતમે ભાગે, એ વેદન જીવ હિયડે બાગે
પરવશ પડિયો કર્મને પાસ, ભમ્યો જીવ સંસાર નિવાસ ૪
લાગ્યો નહીં જીવધર્મ અભ્યાસે, કહિયે ચિત્તતણે ઉદલાસે
એણે અવસરે મેં જેહ વિમાસી, દઢતા કરી વેદન અહિયાસી ૫
પરવશ જીવ ઘણું દુઃખ સહી, આપણ વસ કોઈ ઝીંચ્યુ નહીં
પરભવે ક્રીધો અંતરાય, આવ્યો ઉદય પ્રથમ જીનરાય ૬
વરસ લગી શોધે આહાર, એ છે સાધુ તણો આચાર
ચારિત્ર લીધે લાધે નહીં, ક્રીધાં કર્મ છુટે નહીં ૭
કૃષ્ણપુત્ર ઠંઢણકુમાર, દ્વારિકા નગરી મોઝાર
અસન પાન સુધા નવિ લહ્યા, પરિષદ છ માસ તેણે સહ્યા ૮
અન્ય દિવસ વિચરંતા ગોચરી. કૃષ્ણે દેખી પ્રદક્ષિણા કરી
ભાવ સહિત તસ વંદે જે સહી, એક શેઠે દીકું તે સહી ૯
કૃષ્ણ ભક્તે મોઢક તેણે દીધ, નેમ પાસે આલોચણુ લીધ
અસૂઝતા બાણી પરઠવે, તેણે કર્મ સવિ ઈમ ખપે ૧૦
કેવળ પામી પહોંચ્યો પાર, દુસહ પરિષદ સહ્યા તે વાર
પાંચસો ખંધકના શીષ્ય, સહ્યા પરિષદ ધરી જગીશ ૧૧

- પાલકે પીટ્યા ઘાણી સહુ, કીધી ક્ષમા તેણે અતિ બહુ
તે હુઆ અંતગડ કેવલી, શિવ પહોંચ્યા મન ચંગે કરી ૧૨
- ગિરુઓ મુનિવર ગજસુકુમાલ, નવપરણી જેણે છંડીબાલ
ઠાઉસગગે રહીઓ મસાણુ અબીક, મસ્તક જલતે હુઓ સિદ્ધ ૧૩
- અર્જુનમાલી થયો અણુગાર, સદ્યા પરિષહ તેણે અપાર
અણિંકાપુત્ર નામે વળી સૂરિ, જાસનામે જસ પાતક દુરે ૧૪
- ગંગાનદી તણે ઉતારે, પામી કેવળ પહોંચ્યા પાર
સુકોશલ નામે ઋષિરાજ, સહી પરિષહ સાધ્યાં ઠાજ. ૧૫
- વચર આચાર્ય ઉત્તમ સાધ. શિષ્ય એકશત શિવપુર લાધ,
સીંહે કર્યો પરિષહ સહો, જસ પરિમલ મહિ મહમહો. ૧૬
- એવમાદિક કહીયે કેટલા અતીતકાળે હુઆ જેટલા,
તેહની પરે જે પરિષહ સહે સંથારો એણીપરે નિર્વાહે. ૧૭
- એવી સીખ સાંભળી પ્રાણિયા લાહા કંખી જમવાણીયા,
આવી વેદન સહી ઘણી, તેા જટ શિવપુર વાસી થયા. ૧૮
- વિણુ પરિષહ જીવ લાભ ન હોય, એહ વાત જાણે સહુ કોઈ,
એહ સીખ નિશ્ચય મન ધરુ, નમસ્કાર સ્મરણુ આદરુ. ૧૯

[૧૬] નમસ્કાર સ્મરણુ

- પંચપરમેષ્ટિ જપો નવકાર, મંત્ર સહુ માંહે એહ જ સાર,
વશીકરણુ શિવરમણી તણુ. અંતકાળે ન ભણે ઘણુ. ૧
- અરિહંત અરિહંત એહજ ધ્યાન, કરતા જીવ છોડે જો પ્રાણુ,
એણે કારણુ પ્રભુ પાય લાગી અવર કંઈ મેંનવી માંગી. ૨
- એ કીધી છે આરાધના મંગળકારણુ શિવસાધના,
ભાવે ભાવિક જીવ જે ભણે ભણતાં ગુણુતાં જે જીવ સુણે. ૩
- પાળે નિરતી જે જીન આણુ, તે પામે વંછિત કલ્યાણુ,
પભણે સાધુરતન ગુરૂસીસ, શ્રી પાસચંદ મન ધરે જીસ. ૪

દુહા

- ત્રણ ભેદ આરાધના દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર
સદાકાળ આરાધીએ કરીએ નિશ્ચલ ચિત્ત ૧
- એ ત્રણે જો આરાધ તું સર્વ આરાધક હોઈ
પંચમ અંગે ભાખીયું હવે વિમાસી જોઈ ૨
- અંતકાળે જે પ્રાણીયા આણી ચિત્તો વિચાર
તેહને પ્રવહણની પરે ઉતારે ભવપાર ૩
- સુખ ભાવે એ સંભારીએ દિનપ્રતિ ત્રણ કાળ
એ અભ્યાસે સીઝીયે સાધે ખુઝે કાળ ૪
- સાધ્યું તે સમય જોઈને તે જાણે જે જાણુ
જ્ય તપ સંયમ વ્રત વિરતિ, સહુએ થાય પ્રમાણુ ૫
- સંલેખણા-આલોચના-સમક્ષિત-તત વ્રતપાર
ઉચ્ચારણુ-વૌશિરાવણુ પાપસ્થાન અદાર ૬
- પરિવજ્જણુ' ચારશરણુનું દુષ્કૃત ગહી જાણુ
સુકૃતતણી અનુભોદન-વિષયછ'ડો દુઃખખાણુ ૭
- સંઘ સહિત કરી ખામણા-જીવ ચૌરાસીલાખ
તેહના સહુએ ભેદ ગણી જે કેવિલ પ્રત્યક્ષ ૮
- તેહસુ મિચ્છાદુકકડ જે તે કરી ખમાવી
પછી ચૈત્યવંદના કરો મનને એમ ભાવી ૯
- સુગુરુ સાખે સંવેગ ધરી અનશનનો ઉચ્ચાર
પૂર્વ ઋષિ સંભારણુ-પરિપહ સહન વિચાર ૧૦
- શક્તિ વિના અંતિમ સમે સમરો શ્રીનવકાર
એમ આરાધના તણા પ્રકાશ્યા સોળદ્વાર ૧૧
- પંદરસે યાણુ વરસે, વિક્રમકાલ વિચાર
માધ શુકલ તેસ્સદિને પુક્રખરખ ગુરવાર ૧૨
- વિજય મુહુરતે ગુરુમુખે, સાંભળી શ્રુત અનુસાર
ગુરુ પ્રસાદે પુરી કરી ભણુજો ચતુર વિચાર ૧૩
- આ રીતે ૧૩ ઢાળો-૫ ચોપાઈઓ અને દુહા સહિત
૬૮૫ શ્લોક પ્રમાણુ આરાધના સ્તવન સંપૂર્ણ.

મહોપાધ્યાય શ્રી યજ્ઞોવિજયજી મહારાજ રચિત

(૪) શ્રી અમૃતવેલની સજ્ઞાય

ચેતન જ્ઞાન અબુવાળીએ, ટાળીએ મોહ સંતાપરે,
ચિત્ત ડમડોલતું વાળીએ, પાળીએ સહજ ગુણુ આપરે. ચેતન૦ ૧
ઉપશમ અમૃત રસ પીજીએ, કીજીએ સાધુ ગુણુગાન રે;
અધમ વચણે નવિ ખીજીએ, દિજીએ સજ્જનને માન રે. ચેતન૦ ૨
ક્રોધ અનુબંધ નવિ રાખીએ, લાખીએ વચણુ મુખ સાચરે;
સમક્રિત રતન રુચિ જોડીએ, છોડીએ કુમતી મતિ કાચ રે. ચેતન૦ ૩

ચાર શરણુ

શુદ્ધ પરિણામને કારણે, ચારનાં શરણુ ધરે ચિત્ત રે;
પ્રથમ તિહાં શરણુ અરિહંતનું, જેહ જગદીશ જગમિત્ત રે. ચેતન૦ ૪
જે સમોસરણુમાં રાજતા, ભાંજતા ભવિક્ક સંદેહ રે,
ધર્મના વચન ધરસે સદા, પુષ્કરાવર્ત જિમ મેહ રે. ચેતન૦ ૫
શરણુ ખીજું ભજે સિદ્ધનું, જે કરે કર્મ ચક્રચુર રે;
ભોગવે રાજ શિવનગરનું જ્ઞાન આનંદ ભરપુર રે. ચેતન૦ ૬
સાધુનું શરણુ ત્રીજું ધરે, જેહ સાધે શીવ પંથ રે.
મૂળ ઉત્તર ગુણુ જે વર્યા, ભવ તર્યા ભાવ નિર્ઘંથ રે. ચેતન૦ ૭
શરણુ ચોથું ધરે ધર્મનું, જેહમાં વર દયા ભાવ રે,
જે મુખ હેતુ જિનવર કહ્યો, પાપ જલ તરવા નાવ રે. ચેતન૦ ૮
ચારના શરણુ એ પકિવજે, વળી ભજે ભાવના શુદ્ધ રે;
દુરિત સવિ આપણા નિંદીએ, જેમ હોયે સંવર વૃદ્ધિ રે. ચેતન૦ ૯

દુષ્કૃત ગર્હી

ઈહ પરભવ આચર્યાં, પાપે અધિકરણુ મિથ્યાત્વ રે;
જે જિનાશાતનાદિક્ક ઘણું, નિંદીએ તેહ ગુણુ ઘાત રે. ચેતન૦ ૧૦
ગુરુ તણું વચન જે અવગણી, ગુંથીયા આપ મત જાળ રે;
ખહુ પરે લોકને ભોજવ્યાં નિંદીએ તેહ જંજાળ રે. ચેતન૦ ૧૧

પાપ સ્થાનકે

જેહ હિંસા કરી આકરી, જેહ બોલ્યા મૃષાવાદ રે;
જેહ પરધન હરી હરખિયા, ક્રીધલો કામ ઉન્માદ રે. ચેતન૦ ૧૨
જેહ ધન ધાન્ય મૂછાં ધરી, સેવિયા ચાર કષાય રે,
રાગને દ્રેષને વશ હુઆ, જે કીયો કલહ ઉપાય રે. ચેતન૦ ૧૩
જુઠ જે આલ પરને દિયા, જે કર્યા પિશુનતા પાપ રે,
રતિ અરતિ નિંદ માયામૃષા, વલીય ભથ્યાત્વ સંતાપ રે. ચેતન૦ ૧૪

સુકૃત અનુભોદના

પાપ જે એહવા સેવિયાં, તેહ નિંદીયે તિહું કાળ રે;
સુકૃત અનુભોદના કીજયે, જન્મ હોય કર્મ વિસરાલ રે. ચેતન૦ ૧૫
વિશ્વ ઉપકાર જે જિન કરે, સાર જિન નામ સંયોગ રે;
તે ગુણ તાસ અનુભોદિયે, પુણ્ય અનુબંધ શુભયોગ રે ચેતન૦ ૧૬
સિદ્ધની સિદ્ધતા કર્મના, ક્ષય થકી ઉપની જેહ રે;
જેહ આચાર આચાર્યાના, અરણ્ય વન સિંચવા મેહ રે. ચેતન૦ ૧૭
જેહ ઉવજ્જાયનો ગુણ લલો, સૂત્ર સજ્જાય પરિણામ રે;
સાધુની જે વલી સાધુતા, મૂળ ઉત્તર ગુણધામ રે. ચેતન૦ ૧૮
જેહ વિરતિ દેશ શ્રાવક તણી, જે સમક્ષિત સદ્વાચાર રે;
સમક્ષિત દષ્ટિ સુરનર તણો, તેહ અનુભોદિયે સાર રે. ચેતન૦ ૧૯
અન્યમાં પણ દયાદિક ગુણો, જેહ જિન વચન અનુસાર રે;
સર્વ તે ચિત્ત અનુભોદિયે, સમક્ષિત બીજ નિરધાર રે. ચેતન૦ ૨૦
પાપ નવિ તીવ્ર ભાવે કરે, જેહને નવિ ભવ રાગ રે,
ઉચિત સ્થિતિ જેહ સેવે સદા, તેહ અનુભોદવા લાગ રે. ચેતન૦ ૨૧
થોડલો પણ ગુણ પર તણો, સાંભળી હર્ષ મન આણુ રે;
દોષ લવ પણ નીજ દેખતાં; નિર્ગુણ નિબતમા બાણુ રે. ચેતન૦ ૨૨

શુભભાવ

ઉચિત વ્યવહાર અલંબને, એમ કરી સ્થિર પરિણામ રે
ભાવિયે શુદ્ધ નય ભાવના, પાપનાશય તણું કામ રે. ચેતન૦ ૨૩
દેહ મન વચન પુણ્યલ થકી, કર્મથી લિન્ન તુજ રૂપ રે;
અક્ષય અકલંક છે જીવનું, જ્ઞાન આનંદ સ્વરૂપ રે. ચેતન૦ ૨૪

કર્મથી કલ્પના ઉપજે, પવનથી જેમ જલધિ વેલ રે;
 રૂપ પ્રગટે સહજ આપણું; દેખતાં દષ્ટિ સ્થિર મેલ રે. ચેતન૦ ૨૫
 ધારતા ધર્મની ધારણાં, મારતા મોહ વડ ચાર રે;
 જ્ઞાન રુચિ વેલ વિસ્તારતા, વારતા કર્મનું જોર રે. ચેતન૦ ૨૬
 રાગ વિષ દોષ ઉતારવા; આરતા દ્રેષ રસ શેષ રે;
 પૂર્વ મુનિ વચન સંભારતા, વારતા કર્મ નિ:શેષ રે. ચેતન૦ ૨૭
 દેખીયે માર્ગ શિવ નગરનો, જે ઉદાસીન પરિણામ રે;
 તેહ અણુછોડતા ચાલિયે, પામીયે જેમ પરમધામ રે. ચેતન૦ ૨૮
 શ્રી નયવિજય ગુરુ શિષ્યની, શીખડી અમૃતવેલ રે;
 એહ જે ચતુર નર આદરે, તે લહે 'સુયશ' રંગ રેલ રે. ચેતન૦ ૨૯

o x o x o x o x o x o

(૫) પદ્મમાવતી સંથારો

હવે રાણી પદ્માવતી, જીવરાશ ખમાવે,
 જાણપણું જુગતે ભલું, ઈણ વેળા આવે. ૧
 તે મુજ મિચ્છામિદકકકડં, અરિહંતની સાખ,
 જે મેં જીવ વિરાધીયા, ચંડિરાશી લાખ ૨

ચોરાશી લાખ જીવયોનિ ખામણા

સાત લાખ પૃથ્વી તણા, સાતે અપકાય,
 સાત લાખ તેઉકાયના, સાતે વળી વાય તે મુજ૦ ૩
 દશપ્રત્યેક વનસ્પતિ ચઉદહલ સાધારણ.
 ખિતિ ચઉરિંદી જીવના, જે જે લાખ વિચાર તે મુજ૦ ૪
 દેવતા તિર્યંચ નાશકી, ચાર ચાર પ્રકાશી,
 ચઉદહલ લાખ મનુષ્યના, એ લાખચોરાશી તે મુજ૦ ૫

અદાર પાપસ્થાનક વોસિરાવવા

ઇજીભવ પરભવે સેવિયાં, જે પાપ અદાર
 ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી પરિહરૂં, દુર્ગતિના દાતાર તે મુજ૦ ૬

छिंसा क्रीधी लवनी, जोत्या मृषावाद,
 दोष अदत्तादानना, मैथुन उन्माह ते मुज० ७
 परिग्रह भेत्यो कारभो, क्रीधो केध विशेष
 मान माया बोल भे' क्रीया, वणी रागने द्वेष ते मुज० ८
 कलक करी लव दुडव्या, हीधां कूडां कलंक,
 निंहा क्रीधी पारकी, रति अरति निःशंक ते मुज० ९
 आडी क्रीधी चोतरे, क्रीधी थापणु भोसो,
 कुगुर कुहेव कुधमनो, ललो आण्यो लरोशो ते मुज० १०

पूर्वे विविध जन्मोभां करेदी लव विराधना

भाटकीने लवे भे' क्रीया, लव नानाविध धात;
 आडीभार लवे अरकलां, मार्यां दिन रात ते मुज० ११
 काल मुदलाने लवे, पढी मंत्र कठोर;
 लव अनेक अण्णे क्रीया, क्रीधां पाप अधोर ते मुज० १२
 माछीने लवे माछलां अस्थ्यां जणवास
 धीधर लीद कोणी लवे, भृग पाडया पास ते मुज० १३
 कोटवाणने लवे भे' क्रीया, आकरा कर हंड;
 अंहीवान भरावीया, केरडा छडी हंड ते मुज० १४
 परमाधामीने लवे, हीधा नारकी दुःख
 छेहन लेहन वेहना, ताण्णी अति तिक्कण ते मुज० १५
 कुंभारने लवे भे' क्रीया नीलाड पयाच्या;
 तेदी लवे तिल पीतिया, पापे पिंड लराच्या ते मुज० १६
 डाली लवे उण जेडियां, झड्यां पृथ्वी पेट;
 सूड निदान धण्णां क्रीयां, हीधा अणह अपेट ते मुज० १७
 माणीने लवे शपियां, नाना विध वृक्ष;
 भूण पक्ष इण कूलनां लाण्यां पाप ते लक्ष ते मुज० १८
 अधोवाध्याने लवे, लया अधिकार लार
 पोढी पूठे क्रीडा पडया, हया नाण्णी लगार ते मुज० १९

- છીયાને ભવે છેતર્યા, કીધા રંગણ પાસ;
અગ્નિ આરંભ કીધા ઘણા, ધાતુવાદ અભ્યાસ તે મુજબ ૨૦
- શુરપણે રણુ ઝૂઝતાં, માર્યા માણુસ વૃંદ,
મદિરા માંસ માખણુ લખ્યાં; ખાધાં મૂળને કંદ તે મુજબ ૨૧
- ખાણુ ખણુવી ધાતુની, પાણી ઉલ્લેચ્યાં;
આરંભ કીધા અતિ ઘણા, પોતે પાપ જ સંચ્યાં તે મુજબ ૨૨
- કર્મ અંગાર કીયાં વળી, ઘર મેં દવ દીધા,
સમ ખાધા વીતરાગના ડૂડકોશ જ કીધા તે મુજબ ૨૩
- ખિલ્લીભવે ઉંદર લીયા, ગીરોલી હત્યારી,
મૂઠ ગમારતણે ભવે, મેં જૂ લીખ મારી તે મુજબ ૨૪
- લાડભૂંજતણે ભવે, એકેંદ્રિય જીવ,
જવારી ચણા ગઠું શેક્રિયા પાડંતા રીવ તે મુજબ ૨૫
- ખાંડણુ પીસણુ ગારના, આરંભ અનેક,
રાંધણુ ઈંધણુ અગ્નિનાં, કીધાં પાપ ઉદ્દેક તે મુજબ ૨૬
- વિક્રથા ચાર કીધી વળી, સેવ્યા પાંચ પ્રમાદ,
ઈષ્ટ વિયોગ પાડયા ઘણાં, કીયા રૂદન વિષવાદ તે મુજબ ૨૭
- સાધુ અને શ્રાવકતણાં, વ્રત લેઈને ભાંગ્યા;
મૂળ અને ઉત્તરતણાં મુજબ દૂષણુ લાગ્યાં તે મુજબ ૨૮
- સાપ વીંછી સિંહ ચીવરા, શૂકરાને સમળી;
હિંસક જીવતણે ભવે, હિંસા કીધી સઘળી તે મુજબ ૨૯
- સૂવાવડી દૂષણુ ઘણાં, વળી ગર્ભ ગણાવ્યા;
જીવાણી ઢોળ્યાં ઘણાં, શીખ વ્રત ભંભવ્યા તે મુજબ ૩૦

વોસિરાવવાનો અધિકાર

- ભવ અનંત ભમતા થકાં, કીધા દેહ સંબંધ
ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, તીણુશુ પ્રતિબંધ તે મુજબ ૩૧
- ભવ સનંત ભમતાં થકાં, કીધા પરિશ્રુ સંબંધ,
ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, તીણુશુ પ્રતિબંધ તે મુજબ ૩૨

ભવ અનંત ભમતા થકાં કીધાં કુટુંબ સંબંધ,
ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, તીણુશું પ્રતિબંધ તે મુજ૦ ૩૩

ઈણિ પરે દહિલવ પરભવે, કીધાં પાપ અખત્ર,
ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, કરૂં જન્મ પવિત્ર તે મુજ૦ ૩૪

એણિ વિધે એ આરાધના ભવિ કરશે જેહં,
સમય સુંદર કહે પાપથી, વળી છૂટશે તેહ તે મુજ૦ ૩૫

રાગ વેરાહી જે સુણે, એહ ત્રીજા ઢાળ;
સમય સુંદર કહે પાપથી, છૂટે તતકાળ તે મુજ૦ ૩૬

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૬) ચાર શરણુ

મુજને ચાર શરણુ હોજો અરિહંત સિદ્ધ સુસાધૂજી
કેવલીધર્મ પ્રકાશિયો રતનત્રણુ અમુલ્ય લાધૂજી ૧

ચઉગતિ તણા દુઃખ છેદવા; સમરથ શરણુ એહોજી,
પૂર્વે મુનિવર જે હુચ્યા, તેણે કીધા શરણુ તેહોજી ૨

સંસારમાંહી જીવને સમરથ શરણુ ચારોજી,
ગણી સમયસુંદર એમ કહે કહ્યાણુ મંગલકારોજી ૩

(૭) જીવ ખામણા

લાખ ચોરાશી જીવ ખમાવીએ, મનધરી પરમ વિવેકોજી,
મિચ્છામિ દુકકડં દીજીએ, જિન વચને લહિયે ટેકજી ૧

સાત લાખ ભૂદગ તેઉ વાઉના દશ ચૌદ વનના ભેદોજી,
ખરૂ વિગલ સુરતરિ નારકી, ચઉચઉ ચૌદે નરના ભેદોજી, ૨

મુજ વૈર ન કહીશું, સહીશું મૈત્રી ભાવોજી
ગણી સમય સુંદર ઈમ કહે પામીયે પુન્ય પ્રભાવોજી ૩

(૮) પાપસ્થાનક વોસિરાવવા

- પાપ અઢારે જીવ પારેહરો, અરિહંત સિદ્ધની સામેજી
આલોવ્યાં પાપ છૂટીએ, ભગવંત એણીપરે લાખેજી. ૧
- આશ્રવ કષાય દોય બંધવા, વળી કલહ અભ્યાખાનજી
રતિ અરિત પૈશુન્ય નિંદના, માયામોસ મિથ્યાતજી ૨
- મન વચન કાયાએ જે કર્યા, મિચ્છામિ દુકકકં તેહોજી,
ગણી સમય સુંદર એમ કહે, જૈન ધર્મનો મર્મ એહોજી ૩

(૯) શુભભાવના

- ધન ધન તે દિન સુજ કદિ હોંશે, હું પામીશ સંયમ સૂધોજી,
પૂર્વ ઋષિપંથે ચાલશું, ગુરુ વચને પ્રતિબુધોજી. ૧
- અન્તપ્રાન્ત લિક્ષા ગોચરી, રણ વને કાઉસગ કરશુંજી,
સમતા શત્રુ મિત્ર ભાવશું, સંવેગ સૂધો ધરશુંજી ૨
- સંસારના સંકટ થકી, હું છૂટીશ અવતારોજી,
ધન ધન સમય સુંદર તે થકી, તો હું પામીશ ભવનો પારોજી. ૩

વિભાગ-૪

અંતિમ સાધના સૂત્રાદિ

શ્રી સોમ સૂરિ રચિત પર્યાન્ત આરાધનાના અર્થ

શ્રીગુરૂ મહારાજને નમસ્કાર કરીને શિષ્ય આ પ્રમાણે કહે કે-હે ભગવન્ ! મને સમયને ઉચિત આદેશ કરો (આરાધના કરાવો.) ત્યારે ગુરૂ મહારાજ છેવટની આરાધના આ પ્રમાણે કહે છે. (૧)

આરાધનાના ૧૦ પ્રકાર

૧ અતિચાર આલોવવા. ૨ વ્રત ઉચારણુ. ૩ જીવોને ખમાવવા. ૪ આત્માને ભાવીને અદાર પાપ સ્થાનક વોસિરાવવા. ૫ ચાર શરણુ આદરવા. ૬ પાપની નિંદા કરવી. ૭ સુકૃતની અનુમોહના કરવી. ૮ શુભ ભાવના ભાવવી. ૯ અનશન કરવું અને ૧૦ પંચપરમેષ્ટિનું ધ્યાન કરવું. (૨-૩)

પંચ આચારના અતિચારની આલોચના

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ તેમજ વીર્ય એ પાંચ પ્રકારના આચારને વિષે લાગેલા અતિચારની આલોચણા કરો. (૪)

(૧) જ્ઞાનાચાર

૧ કાલ. ૨ વિનય. ૩ બહુમાન. ૪ ઉપધાન. ૫ ગુરૂને ન આલવવા. ૬ શુદ્ધ સૂત્ર. ૭ અર્થ શુદ્ધ. ૮ સૂત્ર તથા અર્થ બંને શુદ્ધ એ આઠ પ્રકારના (જ્ઞાનના) આચાર રહિત હું જે કાંઈ ભણ્યો હોઉં તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (તે મારું પાપ મિથ્યા થાયો.) (૫)

છતી શક્તિએ મેં જ્ઞાનીઓને જે અન્નાદિ ન આપ્યું હોય અને જે મેં તેમની અવજ્ઞા કરી હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૬)

મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યાવ અને કેવલ એ જ્ઞાનના પાંચ પ્રકારની મેં જે નિંદા કરી હોય, અને વલી તેમની જે હાંસી કરી હોય તથા જે મેં તેમને ઉપધાત કર્યો હોય તેનું મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૭)

જ્ઞાનોપકારણુ રૂપ જે કેવલી, પાટી, પોથી વગેરેની જે કાંઈ આશાતના મેં કરી હોય તેનો મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો (૮)

(૨) દર્શનાચાર

નિઃશક્તિ નિકંખિત, નિવિતિગિચ્છા, અમૂઢદૃષ્ટિ, ઉપબૃંહણા, સ્થિરીકરણ, વાતસલ્ય, પ્રભાવના એ આઠ પ્રકારના ગુણવાળું, જે સમક્તિ મેં સમ્યક્ પ્રકારે ન ધારણ કર્યું તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૯)

અરિહંતોની તથા જિન પ્રતિમાઓની મેં ભાવનાથી જે પૂજા કરી ન હોય તથા જે અભક્તિ કરી, તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૦)

ઐત્યદ્રવ્યનો જે મેં વિનાશ કર્યો હોય અને જે વિનાશ કરતાં બીજા માણસને ઉવેખ્યો હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૧)

જિનમંદિરની આશાનતા કરતા જે કોઈ માણસને છતી શક્તિએ મેં નિષેધ્યો ન હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૨)

(૩) ચારિત્રાચાર

જે પાંચ સમિતિ વડે અને ત્રણ ગુપ્તિ વડે સહિત એવું ચારિત્ર નિરંતર મેં ન પાલ્યું હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૩)

ત્રત વિરાધના

પૃથ્વી, અપ્, તેહિ, વાહિ, વનસ્પતિ એ (પાંચ પ્રકારના) એકેંદ્રિય જીવોનો મેં કોઈપણ રીતે વધ કર્યો હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૪)

કરમીયા, શંખ, છીપ, પોરા, જલો, ગંડોલા, અલસિયાં પ્રમુખ એકેંદ્રિય જીવોને જે મેં હણ્યા હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૫)

ગઘૈયાં, કંચુઆ, ભુ, માંકણુ, મંકોડી તથા ક્રીડી, વગેરે તેકેંદ્રિય જીવોનો જે મેં હણ્યા હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૬)

કરોલિયા, કુંતી, વિંછી, માંખી, પતંગિયા, તીડ, ભમરા વિગેરે જે અહિરિંદ્રિય જીવોને મેં હણ્યા હોય તેનું મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૭)

જલચર, સ્થલચર, ખેચર વિગેરે જે પંચેંદ્રિય જીવ (૧) નિઃશંકપણે (૨) ઉપયોગ શૂન્યતાથી અને (૩) દર્પં વિગેરેથી મેં હણ્યા હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. (૧૮)

જે કોધ, લોભ, ભય અને હાસ્યના પરવશપણાયકી અસત્ય વચન મેં મૂખે ભાખ્યું હોય તેને હું નિંદુ છું અને ગહું છું. (૧૯)

જે કપટ વ્યાપારવડે મેં પરને કળીને થોડું પણ ધન આપ્યા વિના

લીધું હોય તેને હું નિંદુ છું અને ગર્હું છું. (૨૦)

દેવ સંબંધી, મનુષ્ય સંબંધી અથવા તિર્થંચ સંબંધી સરાગ હૃદયવડે જે મૈથુન મેં સેવ્યું હોય તેને હું નિંદુ છું અને ગર્હું છું. (૨૧)

જે ધન ધાન્ય, સુવર્ણ પ્રમુખ નવવિધ પરિશ્રદ [ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર, વાસ્તુક, (ઘર, હાટ) સોનું રૂપું, કુખ્ય (તાંબુ આદિ હલકી ધાતુ) દ્વિપદ, ચતુષ્પદ] ને વિષે જે મમતાલાવ કીધો હોય તે હું નિંદુ છું અને ગર્હું છું. (૨૨)

શત્રિલોચન વિરમણાદિ વિવિધ પ્રકારના નિયમોને વિષે મને જે દોષ લાગ્યો હોય તે હું નિંદુ છું અને ગર્હું છું. (૨૩)

(૪) તપાચાર

જિનેશ્વર લગવતે કહેલા બાહ્ય અને અભ્યંતર મહી બાર પ્રકારના તપને જે યથાશક્તિ ન કર્યાં હોય તેને હું નિંદુ છું અને ગર્હું છું. (૨૪)

(૫) વીર્યાચાર

મોક્ષમાર્ગના સાધક યોગોને વિષે મન વચન કાયાએ કરી જે વીર્ય ન ફેરવ્યું હોય તે હું નિંદુ છું અને ગર્હું છું. (૨૫)

(૨) વ્રત ઉચ્ચારણ

પ્રાણુતિપાતવિરમણ પ્રમુખ બાર વ્રતોને સમ્યક્ પ્રકારે રૂઢી રીતે લાવતા તમે જે લાંગા વડે લીધા હોય તે લાંગાએ કહો. (૨૬)

(૩) સર્વ સાથે ખમતખામણાં

તમે કોપ રહિત થઈને સર્વ પ્રાણીમાત્રને ખમાવો અને તેમને તમે ખમો. પૂર્વ તું વૈર ત્યાગ કરીને સર્વ મિત્ર છે એમ ચિંતવો. (૨૭)

(૪) અઢાર પાપસ્થાનકનો ત્યાગ

૧ પ્રાણુતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ ચોરી, ૪ મૈથુન, ૫ દ્રવ્યની મૂરછાં (પરિશ્રદની લાલસા), ૬ ક્રોધ, ૭ માન, ૮ માયા, ૯ લોભ ૧૦ પ્રેમ (રાગ) તથા, ૧૧ ક્રેષ, ૧૨ કલહ, ૧૩ અભ્યાખ્યાન (આજ

દેવું), ૧૪ ચાડી, ૧૫ રતિ અરતિ સહિત, ૧૬ પરપરિવાદ (પારકી નિંદા), ૧૭ માયામૃષા અને ૧૮ મિથ્યાત્વશલ્ય.

મોક્ષ માર્ગના વિઘ્નભૂત અને દુર્ગતિના કારણરૂપ અઠાર પાપ-સ્થાનકોને હું વૈસિરાવું છું. (૨૮-૨૯-૩૦)

(૫) અરિહંત આદિ ચારનું શરણ

ચોત્રીસ અતિશય યુક્ત, આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય સહિત અને દેવતાએ રચેલું છે સમવસરણ જેમનું એવા તે અરિહંત લગવાને મને શરણ હો. (૩૧)

ચાર પ્રકારના (કૌંધ, માન, માયા, લોભરૂપ) કષાય જેમણે ત્યાગ કર્યા છે, ચાર મુખવાલા, ચાર પ્રકારની ધર્મકથા કહેનાર અને ચાર ગતિના દુઃખનો નાશ કરનારા અરિહંતો મને શરણ હો. (૩૨)

આઠ કર્મથી મૂકાએલા, પ્રધાન કેવલજ્ઞાને ઠરી પરમાર્થ જાણનાર અને આઠ મદના સ્થાનરહિત જે અરિહંતો તે મને શરણ હો. (૩૩)

જેઓ સંસારરૂપ ક્ષેત્રમાં ઉપજતા નથી, અને ભાવ શત્રુ (રાગ અને ક્રોધ) ને હણીને અરિહંત થાય છે અને ત્રણ જગતમાં પૂજનીક છે એવા અરિહંતો તે મને શરણ હો. (૩૪)

રૌદ્ર અને દુઃખની લાખો લહેરોથી નહિ આલંદાય એવા સંસાર-સમુદ્રને તરીને જેઓ સિદ્ધિ સુખ પામ્યા છે તે સિદ્ધો મને શરણ હો. (૩૫)

તપ રૂપી સાધન વડે ગાઠ (મજબુત) કર્મ રૂપ બેડીને તોડીને મોક્ષ સુખને પામ્યા તે સિદ્ધો મારે શરણ હો. (૩૬)

ધ્યાન રૂપી અગ્નિના યોગથી જેમનો સકલ કર્મ રૂપ મેલ ખળી ગયો છે અને સોનાની પેઠે જેમનો આત્મા નિર્મળ થયો છે તે સિદ્ધો મારે શરણ હો. (૩૭)

જેમને જન્મ, જરા (ઘડપણ), રોગ, મરણ, ખાધા (પીડા) અને કૌંધાદિક કષાયો નથી તે સિદ્ધો મારે શરણ હો. (૩૮)

મધુકરી (લમરો કૂલમાંથી થોડો થોડો રસ લે તેની પેઠે) વૃત્તિ કરીને જે એંતાલીશ દોષે કરીને શુદ્ધ એવું લોજન અને પાણી લે છે તે મુનિઓ મારે શરણુ હો. (૩૯)

પાંચ ઈંદ્રિયોને દમવામાં તત્પર, કંઠર્પનાદર્પ (કામદેવનો અહંકાર) અને તેના બાણુના પ્રસારને જિતનાર અને બ્રહ્મચર્યવ્રતને ધારણુ કરનાર મુનિઓ મારે શરણુ હો. (૪૦)

જે પાંચ સમિતિએ સમિતા, પાંચ મહાવ્રતના ભારને ઉપાડવાને વૃષભ સરખા, અને પાંચમી ગતિ (મોક્ષ) માં અનુરક્ત છે તે મુનિઓ મારે શરણુ હો. (૪૧)

જેમણે સદ્ગતિ સંગ ત્યાગ કર્યો છે, મણિ અને તરણુ, મિત્ર અને શત્રુ એ જેમને સમાન છે, જેઓ ધીર છે અને જેઓ મોક્ષ માર્ગને સાધે છે તે મુનિઓ મારે શરણુ હો. (૪૨)

કેવલજ્ઞાને કરીને સૂર્ય સમાન તીર્થ કરોએ કહેલ અને સર્વ જગતના જીવને હિતકારી જે ધર્મ તે મારે શરણુ હો. (૪૩)

કોડ કલ્યાણુને ઉત્પન્ન કરનારી અને અનર્થના સમૂહને નાશ કરનારી જીવદયા જ્યાં વર્ણન કરાય છે તે ધર્મ મારે શરણુ હો. (૪૪)

પાપના ભારથી આકાંત થએલા જીવને, ભયંકર કુગતિરૂપ કૂવામાં પડતાં ધારણુ કરી રાખે છે (અચાવે છે) તે ધર્મ મારે શરણુ હો. (૪૫)

દેવલોક અને મોક્ષરૂપ નગરના માર્ગમાં જાનારા લોકોને સાર્થવાહ સમાન, ભવરૂપી અટવી એલાંઘાવવાને સમર્થ તે ધર્મ મારે શરણુ હો. (૪૬)

એ પ્રકારે ચાર શરણુને અંગીકાર કરનારા અને ભવ રૂપી અંદિખાનાથી ઉઠાસીને ચિત્તવાળા મેં જે કાંઈ દુષ્કૃત કર્યું હોય તે સર્વ અહિં એમના સમક્ષ નિંદુ છું. (૪૭)

(૬) દુષ્કૃત્યની નિંદા

જે મિથ્યાત્વથી મુંઝાએલા મેં સંસારમાં ભમતાં મન, વચન અને કાયાવડે કૃતીર્થ સેવ્યું તે સર્વને અહીં નિંદુ છું. (૪૮)

જે જિનધર્મના માર્ગને ઢાંકી દીધો અને જે કુમાર્ગ પ્રગટ કર્યો, વળી પારકાને પાપનું કારણુ હું થયો તે સર્વને હું અહીં નિંદુ છું. (૪૯)

જીવોને દુઃખ કરનારા જે હલ અને ઉપલ (ખાંચણીઓ) વિગેરે ચત્રો મેં કરાવ્યાં, વળી પાપે કરીને કૃત્યને પોષ્યું તે સર્વને અહિંચા હું નિંદુ છું. (૫૦)

(૭) સુકૃત્ અનુમોહના

૧. જિનભવન (દેરાસર). ૨ જિનપ્રતિમા. ૩ પુસ્તક. ૪-૭ચતુ-વિંધ સંઘ આદિ સાત ક્ષેત્રોને વિષે જે ધનરૂપી બીજ વાવ્યું હોય તે સુકૃતને હું અનુમોહું છું. (૫૧)

ભવરૂપી સમુદ્રમાં વહાણુ સમાન જે શુદ્ધ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રને સમ્યક્ પ્રકારે મેં પાઠ્યાં હોય તે સુકૃતને હું અનુમોહું છું. (૫૨)

જિન-અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, સાધર્મિક અને પ્રવચનને વિષે જે બહુમાન મેં કર્યું હોય તે સુકૃતને અનુમોહું છું. (૫૩)

સામાયિક, ચઉવિસતથો વગેરે છ પ્રકારના આપશ્યકને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે જે ઉદ્ધમ કર્યો હોય તે સુકૃતને હું અનુમોહું છું. (૫૪)

(૮) શુભભાવ

લોકને વિષે પૂર્વકૃત પુણ્ય અને પાપ, સુખ અને દુઃખના કારણ છે; પણ બીજે કોઈ પ્રાણી કારણ નથી, એમ જાણીને શુભ ભાવ કર. (૫૫)

પૂર્વ કરેલાં દુષ્ટ કર્મ તેનું જે વેદવું (કર્મોનો નાશ કરવો) તેજ મોક્ષ કહેવાય; પણ તેને નહિ ભોગવતાં કર્મની સત્તા તે મોક્ષ નહિ એમ જાણી શુભ ભાવ કર. (૫૬)

નરકને વિષે નારકીપણે જે અત્યંત તીખાં દુઃખ સહ્યાં તેથી આ દુઃખ કેટલામે હિરસે છે એમ જાણીને શુભ ભાવ કર. (૫૭)

કારણ કે ભાવ વિના ચારિત્ર, શ્રુત, તપ, દાન, શીલ વગેરે સર્વ પણ કાસના કૂલની (આ કૂલને ક્ષણ થતાં નથી) પેઠે નિષ્ફલ છે એમ જાણીને શુભ ભાવ કર. (૫૮)

(૯) આહારત્યાગ

મેરૂ પર્વતના જેવડા ઢગલાથી પણ વધારે આહાર ઘણી રીતે લોગવ્યા; તેા પણ તે વડે તૃપ્તિ થઈ નહિ માટે તે ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર. (૫૯)

જે આહાર જીવોને દેવતા, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નરક એ ચાર ગતિઓને વિષે સુલભ છે; પણ વિરતિપણું દુર્લભ છે માટે તે ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર. (૬૦)

છ જીવનિકાયનો વધ કર્યા વિના જે આહાર કોઈ પણ રીતે થતો નથી અને જે ભવબ્રમણરૂપ દુઃખના આધાર રૂપ છે તે માટે ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર. (૬૧)

જે આહારનો ત્યાગ કર્યે છતે જીવોની હથેલીમાં ઈંદ્રપણું આવે છે અને સિદ્ધિનું સુખ પણ નક્કી સુલભ થાય છે તે ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કર. (૬૨)

(૧૦) નમસ્કાર મહામંત્ર સ્મરણ

નાના પ્રકારના પાપમાં તત્પર થયેલો એવો પણ જીવ અંત સમયે જે નવકાર પામીને દેવતાપણું પામે છે તે નવકારને મનને વિષે સ્મરણ કર. (૬૩)

શ્રીઓ સુલભ છે, રાજ્ય અને દેવપણું એ પણ સુલભ છે, પણ એક નવકાર જે દુર્લભ છે તેનું મનને વિષે સ્મરણ કર. (૬૪)

જેની સહાય પામેલા ભવ્યજીવોને પરભવ વિષે મનોવાંછિત સુખો મલે છે તે નવકાર મંત્રનું મનને વિષે સ્મરણ કર. (૬૫)

જે નમસ્કાર પામે છતે જીવોને સંસારસમુદ્ર ગોપદ (ગામડા-ખાઓચિયા) જેવો થાય છે અને જે મોક્ષસુખનો સાક્ષાત્કાર છે તે નવકારમંત્રનું મનને વિષે સ્મરણ કર. (૬૬)

એ પ્રકારે ગુરૂએ ઉપદેશેલી છેલ્લી આશધના સાંભળીને સર્વ પાપ જેણે વોસરાવ્યું છે એવો પુરુષ આ નવકારમંત્રને તથા પ્રકારે સેવે. (૬૭)

આરાધનાનું ફળ

પંચપરમેષ્ટીસ્મરણમાં તત્પર થએલો રાજસિંહકુમાર મરણ પામીને પાંચમા દેવલોકને વિષે ઇંદ્રપણાને પામ્યો. (૬૮)

તેની સ્ત્રી રત્નવતી તેનીજ પેઠે નવકારને આરાધીને દેવલોક વિષે ઇંદ્રના સામાનિક દેવપણાને પામી અને ત્યાંથી ચ્યવીને બંને મોક્ષે જશે. (૬૯)

શ્રીસોમસૂરિએ રચેલી પર્યાન્ત આરાધના—છેવટની આરાધના તે ઉપશમને ઉત્પન્ન કરનાર છે, માટે જેઓ તેને સમ્યક્પ્રકારે આદરે છે તેઓ શાશ્વતા સ્થાનકને (મોક્ષને) પામે છે. (૭૦)

o x o x o x o x o x o

(૨) શ્રમણ ભગવંત મહાવીરના જીવે નંદન મુનિના ભવમાં કરેલી અંતિમ સાધના

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે છત્રાનગરીમાં જીતશત્રુ રાજા હતો. ભદ્રાદેવી રાણી હતી. તેમના નંદન નામના રાજપુત્રે ચોર્યાશી લાખ વર્ષ ગૃહસ્થપણુ પાળી પછી વિરકત બની પોટ્ટિલાચાર્ય પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું મહિના મહિનાના ઉપવાસ કરી, કોઈપણ પ્રકારની ઈચ્છા વગરના એવા નંદન મુનિએ એક લાખ વર્ષ સુધી નિરંતર આંતરા વગર માસખમણો કર્યા અને તેના પ્રભાવે તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યું. નિષ્કલંક ચારિત્ર પાળી આયુષ્યપર્યાન્ત સમયે નીચે પ્રમાણે આરાધના સાધી.

—: અતિચાર આલોચના :-

કાલાદિક આઠ પ્રકારનો જ્ઞાનાચાર છે તેમાં કોઈ અતિચાર લાગ્યો હોય તેની ત્રિકરણ નિંદા કરું છું.

નિ:શંકિતાદિ આઠ પ્રકારનો દર્શનાચાર (છ) તેમાં કોઈ અતિચાર સેવાયો હોય (તેની ત્રિકરણ નિંદા કરું છું.)

જે સૂક્ષ્મ કે બાહર મોહથી કે લોભથી હિંસા કરી હોય;

હાસ્ય, ભય, લોભ, ક્રોધાદિ પ્રકારે જુદું બોલાયું તે સર્વની નિંદા કરું છું. અને તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરું છું.

થોડું કે વધારે વગર આપેલું દ્રવ્ય ક્યાંયથી રાગ કે દ્વેષથી ગ્રહણ કર્યું હોય તે ત્રણે પ્રકારે વોસિરાવું છું.

ઘણા પ્રકારનાં ધન, ધાન્ય, પશુ, ખેતર. મકાન આદિના પરિગ્રહ લોભથી મેં કર્યા હોય તે તેમજ પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્ર, બંધુ ઘર, ધન કે તેવા પદાર્થોમાં જે મમત્વ કર્યું હોય તે સર્વ હું વોસિરાવું છું.

ઈન્દ્રિયોને આધીન બની જે ચારે પ્રકારનો આહાર મેં રાત્રે આરોગ્યે હોય તેને ત્રિકરણ યોગે નિંદુ છું.

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કળ્મિયો, ચાડી, પારકી નિંદા, ખોટું આળ ઈત્યાદિ ચારિત્રાચારમાં જે દુષ્ટ આચરિત સેવન કર્યું હોય તે ત્રિકરણ યોગે હું વોસિરાવું છું.

બાહ્ય અભ્યંતર તપને વિષે જે અતિચાર સેવ્યા હોય તેને નિંદુ છું.)

ધર્માનુષ્ઠાનમાં જે વીર્ય ગોપવ્યું હોય તે વીર્યચારના અતિચારને હું નિંદુ છું.

-: ક્ષમાપના :-

કોઈને હણ્યો, હોય, ખરાબ વચન કહેવાયુ હોય, કોઈનું કાંઈ હરણ કર્યું હોય, કોઈનો અપકાર થયો તે સર્વે મને ક્ષમા આપો.

જે કોઈ મિત્ર, શત્રુ સ્વજન કે પરજન તે સર્વ મને ક્ષમા આપો. હું સર્વ તરફ સમભાવવાળો છું. તિર્યંચમાં નારકીમાં દેવલોકમાં મનુષ્યમાં જે કોઈને દુઃખમાં સ્થાપન કર્યા હોય તે સર્વ મને ખમજો. તે સર્વને વિષે મને મૈત્રી છે.

-: ભાવના :-

ભૂવિત યૌવન, લક્ષ્મી, રૂપ પ્રિયસમાગમાદિ તે સર્વ મહા-વાયરાશ્રી (વિલીન થતા) સમુદ્રના તરંગોની માફક ચલ છે.

વ્યાધિ, રોગ, જન્મ, વૃદ્ધાવસ્થા, મરણ, રાજભય આદિ દુઃખ-
અસ્ત આત્માઓને જિનોક્ત ધર્મ સિવાય બીજું કોઈ શરણુ નથી.

સર્વ જીવો સ્વજનો અને પરજનો તરીકે પૂર્વે થયેલા છે તેવા
ઉપર લગીર પણ મમત્વભાવ કોણ કરે?

જીવ એકલો જ જન્મે છે એકલો જ મરે છે. સુખ પણ એકલોજ
ભોગવે છે, દુઃખ પણ એકલો જ ભોગવે છે.

આ શરીર જુદું છે તેમજ ધન ધાન્યાદિ પણ આપણા નથી.
બંધુઓ સગા સંબંધી અન્ય છે. જીવ પણ અન્ય છે. ફોગટ જીવ
મુખાઈથી મુંઝાય છે.

ચરખી લોહી, માંસ, હાડકા, વીર્ય રુધિર, મૂત્ર, વિષ્ટાથી ભરેલા
અને અશુચિનું સ્થાન એવા શરીરમાં ક્યે! ડાહ્યો મૂર્છા કરે?

ભાડે લીધેલા ઘર માફક લાલન-પાલન કરેલું હોવા છતાં ક્ષણ-
વારમાં આ શરીર છોડવું પડશે. ધીરતાથી કે ક્રાંચરતાથી જીવે અવશ્ય
મરવાનું તો નક્કી જ છે તો પછી બુદ્ધિશાળી એવી રીતે મરે જેથી
ફરીથી મરવાનો વખત ન આવે.

-: ચાર શરણુ :-

અરિહંતો મને શરણુભૂત થાઓ. સિદ્ધ ભગવંતો સાધુ ભગવંતો
કેવલિકથિતધર્મ મને શરણુરૂપ થાઓ.

-: નમસ્કાર :-

ઋષભાદિ તીર્થંકર ભગવંતોને (નમસ્કાર કરુ છું) ભરત
ઐરાવત મહાવિદેહના અરિહંતો ને ભાવથી નમસ્કાર કરુ છું.

શુભ ધ્યાનરૂપી અગ્નિવડે લાખો ભાવના કર્મેન્ધનો જેમણે સર્વથા
બાળી નાખ્યા છે તેવા સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ.

જેઓ શાસન પ્રવચનને ધારણુ કરનારા (છે) ભવચ્છેદ માટે
સતત ઉધંભવાળા (છે) પાંચે પ્રકારના આચાર ધારણુ કરવાવાળા
આચાર્ય ભગવંતને નમસ્કાર હો.

જેઓ સર્વ શ્રુતને ધારણુ કરે છે અને શિષ્યોને ભણાવે છે તેવા
ઉપાધ્યાયજી મહારાજને નમસ્કાર હો.

લાખો ભવનું આંધેલું પાપ જેઓ નાશ કરે છે તેવા શીલવ્રતવાળા સાધુ મહાત્માઓને નમસ્કાર હો.

—: વોસિરાવતું અને અનશન :—

પાપવાળા મન-વચન-ક્રયાના યોગોને (તથા) બાહ્ય અભ્યંતર પરિશ્રદને બવજીવ ત્રિવિધેત્રિવિધે હું 'વોસિરાવું' છું 'ચારે પ્રકારના આહારને જીંદગી પર્યાંત તથા છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસે શરીરને પણ હું 'વોસિરાવું' છું.

આ રીતે છ પ્રકારની આરાધના કરી નંદન મુનિએ ધર્માચાર્યને તથા સાધુ-સાધ્વી ને સર્વ પ્રકારે ખમાવ્યા. સાઠ દિવસ અનશન પાલન કરીને સમાધિપૂર્વક પચ્ચીસ લાખ વર્ષનું આયુ પૂર્ણ કરી મમતા રહિત પણે મૃત્યુ પામ્યા.

ત્યાંથી પ્રાણત નામના દેવલોકમાં મહદ્દિૃક દેવ થયા ત્યાંથી છેલ્લા તીર્થ'કર શ્રી વર્ધમાન સ્વામી થયા.

o x o x o x o x o x o

(૩) શ્રી વીતરાગ સ્તોત્ર પ્રકાશ-૧૭

સ્વકૃતં દુષ્કૃતં ગર્હ્યં સુકૃતં ચાનુમોદયન્ ।

નાથ ! ત્વચ્ચરણૌયામિ શરણં શરણોચ્છિન્ત્તઃ ॥૧॥

હે નાથ ! કરેલાં દુષ્કૃત્યોની ગર્હા કરતો અને કરેલાં સુકૃતની અનુમોદના કરતો અન્યના શરણથી રહિત એવો હું આપના ચરણોના શરણને અંગીકાર કરું છું. (૧)

મનોવાક્ષાય જે પાપે, કૃતાનુમત્તિકારિતૈઃ ।

મિથ્યા મે દુષ્કૃતં મૂયાદપુનઃ ક્રિયયાન્વિત્તમ્ ॥૨॥

હે ભગવન્ ! કરવા કરાવવા અને અનુમોદવા વડે, મન-વચન ક્રયાથી થયેલા પાપથી જે દુષ્કૃત લાગ્યું હોય તે કરીથી નહીં કરવા-પૂર્વક મિથ્યા થાઓ. (૨)

યત્કૃતં સુકૃતં કિંચિદ્ રત્નત્રિતયગોચરમ્, ।

તત્સર્વમનુમન્યેઽહં માર્ગમાત્રાનુસાર્યમિ ॥૩॥

હે નાથ રતનત્રયીના માર્ગને માત્ર અનુસરવાવાળું એવું જે કોઈ સુકૃત મેં કયું હોય તે સર્વની હું અનુમોદના કરું છું. (૩)

સર્વેષામર્હદાદીનાં, યો યોઽર્હત્ત્વાદિકો ગુણઃ ।

અનુમોદયામિ તં તં, સર્વં તેદાં મહાત્મનામ્ ॥૪॥

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુઓને વિષે જે જે અરિહંતપણું, સિદ્ધપણું, પંચાચાર પાળવામાં પ્રવીણપણું, સૂત્રોતું ઉપદેશપણું અને રતનત્રયીનું સાધકપણું વગેરે જે જે ગુણો છે તે તે ગુણોની હું અનુમોદના કરું છું. (૪)

ત્વાં ત્વત્ફલમૂતાન્ સિદ્ધાન્ ત્વચ્છાસનરતાન્ મુનીન્ ।

ત્વચ્છાસનં ચ શરણં, પ્રતિપન્નોઽસ્મિ માવતઃ ॥૫॥

હે ભગવન્ ! ભાવ અરિહંત એવા આપનું, આપનાં ફળભૂત (અરિહંતોતું ફળ સિદ્ધ છે) સર્વ કર્મથી મુક્ત થયેલા અને લોકના અથ ભાગ ઉપર રહેલા સિદ્ધ—ભગવંતોતું, આપના શાસનમાં રક્ત થયેલા મુનિવરોનું અને આપના શાસનનું શરણ મેં ભાવથી સ્વીકાર્યું છે. (૫)

ક્ષમયામિ સર્વાન્સત્ત્વાન્, સર્વે ક્ષામ્યન્તુ તે મયિ ।

મૈત્ર્યસ્તુ તેષુ સર્વેષુ, ત્વદેકશરણસ્ય મે ॥૬॥

હે નાથ ! સર્વ પ્રાણીઓને હું ખમાવું છું—ક્ષમા આપું છું. સર્વ-પ્રાણીઓ મને ખમાવે—મારા ઉપરના કૃષેષને તજીને ક્ષમા આપો. આપના જે એક શરણને પ્રાપ્ત થયેલા મને તે સર્વને વિષે મૈત્રી હો. (૬)

एकोઽહં નાસ્તિ મે કશ્ચિન્ન ચાહમપિ કાસ્યચિન્ ।

ત્વદ્દ્વિગ્નશરણસ્થસ્ય, મમ દૈન્યં ન કિઙ્ચન ॥૭॥

હે નાથ ! હું એકલો છું, મારું કોઈ નથી અને હું પણ કોઈને નથી; છતાં પણ આપના અરણના શરણમાં રહેલા મને કોઈ પણ દીનતા નથી. (૭)

યાવન્નાન્પોમિ પદવીં, પરાં ત્વદનુભાવજામ્ ।

તાવન્મયિ શરણ્યત્વં, મા મુઙ્ચઃ શરણં શ્રિતે ॥૮॥

હે વિશ્વવત્સલ ! આપના પ્રભાવથી મળનારી ઉત્કૃષ્ટ પદવી—મુક્તિ સ્થાન, મને પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી આપના શરણે આવેલા મારા ઉપર શરણપણાને—શરણને ઉચિત પાલકપણાને મુકશે નહિ. (૮)

(૪) ભક્ત-પયઙ્ગો

મહાઅતિશયવંત અને મહાપ્રભાવવાલા મુનિ મહાવીર સ્વામીને વાંદીને પોતાને તથા પરને સ્મરણ કરવા અર્થે ભક્ત પરિજ્ઞા હું કહું છું. ૧

સંસારરૂપી ગહન વનમાં ભમતાં પીડાએલા જીવો જેના આશરે મોક્ષ સુખને પામે છે તે કલ્પવૃક્ષના ઉદ્યાન સરખું સુખને આપનારું જૈન શાસન જયવંતુ વર્તે છે. ૨

દુર્લભ મનુષ્યપણું અને જિનેશ્વર ભગવાંતનું વચન પામીને સત્પુરૂષોએ શાશ્વતા સુખના એક રસીક એવા અને જ્ઞાનને વશવર્તી થવું જોઈએ. ૩

જે સુખ આજ થવાનું છે તે કાલ સંભારવા યોગ્ય થવાનું છે, તે માટે પંડિત પુરૂષો ઉપસર્ગ રહિત મોક્ષનું સુખ વાંછે છે. ૪

પંડિત પુરૂષો માણસનું અને દેવતાઓનું જે સુખ છે તેને પરમાર્થ શ્રદ્ધી દુઃખ જ કહે છે, કેમકે તે પરિણામે દારૂણ અને અશાશ્વત છે. તેથી તે સુખ વડે સર્ચું. (અર્થાત્ તે સુખનું કામ નથી) ૫

જિનવચનમાં નિર્મલ બુદ્ધિવાળા માણસોએ શાશ્વતાસુખનું સાધન જે જિનેન્દ્રોની આજ્ઞાનું આરાધન છે તે આજ્ઞા પાળવા વિશે ઉદ્યમ કરવો. ૬

તે જિનેશ્વરોએ કહેલા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, ને તપ તેઓનું જે આરાધન તે જ અહિં આજ્ઞાનું આરાધન કહેલું છે. ૭

દિક્ષા પાલનમાં તત્પર (અપ્રમત્ત) આત્મા પણ મરણને અવસરે સૂત્રમાં કહ્યા મુજબ આરાધના કરતો થકે સંપૂર્ણ આરાધકપણું પામે. ૮

મરણરૂપી ધર્મ નથી એવા દૈર્ઘ્યવંતો (વીતશયો) એ તે ઉદ્યમવંતનું મરણ ૧ ભક્ત પરિજ્ઞા મરણ, ૨ ઈગિની મરણ, અને ૩ પાદપોપગમ મરણ એમ ત્રણ પ્રકારે કહેલું છે. ૯

ભક્ત પરિજ્ઞા મરણ બે પ્રકારનું છે:-૧ સવિચાર અને ૨ અવિચાર. સંલેખના વડે દુર્બલ શરીરવાળા ઉદ્યમવંત સાધુનું સવિચાર. (ભક્ત પરિજ્ઞા મરણ બાણવું.) ૧૦

પરાક્રમ રહિત સાધુને સંલેખના કર્યા વિના જે મરણ થાય તે અવિચાર ભક્ત પરિજ્ઞા મરણ કહીએ. તે અવિચાર ભક્ત પરિજ્ઞા મરણને યથામતિ હું કહીશ. ૧૧

ધીરજ બલ રહિત, અકાલ મરણના ઠરનારા અને અકૃત (અતીચાર)ના ઠરનારા એવા નિરવધ વર્તમાન કાલના યતિઓને ઉપસર્ગ રહિત મરણ યોગ્ય છે. ૧૨

ઉપશમ સુખને વિષે અભિલાષવાળો, શોક અને હાસ્ય રહિત, પોતાના જીવિતને વિષે આશા રહિત, વિષય સુખની તૃષ્ણા રહિત, અને ધર્મને વિષે ઉદમ કરતાં જેને સંવેગ થએલો છે એવો (લજ્જા પરિજ્ઞા મરણને યોગ્ય છે.) ૧૩

મરણની અવસ્થા નિશ્ચે કરી છે જેણે, વ્યાધિગ્રસ્ત અને જાણ્યું છે સંસારનું નિર્જીવપણું જેણે એવો ભવ્ય યતિ અથવા ગૃહસ્થ ભક્તપરિજ્ઞા મરણને યોગ્ય જાણવો. ૧૪

વ્યાધિ જરા અને મરણરૂપી મગરોવાળો, નિરંતર જન્મરૂપી પાણીના સમૂહવાળો, પરિણામે દારૂણ દુઃખને આપનારો સંસારરૂપી સમુદ્ર ઘણો દુરંત છે, એ ખેદની વાત છે. ૧૫

પશ્ચાતાપથી પીડાયેલો, ધર્મ પ્રિય છે જેને, દોષને નિંદવાને તૃષ્ણાવાલો, તથા દોષ અને દુઃશીલપણા વડે પણ સહિત એવા પાસત્યાદિક પણ અણુસણુને યોગ્ય છે. ૧૬

આ અણુશણુ કરીને હર્ષ સહિત વિનય વડે ગુરૂના ચરણકમળ આગળ આવી હસ્તકમલ મુકુટ પેઠે કપાળે લગાડી ગુરૂ વાંદીને આ પ્રમાણે કહે. ૧૭

હે સત્પુરૂષ! ભક્ત પરિજ્ઞારૂપ ઉત્તમ વહાણ ઉપર ચઢીને નિયામક ગુરૂ વડે સંસારરૂપી સમુદ્રને તરવાને હું ઈચ્છું છું. ૧૮

દયારૂપ અમૃત રસથી સુંદર તે ગુરૂ પણ તેને કહે છે કે—(હે વત્સ!) આલોચણુ લઈ, વ્રત ઉચરી, સર્વને ખમાવવાપૂર્વક, ભક્ત પરિજ્ઞા અણુશણુને અંગીકાર કર. ૧૯

ઈચ્છું એમ કહીને ભક્ત અને બહુમાન વડે શુદ્ધ સંકટપવાલો, ગએલા અનર્થવાળા ગુરૂના ચરણ કમલને વિધિપૂર્વક વાંદીને. ૨૦

પોતાના શલ્યને ઉદ્ધરવાને ઈચ્છતો, સંવેગ (મોક્ષનો અભિલાષ) અને ઉદ્દેગ (સંસાર છોડવાની ઈચ્છા) થઈ તીવ્ર શ્રદ્ધાવાળો શુદ્ધિને માટે જે ઈર્ષ કરે તે વડે તે માણસ આરાધક થાય. ૨૧

હવે તે આલોચણુના દોષે કરીને રહિત, ખાળકની જેમ બચપણુના વખતથી જેવું આચરણુ કર્યું હોય તેવું સમ્યક્ પ્રકારે આલોચન કરે. ૨૨

આચાર્યના સમગ્ર ગુણે સહિત આચાર્યે પ્રાયશ્ચિત આપે થકે, સમ્યક્ પ્રકારે તે પ્રાયશ્ચિતતપ આદરીને નિર્મલભાવવાલો તે શિષ્ય ફરીને કહે. ૨૩

દાર્ણ્ય દુઃખરૂપ જલચર જીવોના સમૂહથી ભયંકર સંસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તારવાને સમર્થ એવા ગુરૂ મહારાજ નિર્વિઘ્ન વહાણુ સમાન મહાવ્રતને વિષે અમને મૂકો. (સ્થાપો) ૨૪

જેણે કોપને ખંડ્યો છે તેવો અખંડ મહાવ્રતવાલો તે યતિ છે, તો પણ પ્રવ્રજ્યા વ્રતની ઉપસ્થાપનાને યોગ્ય તે છે. ૨૫

સ્વામીની સારી પાલન કરેલી આજ્ઞાને જેમ ચાકરો વિધિ વડે બળવીને પાછી આપે છે, તેમ જીવન પર્યાંત ચારિત્ર પાલીને તે પણ ગુરૂને એ પ્રમાણે જણાવે છે. ૨૬

જેણે અતિચાર સહિત વ્રત પાલ્યું તથા આકુટી (કપટ) ઢંડે વ્રત ખંડ્યું એવા પણ સમ્યક્ ઉપસ્થિત થએલા તેને (શિષ્યને) ઉપસ્થાપના કહી છે. ૨૭

ત્યાર પછી મહાવ્રતરૂપ પવર્તાના ભારથી નમેલા મસ્તકવાળા તે શિષ્યને સુગુરૂ વિધિ વડે મહાવ્રતની આરોપણા કરે. ૨૮

હવે દેશવિરતિ શ્રાવક સમક્રિતને વિષે રક્ત અને જિનવચનને વિશે તત્પર હોય તેને પણ શુદ્ધ અણુવ્રતો મરણુ વખતે આરો પણ ક્રમય છે. ૨૯

નિયાણા રહિત અને ઉદ્ધાર ચિત્તવાલો, હર્ષને લીધે વિસ્તાર પામ્યાં છે રામ રાય જેનાં એવો તે ગુરૂની, સંઘની અને સાધર્મિકની નિષ્કપટ ભક્તિ વડે પૂજા કરે. ૩૦

પ્રધાન જિનેન્દ્ર પ્રસાદ, જિનખિંબ, અને ઉત્તમ પ્રતિષ્ઠાને વિષે તથા પ્રશસ્ત પુસ્તક લખાવવામાં, સુતીર્થમાં અને તીર્થકરની પૂજાને વિશે શ્રાવક પોતાના દ્રવ્યને વાપરે. ૩૧

જે તે શ્રાવક સર્વ વિરતિ સંચમને વિષે પ્રીતિવાળો, વિરુદ્ધ મન (વચન) અને ક્રયાવાલો, સ્વજન કુટુંબના અનુરાગ રહિત, વિષય ઉપર ખેદવાળો અને વૈરાગ્યવાળો. ૩૨

તે શ્રાવક સંથારા રૂપ દીક્ષાને અંગીકાર કરે અને નિયમ વડે દોષ રહિત સર્વવિરતિ રૂપ પાંચ મહાવ્રતે પ્રધાન સામાયિક ચારિત્રને અંગીકાર કરે. ૩૩

હવે તે સામાયિક ચારિત્ર ધારણ કરનારો અને મહાવ્રતને અંગીકાર કરનારો જે સાધુ તથા છેલ્લું પરચખખાણ કરું એવા નિશ્ચયવાળો દેશ વિરતિ શ્રાવક. ૩૪

મોટા ગુણો વડે મહાન ગુરૂના ચરણ કમલમાં મસ્તક વડે નમસ્કાર કરીને કહે છે કે હે ભગવન્! તમારી અનુમતિથી ભક્ત પરિજ્ઞા અણુશણુ હું અંગીકાર કરું છું. ૩૫

આરાધના વડે તેને (અણુસણુ લેનારને) અને પોતાને કદયાણુ થાય તેમ દિવ્ય નિમિત્ત વડે જાણીને, આચાર્ય અણુસણુ લેવારવે; નહિ તો (નિમિત્ત જોયા વિના લેવાય તો) દોષ લાગે. ૩૬

ત્યાર પછી તે ગુરૂ ઉત્કૃષ્ટાં સર્વ દ્રવ્યો પોતાના શિષ્યને દેખાડીને ત્રણ પ્રકારના આહારનાં જવજૂલવ સુધી પરચખખાણુ કરાવે. ૩૭

તે (ઉત્કૃષ્ટાં દ્રવ્યોને) જોઈને ભવસમુદ્રના કાંઠે પહોંચેલા મારે આના વડે શું કામ છે એમ કોઈ જીવ ચિંતવે; કોઈ જીવ દ્રવ્યની ઈચ્છા હોય તે ભોગવીને સંવેગ પામ્યો છતાં એ પ્રમાણે ચિંતવે. ૩૮

શું મેં ભોગવીને છાંડ્યું નથી, જે પવિત્ર પદાર્થ હોય તે પરિણામે અશુચિ છે એમ જ્ઞાનમાં તત્પર થઈને શુભ ધ્યાન કરે; જે વિષાદ પામે તેને આવી ચોચણા (પ્રેરણા) આપવી. ૩૯

ઉદરમલની શુદ્ધિને અર્થે સમાધિપાન (સાકર વિગેરેનું પાણી) એને સાફ હોય, તો તે મધુર પાણી પણ તેને પાવું અને થોડું થોડું વિરેચન કરાવવું. ૪૦

એલચી, તજ, નાગકેસર અને તમાલપત્ર સાકરવાહું દૂધ કઢીને ટાડું કરી પાઈએ તે સમાધિ પાણી કહીએ. (એ પીવાથી તાપ ઉપશમે) ત્યાર પછી:-૪૧

ફેફલાદિક દ્રવ્યે કરીને મધુર ઔષધનું વિરેચન કરાવવું જોઈએ. કેમ કે એ રીતે ઉદરનો અગ્નિ હોલવાવાથી આ (અણુશણુનો કરનારો) સુખે સમાધિ પામે છે. ૪૨

અણુશણુ કરનાર તપસ્વી જવજૂલવ સુધી ત્રણ પ્રકારના આહાર (અશન, ખાદિમ, અને સ્વાદિમ) ને અહીંઆં વોસિરાવે છે, એમ નિજમણા કરાવનાર આચાર્ય સંઘને નિવેદન કરે. ૪૩

તે (તપસ્વી)ને આરાધના સંબંધિ સર્વ વાત નિરૂપસર્ગપણે પ્રવર્તે તે માટે સર્વ સંધે ખસેં છપ્પન્ન શ્વાસોશ્વાસનો કાઉસ્સગ કરવો. ૪૪

ત્યાર પછી તે આચાર્ય સંઘના સમુદાયમાં ચૈત્યવંદન પૂર્વક વિધિ વડે તે ક્ષપક (તપસ્વી)ને ચતુર્વિધ આહારનું પરચખાણુ કરાવે. ૪૫

અથવા સમાધિને અર્થે ત્રણ પ્રકારના આહારને સાગારપણે પરચખે. ત્યાર પછી પાણીને પણ અવસરે વોસિરાવે. ૪૬

ત્યાર પછીમસ્તક નમાવીપોતાના ખે હાથને મસ્તકે મુકુટ સમાનકરીને તે (અણુશણુ કરનાર) વિધિ વડે સંવેગ પમાડતો સર્વ સંઘને ખમાવે. ૪૭

આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, શિષ્ય, કુલ અને ગણ ઉપર મેં જે કોઈ કષાય કર્યા હોય, તે સર્વે હું ત્રિવિધે (મન, વચન, ક્રયા વડે) ખમાવું છું. ૪૮

હે ભગવન! મારા સર્વે અપરાધના પદ (વાંક),હું ખમાવું છું માટે મને ખમા હું પણુ ગુણના સમૂહવાળા સંઘને શુદ્ધ થઈને ખમાવું છું. ૪૯

આ રીતે વંદન, ખામણાં અને સ્વનિંદાઓ વડે સો ભવનું ઉપા-જેલું કર્મ એક ક્ષણ માત્રમાં મૃગાવતી રાણીની પેઠે ક્ષય કરે છે. ૫૦

હવે મહાવ્રતને વિષે નિશ્ચલ રહેલા, જિનવચન વડે ભાવિત મન-વાળા, આહારનાં પરચખાણુ કરનાર અને તીવ્ર સંવેગ વડે મનોહાર તે (અણુસણુ કરનાર)ને. ૫૧

અણુશણુની આરાધનાના લાભથી પોતાને કૃતાર્થ માનનારા તેને આચાર્ય મહારાજ પાપરૂપી કાઢવને ઓલંગવાનેલાકડી સમાન શીખા-મણુ આપે છે. ૫૨

વધ્યું છે કુચ્છ (કદાચ્છ) રૂપી મૂલ જેનું એવા મિથ્યાત્વને મૂલથકી ઉખેડી નાંખી હે વત્સ! પરમતત્ત્વ એવા સમ્યક્ત્વને સૂત્રનીતિએ વિચાર. ૫૩

વળી ગુણના અનુરાગ વડે વીતરાગ ભગવાનની તીવ્ર ભક્તિ કર. તથા પ્રવચનના સાર એવા પાંચ નમસ્કારને વિષે અનુરાગ કર. ૫૪
સુવિહિત સાધુને હિતના કરનાર સ્વાધ્યાયને વિષે હંમેશાં ઉદ્યમવંત થા, અને નિત્ય પાંચ મહાવ્રતની રક્ષા આત્મ સમક્ષ કર. ૫૫

મોહ વડે કરીને મોટા અને શુભકર્મને વિષે શલ્ય સમાન નિયાણુ

શલ્યનો તું ત્યાગ કર, અને મુનીંદ્રોના સમૂહમાં નિંદાએલ ઈંદ્રિય રૂપી મૃગેંદ્રોને તું દમ. ૫૬

નિર્વાણ સુખમાં અંતરાયભૂત, નરકાદિને વિષે ભયંકર પાતકારક અને વિષય તૃષ્ણામાં સદા સહાય કરનાર કલાયો રૂપી પિશાચોને હણુ. ૫૭

કાલ નહિ પહોંચતે અને હમણું થોડું ચારિત્ર બાકી રહે છેતે, મોહ રૂપી મહા વૈરીને વિદારવાને માટે ખડ્ગ અને લાઠી (ડાંગ) સમાન હિત શિક્ષાને તું સાંભલ. ૫૮

સંસારના મૂળ બીજભૂતમિથ્યાત્વનો સર્વપ્રકારેત્યાગ કર, સમ્યકત્વને વિષે દૃઢ ચિત્તવાલો થઈ, નમસ્કારના ધ્યાનને વિષે કુશલ થા. ૫૯

જેમ માણસો પોતાની તૃષ્ણા વડે મૃગતૃષ્ણાને વિષે (અંબવાના જલમાં) પાણી માને છે, તેમ મિથ્યાત્વથી મૂઢ મનવાલો કુધર્મ થકી સુખની ઈચ્છા કરે છે. ૬૦

તીવ્ર મિથ્યાત્વ જીવોને જે મહા દોષ કરે છે, તે દોષ અગ્નિ, વિષ કે કૃબ્ણ સર્પ પણ કરતા નથી. ૬૧

મિથ્યાત્વથી મૂઢ ચિત્તવાળો સાધુ ઉપર દ્રેષ રાખવા રૂપી પાપથી તુરૂમણિ નગરીના દત્તરાજની પેઠે તીવ્ર દુઃખ આ લોકમાં જ પામે છે. ૬૨

સર્વ દુઃખનો નાશ કરનાર સમ્યકત્વને વિષે તું પ્રમાદ ન કરીશ, કારણ કે સમ્યકત્વને આધારે જ્ઞાન, તપ, વીર્ય અને ચારિત્ર રહેલાં છે. ૬૩

જેવો તું પદાર્થના ઉપર અનુરાગ કરે છે, પ્રેમનો અનુરાગ કરે છે અને સદ્ગુણના અનુરાગને વિષે રક્ત થાય છે. તેવો જ જિનશાસનને વિષે હમેશાં ધર્મના અનુરાગ વડે રક્ત થા. ૬૪

સમ્યકત્વથી બ્રહ્મ તે સર્વથી બ્રહ્મ જાણવો, પણ ચારિત્રથી બ્રહ્મ થયેલો બધાથી બ્રહ્મ થતો નથી, કેમ કે સમ્યકત્વ પામેલા જીવને સંસારને વિષે ઝાઝું પરિભ્રમણ નથી. ૬૫

દર્શન થકી બ્રહ્મ તે બ્રહ્મ જાણવો, કારણ કે સમ્યકત્વથી પડેલાને મોક્ષ નથી. ચારિત્રથી રહિત જીવ મુક્તિ પામે છે, પણ સમક્તિથી રહિત જીવ મોક્ષપામતા નથી. ૬૬

શુદ્ધ સમક્તિ છેતે અવિરતિ જીવ પણ તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કરે છે. જેમ આગામી કાળમાં દલ્યાણ થવાનું છે જેમનું એવા હરિ-

વંશના પ્રભુ એટલે કૃષ્ણ મહારાજ અને શ્રેણિક વિગેરે રાજાઓએ તીર્થ-
કર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું તેમ. ૬૭

નિર્મલ સમ્યક્ત્વવાળા જીવો કલ્યાણની પરંપરાને પામે છે. (કેમ
કે) સમ્યક્ દર્શન ૩ પી રતન સુર અને અસુર લોકોને વિષે અમૂલ્ય છે. ૬૮

ત્રણ લોકની પ્રભુતા પામીને પણ કાળે કરીને જીવ પડે છે. પણ
સમ્યક્ત્વ પામે છતે જીવ અક્ષય સુખવાલું મોક્ષ પામે છે. ૬૯

૧ અરિહંત, રસિક્ષ, ૩ ચૈત્ય, (જિન પ્રતિમા) ૪ પ્રવચન—સિક્ષાંત,
૫ આચાર્ય, ૬ અને સર્વ સાધુઓને વિષે મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ
કરણ વડે શુદ્ધ ભાવથી તીવ્ર ભક્તિ કર. ૭૦

એકલી જિનભક્તિ પણ દુર્ગતિને નિવારવાને સમર્થ થાય છે અને
સિદ્ધિ પામે ત્યાં સુધી દુર્લભ એવા સુખોની પરંપરા થાય છે. ૭૧

વિદ્યા પણ ભક્તિવંતને સિદ્ધ થાય છે અને ફલને આપનારી થાય
છે. તો વળી શું મોક્ષની વિદ્યા અભક્તિવંતને સિદ્ધ થાય ? ૭૨

તે આરાધનાઓના નાયક વીતરાગ ભગવાનની જે માણસ ભક્તિ
ન કરે તે માણસ ઘણો પણ ઉદ્ધમ કરતા ડાંગરને ઊખર ભૂમિમાંવાવે છે. ૭૩

આરાધકની ભક્તિ ન કરતો છતાં પણ આરાધનાને ઈચ્છતો માણસ
ખી વિના ધાન્યની અને વાદળાં વિના વરસાદની ઈચ્છા કરે છે. ૭૪

રાજગૃહ નગરને વિષે મજિઆર શેઠનો જીવ જે દેડકો થયો હતો
તેની જેમ શ્રી જિનેશ્વર મહારાજની ભક્તિ ઉત્તમ કુલમાં ઉત્પત્તિ અને
સુખની નિષ્પત્તિ કરે છે. ૭૫

આરાધનાપૂર્વક, ખીજે દેકાણે ચિત્ત રોક્યા વિના, વિશુદ્ધ લેશ્યાથી
સંસારના ક્ષયને કરનાર નવકારને તું મુકતો નહિ. ૭૬

મરણની વખતે જો અરિહંતને એક પણ નમસ્કાર થાય તો તે
સંસારનો નાશ કરવાને સમર્થ છે એમ જિનેશ્વર ભગવાને કહેલું છે. ૭૭

માઠાં કર્મનો કરનારો મહાવત, જેને ચાર કહીને શૂલીએ ચઢાવેલો,
તે પણ 'નમો જિણાણુ' એમ કહેતો શુભ ધ્યાને વર્તતો કમલપત્રના
જેવી આંખવાલો ચક્ષ થયો. ૭૮

ભાવ નમસ્કાર રહિત, નિરર્થક દ્રવ્યલિંગો જીવે અનંતી વાર
શ્રેણી કર્યો અને મૂક્યાં છે. ૭૯

આરાધના રૂપ પતાકા લેવાને નમસ્કાર હાથરૂપ થાય છે, તેમજ સદ્ગતિના માર્ગે જવામાં તે જીવને અપ્રતિહત રથ સમાન છે. ૮૦

અજ્ઞાની ગોવાલ પણ નવકાર આરાધીને મરણ પામ્યો તે અંપાનગરીને વિષે શ્રેષ્ઠીપુત્ર સુદર્શન નામે પ્રખ્યાત થયો. ૮૧

જેમ સારી રીતે આરાધેલી વિદ્યા વડે પુરૂષ, પિત્રાશને વશ કરે છે, તેમ સારી રીતે આરાધેલું જ્ઞાન મનરૂપી પિત્રાશને વશ કરે છે. ૮૨

જેમ વિધિએ આરાધેલા મંત્રવડે કૃષ્ણ સર્પ ઉપશમે છે, તેમ સારી રીતે આરાધેલા જ્ઞાન વડે મનરૂપી કૃષ્ણ સર્પ વશ થાય છે. ૮૩

જેમ માંકડો ક્ષણમાત્ર પણ નિશ્ચલ રહી શકતો નથી, તેમ વિષયોના આનંદ વિના મન ક્ષણમાત્ર મધ્યસ્થ (નિશ્ચલ) રહી શકતું નથી. ૮૪

તે માટે તે ઉઠતા મનરૂપી માંકડાને જિનના ઉપદેશ વડે દોરીથી બાંધેલો કરીને શુભ ધ્યાનને વિષે રમાડવો. ૮૫

જેમ દોરા સહિત સોય કચરામાં પડી હોય તો પણ ખોવાતી નથી, તેમ (શુભ ધ્યાનરૂપી) દોરા સહિત જીવ પણ સંસારને વિષે પડ્યો હોય તો પણ નાશ પામતો નથી. ૮૬

જો લૌકિક પ્રલોકો વડે યવ રાજર્ષિએ રાજાને મરણ થકી બચાવ્યો અને તે (રાજા) રૂડું સાધુપણું પામ્યો, તો જિનેશ્વર ભગવાને કહેલા સૂત્રવડે જીવ મરણના દુઃખથી છુટે એમાં શું કહેવું? ૮૭

અથવા ઉપશમ, વિવેક, સંવર એ પદના સાંભળવા (સ્મરણ) માત્ર (તેટલા જ) શ્રુતજ્ઞાનવાળો ચિલાતીપુત્ર જ્ઞાન તેમજ દેવપણું પામ્યો. ૮૮

જીવના ભેદને જાણીને જીવજીવ પ્રયત્નવડે સમ્યક્ મન, વચન, કાયાના યોગવડે છ કાયાના જીવના વધનો ત્યાગ કર. ૮૯

જેમ તને દુઃખ વહાલું લાગતું નથી, એમ સર્વ જીવને પણ દુઃખ ગમતું નથી એવું જાણીને, સર્વ આદરવડે ઉપયુક્ત (સાવધાન) થઈ આત્મવત્ દરેક જીવને માનીને તું દયાને કર. ૯૦

જેમ જગતને વિષે મેરૂ પર્વત કરતાં કોઈ ઉંચું નથી અને આકાશથી કોઈ મોટું નથી, તેમ અહિંસા સમાન ધર્મ નથી એમ તું જાણ. ૯૧

આ જીવ સર્વ જીવો સાથે સર્વ પણ (સઘળાએ) સંબંધો પામ્યો છે. તેથી જીવોને મારતો સર્વ સંબંધિઓને મારે છે. ૯૨

જીવનો વધ તે આપણો જ વધ જાણવો અને જીવની દયા તે આપણી જ દયા છે, તેથી આત્માના સુખને ઈચ્છતા જીવોએ સર્વ જીવ હિંસા ત્યાગ કરી છે. ૯૩

ચાર ગતિમાં રખડતા જીવને જેટલાં દુઃખો થાય છે તે સર્વે હિંસાનાં ફલ છે એમ સુક્ષ્મ બુદ્ધિથી જાણુ. ૯૪

જે કંઈ મોટું સુખ, પ્રભુપણું, જે કંઈ સ્વભાવિક શીતે સુંદર છે તે, નિરોગપણું, સૌભાગ્યપણું, તે તે સર્વે અહિંસાનું ફલ સમજવું. ૯૫
સુસુમાર દ્રહને વિષે ફેંકાએલો છતાં ચંડાલ પણ એક દિવસમાં એક જીવ બચાવવાથી ઉત્પન્ન થએલા અહિંસા વ્રતના શુભવડે દેવતાનું સાનિધ્ય પામ્યો. ૯૬

સર્વે પણ ચાર પ્રકારના અસત્ય વચનને પ્રયત્નવડે ત્યાગ કર, જે માટે સંયમવંત પુરૂષો પણ ભાષાના દોષવડે (અસત્ય ભાષણવડે કર્મથી) લેપાય છે. ચાર પ્રકારનાં અસત્ય આ પ્રમાણે:— ૧ અછતાનું પ્રગટ કરવું, જેમ આત્મા સર્વગત છે, ૨. બીજા અર્થ કહેવો, જેમ ગો શબ્દે શ્વાન. ૩. છતાંને ઝાળવવું જેમ આત્મા નથી. ૪ નિંદાનું કરવું, જેમ ચોર ન હોય તેને ચોર કહેવો. ૯૭

વળી હાસ્ય વડે, કેધ વડે, લોભ વડે, અને ભય વડે તે અસત્ય ન બોલ, પણ જીવને હિતકારી અને સુંદર સત્ય વચન બોલ. ૯૮

સત્યવાદી પુરૂષ માતાની પેઠે વિશ્વાસ રાખવા લાયક, ગુરૂની પેઠે લોકને પૂજવા યોગ્ય અને સગાંની પેઠે સર્વને વહાલો લાગે છે. ૯૯

જટાવંત હોય અથવા શિખાવંત હોય, મુંડ હોય, વલ્કમ (આડની છાલનાં વસ્ત્ર) પહેરનાર હોય અથવા નગ્ન હોય તો પણ અસત્યવાદીઓ લોકને વિષે પાખંડી અને ચંડાલ કહેવાય છે. ૧૦૦

એક વાર પણ બોલેલું જૂઠું ઘણા સત્ય વચનોનો નાશ કરે છે, કેમકે એક અસત્ય વચન વડે વસુ રાજા નરકને વિષે પડ્યો. ૧૦૧

હે ધીર ! થોડું કે વધારે પારકું ધન (જેમકે) ઠાંત ખોતરવાને માટે એક સળી માત્ર પણ, અદત્ત (આખ્યા વિના) લેવાનો વિચાર ન કર. ૧૦૨

વળી જે પુરૂષ (પારકું) દ્રવ્ય હરણુ કરે છે તે તેનું જીવિત પણ હરણુ કરે છે. કારણુ કે તે પુરૂષ પૈસાને માટે જીવનો ત્યાગ કરે છે, પણ પૈસાને મેલતો નથી. ૧૦૩

તેથી જીવહયા રૂપ પરમ ધર્મને શ્રદ્ધા કરીને અદત્ત ન લે, કેમકે બ્રિનેશ્વર ભગવાને અને ગણધર ભગવાને તે નિષેધ્યું છે, તેમજ લોક વિરુદ્ધ અને અધર્મ છે. ૧૦૪

ચાર પરલોકાનાં પણ નરક તિર્યંચને વિષે ઘણાં દુઃખો પામે છે; મનુષ્યપણામાં પણ દીન અને દરિદ્રતાથી પીડાએલો થાય છે. ૧૦૫

ચોરીથી નિવર્તેલો શ્રાવકનો પુત્ર જેમ સુખ પામ્યો, કીઠી નામની ડોશીને ઘેર ચાર પેઠા. તે ચોરોના પગોને વિષે ડોશીએ અંગુઠો મોર પિંછવડે ચિતર્યો તે એંધાણુ (નિશાની) એ રાજાએ ઓળખીને શ્રાવકના પુત્રને છોડીને બધા ચોરોને માર્યાં. ૧૦૬

નવ બ્રહ્મચર્યની શુભિત વડે શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું તું રક્ષણ કર, અને કામને ઘણા દોષથી ભરેલો જાણીને હંમેશા જીત. ૧૦૭

ખરેખર જેટલા દોષો આ લોક અને પરલોકને વિષે દુઃખના કરનારા છે, તે બધા દોષોને મનુષ્યની મૈથુનસંજ્ઞા લાવે છે. ૧૦૮

રતિ અને અરતિરૂપ અંચલ જે જીભવાલા, સંકટરૂપ પ્રચંડ ક્ષણવાલા, વિષયરૂપ ખિલમાં વસનારા, મદરૂપ સુખવાલા અને ગર્વથી અનાદરરૂપ શેષવાલા. ૧૦૯

લજ્જારૂપ કાંચળીવાળા, અહંકારરૂપ ઢાઢવાળા અને દુઃસહ દુઃખકારક વિષવાલા કામરૂપી સર્પ વડે ડસાયેલા માણસો પરવશ થએલા દેખાય છે. ૧૧૦

રૌદ્ર નરકની વેદનાઓ અને ઘોર સંસાર સાગરનું વહન કરવું તેને તે જીવ પામે છે, પરંતુ કામિત સુખનું તુચ્છપણું જોતો નથી. ૧૧૧

જેમ કામના સેંકડો બાણુવડે વિધાયેલો અને ગૃહ થએલો વાણીઓ રાજાની સ્ત્રીએ પાયખાનાના ખાળની અંદર નાંખ્યો ને અનેક દુર્ગંધોને સહન કરતો ત્યાં રહ્યો. ૧૧૨

કામાસક્ત માણસ વૈશ્યાયન તાપસની પેઠે ગમ્ય અને અગમ્યને જાણતો નથી. જેમ કુબેરદત્ત શેઠ તરત બાળકને જન્મ આપનારી પોતાની માતાના ઉપર સુરત (વિષય) સુખથી રક્ત થએલો રહ્યો. ૧૧૩

કંઠર્પથી વ્યાપ્ત અને દોષરૂપ વિષની વેલડી સરખી સ્ત્રીઓને વિષે જેણે કામ કલહ પ્રેર્યો છે એવા પ્રતિબંધને (આસક્તિને) સ્વભાવથી જોતા એવા તમે છોડી દો. ૧૧૪

વિષયમાં અંધ બનેલી સ્ત્રી કુલ, વંશ, પતિ, પુત્ર, માતા તેમજ પિતાને નહિ ગણુકારતી દુઃખરૂપી સમુદ્રમાં પાડે છે. ૧૧૫

સ્ત્રીઓને નદી સાથે સરખાવતાં જાણુવે કે—સ્ત્રીઓ નીચગામીની, (નદી પક્ષે ઢળતી જમીનમાં જનારી) સારા સ્તનવાલી, (નદી પક્ષે—સુંદર પાણીને ધારણ કરનારી) દેખવા યોગ્ય સુંદર અને મંદ ગતિવાળી નદીઓની પેઠે મેરૂ પર્વત જેવા ભારે (પુરૂષો)ને પણ ભેદી નાંખે છે. ૧૧૬

અતિશય પરિચયવાલી, અતિશય પ્રિય, વળી અતિશય પ્રેમવંત એવી પણ સ્ત્રીઓરૂપ સાપણીને વિષે ખરેખર કોણ વિશ્વાસ કરે. ૧૧૭

હણુએલી આશાવાળી (તે સ્ત્રીઓ) અતિ વિશ્વાસવંત, ઉપકારને વિશે તત્પર, ને ગાઢ પ્રેમવાળા પણ એક વાર અપ્રિય કરનાર પતિને જલદી મરણ પમાડે છે. ૧૧૮

સુંદર દેખાવવાળી, સુકુમાર અંગવાળી અને ગુણથી(દોરીથી)બંધા એવી નવીબર્ધની માલા જેવી સ્ત્રીઓ પુરૂષના હૃદયને હરણુ કરે છે. ૧૧૯

પરંતુ દર્શનની સુંદરતાથી મોહ ઉત્પન્ન કરનાર તે સ્ત્રીઓની આલિંગનરૂપ મદિરા, કણ્ઠેરની વધ્ય (વધ્ય પુરૂષને ગળે પહેરાવવામાં આવતી) માલાની પેઠે પુરૂષોને વિનાશ આપે છે. ૧૨૦

સ્ત્રીઓનું દર્શન ખરેખર સુંદર છે, માટે સંગમના સુખ વડે સર્ચું. માલાની ગંધ પણ સુગંધીહોય છે, પણ મર્દન વિનાશરૂપ થાય છે. ૧૨૧

સાકેત નગરને દેવરતિ નામે રાજા રાજ્યના સુખથી ભ્રષ્ટ થયો, કારણ કે રાણીએ પાંગળા ઉપરના રાગના કારણે તેને નદીમાં ફેંક્યો અને તે નદીમાં બૂડ્યો. ૧૨૨

સ્ત્રી શોકની નદી, દુરિતની (પાપની) ગુફા, કપટનું ઘર, ક્લેશની કરનારી, વૈરરૂપી અગ્નિને સજગાવવાને અરણીના લાઠડા સમાન, દુઃખની ખાણ અને સુખની પ્રતિપક્ષી છે. ૧૨૩

કામના બાણના વિસ્તારવાળા મૃગાક્ષીઓ (સ્ત્રીઓ)નાં દષ્ટિનાં ઠટાક્ષને વિષેથી મનના નિચળને નહિ જાણનાર ક્યો પુરૂષ સમ્યક્ પ્રકારે નાશી જવાને સમર્થ થાય ? ૧૨૪

અતિ ઉંચા અને ઘણાં વાદલાંવાલી મેઘમાલા જેમ હડકવાના વિષને વધારે તેમ અતિશય ઉંચા પયોધર (સ્તન)વાળી સ્ત્રીઓ પુરૂષના મોહ વિષને વધારે છે. ૧૨૫

તેથી દષ્ટિવિષ સર્પની દષ્ટિની જેવી તે સ્ત્રીઓની દષ્ટિનો તમે ત્યાગ કરો; કેમકે સ્ત્રીનાં નેત્રબાણ ચારિત્રરૂપી પ્રાણોનો નાશ કરે છે. ૧૨૬

સ્ત્રીની સોબતથી અલ્પ સત્યવાલા મુનિનું પણ મન અગ્નિથી મીણુ ઓગળી જાય તેમ ખરેખર જલદી ઓગળી જાય છે. ૧૨૭

જો સર્વ સંગનો પણ ત્યાગ કરનાર અને તપવડે પાતળા અંગવાળા હોય તો પણ કેશાના ઘરમાં વસનાર (સિંહ ગુફાવાસી) મુનિની જેમ સ્ત્રીના સંગથી મુનિઓ ચલાયમાન થાય છે. ૧૨૮

શંગારરૂપી કલ્લોલવાળી, વિલાસરૂપી ભરતીવાળી, અને ચૌવનરૂપી પાણીવાળી સ્ત્રીરૂપી નદીમાં જગતના કયા કયા પુરૂષો નથી દુબતા? ૧૨૯

ધીર પુરૂષો વિષયરૂપ જલવાલા, મોહરૂપી કાદવવાલા, વિલાસ અને અભિમાનરૂપી જલચરોથી ભરેલા, અને મદરૂપી મગરવાળા, ચૌવનરૂપી સમુદ્રને તરી ગયા છે. ૧૩૦

કરવા કરાવવા અને અનુમોદવારૂપ ત્રણ કરણવડે અને મન, વચન અને કાયાના જોગોવડે અભ્યંતર અને બાહ્ય એવા સર્વે સંગોનો તું ત્યાગ કર. ૧૩૧

સંગના (પરિચ્છેદના) હેતુથી જીવ હિંસા કરે છે, જૂઠું બોલે છે, ચોરી કરે છે, મૈથુન સેવે છે, અને પરિભ્રમણ રહિત મૂર્છા કરે છે (પરિચ્છેદનું પરિભ્રમણ કરતો નથી.) ૧૩૨

પરિચ્છેદ મોટા ભયનું કારણ છે, કારણ કે પુત્રે દ્રવ્ય ચોરે છતે શ્રાવક કુચિઠ શેઠે મુનિપતિ મુનિને વહેમથી પીડા કરી. ૧૩૩

સર્વ (બાહ્ય અને અભ્યંતર) પરિચ્છેદથી મુક્ત, શીતલ પરિણામવાળો, અને ઉપશાંત ચિત્તવાળો પુરૂષ નિર્લોભપણુનું (સંતોષનું) જે સુખ પામે છે તે સુખ ચક્રવર્તી પણ પામતા નથી. ૧૩૪

શલ્ય રહિત મુનિનાં મહાત્રતો, અખંડ અને અતિચાર રહિત હોય તે મુનિના પણ મહાત્રતો, નિયાણુ શલ્યવડે નાશ પામે છે. ૧૩૫

તે (નિયાણુ શલ્ય) ૧ રાગગર્ભિત, ૨ દ્રેષગર્ભિત અને ૩ મોહગર્ભિત, ત્રણ પ્રકારે થાય છે; ધર્મને માટે હીન કુળાદિકની પ્રાર્થના કરે તે મોહગર્ભિત નિયાણું સમજવું; રાગને લીધે જે નિયાણું કરવું તે રાગગર્ભિત અને દ્રેષને લીધે જે નિયાણું કરવું તે દ્રેષગર્ભિત જાણવું. ૧૩૬

રાગ ગર્ભિત નિયાણાને અંગે ગંગદત્તનું, ક્રેષ ગર્ભિત નિયાણાને અંગે વિશ્વભૂતિ વગેરે (મહાવીર સ્વામીના જીવ)નું, અને મોહ ગર્ભિત નિયાણાને અંગે અંડપિંગલ આદિનાં દૃષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ છે. ૧૩૭

જે મોક્ષના સુખને અવગણીને અસાર સુખના ઠારણરૂપ નિયાણું કરે છે તે પુરૂષ કાચમણિને માટે વૈદૂર્ય રત્નનો નાશ કરે છે. ૧૩૮

દુઃખક્ષય, કર્મક્ષય, સમાધિ મરણ અને ઓધિ ખીજનો લાલ એટલી વસ્તુની પ્રાર્થના કરવી, તે સિવાય ખીજું કંઈ માગવા યોગ્ય નથી. ૧૩૯

નિયાણુ શલ્યનો ત્યાગ કરી, રાત્રિભોજનની નિવૃત્તિ કરી, પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિવડે પાંચ-મહાવ્રતની રક્ષાને કરતો મોક્ષ સુખને સાધે છે. ૧૪૦

ઈદ્રિયોના વિષયમાં આસક્ત જીવો સુશીલ ગુણરૂપ પીછાં વિનાના અને છેદાએલી પાંખવાલા પક્ષીની જેમ સંસારસાગરમાં પડે છે. ૧૪૧

જેમ શ્વાન (કુતરો) સુકાર્થ ગયેલા હાડકા ચાટતો થકો તેના રસને પામતો નથી અને (પોતાના) તાળવાનો રસ શોષવે છે, છતાં તેને ચાટતો તે સુખ માને છે. ૧૪૨

તેમ સ્ત્રીઓના સંગને સેવનાર પુરૂષ કંઈ પણ સુખ પામતો નથી, તોપણ તે બાપડો પોતાના શરીરના પરિશ્રમને સુખ માને છે. ૧૪૩

સારીરીતે શોધવા છતાં જેમ કેળના ગર્ભમાં કોઈ દેકાણે સાર નથી. તેમ ઈદ્રિયોના વિષયોમાં ઘણું શોધતાં છતાં સુખ મલતું નથી. ૧૪૪

શ્રોત્ર ઈદ્રિય વડે પરદેશ ગએલા સાર્થવાહની સ્ત્રી, ચક્ષુના રાગવડે મથુરાનો વાણિયો, ગ્રાણુને વશે (ગંધ પ્રિય) રાજપુત્ર અને જહા રસે સોદાસ રાજા હણાયો. ૧૪૫

સ્પર્શ ઈદ્રિયવડે દુષ્ટ સોમાલિકાનો રાજા નાશ પામ્યો; અકેક વિષયે તે જે નાશ પામ્યા તો પાંચે ઈદ્રિયોમાં આસક્ત હોય તેનું શું? ૧૪૬

વિષયની અપેક્ષા કરનારો જીવ દુસ્તર લવ સમુદ્રમાં પડે છે, અને વિષયથી નિરપેક્ષ હોય તે લવસમુદ્રને તરે છે. (આ ઉપર) રત્નક્રીપની દેવીને મળેલા (જિનપાલિત અને જિનરક્ષિત નામના) બે ભાઈઓનું દૃષ્ટાંત કહ્યું છે. ૧૪૭

રાગની અપેક્ષા રાખનારા જીવો ઠગાયા છે અને રાગની અપેક્ષા વિનાના વિઘ્ન વિના (ઈચ્છિતને) પામ્યા છે, પ્રવચનના સારને પામેલા

જીવોએ રાગની અપેક્ષા વિનાના થવું. ૧૪૮

વિષયમાં આસક્તિ રાખતા જીવો ઘોર સંસાર સાગરને વિષે પડે છે, અને વિષયોમાં આસક્તિ વિનાના જીવો સંસારરૂપી અટવીને ઓલંગી નાચ છે. ૧૪૯

તેથી હે ધીર પુરૂષ ! ધીરજરૂપી બળવડે દુર્હાંત (દુઃખે દમાય તેવા) ઇંદ્રિયોરૂપ સિંહોને દમ; તેથી કરીને અંતરંગ વૈરીરૂપ રાગ અને દ્રેષનો જય કરનાર તું આરાધના પતાકાનો સ્વીકાર કર. ૧૫૦

કેયાદિકના વિપાકને જાણીને અને તેના નિગ્રહથી થતા ગુણને જાણીને હે સુપુરૂષ ! તું પ્રયત્ન વડે ઇષાયરૂપી કલ્દેશનો નિગ્રહ કર. ૧૫૧

જે ત્રણ જગતને વિષે આંત તીવ્ર દુઃખ છે અને જે ઉત્તમ સુખ છે તે સર્વ અનુક્રમે ઇષાયની વૃદ્ધિ અને ક્ષયનું કારણ સમજ. ૧૫૨
ક્રોધવડે નંદ વિગેરે, અને માનવડે પરશુરામદિ, માયાવડે પંડરબા (પાંડુ આર્યા) અને લોભવડે લોહનંદાદિ દુઃખ પામ્યા છે. ૧૫૩

આ પ્રકારના ઉપદેશરૂપ અમૃત પાનવડે ભીના થએલા ચિત્તને વિષે, જેમ તરસ્યા માણસ પાણી પીને શાંત થાય તેમ, તે શિષ્ય અતિશય સ્વસ્થ થઈને કહે છે. ૧૫૪

હે ભગવન ! હું ભવરૂપી કાઠવને ઓળંગવાને દૃઢ લાકડી સમાન આપની હિત શિક્ષાને ઇચ્છું છું, આપે જે જેમ કહ્યું તે હું તેમ કરું છું. એમ વિનયથી નમેલો તે કહે છે. ૧૫૫

જો કોઈ દિવસ (આ અવસરમાં) અશુભ કર્મના ઉદયથી શરીરને વિષે વેદના અથવા તૃષા વિગેરે પરિષદો તેને ઉત્પન્ન થાય. ૧૫૬

તો નિર્ધામક, ક્ષપક (અનશન કરનાર) ને સ્નિગ્ધ, મધુર, હર્ષદાયી હૃદયને ગમતું, અને સાચું વચન કહેતા શિખામણુ આપે. ૧૫૭

હે સત્ પુરૂષ ! તેં ચતુર્વિધ સંઘની વચ્ચે મોટી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે હું સારી રીતે આરાધના કરીશ તેનું સ્મરણ કર. ૧૫૮

અરિહંત, સિદ્ધ, કેવલી અને સર્વ સંઘની સાક્ષીએ પ્રત્યક્ષ કરેલા પરચખખાણુનો ભંગ કેણુ કરે ? ૧૫૯

શિયાલાણીથી અતિશય ખવાતા, ઘોર વેદના પામતા પણ અવંતિ સુકુમાલ ધ્યાન વડે આરાધના પામ્યા. ૧૬૦

સિદ્ધાર્થ (મોક્ષ) છે પ્યાડું જેને એવા ભગવાન સુકોસલ પણ

ચિત્રકૂટ પર્વતને વિષે વાઘજીવડે ખવાતા મોક્ષ પામ્યા. ૧૬૧.

ગોપુલમાં પાહોપગમ અણુશણ કરનાર ચાણક્ય મંત્રી સુખંધુ મંત્રીએ સળગાવેલાં છાણાંથી બળાયાછતાંઉત્તમાર્થ(આરાધકપણને)પામ્યા. ૧૬૨.

તે કારણથી હે ધીર પુરૂષ! તું પણ સત્વને અવલંબીને ધીરતા ધારણ કર અને સંસારરૂપી મહા સમુદ્રનું નિર્ગુણપણું વિચાર. ૧૬૩

જન્મ, જરા અને મરણ રૂપી પાણી વાળો, અનાદિ, દુઃખ રૂપી શ્વાપદ (જળચર જીવો) વડે વ્યાપ્ત, અને જીવોને દુઃખનો હેતુ એવો ભવ સમુદ્ર ઘણો કષ્ટદાયી અને રૌદ્ર છે. ૧૬૪

હું ધન્ય છું, કારણ કે મેં અપાર ભવ સમુદ્રને વિષે લાખો ભવમાં પામવાને દુર્લભ આ સદ્ધર્મ રૂપી નાવ (વહાણ) મેળવ્યું છે. ૧૬૫

એક વાર પ્રયત્નવડે પળાતા આના પ્રભાવવડે, જીવો જન્માંતરને વિષે પણ દુઃખ અને દારિદ્ર્ય પામતા નથી. ૧૬૬

આ ધર્મ અપૂર્વ ચિંતામણિ રત્ન છે, અને અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ છે, આ પરમ મંત્ર છે, વડી આ પરમ અમૃત સમાન છે. ૧૬૭

હવે (ગુરૂના ઉપદેશથી) મણિમય મંદિરને વિષે સુંદર રીતે સ્કુરાયમાન જિન ગુણ રૂપ અંજન સહિત ઉદ્યોતવાળો વિનયવંત (આરાધક) પંચ નમસ્કારના સ્મરણ સહિત પ્રાણોનો ત્યાગ કરે. ૧૬૮

તે (શ્રાવક) ભક્ત પરિજ્ઞાને જઘન્યથી આરાધીને પરિણામની વિશુદ્ધિવડે સૌધર્મ દેવલોકમાં મહાદ્વિંક દેવતા થાય છે. ૧૬૯

ઉત્કૃષ્ટપણે ભક્તપરિજ્ઞા આરાધીને ગૃહસ્થ અચ્યુત નામના બારમા દેવલોકમાં દેવતા થાય છે, અને જો સાધુ હોય તો ઉત્કૃષ્ટપણે મોક્ષનું સુખ પામે છે અથવા તો સર્વાર્થસિદ્ધને વિષે જાય છે. ૧૭૦

એ રીતે યોગીશ્વરજિન વીરસ્વામીએ કહેલા કલ્યાણકારી વચનોને અનુસારે કહેલા આ ભક્ત પરિજ્ઞા પચન્નાને ધન્ય પુરૂષો ભણે છે, ભાવે છે અને સેવે છે (તેઓ શું પામે તે હવેની ગાથામાં જણાવે છે.) ૧૭૧

મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે ઉત્કૃષ્ટપણે વિચરતા અને સિદ્ધાંતને વિષે કહેલ એક સો સિત્તોર તીર્થઠરાની પેઠે એક સો સિત્તોર ગાથાઓની વિધિપૂર્વક આરાધના કરતો આત્મા શાશ્વત સુખવાળા મોક્ષને પામે છે.

o x o x o x o x o x o

(૭) ચતુસરણ-પયજ્ઞો

પાપ વ્યાપારથી નિવર્તવા રૂપ સામાયિક નામે પહેલું આવશ્યક, ચોવીસ તીર્થંકરના ગુણોતું ઉત્ક્રીર્તન કરવા રૂપ ચતુર્વિસથથો નામતું બીજું આવશ્યક, ગુણવંત ગુરૂની વંદના રૂપ વંદનકે નામતું ત્રીજું આવશ્યક, લાગેલા અતિચાર રૂપ દોષની નિંદા રૂપ પ્રતિક્રમણ નામતું ચોથું આવશ્યક, લાવ ઘા એટલે આત્માને લાગેલા ભારે દૂષણ મટાડનાર કાઉસગ્ગ નામતું પાંચમું આવશ્યક, અને ગુણને ધારણ કરવા રૂપ પરચખાણુ નામતું છઠું આવશ્યક નિષ્ચે કરી કહેવાય છે. ૧

આ જિનશાસનમાં સામાયિક વડે નિષ્ચેચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરાય છે. તે સાવધયોગનો ત્યાગ કરવાથી અને નિરવધયોગને સેવવાથી થાય છે. ૨

દર્શનાચારની વિશુદ્ધિ ચતુર્વિસથથો (લોગરસ) વડે કરાય છે, તે ચોવીસ જિનના અતિ અદ્ભૂત ગુણના ક્રીર્તનરૂપ સ્તુતિવડે થાય છે. ૩

જ્ઞાનાદિક ગુણો, તે વડે યુક્ત ગુરૂ મહારાજને વિધિપૂર્વક વંદન કરવા રૂપ ત્રીજા વંદન નામક આવશ્યકે જ્ઞાનાદિક ગુણોની શુદ્ધિ કરાય છે. ૪

વક્ત્રી તે જ્ઞાનાદિકની (મૂલ અને ઉત્તરગુણની) આશાતનાની નિંદાદિક વિધિવડે કરવી તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે, તે પ્રતિક્રમણ વડે તે જ્ઞાનાદિક ગુણોની શુદ્ધિ કરાય છે. ૫

ચારિત્રાદિકના જે અતિચારોની પ્રતિક્રમણ વડે શુદ્ધિ ન થઈ હોય તેમની શુદ્ધિ ગુમડાના એસડ સરખા અનુક્રમે આવેલા પાંચમા કાઉસગ્ગ નામના આવશ્યક વડે થાય છે. ૬

ગુણના ધારણ કરવા રૂપ પરચખાણુ નામના છઠું આવશ્યક વડે કરી તપના અતિચારની શુદ્ધિ થાય છે અને વળી વીર્યાચારના અતિચારોની સર્વ આવશ્યક વડે શુદ્ધિ કરાય છે. ૭

૧ હાથી, ૨ વૃષભ, ૩ સિંહ, ૪ અભિષેક, ૫ માળા, ૬ ચંદ્રમા, ૭ સૂર્ય, ૮ ધન, ૯ કળશ, ૧૦ પદ્મ સરોવર, ૧૧ સાગર, (દેવગતિ-માંથી આવેલા તીર્થંકરોની માતા) ૧૨ વિમાન, અને (નરકમાંથી આવેલા તીર્થંકરોની માતા) ૧૨ ભવન દેખે, ૧૩ રત્નનો ઢગલો અને ૧૪ અગ્નિ, એ ચૌદ સ્વપ્નો સર્વ તીર્થંકરોની માતા તેઓ (તીર્થંકરો

ગર્ભમાં આવે ત્યારે દેખે. ૮

દેવેન્દ્રો, ચક્રવર્તિઓ અને મુનીશ્વરોએ વાંદેલા મહાવીર સ્વામીને વાંદીને મોક્ષને પમાડનાર સુંદર ચઉસરણુ નામનું અધ્યયન કહીશ. ૯
ચાર શરણુ કરવા; પાપ કાર્યોની નિંદા કરવી, અને નિપ્રયે સુકૃતની અનુમોહના કરવી આ ત્રણુ અધિકારો મોક્ષનાં કારણુ છે. માટે નિરંતર કરવા યોગ્ય છે. ૧૦

અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ, અને કેવળી ભગવંતે કહેલો સુખ આપનાર ધર્મ, આ ચાર શરણુ ચાર ગતિનો નાશ કરનાર છે અને તે ભાગ્યશાળી પુરૂષ પામે છે. ૧૧

હવે તીર્થંકરની ભક્તિના સમૂહે કરી ઉછળતી રોમરાણુ રૂપ બખ્તરે કરી ભયંકર (શોભાયમાન) તે આત્મા ઘણા હર્ષ અને સ્નેહ સહિત મસ્તકને વિષે એ હાથ જોડી આ પ્રમાણે કહે છે.

રાગ અને દ્રેષ રૂપ શત્રુઓના હણનાર, આઠ કર્માદિક શત્રુના હણનાર, અને વિષય કષાયાદિક વૈરીઓને હણનાર અરિહંત ભગવાન મારા શરણુ હો. ૧૩

રાજ્ય લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરીને દુષ્કર તપ અને ચારિત્રને સેવીને કેવળ જ્ઞાન રૂપી લક્ષ્મીને યોગ્ય અરિહંતો મને શરણુ હો. ૧૪

સ્તુતિ અને વંદનને યોગ્ય, ઈંદ્ર અને ચક્રવર્તીની પૂજને યોગ્ય અને શાશ્વત સુખ પામવાને યોગ્ય અરિહંતો મને શરણુ હો. ૧૫

બીજાના મનના ભાવને જાણનારા, યોગીશ્વરો અને મહેંદ્રોને ધ્યાન કરવા યોગ્ય, વળી ધર્મકથી અરિહંત ભગવાન મને શરણુ હો. ૧૬

સર્વ જીવોની દયા પાળવાને યોગ્ય, સત્ય વચનને યોગ્ય, (વળી) બ્રહ્મચર્ય પાળવાને યોગ્ય અરિહંતો મને શરણુ હો. ૧૭

સમવસરણુમાં બેસીને ચોત્રીસ અતિશયોને સેવવાપૂર્વક ધર્મ કથાને કહેતા અરિહંતો મને શરણુ હો. ૧૮

એક વાણી વડે પ્રાણીઓના અનેક સંદેહોને એક કાળે છેદનારા અને ત્રણુ જગતને ઉપદેશ આપતા અરિહંતો મને શરણુ હો. ૧૯

વચનામૃત વડે જગતને શાંતિ પમાડતા, ગુણોમાં સ્થાપતા, વળી જીવ લોકોનો ઉદ્ધાર કરતાં અરિહંત ભગવાન મને શરણુ હો. ૨૦

અતિ અદ્ભૂત ગુણવાળાં, પોતાના યશરૂપ ચંદ્રવડે સર્વ દિગંતોને શોભાવનાર, શાશ્વત, અનાદિ અનંત અરિહંતોને શરણુપણે મેં અંગીકાર કર્યા છે. ૨૧

ઘડપણ અને મરણનો સર્વથા ત્યાગ કરનાર, દુઃખથી પીડાએલાં સમસ્ત પ્રાણીઓને શરણુભૂત અને ત્રણ જગતના લોકને સુખ આપનાર તે અરિહંતોને (મારો) નમસ્કાર થાઓ. ૨૨

અરિહંતના શરણુથી થએલ કર્મરૂપ મેલની શુદ્ધિ વડે પ્રગટયું છે, અતિ શુદ્ધ સ્વરૂપવંત સિદ્ધ પરમાત્માને વિષે બહુ માન છે જેને એવો આત્મા નમેલા મસ્તકને વિષે વિઠસ્વર ઠમળના ઢોડા સમાન અંબલિ બોડીને ડર્ષ સહિત (સિદ્ધનું શરણુ) કહે છે. ૨૩

આઠ કર્મના ક્ષયથી સિદ્ધ થએલા, સ્વાભાવિક જ્ઞાન દર્શનની સમૃદ્ધિવાળા, વળી સર્વ અર્થની લખ્ધિઓ સિદ્ધ થઈ છે જેમને એવા તેસિદ્ધો મને શરણુ હો. ૨૪

ત્રણ ભુવનના મસ્તકે (સિદ્ધશિલાને વિષે) રહેલા, અને પરમપદ એટલે મોક્ષને પામેલા, અચિંત્ય બળવાલા, મંગળકારી સિદ્ધ પદમાં રહેલા, અને અનંત સુખે કરી પ્રશસ્ત સિદ્ધો મને શરણુ હો. ૨૫

રાગ દ્વેષ રૂપ શત્રુને મૂલમાંથી ઉગેડી નાખનાર, અમૂઢ લક્ષ્યવાળા (સદા ઉપયોગવંત) સયોગી કેવળીઓને પ્રત્યક્ષ જણાતા, સ્વભાવિક સુખનો અનુભવ કરનાર ઉત્કૃષ્ટ મોક્ષવાળા સિદ્ધો (મને) શરણુ હો. ૨૬

રાગાદિક શત્રુઓનો તિરસ્કાર કરનાર, સમગ્ર ધ્યાનરૂપ અગ્નિ વડે ભવ બીજ (કર્મો) ને બાળી નાખનાર, યોગીશ્વરોને આશ્રય કરવા યોગ્ય અને સર્વ પ્રાણીઓને સ્મરણુ કરવા યોગ્ય સિદ્ધો મને શરણુ હો. ૨૭

પરમ આનંદને પામેલા, ગુણોના સાર ભૂત, ભવરૂપ કંદનો સર્વથા નાશ કરનાર, કેવળજ્ઞાનના પ્રકાશ વડે સૂર્ય અને ચંદ્રને ઝાંખા કરનાર, વળી રાગદ્વેષાદિ દ્વંદ્વોનો નાશ કરનાર સિદ્ધો મને શરણુ હો. ૨૮

પરમ બ્રહ્મ (ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન) ને પામેલા, મોક્ષરૂપ દુર્લભ લાભ મેળવનાર, અનેક પ્રકારના સમારંભથી મૂકાએલા, ત્રણ ભુવન રૂપી ઘરને ધારણુ કરવામાં સ્તંભ સમાન, આરંભરહિત સિદ્ધો મને શરણુ હો. ૨૯

સિદ્ધના શરણુવડે નય (જ્ઞાન) અને બ્રહ્મના કારણભૂત સાધુના

ગુણોમાં પ્રગટેલા અનુરાગવાળો ભવ્ય પ્રાણી પોતાના અતિ પ્રશસ્ત મસ્તકને પૃથ્વી ઉપર મૂકીને આ રીતે ઠહે છે. ૩૦

જીવલોક (છ જીવનિકાય) ના અંધુ, કુગતિ રૂપી સમુદ્રના પાર પામનાર, મહા ભાગ્યવાળા અને જ્ઞાનાદિક વડે મોક્ષ સુખના સાધનાર સાધુઓ મને શરણુ હો. ૩૧

કેવલીઓ, પરમાવધિજ્ઞાનવાળા, વિયુક્તમતિ મનઃપર્થવજ્ઞાની શ્રુતધરો તેમજ જિનમતને વિશે રહેલા આચાર્યો, અને ઉપાધ્યયો તે સર્વે સાધુઓ મને શરણુ હો. ૩૨

ચૌદ પૂર્વી, દસ પૂર્વી અને નવ પૂર્વી, અને વળી જે બાર અંગ ધરનાર અને અગિયાર અંગ ધરનાર, જિનકલ્પી, યથાલંઘી તથા પરિહાર વિશુદ્ધિ આશિત્રવાલા સાધુઓ. ૩૩

ક્ષીરાશ્રવ લબ્ધિવાળા, મધ્વાશ્રવ લબ્ધિવાળા, સંલિન્નશ્રાત લબ્ધિવાળા, કોટ્ખાદિવાળા, ચારણુ મુનિયો, વૈક્રિય લબ્ધિવાળા અને પદાનુસારી લબ્ધિવાળા સાધુઓ મને શરણુ હો. ૩૪

વૈર વિરોધ ત્યજનાર, હંમેશાં અદ્રોહ વૃત્તિવાળા, અતિશય શાંત મુખની શોભાવાળા, ગુણના સમૂહનું બહુમાન કરનારા અને મોહને હણનારા સાધુઓ મને શરણુ હો. ૩૫

સ્નેહરૂપ અંધન તોડનાર, નિર્વિકારી સ્થાનમાં રહેનાર, વિકારરહિત મુખની ઈચ્છાવાળા, સત્પુરૂષોના મનને આનંદ આપનાર અને આત્મામાં રમનાર મુનિઓ મને શરણુ હો. ૩૬

વિષયો અને કષાયોને દૂર કરનાર, ઘર અને સ્ત્રીના સંગના સુખના સ્વાદનો ત્યાગ કરનાર, હર્ષ તથા શોક રહિત અને પ્રમાદ રહિત સાધુઓ મને શરણુ હો. ૩૭

હિંસાદિક દોષે રહિત, કંઈ પણ ભાવવાળા સ્વયંભુરમણુ સમુદ્ર સમાન વિશાળ બુદ્ધિવાલા, જરા અને મરણુ રહિત મોક્ષ માર્ગમાં જનારા, અને અતિશય પુન્યશાળી સાધુ મને શરણુ હો. ૩૮

કામની વિડંબનાથી મૂકાયેલા, પાપમળથી રહિત, ચોરીનો ત્યાગ કરનાર, પાપરૂપ રજના કારણુ રૂપ, મૈથુન રહિત અને સાધુના ગુણરૂપ રતનની કાંતિવાળા મુનિઓ મને શરણુ હો. ૩૯

જે માટે સાધુપણમાં સારી રીતે રહેલા આચાર્યાદિક છે તે માટે તેઓ પણ સાધુ કહેવાય. સાધુ કહેવાવડે તેમને અહણ કર્યા; તે માટે તે સાધુઓ મને શરણ હો. ૪૦

સાધુનું શરણ સ્વીકારીને વળી અતિ હર્ષથી થયેલા રોમાંચના વિસ્તાર વડે કરી શોભાયમાન શરીરવાળો (તે જીવ) આ જિનકથિત ધર્મના શરણને અંગીકાર કરવા માટે આ રીતે બોલે છે. ૪૧

અતિ ઉત્કૃષ્ટ પુન્યવડે પામેલો, વળી કેટલાક પાત્ર (લાગ્યવાળા) પુરુષોએ પણ નહિ પામેલો કેવળી ભગવાને પ્રરૂપેલો તે ધર્મ હું શરણરૂપે અંગીકાર કરું છું. ૪૨

જે ધર્મ પામીને અને પામ્યા વિના પણ જેણે માણસ અને દેવતાના સુખોને મેળવ્યાં, પરંતુ મોક્ષસુખ તો ધર્મ પામેલાએ જ મેળવ્યું તે ધર્મ મારે શરણ હો. ૪૩

મલીન કમોનો નાશ કરનાર, જન્મને પવિત્ર કરનાર, અધર્મને દૂર કરનાર ઇત્યાદિક પરિણામે સુંદર જિન ધર્મ મને શરણ હો. ૪૪

ત્રણ કાળમાં પણ નાશ નહિ પામેલું; જન્મ, જરા, મરણ અને સેંકડો વ્યાધિઓને શમાવનાર, અમૃતની પેઠે ઘણાને ઇષ્ટ જિન મતને હું શરણરૂપે અંગીકાર કરું છું. ૪૫

કામના ઉન્માદને સારી રીતે શમાવનાર, દેખેલા અને નહિ દેખેલા પદાર્થોનો જેમાંવિરોધ કર્યો નથી તેવા; અને મોક્ષના સુખરૂપ ફળને આપવામાં અમોઘ એટલે સફળ ધર્મને હું શરણરૂપે અંગીકાર કરું છું. ૪૬

નરકગતિમાં ગમનને રોકનાર, ગુણના સમૂહવાળા અન્ય વાદી વડે અક્ષોભ્ય અને કામ સુલટને હણનાર ધર્મને શરણરૂપે અંગીકાર કરું છું. ૪૭

દેહીપ્યમાન, ઉત્તમ વર્ણોની સુંદર રચના (રતન) રૂપી અલંકાર વડે મોટાઈના કારણ ભૂત મહા મૂલ્યવાળા, નિધાનની પેઠે અજ્ઞાનરૂપ દરિદ્રને હણનાર, જિનેશ્વરોએ ઉપદેશેલા ધર્મને હું વંદુ છું. ૪૮

ચાર શરણ અંગીકાર કરવાથી એકઠાં થએલ સુકૃતથી વિકસ્વર થએલી રોમરાજી યુક્ત શરીરવાળો, કરેલાં પાપની નિંદાથી અશુભ કર્મના ક્ષયને ઈચ્છતો તે જીવ (આ પ્રમાણે) કહે છે. ૪૯

□ પૂર્વકૃત દુષ્કૃતની નિંદા

જિનશાસનમાં નિષેધેલ આ ભવમાં અને અન્ય ભવમાં કરેલ મિથ્યાત્વના પ્રવર્તનરૂપ જે અધિકરણ, (પાપ પ્રવૃત્તિ) તે દુષ્ટ પાપને હું ગર્હુ છું એટલે ગુરૂની સાક્ષીએ નિંદુ છું. ૫૦

મિથ્યાત્વરૂપ અંધારાએ અંધ થયેલા મારા વડે અજ્ઞાનથી અરિહંતાદિક વિશે જે અવલુંવાદ, વિશેષે કયો હોય તે પાપને હમણાં હું ગર્હુ છું—નિંદુ છું. ૫૧

શ્રુત ધર્મ, સંઘ, અને સાધુઓમાં શત્રુપણાએ જે પાપ મેં આચર્યું હોય તે, અને બીજા પાપસ્થાનકોમાં જે પાપ લાગ્યું હોય તે પાપ હમણાં હું ગર્હુ છું. ૫૨

બીજા પણ મૈત્રી કૃષ્ણાદિકના વિષયરૂપ જીવોમાં પરિતાપનાદિક દુઃખ ઉપભવ્યું હોય તે પાપને હું હમણાં નિંદુ છું. ૫૩

મન, વચન, અને કાયા વડે કરવા, કરાવવા, અને અનુભોદવા થકી આચરેલું જે ધર્મથી વિરુદ્ધ અને અશુદ્ધ એવું સર્વ પાપ તેને હું નિંદુ છું. ૫૪

હવે દુષ્કૃતની નિંદાથી આકરાં પાપ કર્મોનો નાશ કરનાર અને સુકૃતના રાગથી વિક્લસ્વર થએલી પવિત્ર રોમરાજીવાળો તે જીવ પ્રગટ પહે (નીચે પ્રમાણે) કહે છે. ૫૫

□ સુકૃતની અનુભોદના

અરિહંતોને વિષે અરિહંતપણું, વળી સિદ્ધોને વિષે જે સિદ્ધપણું, આચાર્યમાં જે આચાર, અને ઉપાધ્યાયમાં ઉપાધ્યાયપણું. ૫૬

સાધુઓનું જે ઉત્તમ ચરિત્ર, અને શ્રાવકલોકોનું દેશવિરતિપણું, અને સમક્ષિતદષ્ટિનું સમક્ષિત એ સર્વને હું અનુભોદું છું. ૫૭

અથવા વીતરાગના વચનને અનુસારે જે સર્વ સુકૃત ત્રણે કાળમાં ક્યું હોય તે ત્રણે પ્રકારે (મન, વચન, અને કાયાએ કરી) અમે અનુભોદીએ છીએ. ૫૮

નિરંતર શુભ પરિણામવાળો જીવ ચાર શરણની પ્રાપ્તિ વગેરેને આચરતો પુન્ય પ્રકૃતિઓને બાંધે છે એને (અશુભ) બાંધેલીને શુભ અનુબંધવાળી કરે છે. ૫૯

વળી તે શુભ પરિણામવાળો જીવ જે (શુભ) પ્રકૃતિઓ મંદ રસવાળી બાંધી હોય તેનેજ તીવ્ર રસવાળી કરે છે, અને અશુભ (મંદ રસવાળી) પ્રકૃતિઓને અનુબંધ રહિત કરે છે, અને તીવ્ર રસવાળીને મંદ રસવાળી કરે છે. ૬૦

તે માટે પંડિતોએ હંમેશાં સંકલેશમાં (રોગાદિ કારણમાં) એ આરાધન નિત્ય કરવું, અસંકલેશપણામાં પણ ત્રણે કાળ સારી રીતે કરેવું તે આરાધન સુકૃતના ઉપાર્જનરૂપ ફળનું નિમિત્ત છે. ૬૧

જેણે (દાન, શિયળ, તપ, અને લાવરૂપ) ચાર અંગવાળો જિનધર્મ ન કર્યો જેણે (અરિહંતાદિ) ચાર પ્રકારનું શરણુ પણ ન ન કર્યું, તેમજ જેણે ચાર ગતિરૂપ સંસારનો છેદ ન કર્યો, તે ખરેખર મનુષ્ય જન્મ હારી ગયો. ૬૨

હે જીવ ! આ રીતે પ્રમાદરૂપી મોટા શત્રુને જીતનાર, કલ્યાણરૂપ અને મોક્ષના સુખોના અવધ્ય કારણભૂત આ અધ્યયનનું ત્રણ સંધ્યાએ ધ્યાન કર. ૬૩

o x o x o x o x o x o

(૬) મહાપચ્ચક્રવાળ પચ્ચક્ષા

હવે હું ઉત્કૃષ્ટ ગતિવાલા તીર્થંકરોને, સર્વ જિનોને, સિદ્ધોને અને સંયતો (સાધુઓ) ને નમસ્કાર કરું છું. ૧

સર્વ દુઃખ રહિત એવા સિદ્ધોને અને અરિહંતોને નમસ્કાર થાઓ, જિનેશ્વર ભગવાને ભાષેલું સર્વ સદ્દુનું છું, અને પાપના યોગને પરચખ્ખું છું. ૨

જે કંઈ પણ માહું આચરણ મારાથી થયું હોય તે હું સાચા માવથી નિંદુ છું, અને મન, વચન ને કાયા એ ત્રણ પ્રકારે સર્વ નિરાગાર (આગાર રહિત) સામાયિક હું કરું છું. ૩

બાહ્ય ઉપધિ (વસ્ત્રાદિક), અભ્યંતર ઉપધિ (કોષાદિક) શરીર વિગેરે ભોજન સહિત સર્વને (મન, વચન, કાયાએ) ત્રણ પ્રકારે વોસિરાવું છું. ૪

રાગનો બંધ, દ્વેષ, હર્ષ, દીનપણું, આકુળપણું, ભય, શોક, રતિ અને મદને હું વોસિરાવું છું. ૫

રોષ વડે, કદાચ્છ વડે, અકૃતદ્વતા વડે તેમજ અસત્ ધ્યાનવડે જે કાંઈ હું અવિનયપણે બોલ્યો હોઉં તે ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખમાવું છું. ૬

સર્વે જીવોને ખમાવું છું. સર્વે જીવો મને ખમો, આશ્રવોને વોસિરાવીને સમાધિ (શુભ) ધ્યાનને હું આદરું છું. ૭

જે નિંદવા યોગ્ય હોય તેને હું નિંદુ છું, અને જે ગુરૂ, સાક્ષીએ નિંદવા યોગ્ય હોય તેને ગર્હુ છું. અને જિનોએ જે જે નિષેધ્યું છે તે સર્વને હું આલોચું છું. ૮

ઉપધી, શરીર અને અતુર્વિધ આહાર, અને સર્વ દ્રવ્યોને વિષે મમતા તે સર્વને જાણીને હું ત્યાગ કરું છું. ૯

નિર્મમપણાને વિષે ઉદ્ધમવંત થએલો હું મમતાને! સમસ્ત પ્રકારે ત્યાગ કરું છું. એક મારે આત્માનું જ આલંબન છે; બીજું સર્વ વોસિરાવું છું. ૧૦

મારું જે જ્ઞાન તે મારો આત્મા છે, આત્મા તેજ મારું દર્શન અને ચારિત્ર છે, આત્મા તેજ પરચકબાણ છે. આત્મા તેજ મારું સંજમ અને આત્માજ મારો યોગ છે. ૧૧

મૂલગુણ અને ઉત્તરગુણ જે મેં પ્રમાદથી ન આરાધ્યા હોય તે સર્વને હું નિંદુછું અને આગામી કાલને વિષે થનારાથી હું પાછો વળું છું. ૧૨

હું એકલો છું, મારું કોઈ નથી, અને હું પણ કોઈનો નથી એમ અદીન ચિત્તવાળો આત્માને શિક્ષા આપે. ૧૩

જીવ એકલો ઉપજે છે, અને એકલો નાશ પામે છે. એકલાને મરણ હોય છે અને એકલો જ જીવ કર્મરજ રહિત થઈ મોક્ષ પામે છે. ૧૪

એકલો કર્મ કરે છે, તેનું ફલ પણ એકલોજ અનુભવે છે, એકલો જન્મે છે ને મરે છે ને પરલોકમાં એકલોજ ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૫

જ્ઞાન, દર્શન, લક્ષણવંત એકલો મારો આત્મા શાશ્વતો છે; બાકીના મારા બાહ્ય ભાવ સર્વે સંયોગરૂપ છે. ૧૬

સંયોગ છે મૂલ જેનું એવી દુઃખની પરંપરા જીવ પામ્યો તે માટે સર્વ સંયોગ સંબંધને ત્રિવિધે વોસિરાવું છું. ૧૭

અસંયમ, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, અને જીવ તથા અજીવને વિશે મમત્વ, હિતેને હું નિંદુ છું અને ગુરૂની સામે ગર્હુ છું. ૧૮

મિથ્યાત્વને સારી રીતે જાણું છું. તેથી સર્વ અસત્ય વચનને અને સર્વ થકી મમતાને છાંડું છું અને સર્વને ખમાવું છું. ૧૯

જે જે ઠેકાણે મારા અપરાધો થયેલા જિનેશ્વર ભગવાન જાણે છે સર્વ પ્રકારે ઉપસ્થિત થયેલો હું તે અપરાધને તેમજ આલોચું છું. ૨૦

ઉત્પન્ન થતી એટલે વર્તમાન કાલની, અનુત્પન્ન થયેલી એટલે ભવિષ્યકાલની માયા ખીજવાર ન કરું એ રીતે આલોચન નિંદન અને ગર્હા વડે ત્યાગ કરું છું. ૨૧

જેમ જોલતું ખાલક કાર્ય અને અકાર્ય બધુંએ સરલપણે કહી દે તેમ માયા અને મદવડે રહિત પુરૂષ સર્વ પાપ આલોચે. ૨૨

જેમ ઘીવડે સિંચેલો અગ્નિ દ્વીપે સૈમ સરળ થયેલા માણસને આલોચણ શુદ્ધ થાય અને શુદ્ધ થયેલાને વિશે ધર્મ સ્થિર રહે તેમજ પરમ નિર્વાણ એટલે મોક્ષને તે પામે. ૨૩

શક્ય સહિત માણસ સિદ્ધિ પામે નહિ, એમ પાપ મેલ ખરી ગયેલા (વીતશાગ) ના શાસનમાં કહેલું છે; માટે સર્વ શક્યને ઉદ્ધરીને કલેશ રહિત એવો જીવ સિદ્ધિ પામે છે. ૨૪

ઘણું પણ ભાવ શક્ય ગુરૂની પાસે આલોવીને નિઃશક્ય થઈ સંથારો (અણશણ) આઢરે તો તેઓ આરાધક થાય છે. ૨૫

જેઓ થોડું પણ ભાવ શક્ય ગુરૂની પાસે ન આલોવે તે અત્યંત જ્ઞાનવંત છતાં પણ આરાધક ન થાય. ૨૬

ખરાબ રીતે વાપરેલું શસ્ત્ર, વિષ, દુષ્પ્રયુક્ત વૈતાલ દુષ્પ્રયુક્ત યંત્ર, અને પ્રમાદથી કોપેલો સાપ તેવું કામ ન કરે. (જેવું ભાવ શક્ય કરે.) ૨૭

જે કારણથી અંત કાલે અણઉદ્ધરેલું ભાવ શક્ય દુર્લભ ઓધિ-પણું અને અનંત સંસારીપણું કરે છે. ૨૮

તે કારણથી ગારવ રહિત જીવો પુનર્ભવ રૂપી લતાઓના મૂળ સંરખા મિથ્યાદર્શન શક્ય, માયા શક્ય અને નિયાણુ શક્યને ઉદ્ધરે છે. ૨૯

જેમ ભારનો વહન કરનારો માણસ ભાર ઉતારીને હળવો થાય તેમ પાપનો કરનારો માણસ (પાપને) આલોવીને અને ગુરૂની પાસે નિંદીને ઘણોજ હળવો થાય છે. ૩૦

માર્ગને જાણનારા ગુરુ તેનું જે પ્રાયશ્ચિત કહે છે તે અનવસ્થાના પ્રસંગની ખીકવાળા માણસે તેમજ અનુસરવું. ૩૧

તે માટે જે કંઈ અકાર્ય કર્યું હોય તે સર્વ છુપાવ્યા સિવાય દસ દોષ રહિત જેમ થયું હોય તેમજ કહેવું જોઈએ. ૩૨

સર્વ પ્રાણીઓના આરંભ, સર્વ અસત્ય વચન, સર્વ અદત્તાદાન, સર્વ મૈથુન અને સર્વ પરિચ્છેદનો હું ત્યાગ કરું છું. ૩૩

સર્વ અશન અને પાનાદિક ચતુર્વિધઆહાર અને જે (બાહ્ય પાત્રાદિ) ઉપધિ અને કષાયાદિ અભ્યંતર ઉપધિ તે સર્વને ત્રિવિધે વોસિરાવું છું. ૩૪

વનમાં, દુકાલમાં અથવા મોટો રોગ ઉત્પન્ન થયે છે તે વ્રત પાળ્યું અને ન ભાગ્યું તે શુદ્ધ પાળ્યું સમજવું. ૩૫

રાગે કરીને, દ્વેષે કરીને અથવા પરિણામે કરીને જે પરચખખાણુ દુષિત ન કર્યું તે ખરેખર ભાવ વિશુદ્ધ પરચખખાણુ જાણવું. ૩૬

આ અનંત સંસારને વિષે નવી નવી માતાઓનાં દૂધ જીવે પીધાં તે સમુદ્રના પાણીથી પણ વધારે થાય છે. ૩૭

તે તે જાતિઓમાં વારંવાર મેં ઘણું રૂઢન કર્યું તે નેત્રના આંસુનું પાણી પણ સમુદ્રના પાણીથી વધારે જાણવું. ૩૮

એવો કેડ પણ વાળના અગ્ર ભાગ જેટલો પ્રદેશ નથી કે જ્યાં સંસારમાં ભમતો જીવ જન્મ્યો નથી અને મર્યો નથી. ૩૯

લોકને વિષે ખરેખર ચોરાશી લાખ જીવાયોનિયો છે. તેમાંની એકેક યોનિમાં જીવ અનંતી વાર ઉત્પન્ન થયો છે. ૪૦

ઉદ્ધવલોકને વિષે, અધોલોકને વિષે અને તિર્થંગલોકને વિષે હું ઘણું બાલ મરણુ પામ્યો છું, તો તે મરણુને સંભારતો પંડિતમરણુ હું મરીશ. ૪૧

મારી માતા, મારા પિતા, મારા ભાઈ, મારી ઝેન, મારો પુત્ર, મારી પુત્રી, એ બધાંને સંભારતો હું પંડિત મરણુ મરીશ. ૪૨

સંસારમાં રહેલાં ને ઘણી યોનિમાં નિવાસ કરતા માતા, પિતા અને બંધુઓ વડે આખો લોક ભરેલો છે, તે તારૂં ત્રાણ તથા શરણુ નથી. ૪૩

જીવ એકલો કર્મ કરે છે, અને તે એકલો જ માઠાં કરેલાં પાપના ફળને ભોગવે છે, અને એકલો જ જરા મરણુવાળા ચતુર્ગતિરૂપ ગહન વનમાં ભમે છે. ૪૪

નરકમાં જન્મ અને મરણ ઉદ્દેગ કરનારાં છે, નરકમાં અનેક વેદનાઓ છે એ સંભારતો હું પંડિત મરણ મરીશ. ૪૫

તિર્થંચની ગતિમાં ઉદ્દેગના કરનારા જન્મ અને મરણ છે, અથવા અનેક વેદનાઓ છે એ સંભારતો હું પંડિત મરણ મરીશ. ૪૬

મનુષ્યની ગતિમાં જન્મ અને મરણ છે અથવા વેદનાઓ છે. એ સંભારતો હું પંડિત મરણ મરીશ. ૪૭

દેવલોકમાં જન્મ, મરણ ઉદ્દેગ કરનાર છે અને દેવલોકથી વ્યવન થાય છે એ સંભારતો હું પંડિત મરણ મરીશ. ૪૮

એક પંડિત મરણ બહુ સેંકડો જન્મોને (મરણોને) છેદે છે. તે મરણ મરવું જોઈએ કે જે મરણ વડે મરેલો શુભ મરણવાલો થાય. ૪૯

જે જિનેશ્વર ભગવાનોએ કહેલું શુભ મરણ—એટલેકે—પંડિત મરણ તેને શુદ્ધ અને શદ્ધ રહિત એવો હું પાઠોપગમ અણુશણુ લઈ ક્યારે પામીશ. [ક્યારે તેજું શુભ મરણ પામીશ ?] ૫૦

સર્વ ભવ સંસારને વિષે પરિણામના પ્રસંગ વડે ચાર પ્રકારના પુદ્ગલો મેં બાંધ્યા અને આઠ પ્રકારના કર્મોનો સમુદાય મેં બાંધ્યો. ૫૧

સંસારચક્રને વિષે તે સર્વે પુદ્ગલો મેં ઘણી વાર આહારપણે લઈ પરીણમાવ્યા તો પણ તૃપ્તિ થઈ નહિ. ૫૨

આહારના નિમિત્તો હું સર્વ નરક લોકને વિષે ઘણી વાર ઉપન્યો છું તેમજ સર્વ મ્લેચ્છ જાતિઓમાં ઉપન્યો છું. ૫૩

આહારના નિમિત્તો મત્સ્ય ભયંકર નરકને વિષે જાણ્ય છે. તેથી સચિત્ત આહાર મનવડે પણ પ્રાર્થવાને યુક્ત નથી. ૫૪

તૃણ અને કાષ્ટવડે જેમ અગ્નિ, અથવા હજારો નદીઓ વડે જેમ લવણ સમુદ્ર તૃપ્ત થતો નથી તેમ આ જીવ કામ ભોગો વડે તૃપ્ત થતો નથી. ૫૫

તૃણ અને કાષ્ટ વડે જેમ અગ્નિ, અથવા હજારો નદીઓ વડે જેમ લવણસમુદ્ર તૃપ્ત થતો નથી, તેમ આ જીવ દ્રવ્ય વડે તૃપ્ત થતો નથી. ૫૬

તૃણ અને કાષ્ટ વડે જેમ અગ્નિ, અથવા હજારો નદીઓ વડે જેમ લવણ સમુદ્ર તૃપ્ત થતો નથી, તેમ આ જીવ ગંધમાદ્યોના ભોગવડે તૃપ્ત થતો નથી. ૫૭

તૃણ અને કાષ્ટવડે જેમ અગ્નિ, અથવા હંબરો નદીઓ વડે જેમ લવણસમુદ્ર તૃપ્ત થતો નથી, તેમ જીવ ભોજનવિધિવડે તૃપ્ત થતો નથી. ૫૮

વડવાનલ જેવા અને દુઃખે પાર પામીએ એવા અપરિમિત ગંધ-માદ્યવડે આ જીવ તૃપ્ત થઈ શકતો નથી. ૫૯

અવિદગ્ધ (મૂખ) એવો આ જીવ અતીત કાલને વિષે અને અનાગત કાલને વિષે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ એ પાંચ વિષયે કરી તૃપ્ત ન થયો ને થશે નહિ. ૬૦

દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમાં ઉત્પન્ન થએલાં કલ્પવૃક્ષોથી મળેલા સુખથી તેમજ મનુષ્ય વિદ્યાધર અને દેવોને વિષે ઉત્પન્ન થએલા સુખવડે આ જીવ તૃપ્ત થયો નહિ. ૬૧

ખાવાવડે તેમજ પીવાવડે આ આત્મા બચાવાતો નથી; જો દુર્ગતિમાં ન જાય તો નિશ્ચયે બચાવાએલો કહેવાય. ૬૨

દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્તિપણુના રાજ્યો તથા ઉત્તમ ભોગો અનંતીવાર પામ્યા પણ તેઓ વડે હું તૃપ્તિ પામ્યો નહિ. ૬૩

હ્રદય, દહી, અને શેરડીના રસ સમાન સ્વાદિષ્ટ મોટા સમુદ્રોને વિષે ઘણીવાર હું ઉત્પન્ન થયો તોપણ શીતજળજળવડે મારી તૃષ્ણા ન છીપી. ૬૪

મન, વચન ને કાય એ ત્રણ પ્રકારે કામભોગના વિષયસુખોના અતુલ સુખને મેં બહુવાર અનુભવ્યાં તો પણ સુખની તૃષ્ણા શમી નહિ. ૬૫

જે કોઈ પ્રાર્થના મેં રાગ દ્વેષને વશ થઈ પ્રતિબંધે કરી ઘણા પ્રકારે કરી હોય તે હું નિંહું છું અને ગુરૂની સાક્ષીએ ગહું છું. ૬૬

મોહબલને હણીને, આઠ કર્મની સાંકળને છેદીને અને જન્મ મરણરૂપી આરહટ્ટને લાગીને તું સંસારથી મૂકાઈશ. ૬૭

પાંચ મહાવ્રતને ત્રિવિધે ત્રિવિધે આરોપીને મન વચન અને કાય ગુપ્તિવાળો સાવધાન થઈ મરણને આદરે. ૬૮

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, પ્રેમ તેમજ દ્વેષને ત્યજીને અપ્રમત્ત એવો હું પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું છું. ૬૯

કલહ, અભ્યાખ્યાન, ચાડી, વળી પરની નિંદાને ત્યાગ કરતો અને ત્રણ ગુપ્તિવાળો હું પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું છું. ૭૦

પાંચ ઈદ્રિયોને સંવરીને અને કામના પાંચ (શબ્દાદિ) ગુણોને

૩'ધીને દેવ ગુરૂની અતિઆશાતનાથી બીતો હું મહાવ્રતનું રક્ષણ કરું. ૭૧

કૃષ્ણ લેશ્યા, નીલ લેશ્યા, કાપોત લેશ્યા, અને આર્તાધ્યાન અને રૌદ્ર ધ્યાનને વર્જીતો થકો ગુપ્તિવાળો હું પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું. ૭૨

તેજલેશ્યા, પદ્મલેશ્યા અને શુકલલેશ્યા તથા ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાનને આદરતો અને તે સહિત પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું.—૭૩

મનવડે મનને સત્યપણે, વચન સત્યપણે ને કર્તવ્ય સત્યપણે એ ત્રણ પ્રકારે સત્યપણે પર્વતતો તથા જાણતો પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું છું. ૭૪

સાત ભયથી રહિત ચાર ક્ષયાને રોકીને, આઠ મદના સ્થાનક રહિત થએલો હું પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું છું. ૭૫

ત્રણ ગુપ્તિ, પાંચ સમિતી, પરચીશ ભાવનાઓ, જ્ઞાન અને દર્શનને આદરતો અને તે સહિત હું પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું છું. ૭૬

એ પ્રમાણે ત્રણ દંડથી વિરક્ત, ત્રિકરણ શુદ્ધ, ત્રણ શલ્યથીરહિત અને ત્રિવિધે અપ્રમત્ત એવો હું પંચમહાવ્રતનું રક્ષણ કરું છું. ૭૭

સર્વ સંગને સમ્યક્ પ્રકારે જાણું છું. માયા શલ્ય, નિયાણુ શલ્ય, અને મિથ્યાત્વ શલ્ય રૂપ ત્રણ શલ્યોને ત્રિવિધે ટાળીને ત્રણ ગુપ્તિઓ અને પાંચ સમિતીઓ મને રક્ષણ અને શરણુ હો. ૭૮

જેમ સમુદ્રનું ચક્રવાલ ક્ષોભે ત્યારે સમુદ્રને વિષે રત્નથી ભરેલા વહાણને કૃત કરણુ અને ખુદ્ધિવાળા વહાણવટીઓ રક્ષણ કરે છે. ૭૯

તેમ ગુણ રૂપી રત્નવડે ભરેલું પરિષદ રૂપી કલ્લોલો વડે ક્ષોભાયમાન થવા શરૂ થએલું તપરૂપી વહાણ ઉપદેશ રૂપ આલંબનવાલા ધીર પુરૂષો આરાધે છે. ૮૦

જો આ પ્રમાણે આત્માને વિષે વ્રતનો ભાર મૂકનાર, શરીરને વિષે નિરપેક્ષ અને પર્વતની ગુફામાં રહેલા એવા તે સત્પુરૂષો પોતાના અર્થને સાધે છે. ૮૧

જો પર્વતની ગુફા, પર્વતની કરાડ, અને વિષમ સ્થાનકોમાં રહેલા, ધીરજવડે અત્યંત તૈયાર રહેલા તે સુપુરૂષો પોતાનો અર્થ સાધે છે. ૮૨

તો કેમ સાધુઓને સહાય આપનાર એવા અન્યોઅન્ય સંગ્રહના બલવડે એટલે વૈયાવચ્ચ કરવાવડે પરલોકના અર્થે પોતાનો અર્થ ન સાધી શકે? (સાધી શકે.) ૮૩

અલ્પ, મધુર, અને કાનને ગમતું; આ વીતરાગનું વચન સાંભળતા જીવે સાધુઓની મધ્યે પોતાનો અર્થ સાધવા ખરેખર સમર્થ થઈ શકાય. ૮૪

ધીરપુરૂષોએ પ્રરૂપેલો, સત્પુરૂષોએ સેવેલો અને ખૂબ મુશ્કેલ પોતાના અર્થને જે શિક્ષાતલને વિષે રહેલા પુરૂષો સાથે છે તેઓ ધન્ય છે. ૮૫

પૂર્વે જેણે પોતાના આત્માને બાધામાં ન રાખ્યો હોય તેને ઈંદ્રિયો પીડા આપે છે. અને પરિસહ સહન નહિ કરવાથી મરણને વખતે સુખ છાંડતાં બીએ છે. ૮૬

પૂર્વે જેણે સંજમ જોગ પાળ્યો ન હોય, અને મરણકાળને વિષે સમાધિ ઈચ્છતો હોય તે વિષય સુખમાં લીન આત્મા પરિસહ સહન કરવાને સમર્થ થતો નથી. ૮૭

પૂર્વે જેણે સંજમ જોગ પાળ્યો હોય, મરણના કાલે સમાધિને ઈચ્છતો હોય, અને વિષય સુખશ્રદ્ધી આત્માને નીવાર્યો હોય તે પુરૂષ પરિસહને સહન કરવાને સમર્થ થઈ શકે. ૮૮

પૂર્વે સંજમ જોગ આરાધ્યો હોય, તે નિયાણા રહિત બુદ્ધિપૂર્વક વિચારીને, કષાયને ટાળીને, સંજ્ઞ થઈને મરણને અંગીકાર કરે. ૮૯

જે જીવોએ સમ્યક્ પ્રકારે તપ કર્યો હોય તે જીવો પોતાનાં આકરાં પાપ કર્મોને બાળવાને સમર્થ થઈ શકે છે. ૯૦

એક પંડિત મરણને આદરીને તે અસંબ્રાંત સુપુરૂષ જલદીથી અનંત મરણોનો અંત કરશે. ૯૧

તે કેવું પંડિત મરણુ! અને તેનાં કેવાં આલંબન કહ્યાં છે? એ બધાં જાણીને આચાર્યો બીજા કોની પ્રશંસા કરે. ૯૨

પાદોપગમ અણુશણુ, ધ્યાન અને ભાવનાઓ તે આલંબન છે, એટલાં વાનાં જાણીને (આચાર્યો) પંડિત મરણુને પ્રશંસે છે. ૯૩.

ઈંદ્રિયની સુખ શાતામાં આકુલ, વિષમ પરિસહને સહેવાને પરવશ થઈગએલો અને સંજમ જેણે નથી પાળ્યું એવો ક્ષિણ (કાયર) માણસ આરાધનાના વખતે મુંઝાય છે. ૯૪

લજ્જવડે, ગારવવડે અને બહુ શ્રુતના મદવડે જેઓ પોતાનું પાપ શુરૂઓને કહેતા નથી તેઓ આરાધક થતા નથી. ૯૫

દુષ્કર ક્રિયા કરનાર સુએ, માર્ગને જાણે, શ્રીર્ત્તિને પામે અને પોતાનાં પાપ છુપાવ્યા વિના તેની નિંદા કરે માટે આરાધના શ્રેય-કલ્યાણકારી-લક્ષી કહી છે. ૯૬

તરણાંનો સંથારો અથવા પ્રાશુક ભૂમિ તે (વિશુદ્ધિનું) કારણ નથી, પણ જે મનુષ્યનો આત્મા વિશુદ્ધ હોય તેજ ખરો સંથારો કહેવાય. ૯૭

જિન વચનને અનુસરતી શુભધ્યાન અને શુભયોગમાં લીન એવી મારી મતિ થાઓ; જેમ તે દેશ કાલને વિષે પંડિત થકો આત્મા દેહ ત્યાગ કરે. ૯૮

જિનવર વચનથી રહિત અને ક્રિયાને વિષે આજસુ કોઈ મુનિ જ્યારે પ્રમાદી થાય ત્યારે ઈંદ્રિયો રૂપી ચોરો (તેના) તપ સંયમનો નાશ કરે છે. ૯૯

જિન વચનને અનુસરતી મતિ વાળો પુરૂષ જે વેળા સંવરમાં પેઠેલો હોય તે વેળા વાયરા સહિત અગ્નિની પેઠે મૂલ અને ડાલાં સહિત કર્મને બાલી મૂકે છે. ૧૦૦

જેમ વાયુ સહિત અગ્નિ લીલા વનખંડનાં વૃક્ષોને પણ બાળે છે, તેમ પુરૂષાકાર (ઉદમ) સહિત માણસ જ્ઞાનવડે કર્મનો ક્ષય કરે છે. ૧૦૧

અજ્ઞાની ઘણા કોડો વર્ષે કરીને જે કર્મ ખપાવે છે તે કર્મને ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્ત જ્ઞાની પુરૂષ એક આસોઆસ માત્રમાં ખપાવે છે. ૧૦૨

ખરેખર મરણ પાસે આવ્યે છતે ખારપ્રકારનું શ્રુતસ્કંધ (દ્વાદશાંગી) સર્વ મજબુત પણ સમર્થ ચિત્તવાળા માણસથી ચિંતવી શકાય નહિ. ૧૦૩

વીતરાગના શાસનમાં એક પણ પદને વિષે જે સંવેગ કરે છે તે તેનું જ્ઞાન છે, જેનાથી વૈરાગ્ય પમાય છે. ૧૦૪

વીતરાગના શાસનમાં એક પણ પદને વિષે જે સંવેગ કરાય છે, તેનાથી તે માણસ મોહજલને અધ્યાત્મયોગ વડે છેદે છે. ૧૦૫

વીતરાગના શાસનમાં એક પણ પદને વિષે જે સંવેગ કરે છે, તે પુરૂષ નિરંતર વૈરાગ્ય પામે છે. તેથી સમાધિ મરણે તેણે મરવું. ૧૦૬

જેનાથી વૈરાગ્ય થાય તે તે કાર્ય સર્વ આદરવડે કરવું જોઈએ. અહિઆં સંવેગી જીવ સંસારથી મુક્ત થાય છે અને અસંવેગી જીવને અનંતો સંસાર થાય છે. ૧૦૭

જિનેશ્વર ભગવાને પ્રકાશેલો આ ધર્મ હું સમ્યક્ પ્રકારે ત્રિવિધે સદ્દહું છું. (કારણ કે) તે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીને હિતકારક છે અને મોક્ષ નગરનો રસ્તો છે. ૧૦૮

(૧) હું શ્રમણ છું એ, (૨) સર્વ અર્થનો સંયમી છું જિનેશ્વર ભગવાને જે જે નિષેધેલું છે તે તે સર્વ હું વોસિરાવું છું. ૧૦૯

ઉપધિ, શરીર અને ચતુર્વિધ આહારને મન વચન અને કાયાવડે હું ભાવથી વોસિરાવું છું. ૧૧૦

મન વડે જે ચિંતવવા યોગ્ય નથી, ભાષાવડે જે સર્વ ઠહેવા યોગ્ય નથી અને કાયાવડે કરવા યોગ્ય નથી તે સર્વ હું ત્રિવિધે વોસિરાવું છું. ૧૧૧

અસંયમથી વિરમવું, ઉપધિનું વિવેક કરણ, (ત્યાગ કરવું), ઉપશમ અયોગ્ય વ્યાપારથી વિરમવું, ક્ષમા, નિર્દોષતા અને વિવેક.... ૧૧૨

આ પરચખાણને રોગથી પીડાએલો માણસ આપત્તિમાં ભાવવડે અંગીકાર કરતો અને ખોલતો સમાધિ પામે છે. ૧૧૩

એ નિમિત્તને વિષે જો કોઈ માણસ પરચકખાણ કરીને ઠાલ કરે તો આ એક પણ પદવડે પરચકખાણ કરાવવું. ૧૧૪

મને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ, શ્રુત અને ધર્મ એ મંગલ છે, તેમનું શરણુ પામેલો હું સાવધ (પાપકર્મ)ને વોસિરાવું છું. ૧૧૫

અરિહંતો મને મંગલ છે અને અરિહંતો મારા દેવ છે, અરિહંતોની સ્તુતિ કરીને હું પાપ વોસિરાવું છું. ૧૧૬

સિદ્ધ મને મંગલ છે અને સિદ્ધ મારા દેવ છે; સિદ્ધની સ્તુતિ કરીને હું પાપ વોસિરાવું છું. ૧૧૭

આચાર્ય મને મંગલ છે, આચાર્ય મારા દેવ છે, આચાર્યની સ્તુતિ કરીને હું પાપ વોસિરાવું છું. ૧૧૮

ઉપાધ્યાય મને મંગલ છે અને ઉપાધ્યાય મારા દેવ છે; ઉપાધ્યાયની સ્તુતિ કરીને હું પાપ વોસિરાવું છું. ૧૧૯

સાધુ મારે મંગલ છે, સાધુ મારા દેવ છે, સાધુ મહારાજની સ્તુતિ કરીને હું પાપને વોસિરાવું છું. ૧૨૦

સિદ્ધોનો, અરિહંતોનો, અને કેવલીનો ભાવ વડે આશરો લઈને

અથવા એ માંહેલા ગમે તે એક પદ વડે આરાધક થવાય છે. ૧૨૧

વળી જેને વેદના ઉત્પન્ન થઇ છે એવા સાધુ હૃદયવડે કાંઈક ચિંતવે, અને કાંઈક આલંબન કરીને તે મુનિ દુઃખને સહન કરે. ૧૨૨

વેદનાઓ ઉત્પન્ન થયે છતે આ તે શી વેદના! એમ બાણી ખમે અથવા કાંઈક આલંબન કરીને તે દુઃખની વિચારણા કરે. ૧૨૩

પ્રમાદમાં વર્તાતા મેં ઉત્કૃષ્ટ નરકોને વિષે ઉત્કૃષ્ટી વેદનાઓ અનંતી વાર પામી છે. ૧૨૪

અધોધિપણું પામીને મેં આ કર્મ કર્યું, આ જુતું કર્મ હું અનંતીવાર પામ્યો છું. ૧૨૫

તે તે દુઃખના વિપાકોવડે ત્યાં ત્યાં વેદના પામે છતે અચિંત્ય જીવ પૂર્વે અજીવ કરાયો નહિ. ૧૨૬

અપ્રતિબદ્ધ વિહાર, વિક્રાન માણસોએ પ્રશંસેલું અને મહાપુરૂષે સેવેલું એવું જ્ઞાનભાષિત બાણીને અપ્રતિબદ્ધ મરણ અંગીકાર કરે. ૧૨૭

જેમ છેલ્લા કાળે છેલ્લા તીર્થંકર ભગવાને ઉદાર ઉપદેશ આપ્યો એમ હું નિશ્ચય માર્ગવાળું અપ્રતિબદ્ધ મરણ અંગીકાર કરું છું. ૧૨૮

ખત્રીસ ભેદે યોગ સંબંધના બલ વડે સંજમ વ્યાપાર સ્થિર કરી અને બાર ભેદે તપરૂપ રનેહપાને કરી. ૧૨૯

સંસારરૂપી રંગ ભૂમિકામાં ધીરજરૂપી બલ અને ઉદમ રૂપી સન્નાહ (બખતર) પહેરી સન્જ થએલો તું મોહ રૂપી મલને હણીને આરાધના રૂપી જ્ય પતાકા હરણુ કર. ૧૩૦

વળી સંથારામાં રહેલા સાધુ જૂનાં કર્મ ખપાવે છે. નવાં કર્મ આંધતા નથી અને કર્મ વ્યાકુળતા રૂપી વેલડીને છેદે છે. ૧૩૧

આરાધનાને વિષે સાવધાન એવો સુવિહિત સાધુ સમ્યક્ પ્રકારે કાલ કરીને ઉત્કૃષ્ટા ત્રણ ભવ અતિક્રમીને નિર્વાણ (મોક્ષ) પામે. ૧૩૨

ઉત્તમ પુરૂષોએ કહેલું, સત્પુરૂષોએ સેવેલું, ઘણું જ આકર્ષ અણુ-સણુ કરીને નિર્વિઘ્નપણે જ્યપતાકા મેળવ. ૧૩૩

હું ધીર! જેમ તે દેશ કાલને વિષે સુજાટ જ્યપતાકાનું હરણુ કરે તેમ સૂત્રાર્થને અનુસરતો અને સંતોષ રૂપી નિશ્ચલ સન્નાહ (બખતર) પહેરીને સન્જ થએલો તું જ્યપતાકાનું હરણુ કર. ૧૩૪

ચાર કષાય, ત્રણ ગારવ, પાંચ ઈંદ્રિયનો સમૂહ અને પરિસહ રૂપી ક્ષેત્રને હાણીને આરાધના રૂપ જ્યપતાકાને તું હરણ કર. ૧૩૫

હે આત્મા ! જો તું અપાર સંસાર રૂપી મહોદ્ધિ (મહાસાગર) તરવાને ધ્રુવ રાખતો હોય તો હું ઘણું જીવું અથવા શીઘ્ર મરણ પામું એવું નિશ્ચયે વિચારીશ નહિ. ૧૩૬

જો સર્વ પાપકર્મને ખરેખર નિસ્તારવાને ધ્રુવ છે, તો જિન વચન, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને ભાવને વિષે ઉદ્યમવંત થવાને જાગૃત થા. ૧૩૭

‘દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપ એમ આરાધના ચાર ભેદે થાય, વળી તે આરાધના ઉત્કૃષ્ટ, મધ્યમ, જઘન્ય એમ ત્રણ ભેદે થાય. ૧૩૮

પંડિત પુરૂષ ચાર ભેદ વાળી ઉત્કૃષ્ટ આરાધનાને આરાધીને કર્મ રજ રહિત થઈને તેજ ભવે સિદ્ધિ પામે. ૧૩૯

પંડિત પુરૂષ ચાર ભેદે જઘન્ય આરાધનાને આરાધીને સાત અથવા આઠ ભવ સંસારમાં કરીને મુક્તિ પામે. ૧૪૦

મારે સર્વ જીવને વિષે સમતા છે, મારે કોઈની સાથે વેર નથી હું સર્વ જીવોને ખમું છું. અને સર્વ જીવોને ખમાવું છું. ૧૪૧

સુવિહિત સાધુ એ પરચખાણુ સમ્યક્ પ્રકારે પાળીને વૈમાનિક દેવ થાય અથવા સિદ્ધિ પામે. ૧૪૨

o x o x o x o x o x o

[૭] આઠ પચ્ચક્ષવાળ પચન્ના

છ કાયની હિંસાનો દેશ જે ત્રસની હિંસા, તેનો એક દેશ જે મારવાની ખુદ્ધિએ નિરપરાધી જીવની નિરપેક્ષપણે હિંસા, તેથી તથા જૂઠું બોલવાદિકથી નિવૃત્તિ પામેલો જે સમકિત દૃષ્ટિ જીવ મરે તે જિન-શાસનને વિષે (પાંચ મરણમાંનું) બાહ્ય પંડિત મરણ કહેલું છે. ૧

જિન શાસનમાં સર્વ વિરતિ અને દેશવિરતિએ જે પ્રકારનો ચતિ ધર્મ છે, તેમાં દેશવિરતિને પાંચ અણુવતો અને સાત શિક્ષાવતો મળી શ્રાવણનાં બાર વ્રત કહ્યાં છે. તે સર્વ વ્રતોએ અથવાં એક જે આદિ વ્રત રૂપ તેના દેશે કરીને જીવ દેશવિરતિ હોય છે. ૨

પ્રાણીનો વધ, જૂઠું ખોલવું, અદત્તાદાન, અને પરસ્ત્રીનો નિયમ કરવા પડે, તેમજ વળી પરિમાણ રહિત ઈચ્છાનો નિયમ કરવા પડે પાંચ અણુવ્રતો એટલે નિયમો થાય છે. ૩

જે દિગ્વિરમણ વ્રત, અને વળી અનર્થદંડ થકી નિવર્તવું તે અનર્થદંડ વિરમણ, વળી દેશાવગાસિક પણુ (મળી) તે ત્રણ ગુણુવ્રતો કહેવાય છે. ૪

ભોગ ઉપભોગનું પરિમાણ, સામાયિક, અતિથિ સંવિભાગ અને પોષધવિધિ એ સર્વે (મળી) ચાર શિક્ષાવ્રત કહેલાં છે. ૫

ઉતાવળું મરણ થવાથી, જીવિતવ્યની આશા નહિ તૂટવાથી, અથવા સ્વબનોએ (સંલેખના કરવાની) રજા નહિ આપવાથી છેવટની સંલેખના કર્યા વિના ૬.

શબ્યરહિત થઈ, પાપ આલોવી પોતાના ઘરને વિષે નિષ્ચયે સંત્રાશ ઉપર ચઢીને જે દેશવિરતિ થઈ મરે તો તે ખાલપંડિત મરણુ કહેવાય. ૭

જે વિધિ ભક્તપરિજ્ઞાને વિષે વિસ્તારથી બતાવેલો છે તે નકકી ખાલ પંડિત મરણુને વિષે યથાયોગ્ય બાણુવો. ૮

કલ્પોપપત્ત વૈમાનિક (બાર) દેવલોકને વિશે નિશ્ચયે કરીને તેની ઉત્પત્તિ થાય છે અને તે ઉત્કૃષ્ટથી નિશ્ચયે કરી સાતમા ભવને વિષે સિદ્ધ થાય છે. ૯

ઝિનશાસનને વિષે આ ખાલ પંડિત મરણુ કહેલું છે.

હવે પંડિત મરણુ મરણુ સંક્ષેપમાં કહું છું. ૧૦

હે ભગવંત! હું અનશન કરવાને ઈચ્છું છું. પાપ વ્યાપારને પડિક્કમું છું. ભૂતકાળનાં (પાપને) હું પડિક્કમું છું, ભવિષ્યમાં થનારા (પાપ)ને હું પડિક્કમું છું, વર્તમાનકાળના પાપને હું પડિક્કમું છું, કરેલા પાપને પડિક્કમું છું, કરાવેલા પાપને પડિક્કમું છું, અનુભોદેલા પાપને પડિક્કમું છું, મિથ્યાત્વને પડિક્કમું છું, અવિરતિને પડિક્કમું છું, કષાયને પડિક્કમું છું, પાપ વ્યાપારને પડિક્કમું છું. ૧

મિથ્યાદર્શન પરિણામને વિષે, આ લોકને વિષે, પર લોકને વિષે, સચિત્તને વિષે, અચિત્તને વિષે, પાંચ ઈન્દ્રિયાના વિષયને વિષે, અજ્ઞાન સાડું એમ ચિંતવે છતે.... ૨

ખોટો આચાર ચિંતવે છે.	૩
બૌદ્ધાદિક્ક કુદર્શન સાડું એમ ચિંતવે છે.	૪
ક્રોધના વિષે ચિંતવે છે.	૫
માનના વિષે ચિંતવે છે.	૬
માયા વિષે ચિંતવે છે.	૭
લોભ વિષે ચિંતવે છે.	૮
રાગને વિષે ચિંતવે છે.	૯
દ્રેષને વિશે ચિંતવે છે.	૧૦
મોહના વિશે ચિંતવે છે.	૧૧
(પુદ્ગલ પદાર્થ અને યશ આદિની) ઈચ્છા વિષે ચિંતવે છે	૧૨
મિથ્યાદષ્ટિપણે ચિંતવે છે.	૧૩
મૂર્છા વિષે ચિંતવે છે.	૧૪
સંશયથી ચિંતવે છે.	૧૫
અન્યમતની વાંછાએ ચિંતવે છે.	૧૬
ઘર વિષે ચિંતવે છે.	૧૭
ખીજની વસ્તુ પામવાની વાંછા થકી ચિંતવે છે.	૧૮
તરસથી ચિંતવે છે.	૧૯
ભૂખથી ચિંતવે છે.	૨૦
સામાન્ય માર્ગમાં ચાલવા છતાં ચિંતવે છે	૨૧
વિષમ માર્ગમાં ચાલવાં છતાં ચિંતવે છે.	૨૨
નિદ્રામાં ચિંતવે છે.	૨૩
નિયાણું ચિંતવે છે.	૨૪
સ્નેહવશે ચિંતવે છે.	૨૫
વિકારના વિશે ચિંતવે છે.	૨૬
ચિત્તના ડોહોલાણુથી ચિંતવે છે.	૨૭
ક્લેશ વિશે ચિંતવે છે.	૨૮
સામાન્ય યુદ્ધને વિષે ચિંતવે છે.	૨૯
મહા યુદ્ધને વિષે ચિંતવે છે.	૩૦
સંગ ચિંતવે છે.	૩૧
સંગ્રહ ચિંતવે છે.	૩૨
રાજસભામાં ન્યાય કરાવવા માટે ચિંતવે છે.	૩૩

ખરીદ કરવા અને વેચવા માટે ચિંતવે છે.	૩૪
અનર્થ દંડ ચિંતવે છે.	૩૫
ઉપયોગ સહિત ચિંતવે છે.	૩૬
અનુપયોગે ચિંતવે છે.	૩૭
માથે દેવું હોય તેના વિશે ચિંતવે છે.	૩૮
વેર ચિંતવે છે.	૩૯
તર્ક વિતર્ક ચિંતવે છે.	૪૦
હિંસા ચિંતવે છે.	૪૧
હાસ્યના વિશે ચિંતવે છે.	૪૨
અતિહાસ્યના વિશે ચિંતવે છે.	૪૩
અતિ શેષે કરી ચિંતવે છે.	૪૪
કઠોર પાપ કર્મ ચિંતવે છે.	૪૫
ભય ચિંતવે છે.	૪૬
રૂપ ચિંતવે છે.	૪૭
પોતાની પ્રશંસા ચિંતવે છે.	૪૮
ખીજની નિંદા ચિંતવે છે.	૪૯
ખીજની ગર્હી ચિંતવે છે.	૫૦
ધનાદિક પરિગ્રહ મેળવવાને ચિંતવે છે.	૫૧
ખીજને ક્લેશ આપવાનું ચિંતવે છે.	૫૨
ખીજને માથે પોતાનું દૂષણ ચઢાવવા ચિંતવે છે.	૫૩
આરંભ ચિંતવે છે.	૫૪
વિષયના તીવ્ર અભિલાષથી સંરભ ચિંતવે છે.	૫૫
પાપ કાર્ય અનુભવવા રૂપ ચિંતવે છે.	૫૬
જીવહિંસાના સાધનોને મેળવવાનું ચિંતવે છે.	૫૭
અસમાધિએ મરણ એમ ચિંતવે છે.	૫૮
ગાઠ કર્મના ઉદય થકી ચિંતવે છે.	૫૯
ઋદ્ધિના અભિમાને કરી ચિંતવે છે.	૬૦
સારા ભોજનના અભિમાને કરી ચિંતવે છે.	૬૧
સુખના અભિમાને કરી ચિંતવે છે.	૬૨
અવિરતિ સારી એમ ચિંતવે છે.	૬૩
સંસાર સુખના અભિલાષ સહિત મરણ ચિંતવે છે....	૬૪

દિવસ સંબંધી અથવા રાત્રી સંબંધી સુતાં અથવા બગતાં કોઈ પણ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અનાચાર લાગ્યો હોય તેનું મારે મિચ્છામિ દુક્કડં હો. ૧૦

જિનને વિષે વૃષભ સમાન વર્દ્ધમાન સ્વામીને વળી ગણધર સહિત બાકીના સર્વ તીર્થંકરીને હું નમસ્કાર કરું છું. ૧૧

આ પ્રકારે હું સર્વ પ્રાણીઓના આરંભ, અલિક (અસત્ય) વચન, સર્વ અદત્તાદાન (ચોરી), મૈથુન અને પરિવ્રહને પરચખ્ખું છું. ૧૨

મારે સર્વ પ્રાણીઓને વિષે મિત્રપણું છે. કોઈની સાથે મારે વેર નથી, વાંચનાઓનો ત્યાગ કરીને હું સમાધિ રાખું છું. ૧૩

સર્વ પ્રકારની આહાર વિધિનો, સંજ્ઞાઓનો, ગારવોનો, ઠપાયોનો અને સર્વ મમતાનો ત્યાગ કરું છું; સર્વને ખમાવું છું. ૧૪

જે મારા જીવિતનો ઉપક્રમ (આયુષ્યનો નાશ) આ અવસરમાં હોય, તે આ પરચખ્ખાણુ અને વિસ્તારવાળી આરાધના મને થાઓ. ૧૫.

સર્વ દુઃખ ક્ષય થયાં છે જેમનાં એવા સિદ્ધોને તથા અરિહંતોને નમસ્કાર થાઓ, જિનેશ્વરાએ કહેલું તત્ત્વ હું સદેહું છું, પાપકર્મને પરચખ્ખું છું. ૧૬

જેમનાં પાપ ક્ષય થયાં છે એવા સિદ્ધોને તથા મહા ઋષિઓને નમસ્કાર થાઓ, જેવી રીતે કેવળીએ બતાવ્યો છે તેવો સંચારો હું અંગીકાર કરું છું. ૧૭

જે કોઈ પણ ખોટું આચર્યું હોય તે સર્વને મન, વચન, કાયાએ કરી હું વોસિરાવું છું. વળી સર્વ આગાર સહિત (જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને ક્રિયારુપ) ત્રણ પ્રકારનું સામાયિક હું કરું છું. ૧૮

બાહ્ય અભ્યંતર ઉપધિ, અને ભોજન સહિત શરીરાદિ એ સર્વને ભાવથી મન, વચન, કાયાએ કરીને હું વોસિરાવું છું. ૧૯

આ પ્રકારે સર્વ પ્રાણીઓના આરંભને, અલિક (અસત્ય) વચનને, સર્વ અદત્તાદાન (ચોરી)ને, મૈથુન અને પરિવ્રહને હું પરચખ્ખું છું. ૨૦

મારે સર્વ પ્રાણીઓ સાથે મિત્રતા છે. કોઈની સાથે મારે વેર નથી, વાંચનાઓનો ત્યાગ કરીને હું સમાધિ રાખું છું. ૨૧

રાગને, બંધને તથા દ્રેષને, હર્ષને, રાંકપણાને, ચપળપણાને, ભયને, શોકને, રતિને અને અરતિને હું વોસિરાવું છું. ૨૨

મમતા રહિતપણામાં તત્પર થયો છતાં હું મમતાનો ત્યાગ કરું છું; વળી મને આત્મા આલંબન ભૂત છે, ખીજા સર્વ પદાર્થને વોસિરાવું છું. ૨૩

મને જ્ઞાનમાં આત્મા, દર્શનમાં આત્મા ચારિત્રમાં આત્મા, પચ્ચ-ખખાણુમાં આત્મા અને સંજમ જોગમાં પણ આત્મા (આલંબન) થાઓ. ૨૪

જીવ એકલો જાય છે, નક્કી એકલો ઉપજે છે, એકલાને જ મરણ પણ થાય છે, અને કર્મરાહિત થયો છતાં એકલો જ સિદ્ધ થાય છે. ૨૫

જ્ઞાન, દર્શન સહિત મારો આત્મા એક શાશ્વતો છે, બાકીના સર્વે બાહ્ય પદાર્થો મારે સંબંધ માત્ર સ્વરૂપવાળા છે. ૨૬

સંબંધ છે મૂલ જેતું એવી દુઃખની પરંપરા આ જીવે મેળવી, તે માટે સર્વે સંજોગ સંબંધને મન, વચન અને કાયાએ કરી વોસિરાવું છું. ૨૭

પ્રયત્ન (પ્રમાદ) વડે જે મૂળ ગુણો અને ઉત્તર ગુણો મેં આરાધ્યા નહિ તે સર્વને હું નિંદુ છું. ભવિષ્યકાળની વિરાધનાને પડિહ્મુ છું. ૨૮

સાત ભય, આઠ મદ, ચાર સંજા, ત્રણ ગારવ, તેત્રીશ આશાતના, રાગ અને દ્રેષને હું ગરહું છું. ૨૯

અસંયમ, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ અને જીવમાં તથા અજીવમાં સર્વે અમત્વને હું નિંદુ છું અને ગહું છું.

નિંદવા યોગ્યને હું નિંદુ છું અને જે મને ગહવા યોગ્ય છે તે (પાપોને) ગહું છું. સર્વે અભ્યંતર અને બાહ્ય ઉપધિને ઓલવું છું. ૩૧

જેમ વડિલ આગળ જોલતો કાર્ય કે અકાર્યને સરળપણે કહે છે તેમ માયા મૃષાવાદ મૂકીને તે પાપને આલોવે. ૩૨

જ્ઞાન, દર્શન, તપ, અને ચારિત્ર એ ચારેમાં અચલાયમાન, ધીર, આગમમાં કુશળ, કહેલા ગુપ્ત રહસ્યોને અન્ય આગળ નહિ કહેનાર (તેવા ગુરૂ પાસે આલોચણ લેવી જોઈએ.) ૩૩

હે ભગવન્ ! રાગે કરી, દ્રેષે કરી, અકૃતજ્ઞપણાએ કરી અને પ્રમાદે

કરી (ખીજને) મેં જે કંઈ તમારું અહિત કહ્યું હોય તે હું મન, વચન, કાયાએ કરી ખમાવું છું. ૩૪

મરણ ત્રણ પ્રકારનું કહે છે—૧ બાળકોનું (બાલમરણ) ૨ બાળ-પંડિતોનું (બાલ પંડિત મરણ) ૩ પંડિત મરણ જેણે કરી કેવળીએ મરણ પામે છે. છે. ૩૫

વળી જેઓ આઠ મહવાળા, નાશ પામેલી ભુદ્ધિવાળાં અને વક્રપણાને (માયાને) ધારણ કરનારા અસમાધિએ મરે છે તેઓ નિપ્રયે આરાધક કહેલા નથી. ૩૬

મરણ વિરાધે છતે (અસમાધિ મરણ વડે) દેવતામાં દુર્ગતિ થાય છે. સમ્યક્ત્વ પામવું દુર્લભ થાય છે અને વળી આવતા કાળમાં અનંત સંસાર થાય છે. ૩૭

દેવનાં દુર્ગતિ કથી? અબોધિ શુ? શા હેતુએ (વારંવાર) મરણ થાય? કયા કારણે સંસારમાં જીવ અનંતકાળ સુધી ભમે? ૩૮

મરણ વિરાધે છતે કંટર્પ (મશ્કરા) દેવ, કિલ્કિબિષ્ક દેવ, (દેહ દેવ) ચાકર દેવ, અચુર દેવ અને સંમોહા (સ્થાન બ્રહ્મ રખડુ દેવ) દેવ એ પાંચ દુર્ગતિઓ થાય છે. ૩૯

આ સંસારમાં મિથ્યા દર્શનમાં રક્ત, નિયાણા સહિત, કૃષ્ણ દેશ્યાવાળા જે જીવો મરણ પામે તેઓને બોધિ બીજ દુર્લભ થાય છે. ૪૦

આ સંસારમાં સમ્યક્ દર્શનમાં રક્ત, નિયાણા રહિત, શુદ્ધ દેશ્યાવાળા જે જીવો મરણ પામે છે તે જીવોને બોધિ બીજ (સમક્રિત) સુલભ થાય છે. ૪૧

જેઓ વળી ગુરૂના શત્રુભૂત હોય છે, ઘણા મોહવાળા હોય છે, દુષણ સહિત હોય છે, કુશીલ હોય છે અને અસમાધિએ મરણ પામે છે તેઓ અનંત સંસારી થાય છે. ૪૨

જિનવચનમાં રાગવાળા, જેઓ ગુરૂનું વચન ભાવે કરીને કરે છે, દુષણ સહિત અને સંકલેશરહિત હોય છે તેઓ થોડા સંસારવાળા થાય છે. ૪૩

જેઓ જિન વચનને બાણતા નથી તે બિચારા (આત્માઓ) બાળ મરણો અને ઘણી વાર ઈચ્છા સહિત પણે મરણ પામશે. ૪૪

શસ્ત્ર ગ્રહણ (શસ્ત્રથી આપઘાત કરવો) વિષ ભક્ષણ, બળી મરવું, પાણીમાં બૂડી મરવું, અનાચાર તથા અધિક ઉપગરણ સેવનાર, જન્મ મરણની પરંપરા વધારનાર થાય છે. ૪૫

ઉર્ધ્વ, અધો, તિર્ચ્છા (લોક)માં જીવે બાળમરણો કર્યાં. પણ ઉવે દર્શન, જ્ઞાને સહિત એવો હું પંડિત મરણે મરીશ. ૪૬

ઉદ્દેગ કરનારાં જન્મ મરણ અને નરકને વિષે ભોગવેલી વેદનાઓ, એઓને સંભારતો હમણાં તું પંડિત મરણે મર. ૪૭

જે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તેો સ્વભાવ થકી તેની (વિશેષ દત્તપત્તિ જેવી (સંસારમાં ભોગવેલાં વિશેષ દુઃખોને યાદ કરવાં.) સંસારમાં ભમતો હું શું શું દુઃખ નથી પામ્યો (એમ વિચારવું). ૪૮

વળી મેં સંસાર ચક્રમાં સર્વે પણ પુદ્ગલો ઘણી વાર ખાધા, તેમજ પરિણામાવ્યા, તેો પણ વળી હું તૃપ્તિ પામ્યો નહિ. ૪૯

તરણાં અને લાઠડાથી જેમ અગ્નિ અને હજારો નદીઓએ કરીને જેમ લવણ સમુદ્ર તૃપ્તિ પામતો નથી, તેમ કામ ભોગો વડે આ જીવ તૃપ્તિ પામતો નથી. ૫૦

આહારના કારણે કરી (તંદુલીયા) મત્સ્યો સાતમી નરકભૂમિમાં જાય છે. માટે સચિત્ત આહાર મને કરીને પણ પ્રાર્થના યોગ્ય નથી. ૫૧

પ્રથમ (અનશનનો) અભ્યાસ કર્યો છે જેણે અને નિયાણા રહિત થએલો, મતિ અને બુદ્ધિથી વિચારીને પછી કષાય રોકનાર હું જલદી મરણ અંગીકાર કરું છું. ૫૨

લાંબા વખતના અભ્યાસ વિના અકાળે (અણસણ કરનારા) તે પુરૂષો મરણના અવસરે પૂર્વે કરેલા કર્મોના યોગે પાછા પડે છે. (દુર્ગતિએ જાય છે.) ૫૩

તે માટે રાધાવેધ (ના સાધનાર પુરૂષની પેઠે)ની જેમ હેતુપૂર્વક ઉદ્ધમવાળા પુરૂષે મોક્ષ માર્ગ સાધવા માટે પોતાના આત્મા જ્ઞાનાદિ ગુણોએ સહિત કરવો. ૫૪

તે (મરણના) અવસરે બાહ્ય (પુદ્ગલિક) વ્યાપારે રહિત, અભ્યન્તર (આત્મ સ્વરૂપ) ધ્યાનમાં લીન, સાવધાન મનવાળો શરીરને છોડીદે છે. ૫૫
રાગ-દ્વેષને હણીને, આઠ કર્મોના સમૂહનો નાશ કરીને, જન્મ

અને મરણરૂપ અરહટ્ટ (રેંટ)ને લેદીને તું સંસારથી મૂકાશે. ૫૬

આ પ્રકારે ત્રસ અને સ્થાવરને કલ્યાણ કરનાર, મોક્ષ માર્ગને પાર પમાડનાર, જિનેશ્વરે બતાવેલો સર્વ ઉપદેશ મન, વચન, કાયાએ કરી હું સદ્દું છું. ૫૭

તે (મરણના) અવસરે અતિશય સમર્થ ચિત્તવાળાથી પણ ખાર અંગરૂપ સર્વ શ્રુત સ્કંધનું ચિંતવન કરવાનું શક્ય નથી. ૫૮

(આથી) વીતરાગના માર્ગમાં જે એક પણ પદથી મનુષ્ય વારંવાર વૈરાગ્ય પામે તેણે કરી (તે પદના ચિંતવન) સહિત મરણ તારે મરવા યોગ્ય છે. ૫૯

તે માટે મરણના અવસરમાં આરાધનાના ઉપયોગવાળો જે પુરૂષ એક પણ પ્રલોક ચિંતવતો રહે તે આરાધક થાય છે. ૬૦

આરાધનાના ઉપયોગવાળો, સુવિહિત(સારા આચારવાળો) આત્મારૂડી રીતે (સમાધિ ભાવથી) કાળ કરીને ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ ભવમાં મોક્ષ પામે. ૬૧

પ્રથમ તો હું સાધુ છું. બીજું સર્વ પદાર્થોમાં સંયમવાળો છું (તેથી) સર્વને વાસિરાવું છું, આ સંક્ષેપમાં કહ્યું છે. ૬૨

જિનેશ્વર ભગવાનના આગમમાં કહેલું અમૃત સરણું અને પૂર્વે નહિ પામેલું એવું (આત્મતત્ત્વ) હું પામ્યો છું. અને શુભ ગતિનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો છે તેથી હું મરણથી બીતો નથી. ૬૩

ધીર પુરૂષે પણ મરવું પડે છે, કાયર પુરૂષે પણ અવશ્ય મરવું પડે છે, બંનેને પણ નિશ્ચયે કરી મરવાનું છે, તો ધીરપણે મરવું એ નિશ્ચયે સુંદર છે. ૬૪

શીલવાળાએ પણ મરવું પડે છે, શીલ રહિત માણસે પણ અવશ્ય મરવું પડે છે, બંનેને પણ નિશ્ચયે કરી મરવાનું છે, તો શીલ સહિત મરવું એ નિશ્ચયે સુંદર છે. ૬૫

જે કોઈ ચારિત્ર સહિત જ્ઞાનમાં દર્શનમાં અને સમ્યક્ત્વમાં સાવધાનપણું (પ્રયત્ન) કરે તે વિશેષ કરી સંસારચક્રી મૂકાશે. ૬૬

ઘણા કાળ સુધી બ્રહ્મચર્ય સેવનાર બાકીના કર્મનો નાશ કરીને તથા સર્વ કલેશનો નાશ કરીને અનુક્રમે શુદ્ધ થએલો સિદ્ધિમાં બળ્ય છે. ૬૭

કષાય રહિત, દાન્ત, (પાંચ ઈન્દ્રિયો તથા મનને દમન કરનાર) શૂરવીર, ઉદ્યમવંત તથા સંસારથી ભય ભ્રાંત થએલા આત્માનું પચ્ચક્ષ્માણુ રૂડું હોય છે. ૬૮

ધીર અને મુંઝવણુ રહિત જ્ઞાનવાળો જે મરણના અવસરે આ પચ્ચક્ષ્માણુ કરશે તે ઉત્તમ સ્થાનકને પામશે. ૬૯

ધીર, જરા અને મરણને ભણનાર, જ્ઞાન દર્શને કરીને સહિત લોકમાં ઉઘોતના કરનાર એવા વીરપ્રભુ સર્વ દુઃખોને ક્ષય બતાવે. ૭૦

x o x o x o x o x

(૮) સંચારય પઙ્ગણ્યમ્

શ્રીજિનેશ્વરદેવો—સામાન્યકેવળજ્ઞાનીઓને વિશે વૃષભ સમાન, દેવાધિદેવ શ્રમણુ ભગવાન શ્રીમહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને; અંતિમકાલની આરાધનારૂપ સંચારાના સ્વીકારથી પ્રાપ્ત થતી ગુણોની પરંપરાને હું કહું છું. ૧

શ્રી જિનકથિત આ આરાધના, ચારિત્રધર્મની આરાધનારૂપ છે. સુવિહિતપુરૂષો આવા પ્રકારની અન્તિમ આરાધનાનાં મનોરથો સેવે છે. કારણ કે સુવિહિત પુરૂષોની જીવનપર્યાંતની સઘળી આરાધનાઓની પતાકાના સ્વીકારરૂપ અંતિમકાલની આ આરાધના છે. ૨

દરિદ્રપુરૂષો ધન, ધાન્ય વગેરેમાં જેમ આનન્દ માને છે, વળી મલ્લ પુરૂષો જયપતાકાને મેળવવામાં જેમ ગૌરવ લે છે અને આના અભાવે એઓ અપમાન તથા દુઃખ્યાનને પામે છે, તેમ સુવિહિત પુરૂષો આ આરાધનામાં આનન્દ તેમજ ગૌરવને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩

સર્વ ઉત્તમ પુરૂષોમાં જેમ પુરૂષવર પુંડરીક શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા, જગતના સર્વસ્ત્રીસમુદાયને વિશે જેમ શ્રીતીર્થંકરદેવોની માતા, મણિની સર્વ જ્ઞાતિઓને વિશે જેમ વૈદૂર્ય, સર્વપ્રકારના સુગન્ધી દ્રવ્યોને વિશે જેમ અંદન અને સર્વ પ્રકારના રત્નોમાં જેમ વજ્ર, તેમ આરાધનાઓને વિશે આ સંચારાની આરાધના, સુવિહિત આત્માઓને માટે શ્રેષ્ઠતર છે. ૪-૫

તથા વંશોમાં જેમ શ્રીજિનેશ્વરદેવોનો વંશ, સર્વ દુલોમાં જેમ શ્રાવકકુલ, ગતિઓને વિશે જેમ સિદ્ધિગતિ, સર્વ પ્રકારનાં સુખોમાં જેમ સુક્રિતનું સુખ, વળી સર્વ ધર્મોમાં જેમ શ્રીજિનકથિત અહિંસાધર્મ, લોકવચનમાં જેમ સાધુપુરુષોનાં વચનો, ઇતર સર્વ પ્રકારની શ્રુતિઓમાં જેમ શ્રીજિનવચનરૂપ શ્રુતિ, અને સર્વ પ્રકારની શુદ્ધિઓને વિશે જેમ સમ્યક્ત્વરૂપ આત્મગુણની શુદ્ધિ, તેમ શ્રીજિનકથિત અન્તિમકાલની આરાધનાઓમાં આ આરાધના મુખ્ય છે. ૬-૭

સમાધિમરણરૂપ આ આરાધના સાચે જ કલ્યાણકર છે. અભ્યુદય-ઉન્નતિનો પરમઉત્તુ છે. આ કારણે આવા પ્રકારની આરાધના ત્રણ ભુવનમાં દેવતાઓને પણ દુર્લભ છે. વળી દેવલોકના બત્રીસ ઈન્દ્રો પણ સમાધિપૂર્વકના પંડિતમરણની એક મનથી અભિલાષા રાખે છે. ૮

[સંત્રારાની આરાધના કરવા ઉદ્યત થયેલા શિષ્યને ઉદ્દેશીને, ઉપકારી ગુરૂમહારાજ આ મુગ્ધ બોધ આપે છે કે :]

‘વિનેય ! શ્રીજિનકથિત પંડિતમરણને તેં મેળવ્યું. આથી નિઃશંક કર્મમલ્લને હણીને તેં સિદ્ધિની પ્રાપ્તિરૂપ જ્યપતાકા મેળવી.’ ૯

‘સર્વ પ્રકારનાં ધ્યાનોમાં જેમ પરમશુક્લધ્યાન, મતિ આદિ જ્ઞાનોમાં જેમ કેવલજ્ઞાન, અને સર્વ પ્રકારનાં ચારિત્રોમાં જેમ કષાય આદિના ઉપશમથી યથાખ્યાત ચારિત્ર ક્રમશઃ મોક્ષનું કારણ છે, તેમ આ પંડિત મરણ પણ મોક્ષનું કારણ બને છે. ૧૦

શ્રીજિનકથિત શ્રમણપણું એ, સર્વ પ્રકારનાં શ્રેષ્ઠ લાલોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ લાલ ગણાય છે; કે જેના યોગે શ્રીતીર્થંકરપણું, કેવલજ્ઞાન અને મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. વળી પરલોકના હિંતમાં રક્ત અને ક્લિષ્ટ મિથ્યાત્વી આત્માઓને પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિનું મૂળ જે સમ્યક્ત્વ ગણાય છે. તે સમ્યક્ત્વ દેશવિરતિનું તેમ જ સમ્યગ્જ્ઞાનનું મહત્ત્વ વિશેષ ગણાય છે. આના કરતાં શ્રીજિનકથિત શ્રમણપણાની પ્રાપ્તિરૂપ લાલનું મહત્ત્વ વિશેષતર છે. કારણ કે: જ્ઞાનદર્શનરૂપ મુક્તિનાં કારણોની સફળતાનો આધાર શ્રમણપણા પર રહેલો છે. ૧૧-૧૨

તથા સર્વ પ્રકારની લેશ્યાઓમાં જેમ શુક્લલેશ્યા, સર્વ વ્રત, યમ, આદિમાં જેમ બ્રહ્મચર્યનું વ્રત અને સર્વ પ્રકારનાં નિયમોને વિશે જેમ શ્રીજિનકથિત પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ ગુણો વિશેષ

ગણાય છે, તેમ શ્રામણ્ય એ સઘળાં ગુણોમાં પ્રધાન છે. જ્યારે સંથારાની આરાધના આના કરતાં અધિક ગણાય છે. ૧૩

સર્વ ઉત્તમ તીર્થોમાં જેમ શ્રીતીર્થં કરદેવેનું તીર્થં, સર્વ ભતિનાં અભિષેકોને વિશે સુમેરૂના શિખરપર દેવદેવેન્દ્રોથી કરાતા અભિષેકની જેમ સુવિહિત પુરૂષોની સંથારાની આરાધના શ્રેષ્ઠતર ગણાય છે. ૧૪

પ્રવેતકમળ, પૂર્ણકળશ, સ્વસ્તિક, નન્દ્યાવર્ત અને સુંદર કૂલમાલા આ સઘળીયે મંગળવસ્તુઓ કરતાં, અન્તિમકાલની આરાધનારૂપ સંથારો એ અધિકતર મંગળ છે. ૧૫

શ્રીજ્ઞિનકથિત તપરૂપ અગ્નિથી કર્મઠાપ્કોનો નાશ કરનારા, વિરતિ-નિયમપાલને શૂરા, અને સમ્યજ્ઞાનથી વિશુદ્ધ આત્મ પરિણતિવાળા, તથા ઉત્તમ ધર્મરૂપ ભાથુ જેને મેળવ્યું છે એવા મહાનુભાવ આત્માઓ સંથારારૂપ ગજેન્દ્ર પર આરૂઠ થઈને સુખપૂર્વક પારને પામે છે. ૧૬

આ સંથારો સુવિહિત આત્માઓને માટે અનુપમ આલંબન છે. ગુણોનું નિવાસસ્થાન છે, કલ્પ-આચારરૂપ છે. તથા સર્વોત્તમ શ્રીતીર્થં-કરપદ, મોક્ષગતિ અને શ્રીસિદ્ધદશા વગેરેનું મૂળ કારણ છે. ૧૭

તેં શ્રીજ્ઞિનવચનરૂપ અમૃતથી વિભૂષિત શરીર મેળવ્યું છે. વળી તારા ભવનને વિષે ધર્મરૂપ રતનને આશ્રયીને રહેવાવાળી વસુધારા પડી છે. કારણ કે જગતમાં મેળવવા યોગ્ય છે, તે સઘળું તેં મેળવ્યું છે.' ૧૮

‘તેમજ સંથારાની આરાધનાને સ્વીકારવાના યોગે, તેં જ્ઞિનપ્રવચન વિશે સારી ધીરતા રાખી છે. આથી ઉત્તમપુરૂષોથી સેવ્ય અને પરમદિવ્ય એવી કલ્યાણુલાભોની પરંપરાને તેં પ્રાપ્ત કરી છે.’ ૧૯

‘તથા સમ્યજ્ઞાન અને દર્શનરૂપ સુંદર રત્નોથી મનોહર, વિશિષ્ટ પ્રકારના જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશથી શોભાને ધરનાર અને ચારિત્ર, શીલ વગેરે ગુણોથી શુદ્ધ ત્રિરત્નમાલાને તેં મેળવી છે.’ ૨૦

‘સુવિહિત પુરૂષો, જેના યોગે ગુણોની પરંપરાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તે શ્રીજ્ઞિનકથિત સંથારાને જે પુણ્યવાન આત્માઓ પામે છે, તે આત્માઓએ જગતમાં સારભૂત જ્ઞાન વગેરે રત્નોનાં આભૂષણોથી પોતાની શોભાને વધારી છે.’ ૨૧

સમસ્ત લોકમાં ઉત્તમ અને સંસાર સાગરના પારને આણનાર

એવું શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થ, તેં મેળવ્યું છે કારણ કે શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થનાં સ્વચ્છ અને શીતળ ગુણરૂપ જલપ્રવાહોમાં સ્નાન કરીને, અનન્તા મુનિવરોએ નિર્વાણ સુખને પ્રાપ્ત કર્યું છે.’ ૨૨

‘આશ્રવ, સંવર અને નિર્જરા વગેરે તરવો, જેમાં-જે તીર્થમાં સુવ્યવસ્થિત જળવાઈ રહ્યાં છે; તથા શીલ, વ્રત આદિ ચારિત્ર ધર્મરૂપ સુંદર પગથીયાઓથી જેનો માર્ગ સારી રીતે વ્યવસ્થિત છે, તે શ્રીજિનપ્રણીત તીર્થ કહેવાય છે.’ ૨૩

‘જેઓ પરિષદની સેનાને જીતીને, ઉત્તમ પ્રકારના સંયમબળથી યુક્ત બને છે, તે પુણ્યવાન આત્માઓ કર્મથી મુક્ત બનીને અનુત્તર-અનન્ત, અવ્યાબાધ અને અખંડ એવા નિર્વાણ સુખને ભોગવે છે.’ ૨૪

શ્રીજિનકથિત સંથારાની આરાધનાને પ્રાપ્ત કરવાથી તેં ત્રણ ભુવનના રાજ્યનાં મૂળ કારણ સમાધિસુખને મેળવ્યું છે. સર્વસિદ્ધાન્તોમાં અસાધારણ અને વિશાલફલનું કારણ એવા સંથારા રૂપ રાજ્યાભિષેક, તેને પણ લોકને વિષે તેં મેળવ્યો. આથી મારું મન આજે અવહૃય આનન્દને અનુભવે છે, કારણ કે હું સુવિહિત! મોક્ષના સાધનરૂપ ઉપાય અને પરમાર્થથી નિસ્તારના માર્ગરૂપ સંથારાને તેં પ્રાપ્ત કર્યો છે.’ ૨૫-૨૬

‘દેવલોકને વિષે બહુપ્રકારના દેવતાઈ સુખોને ભોગવનારા દેવો પણ, શ્રીજિનકથિત સંથારાની આરાધનાનું પૂર્ણ આદરભાવપૂર્વક ધ્યાન કરતાં આસન, શયન આદિ અન્ય સર્વ વ્યાપાર ત્યજી દે છે.’ ૨૭

ગુપ્તિ સમિતિથી સહિત; વળી સંયમ, તપ, નિયમ અને યોગોમાં ઉપયોગશીલ; તેમજ જ્ઞાન, અને દર્શનની આરાધનામાં અનન્ય મનવાળા, તથા સમાધિથી યુક્ત એવા સાધુ, ચન્દ્રની જેમ પ્રેક્ષણીય અને સૂર્યની જેમ તેજથી દેહીપ્યમાન હોય છે. વળી તે સુવિહિત સાધુ, જ્ઞાનરૂપ ધનવાળા, ગુણવાન, અને સ્થિરતા ગુણથી મહાહિમવાન પર્વતની જેમ પ્રસિદ્ધિને પામે છે. ૨૮-૨૯

‘પર્વતોમાં જેમ મેરૂપર્વત, સર્વ સાગરોને વિશે જેમ સ્વયં ભૂરમણ, તારાઓના સમૂહને વિષે જેમ ચન્દ્ર, તેમ સર્વ પ્રકારનાં શુભ અનુષ્ઠાનોની મધ્યમાં સંથારારૂપ અનુષ્ઠાન પ્રધાન ગણાય છે.’ ૩૦

[જિજ્ઞાસુ શિષ્ય, ગુરૂમહારાજને પૂછે છે કે:] ‘હે ભગવન્! કેવા પ્રકારના સાધુ પુરૂષના માટે આ સંથારાની આરાધના વિહિત છે? વળી કયા આલંબનને પામીને આ અન્તિમકાલની આરાધના થઈ શકે? અને અનશનને ક્યારે સ્વીકારી શકાય? આ વસ્તુ હું જાણવાને ઈચ્છું છું’, ૩૧

[ગુરૂમહારાજ જવાબ આપે છે કે] ‘જેના મન, વચન અને કાયાના શુભયોગો સીદ્ધતા હોય, વળી જે સાધુને અનેક પ્રકારના રોગો શરીરમાં ઉત્પન્ન થયા હોય, આ કારણે પોતાના મરણકાલને નજીક સમજીને, જે સંથારાને સ્વીકારે છે, તે સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૩૨

પણ જે ત્રણ પ્રકારના ગારવથી ઉન્મત્ત બનીને, ગુરૂની પાસે સરળતાથી પોતાના પાપોની આલોચના લેવાને તૈયાર નથી; આ સાધુ સંથારાને સ્વીકારે છે, તે તે સંથારો અવિશુદ્ધ છે. ૩૩

જે આલોચનાને યોગ્ય છે, અને ગુરૂની પાસે નિર્મળભાવ પૂર્વક આલોચના લઈને સંથારાને સ્વીકારે છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ ગણાય ૩૪

શંકા આદિ દૂષણોથી જેનું સમગ્દર્શનરૂપ રત્ન મલિન છે, અને જે શિથિલ રીતે આરિત્રનું પાલન કરવાપૂર્વક શ્રમણપણાનો નિર્વાહ કરે છે, તે સાધુની સંથારાની આરાધના શુદ્ધ નથી—અવિશુદ્ધ છે. ૩૫

જે મહાનુભાવ સાધુનો સમ્યગ્ દર્શનગુણ અત્યંત નિર્મળ છે, તથા જે નિરતિઆરપૂર્વક સંયમધર્મનું પાલન કરીને પોતાના સાધુ-પણાનો નિર્વાહ કરે છે, તેની સંથારાની આરાધના સુવિશુદ્ધ છે. ૩૬

રાગ અને દ્વેષથી રહિત, વળી મન, વચન અને કાયાના અશુભ યોગોથી આત્માનું જતન કરનાર તથા ત્રણ પ્રકારના શબ્દ અને આઠ જાતિના મદ્દથી મુક્ત એવો પુણ્યવાન સાધુ, સંથારા પર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૩૭

ત્રણ ગારવથી રહિત, ત્રણ પ્રકારના પાપકંડને ત્યજી દેનાર, આ કારણે જગતમાં જેની પ્રીતિ વિસ્તારને પામી છે, એવા શ્રમણ મહાત્મા સંથારા પર આરૂઠ થાય છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૩૮

ક્રોધ, માન આદિ ચારેય પ્રકારના કષાયોનો નાશ કરનાર, રાજકયા, દેશકયા વગેરે ચાર વિક્રયાઓના પાપથી સદા મુક્ત રહેનાર એવા સાધુ મહાત્મા સંથારાને સ્વીકારે છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૩૯

પાંચ પ્રકારના મહાવ્રતોનું પાલન કરવામાં તત્પર, પાંચસમિતિના નિર્વાહમાં સારી રીતિયે ઉપયોગશીલ એવો પુણ્યવાન સાધુપુરૂષ સંથારાને સ્વીકારે છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૪૦

છ જીવનિકાયની હિંસાના પાપથી વિરત, સાતેય પ્રકારના ભય-સ્થાનોથી રહિત બુદ્ધિવાળો, જે રીતે સંથારા પર આરૂઢ થાય છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ છે. ૪૧

જેણે આઠ મદસ્થાનોને ત્યજી દીધાં છે એવો સાધુપુરૂષ આઠ પ્રકારના કર્મોનો નાશ કરવાને સારૂ, જે રીતિયે સંથારા પર આરૂઢ થાય છે, તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ કહેવાય છે. ૪૨

નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિનું વિધિ મુજબ પાલન કરનાર અને દશવિધ યતિધર્મનો નિર્વાહ કરવામાં કુશળ એવો સંથારાપર આરૂઢ થાય છે. તેનો સંથારો સુવિશુદ્ધ ગણાય છે. ૪૩

[વિનીત શિષ્ય, ગુરુમહારાજને પૂછે છે કે 'લગવન્!'] કષાયોને જીતનાર, અને સર્વ પ્રકારના વિષયોના વિકારથી રહિત, વળી અન્તિ-મકાલીન આરાધનામાં ઉદ્યુત હોવાને કારણે સંથારાપર આરૂઢ થયેલા એવા સાધુને કયા પ્રકારનો લાભ મળે?' ૪૪

તેમ જ કષાયોને જીતનાર તથા સર્વ પ્રકારના વિષયવિકારોથી રહિત અને અન્તિમકાલીન આરાધનામાં ઉદ્યુત હોવાથી સંથારાપર વિધિ મુજબ આરૂઢ થયેલા સાધુને કેવું સુખ પ્રાપ્ત થાય?' ૪૫

[ગુરુમહારાજ જવાબ આપે છે, કે] 'વિધિ મુજબ સંથારા પર આરૂઢ થયેલા મહાનુભાવ ક્ષપકને, પ્રથમ દિવસે જ જે અમૂલ્ય લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેનું મૂલ્ય આંકવાને કોણુ સમર્થ છે?' ૪૬

કેમકે: તે અવસરે, તે મહામુનિ વિશિષ્ટ પ્રકારના શુભ અધ્ય-વસાયના યોગે સંખ્યેય ભવોની સ્થિતિવાળા સર્વકર્મો પ્રત્યેક સમયે ખપાવે છે. આ કારણે: તે ક્ષપકસાધુ એ વેળાયે વિશિષ્ટ પ્રકારના શ્રમણુગુણને પ્રાપ્ત કરે છે. ૪૭

વળી એ અવસરે તૃણ-સૂકા ઘાસના સંથારાપર આરૂઢ થવા છતાંયે રાગ, મદ અને મોહથી મુક્ત હોવાને કારણે, તે ક્ષપક મહર્ષિ, જે અનુપમ મુક્તિ-નિઃસંગદશાના સુખને પ્રાપ્ત કરે છે, તે સુખ નિરંતર રાગદશામાં મૂંઝાતો ચક્રવર્તી પણ કયાંથી પ્રાપ્ત કરે? ૪૮

વૈક્રિયલઙ્ઘિના યોગે પોતાનાં પુરૂષરુપોને વિકૃત્વી, દેવતાઓ જે બત્રીશ લેહના હબરો પ્રકારથી, સંગીતની લયપૂર્વક નાટકો કરે છે, તેમાં તેઓ તે આનંદ મેળવી શકતા નથી, કે જે આનંદ પોતાના હસ્તપ્રમાણ સંથારાપર આરૂઢ થયેલ ક્ષપક મહર્ષિ મેળવે છે. ૪૯

રાગ અને દ્વેષમય તથા પરિણામકટુ આ કારણે વિષપૂર્ણ જે વૈષયિક સુખોને છાખડનો નાથ ચકવતી અનુભવે છે તે, સંગદશાથી મુક્ત, વીતરાગ સાધુ પુરૂષો; અનુભવતા નથી. તેઓ કેવળ અખડ આત્મરમણતાના સુખને અનુભવે છે. ૫૦

મોક્ષના સુખની પ્રાપ્તિને માટે; શ્રી જૈનશાસનમાં એકાન્તે વર્ષ-કાલની ગણના નથી. કેવળ આરાધક આત્માઓની અપ્રમત્તદશા પર સઘળો આધાર છે. કેમકેઃ ઘણાં વર્ષો ગચ્છમાં રહિનારા પણ પ્રમત્ત આત્માઓ જન્મ-મરણરૂપ સંસારસાગરમાં ડુબી ગયા છે. ૫૧

જે આત્માઓ અન્તિમ કાલે સમાધિ પૂર્વક સંથારારૂપ આરાધનાને સ્વીકારીને મરણને પામે છે, તે મહાનુભાવ આત્માઓ જીવનની પાછલી અવસ્થામાં પણ પોતાનું હિત શીઘ્ર સાધી શકે છે. ૫૨

સૂકા ઘાસનો સંથારો કે જીવરહિત-પ્રાસુક ભૂમિ એજ કેવળ અન્તિમકાલની આરાધનાનું આલંબન નથી. પણ વિશુદ્ધ નિરતિચાર ચારિત્રના પાલનમાં ઉપયોગશીલ આત્મા એ સંથારારૂપ છે. આ કારણે આવો આત્મા આરાધનામાં આલંબન છે. ૫૩

દ્રવ્યથી સંલેખનાને સ્વીકારવાને તત્પર, ભાવથી ક્ષાયના ત્યાગ-દ્વારાયે રૂક્ષ-લુખ્ખો એવો આત્મા સદાકાલ જૈનશાસનમાં અપ્રમત્ત હોવાને કારણે કોઈપણ ક્ષેત્રમાં કોઈપણ કાલે શ્રીજિનકથિત આરાધનામાં પરિણત બને છે. ૫૪

‘વર્ષાકાલમાં પ્રકારના તપોને સારી રીતે કરીને, આરાધક આત્મા હિમન્ત્રુતુમાં સર્વ અવસ્થાઓને વિષે સંથારા પર આરૂઢ થાય છે.’ ૫૫

[સમાધિભાવથી સંથારાપર આરૂઢ થઈને પંડિત મરણને પામનાર વન્દનીય મહર્ષિઓના જીવનપ્રસંગોની નોંધ આ મુજબ છે:—]

પોતનપુરમાં પુષ્પચૂડા આર્યાના ધર્મગુરૂ શ્રી અર્ણિકાપુત્ર પ્રખ્યાત હતા. તેઓ એક અવસરે નાવદ્વારાયે ગંગાનદીને ઊતરતા

હતા. નાવમાં બેઠેલા લોકોએ તે વેળાએ તેમને ગંગામાં ધકેલી દીધા. ત્યારબાદ **શ્રીઅર્ષિકાપુત્ર** આચાર્યે તે સમયે સંથારાને સ્વીકારી સમાધિપૂર્વક મરણને મેળવ્યું. ૫૬-૫૭

કુંભકાર નગરમાં **દંડકરાજના** પાપબુદ્ધિ **પાલક** નામના મંત્રીએ, **સ્કંદકુંભાર** દ્વારાયે વાદમાં પરાજિત થવાના કારણે, ક્રોધ-વશ બની માયાપૂર્વક પંચ મહાવ્રતયુક્ત એવા **શ્રીસ્કંદકસ્મૂરિ** આદિ પાંચસો નિર્દોષ સાધુઓને યંત્રમાં પીલી નાંખ્યા. મમતા રહિત, અહં-કારથી પર તેમજ પોતાના શરીરને વિષે પંજી અપ્રતિબદ્ધ એવા તે આરસો નવાણુ મહર્ષિ પુરૂષો તે રીતે પીલાવા છતાંયે સંથારાને સ્વીકારીને આરાધકભાવમાં રહી મોક્ષને પામ્યા. ૫૮:૫૯:૬૦

દંડ નામના પ્રખ્યાત રાજર્ષિ, કે જેઓ પ્રતિમાને ધારણ કરનારા હતા. એક અવસરે **યમુનાવક** નગરનાં ઉદ્યાનમાં તેઓ પ્રતિમાને ધારણ કરીને કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ઉભા હતા, ત્યાં **યવન** રાજાએ તે મહર્ષિને બાણથી વીંધી નાંખ્યા, તેઓ તે વેળાયે સંથારાને સ્વીકારી, આરાધક ભાવમાં રહ્યા. ત્યાર બાદ **યવનરાજાએ** સંવેગ પામીને શ્રમણપણાને સ્વીકાર્યું, શરીરને વિષે સ્પૃહાવિનાના બનીને કાર્યોત્સર્ગધ્યાને ઉભા રહ્યા. તે અવસરે ક્રોધએ તેઓને બાણથી વીંધ્યાં; છતાંયે સંથારાને સ્વીકારી તે મહર્ષિ સમાધિમરણને પામ્યા. ૬૧-૬૨

સાકેતપુરના શ્રીકીર્તિધર રાજાના પુત્ર **શ્રીસુકોશલ** ઋષિ, આતુર્માસમાં માસક્ષમણના પારણાના દિવસે, પિતામુનિની સાથે પર્વતપરથી ઉતરતા હતા. તે વેળાયે વાઘણ એવી પર્વજન્મની માતાએ તેઓને ફાડી નાંખ્યા, છતાંયે તેવે સમયે ગાઢ રીતિયે ધીરતા પૂર્વક પોતાના પ્રત્યાખ્યાનમાં બરોબર ઉપયોગશીલ રહ્યા. વાઘણથી ખવાતાં તેઓએ અન્તે સમાધિપૂર્વક મરણને મેળવ્યું. ૬૩-૬૪

ઉજ્જયિની નગરીમાં **શ્રી અવન્તિસુકેમાલે** સંવેગ ભાવને પામીને દીક્ષા લીધી. યોગ્ય અવસરે પાદપોષગમ અનશન સ્વીકારી તેઓ શમશાનના મધ્યે એકાન્ત ધ્યાને રહ્યા હતા. રોષાયમાન એવી શિયાલણે તેઓને ત્રાસ પૂર્વક ફાડી ખાધા. આ રીતિયે ત્રણ પ્રહર સુધી ખવાતાં તેઓએ સમાધિ પૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત કર્યું. ૬૫-૬૬

શરીરનો મળ, રસ્તાની ધૂળ, અને પરસેવો વગેરેથી ઠાઠવમય શરીર-

વાળા, પણ શરીરનાં સહજ અશુચિ સ્વભાવના જ્ઞાતા, સુરવણુઆમના શ્રી કાર્તિકેય ઋષિ શીલ તથા સંયમગુણોના આધારરૂપ હતા. ગીતાર્થ એવા તે મહર્ષિને દેહ અલ્પ રોગથી પીડાતો હોવા છતાંયે તેઓ સદાકાલ સમાધિ લાવમાં રમણુ કરતા. એક વેળાયે રૌહિલકુ નગરમાં પ્રાસુક આહારને ગવેષતા તે ઋષિને, પૂર્વ વૈરી કોઈ ક્ષત્રિયે શક્તિના પ્રહારથી વિંધ્યા. દેહ ભેદાવા છતાંયે તે મહર્ષિ એકાન્ત-ઉલ્લસ અને તાપ વિનાની વિશાલ ભૂમિ પર પોતાના દેહને ત્યજીને સમાધિ મરણુને પામ્યા. ૬૭-૬૮-૬૯

પાટલીપુત્ર નગરમાં શ્રી ચન્દ્રગુપ્ત રાજાને શ્રી ધર્મસિંહ નામનો મિત્ર હતો. સંવેગભાવ પામીને તેણે ચન્દ્રગુપ્તની લક્ષ્મીને ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી. શ્રીજિનઠથિતધર્મમાં સ્થિત એવા તેઓએ ક્ષેત્રપુર નગરમાં અનશનને સ્વીકાર્યું, અને ગૃહપૃષ્ઠ પરચક્રખાણુને શોકરહિતપણે ક્યું. તે વેળાયે જંગલમાં હલ્દેરા પશુઓએ તેઓના શરીરને ચૂંથવા માંડ્યું. આમ જેનું શરીર ખવાઈ રહ્યું છે, એવા એ મહર્ષિ; શરીરને વેસિરાવીને પંડિત મરણુને પામ્યા. ૭૦-૭૧-૭૨

પાટલીપુત્ર—પટણુ નગરમાં શ્રીચાણુક્ય નામનો મંત્રી પ્રસિદ્ધ હતો. અવસરે સર્વપ્રકારના પાપ આરંભોથી નિવૃત્ત થઈને તેઓએ ઇન્દ્રિગીની જ્ઞમરણુને સ્વીકાર્યું. ૭૩

ત્યારબાદ ગાયોના વાડામાં પાદપોપગમ અનશનને સ્વીકારીને તેઓ કાયોત્સર્ગધ્યાને ઉભા રહ્યા. આ પ્રસંગે પૂર્વવૈરી સુખન્ધુ મંત્રીએ અનુકૂલ પૂજાના ખંડાનાથી, છાણુને સળગાવીને એમના શરીરને સળગાવી નાંખવા માંડ્યું. આમ શરીર સળગવા છતાંયે, તે શ્રીચાણુક્ય ઋષિએ સમાધિપૂર્વક મરણુને પ્રાપ્ત ક્યું. ૭૪-૭૫

કાકન્દી નગરીમાં શ્રીઅમૃતદોષ નામનો રાજા હતો. યોગ્ય અવસરે તેણે પુત્રને રાજ્ય સોંપી પ્રવ્રજ્યાને બ્રહ્મણુ કરી. સૂત્ર અને અર્થમાં કુશલ તથા શ્રુતના રહસ્યને પામનાર એવા તે રાજર્ષિ શોકરહિતપણે પૃથ્વીપર વિહાર કરતાં ક્રમશઃ કાકન્દી નગરમાં પધાર્યા. ત્યાં ચંડવેગ નામના વૈરીએ તેઓના શરીરને શસ્ત્રના પ્રહારથી છેદી નાંખ્યું. શરીર છેદાઈ રહ્યું છે તેવી વેળાયે પણ તે મહર્ષિ સમાધિલાવમાં સ્થિર રહ્યા, અને પંડિત મરણુને પ્રાપ્ત ક્યું. ૭૬-૭૭-૭૮

કૌશામ્બી નગરીમાં લલિતઘટા નામના બત્રીશ પુરૂષો પ્રખ્યાત હતા. તેઓએ સંસારની અસારતાને જાણીને શ્રમણપણાને ગ્રહણ કર્યું. શ્રુતસાગરના રહસ્યને પ્રાપ્ત કરનારા એવા તેઓએ શરીરના મમત્વથી રહિત બની, યોગ્ય અવસરે પાદપોષગમ અનશનને સ્વીકાર્યું. અકસ્માત નદીના પૂરથી તણાતા મોટાફાલની મધ્યમાં તેઓ ખેંચાઈ ગયા. આવા અવસરે પણ તેઓએ સમાધિપૂર્વક પંડિતમરણને પ્રાપ્ત કર્યું. ૭૯-૮૦

કુલાણ [કુણાલ] નગરમાં વૈશ્રમણદાસ નામનો રાજા હતો. આ રાજાને રિષ્ટ નામનો મંત્રી કે જે મિથ્યાદષ્ટિ અને દુરાચલ વૃત્તિવાળો હતો. તે નગરમાં એક અવસરે મુનિવરોને વિષે વૃષભ સમાન, ગણિ પિટકરુપ શ્રી દ્વાદશાંગીના ધારક તથા સમસ્ત શ્રુતસાગરના પારને પામનાર અને ધીર એવા શ્રીઋષભસેન આચાર્ય, પોતાના પરિવાર સહિત પધાર્યા હતા. તે સૂરિના શિષ્ય શ્રીસિંહસેન ઉપાધ્યાય કે જેઓ અનેક પ્રહારના શાસ્ત્રાર્થરહસ્યના જ્ઞાતા, તથા ગણની તપ્તિને કરનારા હતા. રાજમંત્રી રિષ્ટની સાથે તેઓને વાદ થયો. વાદમાં રિષ્ટ પરાજિત થયો. આથી રોષથી ધમધમતા, નિર્દય એવા તેણે પ્રશાન્ત અને સુવિહિત શ્રીસિંહસેન ઋષિને અગ્નિથી સળગાવી મૂક્યા. શરીર અગ્નિથી સળગી રહ્યું છે. આ અવસ્થામાં તે ઋષિવરે સમાધિ-પૂર્વક મરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

હસ્તિનાગપુરના કુન્દત્ત ક્ષેષ્ટીપુત્રે, સ્થવિરોની પાસે દીક્ષાને સ્વીકારી હતી. એક અવસરે નગરના ઉદ્યાનમાં તેઓ કાયોત્સર્ગધ્યાને ઉભા હતા. ત્યાં ગોપાળે નિર્દોષ એવા તેઓને શાદમલીવૃક્ષના લાકડાની જેમ સળગાવી મૂક્યાં. છતાંયે આ અવસ્થામાં તેઓએ સમાધિપૂર્વક પંડિત મરણને પ્રાપ્ત કર્યું.

ચિલાતીપુત્ર નામના ચોરે, ઉપશમ, વિવેક અને સંવરરુપ ત્રિપદીને સાંભળીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તે અવસરે તેઓ ત્યાંજ કાયોત્સર્ગધ્યાને રહ્યા. કીડીઓએ તેમના શરીરને ચાલણીની જેમ છિદ્રવાળું કર્યું આમ શરીર ખવાતું હોવા છતાંયે તેઓ સમાધિથી મરણને પામ્યા. ૮૧-૮૨-૮૩-૮૪-૮૫-૮૬

શ્રીગજમુકુમાલ ઋષિ નગરના ઉદ્યાનમાં કાયોત્સર્ગધ્યાને રહ્યા હતા. નિરપરાધી અને શાન્ત એવા તેઓને, કોઈ પાપત્તાએ હજારો ખીલાથી

જાણે મઢેલ હોય એવી રીતે લીલા ચામડાથી ખાંધી, પૃથ્વી પર પછાડયા. આ છતાંયે તેઓએ સમાધિપૂર્વક મરણને મેળવ્યું. ૮૭

મખલી ગોશાળાએ નિર્દોષ એવા શ્રીમુનક્ષત્ર અને શ્રીસર્વાનુભૂતિ નામના શ્રી મહાવીર પરમાત્માના શિષ્યોને તેજ્જ્વેશ્યાથી ખાળી નાંખ્યા હતા. તે રીતે સળગતાં તે બન્ને મુનિવરો સમાધિલાવને સ્વીકારી પંડિત મરણને પામ્યા. ૮૮

સંથારાના સ્વીકારની વિધિ યોગ્ય અવસરે, ત્રણગુપ્તિથી ગુપ્ત એવો ક્ષપકસાધુ જ્ઞપરિજ્ઞાથી જાણે છે. બાદ યાવજીવને માટે સંઘસમુદાયની મધ્યમાં ગુરૂના આદેશ મુજબ આગારો પૂર્વક ચારેય આહારનું પરચક્રખાણુ કરે છે. ૮૯

અથવા સમાધિ જાળવવાને સારૂ, કોઈક અવસરે ક્ષપકસાધુ ત્રણ-આહારનું પરચક્રખાણુ કરે છે. અને કેવળ પ્રાસુક જળનો આહાર કરે છે. બાદ ઉચિત ઠાલે તે ક્ષપક, પાણીના આહારનું પણ પરચક્રખાણુ કરે છે. ૯૦

[ક્ષમાપનાની વિધિ :] ‘શેષકોકોને સંવેગ પ્રગટ થાય તે રીતે તે ક્ષપકે ક્ષમાપના કરવી અને સર્વ સંઘ સમુદાયની મધ્યમાં કહેવું કે ‘પૂર્વે મન વચન અને ક્રયાના યોગોથી કરવા, કરાવવા કે અનુમોદવા દ્વારા મેં જે કાંઈ અપરાધો કર્યા હોય તેને હું ખમાવું છું.’ ૯૧

એ હાથને મસ્તકે જોડીને તેણે ફરી કહેવું કે ‘શક્યથી રહિત આ હું આજે સર્વ પ્રકારના અપરાધોને ખમાવું છું. માતાપિતા સમાન સર્વજીવો મારા વિષે ક્ષમા રાખો. ૯૨

[ક્ષપક મહાનુભાવને શ્રીગુરૂમહારાજ આ મુજબ બોધ આપે છે: કે] ‘ધીરપુરૂષોએ પ્રરૂપેલ, વળી સતપુરૂષોથી સદા સેવાતા, અને કાયર આત્માઓ માટે અત્યંત દુષ્કર એવા પંડિતમરણ-સંથારાને, શિક્ષાતલપર આરૂઢ થયેલા નિઃસંગ અને ધન્ય આત્માઓ સાથે છે.’ ૯૩

સાવધાન બનીને તું વિચાર કર. તેં નારક અને તિર્થંગતિમાં તથા દેવગતિ અને મનુષ્યગતિમાં કેવાં કેવાં સુખદુઃખો લોગવ્યાં છે? ૯૪

‘હિ મુમુક્ષુ! નરકને વિષે તેં અસાતા બહુલ-દુઃખપૂર્ણ, અસાધારણ અને તીવ્ર વેદનાઓને શરીરની ખાતર પ્રાયઃ અનન્તીવેળાયે લોગવી છે.’ વળી દેવપણામાં તથા મનુષ્યપણામાં પારકાના દાસલાવને પામેલા

તેં દુઃખ, સંતાપ અને ત્રાસને ઉપજવનારી વેદનાઓને પ્રાયશઃ અનન્તીવેળાયે અનુભવી છે' 'અને હે પુણ્યવાન ! તિર્થચંગતિને પામીને ન પાર પામી શકાય એવી મહાવેદનાઓને ઘણીયે વાર તેં ભોગવી છે. આ રીતે જન્મ તથા મરણરૂપ રેંટના આવતો બ્યાં સતત ચાલુ છે, એવા સંસારમાં તું અનન્તકાળ ભટકયો છે. ૯૫-૯૬-૯૭

સંસારને વિષે તેં અનન્તકાલ સુધી અનન્તીવેળા અનન્તા જન્મ-મરણોને અનુભવ્યાં છે' આ બધાંયે દુઃખો સંસારવર્તીં સર્વજીવોને માટે સહજ છે. માટે વર્તમાનકાલના દુઃખોથી તું મૂંઝાઈશ નહિ અને આરાધનાને ભૂલીશ નહિ.' 'મરણના જેવો મહાભય નથી, જન્મ સમાન અન્ય કોઈ દુઃખ નથી. તેથી જન્મ-મરણરૂપ મહાભયોના કારણભૂત શરીરના મમત્વભાવને તું શીઘ્ર છેદી નાંખ.' ૯૮-૯૯

આ શરીર જીવથી અન્ય છે. તથા જીવ શરીરથી ભિન્ન છે' આ નિશ્ચયપૂર્વક દુઃખ અને કલેશના મૂળ ઉપાદાન સમા શરીરના મમત્વને તારે છેદી નાંખવું જોઈએ. કારણ કે: ભીમ અને અપાર આ સંસારમાં, આત્માએ જે કાંઈ શરીર સંબંધી કે મનસંબંધી દુઃખોને અનન્તી વેળાયે ભોગવ્યાં છે, તે શરીર પરના મારાપણા રૂપ મહાદોષના યોગ જ. આથી 'જો સમાધિ પૂર્વક મરણને મેળવવું હોય તો તે ઉત્તમ અર્થની પ્રાપ્તિને સાડ તારે શરીર આદિ આભ્યન્તર અને અન્ય બાહ્ય પરિચ્છેદને વિષે મારાપણું સર્વથા વેસિરાવી દેવું.' ૧૦૦-૧૦૧-૧૦૨

[સુમુક્ષુ આત્મા, ગુરુમહારાજની સમક્ષ ફરી ક્ષમાપના કરે છે.]

'જગતના શરણરૂપ, હિતવત્સલ સમસ્ત શ્રીસંઘ, મારાં સઘળાંયે અપરાધોને ખમો, તથા શલ્યથી રહિત બનીને હું પણ, ગુણોના આધારભૂત શ્રીસંઘને ખમાવું છું.' ૧૦૩

તથા 'શ્રી આચાર્યદેવ, ઉપાધ્યાય, શિષ્યો, સાધર્મિકો, કુળ તથા ગણ વગેરે જે કોઈને મેં કષાય ઉત્પન્ન કરાવ્યો હોય-કષાયતું હું કારણ બન્યો હોઉં તે સર્વને હું ત્રિવિધ યોગે ખમાવું છું.' 'શ્રી સર્વ શ્રમણ સંઘના સઘળાંયે અપરાધોને હું મસ્તક પર ખે હાથ જોડવારૂપ અંજલિ કરી ખમાવું છું. તથા હું પણ સર્વને ખમું છું.' વળી હું જનકથિત ધર્મમાં અર્પિત ચિત્તવાળો થઈને સર્વ જગતના

જીવ સમૂહની સાથે બંધુલાવથી—(ન:શલ્ય રીતે ખમાવું છું. અને હું પણ સર્વને ખમું છું.’ ૧૦૪-૧૦૫-૧૦૬

આમ અતિચારેને ખમનાર, અને અનુત્તર તપ તથા અપૂર્વ સમાધિને પ્રાપ્ત કરનાર ક્ષપક આત્મા; બહુવિધ બાધા સંતાપ વગેરેના મૂળ કારણ કર્મસમૂહને ખપાવતો સમલાવમાં વિહરે છે. અસંખ્યેય ક્ષામ્પ કોટિ અશુભ ભવોની પરંપરા દ્વારાયે જે ગાઢ કર્મ બાંધ્યું હોય; તે સર્વ કર્મસમૂહને સંથારા પર આરૂઢ થયેલા ક્ષપક આત્મા, શુભ અધ્યવસાયોના યોગે એક સમયમાં ખપાવે છે. ૧૦૭-૧૦૮

આ અવસરે; સંથારાપર આરૂઢ થયેલા મહાનુભાવ ક્ષપકને કદાચ પૂર્વઠાલીન અશુભના યોગે, સમાધિલાવમાં વિદન કરનારી વેદના ઉદ્દયમાં આવે, તો તેને શમાવવાને માટે ગીતાર્થ એવા નિર્યામક સાધુઓ બાવનાચંદન જેવી શીતલ ધર્મશિક્ષા આપે. ૧૦૯

‘હે પુણ્ય પુરૂષ! આરાધનામાં જ જેઓએ પોતાનું સઘળું અર્પિત કર્યું છે, એવા પૂર્વઠાલીન મુનિવરો; જ્યારે તેવા પ્રકારના અભ્યાસ વગર પણ, અનેક જંગલી બનવરોથી ચોમેર ઘેરાએલા લયંકર પર્વતની ટોચ પર કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેતા હતા. “વળી અત્યંત ધીર વૃત્તિને ધરનારા આ કારણે શ્રીજિનકથિત આરાધનાના માર્ગમાં અનુત્તર રીતે વિહરનારા તે મહર્ષિ પુરૂષો, જંગલી બનવરોની દાઢમાં આવવા છતાંયે સમાધિલાવને અખંડ રાખે છે અને ઉત્તમ અર્થને સાધે છે.’ ૧૧૦-૧૧૧

‘હે સુવિહિત! ધીર તથા સ્વસ્થ મનોવૃત્તિવાળા નિર્યામક સાધુઓ, જ્યારે સદા સહાય કરનારા છે એવી સ્થિતિમાં સમાધિલાવને પામીને શું આ સંથારાની આરાધનાને પાર ન પામી શકાય? અર્થાત્ તારે સહેલાઈથી આ સંથારાના પારને પામવો જોઈએ. કારણ કે જીવ એ શરીરથી અન્ય છે, તેમ શરીર એ પણ જીવથી ભિન્ન છે. આથી શરીરના મમત્વને મૂકી દેનારા સુવિહિત પુરૂષો શ્રીજિનકથિત ધર્મની આરાધનાની ખાતર અવસરે શરીરને પણ ત્યજ દે છે.’ ૧૧૨-૧૧૩

‘સંથારાપર આરૂઢ થયેલ ક્ષપક, પૂર્વઠાલીન અશુભના ઉદ્દયથી ઉત્પન્ન થયેલી વેદનાઓને સમલાવપૂર્વક સહન કરીને, કર્મરૂપ અશુભ કલંકની પરંપરાને વેલ્લડીની જેમ મૂળથી હલાવી નાંખે છે. આથી તારે

પણ આ વેદનાઓને સમભાવે સહવાપૂર્વક ઠમોને ખપાવવા જોઈએ.’ ૧૧૪

‘બહુકોડ વર્ષો સુધી તપ, ક્રિયા વગેરે દ્વારા અજ્ઞાન આત્મા જે ઠર્મસમૂહને ખપાવે છે. મન, વચન, કાયાના યોગોથી આત્માનું રક્ષણ કરનાર જ્ઞાની આત્મા, તે ઠર્મસમૂહને શ્વાસ માત્રમાં ખપાવે છે. કારણ કે: સમ્યજ્ઞાન પૂર્વકનાં અનુષ્ઠાનોનો પ્રભાવ અચિન્ત્ય છે.’ મન, વચન અને કાયાથી આત્માનું જતન કરનાર જ્ઞાની આત્મા, બહુ ભવોથી સંચિત કરેલા આઠ પ્રકારનાં ઠર્મસમૂહરૂપ પાપોના શ્વાસમાત્રમાં ખપાવે છે. આ કારણે: હે સુવિહિત ! સમ્યજ્ઞાનનાં આલંબન પૂર્વક તારે પણ આ આરાધનામાં ઉજ્જમાળ રહેવું.’ ૧૧૫-૧૧૬

આ મુજબ હિતોપદેશરૂપ આલંબનને મેળવનાર સુવિહિત આત્માઓ ગુરૂ વિગેરે વડિલજનોથી પ્રશંસાને પામેલા સંત્યારાપર ધીરતાપૂર્વક આરૂઠ થઈ, સર્વપ્રકારના ઠર્મમલને ખપાવવાપૂર્વક તે ભવમાં યા ત્રીજા ભવમાં અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે અને મહાનંદ પદને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૧૭

[શ્રી સંઘની સ્તુતિરૂપ અન્તિમ મંગળ:] ગુપ્તિ સમિતિ આદિ ગુણોથી મનોહર; સમ્યજ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ રતનત્રયીથી મહામૂલ્યવાન; તથા સંયમ, તપ, નિયમ વગેરે ગુણરૂપ સુવર્ણથી જડેલો શ્રીસંઘરૂપ મહામુકુટ, દેવ, દેવેન્દ્ર, અસુર અને માનવોથી સહિત ત્રણ લોકમાં વિશુદ્ધ હોવાને કારણે પૂજનીય છે, અતિશય દુર્લભ છે. વળી નિર્ભંગગુણોનો આધાર છે, માટે પરમશુદ્ધ છે, અને સૌને શિરોધાર્ય છે. ૧૧૮-૧૧૯

ત્રીખંઠરૂપમાં અગ્નિથી લાલચોળ તપેલા લોખંડના તાવડાના જેવી ઠાળી શિક્ષામાં આરૂઠ થઈને હજારો ઠિરણોથી પ્રચંડ, અને ઉગ્ર એવા સૂર્યના તાપથી બળવા છતાંયે, કષાય વગેરે લોકનો વિજય કરનાર અને ધ્યાનમાં સદાકાલ ઉપયોગશીલ, વળી અત્યન્ત સુવિશુદ્ધ જ્ઞાનદર્શનરૂપ વિભૂતિથી યુક્ત, તથા આરાધનામાં અર્પિત ચિત્તવાળા સુવિહિત પુરૂષે; ઉત્તમ લેશ્યાના પરિણામપૂર્વક રાધાવેદ્ય સમાન દુર્લભ, કેવલજ્ઞાનની સદશ, સમતાભાવથી પૂર્ણ એવા ઉત્તમ અર્થરૂપ સમાધિમરણને મેળવ્યું છે. ૧૨૦-૧૨૧-૧૨૨

પ્રાર્થનાપૂર્વક ઉપસંહાર : આ પ્રકારે મેં જેઓની સ્તુતિ

કરી છે, એવા શ્રીજિનકથિત અન્તિમ કાલીન સંથારારૂપ હાથીના સ્કન્ધ-
પર સુખપૂર્વક આરૂઠ થયેલા, નરેન્દ્રોને વિશે અન્દ્ર સમાન શ્રમણ પુરૂષો,
સદાકાલ અમોને શાશ્વત, સ્વાધીન અને અખંડ સુખોની પરંપરા આપો. ૧૨૩

o x o x o x o x o x o

(૯) પાપપ્રતિષ્ઠા અને ગુણબીજ-આધાન સૂત્રનો અર્થ

વીતરાગ, સર્વજ્ઞ, સુરેન્દ્રપૂજિત, યથાસ્થિત વસ્તુતત્વવાદી, અને
ત્રિલોકીય ગુરૂ એવા અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર હો !

તેઓ એમ આખ્યાન કરે છે કે નિશ્ચે આ લોકમાં જીવો અનાદિ-
કાળથી છે અનાદિ કર્મના સંયોગથી જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, શોક,
દુઃખરૂપ, દુઃખ ક્ષણવાળો અને દુઃખની પરંપરાવાળો અનાદિ સંસાર છે.

એ અનાદિ સંસારબ્રમણનો અંત શુદ્ધ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ
આગમોક્ત ધર્મનું વિધિપૂર્વક સેવન કરવાથી થાય છે.

તે શુદ્ધ ધર્મની સંપ્રાપ્તિ મિથ્યાત્વમોહનીય પ્રમુખ પાપ
કર્મનો વિનાશ, તથા વિદ્ય ભવ્યત્વ (સ્વભાવ) કાળ, નિયતિ (ભાવી
ભાવ), પૂર્વકૃત કર્મ ને પુરૂષાતન (ઉદ્ધમ) વડે થવા પામે છે.

તથાવિદ્ય ભવ્યત્વ પરિપાકના સાધન અરિહંતાદિક ચાર શરણુ,
દુષ્ટનું નિંદા-ગર્હા, અને સુકૃત કરણોનું અનુમોહન કરવારૂપ કહ્યા છે.

તેથી મોક્ષાર્થી જનોએ સદા સુપ્રભિધાન સંકલેશ સમયે વારંવાર
અને અસંકલેશ સમયે સામાન્ય રીતે ત્રિકાળ કર્યા કરવું.

ચાર શરણુ

પરમ ત્રિલોકનાથ, પ્રધાન પુણ્યના ભંડાર, રાગ-દ્રેષ-મોહથી
સર્વથા રહિત, અચિન્ત્ય ચિંતામણિરૂપ, ભવસાગરમાં પોત સમાન
અને એકાન્ત શરણુ કરવા યોગ્ય એવા અરિહંત ભગવંતોનું મારે
જીવન પર્યંત શરણુ હો.

જન્મ, જરા, મરણથી મુક્ત, અજરામર, કર્મકલંકરહિત, સર્વ
પ્રકારની પીડારહિત, કેવળજ્ઞાનદર્શનયુક્ત, શિવપુરનિવાસી, નિરૂપમ-
સુખસંયુક્ત, અને સર્વથા કૃતકૃત્ય એવા સિદ્ધોનું મને શરણુ હો.

પ્રશાન્ત, ગંભીર આશયવંત, સાવદ્ર(પાપ) વ્યાપારથી વિરમેલા, પંચ પ્રકારના આચારમાં કુશળ, પરોપકારમાં રક્ત (ઉબમાળ), પક્ષક્રમણ જેવા નિર્લેપ, શરદ જળ જેવા સ્વચ્છ હૃદયવાળા, જ્ઞાન-ધ્યાનમાં વિશુદ્ધ પરિણામવાળા સંત સાધુઓનું મને શરણુ હો.

સુર અસુર અને મનુષ્યોવડે પૂજિત, મોહ અંધકારને ટાળવા સૂર્ય સમાન, રાગ-દ્રેષરૂપ વિષને ટાળવા પરમ મંત્ર સમાન, સમસ્ત કલ્યાણના હેતુરૂપ, કર્મવનને ખાળવા અગ્નિ સમાન, અને પરમ મોક્ષરૂપ સિદ્ધિ સર્વજ્ઞપ્રણિત ધર્મનું મને જાવજીવ શરણુ હો.

દુષ્કૃત ગર્હા-નિંદા

ઉક્ત ચારે શરણો આદરી હું દુષ્કૃત્ય (પાપ)ની નિંદા-ગર્હા કરું છું.
 અરિહંતો, સિદ્ધો, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓ, સાધ્વીઓ કે બીજાં અનેરાં પૂજનીય ગુણાધિક આત્માઓ વિષે તથા
 માતા, પિતા, બંધુઓ, મિત્રો કે ઉપકારીજનો વિષે, અથવા
 ઓઘે (સામન્યતઃ) સમક્ષિત-આદિચુક્ત કે તેથી રહિત જીવો વિષે,
 પુસ્તકો વિગેરે કે ખરૂંગાદિક વિષે
 મેં જે જે કાંઈ વિપરીત-અવિધિ ભોગાદિક વડે નહિં આચારવા
 યોગ્ય, નહિ ઈચ્છવા યોગ્ય પાપાનું બંધી પાપ-સૂક્ષ્મ કે સ્થૂળ અને
 મન, વચન કે ક્રયાવડે;
 રાગ, દ્રેષ કે મોહ વડે,
 આ જન્મ કે અન્ય જન્મોમાં
 કર્યું, કરાવ્યું કે અનુમોદ્યું હોય, તે મારું દુષ્કૃત્ય મેં કલ્યાણમિત્ર
 ગુરૂદેવના વચનથી નિંદા-ગર્હા યોગ્ય અને છંડવા યોગ્ય જાણ્યું.
 શ્રદ્ધાવડે એ વાત મને ગમી છે.
 એટલે અરિહંત, સિદ્ધની સમક્ષ...
 એ છંડવા યોગ્ય દુષ્કૃત્યને નિંદુ-ગર્હુ છું.
 એ સંબંધે કરેલું પાપ મિથ્યા થાઓ, મિથ્યા થાઓ,
 અર્થાત મારા પાપનું નિવેદન કરી તેની માફી માગું છું.

સુકૃત અનુમોદના

ઉક્ત પાપની આલોચના મારે ભાવરૂપ થાઓ !
 ફરી તેવાં પાપ ન થવા પામે એમ બને !

એ બંને વાત બહુ પસંદ પડી છે;
તેથી અરિહંત ભગવંતો તથા કલ્યાણમિત્ર એવા ગુરૂ મહારાજની
હિતશિક્ષાને ઇચ્છું છું.

મને એમની જોડે ઉચિત યોગરૂપ સમાગમ થાઓ !
મને એવી રૂઢી પ્રાર્થના કરવાનું પ્રાપ્ત થાઓ !
એ પ્રાર્થના કરતાં મને પ્રેમ જાગો ! અને
એ પ્રાર્થનાથી મને મોક્ષખીજ (કલ્યાણકારી સદ્સ
સાધનમાર્ગ) પ્રાપ્ત થાઓ.

અરિહંતાદિકને સુયોગ પ્રાપ્ત થયે છતે...
હું તેમની સેવા કરવા લાયક થાઉં, આજ્ઞા પાળવા લાયક થાઉં,
ભક્તિયુક્ત થાઉં અને દોષરહિત તેમની આજ્ઞાને પારગામી થાઉં
અર્થાત્ તેમની આજ્ઞાને યથાર્થ રીતે પાળી પાર ઉતારી શકું.

સુમુક્ષ-કેવળ મોક્ષાર્થી એવો; શક્તિને ગોપવ્યા (છૂપાવ્યા) વગર
સુકૃત્યને હું સેવું.

અરિહંતો સંબંધી અનુષ્ઠાન-ધર્મ દેશનાદિકને અનુભોહું છું,
તેમજ સર્વ સિદ્ધોના સિદ્ધલાવને, સર્વ આચાર્યોના આચારને,
સર્વ ઉપાધ્યાયોના સૂત્રપદ્ધાનને, સર્વ સાધુજનોની સાધુક્રિયાને,
સર્વ શ્રાવકોના મોક્ષસાધન યોગોને તેમજ
ઇન્દ્રાદિક સર્વ દેવોના અને નિકટભવી એવા શ્રદ્ધાશયવાળા સર્વ
જીવોના માર્ગ સાધનયોગો (માર્ગાનુસારીપણા)ને
હું અનુભોહું છું-પ્રશંસુ છું.

ઉક્ત સુકૃત-અનુભોદના મારે સમ્યગ્ વિધિપૂર્વક (સૂત્રાનુસારે),
ખરા શુદ્ધ આશયવાળી- - -

આચરણરૂપે યથાર્થ પાલન કરવારૂપ- - -

તેનો યથાર્થ નિર્વાહ કરવાવડે નિરતિચાર ભાવે પરમગુણયુક્ત-
અરિહંતાદિકના પ્રભાવથી હો !

કેમકે અચિન્ત્ય શક્તિવાળા તે ભગવંતો વીતરાગ, સર્વજ્ઞ, પરમ
કલ્યાણરૂપ હોઈ ભવ્યજનોને પરમકલ્યાણના હેતુભૂત થાય છે.

મૂઠ, પાપી, અનાદિ મોહવાસિત, વસ્તુતઃ હિતાહિતનો અબાણ
એવો હું હિતાહિતને સમજતો થાઉં, અહિતથી નિવૃત્ત થાઉં,

હિતમાર્ગમાં પ્રવૃત્ત થાઉં અને સર્વ સત્વપ્રાણીવર્ગ સંબંધી સેવા વડે આરાધક થાઉં.

(સ્વહિતરૂપ) સુકૃત(અનુમોદના)ને અંતઃકરણથી
હું ઇચ્છું છું—ઇચ્છું છું—ઇચ્છું છું.

આ રીતે આ સૂત્રને ખૂબ વૈરાગ્યપૂર્વક, લજ્જાનાર, સાંભળનાર અને ચિંતવનારના અશુભ કર્મના અનુબંધ દીલ્લા પડે છે, ઓછા થાય છે ને ક્ષીણ થાય છે.

અથવા ઉક્તસૂત્રના અભ્યાસજનિત શુભ પરિણામવડે બાકી રહેલા અશુભકર્મ અનુબંધ રહિત ક્ષણપરંપરા આશ્રીને સામર્થ્ય (સત્વ) વગરના થઈ જાય છે.

મંત્ર સામર્થ્યવડે વિષની પેરે અદ્ય વિપાકવાળા, સુખે ટાળી શકાય એવા અને ફરી પાછા ન બંધાય એવા થવા પામે છે.

શુભકર્મના અનુબંધ સ્થેજે એકઠા થવા પામે છે; ભાવની વૃદ્ધિ વડે ખૂબ યાને સંપૂર્ણ થવા પામે છે, તથા પ્રધાન, શુભ ભાવાર્જિત, નિશ્ચય ક્ષણદાયી, સાનુબંધ શુભકર્મ, સારી રીતે પ્રયોજેલા મહા વૈદ્યની પેઠે એકાંત કલ્યાણકારી, શુભપ્રવર્ત્તક અને પરંપરાએ પરમસુખ, મોક્ષ સાધક થાય છે.

આ કારણથી પ્રતિબંધરહિત, નિચાણારહિત, અશુભ ભાવ ના નિરોધવડે શુભ ભાવનાના બીજરૂપ જાણીને આ સૂત્રને પ્રશાન્ત આત્માએ રૂડી એકાગ્રતા—સ્થિરતાથી સારી રીતે લાણવું, વ્યાખ્યાન વિધિવડે સાંભળવું અને તેના અર્થરહસ્યનું ચિંતવન કરવું.

દેવર્ષિવંદિત પરમશુરૂ વીતરાગ પરમાત્માએને નમસ્કાર હો !

તેમજ શેષ નમસ્કાર કરવા યોગ્ય ગુણાધિક આચાર્યાદિક પ્રત્યે નમસ્કાર હો !

સર્વજ્ઞ શાસન જયવંતુ વર્તો !

પરમ સંબોધિ—વરબોધિના લાભવડે મિથ્યાત્વ દોષની નિર્વૃત્તિ-યોગે પ્રાણીઓ સુખી થાઓ, સુખી થાઓ, સુખી થાઓ !

o x o x o x o x o x o

(१०) पू. आ. देवश्री भाण्डिक्यसागर सूरि कृत श्लोकपंचक

चतुरशरणोपगमः

आप्तोऽष्टादशदोषशून्यजिनपञ्चाहं सुदेवो मम,
त्यक्तारम्भपरिग्रहः सुविहितो वाचंयमः सद्गुरुः ।
धर्मः केवलिभाषितो वरदयः कल्याणहेतुः पुनः,
अहंत्-सिद्ध-सुसाधु-धर्मशरणं भूयान् त्रिशुद्धयाभवम् ॥१॥

दुष्कृतगर्हा

भूताऽनागतवर्तमान समये यद् दुष्प्रयुक्तैर्मनो
वाक्यकथैः कृतकारितानुमतिभिर्देवादितत्त्वत्रये ।
संधे प्राणिषु चाप्तवाच्यनुचित हिंसादि पापास्पदम्,
मोहाधेन मया कृतं तदधुना गर्हानि निदाम्यहम् ॥२॥

सुकृतानुमोदना

अहंत्-सिद्ध-गणीन्द्र-पाठक-मुनि-श्रद्धा-व्रतिश्रावका-
द्यर्हत्त्वादिकभाषतद्गतगुणान् मार्गानुसारीन् गुणान् ।
श्रीअहंद्भवचनानुसारिसुकृता नुष्ठानसद्दर्शना
दीननुमोदयामि सुहितैः योगैः प्रशंसाम्यहम् ॥३॥

क्षमापना

संसारेऽत्र मया स्वकर्मवशगा जीवा भ्रमन्तोऽखिलाः,
क्षाम्यन्ते क्षमिता क्षमन्तु मयि ते केनाऽपिसाद्धं मम ।
वैरं नास्ति च मैत्रीताऽऽस्ति सुखदा जीवेषु सर्वेषु मे,
यद् दुश्चितितभाषितं च विहितं मिथ्याऽस्तु मे दुष्कृतम् ॥४॥

सद्भावना

तच्चयायास्यति मे कदा दिनमहं यत् पालयिष्येऽमलं,
चारित्रं जिनशासनस्थितमुनेमार्गे चरिष्याम्यहम् ।
मुक्तोजन्मजरादिदुःखनिवहान् संवेग निर्वेदता
प्तोक्तास्तिक्य दयालुताप्रशमतां धर्ता भविष्याम्यहम् ॥५॥

✽

(૧૧) ચતુર્ગતિ જીવ ક્ષામણાકુલકના અર્થ

✓નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવ, ચાર ગતિ (જન્મ-મરણરૂપ) લવચકે તેમાં ભટકતાં મેં મોહના વશથી જે કોઈ જીવને દુઃખ દીધું હોય તેને હું મન-વચન-કાયાએ કરી ખમાવું છું. (૧)

સાતે નારકીની પૃથ્વીમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થઈને મેં નારકીના લવમાં કોઈ પણ નારકી જીવને દુઃખ દીધું હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૨)

વળી નારકીના લવમાં મેં કર્મના વશથી નારકીના જીવોને પરસ્પર મસળવું, ચૂરવું, ફેંકવું, મારવું આદિથી દુઃખ દીધું હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૩)

નિર્દય પરમાધામીના રૂપને ધારણ કરનાર (પરમાધામીના લવમાં) મૂઢ અજ્ઞ મારા જીવે નારકીના જીવોને દુઃખ દીધું હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૪)

હા! હા!! પરમાધામીના લવમાં મૂઢતાના કારણે જીવે ક્ષીડાનિમિત્તે કરવત, તરવાર, ભાલાદિથી છેદન, ભેદન, તાડન, મારણ, ચંત્રપીલાણ, ચૈતરણીતારણ, કુંભીપાચનરૂપ ઘણાં દુઃખ નારકી જીવોને દીધાં તે દુઃખોને હું બાણતો નથી. (૫)

પરમાધામીના લવમાં તામસભાવમાં પ્રાપ્ત થયેલા મેં જે કાંઈ નારકી જીવોને દુઃખ દીધું હોય તેને પણ હું મન વચન કાયાએ કરી ખમાવું છું. (૬)

✓તિર્યંચને વિશે ક્ષારાદિ પૃથ્વી, અપ્, તેઉ, વાઉ, પ્રત્યેક સાધારણ વનસ્પતિકાચનાં લવોમાં મેં સ્વ-અન્ય અને પરસ્પર શસ્ત્રથી પૃથ્વીકાચાદિક જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૭)

શંખ પ્રમુખ બેઈદ્રિય, જુ પ્રમુખ તેઈદ્રિય, માખી પ્રમુખ ચૌરિદ્રિયના લવોમાં મેં જે જીવોને લક્ષણ અને દુઃખ દીધું હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૮)

ગર્ભજ, સમૂર્ચ્છિમ જલચર પંચેદ્રિયના લવોમાં મચ્છ, કાચબા,

સુસુમાર આદિ અનેક રૂપને ધારણ કરનાર મેં આહારને માટે જીવોને વિનાશ કર્યો હોય તેને હું ખમાવું છું. (૯)

વળી જલચરના લવોમાં ગચ્છેલ મેં ઘણા પ્રકારના જીવોને દેખીને છેદનલેદન કીધાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૦)

ગર્ભજ સંમૂર્ચિમ સર્પ પ્રમુખ, ઉરપરિસર્પ ઘો વાનર પ્રમુખ, ભુજપરિસર્પ, કુતરા બિલાડા પ્રમુખ થલચર પંચેદ્રિય તિથંચના બવોમાં મેં જે જીવો છિન્નલિન્ન કરી દુઃખી કીધાં અને ખાધાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૧)

જીવઘાતકાદિ અશુભકર્મથી શાર્દૂલસિંહ, સંડક, વાવ, ચિત્તા, ગેંડા, રીંછ આદિ હિંસક શ્યાપક જાતિમાં ઉત્પન્ન થએલ મારા જીવે જે જીવોને છિન્નલિન્ન વિનાશ કીધાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૨)

હોલા, ગૃહ્, કૂકડા, હંસ, બગલા, સારસ, કાગડા, બાજ, કબરી, ચકલાદિ, સમૂર્ચિમ, ગર્ભજ, ખેચર, પંચેદ્રિય, લવોને વિશે, મેં ભૂખને વશ થઈ કરમિયા પ્રમુખ જીવોને લક્ષણ કીધાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૩)

મનુષ્યના લવોમાં રસનેદ્રિયલંપટ મૂઠ પારધીની કીડા (શિકાર)ને કરનારા મેં જે જીવોને નાશ કીધો તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૪)

વળી સ્પર્શેદ્રિય લંપટ થએલા મેં કન્યા, સઘવા, વિઘવારૂપ પરસ્ત્રી અને વેશ્યાદિકને વિશે ગમન કરવાથી જે જીવોને દુઃખી કર્યાં અને વિનાશ કીધો હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૫)

વળી ચક્ષુરિન્દ્રિય પ્રાણેદ્રિય, શ્રોત્રેદ્રિયના વશમાં પડેલા મેં જે જીવોને દુઃખને વિશે પાડ્યા તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૬)

વળી મારે જીવે માનભંગથી, ક્રોધના વશથી આક્રમણ (દબાણ) કરીને જે જીવોને મારી આજ્ઞા મનાવી તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૭)

સ્વામી (રાજ્યાદિ અધિકારી)પણ પામીને મેં અપરાધી નિરપરાધી જીવોને બાંધ્યા, ઘાયલ કર્યાં, માર્યાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૧૮)

કૃષ્ટ એવા મેં ક્રોધથી અથવા લોભથી કોઈ પણ મનુષ્યને કુડું કલંક દીધું હોય તેને પણ ખમાવું છું. (૧૯)

હ્રમણાં ઈર્ષાભાવમાં પ્રાપ્ત થએલા મેં કોઈ પણ જીવ સાથે પરપરિવાદાદિ ક્રીધાં હોય, કોઈની ચુગલી ક્રીધી હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૨૦)

અનેક મ્લેચ્છ જાતિઓમાં રૌદ્ર અને ક્ષુદ્ર સ્વભાવવાળા મેં જ્યાં ધર્મ એ શબ્દ કાનેથી પણ ન સાંભળ્યો. (૨૧)

વર્ણી પરલોકની પિપાસાવાળા મેં અનેક જીવોના ઘાત કર્યા જેથી હું અનેક જીવોના દુઃખનો હેતુ થયો તેને હું ખમાવું છું. (૨૨)

મિથ્યાત્વમોહિત અધિકરણના કારણભૂત મેં ધર્મની બુદ્ધિએ જે જીવોના વધ કરાવ્યા તેને પણ હું ખમાવું છું. (૨૪)

વ્રેલંકી આદિ વનને દ્વાશ્નિ દર્શને જે જીવોને મેં ખાળ્યાં હોય, દ્રહ, તલાવ આદિ જલસ્થાનને શોષાવીને જે જીવોનો વિનાશ કર્યો તેને, હું ખમાવું છું. (૨૫)

ઉલંકપણે ઠર્મભૂમિ અંતરક્રીપાદિને વિષે જે જીવોનો વિનાશ કર્યો તેને પણ હું ખમાવું છું. (૨૬)

દેવના ભવોને વિષે પણ મેં ક્રીડાના પ્રયોગથી, લોભ-બુદ્ધિથી જે જીવોને દુઃખી ક્રીધાં તેને પણ ત્રિવિધે ખમાવું છું. (૨૭)

ભવનપતિને વિષે તામસભાવમાં વર્તતા નિર્દયપણે હણતા એવા મેં, જીવોને દુઃખી ક્રીધાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૨૮)

વ્યતંરના ભવમાં પણ મેં ક્રીડાના પ્રયોગથી જીવોને દુઃખ ઉત્પન્ન ક્રીધાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૨૯)

બ્યોતિષમાં ગયેલો પણ વિષયમાં મોહિતમૂદ મેં, જે કોઈ જીવને દુઃખી ક્રીધાં તેને પણ હું ખમાવું છું. (૩૦)

આભિયોગિક દેવમાં પ્રાપ્ત થયેલ પરરિદ્ધિમાં મત્સરવાળા, લોભથી પરાભવ પામેલા, મોહમાં વશીભૂત, મેં જે જીવોને દુઃખ દીધું હોય તેને પણ હું ખમાવું છું. (૩૧)

આ ચાર ગતિમાં ભટકતાં મેં જે કોઈ જીવને પ્રાણથકી મુક્ત ક્રીધાં, દુઃખમાં પાડ્યાં તે બધાને હું ખમાવું છું. (૩૨)

મેં જે જે અપરાધ ક્રીધાં છે તે તે બધાં અપરાધોને હે જીવો!

મધ્યસ્થ થઈને વેરને, મૂકીને, ખમો અને હું પણ ખમું છું. (૩૩)

આ સંપૂર્ણ જીવલોકમાં મારો કોઈ પણ દોષી નથી; હું જ્ઞાન-દર્શન સ્વભાવવાળો છું, એક છું, નિત્ય, મમત્વભાવરહિત છું. (૩૪)

મને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને કેવલીભાષિત ધર્મ શરણ થાઓ અને શ્રેષ્ઠ પંચપરમેષ્ઠિ મને ઈર્મક્ષયના ઈરણુભૂત થાઓ. (૩૫)

આર ગતિમાં રહેલા જીવોને ભાવશુદ્ધિ અર્થે કરેલા મારા આ ખામણા મારા ઈર્મક્ષયનું ઈરણુ થાવ. (૩૬)

o x o x o x o x o x o

(૧૨) પૂર્વાચાર્ય કૃત આરાધના પ્રકરણનો ગુર્જર ભાવાનુવાદ

ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત. પૃથ્વીકાય જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૧
ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત, અપ્કાય જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૨
ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત; તેહકાય જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૩
ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત, વાયુકાય જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૪
ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત, વનસ્પતિ જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫
ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત, એઈદ્રિ જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬
ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત, તેઈદ્રી જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૭
ભવ અનંત સારમાં ભમતાં વિવિધ જાત ચઉરીંદ્રી જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૮

- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 સંમુચ્છિમ જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૯
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 દેવનિકાય જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૦
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 મનુષ્ય જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૧
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 તિર્યચ જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૨
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 નારકી જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૩
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 ક્રોધ વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૪
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 માન વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૫
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 માયા વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૬
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 લોભ વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૭
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 રાગ વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૮
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 દ્રેષ વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૧૯
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 મોહ વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૦
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 કર્ણેન્દ્રી વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૧
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
 ચક્ષુન્દ્રી વશે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૨

- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
દ્રાણેન્દ્રી વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૩
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
રસનેન્દ્રી વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૪
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
રૂપશેન્દ્રી વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૫
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
આહાર વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૬
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
નિંદા થકી જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૭
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
ભય વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૮
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
વિષય વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૨૯
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
પરિગ્રહ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૦
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
કલહ થકી જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૧
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
અભ્યાષ્યાન થકી જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૨
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
પૈશુન્ય થકી જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૩
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
અરતિ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૪
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
મિથ્યાત્વભાવે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૫
- લવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
અજ્ઞાનપણે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૬

- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
પ્રમાદ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૭
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
હર્ષ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૮
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
શેક વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૩૯
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
રતિ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૦
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
વિગ્રહવશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૧
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
ઋદ્ધિગારવે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૨
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
રસ ગારવે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૩
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
શાતા ગારવે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૪
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
આરંભ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૫
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
પરવશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૬
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
વિદારણે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૭
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
દર્પ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ ૪૮
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
કલ્પવશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૪૯
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
અનાકુદ્દે જીવજે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૦

- લવ અનંત સંસારમાં લમતા વિવિધ જાત
શિંઘ માંહે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૧
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
કોટવાલ લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૨
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
ખાટકી લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૩
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
લીલ લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૪
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
હિંસકે લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ, ૫૫.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
માછીને લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૬.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
આહેડી લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ, ૫૭.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
જળચર લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૮.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
સ્થલચર લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૫૯.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
ખેચર લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૦.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
દેવલવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૧.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતા વિવિધ જાત
માનવ લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૨.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
તિર્યંચ લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૩.
- લવ અનંત સંસારમાં લમતાં વિવિધ જાત
નારકી લવે જીવ જે દુલવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૪.

- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
દાનવ ભવે જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૫
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતા વિવિધ જાત
કુદંષ્ટ વશે જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૬
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
કબ્જ વશે જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૭
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતા વિવિધ જાત
ત્રસસ્થાવરકાયે જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૮
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
જે ચૌદભેદે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૬૯
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
પૃથ્વીકાય ભવે જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૦
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતા વિવિધ જાત
અપ્કાય ભવે જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૧
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
તેઉકાય જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૨
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
વાયુકાય ભવે જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૩
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
વનસ્પતિ ભવે જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૪
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
ખેઠિન્દ્ર ભવે જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૫
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
તેઠિન્દ્ર ભવે જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૬
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
ચઉરિન્દ્ર ભવે જે જીવ દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૭
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
કામવશે જીવ જે દુભવ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૮

- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
રોગવશે જીવ દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૭૯
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
ભોગવશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૮૦
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
કુમતવશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૮૧
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
કદાગ્રહ વશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૮૨
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત
મિથ્યાત્વવશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૮૩
- ભવ અનંત સંસારમાં ભમતાં વિવિધ જાત.
આવેરતિવશે જીવ જે દુલબ્યા તેહ ખમાવું આજ. ૮૪

અન્તિમ આરાધના વિધિ

(૧) સંલેખના વિધિ

સંલેખનાનો અર્થ કૃશ-પાતળ-હલકું-ઓછું કરવું એવો થાય છે. શરીરને કૃશ કરવું તે બાહ્ય સંલેખના.

કષાયો પાતળા કરવા તે અભ્યંતર સંલેખના.

શરીરમાંથી સ્વલુ ધર્મસાધનં તે કહેતી ના બંને ભાગો અબાધિત રહે તે પ્રમાણે સંલેખનાનો વિધિ જણાવ્યો છે.

દીવાની દીવેટ, તેલ અને પ્રકાશ એ ત્રણની જેમ અહીં આયુષ્ય, શરીરબળ અને આત્મશુદ્ધિ ને સમજવાની છે. તેલ અને દીવેટનો યોગ પ્રકાશ માટે છે. પ્રકાશ વિનાનાં તે બંને નકામા છે. તેમાં પણ તેલ છતાં દીવેટ ખૂટી જાય કે દીવેટ છતાં તેલ ખૂટી જાય તો પ્રકાશ અટકી પડે. માટે બંનેનો સમાનયોગ જરૂરી છે.

એવી રીતે અહીં સંલેખનામાં શરીરબળ ખૂટતાં પહેલાં આયુષ્યબળ ખૂટી જાય કે આયુષ્ય ખૂટતાં પહેલાં શરીરબળ ખૂટી જાય તો મનુષ્ય જન્મનુ સાધ્ય અર્થાત્ ગુણુ પ્રગટ કરવાનું કાર્ય વચ્ચે જ અટકી પડે.

માટે જ્યાં સુધી વિશિષ્ટ જ્ઞાનથી મરણનો નિર્ણય ન થાય ત્યાં સુધી સંલેખના કરી શકાય નહીં.

આત્મશય જ્ઞાની દ્વારા આયુષ્ય હવે આટલું બાકી છે તેવો નિર્ણય થયા પછી શરીર છે ત્યાં સુધી આરાધના ટકી રહે તે રીતે તેનું પોષણ ચાલું રાખવું. ઉત્તરોત્તર પોષણ ઓછું કરતા જ્યારે આયુષ્યપૂર્ણ થાય તે સમયે શરીર પણ પૂર્ણ ધસાર્ધ જાય તે સંલેખનાનું રહસ્ય છે.

જે શરીરબળ પહેલાં ખૂટી જાય અને આયુ વચ્ચે તુટી જાય તો સાધન અટકી પડે એટલું જ નહીં, પણ મનુષ્યાયુની ક્ષણેક્ષણની ક્રિંમત દેવાયુ કરતાં કંઈ ગુણી ચડિયાતી છે, જે આયુષ્ય પહેલા તૂટી જાય તો પણ મોટું નુકસાન છે.

એક નમો અરિહંતાણુ પદનો જાપ પણ ઉત્તમ કોટિની નિર્જરાનું કારણ છે. હવે જે આયુષ્ય વચ્ચે તૂટી જાય અને આત્મા વિરતિમાંથી અવિરતિવાળો બની જાય તો તે પણ કોઈ રીતે યોગ્ય નથી. એમ છતાં

જન્મેલાને અવશ્ય મરણ છે જ એમ સમજી શરીર ટકે ત્યાં સુધી ધર્મનું સાધન અને તે હેતુથી શરીરને પોષણ આપવું જોઈએ.

શરીરને વધુ પડતું પોષણ આપીએ તો અંતઃક્રાંતિ જીવને સમાધિ દુષ્કર અને છે. શરીરના પ્રદેશો સાથે લોહ-અગ્નિ ન્યાયે અગર દૂધ-પાણી ન્યાયે એકમેક અનેલા આત્મપ્રદેશોને છૂટા થવામાં બહુ કષ્ટ પડે છે. માટે સમાધિથી મરણ થાય તે ઉદ્દેશથી શરીરને પ્રથમ કૃશ કરવું જરૂરી છે. જો વધુ પડતું પોષણ થાય તો અસમાધિ થવાનો અને જો વધુ શોષાય તો આયુ વચ્ચે તૂટવાનો સંભવ છે. માટે બાર વરસની સંલેખનામાં તપનો ક્રમ યુક્તિયુક્ત કરવો છે. બાર વર્ષ સુધી સંલેખના કરી શકાય તેવું સંઘયણ ન હોય તો મધ્યમથી બાર મહિનાની સંલેખના કરવી તેટલું પણ ન થાય તો જઘન્યથી બાર પખવાડીયાની સંલેખના કરી. આમાં શરીરની રક્ષા અને ધર્મસાધના બંનેમાં હાનિ ન આવે તેવી વિશિષ્ટ યોજના છે.

આમ છતાં શરીર અત આયુષ્યનો જ મેળ મેળવવાથી સંલેખના પૂર્ણ થતી નથી. કષાયોની અભ્યંતર સંલેખના સુખ્ય સાધ્ય છે.

જિનાગમથી ભાવિત મતિવાળો જ્ઞાની કે જ્ઞાનીની નિશ્રામાં રહેલ આત્મા જિનવચનના બળે જડ-ચેતનનો વિવેક કરીને જડતા રાગને ઘટાડતો જય, કષાયો-વિષય વાસનાનું જ્વેર ઘટી જય, જીવન-મરણ બંને તરફ ઉપેક્ષા થાય, આત્મગુણોમાં રમણતા કેળવી સાપ જેમ કાંચળી ઉતારે તેમ નિર્મમત્વભાવે દેહને છોડે તે ભાવ સંલેખના પ્રાપ્ત કરી શકે. આ સંલેખના જ મનુષ્ય જીવનનો સાર-સાધ્ય છે.

○ × ○ × ○ × ○ × ○

(૨) અન્તિમ આરાધના

શ્રીજિનકથિત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તથા વીર્યની આરાધનામાં તત્પર મારો અન્તરાત્મા એક જ છે, એ જ મારો છે, આ સિવાય અન્ય સર્વને મેં ત્યજી દીધાં છે. રાગ, દ્વેષ, મહામોહ અને કષાયરૂપ કારમા મળને ધોઈને, હું અત્યારે નિર્મળ બન્યો છું. આ કારણે હું

સાચો સ્નાતક થયો છું. વળી સર્વજીવો, મને ક્ષમા આપો. કારણ કે હું સર્વજીવોને ખમાવું છું. મારો આત્મા હાલ શાન્ત છે. મારે કોઈની પ્રત્યે વૈરવિરોધ નથી. જે કોઈકાલે વાસ્તવિક રીતે મારા ચેતનસ્વરૂપ આત્માની સાથે સંબંધ રાખી શકે તેમ નથી એવી પરવસ્તુઓને મેં અત્યાર સુધી મારી નજીકની માની લીધી; પોતાપણાની બુદ્ધિથી મેં એ વસ્તુઓને જાણી હતી. તે પૌદ્ગલિક પરવસ્તુઓને હું વોસરાવું છું. ૧:૨:૩:૪

ત્રિલોકનાથ મહાત્મા શ્રીતીર્થઠરદેવો; પાપમલથી સર્વથા રહિત શ્રી સિદ્ધભગવન્તો, તથા શ્રી જિનેશ્વર પ્રણીત ધર્મ; અને શ્રી સાધુપુરૂષો; મને મંગલરૂપ બનેા. ત્રણેય લોકમાં આજ ચાર વસ્તુઓ શ્રેષ્ઠતમ છે. આ ચાર તત્ત્વો જ શરણસ્થાન છે. આથી ભવના ભ્રમણીથી ડરેલો હું આના શરણને સ્વીકારું છું. ૫: ૬

હું અત્યારે સર્વ લાલસાએથી નિર્વૃત્ત છું. મનમાં દુષ્ટ વિકલ્પોને મેં તદ્દન રોકી લીધાં છે. હાલ હું જગતના સર્વ પ્રાણીવર્ગને બંધુરૂપ ગણુ છું; સર્વ સ્ત્રીઓ મારે મન માતા સમાન છે, હું તેઓને પુત્ર છું. સર્વ પ્રકારના યોગોને નિરોધ કરનાર હું શુદ્ધ સામાયિકમાં હાલ રહું છું. વળી સર્વ ચેષ્ટાઓને ત્યજી દેનારા મને, હે સિદ્ધભગવન્તો કૃપાદષ્ટિથી નિહાળો. ૭:૮

આ ભવમાં કે અન્ય ભવોમાં, મેં જે કાંઈ દુષ્ટતને, આચર્યું હોય તે સર્વ દુષ્ટતને, સંવેગભાવથી ભાવિત એવો હું. આ અવસરે વારંવાર નિન્હું છું. સર્વપ્રકારના પરિચ્છેદને મૂકીને હું વિશુદ્ધ બન્યો છું. મારી મનોવૃત્તિ અત્યારે આ છે. મારી વર્તમાનસ્થિતિના તત્ત્વને શ્રી કેવલજ્ઞાનીભગવન્તો સાક્ષાત્ જાણી શકે છે. ૯:૧૦

કેવળ મોક્ષનીજ એક ઇચ્છાથી હું સંસારના સર્વ સંબંધોથી અજાગો બન્યો છું. જન્મ મરણરૂપ મહાદુઃખોને નાશ કરનારા શ્રી જિનેશ્વરદેવોના શરણે મેં મારા આત્માને સોંપી દીધો છે. આ કારણે : તે કૃપાસાગર મહાત્માપુરૂષો, સફલાવપૂર્વક અર્પિત થયેલા મારાં સઘળાંયે ઠમોનો નાશ પોતાની શક્તિથી આ વેળાયે કરો. ૧૧: ૧૨

X o X o X o X o X

(२) अढितढ आराधना

ज्ञानदर्शनचारित्र	वीर्याराधनतत्परः ।	
एक एवाऽन्तरात्मा मे व्युत्सृष्टमधुनाऽपरम्		॥१॥
रागद्वेषमहामोह	कषायमलधूनकः ।	
विशुद्धः सांप्रतं वर्ते स्नातकोऽहं समाहितः		॥२॥
क्षाम्यन्तु सर्वसत्त्वा मे क्षान्ति मे सर्वजन्तुषु ।		
निर्वैरः सांप्रतं शान्तः क्षेत्रज्ञो मम वर्तते		॥३॥
यदन्तर्यायिनः किञ्चिद् बहिर्भूतं पुरा मया ।		
गृहीतं स्वीयबुद्धया तद्व्युत्सृष्टमधुनाऽखिलम्		॥४॥
तीर्थेश्वरा महात्मानः सिद्धा निर्धूतकल्मषा ।		
सद्धर्मः साधवश्चेति भवन्तु मम मङ्गलम्		॥५॥
एतावानेवोत्तभत्वेन गुणामि भुवनेऽप्यहम् ।		
एतानेव प्रपञ्चेऽहं शरणं भवभीस्कः		॥६॥
निवृत्तसर्वकामोऽहं मनोजालनिरोधकः ।		
बन्धुः समस्तभूतानां सूनुवत्सर्वयोषिताम्		॥७॥
स्थितः सामायिके शुद्धे सर्वयोगनिरोधिनि ।		
व्युत्सृष्टचेष्टं मां सिद्धाः पश्यन्तु परमेष्ठिनः		॥८॥
यच्च दुश्चरितं किञ्चिदिहान्यत्र च मे भवेत् ।		
संजातं जातसंवेगस्तन्निन्दामि पुनः पुनः		॥९॥
सर्वोपाधिविशुद्धोऽहं ममेयमधुना मतिः ।		
साक्षात्केवलिन स्तत्त्वं भगवन्तो विजानते		॥१०॥
भवप्रपञ्चनविरतो मोक्षैकगतचेतसा ।		
समर्पितो मयाऽऽत्मैष जिनानां जन्मनाशिनाम्		॥११॥
तत एव महात्मानः सद्भावापितचेतसः ।		
स्वशक्त्याऽशेषकर्माशच्छेदं कुर्वन्तु मेऽधुना		॥१२॥

(૩) સાધુ-સાધ્વીજી માટે અંતિમ-સાધના વિધિ.

પ્રાચીન સમાચાર દ્વાર-૧૯ માં સાધુ-સાધ્વીજીને અંતિમ આરાધના માટે નીચે મુજબ વિધિ જણાવી છે.

[ખાસ કરીને લાંબી બિમારીવાળા ગ્લાન કે અતિ નાજુક સ્થિતિ જણાતી હોય ત્યારે સભાન અવસ્થામાં આ વિધિ ખાસ કરાવવી.]

(૧) ગુરુભગવંત ખીમારને મસ્તકે મંત્રીત વાસ (ચૂર્ણ) ક્ષેપ કરે (નાખે).

(૨) ગુરુમહારાજ અતુર્વિધ શ્રી સંઘ સહિત ગ્લાન-સાથે-જિન-પ્રતિમાજી સન્મુખ રહીને જે પ્રભુજી હોય તેની સ્તુતિ બોલવાપૂર્વક ચૈત્યવંદન કરે (કરાવે.)

(૩) ચૈત્યવંદન બાદ નીચે મુજબ કાયોત્સર્ગ કરે (કરાવે.)

(૧) શ્રી શાન્તિનાથ આરાધનાર્થ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં કહી—
વંદણુવત્તિયાએ૦.....અન્નતથ૦... (સાગરવર ગંભીરા સુધી)
એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરે. કાઉસ્સગ્ગ પારી નમેડહંત બોલી થાય કહે—

શ્રી શાન્તિઃ શ્રુતઃશાન્તિઃ, પ્રશાન્તકોસાવશાન્તિસુપશાન્તિં
નયતુ સદા યસ્ય પદાઃ, સુશાન્તિદાઃ સન્તુસન્તિ જને.

(૨) શ્રી શાસન દેવતા આરાધનાર્થ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં કહી—
અન્નતથ—એક નવકારનો કાઉ—પછી નમેડહંત પૂર્વક થાય—

ઉપસર્ગ વલ્લયવિલ્લયનિરતા, જિનશાસનાવનૈ કરતા;
ક્રુતમિહ સમીહિતકૃતેસ્યુઃ, શાસનદેવતા ભવતામ્.

(૩) શ્રી ક્ષેત્રદેવતા આરાધનાર્થ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં કહી—અન્નતથ—
એક નવકારનો કાઉ—પછી નમેડહંત પૂર્વક થાય—

યસ્યાઃ ક્ષેત્રં સમાશ્રિત્ય, સાધુભિઃ સાધ્યતે ક્રિયાઃ
સા ક્ષેત્ર દેવતા નિત્યં, ભૂયાન્નઃ સુખદાયિની.

(૪) શ્રી ભવનદેવતા આરાધનાર્થ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં કહી—
અન્નતથ—એક નવકારનો કાઉ—પછી નમેડહંત કહી, થાય—

જ્ઞાનાદિ ગુણુ ચુતાનાં, નિત્યં સ્વાધ્યાય સંયમરતાનાં
વિદધાતુ ભવનજ્ઞ દેવી, શિવં સદા સર્વ સાધુનામ્.

(૫) સમસ્ત વેયાવચ્ચગરાણું કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં કહી-અન્નતથ-
એઠ નવકારનો કાઉં-પછી નમોડહંત કહી થાય-

સંઘેડત્ર ગુરુગુણોઘનિઘે

સુવૈયાવૃત્થાદિકૃત કરણૈકે નિબદ્ધ કક્ષાઃ

તે શાન્તથે સહ ભવન્તુ સુરા સુરીભિઃ

સદ્દેહબ્દયો નિખિલ વિઘ્ન વિઘાત દક્ષાઃ

આ રીતે પાંચ કાયેત્સર્ગ કર્યા બાદ—

(૪) નમુત્યુણું બોલે.—પછી—

(૫) અન્નિત શાન્તિ સ્તવ બોલે,—પછી—

(૬) આરાધનાની અધિષ્ઠાયિકા દેવીનો કાઉં કરે (કરાવે)

શ્રી આરાધના દેવતા આરાધનાર્થ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં—અન્નતથ-
આર લોગસ્સ (સાગરવર ગંભીરા સુધી)નો કાયેત્સર્ગ કરે.

—કાઉં પારીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કહે.

યસ્યાઃ સાંનિઘ્યતોભવ્યા, વાંછિતાર્થ પ્રસાધકાઃ

શ્રીમદારાધના દેવી, વિઘ્નત્રાતા પદ્માસ્તુવઃ

આટલી વિધિ કર્યા બાદ નીચે મુજબ “અતસમયની આરાધના”
કરાવે.....

(૧) આસને બેસીને ગુરુમહારાજ ગ્લાન (ખિમાર)ની પાસે તેણે
બાલ્યકાળથી સેવેલા અતિચારો-પાપોની આલોચના કરાવે.

[*નોંધ :-વિસ્તારથી અતિચાર આલોચના પૂર્વે દશ અધિકારમાં
આપેલી છે. તે રીતે ન કરાવી શકાય. તેમ હોય તો સંક્ષેપમાં આલોચના
કરાવવા માટે સમાચારીમાં આપેલી આ ગાથા મુજબ આલોચના કરાવવી.]

જે મે જાણંતિ જિગા, અવરાહા જેસુ જેસુ ઠાણેસુ

તેડહં આલોણં, ઉવટ્ટિઓ સવ્વ ભાવેણં

મારા તે તે વિષયમાં થયેલા અપરાધોને શ્રી જિનેશ્વરો બાણે છે.
તેને હું અપ્રમત્તભાવે આલોચું છું (પ્રગટ કરું છું).

છડમત્થો મૂઢ મગ્ગો, કિત્તિયમિત્તંપિ સંમરહ્ જીવો

જં ચ ન સંમરામિ અહં, મિચ્છા મે દુવ્વકહં તરસ :

છદ્મસ્થ-મૂઢ મનવાળો કેટલું માત્ર સંભારે તેથી જે મને સ્મરણમાં નથી તેનું પણ મારે મિચ્છામિ દુઝ્ઝડમ થાઓ (તે મારું દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.)

જં જં મણેણ વદ્ધં જં જં વાયાએ માસિઅં પાવં
કાણેણ ચ જં ચ કયં મિચ્છામિ દુવ્કહં તરસ

જે પાપ મનથી બાંધ્યું (કર્ત્યું) હોય, જે જે પાપ વચનથી બોલાયું હોય અને કાયા વડે જે-જે પાપ કર્યું હોય તે સર્વનું મિચ્છામિ દુઝ્ઝડમ થાઓ (મારુ તે દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ.)

હા દુદટ્ટુ કયં હા દુદટ્ટુ કારિઅં અણુમયંપિ હા દુદ્ધં
અંતો અંતો ડજ્જહિ હિયયં પચ્છાણુ તાવેણં

હા હા! મેં જે દુષ્ટ વર્તન કર્યું, હા! બીજા દ્વારા જે મેં દુષ્ટ કરાવ્યું, હા! મેં જે દુષ્ટ કાર્યને અનુમોદન આપ્યું તે પાપ પશ્ચાતાપથી મારા હૃદયને અંતરમાં (વચ્ચે વચ્ચે) બાળે છે. (મને તેના પશ્ચાતાપ થાય છે.)

જં ચ સરીરં સુદ્ધં કુહુંવ ઉવગરણરુવ વિન્નાણં
જીવોવચ્ચયજયણં સંજાયં તંપિ નિદામિ

મારા જે-જે શરીર, ધન, કુટુંબ, ઉપકરણ, રૂપ, વિજ્ઞાન-જીવની હિંસા વગેરે કરાવનારાં થયા તે સર્વને પણ હું નિંદું છું.

ગહિઝ્ઝણ ચ મુવ્કાહં, જમ્મણમરણેસુ જાહં દેહાહં
પાવેસુ પસથાહં, વોસિરિઆહં મણ તાહં

ભૂતકાળના અનંતા જન્મ-મરણોનાં જે જે શરીરોને ગ્રહણ કરીને મેં છોડી દીધાં તે પાપમાં પ્રશસ્ત (એવા) સર્વ શરીરોને હું વોસિરાવું છું. (હવે તે શરીર કે અધિકરણ સાથે મારે કોઈ સંબંધ નથી.)

આ રીતે આલોચના-દુષ્કૃતગર્હા-શરીર કે અધિકરણ વોસિરાવવા વગેરે કરાવ્યા બાદ સંધ અને સર્વ જીવ ખામણા કરાવવા.

(૨) ૦ ખામણાં (ક્ષમાપના) કરાવવી:-

સાહૂણ સાહુણીણ ચ, સાવચસાવીણ ચઝવિહો સંઘો
જં મગવચકાણહિં, સાહુઓ તં પિ સ્વામેમિ

(સર્વ) સાધુઓની,—સાધ્વીઓની,—શ્રાવક-શ્રાવીકાઓની, એમ ચતુર્વિધ શ્રી સંઘની મન-વચન કે કાયા વડે જે જે આશાતનાઓ કરી હોય તે (સર્વ)ને હું ખમાવું છું.

આચરિય ઉવજ્ઞાણ૦.....અહ્યંપિ

આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, શિષ્યો, સાધર્મિકો, કુલ અને ગણ એ સર્વ પ્રત્યે મેં જે-જે કષાયો કર્યા હોય કે કષ્ટાવ્યા હોય તેને ત્રિવિધે (મન-વચન-કાયાથી) ખમાવું છું.

વળી—શ્રમણ જેમાં મુગ્ધ છે તે ભાગ્યવાન શ્રી સંઘને જે હાથથી મસ્તકે અંજલિ કરીને સહુની હું ક્ષમા માંગુ છું અને હું પણ ક્ષમા કરું છું.

ભાવપૂર્વક મારા ચિત્તને ધર્મમાં સ્થિર કરીને જગતના સર્વે જીવો (જીવ માત્રની) પાસે ક્ષમા માંગું છું અને હું પણ ક્ષમા કરું છું.

સ્વામેમિ સઙ્ગ જીવે સઙ્ગે જીવા સ્વમંતુ મે
મિત્તિ મે સઙ્ગ મુણસુ વેરં મજ્ઞ ન કેળદ્

હું સર્વ જીવોને ખમાવું છું. સર્વ જીવો પણ મને ક્ષમા કરો. મારે સર્વ જીવો સાથે મૈત્રી છે. કોઈની સાથે મારે વેર નથી.

(નોંધ : તે સાધુ-સાધ્વીને વ્યક્તિગત રીતે પણ પૂર્વ સંબંધ યાદ કરી મનોમન ક્ષમાપના કરી લેવા—સૂચવવું.)

આ પ્રમાણે આલોચના—દુષ્કૃત ગર્હા—વોસિરાવવુ—અને યથાયોગ્ય ક્ષમાપના કર્યા—કરાવ્યા યાદ ફરીથી સમ્યક્ત્વપૂર્વક સામાયિક અને વ્રત ઉચ્ચરાવવાનો વિધિ છે.

આ કાળનું સંયમ સાતિયારી છે. જીવનમાં પાળેલા વ્રતોમાં કેટલાયે અતિયાર લાગેલા હોય. પરંતુ છેવટની ઘડીયે પણ નિરતિયાર ચારિત્રની ભાવના આવી જાય અને થોડો સમય પણ શુદ્ધ ચારિત્ર પળાઈ જાય તો મહા કલ્યાણકારી અને થોડાં સમયમાં ઘણું હિત સાધી જનાર થાય.

(૩) ૦ સમ્યક્ત્વ ઉચ્ચરાવવું:—

નમો અરિહંતાણું, નમો સિદ્ધાણું, નમો આચરિયાણું,
નમો ઉવજ્ઞાયાણું, નમો લોએ સઙ્ગ સાહુણું. એસો પંચ નમુક્કારો.

સવ્વ પાવપ્પણાસણો, મંગલાણુંચ સવ્વેસિં પઠમં હવઈ મંગલં.

અરિહંતો મહ દેવો, જાવજ્જીવં સુસાહુણો ગુરુણો;

જીણુ પન્નતં તત્તં, ઈયિ સમ્મત્તં મએ ગહિયં.

“જાવજ્જીવને માટે અરિહંત મારા દેવ છે, સુસાધુ મારા ગુરુ છે— જીનેશ્વરે પ્રરૂપેલ તત્ત્વ મારો ધર્મ છે,” એ રૂપ સમ્યક્ત્વ હું અંગિકાર કરું છું.

(આ રીતે નવકાર સહિત અરિહંતો મહ દેવો. ગાથા ત્રણ વખત સંભળાવીને સમ્યક્ત્વ ઉચ્ચરાવવું)

(૪) ૦ સર્વં વિરતિ સામાયિક ઉચ્ચરાવવી.

નમો અરિહંતાણું, નમો સિદ્ધાણું, નમો આયરિયાણું,
નમો ઉવજ્જયાણું, નમો લોએ સવ્વસાહુણું એસો પંચ નમુક્કારો,
સવ્વપાવપ્પણાસણો મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવઈ મંગલં.

કરેમિ ભંતે! સામાઈયિં, સાવજ્જં જ્જેગં પચ્ચક્ખામિ.
જાવજ્જીવાએ તિવિહં તિવિહેણું, મણેણું વાયાએ કાએણું,
ન કરેમિ, ન કારવેમિ, કરંતં પિ અન્નં ન સમણ્જાણામિ.

તસ્સ ભંતે! પઠિક્કમામિ નિંદામિ ગારિહામિ અપ્પાણું
વોસિરામિ.

[આ રીતે ત્રણ વખત નવકાર મંત્ર અને કરેમિ ભંતે બોલી સર્વવિરતિ સામાયિક ઉચ્ચરાવવી.]

(૫) વ્રત ઉચ્ચરાવવા :-

[પાંચ મહાવ્રત અને છઠ્ઠું શત્રિલોજન વિરમણુ વ્રત એ છ વ્રતો નવકાર મંત્ર બોલવાપૂર્વક ત્રણ ત્રણ વખત ઉચ્ચરાવવા—તે આ રીતે]

નમો અરિહંતાણું, નમો સિદ્ધાણું, નમો આયરિયાણું,
નમો ઉવજ્જયાણું, નમો લોએ સવ્વસાહુણું—એસો પંચ નમુક્કારો,
સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવઈ મંગલં.

પઠમે ભંતે મહવ્વએ પાણાઈવાયાએ વેરમણું, સવ્વં
ભંતે! પાણાઈવાયં પચ્ચક્ખામિ, સે સુહુમં વા, ખાયરં વા, તસં વા,
થાવરં વા, નેવં સયં પાણે અઈવાઈજ્જન્ન, નેવડન્નેહિં પાણે અઈવાયા.

વિનળ, પાણે અર્ધવાચંતે વિ અન્ને ન સમણુજાણામિ, જવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણું, મણેણું વાયાએ કાએણું ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતંપિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે ! પડિચ્છમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણું વોસિરામિ.

પઠમે ભંતે મહવ્વએ ઉવટ્ઠિએમિ સવ્વાએ પાણાધવાયાએ વેરમણું,

(આ પ્રમાણે ત્રણ વખત આ આલાવો બોલવો)

નમે અરિહંતાણું, નમે સિદ્ધાણું, નમે આચરિયાણું, નમે ઉવજ્જાયાણું, નમે લોએ સવ્વ સાહૂણું—એસો પંચ નમુક્કારો, સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવઈ મંગલં.

અહાવરે દોચ્ચે ભંતે ! મહવ્વએ મુસાવાયાએ વેરમણું સવ્વં ભંતે ! મુસાવાચં પરચ્છમામિ, સે કોહા વા, લોહા વા, ભયા વા, હાસા વા, નેવ સયં મુસં વઈજ્જ, નેવડનેહિં મુસં વાયાવિનળ, મુસંવચંતે વિ અન્ને ન સમણુજાણામિ, જવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણું મણેણું વાયાએ કાએણું ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે ! પડિચ્છમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણું વોસિરામિ.

દોચ્ચે ભંતે ! મહવ્વએ ઉવટ્ઠિએમિ સવ્વાએ મુસાવાયાએ વેરમણું.

[નવકાર મંત્ર સહિત ત્રણ વખત આ આલાવો બોલવો]

નમે અરિહંતાણું, નમે સિદ્ધાણું, નમે આચરિયાણું, નમે ઉવજ્જાયાણું, નમે લોએ સવ્વસાહૂણું—એસો પંચ નમુક્કારો. સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવઈ મંગલં.

અહાવરે તચ્ચે ભંતે ! મહવ્વએ અદ્દિનાદાણુએ વેરમણું, સવ્વં ભંતે અદ્દિનાદાણું પરચ્છમામિ, સે ગામે વા, નગરે વા અરણ્ણે વા, અપ્પં વા, બહું વા, આણું વા, થૂલં વા, ચિત્તમંતં વા, અચિત્તમંતં વા, નેવ સયં અદ્દિનં ગિણ્ણિજ્જ, નેવડનેહિં અદ્દિનં ગિણ્ણાવિનળ, અદ્દિનં ગિણ્ણંતેવિ અન્ને ન સમણુજાણામિ, જવજજીવાએ તિવિહં તિવિહેણું મણેણું વાયાએ કાએણું ન કરેમિ ન

કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણ્ણણામિ, તસ્સ ભંતે ! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણું વૈસિરામિ.

તચ્ચે ભંતે મહવ્વચ્ચે ઉવટ્ઠિચ્ચોમિ સવ્વાચ્ચો અદિન્નાદાણાચ્ચો વેરમણું.

[નવકાર મંત્ર સહિત આ આલાવો ત્રણ વખત કહેવો]

નમો અરિહંતાણું, નમો સિદ્ધાણું, નમો આયરિયાણું, નમો ઉવજ્જાયાણું, નમો લોચ્ચે સવ્વ સાહૂણું—એસો પંચ નમુક્કારો, સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવર્થ મંગલં

અહાવરે ચઉત્થે ભંતે ! મહવ્વચ્ચે મેહુણાચ્ચો વેરમણું, સવ્વં ભંતે ! મેહુણું પચ્ચક્રુખામિ, સે દિવ્વં વા, માણ્ણસં વા, તિરિક્કખ્ણ જ્ઞેણિઅં વા, નેવસયં મેહુણું સેવિજ્જન, નેવડન્નેહિં મેહુણું સેવાવિજ્જન, મેહુણું સેવંતે વિ અન્ને ન સમણ્ણણામિ, જવજ્જણવાચ્ચે તિવિહં તિવિહેણું મણ્ણેણું વાયાચ્ચે કાચ્ચેણું ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણ્ણણામિ, તસ્સ ભંતે ! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણું વૈસિરામિ.

ચઉત્થે ભંતે મહવ્વચ્ચે ઉવટ્ઠિચ્ચોમિ, સવ્વાચ્ચો મેહુણાચ્ચો વેરમણું

[નવકારમંત્ર સહિત આ આલાવો ત્રણ વખત કહેવો.]

નમો અરિહંતાણું, નમો સિદ્ધાણું, નમો આયરિયાણું, નમો ઉવજ્જાયાણું, નમો લોચ્ચે સવ્વ સાહૂણું—એસો પંચ નમુક્કારો, સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવર્થ મંગલં.

અહાવરે પંચમે ભંતે ! મહવ્વચ્ચે પરિગ્ગહાચ્ચો વેરમણું, સવ્વં ભંતે ! પરિગ્ગહં પચ્ચક્રુખામિ, સે અપ્પં વા, ખહું વા, આણું વા, થૂલં વા, ચિત્તમંતં વા, અચિત્તમંતં વા નેવસયં પરિગ્ગહં પરિગિણ્ણિહંજ્જન, નેવડન્નેહિં પરિગ્ગહં પરિગિણ્ણહાવિજ્જન, પરિગ્ગહં પરિગિણ્ણંતે વિ અન્ને ન સમણ્ણણામિ જવજ્જણવાચ્ચે તિવિહં તિવિહેણું મણ્ણેણું વાયાચ્ચે કાચ્ચેણું ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણ્ણણામિ, તસ્સ ભંતે ! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણું વૈસિરામિ.

પંચમે ભંતે મહુવ્વએ ઉવટ્ઠિએમિ સવ્વાએ
પરિગ્ગહાએ વેરમણું.

[નવકાર સહિત આ આલાવો ત્રણ વખત કહેવો.]

નમો અરિહંતાણું, નમો સિદ્ધાણું, નમો આચરિયાણું,
નમો ઉવજ્જાયાણું, નમો લોએ સવ્વ સાહૂણું—એસો પંચ નમુક્કારો,
સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવઈ મંગલં.

અહાવરે છઠ્ઠે ભંતે! વએ રાઇભોયાણુએ વેરમણું, સવ્વં
ભંતે રાઇભોયાણું પરચક્રમામિ, સે અસણું વા, પાંણું વા, ખાઇમં વા,
સાઇમં વા, નેવ સચં રાઇ ભુંજિજ્જન, નેવડન્નેહિં રાઇ ભુંજિવિજ્જન,
રાઇ ભુંજંતે વિ અન્ને ન સમણુજ્જાણુમિ, જવજ્જવાએ તિવિહં
તિવિહેણું મણેણું વાયાએ કાએણું ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતંપિ
અન્નં ન સમણુજ્જાણુમિ, તસ્સ ભંતે! પઠિક્કમામિ નિંદાપિ ગરિહામિ
અપ્પાણું વેસિરામિ.

છઠ્ઠે ભંતે! વએ ઉવટ્ઠિએમિ સવ્વાએ રાઇભોયાણુએ
વેરમણું.

[નવકારમંત્રપૂર્વક આ આલાવો ત્રણ વખત કહેવો.]

નમો અરિહંતાણું, નમો સિદ્ધાણું, નમો આચરિયાણું,
નમો ઉવજ્જાયાણું, નમો લોએ સવ્વં સાહૂણું—એસો પંચ નમુક્કારો,
સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણું ચ સવ્વેસિં, પઠમં હવઈ મંગલં.

ઇચ્છેઇયાઈ પંચમહુવ્વયાઈ, રાઇભોયાણુ વેરમણુછઠ્ઠાઈ;
અત્તહિઅટ્ટયાએ ઉવસંપન્નિજ્જતાણું વિહરામિ.

[આ ગાથા પણ નવકારમંત્રપૂર્વક ત્રણ વખત કહેવી.]

આ પ્રમાણે ફરીથી પંચમહાવ્રત અને છઠ્ઠું રાત્રિભોજન વિરમણુવ્રત
ઉચ્ચરાવી, ઇચ્છેઇયાઈ ગાથા સંભળાવી નિત્યારગ પારગાહોહ એ
પ્રમાણે શુરુ ભગવંત આશીર્વાદ આપે.

નોંધ :-

(ગ્લાનની પરિણુતી અને ખીજ સંયોગો જોઈ વ્રતના આલાવાના
અર્થ કહેવા માટે સમય-ઉચિત નિર્ણય કરી લેવો.)

(૬) ચાર શરણુ ગ્રહણુ કરાવવા.

ચત્તારિ મંગલં

અરિહંતા મંગલં સિદ્ધા મંગલં
સાહૂ મંગલ કેવલિપન્નતો ધમ્મે મંગલં

ચત્તારિ લોગુત્તમા

અરિહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા
સાહૂ લોગુત્તમા, કેવલિ પન્નતો ધમ્મે લોગુત્તમા

ચત્તારિ શરણું પવજ્જમિ

અરિહંતે શરણું પવજ્જમિ, સિદ્ધે શરણું પવજ્જમિ,
સાહૂ શરણું પવજ્જમિ, કેવલિ પન્નત્તં ધમ્મ શરણું પવજ્જમિ.

(૭) અદાર પાપસ્થાનક વોસિરાવવા.

સવ્વં પાણાઈવાયં, સવ્વં મુસાવાયં, સવ્વં અદિન્નાદાણું, સવ્વં-
મેહુણું, સવ્વં પરિગ્ગહં, સવ્વં કોહં, સવ્વં માણું, સવ્વં માયં, સવ્વં-
લોભં, પિજ્જં, હોસં, ઠલહં, અલહંખાણુ, અરઈ-રઈ, પેસુન્નં,
પરપરિવાયં, માયામોસં, મિરછાદંસણુ—સદલંચ, ઇચ્ચેઈઆઈ અટ્ટઠારસ
પાવઠાણાઈ જવજ્જવાએ તિવિહં તિવિહેણું જવ વોસિરામિ.

સર્વપ્રાણાતિપાત, સર્વમૃષાવાદ, સર્વઅદત્તાદાન, સર્વમૈથુન, સર્વ-
પરિગ્રહ, સર્વક્રોધ, સર્વમાન, સર્વમાયા, સર્વલોભ, રાગ, ક્રેષ, ઠલહં,
અભ્યાખ્યાન, પૈસુન્ય, રતિ-અરતિ, પરપરિવાદ, માયામૃષાવાદ,
મિથ્યાત્વશબ્દ આ અદારે પાપસ્થાનકોને યાવજ્જીવ [જીવે
ત્યાં સુધી] ત્રિવિધે ત્રિવિધે હું વોસિરાવું છું. (એમ બોલી
વોસિરાવવા).

(૮) અનશન (આહાર ત્યાગ.)

નોંધ :-[વર્તમાન કાલે વિશિષ્ટ જ્ઞાની પુરુષોનો અભાવ વર્તે
છે. ગ્લાનાદિ પણુ સંચારો લેવા માટે તેવા પ્રકારના સંધયણુ—સામર્થ્ય
ધરાવતા નથી માટે સાગારી અનશન કરાવવું.]

“અમુક” સમય માટે ત્રણ કે ચાર આહારનો ત્યાગ કરાવતાં
જવું અથવા મુઠ્ઠિસહિયં પરચ્છંખાણુ કરાવતાં રહેવું. જેથી ચારે
આહારના ત્યાગરૂપ અનશનનો લાભ મળી શકે.]

ગ્લાનની સ્થિતિ મુજબ સુકૃત અનુમોદના હુકૃત ગર્હા-શુભ ભાવના કરાવવી.

અવસરોચિત વૈરાગ્યાદિનો ઉપદેશ આપવો અથવા ભાવવાહી સ્તવન-સન્ન્યાસિ સંભળાવવા.

(૯) છેવટે નવકારમંત્ર સંભળવાવો ચાલુ રાખવો.

આ પ્રમાણેની વિધિ સામાચારી પ્રતમાં જણાવેલી છે. તે સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજને અંતિમ આરાધના માટે ખાસ ઉપયોગમાં લેવી.

છતાં તદ્દન અભાન અવસ્થા કે શુદ્ધિ ન હોય ત્યારે આ વિધિ ન કરાવતાં માત્ર નવકાર મંત્ર સંભળાવવો ચાલુ રાખવો. થોડો પણ ઉપયોગ ભાગ્ય યોગે રહે તો તે આત્મા પંચ પરમેષ્ઠીના સ્મરણપૂર્વક દેહને ત્યાગ કરી શકે.

o x o x o x o x o x o

[નોંધ : ગમે તે કારણે આ સામાચારીમાં સુકૃત અનુમોદના તથા શુભ ભાવના અધિકાર નથી તે માત્ર ખ્યાલમાં રાખવું]

o x o x o x o x o x o

[૪] શ્રાવક-શ્રાવિકા માટે અંતિમ સાધના વિધિ

શ્રાવક-શ્રાવિકાને લાંબા સમયની ખિમારી હોય કે અન્ય કોઈ કારણોસર અતિ ગ્લાન થઈ ગયા હોય ત્યારે અંતિમ સાધના કરાવવાની વિધિ પણ સામાચારીમાં જણાવી છે તે આ પ્રમાણે—

(૧) પૂજ્ય ગુરુ મહારાજની ઘેર પધરામણી કરાવી-યોગ્ય આસને ખિરાજમાન કરાવે.

(૨) શક્તિ અનુસાર જ્ઞાન પૂજન ગુરુ પૂજન, કરે-વંદન કરે.

(૩) ગુરુ ભગવંતને આ પ્રમાણે વિનંતી કરે

“હે ભગવન્! મારે આ અવસરે શું કરવા યોગ્ય છે? કૃપા કરીને ફરમાવો.”

એકાંતે ઉપકારની ભાવનાથી ભરેલા સંત પુરુષો અંત : સમયની આરાધના કરવાનું ફરમાવે છે.—

[નોંધ:-સમાચારી મુજબ તો“સાધુ ભગવંત જેવી જ વિધિ શ્રાવકને માટે સમજવી ” તેમ લખ્યું છે, પણ અહીં તે વિધિ સમજી શકાય, અને વર્તમાનકાલે આચરી શકાય—તે રીતે છૂટી પાડી ને સંક્ષિપ્ત મુદ્દાઓમાં જણાવી છે.]

(૧) જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્યના જે કાંઈ અતિચાર લાગ્યા હોય તેનું મિચ્છામિ દુક્કડમ દેવડાવે.

(૨) સર્વ જીવરાશિ અને સકલ શ્રીસંઘ સાથે ક્ષમાપના કરાવે.

(૩) તેણે સેવેલા ૧૮ પાપ સ્થાનકોનું ભાવપૂર્વક પ્રતિક્રમણ કરાવે—મિચ્છામિદુક્કડમ અપાવે.

(૪) ચાર શરણા અંગીકાર કરાવે.

(૫) શાસન, ચારિત્ર, મોક્ષ વગેરે માટે શુભ ભાવના કરાવે.

(૬) બને તેટલા નવા નવા પચ્ચક્ષ્ણાણો કરાવે વ્રત નિયમ કરાવે જેથી છેલ્લે વખતે વિરતિવાળું જીવન થઈ જાય.

વધારે યોગ્ય અને પરિણત શ્રાવક હોય તો ફરીથી સમક્ષિત ઉચ્ચ-રાવી શક્તિ મુજબ શ્રાવકના ૧થી ૧૨ વ્રત લેવડાવે

(૭) જમીન મકાન—પરિચ્છેદ, કુટુંબ સંબંધ આદિ વોસિરાવે

(૮) છેલ્લે ચૌદ પૂર્વાના સાર રૂપ એવા નમસ્કાર મહામંત્ર નું વારંવાર સ્મરણ અને શ્રવણ કરાવે. જેથી આરાધના યુક્તિ પાંડિત મરણને પામી શકે.

આ અવસરે શ્રાવક શ્રાવિકાની સમાધિ ટકી રહે તે રીતે અવસરોચિત ઉપદેશ આપે અને સમાધિ વધારનાર સ્તવન સન્ન્યાય સુંદર રાગથી સંભળાવે.

o x o x o x o x o x o

(૫) જૈનેતરને અંતિમ આરાધના
કઈ રીતે કરાવવી તેનું માર્ગદર્શન

જે કોઈ અન્યથર્મી ગૃહસ્થને છેલ્લી અવસ્થામાં આરાધના કરાવવા

જવાનો પ્રસંગ બને તો તે ગૃહસ્થની સ્થિતિ અને આસપાસનું વાતાવરણ જોઈ વિવેકપૂર્વક આ રીતે આરાધના કરાવી શકાય.

(૧) સર્વ પ્રથમ એક નવકાર મંત્ર ધીમે ધીમે સ્પષ્ટ ઉચ્ચારપૂર્વક બોલવો.

(૨) જેમને આરાધના કરાવતા હોઈ એ તે ગૃહસ્થને તેમના ઈષ્ટદેવ પરમાત્માનું સ્મરણ કરવા જણાવવું.

(૩) નીચે મુજબના શબ્દો ગોઠવી ક્ષમાપના કરાવવી

જગતના જે કોઈ જીવને મેં મનથી વચનથી કાયાથી કંઈ દુઃખ પહોંચાડ્યું હોય, મારી કોઈ કરણી કે વાણીથી, ખીજા કોઈ જીવે કંઈ દુઃખ અનુભવ્યું હોય તો તે બધા જીવોની હું માફી માંગુ છું. તે જીવો પણ મને માફ કરે.

ખીજા કોઈ જીવે માફ કંઈ અહિત કર્યું હોય અહિત વિચાર્યું હોય તો તે બધાં જીવોને પણ હું માફી આપું છું.

હવે પછીના ભવોમાં આ કોઈ જીવો જોડે મારે વૈરની પરંપરા ન વધે અને મિત્ર ભાવ રહે તેવી હું પરમાત્માને પ્રાર્થના કરું છું.

માનવભવ પામીને

- મેં જે કોઈ જીવની હિંસા કરી હોય તે પાપની હું માફી માંગુ છું.
- હું જે કંઈ જુદું બોલ્યો હોઉં તે પાપની હું માફી માંગુ છું.
- મેં જે કંઈ ચોરી કરી હોય તેના પાપની હું માફી માંગુ છું.
- મેં જે કંઈ પરત્વી (પુરુષ) સેવ્યા હોય તે પાપની હું માફી માંગુ છું.
- મેં માલ-મિલકત ચીજ વસ્તુ પરિવાર સંબંધો આદિમાં જે કંઈ મમતા મૂછાં કરી તે મારા પાપની હું માફી માંગુ છું.
- કોઈ કરવાથી મેં મારા જીવને કે ખીજા જીવને કંઈ ત્રાસ પહોંચાડ્યો હોય તે પાપની હું માફી માંગુ છું.
- અભિમાન ધમંડ કરવાથી મેં મારા જીવને કે ખીજા જીવને કંઈ દુઃખ પહોંચાડ્યું હોય તે પાપની હું માફી માંગુ છું.
- કપટ છેતરપીંડી કરીને મેં મારા કે ખીજાના જીવને જે સંતાપ ઉપભવ્યો હોય તે પાપની હું માફી માંગુ છું.

- લોભ કરવા વડે મેં મારા કે બીજા જીવને જે કંઈ વિડંબણા પમાડી હોય તે પાપની હું માફી માંગું છું.
- રાગ-દ્રેષ ઉત્પન્ન થવાથી, કરવાથી જે કંઈ પાપ બાંધ્યું તેની હું માફી માંગું છું.
- અધડા-ઠંકાસ-ઠજીયા કરી જે પાપ બાંધ્યું તેની હું માફી માંગું છું.
- કોઈ ઉપર ખોટા આજ ચઢાવીને, નીંદા-ટીકા, ચાડી-ચુગલી કરીને મેં જે પાપ બાંધ્યું હોય તેની હું માફી માંગું છું.
- સંસારના સુખ દુઃખમાં હર્ષ શોક અનુભવી મેં જે પાપ બાંધ્યું તેની હું માફી માંગું છું.

આ પ્રકારે જે કોઈ પાપ કર્યા કે કરાવ્યા હોય તે સર્વની પરમાત્મા સાક્ષીએ માફી માંગું છું.

- (૫) જન્મ મરણ છોડાવીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવે તેવા દેવ-ગુરુ-ધર્મનું મને શરણું પ્રાપ્ત થાઓ.
- (૬) મન-વચન-કાયાથી મેં જે કંઈ પાપ આચરણ, અપરાધ, ખોટા કામ-દુષ્ટ કૃત્યો વગેરે કર્યા હોય તે મારા સર્વે દુષ્કૃત્યોની હું માફી માંગું છું.
- (૭) મને મળેલ વાણી શરીર મન-ધન વગેરે સામગ્રીથી મેં જે કંઈ બીજાનું લહું કર્યું હોય કે કોઈ સારા કાર્યો કર્યા હોય તો મારા તે કાર્યોની હું પ્રશંસા કરું છું. મારાથી આવળે આવા સારા કાર્યો થતા રહે તેવી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરું છું.
- (૮) છેલ્લે સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણપૂર્વક ધીમે ધીમે એક નવકાર કહેવો.

○ × ○ × ○ × ○ × ○ × ○

(૬) તિર્યંચને કરાવવા યોગ્ય અંતિમ આરાધના

સુખ્યતયા તો નવકાર મંત્ર સંલખાવવો એજ વર્તમાનકાલે કરાવી શકાય તેવી આરાધના છે.

છતાં તે જીવને છેલ્લી વેદનામાં શાતા શાંતિ ઉપજાવી શકાય તેમ હોય તો દ્રવ્ય અનુકંપા માટે ગૃહસ્થને પ્રેરણા કરવી અને જાતે નવકાર મંત્ર બોલવા

[૭] રોજનું રાત્રિ કૃત્ય “સંથારાપોરિસી”

નિસિહિ નિસિહિ નિસિહિ, નમો ચમાસમણાણં ગોચમાઈણં મહામુણીણં ॥

નિષેધ-નિષેધ-નિષેધ. ળીજ દરેક કાર્યો હવે બંધ કરું છું
ગૌતમાદિ મહા ક્ષમાશ્રમણ મુનિઓને નમસ્કાર હો,

અણુ જાણહ જિટ્ટિજા અણુજાણહ પરમગુરુ ! ।

ગુરુગુણચરણેહિં મંડિચસરીરા !

વહુપહિપુન્ના પોરિસિ, રાઈચ સંથારણ ઠામિ ॥૧॥

હો જ્યેષ્ઠ આર્યો ! અનુજા આપો.

હો મોટા ગુણોડ્ડી રત્નો વડે શોભાયમાન શરીરવાળા પરમ
ગુરુઓ ! અનુજા આપો. પૌરુષી બહુ પ્રકારે પૂરી થયેલ છે.

રાત્રિ સંબંધી સંથારામાં સ્થિર થાઉં. ॥૧॥

અણુજાણહ સંથારં બાહુવહાણેણ વામપાસેણં ।

કુકુકુહિ પાયપસારણ અતરંત પમજ્જણ ભૂમિં ॥૨॥

હાથને ઓશીકે-ડાબે પડખે, કુકુડીની માફક પગ ઉંચા પસારીને
(અને જો તેમ) સુઈ ન શકાય, તો ભૂમિ પ્રમાણને સંથારો પાથરી
સૂવાની અનુજા આપો. ॥૨॥

સંકોહઅ સંઢાસા ઉવવંતે અ કાયપહિલેહા ।

દઘ્વાઈઉવઓગં, ઝસાસિ નરુંમણા લોણ ॥૩॥

સંદંશક(સાંધાના) સ્થાનો સંકેતવાં, પડખું ફરતાં શરીર પડિલેહલું,
(બગતાં) દ્રવ્યાદિનો વિચાર કરવો, શ્વાસ રોકવો, અને (બારણા
સામે) પ્રકાશ તરફ જોવું. ॥૩॥

ભાગારી અનશન તથા વોસિરે અધિકાર

જઈ મે હુજ્જ પમાઓ, ઇમસ્સ દેહસ્સિમાઈ ચયણીણ ।

આહારમુવહિદેહં સઘ્વં તિવિહેણ વોસિરિં ॥૪॥

આ રાતમાં આ દેહ સંબંધી મારો પ્રમાદ થાય તો આહાર ઉપધિ
અને શરીર એ સર્વનો ત્રણ પ્રકારે ત્યાગ કરું છું. ॥૪॥

ચત્તારિ મંગલં, અરિહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં ।

સાહુ મંગલં, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો મંગલં ॥૫॥

અરિહંત ભગવંતો મંગળરૂપ છે. સિદ્ધ ભગવંતો મંગળરૂપ છે, સાધુ ભગવંતો મંગળ રૂપ છે, અને કેવલી ભગવંતોએ ઉપદેશેલો ધર્મ મંગળ રૂપ છે, આ ચાર મંગળોને (સ્વીકાર) છું, ॥૫૫॥

ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરિહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા,
સાહુ લોગુત્તમા, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ॥૬॥

અરિહંત ભગવંતો લોકમાં ઉત્તમ છે. સિદ્ધ ભગવંતો લોકમાં ઉત્તમ છે. સાધુ ભગવંતો લોકમાં ઉત્તમ છે અને કેવલિ ભગવંતો એ ઉપદેશેલો ધર્મ લોકમાં ઉત્તમ છે, એમ ચાર લોકમાં અનન્ય ઉત્તમોને હું (સ્વીકાર) છું. ॥૬॥

(૫) ચાર શરણોનો સ્વીકાર

ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ, અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ,
સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ, સાહુ સરણં પવજ્જામિ,
કેવલિપન્નતં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ॥૭॥

અરિહંત ભગવંતોનું શરણુ સ્વીકારું છું, સિદ્ધ ભગવંતોનું શરણુ સ્વીકારું છું, સાધુ ભગવંતોનું શરણુ સ્વીકારું છું. કેવલિભગવંતોએ ઉપદેશેલો ધર્મનું શરણુ સ્વીકારું છું આવા ચાર શરણો સ્વીકારું છું. ॥૭॥

(૪) ૧૮ પાપસ્થાનક વોસિરાવવા

પાણાઙ્ગાયમલિયં ચોરિકકં મેહુણં દવિણમુચ્છં ।
કોહં માણં માયં લોભં પિજ્જં તહા દોસં ॥૮॥
કલહં અઠ્ઠમકૂલાણં પેસુન્નં રહ્ઠ્ઠરહ્ઠ્ઠસમાઉત્તં ।
પરપરિવાયં માયામોસં મિચ્છત્તસલ્લં ચ ॥૯॥
વોસિરિસુ ઇમ્માઈં મુક્કલમગ્ગસંસગ્ગવિરઘમુઆઈં ।
દુગ્ગઈંનિવંધનાઈં, અટ્ટારસ પાવઠાણાઈં ॥૧૦॥

પ્રાણુત્તિપાત, યુઠ, ચોરી, મૈથુન, પરિશ્રુ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્રેષ. ઠલઠ, અભ્યાખ્યાન, પૈશુન્ય, રતિ અને અરતિ, પરનિંદા, માયા- મૃષાવાદ, અને મિથ્યાત્વ શલ્ય. ॥૮-૯॥

મોક્ષ માર્ગના સંયોગોમાં વિધનભૂત અને દુર્ગતિના કારણભૂત આ અઠાર પાપસ્થાનકોનો હું ત્યાગ કરું છું. ॥૧૦॥

(૮) શુભ ભાવના

एगोऽहं नत्थि मे कोई, नाहमन्नस्स कस्सई । एवं अदीणमणसो, अप्पाणमणुसासई	॥११॥
एगो मे सासओ अप्पा, नाणदंसणसंजुओ । सेसा मे बाहिराभावा, सव्वे संजोगलक्खणा	॥१२॥
संजोगमूला जीवेण, पत्ता दुक्खपरंपरा । तम्हा संजोगसंबंध, सव्वं तिविहेण वोसिरिअं	॥१३॥

હું એક જ છું, મારું કોઈ નથી, હું પણ કોઈનો નથી.

એ પ્રકારે દીનતા વિના-ઉત્સાહવાળા મનવાળા થઈ ને આત્માને સમજવવો ॥૧૧॥

જ્ઞાનદર્શન મુક્ત મારો આત્મા શાશ્વત અને એકલો જ છે. તે સિવાયના માત્ર સંજોગોથી ઉત્પન્ન થયેલા, મારા ગણાતા સર્વ ભાવો-સંબંધો-પદાર્થો વગેરે બાહ્ય છે. ॥૧૨॥

બાહ્યભાવોથી સંજોગોથી ઉત્પન્ન થયેલા દુઃખોની પરંપરાને જીવ પામ્યો છે. માટે મન-વચન કાયાથી સર્વ સંજોગ સંબંધનો ત્યાગ કરૂં છું. ॥૧૩॥

(૨) સમ્યક્ત્વ

अरिहंतो मह देवो, जावज्जीवं सुसाहुणो गुरुणो ।

जिणपन्नत्तं तत्तं इय सम्मत्तं मअे गहिअं ॥१४॥

અરિહંત ભગવંત મારા દેવ છે, ઉત્તમ સાધુઓ મારા ગુરુઓ છે, અને જિનેશ્વર ભગવંતોએ ઉપદેશોનું તત્ત્વ છે. એ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ મેં યાવત જીવ સુધી સ્વીકાર્યું છે. ॥૧૪-॥

(૩) જીવ ખામણાં

खमिअ खमाविअ मई खमिअ, सव्वह जीवनिकाय ।

सिद्धह साख आलयणह, मुज्जह वडर न भाव ॥१५॥

ક્ષમા આપવી અને ક્ષમા માંગવી:-

૧ સર્વ જીવનિકાય મારા ઉપર ક્ષમા કરો.

૨ અને સિદ્ધ લગવતોની સાક્ષી એ હું મારા અપરાધો બહાર
કરું છું હવે મારે કોઈની સાથે વૈરભાવ નથી. ॥૧૫॥

સર્વે જીવા કમ્મવસ, ચુદ્ધ રાજ ભમંત ।

તે મે સર્વ સ્વમાવિઆ, મુજ્જાવિ તેહ સ્વમંત ॥૧૬॥

કર્મને વશ થઈને સર્વ જીવો ચૌદ રાજ લોકમાં રખડે છે તે
સર્વને હું ક્ષમા આપું છું અને તેઓ પણ મારા ઉપર ક્ષમા કરે ॥૧૬॥

(૬) દુષ્કૃતગર્હા

જં જં મણેણ વદ્ધં, જં જં વાયાએ માસિઅં પાવં ।

જં જં કાણેણ કયં, મિચ્છામિ દુક્કહં તસ્સ ॥૧૭॥

મેં જે જે પાપ કર્મ મનવડે બાંધ્યું હોય, વચને ઉચ્ચાર્યું હોય
અને કાયાએ કરીને કર્યું હોય તે સર્વ સંબંધી મારું દુષ્કૃત્ય-મિથ્યા
હો. ॥૧૭॥

અંતિમ આરાધના ઉપયોગી-પદ

[સ્તવન-સન્ન્યાય-ભાવના-પદ વગેરે]

(૧) ગુણસ્થાનક્રમરોહની ભાવના.

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?
ક્યારે થઈશું ? બાહ્યાંતર નિર્ઝંથ ભે;
સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશું કબ મહત્પુરૂષને પંથ ભે. અ૦ ૧

સર્વ ભાવથી ઔઠાસિન્ય વૃત્તિ કરી,
માત્ર દેહ તે સંયમ-હેતુ હોય ભે;
અન્ય કારણે અન્ય કશું કદપે નહીં,
દેહે પણ ઈચ્છિત મૂરછાં નવ ભેય ભે. અ૦ ૨

દર્શનમોહ વ્યતીત થઈ ઉપજ્યો બોધ ભે,
દેહ ભિન્ન કેવલ ચૈતન્યનું જ્ઞાન ભે;
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્રમોહ વિલોકીએ,
વર્તે એવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન ભે, અ૦ ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વર્તે દેહ પર્યાંત ભે;
ઘોર પરિસહ કે ઉપસર્ગ ભયે કરી,
આવી શકે નહી તે સ્થિરતાનો અંત ભે. અ૦ ૪

સંયમના હેતુથી યોગ-પ્રવર્તના,
સ્વરૂપ લક્ષ્યે જિન આજ્ઞા આધીન ભે,
તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જતી સ્થિતિમાં,
અંતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન ભે. અ૦ ૫

પંચ વિષયમાં રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પંચ પ્રમાદે ન મલે મનનો ક્ષોભ ભે;
દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ને કાલ ભાવ-પ્રતિબંધ વિણ,
વિચરવું ઉદ્યાધીન પણ વીતલોભ ભે. અ૦ ૬

- ક્રોધ પ્રત્યે તો વર્તે ક્રોધ સ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો દીનપણાનું માન જો;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની,
લોભ પ્રત્યે નહીં લોભ ઠદ્દી અસમાન જો. અ૦ ૭
- બહુ ઉપસર્ગ કરતા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં,
વંદે ચક્રી તથાપિ ન મલે માન જો;
દેહ બધ પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રબલ સિદ્ધિ નિધાન જો. અ૦ ૮
- નગ્નભાવ મુંડભાવસહ અસ્નાનતા,
અદ્વંતધાવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો;
કેશ રોમ નખ કે અંગે શૂંગાર નહીં,
દ્રવ્ય ભાવ સંયમમય નિર્ઘ્ન સિદ્ધજો. અ૦ ૯
- શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા,
માન અમાને વર્તે તેજ સ્વભાવ જો;
જાવત કે મરણે નહીં ન્યુનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જો. અ૦ ૧૦
- એકાકી વિચરતો વલી સ્મશાનમાં,
વલી પર્વતમાં વાઘ સિંહ સંયોગ જો;
અડોલ આસન ને મનમાં નહીં ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો. અ૦ ૧૧
- ઘોર તપશ્ચર્યામાં પણ મનને તાપ નહીં,
સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્ન ભાવ જો;
રજ કણ કે ઋદ્ધિ વૈમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો. અ૦ ૧૨
- એમ પરાજય કરીને ચારિત્રમોહનો,
આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવ જો;
શ્રેણિ ક્ષપક તણી કરીને આરૂઢતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અ૦ ૧૩
- મોહ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં ક્ષીણમોહ શુણ્ણસ્થાન જો;

અંતસમય ત્યાં પૂર્ણ સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ,
 પ્રગટાવું નિજ કેવલજ્ઞાન નિધાન જે. અં ૧૪

ચાર કર્મ ઘનઘાતિ છે વ્યવચ્છેદ ન્યાં,
 ભવના ખીજતણે આત્યાંતિક નાશ જે;
 સર્વ ભાવ જ્ઞાતા દ્રષ્ટા સહ શુદ્ધતા,
 કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીર્ય અનંત પ્રકાશ જે. અં ૧૫

વેદનીયાદિ ચાર કર્મ વર્તે જિહાં,
 બળી સીંદરી જેવાં આકૃતિ માત્ર જે;
 તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
 આયુષ પૂર્ણ મટિયે દૈહિક પાત્ર જે. અં ૧૬

મન વચન કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
 છૂટે જિહાં સકલ પુદ્ગલ સંબંધ જે;
 એવું અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યાં વર્તાતું,
 મહાભાગ્ય સુખઠાયક પૂર્ણ અબંધ જે. અં ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મલે ન સ્પર્શના,
 પૂર્ણ કલક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જે;
 શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્ય મૂર્તિ અનન્યમય,
 અગુરુલધુ અમૂર્ત સહજપદ રૂપ જે. અં ૧૮

પૂર્વપ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
 ઉદ્ધર્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જે;
 સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં,
 અનંત દર્શન જ્ઞાન અનંત સહિત જે. અં ૧૯

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞ દીકું જ્ઞાનમાં,
 કહી શકયા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જે;
 તેહ સ્વરૂપને અન્યવાણી તે શું કહે,
 અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જે. અં ૨૦

એહ પરમપદપ્રાપ્તિનું કયું ધ્યાન મેં,
 ગજ વગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જે;
 તેા પણ નિશ્ચય રાજ્યદ્ર મનને રહ્યો,
 પ્રભુ-આજ્ઞાએ થાશું તેજ સ્વરૂપ જે. અં ૨૧

o x o x o x o x o x o

(૨) આલોચના ભાવ ગીત

- વંદન કરી સહુ સિદ્ધ પ્રભુને ધર્માચાર્યો મુનિગણને,
શ્રાવક ધર્મ તણા અતિચારો પ્રતિક્રમવા હું ઇચ્છું છું. ૧
- જે કાંઈ મારા વ્રત અતિચારો નાના મોટા દોષ થયા,
જ્ઞાન તથા દર્શન-ચારિત્રે નિંદું છું સહુ ગર્હું છું. ૨
- દ્વિવિધ પરિચ્છેદ કર્યા કરાવ્યા બહુવિધ પાપારંભ વળી,
દિવસ સંબંધી દોષ થયા, જે આલોઉં સહુ ચાદ કરી. ૩
- નિંદિત એવા ચાર કષાયે પાંચ ઇન્દ્રિયે પાપ થયાં,
રાગ દ્વેષથી મન, વચ, કાંચે નિંદું છું સહુ ગર્હું છું. ૪
- શરત ચૂકથી, દબાણથી, કે ફરજ વશે હરતાં ફરતાં,
જતાં આવતાં, ઉભા રહેતાં, દોષ થયા આલોઉં સૌ. ૫
- જિનમત શંકા, પરમત ઇચ્છા ફલસંદેહ-દુર્ગંધાદિ,
મિથ્યાત્વી સહ વાસ-પ્રશંસા, સમક્રિત દોષો પ્રતિક્રમું. ૬
- છકાય હિંસા સ્વ-પર-ઉભયને કાજ રાંધ્યું કે રંધાવ્યું,
તેથી જે કાંઈ દોષ થયા સૌ આત્મસાક્ષીએ નિંદું છું. ૭

: ખારવ્રત અને તેના અતિચારો :

- પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણુવ્રત ને શિક્ષાવ્રત વળી ચાર કદ્યાં,
એવા ખારવ્રતોના દૈનિક અતિચાર આલોઉં સૌ. ૮
- પ્રથમ અણુવ્રત-સ્થૂલ જીવહિંસા વિરમણુવ્રત અતિચાર થયા,
કોધાવેશે, ભાન ભૂલી, કે પ્રમાદ-ગફલત વશ થઈને. ૯
- જીવને માર્યાં, બાંધ્યા અંગો છેદ્યાં, અતિશય ભાર ભર્યો,
ખાનપાન ના આપ્યાં, દૈનિક અતિચાર આલોઉં સૌ. ૧૦
- પ્રમાદથી કે માયાવેશે, વગર વિચાર્યે આજ દીધું,
ગુપ્ત વાત ખીજની કે નિજ પત્નિની મેં પ્રગટ કરી, ૧૧
- જીઠલયાં ઉપદેશ દીધા, વળી જીઠા લેખ લખ્યા, ખીજે,-
મૃષાવાદ સ્થૂલ-વિરમણુવ્રતના અતિચાર આલોઉં સૌ. ૧૨
- સ્થૂલ પર દ્રવ્ય-હરણુ વિરતિમાં પ્રમાદ કે લોભાવેશે,
ચોરને પ્રેર્યાં, માલ ખરીદ્યા, માલમાં ભેળ-સંભેળ કર્યાં. ૧૩

- રાજ્ય વિરુદ્ધાચાર કર્યા, વળી તોલ માપ ખોટાં કીધાં,
ત્રીજા અણુવ્રતના અતિચારો દિવસતણા આલોઉં સૌ. ૧૪
- પરસ્ત્રી ગમન વિરમણુવ્રત માંહે પ્રમાદ કે કામાવેશે,
કુમારી-વિધવા સંગ કર્યો, ને રખાત-વેશ્યા-ગમન કર્યું. ૧૫
- અનંગ કિડા કરી, વિવાહ બેડયા, વિષયે અતિઅભિલાષ ધર્યો,
ચોથા અણુવ્રતના અતિચારો, દિન સેવ્યા આલોવું સૌ. ૧૬
- મોહ વશે ધનધાન્ય, ક્ષેત્ર-ઘર, સોનું-રૂપું, ઘર-વખરી,
નોકર-ચાકર-પશુપક્ષી, સૌ પ્રમાણથી અધીઠાં રાખ્યાં, ૧૭
- વ્રતપરિવ્રહ-પરિમાણુ વિષે એમ પ્રમાદથી જે દોષ થયા,
પાંચમ અણુવ્રતના અતિચારો દિનસેવ્યા આલોવું સૌ. ૧૮
- બિચી-નીચી-તિરછી દીશમાં ગમન વધ્યું, દિશ વધઘટ થઈ,
સ્મૃતિ ગુમાવી, દિક્પરિમાણુ, ગુણુવ્રત દોષો નિંદું સૌ. ૧૯
- મઘમાંસ તજવામાં, ફળ-ફૂલ સુગંધ, માલા વાપરતાં,
દોષ થયા ખીજા ગુણુવ્રતના ઉપ-પરિભોગે નિંદું સૌ. ૨૦
- સચિત્ત, સચિત્તથી યુક્ત, ને કાચું, અધકાચું વળી તુચ્છફળો,
લક્ષણુ કરતાં ઉપ-પરિભોગે અતિચાર આલોઉં સૌ. ૨૧
- કર્મ તળું અંગાર તણું, વન-વાહન-ભાડાં-સ્કેટકનું,
ઢાંત, લાખ, રસ, કેશ, વિષ ને શસ્ત્રોનો વ્યાપાર તળું. ૨૨
- ચંત્ર પીલણુનું, અંગ છેદનનું, વનદવતું જલ શોષણુનું,
અસતી પોષણુ કર્મ તળું, વળી અતિચાર આલોઉં સૌ. ૨૩
- શસ્ત્રાગ્નિ, સાંબેલાં, યંત્રો, ઘાસ, કાષ્ટ, મૂળ, મંત્ર દવા,
અપાવતાં, વિણુ કારણુ દેતાં, દોષ થયા આલોઉં સૌ. ૨૪
- સ્નાન, પીઠી, ચિત્રણુ, વિલેપન, શબ્દ, રૂપ, રસ ગંધ વિષે,
આસન, વસ્ત્રાભૂષણુ સજતાં દોષ થયા આલોઉં સૌ. ૨૫
- મશકરી, ચાળા, લવરી, સાધન-સજ્જમૂઠવાં, ભોગાસક્તિ,
ત્રીજા ગુણુવ્રત-અનર્થ દંડે અતિચાર આલોઉં સૌ. ૨૬
- મન-વચ-કાચની દુષિત ક્રિયાથી, અસ્થિરતાથી, વિસ્મૃતિથી,
પ્રથમ શિક્ષાવ્રત સામયિકમાં વિરાધના થઈ નિંદું છું. ૨૭

મંગાવ્યું, સ્થળ બહાર મોકલ્યું, શબ્દ, -રૂપ-પુદ્ગલ ક્રેંકી-
છતા થવાથી દોષ થયા, તે વ્રતદશમે હું નિંદું સૌ. ૨૮.

પ્રમાદથી લઘુ-વડી શંકા ને સંચારવિધિ, દોષ થયા,
ભોજન ચિંતાથી પોષણવિધિ-વિપરીતતા થઈ નિંદું છું. ૨૯

સચિત્ત વસ્તુઓ-નાંખી-ઢાંકી, કપટ-દ્રેષ-અભિમાન કરી,
કાળ વટાવી દાન દીધું, શિક્ષાવ્રત ચોથે નિંદું સૌ. ૩૦

સુહિત, દુષિત ને ગુરૂ નિશ્રાણુ સાધુને મેં દાન દીધું,
નિંદા રાગ કે દ્રેષ થકી, તે દોષો નિંદું ગહું છું. ૩૧

સંચમહીના, સુખિત-દુષિત પર નિંદા રાગ કે દ્રેષ થકી,
અનુકંપા કરી, દોષ થયા જે નિંદું છું સૌ ગહું છું. ૧૩

ચરણ કરણથી ચુકત, તપસ્વી, સાધુને ના દાન દીધું,
દાનદ્રવ્ય નિર્દોષ છતાંયે નિંદું છું સૌ ગહું છું. ૩૨

: સંલેષણના અતિચારો :

ઇહ-પરલોકની, જીવિત-મરણની, કામભોગની આકાંક્ષા,
મરણ સમય પણ ના હો મુજને, અતિચાર સંલેષણના. ૩૩

: મન, વચન અને કાયાના યોગથી લાગેલા અતિચારો :

અશુભ કાય-વચ-મનના યોગે વ્રત-અતિચારો જે લાગ્યા,
શુભ યોગના આરાધનથી પ્રતિક્રમણ કરી શુદ્ધ કરું. ૩૪

: ધર્મ કરણીમાં લાગેલા ખીજા અતિચારો :

વંદન-વ્રત-શિક્ષા — ગારવમાં, સંજ્ઞા-દંડ-કષાયોમાં,
ગુપ્તિ-સમિતિમાં જે સેવ્યા, અતિચાર આલોઉં સૌ. ૩૫

: પ્રતિક્રમણની ઉપયોગિતા :

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ કદાપિ કાંઈપણ પાપ કરે તોયે,
નિષ્કુરતા નહિં હોવાથી અતિ અદ્ય બંધ તેને થાયે. ૩૬

તે પણ જલ્દી નાશ કરે છે, કુશળ વૈદ્ય જેમ રોગ હરે,
પ્રતિક્રમણ કરી, પશ્ચાતાપે, પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ ગુરૂ પાસે. ૩૭

જેમ મંત્રને મૂલ વિશારદ વૈદ્યરાજ નિજ મંત્ર બળે,
ઉદર પડેલું ઝેર હણીને, રોગીને નિર્વિષ કરે. — ૩૮

તેમ રાગને દ્વેષ ઉપાર્જિત અષ્ટકર્મ જલ્દી હણુતો,
દ્વાદશવ્રતધારી સુશ્રાવક આલોચન નિંદા કરતો. ૩૯

પાપતણું આલોચન કરીને, ગુરૂપાસે નિંદા કરતો,
પાપી માનવ, ભાર-ઉતાર્યા મનુર શો, હજવો બનતો. ૪૦

આરંભોથી આપ રજ્યેયુત અતીવ શ્રાવક હોય છતાં,
તે દુઃખને આ આવશ્યકથી અલ્પ સમયમાં નાશ કરે. ૪૧

: યાદ ન આવેલા દોષોની આલોચના :

મૂલગુણ-ઉત્તરગુણ સંબંધી, ખીજ બહુવિધ અતિચારો,
પ્રતિક્રમણમાં યાદ ન આવ્યા તે સહૂ નિંદુ-ગહુ છું. ૪૨

: ધર્મ આરાધનમાં તત્પરતા અને વંદન :

કેવલી ભાષિત ધર્મતણા આરાધનમાં તત્પર ઉભો,
દોષથી વિરમી, ત્રિવિધ પ્રતિક્રમી, ચોવીસ જિનને વંદુ છું. ૪૩

ઉર્ધ્વ, અધો ને માનવલોકે આવેલાં સઘળાં ચૈત્યો,—
જિનખિંબોને, અહિં વસેલો ભક્તિભાવથી વંદુ છું. ૪૪

ભરત-ઐરાવત-મહાવિદેહે વિચરતા જે કોઈ સાધુ,
દંડ ત્રીકથી વિરમેલા, સૌ મન-વચ-કાયે વંદુ છું. ૪૫

ચિર સંચિત પાપો દળનારી, લાખો ભવ ફેરા હરનારી.
ચોવીસ જિનની ધર્મકથામાં, વિતળે મમ દિન સુખહારી. ૪૬

: ચાર મંગલ અને માગણી :

અશિહંતો ને સિદ્ધ સાધુઓ, જ્ઞાન, ધર્મ મંગલમય હો.
સમ્યગ્દષ્ટિ દેવ અખોને; સમાધિ-ખોધિ દાતા હો. ૪૭

: પ્રતિક્રમણના ચાર હેતુઓ :

મના કરેલુ કર્યું હોય ને કરવાનું કાંઈ ના કીધું,
શ્રદ્ધા ત્યાગી, વિપરીત બોલ્યા, શુદ્ધ થવા છે પડિક્રમણું. ૪૮

: ક્ષમાપના : વિશ્વ મૈત્રી લાવના :

ક્ષમા યાચું છું સહુ જીવ પાસે, સહુ જીવ મુજને માફ કરે,
સહુ જીવ સાથે મૈત્રી મારે, વેર નથી કોઈ જીવ સાથે. ૪૯

: ઉપસંહાર અને પૃષ્ઠાહીતિ વંદન :

એમ રૂડી રીતે આલોવી નિંદ્રી, ગહી, ઘૃણા કરી,
મન-વચ-ક્રાયાથી પરિક્ષમતો, જિનચોવીસે વંદુ છું. ૫૦

o x o x o x o x o x o

(૩) છેલ્લી ઘડીની પ્રાર્થના

આટલું તો આપજે ભગવન્ મને છેલ્લી ઘડી,
ના રહે માયા તણાં બંધન મને છેલ્લી ઘડી. ૧
આ જીવંગી મોંઘી મળી, પણ જીવનમાં જાગ્યો નહીં,
અંત સમય રહે મને સાચી સમજ છેલ્લી ઘડી. ના. ૨
હાથ પગ નિર્બલ બને ને શ્વાસ છેલ્લા સંચરે,
એ દયાળુ આપજે દરિશન મને છેલ્લી ઘડી ના. ૩
જ્યારે મરણ શરૂ પડે, મીઠાચ ઇલ્લી આંખડી,
તું આપજે ત્યારે પ્રભુમય મન મને છેલ્લા ઘડી ના. ૪
હું જીવનભર સળગી રહ્યો, સંસારનાં સંતાપમાં,
તું આપજે શાંતિભરી સમાધિ મને છેલ્લી ઘડી ના. ૫
અગણિત અધર્મો મેં કર્યાં, તન મન વચન જોગે કરી,
હે ક્ષમાસાગર ક્ષમા મને આપજે છેલ્લી ઘડી. ના. ૬
અંત સમયે આવી મુજને ના દમ્ભે ઘટ દુશ્મનો,
જાગૃતપણે મનમાં રહે, સાચી સમજ છેલ્લી ઘડી ના. ૭

o x o x o x o x o x o

(૪) છેલ્લી ઘડીની પ્રાર્થના

મારી છેલ્લી ઘડીએ પ્રભુજી આવજો રે,
વહાલા આજથી દઉં છું, તમને નોતરું રે,
જે જે પ્રભુજી કંદિએ ના ભૂલાય... મારી... ૧

હલાશે ચલાશે નહિ નાથજી રે,
એ ઘડીએ મારો આવી પકડજો હાથ... મારી... ૨
ઠહાલા કંઠે રૂંધાશે નાડી તુટશે રે,
એ ઘડીએ મારા જીવનનો રખવાળ... મારી... ૩
ઝીણા સોયના નાકે શ્વાસ ચાલશે રે,
એ ઘડીએ મારો કેમ કરી જીવ જાય... મારી... ૪
માંગુ માંગુ છું પ્રભુજી હવે એટલું રે,
અંત સમયે હરિશનની અભિલાષ... મારી... ૫

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૫) શુભ ભાવના ગીત

મૈત્રી ભાવનું પવિત્ર અરણ્યું, મુજ હૈયામાં વહ્યા કરે,
શુભ થાઓ આ સકલ વિશ્વનું એવી ભાવના નિત્ય રહે. ૧
ગુણથી ભરેલા ગુણીજન દેખી, હૈયું મારું નૃત્ય કરે,
એ સંતોના ચરણ કમળમાં, મુજ જીવનનું અર્ધ્ય રહે. ૨
દીન કુરને ધર્મ વિહોણા, દેખી દિલમાં દર્દ રહે,
કરુણાભીની આખોમાંથી, અશ્રુના શુભ ઓત વહે. ૩
માર્ગ ભુલેલા જીવન પથિકને, માર્ગ ચિંધવા ઊભો રહું,
કરે ઉપેક્ષા એ મારગની, તો એ સમતા ચિત્ત ધરું. ૪
ચન્દ્રપ્રભની ધર્મભાવના, હૈયે સહુ માનવ લાવે,
વેરઝેરના પાપ તજીને, મંગલગીતો એ ગાવે. ૫

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૬) સજ્જાચ

વિમલકુલ કમલના હંસ તું જીવડા.
ભુવનના ભાવ ચિત્ત જો વિચારી;
જેણે નર મનુજ ગતિ રતન નવિ કેળવ્યું
તે નરનારી મણિ કોડી હારી...વિમલ. ૧
જેણે સમક્રિત ધરી સુકૃતમતિ અનુસરી,
તેણે નરનારી નિજ ગતિ સમારી;

વિરત નારી વરી કુમતિમતિ પરિહરી,
 તેણે નરનારી સખ કુગતિ વારી. વિમલ. ૨

જૈનશાસન વિના જીવ જતના વિના,
 જે જના જગ ભમે ધર્મ હીના;
 જૈન મુનિદાન બહુમાનહીના નરા,
 પશુ પરે તે મરે ત્રિજગ દીના, વિમલ. ૩

જૈનના દેવગુરૂ ધર્મગુણ ભાવના,
 ભાવ નિતુ જ્ઞાન લોચન વિચારી;
 કર્મભરનાશિની આર વર ભાવના,
 ભાવ નિત જીવ ? તું આપ તારી. વિમલ. ૪

સર્વગતિમાંહિ વર નરભવો દુલ્લહો.
 સર્વ ગુણરતનો શોધકારી;
 સર્વ જગજંતુને જેણે હિત કીજીએ,
 સોઈ મુનિ વંદીએ શ્રુત વિચારી.
 સકલ મુનિ વંદીએ શ્રુત વિચારી. વિમલ. ૫

o x o x o x o x o o x

(૭) શાંતિ સુધારસની સજ્જાય

શાંતિ સુધારસ કુંડમાં, તું રમે મુનિવર હંસ રે,
 ગારવ રેણુશું મત રમે, મૂકજે શિથિલ મુનિ સંગ રે. શાં. ૧

સ્વહિત કરમ કર ભવપૂરણા, મ કર તું ધર્મમાં ફૂડ રે,
 લોકરંજન ઘણું મમ કરે, જાણુતો કયું હોયે મૂઠ રે. શાં. ૨

જે યતિવર થયો જીવડા, પ્રથમ તું આપને તાર રે,
 આપ સામે મુનિ જે તર્યો, તો પછી લોકને તાર રે. શાં. ૩

તુજ ગુણવંત જાણી કરી, લોકદિયે આપણા પુન રે,
 અસન વસનાદિક ભરી દીયે, ખોટડું મ ઘર મુનિ સુત રે. શાં. ૪

નાણુ દંસણુ ચરણુ ગુણુ વિના, તું કેમ હોય સુપાત્ર રે,
 પાત્ર જાણી તુજ લોક દે, મ ભર તું પાપે નિજ ગાત્ર રે. શાં. ૫

- સુધીય સુમતિ ગુપ્તિ નહિ, નહિ તપ એષણા શુદ્ધિ રે,
 મુનિ ગુણવંતમાં મૂળગો, કેમ હોયે લખિધની સિદ્ધિ રે. શાં. ૬
- વ્યાપ માંડયો ઘણો ગુણુ વિના, ભૂરિ આડંબણુ ઇચ્છ રે,
 ઘર તણ માન માયા પડયો, કેમ હોયે સિંહગતિ રીંછ રે. શાં. ૭
- ઉપશમ અંતરંગે નહિ, નહિ તુજ ચારુ નિવેંદ રે,
 નતિ થુતિ પૂજ્ય તું અભિલષે, મઠર અણુમાનિયો ખેદ રે. શાં. ૮
- ઉદર ભરણાદિ ચિંતા નહિ, સજ્જન સુત કલત્ર ઘરભાર રે,
 રાજ ચોરાદિ ભય તુજ નહિ, તો હી તુજ શિથિલ આચાર રે. શાં. ૯
- વિવિધ દુઃખ દેખી તું લોકના, તુજ કિસિ ચિંતા મુનિરાજ રે,
 તુંજના વલ્લર્નાદિક પડયો, ચૂક મ આપણું કાજ રે. શાં. ૧૦
- આપણું પારકું મ મ કરે, મૂક મમતા પરિવાર રે,
 ચિત્ત સમતારસે ભાવ જે, મઠર બાહ્ય બહુ વિસ્તારે રે. શાં. ૧૧
- લોક સત્કારે પૂજે સ્તવે, મુજ મળી લોકના વૃંદ રે,
 મુજ યશ નામ જગ વિસ્તર્યું, ઇશ્યો અભિમાન મુણુંદ રે. શાં. ૧૨
- પૂરવ મુનિ સારિખી નહિ કીસી, આપણી લખિધને સિદ્ધિ રે,
 અતિશય ગુણુ કિશ્યો તુજ નહિ, તો હી તુજ માનની બુદ્ધિ રે. શાં. ૧૩
- પૂર્વે પ્રભાવક મુનિ હુઆ, તેહને તું નહિ તોલ રે,
 આપ હીણું ઘણું ભાવ જે, મુખ વાણું ઘણું અમ બોલ રે. શાં. ૧૪
- નિયતી કરી જે જન રંજયા, વશ કર્યા જેહ બહુ લોક રે,
 પૂંઠ દીઘે ન તે તાહરા, ગૃહિ મુનીના તરુ કોક રે. શાં. ૧૫
- ગુરુપ્રસાદે ગુણુ હીનને, હોવે છે તું ગુણુ ઋદ્ધિ રે,
 તું ગુણુમત્સરી મત હોયે, નિજ જીવની તસ શુદ્ધિ રે. શાં. ૧૬
- સંયમ યોગ મૂકી કરી, વશ કર્યા જેહ બહુ લોક રે;
 શિષ્ય ગુરુલકત પુસ્તક ભર્યાં, અંતે દીયે સમવિણું શોક રે. શાં. ૧૭
- પ્રશમ સમતા સુખ જળધિમાં, સુર નર સુખ એકબુંદ રે;
 તેણે તું સિંચ સમવેલડી, મૂકી દે અવર સખ છંદ રે. શાં. ૧૮
- એક ક્ષણુ વિધજંતુ પરે, તું વસી જીવ સમભાવે રે;
 સર્વ મૈત્રી સુધાપાનપે, સકળ સુખ સન્સુખ ભાવે રે. શાં. ૧૯

આપ ગુણવંત ગુણ રંભુઓ, દીન દુઃખ દેખી દુઃખ ચૂર રે;
નિર્ગુણી દેશવિરતી રહી, સકળ મુનિ સુખ શુચિ પૂર રે. શાં. ૨૦

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૮) સર્વ પાપાદિક આલોચણુ સ્તવન.

- એ ઠર બેડી વિનવુંલ, સુણુ સ્વામી સુવિદિત,
કુંડ કપટ મુંઠી ઠરીલ, વાત કરું આપ વીત. ૧
- કૃપાનાથ મુજ વિનતિ અવધાર,
તું સમરથ ત્રિભુવન ઘણીલ, મુજને દુત્તર તાર. કૃ. ૨
- લવસાયર ભમતાં થકાંલ, દીઠા દુઃખ અનંત,
ભાગ સંયોગે ભેટીયાલ, ભયભંજન ભગવંત. કૃ. ૩
- જે દુઃખ ભાંજે આપણેલ, તેહને ઠહીયે દુઃખ,
પરદુઃખભંજન તું સુણ્યેલ, સેવકને ઘો સુખ, કૃ. ૪
- આલોચણુ લીધા પખેલ, જીવ રુલે સંસાર,
રુપી લક્ષ્મણા મહાસતીલ, એહ સુણે અધિકાર. કૃ. ૫
- દૂષમકાળે દોહિલેલ, સુધેા ગુરુ સંયોગ,
પરમારથ પીછે નહીલ, ગરુર પ્રવાહી ભોગ. કૃ. ૬
- તિણુ તુજ આગળ આપણાંલ, પાપ આલોઉંઆજ,
મા બાપ આગળ બોલતાંલ, બાલક કેહી લાજ. કૃ. ૭
- જિનધર્મ જિનધર્મ સહુ ઠહેલ, સ્થાપે આપણી વાત,
સમાચારી જુઠ જુઠલ, સંશય પડું મિથ્યાત. કૃ. ૮
- બાણુ અબાણુપણે ઠરીલ, બોલ્યો ઉત્સૂત્ર બોલ,
સ્તન ઠાગ ઉઠાવતાંલ, હાર્યો જનમ નિટોલ. કૃ. ૯
- ભગવંતે ભાખ્યો તે કિહાંલ, કિહાં મુજ કરણી એહ,
ગજ પાખર ખર કિમ સકેલ, સખળ વિમાસણુતેહ. કૃ. ૧૦
- આપ પરંચું આકરોલ, બાણે લોક મહંત,
પિણુ ન કરું પરમાદિયોલ, માસાહસ દંષ્ટાંત. કૃ. ૧૧
- કાલ અનંતે મેં લહ્યોલ, ત્રણુ સ્તન શ્રીકાર.
પિણુ પ્રમાદે પાડિયાંલ, કિહાં જઈ કરું પોકાર. કૃ. ૧૨

- જાણું ઉત્કૃપટી કરુંજી; ઉદ્યત કરું વિહાર,
ધીરજ જીવ ધરે નહીંજી, પોતે બહુ સંસાર. કૃ. ૧૩
- સહજ પડયો મુજ આકરોજી, ન ગમે રૂઠી વાત,
પરનિંદા કરતાં થકાંજી, જાણે દિન ને રાત. કૃ. ૧૪
- ક્રિયા કરતા હોહીલીજી, આજસ આણું જીવ,
ધર્મ પખે ધર્મે પડયોજી, નરકે કરસ્યે રીવ. કૃ. ૧૫
- અણહુંતા ગુણને કહોજી, તો હરખું નિશદિન,
કો હિત શીખ લક્ષી કહોજી, તો મન આણું રીશ. કૃ. ૧૬
- વાદ ભણી વિદ્યા ભણીજી, પર રંજન ઉપદેશ,
મન સંવેગ ધર્યો નહીંજી, કિમ સંસાર તરેશ. કૃ. ૧૭
- સૂત્ર સિદ્ધાંત વખાણતાંજી, સુણતાં કર્મ વિપાક,
ખિણુ એક મનમાંહી ઉપનીજી, મુજ મરકટ વૈરાગ. કૃ. ૧૮
- ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી ઉચરુંજી, ભગવંત તુજ હંગુર,
બાર બાર ભાંજું વળીજી, છૂટકવારો દૂર. કૃ. ૧૯
- આપ કાજ સુખ રાચતાંજી, કીધા આરંભ કોડ,
જયણા ન કરી જીવનીજી, દેવ દયા પર છોડ. કૃ. ૨૦
- વચન દોષ વ્યાપક કહ્યાજી, દાખ્યાં અનર્થ દંડ.
ફૂડ કપટ બહુ કેળવીજી, વૃત કીયા શતખંડ. કૃ. ૨૧
- અણુ દીધો લીજે ત્રિણોજી, તોહી અદત્તાદાન,
તે દૂષણ લાગ્યા ધણાંજી, ગિણતાં નાવે ધ્યાન. કૃ. ૨૨
- અંચલ જીવ રહે નહીં જી, રાચે રમણી રૂપ,
કામ વિડંબણુ શી કહુંજી, તે તું જાણે સ્વરૂપ. કૃ. ૨૩
- માયા મમતામાં પડયોજી, કીધો અધિકો લોભ.
પરિગ્રહ મેટ્યો કારમોજી, ન ચઢી સંચમ શોભ. કૃ. ૨૪
- લાગ્યા મુજને લાલચેજી, રાત્રી ભોજન દોષ,
મેં મન મુક્યો માહરોજી ન ધર્યો ધર્મ સંતોષ. કૃ. ૨૫
- ઈહ ભવ પરભવ દુહવ્યાંજી, જીવ ચોરાશી લાખ,
તે મુજ મિચ્છામિ દુકકંડંજી, ભગવંત તોરી શાખ. કૃ. ૨૬

કર્માદાન પંદર કહ્યોલ, પ્રગટ અઢારે પાપ,
 જે મેં કર્યા તે કહું લ, બગશ બગશ માત તાત. કૃ. ૨૭
 સુજ આધાર છે એટલોલ, સદ્દેહા છે શુદ્ધ,
 જિનધર્મ મીઠો જગતમાંલ, જિમ સાકરને દુધ. કૃ. ૨૮
 રિષભદેવ તું રાજિયોલ, શેત્રુંજીગિરિ શણુગાર,
 પાપ આલોયા આપણાંલ, કર પ્રભુ મોરી સાર. કૃ. ૨૯
 મર્મ એક જિનધર્મનોલ, પાપ આલોયા જય,
 મન શું મિચ્છામિ દુકકડંલ, દેતા દુરિત પલાય. કૃ. ૩૦
 તૂં ગતિ, તૂં મતિ, તૂં ઘણીલ, તૂં સાહિબ તૂં દેવ,
 આણુ ધરું શિર તાહરીલ, ભવ ભવ તાહરી સેવ. કૃ. ૩૧

કળશ.—

એમ ચઢી શેત્રુંજી ચરણ ભેટયાં, નાભિનંદન જિન તણાં,
 કરનેડી આદિ જિણુંદ આગે, પાપ આલોયા આપણાં,
 શ્રી પૂજ્ય જનચંદ સૂરિ, સદ્ગુરુ, પ્રથમ શિષ્ય સુજસ ઘણે,
 ગણિ સકલચંદ સુશિષ્ય, વાચક, સમય સુંદર ગણિ ભણે.

o x o x o x o x o x o

(૯) શ્રી સીમંધર જિન વિનંતિ

સુણુ સીમંધર સાહિબાલ, શરણાગત પ્રતિપાલ,
 સમરથ જગ જન તારવાલ; કર માહરી સંભાળ.
 કૃપાનિધિ, સુણુ મારી અરદાસ, હું ભવ ભવ તમારો દાસ,
 કૃપાનિધિ તાહરો છે વિશ્વાસ, કૃપાનિધિ, પુરો અમારી આશ. ૧
 હું અવશુણુ નો રાશિ છું. તિલ તુમ નહિ ગુણુલેશ,
 ગુણીની હોડ કરું સદાલ, એહિ જ સખલ કિલેશ. કૃ. ૨
 મચ્છર ભયને લાલચેલ, કરતો ક્રિયા લેશ,
 તે પણ પરજન રંજવાલ, ભલો ભજવ્યો વેશ. કૃ. ૩
 છઠ્ઠા ગુણુઠાણુ ઘણીલ, નામ ધરાવું રે સ્વામ,
 આગમ વચણે જોવતાંલ, ન ગયો કષાય ને કામ. કૃ. ૪
 રસના રામા ને રમાલ, એ ત્રણ પાતિક મુલ,
 તેહની એક નિશ ચિંતના જો, કરતાં ભવ થયા થુલ. કૃ. ૫

- વ્રત મુખમાં હે ઉચ્ચરીલ, દિવસ માંહિ બહુવાર,
તેહ તુરત વિચારતાં લ, નાણી શંકા લગાર. કૃ. ૬
- ધુળિતણાં દેઉલ કરીલ, જિમ પાઉસમાં રે બાલ,
ખોલુસા મુખે એમ વહેલ; તિમ વ્રતમાં ઠર્યાં આલ. કૃ. ૭
- આપ અશુદ્ધ પરને કરુંલ, દઉં આલોચણુ શુદ્ધ,
મા સાહસ પંખી પરેલ, પાડુ કંદે મુદ્ધ. કૃ. ૮
- અછતાં ગુણુ નિસુણી મનેલ, હંરખું અતિ સુવિશેષ
દોષ છતાં પણ સાંભળીલ, તસ ઉપરે ધરું દ્રેષ. કૃ. ૯
- પરિભવ પર પરિ વાદનાલ, પરે પરે ભાખું રે આપ,
નિજ ઉરકર્ષ કરું ઘણેલ, એહિ જ મુજ સંતાપ. કૃ. ૧૦
- નિશ્રય પંથ ન જાણીયોલ, વ્યવહારિયો વ્યવહાર,
મન મસ્તે નિ:શંકથીલ, થાપ્યો અસહાયાર. કૃ. ૧૧
- સમય સંઘચણાદિ દોષથીલ, નાવે શુદ્ધ ધ્યાન.
સુહણે પણ નવિ આશયાલ, નિરાશંસ ધર્મ ધ્યાન. કૃ. ૧૨
- આર્ત રૌદ્ર બહુ અહનિશેલ, સેવાકાર ખવાસ,
મિથ્યારાજા જિહાં હોયેલ, તૃષણા લોભ વિલાસ. કૃ. ૧૩
- જિનમત વિતથ પ્રરુપણાંલ, કીધી સ્વારથ બુદ્ધ,
જાડયપણાના જોરથીલ, ન રહી કોઈ શુદ્ધ, કૃ. ૧૪
- હિંસા અલીક અદત્ત શુંલ, સેવ્યા વિવિધ કુશીલ,
મમતા પરિગ્રહ મેળવીલ, કીધી ભવની લીલ. કૃ. ૧૫
- અક્રિય સાથે જે કર્યાંલ, તે નાવે તિલ માત્ર,
લેદ અજ્ઞાન ટલે જેહથીલ, તે નહિ જ્ઞાનની વાત. કૃ. ૧૬
- દર્શન પણ ફરસ્યા ઘણાંલ, ઉદર ભરણુ ને કામ,
પણુ તુમ તત્વ પ્રતીત શુંલ, ન ધરું દર્શન નામ. કૃ. ૧૭
- સુવિહિત ગુરુ બંદે લોક નેલ, હું વંદાવું રે આપ,
આચરણુ નહિ તેહવીલ, એ મેટો સંતાપ. કૃ. ૧૮
- મિથ્યાદેવ પ્રશંસિયાલ, કીધી તેહની રે સેવ,
અહા છંદાના વચણુ નીલ, ન ટળી મુજને ટેવ. કૃ. ૧૯

- કેરે ચિત્ત યુના પેરેજી, ધર્મ કથા મેં ક્રીધ,
આપ વંચી પર વંચિયાજી એકો કાજ ન સિદ્ધ. કૃ. ૨૦
- રાતો રમણી દેખીને જી, જિમ અણુનાથથી રે સાંઠ,
લાંડ ભવૈયાની પરેજી, ધર્મ દેખાડું માંડ. કૃ. ૨૧
- કેધ દાવાનલ પ્રબલથી જી, ઉગે ન સમતા વેલ,
માન મહીધર આગળે જી, ન ચલે ગુણ નદી રેલ. કૃ. ૨૨
- માયા સાપણ પાપિણીજી, મન બિલ મુકે રે નાંહિ,
કેમલ ગુણને તે દશેજી, લોભ વિલાસ અથાહ. કૃ. ૨૩
- વચ્ચ પાત્ર જન પુસ્તકેજી, તૃષ્ણા ક્રીધ અનંત,
અંત ન આવે લોભનોજી, કહું કે તો વૃતાંત. કૃ. ૨૪
- ધર્મ તણે દંભે કર્યાજી, પૂર્યા અર્થ ને ઠામ,
તેહ થી ત્રણભવ કારીયાજી, બોધ હોવે વળી વામ. કૃ. ૨૫
- કલ્યા કલ્યા વિચારણાજી, રાખી કોઈ ન શંક,
અનેષણીય પરિભોગથીજી, રુદ્યો ચઉગતિ જિમ રંક. કૃ. ૨૬
- હવે તુમ ધ્યાન સનાથતાજી, આડો વાળ્યો રે આંક,
કરૂણા કરીને નિરખીયેજી, મત ગણુને મુજ વાંક. કૃ. ૨૭
- મુજને કહેતા નાવડેજી, નાણે જે તુજ દીક,
હું અપરાધી તાહરોજી, ખમળે અવિનય ધીકં. કૃ. ૨૮
- તુમે જિમ જાણો તિમ કરોજી, હું નવિ જાણું રે કાંગ,
દ્રવ્ય ભાવ સવિ રોગનાજી, જાણો સર્વ ઉપાય, કૃ. ૨૯
- હું એક જાણું તાહરુંજી, નામ માત્ર નિરધાર,
આલંબન મેં તો કર્યુંજી, તિણથી લહું ભવપાર. કૃ. ૩૦
- માતા સત્યક્રી નંદનોજી, રૂક્મણી રાણીનો કંત,
તાત શ્રેયાંસ નરેસરૂં જી, વિચરંતા ભગવંત. કૃ. ૩૧
- ચિત્તમાં તે અવધારશોજી, તો એ કેટલીક વાત.
લહી સહાય તાહરી રે, પ્રગટે ગુણ અવહાત. કૃ. ૩૨
- પરમ પુરુષ? પરમ ગુરુજી. પ્રાણાધાર? પવિત્ર.
પુરુષોત્તમ હિત કારકો જી, ત્રિભુવન જનના મિત્ર. કૃ. ૩૩

જ્ઞાન વિમલ ગુણથી લહોળ, મારા મનની રે હંસ.
પુરી શિશુ સુખિયો કરોળ, મુજ માનસ સરહંસ. કૃ. ૩૪

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૧૦) વિહરમાન જિન સ્તવન

- અનંતવીરજ અરિહંત સુણો મુજ વિનતિ,
અવસર પામી આજ, ઠહું હું દિલ છતી;
આતમ સત્તા હારી, સંસારે હું ભમ્યો,
મિથ્યા અવિરતિ રંગ, ઠષાયે બહુ દમ્યો. ૧.
- ક્રોધ દાવાનલ દગ્ધ, માન વિષધર ડસ્યો,
માયાબલે બદ્ધ, લોભ અજગર ગૃસ્યો;
મન વચન ઠાયા યોગ, અપલ થયા પરવશા
પુદ્ગલ પરિચય પાપ-તણી અહનિશ દશા. ૨.
- ઠામરાગે અણુનાથ્યો, સાંઠ પરે ધસ્યો,
સ્નેહ રાગની રાચે, લવપિંજર વસ્યો;
દષ્ટિરાગ રુચિકાચ, પાચ સમકિત ગણું,
આગમ રીતે નાથ ? ન નીરખું નિજપણું. ૩.
- ધર્મ દેખાડું માંડ, ભાંડ પરે અતિ લહું,
અચિરે અચિરે રામ, શુક પરે ઠહું;
ઠપટ પટુ નટુવા પરે, મુનિ મુદ્રા ધરું,
પંચ વિષય સુખ પોષ, સદોષ વૃત્તિ ભરું ૪.
- એક દિનમાં નવ વાર, કરેમિ ભંતે કરું,
ત્રિવિધ ત્રિવિધ પરચખખાણે, ક્ષણ એક નવિ ઠરું;
મા-સાહસ બગ રીતિ, નીતિ ઘણી ઠહું,
ઉત્તમ કુલવટ વાટ, ન તે પણુ નિરવહું. ૫.
- દીનદયાળ ? કૃપા ? પ્રભુ ? મહારાજ છો,
બાણ આગળ શું ઠહેવું ? ગરીબનિવાજ છો;
પૂરવ ધાતકી ખંડ, વિભ્ય નલિનાવતી,
નયરી અયોધ્યા નાયક, લાયક યતિપતિ. ૬.

मेघ महीप मंगलावती, सुत विज्यावती,
 आनंदन गजसंछन, जग जनता रति;
 क्षमाविजय जिनशर ? अपाय निवारणे,
 विडरमान लगवान ? सुनवरै तारणे. ७.

० x ० x ० x ० x ० x ०

(११) श्री आदेश्वरदादाने विनंति

सुखु जिनवर शेत्रुंल घणील, दास तणी अरदास,
 तुज आगण भाणक परेल, हुं तो करुं वे भास रे.

७न७ मुज पापीने तार

- तुं तो कइणारस लयील, तूं सहुंने छितकार रे, जि. सु. १
- हुं अवशुणेनो ओरडो ल, शुणुतो नहीं लववेश,
 परशुणु पेभी नवि शकुंल, किम संसार तरेश रे. जि. सु. २
- लवतणुं वध में कर्याल, ओढ्या भृषावाढ,
 कपट करी परधन डर्याल, सेव्या विषय संवाढ रे. जि. सु. ३
- हुं लंपट हुं लालचील, कर्म कीधा कोर्ध केड,
 त्रणु लुवनमां के नहींल, जे आवे मुज नेड रे. जि. सु. ४
- छिद्र पराया अडनिशेल, जे तो रहुं जगनाथ,
 कुगति तणी करणी करील, नेडयो तेड शुं साथ रे. जि. सु. ५
- कुमति कुटिल कढाअडील, वांकी गति मति मुज,
 वांकी करणी माडरील, शी संलणावुं तुज रे. जि. सु. ६
- पुण्य विना मुज प्राणुथील, जणु मेळुं रे आथ,
 उंया तकवर भेरियांल, त्यांही पसारै हाथ रे. जि. सु. ७
- विणु भांधा विणु लोगव्यांल, क्रेगट कर्म अंधाय,
 आर्तध्यान मिटे नहींल, कीजे कवणु उपाय रे. जि. सु. ८
- झाणसथी पणु शामणाल, मारा मन परिणाम,
 सोणुमांडी ताडुंल, संभारुं नही नाम रे. जि. सु. ९
- मुग्धबोळ ठगवा लणील, करुं अनेक प्रपंच,
 कडकपट अहु डेणवील, पापतणुो करुं संच रे. जि. सु. १०

- મન ચંચલ ન રહે ક્રિમેળ, રાચે રમણી રે રુપ,
કામ વિટંબણા શી ઠહુંલ, પડીશ હું દુર્ગતિ રૂપ રે. જિ. મુ. ૧૧
- ક્રિશ્યા ઠહૂં ગુણ માહરાળ, ક્રિશ્યાં ઠહૂં અપવાદ,
જેમ જેમ સંભારું ક્રિયેળ, તેમ તેમ વાધે વિખવાદ રે. જિ. મુ. ૧૨
- ગિરૂઆ તે નવિ લેખવેળ, નિર્ગુણુ સેવકની વાત,
નીચતણે પણ મંદિરેળ, ચન્દ્ર ન ટાળે જ્યોત રે. જિ. મુ. ૧૩
- નિગુણો તો પણ તાહરેળ, નામ ધરાવ્યું દાસ,
કૃપા કરી સંભારજેળ, પુરજો મુજ મન આશ રે. જિ. મુ. ૧૪
- પાપી જાણી મુજ લણીલ, મત મુકો રે વિસાર,
વિષ હલાહલ આહયોળ, ઈશ્વર ન તજે તાસ રે. જિ. મુ. ૧૫
- ઉત્તમ ગુણકારી હુવેળ, સ્વાર્થ વિના સુજાણુ,
કરસણુ સિંચે સર ભરેળ, મેહ ન માંગે દાણુ રે. જિ. મુ. ૧૬
- તું ઉપકારી ગુણુ નિલોળ, તું સેવક પ્રતિપાળ,
તું સમરથ સુખ પૂરવાળ, કર માહરી સંભાળ રે. જિ. મુ. ૧૭
- તુજને શું ઠહીયે ઘણુંલ, તૂં સહુ વાતે રે જાણુ,
મુજને હોજો સાહિબાળ, ભવ ભવ તાહરી આણુ રે. જિ. મુ. ૧૮
- નાભિરાયા કુળ ચંદલોળ, મરુદેવીનો રે નંદ,
ઠહે જિન હરખ નિવાજ જોળ, દેજો પરમાનંદ રે. જિ. મુ. ૧૯

o x o x o x o x o x o

(૧૨) શ્રી સંભવનાથ સ્તવન

- સાહેબ સાંભળો રે, સંભવ અરજ અમારી;
ભવોભવ હું ભર્યો રે, ન લહી સેવા તુમારી,
નરક નિગોદમાં રે, હું તિહાં બહું ભવ ભમયો,
તુમ વિણુ દુઃખ સહ્યાં રે, અહનિશ કીધે ધમધમીયો સા. ૧
- ઈંદ્રિય વશ પડ્યો રે, પાળ્યાં વ્રત નવિ સુસે,
વ્રસ પણ નવિ ધર્યાં રે, હણીયાં થાવર હુંસે;
વ્રત ચિત્ત નવિ ધર્યાં રે, બીજું સાચું ન જોડ્યું,
પાપની ગોઠી રે, તીહાં મેં હઈકું જોડ્યું. સા. ૨

ચોરી મેં કરી રે, ચઉવિહ અદત્ત ન ટાળ્યું,
શ્રી જિન આણ્યું રે, મેં નવિ સંજમ પાડ્યું;
મધુકર તણી પરે રે, શુદ્ધ ન આહાર ગવેખ્યો,
રસના લાલચે રે, નિરસ પિંડ ઉવેખ્યો. સા. ૩

નરભવ હોહીલો રે, પામી મોહવશ પડીયો,
પરશ્રી દેખીને રે, મુજ મન તિહાં જઈ અડીયો;
ઠાજ ન કેા સર્યા રે, પાપે પિંડ મેં ભરીયો
શુદ્ધ બુદ્ધ નવિ રહી રે, તેણે નવિ આતમ તરીયો. સા. ૪

લક્ષ્મીની લાલચે રે, મેં ખડુ દીનતા દાખી,
તો પણુ નવિ મળી રે, મળી તો નવિ રહી રાખી,
જે જન અભિલષે રે, તે તો તેહથી નાસે.
તૃણ સમ જે ગણે રે, તેહની નિત્ય રહે પાસે. સા. ૫

ધન ધન તે નરા રે, એહનો મોહ વિહોડી
વિષય નિવારીને રે, તેહને ધર્મમાં જોડી;
અલક્ષ તે મેં ભખ્યા રે, રાત્રિભોજન કીધાં.
વ્રત નવિ પાલીઆં રે, જેહવા મૂળથી લીધાં. સા. ૬

અનંત ભવ હું ભખ્યો રે, ભમતાં સાહિબ મળીયો
તુમ વિણુ કુણુ દીયે રે, યોધિરયણુ મુજ બળીયો;
સંભવ આપણે રે, ચરણકમળ તુમ સેવા,
નય એમ વિનવે રે, સુણુને દેવાધિદેવા. સા. ૭

o x o x o x o x o x o

(૧૩) શ્રી તીર્થ'ભાલાનું' સ્તવન

શત્રુ'જે ઋષભ સમોસર્યા, લલા ગુણુ લર્યા રે, સિદ્ધયા સાધુ અનંત

તીર્થ તે નમુ' રે

તીન કલ્યાણક તિંહા થયા, મુગતે ગયા રે નેમીસર ગિરનાર. તી. ૧
અષ્ટાપદ એક દેહરો ગિરિ સેહરો રે, ભરતે ભરાવ્યા ખિંબ, તી.
આખુ ચૌમુખ અતિ ભલો, ત્રિભુવન તિલો રે, વિમલવસહી વસ્તુપાલ. તી. ૨

સમેતશિખર સોહામણો, રણીયામણો રે, સિદ્ધયા તીર્થંઠર વીશ, તી.
 નયરી ચંપા નીરખીએ, હેંચે હરખી રે, સિદ્ધયા શ્રી વાસુપૂજ્ય. તી. ૩
 પૂર્વ દિશે પાવાપુરી ઋદ્ધે ભરી રે, મુક્તિ ગયા મહાવીર, તી.
 જેસલામૈર જુહારીએ, દુઃખ વારીએ રે, અરિહંત ઝિંખ અનેક. તી. ૪
 ષિકાનેર જ વંદીયે, ચિર નંદીયે રે, અરિહંત દહેરા આઠ, તી.
 સેરીસરો શંખેશ્વરો પંચાસરો રે, ક્લોધિ થંભણુ પાસ. તી. ૫
 અંતરિક્ષ અબહરો અમીઝરો રે, જુરાહલો જગનાથ, તી.
 ગૈલોહ્યદીપક દેહરો જાત્રા કરો રે, રાણકપૂર રીસહેસ. તી. ૬
 શ્રી નાડુલાઈ જાદવો, ગોડી સ્તવો રે, શ્રી વરકણો પાસ, તી.
 નંદીસરના દેહરા ખાવન ભલા રે, રચક કુંડલે ચાર ચાર. તી. ૭
 શાશ્વતી અશાશ્વતી પ્રતિમા છતી રે, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલ, તી,
 તીરથયાત્રા ફલ તીહાં હોજે મુજ ઈહાં, રે સમયસુંદર કહે એમ. તી. ૮

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૧૪) ધર્મ દુર્લભ ભાવનાની સજ્જાય

ધન ધન ધર્મ જગહિતકર, ભાખિયો ભલો જિનદેવ રે,
 ઈહ પરભવ સુખદાયકો, જીવડા જનમ લગે સેવ રે. ૧
 ભાવના સરસ સુશ્વેલડી, રોપ તું હૃદય આરામ રે;
 સુકૃત તર લહિ બહુ પસરતી, સફલ ફલશે અભિરામ રે. ભા. ૨
 ક્ષેત્ર શુદ્ધિ કરીય કરજુઆરસે, કાઠી મિથ્યાદિઠ સાલ રે;
 ગુપ્તિ ત્રિહું ગુપતિ રૂડી કરે, નીક તું સુમતિની વાલ રે. ભા. ૩
 સિંચજે સુગુરુ વચનામૃતે, કુમતિ કંથેર તજ સંગ રે;
 ક્રોધ માનાદિઠ શૂકશ, વાનરો વારી અનંગ રે. ભા. ૪
 સેવતા એહને કેવલી, પત્રર સય તીન અણુગાર રે;
 ગૌતમ શિષ્ય શિવપુર ગયા, ભાવતાં દેવગુરૂ સાર રે. ભા. ૫
 શુક પરિરવાજક સીધલો, અનુનમાલી શિવવાસ રે;
 રાય પરદેશી જે પાપીયો, કાપીયો તાસ દુઃખ પાસ રે. ભા. ૬
 દુષમ સમય દુષ્પસહ લગે, અવિચલ શાસન એહ રે;
 ભાવશું ભવિયણુ જે ભજે, તેહ શુભમતિ ગુણુગેહ રે. ભા. ૭

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૧૫) અનિત્ય ભાવનાની સભજ્ઞાય

મુંઝ મા મુંઝ મા મોહમાં જીવ તું
 શબ્દ વશ રૂપ રસ ગંધ દેખી,
 અથિર તે અથિર તું અથિર તનુ જીવિતં
 સમજ મત ગગન હરિચાપ પેખી. મુંઝ મા. ૧

લચ્છી સરિય-ગાતિ પરે એક ધર નવિ રહે
 દેખતા જાય પ્રભુજીવ લેતી;
 અથિર સવિ વસ્તુને કાજ મૂઠા કરે,
 જીવડો પાપની કોટી કેની, મુંઝ મા. ૨

ઉપની વસ્તુ સવિ કારમી નવિ રહે
 જ્ઞાનશું ધ્યાનમાં જે વિચારી;
 ભાવ ઉત્તમ ધર્યા અધમ સખ ઉદ્ધર્યા,
 સંહરે કાલ દિનરાતિ ચારી. મુંઝ મા. ૩

દેખ કલિ કૂતરો સર્વ જગને ભાષે,
 સંહરી ભૂપ નર કોટી કોટી;
 અથિર સંસારને થિરપણે જે ગણે,
 જાણ તસ મૂઠની બુદ્ધિ ખોટી. મુંઝ મા. ૪

રાચ મમ રાજની ઋદ્ધિ શું પરિવર્યો,
 અંતે સખ ઋદ્ધિ વિસરાલ હોશે;
 ઋદ્ધિ સાથે સવિ વસ્તુ મૂકી જતે,
 દિવસ દો તીન પરિવાર રોશે. મુંઝ મા. ૫

કુસુમ પરે ચૌવનં જલબિંદુ સમ જીવિતં
 ચંચલં નરસુખં દેવભોગો;
 અવધિ મન કેવલી સુકવિ વિદ્યાધરા,
 કલિયુગે તેહનો પણ વિયોગો. મુંઝ મા. ૬

ધન્ય અનિકાસુતો ભાવના ભાવતો,
 કેવલી સુરનદીમાંડિ સિદ્ધો;
 ભાવના સુરલતા જેણે મન રોપવી,
 તેણે શિવનારી પરિવાર રૂઢો. મુંઝ મા. ૭

○ × ○ × ○ × ○ × ○ × ○

(૧૬) અન્યત્વ ભાવનાની સજ્જાય.

- પાંચમી ભાવના ભાવીયે રે, જીવ અન્યત્વ વિચાર,
આપ સવારથી એ સહુ રે, મલિયો તુજ પરિવાર. ૧.
- સંવેગી સુંદર? ખૂઝ મા મૂંઝ ગમાર,
તાડું કે નહિ ઈષ્ટ સંસાર, તું કેહનો નહિ નિરધાર. સં. ૨.
- પંથ શિરે પંથી મળ્યા રે, ક્રીજે કિણહીશું પ્રેમ,
રાત્રિ વસે પ્રહ ઉઠી ચલે રે, નેહ નિવાહે કેમ. સં. ૩.
- જિમ મેળો તીરથ મલે રે, જન જન વણજની ચાહ,
દૈ ત્રોટો દૈ કાયદો રે, લેઈ લેઈ નિજ ધર બચ. સં. ૪.
- જિહાં કારજ જેહનાં સરે રે, તિહાં તે દાખે નેહ,
સૂરિ કાંતાની પરે રે, છટકી દેખાડે નેહ. સં. ૫.
- ચુદાણી અંગજ ભારવા રે, ફૂડું ઠરે જતુ ગેહ,
ભરત ખાહુબલિ ઝૂલ્યા રે, જુઓ નિજના નેહ. સં. ૬.
- શ્રેણીક પુત્રે ખાંધીયો રે, દીધું વહેંચી રાજ્ય,
દુઃખ દીધું બહુ તાતને રે, દેખો સુતનાં કાજ. સં. ૭.
- ઈષ્ટ ભાવના શિવપદ લહેરે, શ્રી મરૂદેવી માય;
વીર શિષ્ય કેવલ લહયું રે, ગૌતમ ગણરાય. સં. ૮.

o x o x o x o x o x o

(૧૭) શ્રી શાંતનાથ જિન સ્તવન.

- સુણો શાંતિ જિણું દ સોભાગી, હું તો થયો છું તુમ ગુણરાગી.
તુમે નિરાગી ભગવંત, જોતાં કિમ મળશે તંત સુ. ૧.
- હું તો કેધ કષાયનો ભરિયો, તું તો ઉપશમ રસનો દરિયો,
હું તો અજ્ઞાને આવરિયો, તું તો કેવલ કમલા વરિયો. સુ. ૨.
- હું તો વિષયારસનો આશી, તેં તો વિષયા ક્રીધી નિરાશી,
હું તો કરમને ભારે ભરિયો, તેં તો પ્રભુ ભાર ઉતાર્યો. સુ. ૩.
- હું તો મોહ તણે વશ પડીયો, તેં તો સબળા મોહને હણીયો,
હું તો ભવ સમુદ્રમાં ખૂંચ્યો, તું તો શિવ મંદિરમાં પહુંચ્યો. સુ. ૪.

મારે જન્મ-મરણનો ભેરો, તેં તો તોડ્યો તેહનો દોરો,
 મારો પાસ ન મેલે રાગ, તમે પ્રભુજી થયા વીતરાગ. સુ. ૫.
 મને માયાએ મૂક્યો પાશી, તું તો નિરબંધન અ-વિનાશી,
 હું તો સમક્રિતથી અધૂરો, તું તો સકલ પદારથે પુરો. સુ. ૬.
 મારે તો તું હી પ્રભુ એક, તહારે મુજ સરીખા અનેક,
 હું તો મનથી ન મૂકું માન, તું તો માનરહિત ભગવાન સુ. ૭.
 માડું કીધું કશું નવિ થાય, તું તો રંકને કરે છે રાય,
 એક કરો મુજ મહેરખાની, મારો મુજરો લેજો માની. સુ. ૮.
 એકવાર જો નજરે નિરખો, તો સેવક થાય તુમ સરીખો,
 જો સેવક તુમ સરીખો થાશે, તો ગુણ તુમારા ગાશે. સુ. ૯.
 ભવોભવ તુમ ચરણોની સેવા, હું તો માગું છું દેવાધિ દેવા
 સામું જીઓને સેવક બણી, એવી ઉદયરતનની વાણી. સુ. ૧૦.

o x o x o x o x o x o

(૧૮) નિર્જરા ભાવનનાની સજ્જાય.

નવમી નિર્જરા ભાવના, ચિત્ત ચેતો રે,
 આદરો વ્રત પચ્ચખખાણુ, ચતુર ચિત્ત ચેતો રે;
 પાપ આલોચો ગુરુ કંઠે ચિ. ધરિયે વિનય સુબણુ. ચ. ૧
 વૈયાવચ્ચ બહુ વિધ કરો, ચિ. દુર્મલ બાલ ગિલાન; ચ.
 આચારજ વાચક તણો, ચિ. શિષ્ય સાધર્મિક બાણુ. ચ. ૨
 તપસી કુલ ગણુ સંધનો, ચિ. થિવિર પ્રવર્તક વૃદ્ધ; ચ.
 ચૈત્ય ભક્તિ બહું નિર્જરા, ચિ. દશમે અંગ પ્રસિદ્ધ. ચ. ૩
 ઉભય ટંક આવશ્યક કરો, ચિ. સુંદર કરી સજ્જાય. ચ.
 પોસહ સામાયિક કરો, ચિ. નિત્ય પ્રત્યે નિય મન ભાય. ચ. ૪
 કર્મ સૂદન ઠનકાવલી, ચિ. સિંહ નિકીડિત હોય, ચ.
 શ્રી ગુણુરયણુ સંવત્સરૂ, ચિ. સાધુ પડિમ દશ હોય. ચ. ૫
 શ્રુત આરાધન સાચવો, ચિ. રોગ વહન ઉપધાન; ચ.
 શુકલ ધ્યાન સૂધું ધરો, ચિ. શ્રી આંબિલ વર્દમાન. ચ. ૬

ચૌદ સહસ્ર અણુગારમાં, ચિ. ધન ધન્નો અણુગાર; ચ.
સ્વયંમુખ વીર પ્રશંસિઓ, ચિ. ખંધક મેઘક્રુમાર. ચ. ૭

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૧૯) એકેત્વ ભાવનાની સજ્જાય.....

ચોથી ભાવના ભવિયણ મન ધરો, ચેતન તું એકાકી રે,
આવ્યો તિમ જઈશ પરભવ વલી, ઈહાં મુકી સવિ ખાકી રે. ૧
મતકર મમતા રે, સમતા આદરો, આણી ચિત્ત વિવેકો રે,
સ્વાર્થીયા સજ્જન સહુએ મલ્યાં, સુખ દુખ સહેશે એકો રે. ૨
વિત્ત વહેંચણુ આવી સહુએ મલે, વિપતિ સમય જય નાસી રે.
દવ બળતો દેખી દશ દિશે પુલે, જેમ પંખી તરવાસી રે. ૩
ખટખંડ નવ નિધિ ચૌદ રચણુ ઘણી, ચોસઠ સહસ્ર સુ નારી રે,
છેડો ઊડી ચાલ્યા તે એકલા, હાર્યો જેમ જુગારી રે. ૪
ત્રિભુવન કંટક બિરૂદ ધરાવતો, કરતો ગર્વ ગુમાનો રે,
ત્રાગા વિણુ નાગા તે સહુ ચલ્યા, રાવણુ સરિખા રાજનો રે. ૫
માલ રહે ઘર સ્ત્રી વિશ્રામિતા, પ્રેત વિના લગે લોકો રે,
ચય લગે કાયા રે આખર એકલો, પ્રાણી ચલે પરલોકો રે. ૬
નિત્ય કલહો બહુ મેલે દેખીઓ, બિહું પણ ખટપટ થાય. રે,
વલિયાની પરે વિહરીશ એકલો, ઈમ બૂઝ્યો નમિરાય રે. ૭

૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦ x ૦

(૨૦) સંસાર ભાવનાની સજ્જાય.

સર્વ સંસારના ભાવ તું, સમ ધરી જીવ ! સંસાર રે,
તે સવે તેં પણ અનુભવ્યા, હૃદયમાં તેહ ઉતાર રે. સર્વ. ૧
સર્વ તનુમાં વસી નિસર્યો, તેં લીયા સર્વ અધિકાર રે,
જાતિને ચૌનિ સખ અનુભવ્યા, અનુભવ્યા સર્વ આહાર રે. સર્વ. ૨
સર્વ સંયોગ તે અનુભવ્યા, અનુભવ્યા રોગને શોગ રે,
અનુભવ્યો સુખ દુઃખ કાલ તેં, પણ લીધો નવિ જિન યોગ રે. સર્વ. ૩

सर्वजन नातरा अनुसूच्या, पडेरिया सर्व शत्रुगार रे,
 पुद्गला नें परावर्तीया, नवि नभ्या जिन अश्रुगार रे. सर्व. ४
 पापना श्रुत पणु तें लक्ष्या, तें कर्था मोडना ध्यान रे,
 पापना दान पणु तें द्विया, नवि द्विया पात्रमें दान रे. सर्व. ५
 वेद पणु तीन तें अनुसूच्या, तें लक्ष्या परतणा वेद रे,
 सर्व पापुंड तें अनुसूच्या, तिळां न संवेग निर्वेद रे. सर्व. ६
 रडवइये लव मिथ्यामति, पशु लक्ष्या धर्म ने काळ रे,
 काळ क्रीधा नवि धर्मा, उरणियो पापने काळे रे. सर्व. ७
 कुशुनी वासना डाकणी, तेणे दम्या लव अनंत रे,
 तिळां नवि मुक्ति पंथ ओणभ्यो, तेणे हुवो नडि सव अंत रे. सर्व. ८

० x ० x ० x ० x ० x ०

(२१) उत्तम मनोरथ सज्जाथ

धन धन ते दिन क्यारे आवशे, जपशुं जिनवर नाम;
 कर्प अपावी रे जे हुवा सवे, करशुं तारा प्रणाम.
 धन धन ते दिन क्यारे आवशे. (१)

मन, वचन, काया रे आपणा वश करी, देशुं संयम योग;
 समता धरशुं रे संयम रंगमां, रडेशुं छडी रे लोग.
 धन धन ते दिन क्यारे आवशे. (२)

विनय वैयावच्य गुड-भाणुकनी, करशुं ज्ञान अस्थास;
 प्रवचन माता ने आठे आदरी, आलशुं पंथ विकस.
 धन धन ते दिन क्यारे आवशे. (३)

परिश्रुड, वसति रे वस्त्र ने पात्रमां, आडंभर अडंकार;
 मूडी ममता रे लोकनी वांछनां, आलशुं सूधे आचार.
 धन धन ते दिन क्यारे आवशे. (४)

तप तपी हुर्ल, हेड कसी धणुं, सकीशुं शीतने ताप;
 पुद्गल परिणुति रंग निवारीने, रमशुं जिनगुणु आप.
 धन धन ते दिन क्यारे आवशे. (५)

સસ્તા, સાંભર, મૃગ ને રોઝડા, સૂઘે તક, મુખ, નાસ;
ખોળે મસ્તક મૂઠી ઉંઘશે, આણી મન વિશ્વાસ.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૬)

પદ્માસન ધરી નિશ્ચલ ખેસશું, ધરશું આતમ ધ્યાન;
ગુણુઠાણાની રે શ્રેણી ચઢી કરી, સાધશું મોક્ષનું ઠામ.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૭)

કરી સંલેખણ અણસણ આદરી, યોનિ ચોરાશી લાખ;
મિચ્છામિ દુઝ્ઝડ સર્વ જીવો પ્રતિ, દેશું સદ્ગુરૂ સાખ.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૮)

મોટા મુનિવર આગે જો હુઆ, સમરી તસ અવદાત;
પરિષદ સહશું રે ધીરપણું ધરી, કરશું કરમનો ઘાત.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૯)

વાઘર વીંટી રેડડોળા નીસર્યા, ધન્ય મેતારજ સાધ;
ખંધક શિબ્યો રે ઘાણી પીલિયા, રાખી સમતા અગાધ.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૧૦)

માથે પાળી કરી સગડી ધરી, ભરિયા માહી અંગાર;
ગજ સુકુમાલે રે શિર ખળતું સહ્યું, તે પામ્યા ભવપાર.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૧૧)

સિંહ તણી પેરે સામા ચાલિયા, સુકોશલ મુનિરાય;
વિસર્ધ વાઘણુ ધસતી ખાયવા, વોસરાવી નીજઠાય.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૧૨)

દેવ પરિક્ષા રે કરતાં વળી વળી, ચઢી સનતકુમાર;
રોગે પીડૂયા રે વરસ તે સાતસો, ન કરી દેહની સાર.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૧૩)

નિશદિન એવી રે ભાવના ભાવતા, સરે નિજ આતમ ઠાજ;
સુનિ વિજયખુદ્ધ બોલ પ્રેમશું, ભાવના ભવોદ્ધિ જહાજ.
ધન ધન તે દિન ક્યારે આવશે. (૧૪)

○ × ○ × ○ × ○ × ○ × ○

(૨૨) સ્વદોષ-દર્શન

રતનાકર પચ્ચીસી અનુવાદ

- મોક્ષ લક્ષ્મી લટકાં કરે, ક્ષાયક વીર્ય પ્રતાપ;
ઈન્દ્ર નરેન્દ્ર પડે પગે, અતિશય-શાળી આપ. ૧
- ચિરંકાળ જયવંત હો! સર્વજ્ઞ ગુરુ દેવ,
ખંધાયેલો અજ્ઞ હું, અંધ, ખંધની ટેવ. ૨
- ત્રણ જગનો આધાર તું, કૃપાતણો અવતાર;
ભારે ભવ-વ્યાધિ થકી, વૈદ્ય નિરાળી તાર. ૩
- જાણો છો સહુ હો! પ્રભુ, તો પણ વીતક વાત;
કંઈક કહું હું આપને, ભોળા ભાવે તાત. ૪
- ખાળ ખાળલીલા સહિત, દોષ કહે જે હોય;
ભોળા ભાવે તાતની, આગળ ભય સહુ ખોય. ૫
- તેમ કહું છું સત્ય હું, મુજ અંતરના ભાવ;
પશ્ચાત્તાપ વડે ગ્રહી, રાજપ્રભુ, તુજ પાવ. ૬
- ના દીધું મેં દાન કે, શીલ ન સેવ્યું શુદ્ધ;
તપ તપીઓ નહીં આ ભવે, થયો ન ભાવ પ્રબુદ્ધ. ૭
- ઉત્તમ નર ભવ પામીને, કયું ન કરવા ભોગ;
આન્તિમાં ભમતાં વૃથા, લૂંટાયો મુજ યોગ. ૮
- કોધ-લાય લાગી ઊઠી, ડર્યો લોભરૂપ નાગ;
અભિમાન-અજગર ગળે, નહિ નાઠાનો લાગ. ૯
- મુંઝવે માયા-જાળ આ, ઘેરી રહી ચોક્રેર;
ભય ભંજન ભગવાન તું, ભજું તને કયી પેર? ૧૦
- પરભવનું હિત ના કયું, આ ભવમાં ઘરી ખંત;
આ ભવમાં સુખ ના દીધું, શું કહું? હે ભગવંત. ૧૧
- ભવ ભવ ભમવા ભવ ધર્યો, મુજ સમ જગમાં કોણ?
અધમોદ્ધારણ 'નાથ બિન, બિગરી સુધારે કૌન?' ૧૨
- મનહર વર્તનવંત તું મુખ-શશી અમી સમ વેણ;
અપૂર્વ યોગે સાંભળી, હર્ષ કરે નહિ નેણ. ૧૩

- કઠોર મુજ મન હું ગણું, જડ જેવું જે નાંહી;
ચન્દ્રકાન્ત પત્થર છતાં, દ્રવે ચાંદની માંહી. ૧૪
- લવ લમતાં હું પામીએ, આપ કૃપાથી સાર-
રતનત્રય દુર્લભ મહા, ભાવ દયા-દાતાર. ૧૫
- પ્રમાદરૂપ નિદ્રા વશે, ખોયાં એ ત્રણ રતન;
કોને કહું તે હે? પ્રભુ? કેવો કઈ પ્રયતન? ૧૬
- વૈરાગ્યરંગે જન ઠગ્યા, દર્ષ જન-રંજન બોધ;
વાદ કર્યાં વિદ્યા ભણી, કરણી હસવા બેગ. ૧૭
- પરનિંદા-વિષ્ટા વડે ખરડાયું મુખ પૂર્ણ;
પરનારી નિરખી નયન, અંજયાં વિષ-ચૂર્ણ. ૧૮
- પરનું ખૂરું ચિંતવ્યે, મન મુજ થયું મલીન;
શીય વલે મારી થશે? દીન-ખંધુ હું દીન. ૧૯
- કામ-પીડા વશ થઈ, અરે! વિષય વિષે બની અંધ;
આત્માને! વૈરી થયો, ખાંધી કર્મના ખંધ. ૨૦
- આ કહું આપ સમક્ષ હું, આણી મનમાં લાજ;
વગર કહે જાણે છતાં, સર્વાન્ન ગુરુ રાજ. ૨૧
- મંત્ર તંત્ર મિથ્યા ભણ્યો, આતમ-હિત હણનાર;
તણ 'પરમ ગુરુ' મંત્ર જે, ઉતારે ભવપાર. ૨૨
- કુશાસ્ત્ર વચનો વડે, ઉત્યાખ્યાં સત્શાસ્ત્ર;
આરાધ્યા કુદેવને, મિથ્યા વર્તાન માત્ર! ૨૩
- પ્રભુ દર્શન પામ્યો છતાં બ્રાન્ત-મતિ મોહાંધ;
ચિંતવતો ચંચળ નયન, નારી આંગોપાંગ. ૨૪
- મૃગ-નયના નિહાળતાં, લાગ્યો લવ ઉર રાગ;
શાસ્ત્ર-સમુદ્રે મગ્ન મન, તોય તજે નહિ ડાઘ. ૨૫
- મળે ન મુજમાં રૂપ, ગુણ, કળા, પ્રભા, પ્રભુતાય;
તો પણ માન મુકાય ના, અહંકાર ઉભરાય. ૨૬
- ક્ષણ ક્ષણ જીવન જાય પણ, પાપ બુદ્ધિ નહિ જાય;
વય ગઈ, તોય ન વિષમની, અભિલાષા દૂર થાય. ૨૭

દોડ દવા કરવા કરું, ઢીલ ધર્મમાં થાય;
 મહા મોહ મુંઝવે મને, સ્વામી ! કરો સહાય. ૨૮
 કેવળજ્ઞાન-રવિ સમા, પ્રગટ દેવ ગુરુ આપ;
 છતાં હું સુણતો ક્યો, “નહીં પુણ્ય કે પાપ; ૨૯
 નહિ આત્મા, નહિ ભવ વળી,” વિષયી જનનાં વેણુ;
 વિષ સમ વિષય વધારતાં, પીધાં મેં જીવ-લેણુ. ૩૦
 દેવ, પૂજ્ય પૂજ્યા નહીં, ધર્યો ન સાધુ-ધર્મ;
 શ્રાવક-વ્રત સેવ્યાં નહીં, ગહન ધર્મનો મર્મ ૩૧
 મનુષ્ય ભવ મોંઘો મળ્યો, ચિંતામણિ સમાન,
 અરણ્ય-રુદન સમ ગયો, વહી વ્યર્થ, ભગવાન. ૩૨
 કામધેનુ, ચિંતામણિ, કલ્પવૃક્ષના ભોગ;
 રટી આર્ત ધ્યાને વહ્યો, ક્યું ન કરવા ભોગ. ૩૩
 પ્રગટ સુખદ જિન ધર્મથી, રંગાયા નહિ ભાવ;
 એ મુજ મૂઠ દશા પ્રભુ ! કહી સંક્ષેપે સાવ. ૩૪
 ‘ભોગ રોગનું ખીજ’, ના-બહુ કરતાં મોજ;
 ધનનું ધ્યાન ધરું સદા, મરણ ન સમરું રોજ. ૩૫
 સ્ત્રી-ચિંતન-ક્ષણ નરક છે, ચિત્ત ન ચેતે તોય;
 કૃત્ય અધમ કરતાં નહીં. પાછું વળી જોય. ૩૬
 સંતોષ્યું નહિ સંત ઉર, સેવી સાધુ ચરિત્ર;
 પરોપકાર કરી નહીં-પામ્યો, સુયશ પવિત્ર. ૩૭
 તીર્થોદ્ધારક કાર્યમાં, ક્યો નહિ પુરુષાર્થ;
 વ્યર્થ ગુમાવ્યો ભવ બધો, વિસારી આત્માર્થ. ૩૮
 સદ્ગુરુનાં વચનો સુણી, જાણ્યો નહિ વૈરાગ્ય;
 શાંતિ સેવી ના શક્યો, સુણી દુર્જનનાં વાક્ય. ૩૯
 આત્મજ્ઞાનનો લેશ નહિ, મુજમાં હે ! ગુરુ રાજ !
 ભવજળ કેમ તરાય તો ? તું મુજ ધર્મ જહાજ. ૪૦
 પુણ્ય ક્યું નહિ પર ભવે; આગળ પણુ નહિ થાય;
 આ ભવ, ગત ભવ, ભાવી ભવ, ત્રણે નકામા જાય ! ૪૧

શું દેવાધિદેવને, વ્યર્થ કરું મુજ વાત !
 ક્યાં ત્રિભુવન-દર્શક પ્રભુ, શી મુજ વાત વિશાત ! ૪૨
 તુજ સમ તારક કે નથી, દીન જનતા આધાર;
 દયામણેા મુજ સમ નહીં, જગમાં જગદાધાર. ૪૩
 તો પણ કંઈ પણ યાચના, ના ધનની ધરું ઉર;
 કિંતુ યાચું આટલું, કેવળ, કેવલ-સૂર ! ૪૪
 રતનાકર, મંગલનિધિ, યોધિ-રતન દે દાન;
 ભવ-ભય-ક્ષય જેથી થતાં, પામું મોક્ષ નિદાન. ૪૫

o x o x o x o x o x o

સંવરભાવનાની સજ્જાય

આઠમી સંવર ભાવનાજી, ધરી ચિત્ત શું એક તાર;
 સમિતિ ગુપ્તિ સુધી ધરોજી, આપોઆપ વિચાર.
મુલુણા ? શાન્ત મુધારસ ચાખ.
 વિરસ વિષયફલ કુલડેજી, અટતો મન અલિ રાખ. સ. ૧
 લાભ અલાભે સુખદુઃખજી, જીવિત મરણ સમાન,
 શત્રુ મિત્ર સમ ભાવતોજી, માન અને અપમાન; સ. ૨
 કદિયે પરિચલ ઓડશુંજી, લેશું સંયમ ભાર;
 શ્રાવક ચિંતે હું કદાજી, કરીય સંથારો સાર સ. ૩
 સાધુ આશંસા ઇમ કરેજી, સૂત્ર ભણીશ ગુરૂ પાસ,
 એકલમદ્દલ પ્રતિમા રહીજી, કરીશ સંલેષણ ખાસ. સ. ૪
 સર્વ જીવ હિત ચિંતવેજી, વધર મ કર જગ મિત્ત;
 સત્ય વચન મુખ ભાખીએજી, પરિહર પરનું વિત્ત. સ. ૫
 કામ કટક ભેદન ભણીજી, ધરતું શીલ સન્નાહ;
 નવવિધ પરિચલ મૂકતાંજી, લાહીએ સુખ અથાહ. સ. ૬
 દેવ મણુઅ ઉપસર્ગશુંજી, નિશ્ચલ હોય અધીર;
 ખાવીશ પરિસહ જીતીયેજી, જીમ જીત્યા શ્રીવીર. સ. ૭

□ ◦ □ ◦ □ ◦ □ ◦ □

ઉપસંહાર

(૧) મરણનું સ્વરૂપ

ભગવતી સૂત્રના ૧૩માં શતકના સાતમા ઉદ્દેશમાં પ્રશ્ન
૧૮થી ૩૨માં જણાવે છે

હે ભગવન્ ! મરણ કેટલા પ્રકારે કહ્યું છે ?

હે ગૌતમ ! મરણ પાંચ પ્રકારનું કહ્યું છે. તે આ પ્રમાણે

(૧) આવીચિક્ષ મરણ (૨) અવધિ મરણ (૩) આત્યંતિક મરણ

(૪) બાહ્ય મરણ (૫) પંડિત મરણ.

(૧) આવીચિક્ષ મરણ :- આ-સમન્તાત્, વીચિ-તરંગની પેઠે
પ્રતિસમય અનુભવાતા આયુષ કર્મ પુદ્ગલોનો અન્ય અન્ય આયુષના દલિકે
ઉદયથવા સાથે ક્ષય થવો તે આવીચિક્ષમરણ અર્થાત્ નરકાદિક ચારે ગતિના
જીવોને સમયે સમયે આયુષ્ય ઓછું થાય છે તે આવીચિક્ષ મરણ.

(૨) અવધિ મરણ :- મર્યાદા સહિત મરણ અર્થાત્ નરકાદિક ભવના
હેતુભૂત જે વર્તમાન આયુષ કર્મોના પુદ્ગલોનો અનુભવ કરીને મરણ
પામે અને પુનઃ તે જ આયુષ કર્મોના પુદ્ગલોને આગામી ભવમાં ગ્રહણ
કરીને મરણ પામશે તે અવધિ મરણ કહેવાય છે કારણ કે તે દ્રવ્યની
અપેક્ષાએ પુનઃ તે પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે ત્યાં સુધી જીવ મરણ પામેલો
છે. વલી પરિણામના વિચિત્ર પણાથી ગ્રહણ કરીને છોડેલા પુદ્ગલોનું
પુનઃ ગ્રહણ પણ સંભવે છે.

(૩) આત્યંતિક મરણ :- જે નારકાદિક આયુષકર્મના દલિકે
ભોગવી મરણ પામે અને મરણ પામી વલી તે જ આયુષ કર્મના
પુદ્ગલોનો અનુભવ કર્યા સિવાય મરણ પામશે એવું જે મરણ તે દ્રવ્યની
અપેક્ષાએ અત્યંતભાવીપણાથી આત્યંતિક મરણ કહેવાય છે (જે ગતિમાં
મરણ પામે પછી ફરીથી તે ગતિમાં ક્યારેય ઉત્પન્ન ન થાય તે વખતે
તે ગતિનું આત્યંતિક (છેલ્લું) મરણ કહેવાય છે.

(૪) બાહ્ય મરણ : અવિરતી વાજાનું મરણ તે બાહ્ય મરણ.

(૫) પંડિત મરણ : સર્વ વિશ્તીવાજાનું મરણ તે પંડિત મરણ.

હે ભગવન્ આવીચિક્ષ મરણ કેટલા પ્રકારે કહ્યું છે ?

હે ગૌતમ ! આવીચિક્ષ મરણ પાંચ પ્રકારે કહ્યું છે.

(૧) દ્રવ્ય આવીચિક્ષ મરણ (૨) ક્ષેત્ર આવીચિક્ષ મરણ (૩) કાલા-
વીચિક્ષ મરણ (૪) ભાવ આવીચિક્ષ મરણ (૫) ભવ આવીચિક્ષ મરણ

હે ભગવન્ દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ કેટલા પ્રકારે કહ્યું છે ?

હે ગૌતમ ! ચાર પ્રકારે કહ્યું છે તે આ પ્રમાણે

(૧) નૈરચિક દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ (૨) તિર્યંચ દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ (૩) મનુષ્ય દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ (૪) દેવ દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ.

હે ભગવન્ ! એમ શા હેતુથી નૈરચિક દ્રવ્ય આવીચિક મરણુને નૈરચિક દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ કહ્યું છે ?

હે ગૌતમ ! નારક જીવ પણે વર્તતા નારકોએ જે દ્રવ્યોને નૈરચિક આયુષ પણે (સ્પર્શથી) ગ્રહ્યાં છે, (ઇંધનથી) ઝાંધેલો છે. (પ્રદેશથી) પુષ્ટ કર્યાં છે. (વિશિષ્ટ રસથી) કરેલાં છે, (સ્થિતિ વડે) પ્રસ્થાપિત કર્યાં છે (જીવ પ્રદેશોમાં) નિવિષ્ટ પ્રવેશોલાં છે અભિનિવિષ્ટ અત્યંત ગાઠ પ્રવેશોલાં છે અને અભિ સમન્વગાત્ ઉદયાભિમુખ થયેલાં છે તે દ્રવ્યોને—આવીચિક—નિરંતર પ્રતિ સમય મરે છે છોડે છે, માટે તે હેતુથી હે ગૌતમ ! નૈરચિક દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ (ને) નૈરચિક દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ કહેવાય છે

એ પ્રમાણે તિર્યંચ મનુષ્ય, દેવ દ્રવ્ય આવીચિક મરણુ જાણવું.

એ પ્રમાણે ક્ષેત્ર આવીચિક કાલ આવીચિક, ભાવ આવીચિક તથા ભવ આવીચિકનાં આ પ્રમાણે નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય દેવના ભાંગા જાણવા

અર્થાત્ નારક ક્ષેત્ર આવીચિક મરણુ તિર્યંચ યૌનિક ક્ષેત્ર આવીચિક મરણુ, મનુષ્ય ક્ષેત્ર આવીચિક મરણુ, દેવ ક્ષેત્ર આવીચિક મરણુ

તે મુજબ નરક કાલાવીચિક મરણુથી દેવ કાલાવીચિક મરણુ, નરક ભાવ આવીચિક મરણુથી દેવ ભાવ આવીચિક મરણુ, નરક ભવ આવીચિક મરણુથી દેવ ભવ આવીચિક મરણુ સમજવું.

એ પ્રમાણે અવધિ મરણુ પણ પાંચ પ્રકારે છે ? દ્રવ્ય અવધિ મરણુ, ૨ ક્ષેત્ર અવધિ મરણુ ૩ કાલ અવધિ મરણુ ૪ ભાવ અવધિ મરણુ અને ૫ ભવ અવધિ મરણુ.

તેમજ તે દ્રવ્યથી ભવ સુધી પાંચના દરેકના નરકદ્રવ્ય અવધિ મરણુથી દેવ દ્રવ્ય અવધિ મરણુ એમ નરક ક્ષેત્ર અવધિ મરણુથી દેવ ક્ષેત્ર અવધિ મરણુ એમ કાલ—ભાવ—ભવના પણ ચાર ભાંગા કરવાં.

તે જ પ્રમાણે આત્યંતિક મરણુના પણ દ્રવ્ય આત્યંતિકથી

ભવ આત્યંતિક પાંચ ભેદ તથા દરેકના નરકથી દેવ ગતિના ૪ ભેદ એમ વીશ ભેદ કરવા.

બાલ મરણુના ૧૨ પ્રકાર છે.

- (૧) વલન મરણુ = તરફડતા તરફડતા મરણુ
- (૨) વસદ્ર મરણુ = પરાધીનતા પૂર્વક રીબાઈને મરણુ,
- (૩) અંતઃશલ્ય મરણુ = શરીરમાં કાંઈપણુ શસ્ત્રાદિક પેસી જવાથી મરણુ અથવા સન્માર્ગથી ભ્રષ્ટ થઈને મરણુ.
- (૪) તદ્ભવ મરણુ = જે ગતિમાંથી મરીને ફરીને પાછું તે જ ગતિમાં આવવું.
- (૫) પહાડથી પડીને મરણુ
- (૬) આડથી પડીને મરણુ.
- (૭) પાણીમાં ડૂબીને મરણુ
- (૮) અગ્નિમાં પેસીને મરણુ.
- (૯) ઝેર ખાઈને મરણુ.
- (૧૦) શસ્ત્ર વડે મરણુ.
- (૧૧) આડ વગેરે સાથે ગળે ફાંસો ખાઈને મરણુ.
- (૧૨) ગીધ વગેરે જંગલી જનાવરો ડોલે તેથી મરણુ.

પાંદિત મરણુ બે પ્રકારે છે

- (૧) પાદપોપગમન : પાદપવૃક્ષ તેની પેઠે હાલ્યા ચાલ્યા વગર, ઉપગમન એટલે એક જ સ્થિતિમાં રહેવું.

ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન : આહાર પાણી વગર રહેવું.

પાદપોપગમન બે પ્રકારે છે.

- (૧) નિહારિમ વસતિના એક ભાગમાં પાદપોપગમન કરાય કે જ્યાંથી ગત કલેવરને બહાર કાઢવું પડે તે નિહારિમ
- (૨) અનિહારિમ પર્વતની ગુફામાં કે બીજા સ્થલે પાદપોપગમન કરે કે જ્યાંથી તેનું શ્રુત કલેવર બહાર ન કાઢવું પડે તે અનિહારિમ આ બંને પ્રકારનું અવશ્ય અપ્રતિકર્મ (શરીર સંસ્કાર રહિત) હોય છે.

ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન પણ બે પ્રકારે છે.

- (૧) નિહારિમ (૨) અનિહારિમ આ બંને પ્રકારનું અવશ્ય સપ્રતિ કર્મ (શરીર સંસ્કાર રહિત) હોય છે.

નમો અન્તિમસાધકેમ્ય :

(૨) અન્તિમસાધના ઉપક્રમણિકા

[પૂ.ગચ્છાધિપતિ આ. દેવ શ્રી હેમસાગર સૂરિભી મ.સા]

સર્વજ્ઞ વીતરાગ તીર્થ'કર પરમાત્માના શાસનમાં અપૂર્વ વસ્તુ માનેલી હોય તો સમાધિલાવે પંડિતમરણુ. જેટલી મનુષ્યલવની ઉત્તમતા અને દુર્લભતા જણાવી છે, તે કરતાં પણ અધિક ઉત્તમતા અંતિમ-સાધનાની આ શાસનમાં ગણેલી છે. પ્રભુ પાસે પ્રાર્થનાસૂત્ર બોલીએ છીએ 'સમાધિમરણુ' ચબોહિલાભોય' તેમાં પણ સમાધિમરણુની પ્રાર્થના કરીએ છીએ, સર્વગતિમાં મનુષ્યગતિ શ્રેષ્ઠ તેમાં ચારિત્ર પ્રાપ્તિ શ્રેષ્ઠ, ચારિત્રમાં સમાધિમરણુ શ્રેષ્ઠ ગણેલું છે. આખી જિંદગી ધર્મારાધનાઓનું પરિણામ મરણુસમયના શુભ પરિણામ ઉપર અવલંબે છે.

ધર્મવચિત આત્માઓને સમાધિ આરાધનાવાળું મરણુ શું છે તે મગજમાં ઊતરવું મુશ્કેલ છે. આ કાળમાં રેલ્વે, એરોપ્લેન, મોટર, કારખાનાં, સ્ટીમર, આગ-રેલ આદિના અકસ્માતમાં સમાધિમરણુ પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી, જીવન ધર્મારાધનામય વિકસાવ્યું હોય ત્યારે જ સમાધિમરણુની સામગ્રી મળી આવે છે. જાતસ્ય હિ ધુવં મૃત્યુ : જન્મ્યે એ અવશ્ય મરવાનો જ, મરેલા દરેક જન્મે જ તેવો નિયમ નથી, પણ જન્મેલા અવશ્ય મરવાના જ. તેથી જન્મેલાનું મૃત્યુ એ સ્વાભાવિક છે. કેવળીને મૃત્યુ પછી જન્મવાનું હોતું નથી. માટે સમજુને મરણુ કરતાં જન્મનો ડર વધારે હોય.

જીવને મરણુ સમયે શારીરિક માનસિક દુઃખો અસહ્ય હોય છે. તેવા વિકટ સમયે સમાધિ ત્યારે જ ટકાવી શકાય, જે પ્રથમથી સાનુકૂળ અવસ્થામાં દરેક પ્રકારની સહનશક્તિ કેળવી હોય, માર્ગાચ્યવન નિર્જ-રાર્થ' પરિષોઢવ્યા પરિસહાઃ। જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રની આરાધનારૂપ મોક્ષમાર્ગમાંથી ખસી ન જાય, માર્ગ ટકી રહે, અને કર્મની નિર્જર માટે આવી પડેલા પરિસહો ઉપસર્ગો, વેદનાઓ, દુઃખો, આપત્તિઓ આર્તધ્યાન ઠર્યા વગર સમભાવપૂર્વક દુઃખ સહન કરવાની ટેવ પાડેલી હોય, જેથી મરણુ સમયે વેદનાથી અકળામણુ નહીં થાય. આ વિષયનું યથાર્થ જ્ઞાન ગીતાર્થ જ્ઞાની ગુરુમહારાજના સમાગમ સિવાય ન મળે.

શરીર જુદું છે, આત્મા જુદો છે. દૂધમાં ભળેલી સાકર, લોઢામાં ભળેલો અગ્નિ, સરોવરમાં રહેલ હંસ જુદાં છે, તેમ શરીરમાં આત્મા જુદો છે, શરીર જુદું છે. આત્મા શાશ્વતો અમર છે. શરીર ક્ષણભંગુર, નશ્વર છે. ખંનેના ગુણ-ધર્મ જુદા છે. આ જીવને દુઃખ ભોગવવું પડતું હોય તો શરીર સંબંધથી જ એકલા અગ્નિ ઉપર ધણુપ્રહાર થતા નથી. અગ્નિ લોઢાને સંસર્ગ કરે તો ઘણુ ખાવા પડે છે, તેમ શરીર વગરના આત્માને દુઃખ ભોગવવાનું હોતું નથી, શરીરનો સંબંધ કરે તો જ આત્માને દુઃખ ભોગવવું પડે છે. આવું શરીર અને આત્માનું ભેદજ્ઞાન થયા પછી અંતસમયે જીવને સમાધિ લાવવી સહેલી છે.

શરીર અને આત્માના સંયોગમાં એકાંત દુઃખરૂપતા, આત્માનો અજરામ સ્વભાવ, જન્મ-મરણની પરંપરામાં રહેલી ભયંકર દુઃખ-રૂપતા વગેરે વાસ્તવિક ખ્યાલ જોએને હોય, તેવા આત્માઓને મરણ-સમયે ઉપકાર કરનાર અતિમ સાધનાની વિધિ અતિ આવશ્યક છે. તત્ત્વગવેષી આરાધક આત્માઓ નિરંતર પરલોક ઊત્કારી જ્ઞાનાદિક સાધના કરી રહેલા જ છે. તેઓ પોતાના છેડા કાળને સુધારવા નિરંતર ભાવનાવાળા હોય છે અને આયુષ્ય માટે કોઈ આધાર રાખે છે. મરણસમયે જો આત્માની જાગૃતિ ન રહી તો દુર્ગતિનું આયુષ્ય ધાર્ધ જાય. જો કે આયુષ્ય ધર્મ જિન્દગીમાં ગમે ત્યારે એક વખત ધ્યાય છે છેવટે મરતી વખતે ધ્યાનીને જ મરે. પરભવ આયુષ્ય ધ્યાય વગર કોઈ મરે નહીં.

આ કારણે મરણ સમયે સંપૂર્ણ સાવધાનતામાં અને આરાધનામાં હોતું જરૂરી છે. આ શાસનમાં અંતિમ સાધના માટે પૂર્વાચાર્યોએ અનેક આલંબનરૂપ સાધનો કહેલાં છે, છતાં આરાધનાની શાસ્ત્રીય વિધિ તથા શુભ ભાવની વૃદ્ધિ માટે, દરેકને ઉપયોગી બની શકે તેવા વિવિધ શાસ્ત્રાનુસારી અને દૃષ્ટાંતવાળા સાહિત્યની સમાધિરસિક મુમુક્ષુ આત્માઓને જરૂર છે, તે માટે આ પ્રયત્ન કર્યો છે. અંતિમ સાધના-અંતિમ આરાધના-ઉત્તમાર્થ-પડિતમરણ, સમાધિમરણ-પર્યન્ત આરાધના, સંથારો કરવો, અનશન કરવું, આવા જુદા જુદા એક અર્થવાચક શબ્દપર્યાયો છે.

આ વિષયની વધારે માહિતી સળંગ આ ગ્રંથ વાંચન-મનન કરવાથી આપોઆપ મળી જશે. એકની એક વાત વારંવાર જુદા

પ્રકરણમાં જોવામાં આવશે, કારણ કે આરાધનાની વિધિ તો દુષ્કૃત-ગર્હન, સુકૃતઅનુમોહન, જીવખામણા, પાપસ્થાનક વોસિરાવવા, ચાર શરણઅંગીકાર, નવકાર મહામંત્રનું સ્મરણ વગેરે મુખ્ય બાબતો દરેક આરાધનામાં હોય જ, જેથી વાંચનારના આત્મામાં વારંવાર એક જ વસ્તુના સંસ્કાર પડવાથી સ્મૃતિ-સંસ્કાર દૃઢ બની જશે. એટલે એક ને એક વાત વારંવાર કેમ કહેવાય છે તે પુનરુક્તિ ન સમજતાં દૃઢ સંસ્કાર માટે આવશ્યક છે.

નારકીની વેદના કેવી હોય તે વાતની અહીં શી જરૂર હતી? એવો પ્રશ્ન કોઈ ઉઠાવે તો બાળમરણવાળા આત્માઓ વિરાધના યોગ નારકી કેવી રીતે થાય છે, તે બીજા પક્ષે જાણવું જરૂરી ધારી તે વાત મૂકેલા છે.

સાનુકૂળ સમયે આ પુસ્તકનું વાંચન-મનન કરવાથી રોગ-માંદગી સમયે આર્તધ્યાનથી બચી સમભાવમાં આત્મા સ્થિર બને છે. અંત સમયે જરૂર કેવી રીતે મારે અતિચાર આલોચના, જીવખામણા, દુષ્કૃતગર્હા, ૧૯ પાપસ્થાનકોનું પ્રતિકેમણ, સુકૃતની અનુમોહના, ચાર શરણ અંગીકાર, નવકાર મહામંત્રનું સતત સ્મરણ થઈ જાય તો ચાલુ અને ભાવી અનેક ભવો સુધરી જાય છે તે સમજાય છે. આપણું દરેકનું આ પરમ ધ્યેય છે. માટે વારંવાર વાંચન-મનન કરવા અને કરાવવા માટે ભાવપૂર્વક ભલામણ કરવામાં આવે છે. ત્રંથ લખતાં-છપાવતાં સમજહોષથી કે અજ્ઞાનતાથી વીતરાગ વાણીથી વિરુદ્ધ લખાયું હોય તો સૂચન કરવા આવ્યું કરવામાં આવે છે.

લિ૦ આ. હેમસાગરસૂરિ

દ્રવ્ય સહાયક

- (૧) પૂજ્ય પંચાસ શ્રી કુંદકુંદ વિજયજી મ. સા. ની પ્રેરણાથી ધૂડાલાલ ગલાલભાઈ, ખીમતવાળા.
- (૨) પૂજ્ય પંચાસ શ્રી અશોકસાગરજી મ. સા. ની પ્રેરણાથી
- (૩) પ. પૂ. ગણિ. શ્રી શાંતિચંદ્ર વિજયજી તથા પૂ. મુનિ શ્રી પ્રકાશ વિજયજી મ. સા. ની પ્રેરણાથી ઠલોલ શ્રવે. મૂર્તિ. જૈન સંઘ તરફથી.
- (૪) પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી નરચંદ્રસાગરજીની પ્રેરણાથી, સબ્જન ખહેન.
- (૫) સાધવીશ્રી સુમિત્રાશ્રીજી ની પ્રેરણાથી, વિજયપુર
- (૬) સાધવીશ્રી મલયાશ્રીજીના શિષ્યા સા. શ્રી હિતજ્ઞાશ્રીજીની પ્રેરણાથી.
- (૭) પ. પૂ. અરિહંતસિદ્ધસૂરિજી મહારાજ સા. ના આજ્ઞાવર્તીની સાધવીશ્રી પૂ. સ્વ. લાલશ્રીજીના શિષ્યા તપસ્વી પૂ. કંચનશ્રીજી મ. ના શિષ્યા પૂ. વિદુષી સાધવીશ્રી લાવણ્યશ્રીજી મ. ના સદ્ગુપદેશથી—જૈનનગર સંઘ તરફથી
- (૮) પ. પૂ. જ્યંતીશ્રીજી (ડહેલાવાળા)ના ૫૬ વર્ષના દીક્ષા પર્યાય નિમિત્તે સાધવીશ્રી કનકપ્રભાશ્રીજી ની પ્રેરણાથી.
- (૯) પ. પૂ. રાજેન્દ્રશ્રીજી મ. સા. ના પ્રશિષ્યા સા. શ્રી જયનશીલાશ્રી સા. તક્ષશીલાશ્રીની પ્રેરણાથી, શ્રી કાન્તિલાલ મકતલાલ વખારીયા.
- (૧૦) પૂ. સા. શ્રી શુભોદયાશ્રીજી તથા સા. શ્રી લક્ષ્મણાશ્રીજી મ. ની પ્રેરણાથી, શ્રી ઓઠવ જૈન સંઘ
- (૧૧) પૂ. સા. શ્રી મનકશ્રીજીના શિષ્યા સા. શ્રી સુવ્રતાશ્રીજીના ઉપદેશથી, શ્રી જુના ડીસા ઉપાશ્રય જૈન સંઘની શ્રાવિકાખહેને ના જ્ઞાન દ્રવ્યમાંથી
- (૧૨) સા. શ્રી રત્નત્રયાશ્રીજીની પ્રેરણાથી રતીલાલ ઓઘડભાઈ કોઠારી લી'ખડીવાળા

નિપુણનિર્મામક પૂજ્યમુનિરાજ શ્રી સુધર્મસાગરજી મ. સા. ની પ્રેરણાથી

—: અમદાવાદના સહાયકો :-

- (૧) શ્રી વિશ્વનંદિકર જૈન સંઘ, શ્રી ચંદ્રકાન્ત મણીલાલ પટેલ જૈન આરાધના લવન, લગવાન નગરનો ટેકરો, પાલડી,
- (૨) શ્રી ખુશાલ લવન જૈન ઉપાશ્રય

- (૩) શ્રી મરચન્ટ સોસાયટી જૈન સંઘ પાલડી,
- (૪) શકરીભાઈ જૈન ઉપાશ્રય-(જ્ઞાનખાતુ) હસ્તે. ઉમાખડેન
- (૫) હિરાલાલ મોહનલાલ શાહના ધર્મપત્ની સુશીલાબેન હિરાલાલ
- (૬) ત્રીકમલાલ મગનલાલ સુતરીયા
- (૭) ભોગીલાલ મગનલાલ સુતરીયા
- (૮) જમનાદાસ હિરાભાઈ સુતરીયા
- (૯) ખુધાલાલ શકરાભાઈ સુતરીયા
- (૧૦) હિમતલાલ ભગુભાઈ સુતરીયા
- (૧૧) ખગેન ધનકુમાર ઠાપડીયા
- (૧૨) વિદ્યાબેન શાંતિલાલ મંગળદાસ પરીખ
- (૧૩) શાહ સુવર્ણાબહેન અમુલખભાઈ
- (૧૪) પ્રો. મફતલાલ રામદાસ પટેલ
- (૧૫) જમનાદાસ ડાહ્યાભાઈ શાહ કોખાવાળા, હ. અમૃતભાઈ
- (૧૬) છોટાલાલ નરસીદાસ દોશી હ. દિનેશભાઈ
- (૧૭) લાલભાઈ લલ્લુભાઈ પરીખ હ. ભરતભાઈ
- (૧૮) ભગુભાઈ સાઠળચંદ શાહ
- (૧૯) વિનોદચંદ્ર ખાણુલાલ
- (૨૦) સ્વ. કાંતિલાલ દીપચંદ હ. શાંતાબહેન
- (૨૧) રસીલાબેન રજનીકાન્ત માણેકલાલ શાહ
- (૨૨) સ્વ. પ્રવીણચંદ્ર ઉજ્જમશી
- (૨૩) મુઠાલાલ ડોસાભાઈ હ. શાંતિલાલ, ચેતન સોસાયટી
- (૨૪) રતીલાલ ખેમચંદ શાહ
- (૨૫) અમીનાબેન રજનીકાન્ત સુતરીયા U.S.A. હસ્તે રજનીભાઈ
- (૨૬) કીર્તિકુમાર વાડીલાલ શાહ [કનીપુરવાળા]
- (૨૭) કીર્તિદા કોઠારી હ. જેઠાલાલભાઈ, જામનગર
- (૨૮) જ્યાબેન કેશવલાલ વોરાના સ્મરણાર્થે તેમના પુત્ર હર્ષદભાઈ
કેશવલાલ વોરા, જામનગર
- (૨૯) રાજમલજી રાઠા, નીમચ
- (૩૦) હંગામીલાલજી સોહનલાલજી ખાબેલ નીમચ

જયનગર જૈન શ્વે. મૂર્તિ સંઘ-વાપી

મુનિ શ્રી દીપરત્નસાગર [M.Com., M.Ed., Ph.d (સમઠક્ષ)]

દ્વારા સર્જિત-સંપાદિત પ્રકાશનો

* પ્રકાશન-પ્રેરણાદાતા *

નિપુણ નિર્યામક પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી સુધર્મ સાગરજી મ.સા.

[1 સંસ્કૃત પ્રકાશન]

- (૧) અભિનવ હેમ લઘુપ્રક્રિયા-૧ સપ્તાંગ વિવરણ
 (૨) અભિનવ હેમ લઘુપ્રક્રિયા-૨ સપ્તાંગ વિવરણ
 (૩) અભિનવ હેમ લઘુપ્રક્રિયા-૩ સપ્તાંગ વિવરણ
 (૪) અભિનવ હેમ લઘુપ્રક્રિયા-૪ સપ્તાંગ વિવરણ

[અભિનવ હેમ લઘુ પ્રક્રિયા ગ્રન્થ એ મહોપાધ્યાય શ્રી વિનય-વિજયજી કૃત હેમલઘુપ્રક્રિયાનું સાત અંગોમાં સુવિસ્તૃત વિવેચન છે.]

(૫) કૃદન્તમાળા [૧૨૫ ધાતુના ૨૩ પ્રકારે કૃદન્ત]

[2 હિન્દી પ્રકાશન]

- (૬) ચૈત્યવંદન પર્વમાલા
 (૭) ચૈત્યવંદન સંગ્રહ-તીર્થ જિન વિશેષ
 (૮) ચૈત્યવંદન ચોવિસી
 (૯) શત્રુજય ભક્તિ-દો આવૃત્તિ
 (૧૦) અભિનવ જૈન પંચાંગ-૨૦૪૬

(સર્વ પ્રથમ - વિશાળ માહિતી સાથેનું ભીતીયુપચાંગ)

[3 ગુજરાતી પ્રકાશન]

- (૧૧) શ્રી નવકાર મહામંત્ર નવલાખ બપની નોંધપોથી
 [સર્વ પ્રથમવખત પ્રત્યેક માળા માટે અલગ નોંધની સુવિધા]
 (૧૨) શ્રી ચારિત્ર પદના ૧ કરોડ બપની નોંધપોથી
 [ક્ષાયિક ચારિત્ર પ્રાપ્તિ માટેનો બપ]
 (૧૩) શ્રી ધાર વ્રત પુસ્તિકા તથા અન્ય નિયમો
 [સર્વ પ્રથમ વખત ડબલકલર, વિશિષ્ટ વિભાગીકરણ તથા નિયમો લેવાની અત્યંત સુવિધા યુક્ત આ પુસ્તિકા છે.]

(૧૪) અભિનવ જૈન પંચાંગ-૨૦૪૨

[તારીખ-તિથિ-વાર ઉપરાંત સૂર્યોદયથી પુરિમડૂઠ, કામળીનો કાળ, સાંજે બે ઘડી, લણાવવાની પોરસિના સમય સાથેનું સર્વ પ્રથમ પ્રકાશન]

(૧૫) શ્રી જ્ઞાનપદ પૂજ

(૧૬) શત્રુજ્ય લક્ષિત

(શત્રુજ્ય લક્ષિતમાં તળેટી-શાંતિનાથ-આદિનાથ-રાયણ પગલા-પુંડરિક સ્વામી-ઘેટી પગલા એ છ સ્થાનેને સંપૂર્ણ અનુરૂપ સ્તુતિ, ચૈત્યવંદન, સ્તવન, થોયનો સર્વ પ્રથમ સંગ્રહ છે.)

સાથે સાથે ૨૧ અને ૧૦૮ ખમાસમણ તથા છ એ સ્થાનેને અનુરૂપ બે-બે સ્તવનો પણ તેમાં મુકેલા છે.

(૧૭) અભિનવ ઉપદેશ પ્રાસાદ-ભા. ૧ [૧ થી ૧૦ કર્તવ્યો]

(૧૮) અભિનવ ઉપદેશ પ્રાસાદ-ભા. ૨ [૧૧ થી ૧૪ કર્તવ્યો]

(૧૯) અભિનવ ઉપદેશ પ્રાસાદ-ભા. ૩ [૧૫ થી ૩૬ કર્તવ્યો]

અભિનવ ઉપદેશ પ્રાસાદમાં મન્નહ જિણાણું સજ્ઞાય (શ્રાવકના ૩૬ કર્તવ્યો)નું સુવિસ્તૃત, સુંદર, સુગ્રથિત વિવેચન છે. અને વ્યાખ્યાન સ્વરૂપે સીધું વાંચી શકાય તેવા ૧૦૮ પરિશીલનોમાં વિલાજીત થયેલ છે.

(૨૦) ચૈત્યવંદન માળા [જેમાં પોણા આઠસો ચૈત્યવંદનોનો સંગ્રહ છે.]

(૨૧) સમાધિમરણ [મરણ સુધારવા માટે ઉપયોગી પુસ્તક છે.]

—: અભિનવ-શ્રુત પ્રકાશન :—

C/o પ્ર. જી. મહેતા, હેડ પોસ્ટ ઓફિસ પાછળ,

જામનગર-૩૬૧૦૦૧

--: समाधि मरण :-

अनेक समस्याઓથી सजगता संसार वर्ये दुःखी जूढगीमां
वधु कृभाणी करवा... रेणभरोनी उदहनोमा शांति अनुभववा...
शारीरिक मानसिक संताप वर्ये मनने स्थिर राणवा... सतत कर्मोथी
वेपाता रडेता आत्मानी लाव शुद्धि करवा... भृत्यु वार्ता आत्माने
समाधि लाव पामवा तदा पमाडवा माटे नो राड दर्शावतु पुस्तक
अटवे...

समाधि मरण

तमे तरुणु हो... युवान हो... के वृद्ध हो

तमे स्वस्थ हो... तंहुस्त हो... के मांढगीना जिछाने हो.

तमे तपस्वी हो... विद्वान हो... के वैयावर्यी हो.

जे तमे मरणु समये समाधि रडे तेषु धर्यता हो... सद्गति
भेणववा धर्यता हो... तो आ पुस्तक जर वांचो-वंचावे अने तेमां
वर्णवेदी दशविध आराधना ओहर-अहुमानपूर्वक आनथी जर करे.

“समाधि मरणु” पुस्तकमां तमने गति सुधारवानी युक्तिनी
साथे साथे जेभणे अंतिम साधना थकी उत्तमगति प्राप्त करी छे
ते मडापुरधोनी समाधिमरणु माटे करायेल आराधनाना ओध धरो,
तेमज सुप्रसिद्ध पुन्य प्रकाशना स्तवन करतां पणु चडियाता अंतिम
आराधनाना स्तवनो-सूत्रो अने छेवटना समये करवानी शास्त्रीय
विधि जेवा मजशे.

“समाधि मरणु” माटे कराती आरा

छेवटना समये अनथी करवानी. समग्र जवन दरमियान
तेनो अल्यासडशे त्यारे तेना इण स्वइपे मरणु समये
समाधि प्राप्त धरो. तेथी प्रत्येक साधु-साध्वी श्रावक-
श्राविकाओ आ आराधना दररोज के वारंवार करवी.